ସେଦିନର ଡାଏରୀ

ଅଷ୍ଟମ ପର୍ବ

ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ

ରୋହିତର ଡାଏରୀ

(ଅଷ୍ଟମ ପର୍ବ)

ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ

ଏସ୍ ଷ ପବ୍ଲିକେଶନସ୍
ବିନୋଦବିହାରୀ,
କଟକ–୭୫୩ ୦୦୨

ରୋହିତର ଡାଏରୀ

(ଅଷ୍ଟମ ପର୍ବ)

ଲେଖକ : ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ

ପ୍ରକାଶକ :
ନଳିନୀକାନ୍ତ ନନ୍ଦ
ଏସ୍‌ବି ପବ୍ଲିକେଶନସ୍
ବିନୋଦବିହାରୀ, କଟକ-୨
ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ-୧୯୯୦

ମୁଦ୍ରଣ :
ସୁବି ପ୍ରିଣ୍ଟର୍ସ
ଦାସ ସାହି
କଟକ-୧୨
ମୂଲ୍ୟ-ଛବିଶ ଟଙ୍କା

ROHITARA DIARY

Written by Sri Chittaranjan Das, Published by Sri Nalinikanta Nanda, SB Publications, Binodbehari Cuttack-2 & Printed at Subi Printers, Cuttack-12

1st Edition-1990 Price-Rs. **26·00**

—ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଚହ୍ନିବା ଦିନୁଁ 'ସାର୍' ବୋଲି ଡାକଆସିଛି । ଏବେ ମଧ୍ୟ ସେଇ 'ସାର୍' ଡ଼ାକୁଛି । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଶ୍ରେଣୀରେ ବସି କେବେ କୌଣସି ପାଠ ପଢ଼ିନାହିଁ । ତଥାପି, ତାଙ୍କଠାରୁ ମୁଁ କେତେ କ'ଣ ପାଇଛି; ସେହି ଅର୍ଥରେ, କେତେ କ'ଣ ପଢ଼ିଛି ।

୧୯୪୩-୪୪ ରେ କଟକ ଜେଲ୍‌ର ଆଠ ନମ୍ବର ଓ୍ୱାର୍ଡ଼୍‌ରେ ତାଙ୍କ ସହିତ ମୋ'ର ଦେଢ଼ ବର୍ଷର ପରିଚୟ । ସେହିଠାରେ ତାଙ୍କର ସହିତ ଏକାଠି ବସି ଗାନ୍ଧୀସାହିତ୍ୟର ଅନୁବାଦ । ସେଇଥିରୁ ହୁଏତ ମୋ'ର ଜୀବନରେ ସତକୁ ସତ କିଛି ଲେଖିବାର ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି । ତାଙ୍କ ଅନ୍ତରର ସର୍ବମୂଳ ଧାରୁଟିର ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଅନୁସାରେ ସିଏ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ । ସର୍ବଦା ମୁଗ୍ଧ, ସର୍ବଦା ସମର୍ପିତ, ତେଣୁ ଶିକ୍ଷକ । ସତେଯେପରି କାହାକୁ ଅନୁକ୍ଷଣ ସ୍ପର୍ଶ କରି ରହିଛନ୍ତି, ତେଣୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ପାରୁଛନ୍ତି ।

ତାଙ୍କ ସହିତ ଏବେ ମଧ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ ଠିକ୍ ସେହିପରି ପ୍ରେରଣାମୟ ଭାବରେ ଅତୁଟ ରହିଛି । 'ଡ଼ାଏରୀ'ର ଏହି ଅଷ୍ଟମ ଖଣ୍ଡଟିକୁ ମୁଁ ତାଙ୍କର ପାଖରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରୁଛି ।—

ଲେଖକ

୧୧. । ୩ । ୭୪

ଜଗତର ସବୁ ସତ୍ୟକୁ ମୁଁ ଏକାବେଳେକେ ଜାଣି ପଣ୍ଡିତ ହୋଇ ବସିବାର ଅଭିଳାଷ କଦାପି କରିନାହିଁ । ସେଥିଲାଗି ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆପଣାର ପ୍ରାପ୍ତ ସତ୍ୟଗୁଡ଼ାକ ଉପରୁ ବିଶ୍ୱାସ ତୁଟି ଯାଇନାହିଁ । ଅନେକ ସମୟରେ ଅନେକେ ଖାଲି ଉତ୍ସାହ-ପରବଶ ହୋଇ ଗୋଟାଏ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ବା ଜଣେ ମହାପୁରୁଷଙ୍କର ଜୀବନ ଓ ସନ୍ଦେଶର ମଧ୍ୟରେ ସବୁ ସତ୍ୟର ଖଣି ଆବିଷ୍କାର କରିବାକୁ ମନ ବଳାଇ ଥାଆନ୍ତି । ସତ୍ୟର ଅଧିକାର ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା କହିଲେ ସେମାନେ ସେହି ଶାସ୍ତ୍ର, ସେହି ପଥ ବା ସେହି ମହାପୁରୁଷଙ୍କୁ ଆବୋରି ଧରିବାକୁ ହିଁ ବିଚାରନ୍ତି । ଫଳସ୍ୱରୂପ ସେମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଦୃଢ଼ ହୁଏନାହିଁ, ମୋହ ଓ ଭ୍ରମରତା ହିଁ ଦୃଢ଼ତର ହୁଏ । ସେମାନଙ୍କର ବୃଦ୍ଧି ହୁଏନାହିଁ, ପ୍ରଧାନତଃ ଭୟ ହିଁ ବଢ଼େ । ମୋ'ର ଯାତ୍ରାର ପଥରେ ହିଁ ମୁଁ ସତ୍ୟର ଅନୁଭୂତି ଲାଭ କରି ଚାଲିଚି । କେଉଁଠି ହେଲେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଉପଲବ୍‌ଧି ଓ ଅନୁଭୂତିକୁ ମୁଁ ଚରମ ବୋଲି ମାନି ନେଇନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏଣେ ସେତିକକୁ ସାର କରି ଜାଣିଚି, ତାହାରି ଉପରେ ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ ରଖି ପୁଣି ବାଟ ଚାଲିଚି । ଖୋଲା ଦ୍ୱାରର ଦେବା ଓ ପାଇବା ମଧ୍ୟଦେଇ ପୁରୁଣା ସତ୍ୟ ନୂତନରେ ପରିପୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଚାଲିଚି, ପୁରୁଣା ବିଶ୍ୱାସ ନୂତନ ଦ୍ୱାରା ଆହୁରି ବଳିଷ୍ଠ ହେବାରେ ଲାଗିଚି ।

୧୨ । ୩ । ୭୪

ମୋ'ର ଜୀବନର ଉପଲବ୍‌ଧ ସତ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି ସ୍ୱଭାବତଃ ଆପାତ-ସତ୍ୟ । ଅବଶ୍ୟ ଏହି ଆପାତସତ୍ୟର ଆଚରଣ ଉପରେ ମୁଁ କେବେହେଲେ କୌଣସି ଆପେକ୍ଷିକତାର ଗନ୍ଧ ଦୂରାଇ ଦେବାକୁ ଓ ଜୀବନର ଭୂମି ଉପରେ କେତେଗୁଡ଼ାଏ ଅଗ୍ରଜକତାକୁ ହିଁ ନୀତି ବୋଲି ରୋପଣ କରି ରଖିବାକୁ ଆଦୌ ମନ ବଳାଇନାହିଁ । ଜୀବନକୁ ପ୍ରଧାନତଃ ବିକାଶମାନ ପ୍ରବାହ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିନେଲେ ମଣିଷର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଯେଉଁପରି ପ୍ରବହମାନତା ରହିବାକୁ ହୁଏ, ମୋ'ର ଜୀବନରେ ମୁଁ ସେତିକି ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଚି ମାତ୍ର । ଅଭିଜ୍ଞତା ଓ ପରିଚୟ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ-ସଙ୍ଗେ ଜୀବନ ବିଷୟରେ ମୋ'ର ଅନ୍ତଃଦୃଷ୍ଟି ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିଚି, ଏବଂ ଏହି ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟି ସହିତ ମୋ'ର ଜୀବନରେ ସତ୍ୟର ଆୟତନ ଏବଂ ଅନୁପାତରେ ମଧ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବାରେ ଲାଗିଚି । ମୁଁ କୌଣସି ସତ୍ୟକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ପିତୁଳା କରିଦେବାର ବା କୌଣସି ମହାପୁରୁଷଙ୍କୁ ସର୍ବସ୍ୱ-ଅପହରଣକାରୀ ଗୁରୁର ଆସନରେ ବସାଇବାର ଉଗ୍ର ମୋହ କଦାପି ଦେଖାଇନାହିଁ । ସେଥିଲାଗି ଅତି ସହଜ ଓ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ସକଳ କ୍ଷେତ୍ରର ସତ୍ୟ ପ୍ରତି ମୋ'ର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଦିନୁଦିନ ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଚାଲିଚି, ସକଳ

ଗୁରୁଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋ'ର ଅନୁରକ୍ତି ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିଛି । ଆପେ କାହାର ଗ୍ରାସରେ ନପଡ଼ିଥିଲେ ମଧ୍ୟ କେବେହେଲେ ମୁଁ କୌଣସି ସତ୍ୟ ବା ଗୁରୁର ଅପମାନ କରି ମୋ' ସତ୍ୟ ଓ ମୋ' ଗୁରୁର ବଡ଼ତ୍ୱ କରାଇବାର ଦୁରାଗ୍ରହ କରିନାହିଁ । ସମ୍ଭବତଃ ଏହିପରି ଏକ ସହନଶୀଳ ଦୃଷ୍ଟି ରଖି ପାରିଥିବାରୁ ସତ୍ୟର ଏକ ଚିରନ୍ତନ ମୂଲ୍ୟ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ମୋ'ର ବିଶ୍ୱାସ ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଚାଲିଛି ।

୧୩ । ୩ । ୭୪

ସଙ୍ଗ ପାଇବାର ଲାଳସାରେ ଯେତେବେଳେ ନିଃସଙ୍ଗ ମନ ଉଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ-ଉଠେ, ସେତେବେଳେ ପଛବାଟରେ ହରାଇ ଆସିଥିବା ସକଳ ମଣିଷ ଓ ସକଳ ଧନ ଲାଗି ଯତେଯେପରି ମୁଁ ପାଗଳ ପରି ଅନୁଭବ କରେ । ସଂସାରଯାକର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୋହର ଦୁଆର ମୁହଁରେ ପଘାରେ ବାନ୍ଧି ରଖିବାକୁ ମନ ହୁଏ । ହରାଇବାର ଆତୁରତା ମୋତେ ସେତେବେଳେ ବେଶ୍ ଭୀତ କରିପକାଏ । ଅବଶ୍ୟ ସେତେ-ବେଳେ ମନକୁ ସ୍ଥିର କରି ରଖିବାକୁ ହେଲେ ଆପଣାକୁ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ବୁଝାଇ-ବାକୁ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ତଥାପି ସେଥିଲାଗି ମୁଁ ଆପଣାକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଭର୍ତ୍ସନା କରେନାହିଁ, ବା ଆପଣା ପାଖରୁ ଦୂର ହୋଇ ପଳାଇଯିବାର କୌଣସି ପ୍ରବୃତ୍ତି ମଧ୍ୟ ଦେଖାଏନାହିଁ । କାରଣ, ମୁଁ ଭଲ କରି ଜାଣେ ଯେ, ଆଜି ସଙ୍ଗଲାଭ ଲାଗି ଯେଉଁ ମନ ଉଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛି, କାଲି ସେହି ମନ ଟିକିଏ ଏକାନ୍ତତା ଓ ନିଃସଙ୍ଗତା ପାଇବାଲାଗି ମଧ୍ୟ ଉଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ପଡ଼ିବ, ସକଳ ସଂସାରର ଭିଡ଼ ଭିତରୁ ଦଉଡ଼ି ପଳାଇ ଆସିବା ଲାଗି ଆତୁର ଓ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ପଡ଼ିବ । ମୁଁ ଏକ ନୀତିବାକ୍ୟ ହିସାବରେ ଏହା କହୁନାହିଁ, ଆପଣା ଜୀବନର ଅନେକଲବ୍ଧ ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ହିଁ ଏହା କହୁଛି । ଏବଂ ମୁଁ ଭଲ କରି ଜାଣିଛି ଯେ, ଦୁଇଟିରୁ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଊଣା ହେଲେ ମଧ୍ୟ କାମ ଚଳି ପାରିବନାହିଁ ।

୧୪ । ୩ । ୭୪

କାଲି ଖରାବେଳେ stoveଟିକୁ ଜଳାଇବାରେ ନାନାପ୍ରକାର ଚେଷ୍ଟା କରି ବିଫଳ ହେଲି । କେତେ ସମୟ ନଷ୍ଟ ହେଲା, ଧୈର୍ଯ୍ୟର କେତେ ପରୀକ୍ଷା ହେଲା, ତଥାପି ଭାତ ରାନ୍ଧି ଖାଇବା ସମ୍ଭବ ହେଲାନାହିଁ । କ୍ଲାସ୍ ସାରି ସାଢ଼େ ବାରଟା ବେଳକୁ ଘରକୁ ଫେରିଲା ବେଳକୁ ହିଁ ଅନ୍ନବ୍ରହ୍ମ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କୌଣସି ସତ୍ୟର ଅନୁଭୂତି ହିଁ ହେଉନଥାଏ । ତା'ପରେ ପ୍ରାୟ ଦେଢ଼ଘଣ୍ଟା କାଳ stove ସହିତ କସରତ କଲି । କିନ୍ତୁ ମୋ'ର ପେଟ ପୂରିଲାନାହିଁ, ଦିନବେଳାଟା ଉପାସ ରହିବାକୁ ହେଲା । ଇଚ୍ଛା କରି ଟିକିଏ ଗୋଡ଼ ଖସାଇ ଦେଇଥିଲେ କାଲି ମୁଁ ଆପଣା ଉପରେ

କେତେ ବିରକ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତି, ଭାଗ୍ୟ ଉପରେ କେତେ ଖପା ହୋଇଥାନ୍ତି, ସଂସାର ଉପରେ ଅଭିମାନ ଓ କ୍ରୋଧ କରି ଏକ ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ ମନରୋଗୀ ପରି ଆପଣାକୁ କଷ୍ଟ ଦେଇ ହୁଏତ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାର ପ୍ରତିଶୋଧଜନିତ ଆନନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ପାଇ ପାରୁଥାନ୍ତି । ଭଗବାନଙ୍କୁ ଅଶେଷ ଧନ୍ୟବାଦ, କାଲି ତାହା ହୋଇନାହିଁ । ଉପାସରେ ଯାଇ ପୁଣି ଆପଣାର କାମ କରିଛି ପଛକେ, କିନ୍ତୁ ଆପଣାକୁ ଅସ୍ଥିର କରି ପକାଇନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଯେତେବେଳେ stoveରେ ଅନେକ ସେବା କରିସାରିବା ପରେ ତାହା ଜଳିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା ଓ ମୁଁ ଅଧଘଣ୍ଟାକ ମଧ୍ୟରେ ମଣୋହି କରି ବସିଲି, ସେତେବେଳେ ଆପଣାକୁ ଅନାଇ ବେଶ୍ ମୁରୁକି ହସିବାକୁ ମନ ହେଉଥାଏ, ଭାରି ସହାନୁଭୂତି ଆସୁଥାଏ ।

୧୫ । ୩ । ୭୪

ଦୁଃଖବେଳେ କେବଳ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବି, ହୃଦୟର କେଉଁ ଅପମାନିତ କୋଣରେ ମନ ମାନମ୍ଳାନ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଥିଲା ବେଳେ ମୁଁ କେବଳ ପ୍ରାର୍ଥନା ହିଁ କରିବି । କେବଳ ଆତୁର, ଅକର୍ମଣ୍ୟ ମଣିଷର ପ୍ରାର୍ଥନା ନୁହେଁ, ମୋ' ବାଟରେ ଚାଲିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିବା ଓ ଆପଣା ବାଟରେ ବିଶ୍ୱାସ ରଖିଥିବା ମଣିଷ ପରି ମୁଁ ଜୀବନବିଧାତାର ସହଯୋଗ ଲାଗି ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବି । ମୁଁ ବାଟ ଚାଲିବାକୁ ରାଜି ଅଛି, ଜୀବନର ଆବିଷ୍କାର ଏବଂ ସମର୍ପଣଯାତ୍ରାରେ ତାହାର ହାତ ଧରି ମୁଁ ତୀର୍ଥରୁ ତୀର୍ଥ ବୁଲିବାକୁ ରାଜି ଅଛି, ଠିକ୍ ପିଲାଟି ପରି ନିର୍ମଳ ମନରେ ମୁଁ ବାଟ ଉପରେ ବାହାରି ପଡ଼ିବାକୁ ରାଜି ଅଛି,—ଜୀବନର କେବଳ ଏତିକି ସମ୍ପଦକୁ ମୁଁ ଶ୍ରେୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଛି । ତେବେ ମଝିରେ ମଝିରେ ଏହି ଅବସାଦଶଙ୍କା କାହିଁକି ? ଏହି ନିଃସଙ୍ଗ ହୋଇ ପଡ଼ିବାର ବା ଗୋଠଛଡ଼ା ହୋଇ ରହିଯିବାର ତ୍ରାସ କାହିଁକି ? ସେତିକିବେଳେ ମୁଁ ସେହି ଜୀବନ ସାଥୀର ନିର୍ଭର ଲୋଡ଼ୁଛି,—ମୋ'ର ବାସନାର ସକଳ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନକୁ ବିଶ୍ୱାସରେ ଭରାଇ ରଖିବାଲାଗି ମୁଁ ତାହାର ବିଭୂତି ଲୋଡ଼ୁଛି । ମୁଁ ଜାଣେ, ସବୁପ୍ରକାର ବିପର୍ଯ୍ୟୟରେ ତଥାପି ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାର ଶକ୍ତି ରଖିପାରିଲେ ମୋତେ ସେହି ବିଭୂତି କଦାପି ଅପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ରହି ଯିବନାହିଁ । ବିଶ୍ୱାସ କଦାପି ହାରି ଯିବନାହିଁ ।

୧୬ । ୩ । ୭୪

ଦୁର୍ନୀତି ହିଁ ଯେପରି କ୍ରମେ ଏହି ଦେଶରେ ନୀତି ହେବାକୁ ବସିଲାଣି, ଶଠତା ହିଁ ଯେପରି କ୍ରମେ ସ୍ୱଭାବ ହେବାକୁ ବସିଲାଣି । ଅପରକୁ ନିନ୍ଦା କରି ଆପେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ପାଇବାକୁ ମୁଁ ଏପରି କହିବାକୁ ଯାଉନାହିଁ, ଏହି ଦେଶର ନୈତିକ ଓ ଜୀବନସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ମୂଲ୍ୟଗୁଡ଼ିକରେ ଏହାଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟି

ଘଟି ଯାଉଛି, ତାହାରି ଆଶଙ୍କା ହିଁ ମୋତେ ଏପରି ବିଚାରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରୁଛି । ଯଦି ମୁଁ ମୂଳତଃ ମଣିଷକୁ ସ୍ୱୈର, ପଇସାଖୋର, କ୍ଷମତାଲୋଭୀ ଓ ସୁବିଧାବାଦୀ ବୋଲି ଧରିନେବି ଓ ସେହି ମୂଳ ଅନୁମାନ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ଆପଣାର ଜୀବନାଚରଣକୁ ମଧ୍ୟ ଏହିସବୁ ଦୁର୍ନୀତିଗ୍ରସ୍ତ ବାତାବରଣର ଅନୁରୂପ କରି ତିଆରି କରିବି ଓ ତାହାକୁ ହିଁ ମୋ'ର ସ୍ୱାଭାବିକ ବାଟ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବି, ତେବେ ଦେଶ ଲାଗି, ସମାଜ ଲାଗି ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ହିସାବରେ ଆମ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ଲାଗି ଏହାର ପରିଣାମ କେତେ ଭୟଙ୍କର ନହେବ, ଆମ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ହୃଦୟଗତ ଜୀବନରେ ଏହା କି ବ୍ୟାଧି ସୃଷ୍ଟି ନକରିବ ? ପୁଣି, ଶିକ୍ଷାର ଦଶା ବା ଏ ଦେଶରେ କ'ଣ ହେବ ? ଶିକ୍ଷା କେବଳ ଶିକ୍ଷାଳୟର ଗୃହ-କାନ୍ଥ ଭିତରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ରହିବ, ଜୀବନର ପ୍ରୟୋଗକ୍ଷେତ୍ରରୁ ନିର୍ବାସିତ ହୋଇ ରହିବ, ଶିକ୍ଷିତ ହେବା କେବଳ ଏକ ଫେଶନରେ ହିଁ ପରିଣତ ହେବ । ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ହିସାବରେ ମୁଁ ଏହିଟାକୁ ହିଁ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ପ୍ରମାଦ ବୋଲି ଗଣୁଛି । ସବୁଠାରୁ ବଡ ନିରାଶାର କଥା ହେଉଛି ଯେ, ଏ ଦେଶର ଅଧିକାଂଶ ଶିକ୍ଷକ ମଧ୍ୟ ଶଠତାକୁ ବ୍ୟାବହାରିକ ସରଣୀ ବୋଲି ମାନିନେବାକୁ ବସିଲେଣି । ସମାଜ ସହିତ ଖାପ ଖାଇ ପାରିବାକୁ ସେମାନେ ବି ଚତୁର ହେବାକୁ ହିଁ ଶ୍ରେୟ ବୋଲି ମାନିଲେଣି ।

୧୭ । ୩ । ୭୪

ଏତେ ସମସ୍ୟା ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଏତେ ବେଶୀ କାମ କରିନେବାର ଯୋଜନା କରି ଏପରି ଲଣ୍ଡଭଣ୍ଡ ଓ ତରତର ହୋଇ ପଡ଼ୁଛି ଯେ, କାମରୁ ସ୍ୱଭାବତଃ ଯେଉଁ ଶାନ୍ତି ଓ ତନ୍ମୟତ ଆନନ୍ଦ ମିଳିବା କଥା, ମୋତେ ଅନେକ ସମୟରେ ତାହା ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ । ଗୋଟାଏ କାମ ସାରି କିପରି ପରବର୍ତ୍ତୀ କାମଟିକୁ ଚଞ୍ଚଳ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇ ପାରିବି ଏବଂ କିପରି ସମୟ ଥାଉ ସବୁ କାମ ସାରିଦେଇ ପାରିବି, ଏହିପରି ଏକ ଚଞ୍ଚଳ ଆତୁର ବୁଦ୍ଧି ବେଳେବେଳେ ମୋତେ ବେଶ୍ nervous କରି ରଖୁଛି । ସକାଳେ ଉଠି ବଗିଚାକାମ ହେବ, ନିତ୍ୟକର୍ମ ଓ ସ୍ନାନ ସାରି ତଥାପି ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ପୂର୍ବରୁ ଏଠି ବସି ମୁଁ ଏହି ଖାତାରେ ମୋ'ର ଦିନଲିପି ଲେଖିପାରିବି,—କିନ୍ତୁ ତାହା ପୂର୍ବରୁ ଘର ଓଳାଇବା ଓ ଲୁଗାସଫା ପ୍ରଭୃତି କାମ ସରିଥିଲେ ଆତୁର ବାହାଦୁରିର କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ, ଗୁରୁଜନ ପରି ମୋ' ଅନ୍ତରର ବୃଦ୍ଧ ବାଳକଟିକୁ ଗୋଟିକପରେ ଗୋଟିଏ ବୋଲି ବତାଇ ମୁଁ ତାକୁ ଏପରି ଚଞ୍ଚଳ ଓ ତରତର କରି ପକାଉଛି ଯେ, ସେ ତାହାର କର୍ମ ଭିତରୁ ସକଳ ଆନନ୍ଦ ପାଇ ପାରୁନାହିଁ । କୋଉ ଦିନ କୋଉ କାମରେ ଏତେଟିକିଏ ଡେରି

ହୋଇଗଲେ ବା ଫରମାସ ମୁତାବକ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ଆଗରୁ ସବୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନହେଲେ ଏକପ୍ରକାର ଅସନ୍ତୋଷ ମନଟାକୁ ଖଣ୍ଟା କରି ପକାଉଚି, ମନର ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗ କରୁଚି । ଆଜି ଠିକ୍ ସେଇଆ ହୋଇଚି । ଏଠି ଲେଖି ବସିଲା ବେଳକୁ ଖରା ପଡ଼ିଗଲାଣି, ତେଣୁ ବଡ଼ କଲ୍ପନା ମନରେ ମୁଁ ଏଠି ବସି ଲେଖୁଚି ।

୧୮ । ୩ । ୭୪

ଯଥା ନିଯୁକ୍ତୋଽସ୍ମି ତଥା କରୋମି । ଗୀତାର ଏହି ବାକ୍ୟଖଣ୍ଡକୁ ଆମେ ଆପଣା ଆପଣାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ଅନୁସାରେ ଦୁଇ ଭିନ୍ନ ଅର୍ଥରେ ବେଶ୍ ବ୍ୟବହାର କରି ପାରିବା ଓ ଉଭୟଙ୍କୁ ସମାନ ଉତ୍ସାହର ସହିତ ଭକ୍ତିମାର୍ଗର ବାକ୍ୟ ବୋଲି ମଧ୍ୟ କହି ପାରିବା । ମୋ'ର ଇଚ୍ଛା ବୋଲି କିଛି ନାହିଁ, ବିଶ୍ୱନିୟନ୍ତାର ହାତରେ ମୁଁ କେବଳ ଇଚ୍ଛା ଓ ଆକାଙ୍କ୍ଷାହୀନ ଯନ୍ତ୍ରସ୍ୱରୂପ,—ତେଣୁ ସେହି ମୋତେ ଚଳାଇବେ, ମୋ'ର ବେକରେ ଦଉଡ଼ି ବାନ୍ଧିଲା ପରି ମୋତେ ଏଠିକୁ ଓ ସେଠିକୁ ପ୍ରବୃତ୍ତ କରାଇବେ । ମୋ'ର ଭକ୍ତିମାର୍ଗ ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରକାରର । ସମର୍ପଣ ଆଗ ମୋ'ର ତରଫରୁ ହେବ । ବିଶ୍ୱାସ ବଢ଼ିବାରୁ ଏହି ସମର୍ପଣର ପ୍ରାଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବ । ଏବଂ, ମୋ'ର ସହଜ ଇଚ୍ଛା ଓ ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱଗତ ଇଚ୍ଛା ମଧ୍ୟରେ ଯେତେବେଳେ ଆଉ କୌଣସି ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ବା ବିରୋଧ ରହିବନାହିଁ, ସେତିକିବେଳେ ମୋ'ର ଯାବତୀୟ କର୍ମରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବାକୁ ମୂଳତଃ ତାଙ୍କର ଦ୍ୱାରା ନିଯୁକ୍ତ ହେବା ବୋଲି ବୁଝାଯିବ । ଏଥିରେ ଆଳସ୍ୟ ବା ଅକର୍ମଣ୍ୟତା ଲାଗି କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ, ଉଦାସୀନତା ଲାଗି କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । କେଉଁ ଅନଧିଗମ୍ୟ ଅତି ମହାନ୍ ସତ୍ତା ବା ନିୟନ୍ତାକୁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରି ମୁଁ ଆପଣାକୁ ତାହାର ସ୍ୱୈର ଖିଆଲ ପାଖରେ ସମର୍ପଣ କରି ଦେଉନାହିଁ,—ଯେତିକି ଚିହ୍ନିଲେ ବା ଯେତିକି ଅନୁଭବ କଲେ ଭଲ ପାଇବା ସମ୍ଭବ ହୁଏ, ସେତିକି ଚିହ୍ନି ଓ ଅନୁଭବ କରି ମୁଁ ଆପଣା ଇଚ୍ଛାକୁ ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଯାଏ ଉତ୍ତୋଳିତ କରିନେଉଚି ।

୧୯ । ୩ । ୭୪

ଏ କ୍ଲାନ୍ତି ବାଟ ଚାଲିବାର କ୍ଲାନ୍ତି ନୁହେଁ, କାରଣ ବାଟ ଚାଲିବାକୁ ମୁଁ କୌଣସି ଦିନ କୌଣସି ପ୍ରକାର କୁଣ୍ଠା ବା କୃପଣତା ଦେଖାଇ ନାହିଁ । ମୋ'ର ଏହି କ୍ଲାନ୍ତି ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ନିଯୁକ୍ତ ନହୋଇ ପାରିବାର କ୍ଲାନ୍ତି । ଏ ଦେଶରେ କିଛି ହୋଇ ପାରିବନାହିଁ, ତେଣୁ ଘରପୋଡ଼ିରୁ କୁଟାଖିଏକୁ ସାଇତି ରଖିଲା ପରି ଉପରମାନେ କେବଳ ଆପଣାର ଅଯୋଗ୍ୟ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱଟାକୁ ଜାବି କରି ରଖିବାକୁ ଲୁବ୍ଧ ହୋଇ ରହିଆନ୍ତି, ଏହି ଦେଶର ଅଦ୍ଭୁତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଭିତରେ ସେହିମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଦ୍ୱାରା ପରିହାନ୍ତ ଓ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ରହିବାର କ୍ଲାନ୍ତି ବେଳେବେଳେ ମୋତେ ଖାଇ

ଅବସନ୍ନ କରି ପକାଉଛି । ଏହି ଦେଶର ଯେଉଁ ଯୁଗରେ ଜନ୍ମ ହେବାକୁ ଦିନେ ମୁଁ ପରମ ସୌଭାଗ୍ୟ ବୋଲି ବିଚାରୁଥିଲି, ଏହି ଦେଶର ନାନା କ୍ଷେତ୍ରରେ କେତେ କାମ କରିବାର ଆହ୍ୱାନ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ହୋଇ ରହିଛି ବୋଲି ମୁଁ ସ୍ୱଭାବତଃ ଆପଣାକୁ ଗୌରବାନ୍ୱିତ ମନେ କରି ଆସୁଥିଲି, ସେଇଠି ନାନା ଗୃପ ଓ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଦ୍ୱାରା ଅକାରଣରେ ଗୃପି ହୋଇ କମେ ଯେପରି ଆପଣାକୁ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କରିବାକୁ ଉପରେ ବସିଥିବା ମୋ'ର କର୍ତ୍ତା ମୋତେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବାକୁ ବସିଛି । ଅଳସୁଆ ମଣିଷ ହାତରେ ସବୁ ଚଳାଇବା'ର ଅଡ଼ା ରହୁଛି, ଏଣେ ମୋ'ର ହାତ ଗୋଡ ଯେପରି ବନ୍ଧାହୋଇ ରହୁଛି, ଆପଣା ଶକ୍ତି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବାକୁ ମନା ହୋଇଛି ।

୨୦ । ୩ । ୭୪

ସମାଜରେ ନୈତିକତା ବୋଲି ଯଦି କୌଣସି ଜିନିଷ ଥାଏ, ତେବେ ଏହାକୁ ହିଁ ମୁଁ ସବୁଠାରୁ ଅନୈତିକ ବା ମାନହାନିକ ସଂସ୍କାର ବୋଲି କହିବି । ମୋ' ପାଖରେ ଡିଗ୍ରୀ ଅଛି, ନାନାପ୍ରକାର ଚତୁରତା ଅବଲମ୍ବନ କରି ଧୂର୍ତ୍ତ ମୁଁ ଅନେକ କ୍ଷମତା ଓ ଅନେକ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱରେ ଆସି ବସି ଯାଇଛି, ମୋ'ର ଅଯୋଗ୍ୟତା ଗୁଡ଼ାକୁ ଲୁଚାଇ ରଖିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମୁଁ ମୋ'ର ହାକିମୀ କରିବାର କଣ୍ଟାଗୁଡ଼ାକୁ ସର୍ବଦା ବଡ଼ ସତର୍କ ଭାବରେ ଠିଆ କରି ରଖିଛି । ମୋ'ର ତଳେ ବା ମୋ'ର ପରିଚାଳନାର ଅଧୀନରେ ଅନ୍ୟ ଯେଉଁମାନେ ରହିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଁ କୌଣସି ପ୍ରକାର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଦେଉନାହିଁ, କେବଳ ମୋହର ତଥାର ରୁଟିନ୍ ସହିତବନ୍ଧା ହୋଇ ରହିବା ବ୍ୟତୀତ ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ପ୍ରଧାନତଃ ଚିରକ୍ତ ବିତୃଷ୍ଣ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଅଳସୁଆ ଜୀବରେ ପରିଣତ ହେବାକୁ ହିଁ ପ୍ରରୋଚନା ଦେଉଛି । କିନ୍ତୁ ମାନହୃଷ୍ଟିରୁ ଏପରି କରିବାଲାଗି ମୋ'ର କି ଅଧିକାର ରହିଛି ? କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁମାନେ ମୋ'ର ପରିଚାଳନାରେ ରହିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ମୋ'ର ଚାକର ନୁହନ୍ତି, ସେମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ସମାଜର କଲ୍ୟାଣକାଙ୍କ୍ଷୀ ସେବକ । ଆପଣାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ରହି ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଆପଣାର ବିକାଶ କରିବେ, ଆପଣା କର୍ମରେ ଆପଣାକୁ ସାର୍ଥକରୂପେ ନିବେଦନ କରି ପାରିବେ, ଏଇଥିଲାଗି ଅନୁକୂଳ ବାତାବରଣ ଖଞ୍ଜିଦେବା ହେଉଛି, ସେମାନଙ୍କର ସଂଯୋଜକ ହିସାବରେ ମୋ'ର କାର୍ଯ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ମୂଳତଃ ଆଳସ୍ୟ-ପରାୟଣ, କ୍ଷମତାଲୋଭୀ ମୁଁ ଯଦି ନାନା ଖିନତାରେ ଜର୍ଜର ହୋଇ ମୋ'ର କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ବଳରେ କେବଳ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଓ ହାତଗୋଡ଼ ବାନ୍ଧି ରଖିବାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ରଖିବି, ତେବେ ଏହା ଘୋର ମାନହାନିତାର ପରିଚୟ ଦେବନାହିଁ କି ? ଏ ଦେଶରେ ଏହି ମାନହାନିତା ହିଁ ମୋତେ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ବିଡ଼ମ୍ବନା ବୋଲି ଲାଗୁଛି ।

୨୧ । ୩ । ୭୪

ସମାଜ ବଦଳିବ, ସଂସାର ବଦଳିବ, ବୟସ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୋ'ର ଏହି ଉତ୍ସାହ ଆଦୌ କମ୍ ହୋଇ ଯାଇନାହିଁ । ସମାଜ ଓ ସାଧନାର ପରିବେଶ ବଦଳାଇ ମଣିଷର ଜୀବନକୁ ଯେ ଅଧିକ ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟୋଚିତ କରିବାର ଅନୁକୂଳରେ କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇ ପାରିବ, ଏହି ବିଷୟରେ ମୋ'ର ବିଶ୍ୱାସ ତିଳଏ ହେଲେ ହ୍ରାସ ହୋଇ ଯାଇନାହିଁ । ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ମୋତେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ରକ୍ଷଣଶୀଳତା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗ୍ରାସ କରି ପକାଇନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୋ'ର ଚିନ୍ତର ଓ ମନୋଦୃଷ୍ଟି ଭିତରେ ବିପ୍ଳବ ବା ପରିବର୍ତ୍ତନର କ୍ଷେତ୍ରାନୁ-ପାତରେ ବେଶ୍ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଚି । ଅଳପ ବୟସର ଉତ୍ସାହତାଡ଼ରେ ମୁଁ ସେତେବେଳେ ଭାବୁଥିଲି, ଗୋଟାଏ ଶାସନ ଭାଙ୍ଗି ଆଉ ଗୋଟାଏ ମନୋମତ ଭଲ ଶାସନ ବସାଇଦେଲେ ବିପ୍ଳବ ହୋଇଯିବ, ଗୋଟାଏ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଭାଙ୍ଗି ଆଉ ଗୋଟାଏ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଆପଣା କରିଦେଲେ ସବୁ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ହୋଇଯିବ । କିନ୍ତୁ ଅଭିଜ୍ଞତା ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୋ'ର ସେହି ଭାବ କମିଯାଇଚି, ଅର୍ଥାତ୍ ମୁଁ ଆପଣାକୁ ବୁଝିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମଣିଷର ପରିବର୍ତ୍ତନ-ସାମର୍ଥ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ ବୁଝିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଚି । ସବୁ ବିପ୍ଳବ ମୋ'ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହେବ, ସବୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲାଗି ଆଗ ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବି, ନୂଆ ବିଶ୍ୱାସର ସ୍ଥାପନା ଆଗ ମୋହରି ଭିତରେ ହେବ,—ତେବେ ଯାଇ ମୋ'ର ସମାଜମଧ୍ୟ ବଦଳିବ, ତେବେଯାଇ ବିପ୍ଳବ ହେବ ।

୨୨ । ୩ । ୭୪

ସେଠି ହିନ୍ଦୁ ମରୁଚନ୍ତି, ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଘରେ ନିଆଁ ଲଗାଇ ଦିଆଯାଉଚି, ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ସର୍ବସ୍ୱ ଅପହରଣ କରି ନିଆଯାଉଚି । ଏଠାରେ ମୁସଲମାନଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରାଯାଉଚି, ମୁସଲମାନଙ୍କ ଘରେ ନିଆଁ ଲଗାଇ ଦିଆଯାଉଚି, ମୁସଲମାନଙ୍କ ସଂସାରକୁ ଛାରଖାର କରି ଦିଆଯାଉଚି । ଏବଂ ଉଭୟେ ଉଭୟ ତରଫକୁ ଦୋଷ ଦେଇ ଦୋଷ କରିବାର ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତତା ପାଉଚନ୍ତି । ଜଣେ କହୁଚି, ଅପର ଜଣକ ସେଠି ହତ୍ୟା ଆରମ୍ଭ କରିଥିବା କାରଣରୁ କେବଳ ତାହାରି ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ସ୍ୱରୂପ ହିଁ ସେ ଏଠାରେ ହତ୍ୟା ଆରମ୍ଭ କରିଚି । ଅପର ପକ୍ଷରୁ ମଧ୍ୟ ସେହି ଉଲୁଗୁଣା ଦିଆଯାଉଚି । କେଉଁ ପକ୍ଷ ଆଗ ଅପରର ଆଖିକୁ ବାଲିମୁଠା ପକାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ, ତାହା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ପ୍ରଶ୍ନ ଆଦୌ ଉଠୁନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆମେ ଉଭୟେ ଯେ ଅବୈଧାନିକ ଓ ଅମାନବିକ ବାଟରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଚୁ, ମଣିଷ ମାରି ଆପଣାର ମତଲବ ହାସଲ କରିବାର ବାଟ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଚୁ,

ଆମର ଜୀବନାଚରଣର ସ୍ତର ଯେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଆଦିମତାର ସୋପାନରେ ଅଟକି ରହିଛି ଓ ସେଥିଲାଗି କେଉଁଠି ଟିକିଏ ମଉକା ମିଳିବା ମାତ୍ରକେ ଆମେ ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ସେହି ସ୍ତରକୁ ଭରସା କରି ପଛକୁ ଫେରିଯାଉଛୁ ଓ ବର୍ବର ହୋଇ ପଡ଼ୁଛୁ, ଦୁଇ ଦେଶରେ ଏହାହିଁ ପ୍ରମାଣିତ ହେଉଛି । ଉଭୟ ଦେଶରେ ଅନେକ ଲୋକ ଏହି ବର୍ବରତାର ସତ୍ୟ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ରଖିଛନ୍ତି ।

୨୩ । ୩ । ୭୪

ଦୁଇଟିଯାକ ଦେଶରେ ଲୋକଙ୍କ ଉପାସ ରହୁଛି, ଦୁଇ ଦେଶରେ କେତେ କେତେ ସମସ୍ୟା ରହିଛି, ଯାହାର ସମାଧାନ କରିବାଲାଗି ସ୍ୱୟଂ ଦୁଇ ଦେଶର ଚାଳକ ଓ ଶାସକମାନଙ୍କୁ ନାନାପ୍ରକାର ସହଯୋଗକ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଆନ୍ତା । କିନ୍ତୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଜାତିସ୍ୱତା ବା ଜାତିପ୍ରାଣତା ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଆଗରୁ ଯେ ଆମକୁ ଆଗ ସବୁ ମଣିଷର ସାମାଜିକ ଜୀବନକୁ ଅଭାବଶୂନ୍ୟ ଓ ସୁନ୍ଦର କରିବାକୁ ହେବ, ସବୁ ମଣିଷକୁ ସ୍ୱାୟତ୍ତଶାସନ ଓ ମୌଳିକ ଅଧିକାରର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଦେବାକୁ ହେବ, ସେକଥା ଆମେ ଏକାବେଳେକେ ଭୁଲି ଯାଉଛୁ । ଅଥଚ ଜାତିସ୍ୱତା ଓ ଧର୍ମର ନାମ ନେଇ ଆଗ ପରସ୍ପରକୁ ହତ୍ୟା କରିବାକୁ ବାହାରି ପଡ଼ୁଛୁ । ଏହି ଆଦିମ ଉତ୍ସାହଗୁଡ଼ାକ ହିଁ ଆମକୁ ମୂଳତଃ ଉତ୍ତେଜିତ କରି ରଖିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ଏଦେଶରେ କ'ଣ କରି ପାରିବା, ଏ ଦେଶକୁ ଏକ ମଣିଷର ଦେଶ ବୋଲି କେତେଦୂର କହି ପାରିବା ? ଭାରତକୁ ଦୁଇଭାଗ କରିବା ଦିନଠାରୁ ଯେଉଁ କ୍ଷତଟିର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା, ସେହି କ୍ଷତର ମୁହଁ ଯେପରି କ୍ରମ ବଡ଼ ହେବାରେ ଲାଗିଛି, ସେହି କ୍ଷତ ଭଲ ହେବାର କୌଣସି ଦୃଢ଼ ସଙ୍କେତ ମଧ୍ୟ ମିଳୁନାହିଁ । ଏବଂ ସେଇଥିଲାଗି ବଡ଼ ଭୟ ଲାଗୁଛି ।

୨୪ । ୩ । ୭୪

ଏ ଦେଶରେ ହେଉ ବା ସେ ଦେଶରେ ହେଉ, ଅଧିକାଂଶ ମଣିଷଙ୍କର ପେଟ ପୂରୁନାହିଁ ବୋଲି ଉପରେ ଥିବା ମଣିଷମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ପରସ୍ପରର ହତ୍ୟା କରିବାଲାଗି ମତାଇଦେଇ ପାରୁଛନ୍ତି । ଏଦେଶରେ ଓ ସେ ଦେଶରେ ଅଧିକାଂଶ ମଣିଷ ଅଶିକ୍ଷିତ ଓ ତେଣୁ ଅନ୍ଧ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ବୋଲି ଉପରେ ଥିବା ଚତୁର ନେତାମାନେ ଘୃଣା, ଧର୍ମଦ୍ୱେଷ ଓ ଜାତିସ୍ୱତା ନାମରେ ସେମାନଙ୍କର ଅନ୍ଧତାକୁ ଆହୁରି ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ କରିଦେଇ ପାରୁଛନ୍ତି । ମଣିଷର ପେଟ ପୂରୁଥିଲେ ଓ ସବୁ ମଣିଷର ପେଟ ପୂରାଇବା ଦୁଇ ଦେଶର ମୂଳ ରାଜନୀତି ହୋଇଥିଲେ ଏଠି ରାଜନୀତିରେ ବୃତ୍ତି ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରର ହୋଇଥାନ୍ତା । ଏଠି ଶିକ୍ଷାକୁ ଶାସନର ଏକ ପ୍ରଧାନ ସହଯୋଗୀ ସାଥୀ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ଯାଇଥିଲେ ଏବଂ ସବୁ ମଣିଷକୁ

ଶିକ୍ଷା ଦେବାର ଏକ ବଳିଷ୍ଠ ଯୋଜନା ରହିଥିଲେ ଆମ ଦୁଇ ଦେଶର ଇତିହାସ ଓ ବସ୍ତୁର ଅନ୍ୟପ୍ରକାରେ ଲିଖିତ ହୋଇଥାନ୍ତା । ଧର୍ମ ନାମରେ, ସାମ୍ୟବାଦ ନାମରେ ଯେଉଁଠି ଏକଛତ୍ର ଭୟର ଶାସନ ଜାରି କରି ରଖାଯାଏ, ସେଠାରେ ରାଜନୀତି କହିଲେ କେବଳ ଘୃଣାକୁ ହିଁ ବୁଝାଏ, ସେଠାରେ ସରକାରୀ ନୀତି କହିଲେ ମଣିଷର ଅସଲ ଲୋକକୁ ଭୁଲାଇ ରଖିବାର ଫିସାଦକୁ ହିଁ ବୁଝାଏ । ପାକିସ୍ତାନ୍ ପବିତ୍ର ଦେଶ, କିନ୍ତୁ କେତେ ଅପବିତ୍ର ଭାବରେ ଏହାର ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇଛି । ଧର୍ମକୁ ମୂଳ ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ଦେଇ ଏହାର ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି, କିନ୍ତୁ ଘୃଣାକୁ ହିଁ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେବାଲାଗି, ପୃଥିବୀର ଏହି କଣରେ ଯାବତୀୟ ଆଦମ ଭେଦ ଓ ଅନ୍ଧତାକୁ ଜାଆଁଇ ରଖିବା ଲାଗି ଚତୁର କ୍ଷମତା-ଖେଳାଳିମାନେ ଭାରତବର୍ଷ ଛାଡ଼ି ଯିବା ଆଗରୁ ଏହି ଦେଶର ଭିଆଣ କରି ଯାଇଛନ୍ତି । ଧର୍ମର ଭେଦ-ଭୁଲ ଆଜି ପୃଥିବୀଯାକର ମଣିଷ ଏକାଠି ହେବାକୁ ଯାଉଥିବା ବେଳେ ଆଜି ଯେଠି ଧର୍ମଟାକୁ ଭେଦର ହତିଆର ଓ ଘୃଣାର ସଂକ୍ରମଣ କରିବାର ଉପାୟ ପରି ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଛି ।

୨୫ । ୩ । ୭୪

ଭାରତବର୍ଷ ଲାଗି ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଶ୍ୱାସର ପରୀକ୍ଷା ଚାଲିଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତବାସୀର ଜାତୀୟ ଗୌରବାନୁଭୂତି ଭିତରେ ଯାହା ସବୁଠାରୁ ମହତ ଓ ପବିତ୍ର, ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହାର ପରୀକ୍ଷା ଚାଲିଛି । ଏହି ଦେଶ କେବଳ ହିନ୍ଦୁର ଦେଶ ନୁହେଁ, ଏହି ଦେଶ ଅନ୍ଧ ଧର୍ମମୋହର ଦେଶ ନୁହେଁ,—ଏ ଦେଶ ମଣିଷ ମାତ୍ରକେ ଏ ଦେଶରେ ବାସ କରୁଥିବା ସମସ୍ତଙ୍କର ଦେଶ, ଏହି ଐତିହାସିକ ସତ୍ୟର ପରୀକ୍ଷା ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଠି ଚାଲିଛି । ଗତ ଶହେବର୍ଷ ହେଲା ବିଦେଶୀ ସରକାର ଭାରତୀୟ ପରମ୍ପରାର ଏହି ମେରୁଦଣ୍ଡକୁ ଭାଙ୍ଗିବା ଲାଗି ସବୁପ୍ରକାର ଚେଷ୍ଟା କରି ଆସିଛି, ଆପଣାର ଶାସନକ୍ଷମତା ଓ ରାଜନୀତିକ ଧୂର୍ତ୍ତତା ବଳରେ ଦେଶ ଛାଡ଼ିଯିବା ଆଗରୁ ସେ ଏହି ଦେଶକୁ ଧର୍ମର ମୁଣ୍ଡଗଣିତି ଅନୁସାରେ ଦୁଇଭାଗ କରି ଯାଇଛି,—ଯିବା-ପରେ ମଧ୍ୟ ସେ ସବୁପ୍ରକାର କୂଟନୀତି ପ୍ରୟୋଗ କରି ସେହି ପୁରୁଣା ଘାଆଟାକୁ ଉଖାରି ରଖିବାକୁ ଚାହୁଁଛି । ସେଦେଶରେ ଧର୍ମାନ୍ଧମାନେ ରାଜ୍ୟର ମାଲିକ ହୋଇ ବସିଛନ୍ତି, ଧର୍ମର ଅଫିମକୁ ବାନ୍ଧି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ତାହାହିଁ ଖୁଆଇ ରଖିବାକୁ ହିଁ ସେମାନେ ଦେଶର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ରାଜନୀତି ବୋଲି ସ୍ଥିର କରିଛନ୍ତି । ଭାରତରେ ମଧ୍ୟ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ଅଫିମ ଖୁଆଯାଉ, ସେମାନେ ତାହାହିଁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି । ଏହି ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଆମକୁ ଏ କାଳକୁ ଏଡ଼ିବାକୁ ହେବ ।

୨୭ । ୩ । ୭୪

ହିନ୍ଦୁ ହିନ୍ଦୁରାଜ୍ୟରେ ଅଲଗା ହୋଇ ରହିବେ, ମୁସଲମାନ ମୁସଲମାନ ରାଜ୍ୟରେ ଅଲଗା ହୋଇ ରହିବେ, ଏହିପରି ଏକ ରାଜ୍ୟଭେଦରେ ବିଶ୍ୱାସ

କରୁନଥିଲେ ଓ ତାହାକୁ ଏକ ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ ପରି ଚର୍ଚ୍ଚିତ କରି ଆପଣାର ପ୍ରଚଣ୍ଡତା ଦେଖାଇ ନଥିଲେ କାଶ୍ମୀର ସମସ୍ୟା ତ ଦୂରର କଥା, ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷକୁ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ମଧ୍ୟ ଉଠିନଥା'ନ୍ତା । ମୁସ୍‌ଲିମ୍ ଲିଗ୍ ଏହିପରି ଏକ ଜିଦ୍ ଧରି ବସିବାରୁ ଓ ଚତୁର ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ଏହି ଜିଦ୍‌ଖୋରମାନଙ୍କ ମନ ନବୁଝିଲେ ଦେଶ ଛାଡ଼ିବେନାହିଁ ବୋଲି ଜିଦ୍ ଧରିବାରୁ ଦେଶ ଦୁଇଖଣ୍ଡ ହେଲା, ମଣିଷକୁ ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନ କରି ଭାଗ କରି ଦିଆଗଲା, ଭାରତବର୍ଷର ଭୂମି ଉପରେ ବିଷମଞ୍ଜି ବୁଣି ଦିଆଗଲା । ପାକିସ୍ତାନରେ ଆଜି ମୁସଲମାନ ମାନଙ୍କର ରାଜତ୍ୱ ଚାଲୁଛି ବୋଲି କହିଲେ ଠିକ୍ ସତକଥା କୁହା ହେବନାହିଁ । କାରଣ ସେଠାରେ ପ୍ରଜାର ରାଜତ୍ୱ ଚାଲୁନାହିଁ । ଏବଂ, ଏକଛତ୍ର ଓ ସାମରିକ ଶାସନର ପ୍ରକୃତିରେ କୌଣସି ଧର୍ମ ନାହିଁ ବା କୌଣସି ଆଦର୍ଶ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଦେଶ ଦୁଇଖଣ୍ଡ ହେଲାପରେ ମଧ୍ୟ ଭାରତବର୍ଷ କୌଣସି ଦ୍ୱେଷ ବା ବିରକ୍ତିର ବଶରେ ପଡ଼ି ଏଠି କେବଳ ହିନ୍ଦୁ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବାକୁ କେବେ କୌଣସି ବୁଦ୍ଧି ଦେଖାଇନାହିଁ । ଏଠି ମଣିଷକୁ ମୂଳତଃ ମଣିଷ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇଛି, ଏଠି ପ୍ରଜାର ମତରେ ଶାସନ ଚାଲୁଛି, କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅନ୍ଧତାକୁ ଗଣ୍ଠି କରି ଧରିଥିବା କ୍ଷମତାସୀନର ଖିଆଲ ଅନୁସାରେ ଶାସନ ଚାଲୁନାହିଁ । ତେଣୁ ଦେଶର ଦୁଇଖଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ମନୋମାଳିନ୍ୟ ରହିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।

୨୭ । ୩ । ୭୪

ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଭାବନା ମୋତେ ବେଶ୍ କେତେଦିନ ଲାଗି କାମୁଡ଼ି ଧରି ରଖିଲାପରି ଧରିରଖେ, ସେଥିଲାଗି କର୍ମାରମ୍ଭର ସମାବେଶ-ପୁଲକିତ ମନ ନେଇ ନିତି ସକାଳେ ଏହି ଖାତା ପାଖରେ ବସି ଆପଣାକୁ ଏକାଠି କରି ଆଣିଲା ବେଳକୁ ଆଗ ସେହି କଥାଟା ମନେ ପଡ଼ିଯାଏ । ଗତ ସପ୍ତାହେ ହେଲା ଭାରତ ଓ ପାକିସ୍ତାନ୍ ସମସ୍ୟା ମୋତେ ସେହିପରି କାମୁଡ଼ିକରି ଧରିଛି । ଏହି ସମସ୍ୟାରେ ମୁଁ କୌଣସି ଗୋଟାଏ ପକ୍ଷ ନେଇ ଲଢ଼ିବାକୁ ମନ ବଳାଇଛି ବୋଲି ମୋତେ ଏହା କାମୁଡ଼ି ଧରିନାହିଁ । ଉଭୟ ଦେଶରେ ମଣିଷ ଅଛନ୍ତି, ଜୀବନର ନାନା ଆବଶ୍ୟକତାର ସ୍ତରରେ ସେମାନଙ୍କ ଲାଗି ଦୁଇ ଦେଶରେ କିଛିହେଲେ ହୋଇନାହିଁ । ଅଥଚ ସେହି ଅରକ୍ଷିତ ଦେଶବାସୀଙ୍କର ଶାସକମାନେ ଧର୍ମର ନାଆଁ ନେଇ ଗର୍ଜନ କରୁଛନ୍ତି, ଜାତୀୟତା ଓ ଯୁଦ୍ଧ ନିଶାର ଆହ୍ୱାନ ଦେଇ ମଣିଷର ଭୋକ ଭୁଲାଇବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି, ଆଧୁନିକ ଯୁଗରେ ମଣିଷକୁ ପଛମୁହାଁ କରି ରଖିବାକୁ ହିଁ ଏମାନେ କ୍ଷମତା ଆତ୍ମସାତ୍ କରି ନିରଙ୍କୁଶ ଶାସନଚକ୍ର ମଡ଼ାଇ ରହିଛନ୍ତି,—ଏହି ବିଷୟରେ ଏକ ଅଶାନ୍ତତା ଓ ଅସହିଷ୍ଣୁତା ହିଁ ମୋତେ କାମୁଡ଼ି ଧରିଛି । ଆପଣା ଦେଶକୁ ଦୁଇଭାଗ

କରି ଆମେ ହିଂସା ଓ ଘୃଣା ଦ୍ୱାରା ଲଢ଼ିବୁ ବୋଲି କ'ଣ ଏ ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହୋଇଥିଲା ? ଏହିକଥା ଖାଲି ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଅନାଇଲା ବେଳକୁ ମୁଁ ସେପରି ଆତଙ୍କିତ ହୋଇପଡ଼େ।

୨୮ । ୩ । ୭୪

ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ କଟାଇଥିବା ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ଭିତରେ ମୁଁ ମୋ'ର ଆପଣା ଲାଗି ସବୁଠାରୁ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ କେଉଁ ସମ୍ପଦ ପାଇଛି ? ପ୍ରଥମେ ମୁଁ ସେହି ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀର ସ୍ୱାଧୀନ ବାତାବରଣକୁ ହିଁ ସ୍ମରଣ କରିବି । ସେଠି କୌଣସି ଦିନ ମୁଁ ବାହାରୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଚାପ ଅନୁଭବ କରିନାହିଁ, କେବେହେଲେ ବାହାରର କୌଣସି କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ସକାଶେ ଆପଣାକୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ବା ନ୍ୟୂନ ମନେ କରିନାହିଁ । ମନର ଖୁସି ଅନୁସାରେ ବୁଲିଛି, ମନର ଖୁସି ଅନୁସାରେ ପାଠ ପଢ଼ିଛି, ମନର ଖୁସି ଅନୁସାରେ ଅଳସୁଆ ହୋଇଛି । ତରୁଣ ଦିନଗୁଡ଼ିକର କେତେକେତେ ସହଜ-ଜବେଦିତ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଅକାରଣ ପୁଲକରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଥିବା ପରି ମନେ ହୋଇଛି । ମଣିଷକୁ, ପ୍ରକୃତିକୁ, ସକଳ ଶଙ୍କା ଓ ସମସ୍ୟା ସତ୍ତ୍ୱେ ଏହି ଜଗତ ଓ ଜୀବନକୁ ବନ୍ଧୁରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବା'ଲାଗି ଏକ ମନୋଦୃଷ୍ଟି ମୋ'ର ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ଆଧାରସ୍ତମ୍ଭ ରୂପେ ସେଠି ଅତି ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଗଢ଼ି ହୋଇ ଯାଇଛି । ସେହି ଦିନଠୁଁ ଏହି ଦୃଷ୍ଟି ହିଁ ଆପଣା ଜୀବନର ସର୍ବମୂଳ ଦୃଷ୍ଟି ହୋଇ ରହିଛି । ଜୀବନ ପ୍ରତି ବିଶ୍ୱାସ ବଢ଼ିଛି ପଛକେ କମିନାହିଁ, ଭଲପାଇବାର ଶକ୍ତି ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ଭାବପ୍ରବଣତା ମଧ୍ୟ କମିଛି । ସନ୍ଦେହ ଓ ସଂଶୟ କମିଛି, ମଣିଷ ଓ ସଂସାରକୁ ମୂଳତଃ ମନ୍ଦ ବୋଲି ପଳାୟନପନ୍ଥୀ ଯୁକ୍ତିର ଅଲମ୍ବନକୁ ଛାଡ଼ିବା ଲାଗି ମୁଁ ଭିତରୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସମର୍ଥନ ପାଇଛି । ଜୀବନର ଆବିଷ୍କାର ଯାତ୍ରାରେ ଆଜି ମଧ୍ୟ ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ପାଇଥିବାର ପ୍ରେରଣାକୁ ମୁଁ କେତେ ନୂଆ ଭାବମୟତା ଓ ବ୍ୟଞ୍ଜନାରେ ଅନୁଭବ କରି ଚାଲିଛି । ଆଉ କୋଉଠି ପାଠ ପଢ଼ିଥିଲେ ହୁଏତ ଏହା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ନଥାନ୍ତା, ଆପଣାର ଭିତର ଓ ବାହାର ମଝିରେ ଏହି ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ରହି ନଥାନ୍ତା ।

୨୯ । ୩ । ୭୪

ଖାଲି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ଯୋଗାଇ ପାରୁଥିଲେ ଶାନ୍ତିନିକେତନର ପ୍ରେରଣା କଦାପି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପାରୁନଥାନ୍ତା ବୋଲି ମୋର ମନେ ହେଉଛି । ଇଉରୋପୀୟ ସମାଜରେ ତ ବାହାରୁ ଦେଖିବାକୁ ଅନେକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ଦିଆଯାଉଛି, କିନ୍ତୁ ସେଠି ପ୍ରେରଣା ମନୁଷ୍ୟକୁ ଅନ୍ୟ ମାର୍ଗରେ ଯିବାଲାଗି ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଉଛି କିପରି ? ମୁଁ ଭାବୁଛି ଶାନ୍ତିନିକେତନର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ସହିତ ସେଠି ଆଉରି ଏପରି ଏକ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଉପାଦାନ

ରହିଥିଲା, ଯାହାକି ତରୁଣ ମନରେ ଏକ ସୃଷ୍ଟିକାର୍ଯ୍ୟ ଉଦ୍ୟତତା ସଞ୍ଚାର କରି ପାରୁଥିଲା । ଶାନ୍ତିନିକେତନର ଅଧ୍ୟାପକ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏପରି କେତେ ଜଣ ଅବଶ୍ୟ ରହିଥିଲେ, ଯେଉଁମାନେ ମୂଳତଃ ସାଧକ ଥିଲେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁମାନେ ଆପଣାର କହିବା କଥାକୁ ଜୀବନରେ ଲଗାଇବାକୁ ଓ ପାଇବାକୁ ନିଷ୍ଠାପର ଉଦ୍ୟମ କରୁଥିଲେ, ଯେଉଁମାନେ ଆପଣାର ଜୀବନରେ ଏକ ସ୍ଥୂଳତର କୌଣସି ମୂଲ୍ୟ ବା ସତ୍ୟର ଅନୁସନ୍ଧାନ କରୁଥିଲେ, ଯେଉଁମାନେ ଦୀକ୍ଷାଗ୍ରହୀ ତରୁଣ ମନକୁ ବଳ ଦେବାଲାଗି ଓ ବିଶ୍ୱାସ ଦେବାଲାଗି ଉଦାହରଣ ଯୋଗାଇ ଦେଉଥିଲେ । ସେମାନେ ଆପଣାର ସାଧନା ଓ ଶୁଭବାସନା ବିଷୟରେ କୌଣସି କୋଳାହଳ କରୁନଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ସାଧୁ ଇଚ୍ଛା ଓ ସାଧୁ ଚେଷ୍ଟା ହିଁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଲାଗି ଅନେକ positive ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇ ଦେଉଥିଲା । କେବଳ ଶିକ୍ଷକ ହିସାବରେ ନୁହେଁ, କର୍ମରତ ସାଧକ ମଣିଷ ହିସାବରେ ସେମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଅଭିଳାଷରେ ଏକ ବ୍ରତମୂଳକ ଆଗ୍ରହ ଆଣି ଯୋଗାଇ ଦେଉଥିଲା, ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମାର୍ଗ ସଞ୍ଚାର କରି ଦେଉଥିଲା ।

୩୦ । ୩ । ୬୪

ବର୍ତ୍ତମାନର ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ମାନଙ୍କରେ ଶିକ୍ଷକ ମଣିଷ ବା ସାଧକ ହିସାବରେ କୌଣସି ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇ ପାରୁନାହାନ୍ତି, ବେଶୀ ଶିକ୍ଷାଳୟରେ ଉପଲବ୍ଧ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ପ୍ରଧାନତଃ ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳତାରେ ହିଁ ପରିଣତ ହେଉଛି । ଆଖି ଆଗରେ ଧରି ରଖିବା ପାଇଁ ଛାତ୍ର ଆଜି ହୁଏତ କୌଣସି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ହିଁ ପାଉନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ ଏହାଦ୍ୱାରା କହୁନାହିଁ ଯେ, ଛାତ୍ରମାନେ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ଅନୁକରଣ କରିବେ ବା ଶିକ୍ଷକମାନେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଆପଣାର ବାଟରେ ବାଟ କଢ଼ାଇ ନେଇଯିବେ । ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ଥିଲାବେଳେ କାହାରି ଅନୁକରଣ କରିବାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ହିଁ ମୁଁ ଅନୁଭବ କରିନାହିଁ । କୌଣସି ଶିକ୍ଷକ ସେପରି ଏକ ମନବୃତ୍ତି ନେଇ ସେଠି ମୋ' ପାଖକୁ କଦାପି ଆସିନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୋ' ଆଗରେ କେବଳ ଏକ positive appeal ଆଣି ଉପସ୍ଥାପିତ କରିଛନ୍ତି । କୌଣସି ପ୍ରକାର ପାଟିତୁଣ୍ଡ ନକରି ସେମାନେ ଆମ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଲାଗି ଅନେକ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଅନେକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ଅନୁପ୍ରେରଣା ଆଣି ଦେଇଛନ୍ତି । ଯାହାର ଆପଣା ଜୀବନମାର୍ଗରେ ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି, ପ୍ରଧାନତଃ ସେଇ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବିଶ୍ୱାସର ଜାଗୃତ କରି ପାରିବ । ଯିଏ ମଣିଷ ହିସାବରେ କିଛି ପାଇଥିବାର positive ଅଭିଳାଷ ନେଇ ଆଗକୁ ବାଟ ଚାଲୁଥିବ, ସେଇ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ବାଟ ଚାଲିବାର ବିଶ୍ୱାସ ଯୋଗାଇ-ଦେବ । କେବଳ ଉପଦେଶ ଦ୍ୱାରା କିଛି ହେବନାହିଁ, କେବଳ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ଦେଲେ କିଛି ହେବନାହିଁ, ବା କେବଳ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱର ହାତୁଡ଼ିରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପିଟି ଭଲ ଯାବାଡ଼ୁ କରି ଗଢ଼ିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ କିଛି ଗଢ଼ାହୋଇ ପାରିବନାହିଁ ।

୩୧ । ୩ । ୭୪

ହାତ କହୁଚି ଆହୁରି ଅନେକ କାମ କରିବ, ହୃଦୟ କହୁଚି ଆହୁରି ଅନେକ ଅନୁଭବ କରିବ, ସଂସାରରେ ନାନା ଘରେ ମାରିବ ହୋଇ ବସିବ, ଦେବ ଓ ନେବ, ସମ୍ପଦବାନ୍ ହୋଇ ଫେରିବ । ବାଣୀ କହୁଚି ଆହୁରି ଅନେକ କହିବାକୁ ହେବ,—ବୁଦ୍ଧି କହୁଚି ଆହୁରି ଅନେକ ଜାଣିବ ଓ ଆହୁରି ଅନେକ ବୁଝିବ । ଭିତରେ ଥାଇ ଗୁରୁ କହୁଚି ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଆହୁରି ଅଧ୍ୟୟନ କରିବ, ପୁଣି ତାହାର ସହୋଦର ଶିକ୍ଷକ କହୁଚି ମୁଁ ଆପଣାକୁ ନାନା ଶିକ୍ଷା-କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଧିକ ସାର୍ଥକ ଭାବରେ ସମର୍ପଣ କରିବ । ଏହି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଆକାଂକ୍ଷା ନିତି ମୋ'ର ଭିତରେ କେଉଁ ମହାଜୀବନର ଶିଶୁଟିକୁ ଜନ୍ମ ଦେଇ ଚାଲିଚି । ତେଣୁ ଆଖି କଦାପି ବୁଢ଼ା ହେଉନାହିଁ, ମନଟା ମଧ୍ୟ କେବେହେଲେ ବୁଢ଼ା ହେଉନାହିଁ । ମଣିଷଠାରୁ ବା ସମାଜଠାରୁ ଅଲଗା ହୋଇ ଯେ କେଉଁଠି ଆପଣା ଲାଗି ଅଧିକ ସଞ୍ଚୟ କରିବାର କ୍ଷେତ୍ର ରହିଚି, ମୁଁ ଆଜଯାଏ ସେକଥା ଜାଣିନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ସବୁରି ଭିତରେ ଆପଣାକୁ ଦେଇ ପାରିବାର କ୍ଷେତ୍ର ନପାଇ ବେଳେବେଳେ ଭାରି ଦୁଃଖୀ ହୋଇ ମୁଁ ଫେରି ଆସୁଚି,—ଏବଂ ସେତିକିବେଳେ ହିଁ ଭାରି ଏକୁଟିଆ ଲାଗୁଚି, ସେତିକିବେଳେ ଆପଣାକୁ ଭାରି ଦୁର୍ବଳ ମନେ ହେଉଚି, ସବୁ ଅସାର ମନେ ହେଉଚି ।

୧ । ୪ । ୭୪

ଏଇଟା ହେଲେ ବା ସେଇଟା ହେଲେ ମୋ'ର ଜୀବନର ଅପୂର୍ଣ୍ଣତା ଯେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଯାଉଥାଆନ୍ତା, ସେପରି ବିଶ୍ୱାସ କରିବସିଲେ କେବଳ ଭ୍ରମରେ ହିଁ ପଡ଼ିଚାକୁ ହେବ । ଅମୁକ ପଦାର୍ଥଟା ମୋ' ପାଖରେ ଥିଲେ ବା ଅମୁକ ଉପରେ ମୋ'ର କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ରହିଥିଲେ ମୁଁ ଯେ ଆପଣା ଜୀବନରେ ଅନେକ ଅଧିକ ହୋଇ ପାରିଥାନ୍ତି, ସେକଥା ମଧ୍ୟ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବେ କହି ହେବନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ମୋ'ର ଏଇଟା ଦରକାର, ସେଇଟା ମଧ୍ୟ ଦରକାର, ସମାଜରେ ସକଳ ସହିତ ଦେବା, ନେବା ଓ ସମ୍ମିଳିତ ହେବାର ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ର ଦରକାର । କିନ୍ତୁ ଜୀବନକୁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତର କରିବାକୁ ହେଲେ ମୋ'ର ଆପଣା ଭିତରେ, ମୋ'ର ହୃଦୟର କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୋତେ କିଛି ପାଇବାକୁ ହେବ ବା ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ହେବ । ଆପଣାକୁ ଭଲ ପାଇବାକୁ ହେବ, ଆପଣାର ସବଳ-ଦୁର୍ବଳ ପ୍ରୟୋଗ ଓ ଅପପ୍ରୟୋଗର ନାନା ପଥରେ ବାହାରୁଥିବା ଆକାଂକ୍ଷାଗୁଡ଼ାକର ସହିତ ବିଶ୍ରାମ ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ହେବ, ଆପେ ଆପଣାର ବନ୍ଧୁ ହୋଇ ପାରିଲେ ଯାଇ ମୁଁ ସଂସାରରେ ଆଉ ସମସ୍ତଙ୍କ ସହିତ ବନ୍ଧୁ ହୋଇ ପାରିବ । ଭିତରେ କୌଣସି ଅପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା, ଅସନ୍ତୋଷ ବା କ୍ଷୁଦ୍ରତା ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାହାରେ ମୁଁ ଯେତେ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବି, ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରକୁ

ଅଡ଼ ବିକଳ କରି ପକାଇବି । ଯେତେ ମଣିଷର ପାଖକୁ ଯିବି, ଆପଣାର ନାନା ପ୍ରମତ୍ତତା ଓ ପ୍ରଲୁବ୍‌ଧତା ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ କରି ପକାଇବି । ଯେତେ ଜିନିଷକୁ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ କରି ଆପଣାର ବୋଲି ସମ୍ଭାରି ଧରିବି, ଭିତରେ ଆପଣାକୁ ମୁଁ ସେତେ ଦରିଦ୍ର ବୋଲି ଧିକ୍‌କାର ଦେଉଥିବି । ମୋଟ ଉପରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ସଂସାରରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସମ୍ମିଳିତ ହେବାରେ ମୁଁ କାହାକୁ କୌଣସି ଆନନ୍ଦ ଦେଇ ପାରିବିନାହିଁ, ତେଣୁ ସବୁ ଆନନ୍ଦରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ରହିବି ।

୬ । ୪ । ୬୪

ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିଲି ବେଳେ ମୁଁ କେତେ କ'ଣ ଦେଖେ । କେତେ କେତେ ଇଚ୍ଛାର ପୂରଣ ହୁଏ, କେତେ କ୍ଷେତ୍ରରେ କେତେ ଇପିସ୍‌ତର ସଙ୍ଗଲାଭ ହୁଏ, ପୁଣି କେତେ କେତେ ଦୂରସ୍ଥ ଅପ୍ରାପ୍ତ ସମ୍ପଦ ମୋତେ ସ୍ପର୍ଶ କରିଯିବା ପରି ମନେ-ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଚେଇଁ ଉଠିଲା ପରେ ସେସବୁ ଆଉ କିଛି ମନେ ରହେନାହିଁ । ଅନେକେ ଆପଣାର ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦେଖିଥିବା କଥା ଓ ମଣିଷଙ୍କୁ କିପରି ଠିକେଠିକେ ମନେ ରଖି ପାରନ୍ତି, ସେହିକଥା ଭାବି ମୁଁ ଭାରି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ । ଏହି ବିଷୟରେ ଆପଣାର ଅପାରଗତା ଲାଗି ଟିକିଏ କ୍ଷୋଭ ମଧ୍ୟ ଆସେ । ମୁଁ ସ୍ୱପ୍ନକଥା କିଛି ମନେ ରଖି ପାରେନାହିଁ । ମୁଁ ଯେ ରାତିରେ ଅନେକ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଛି, ସକାଳକୁ କେବଳ ଏତିକି ମନେଥାଏ । ସକାଳକୁ ଉଠିଲା ବେଳକୁ ମୁଁ କେବଳ ମନ ଭିତରେ ଏକ-ପ୍ରକାର ପ୍ରସନ୍ନତା ଅନୁଭବ କରେ, କେବଳ ଏତିକି । ମନେହୁଏ, ଯେପରି କାଲିର ଅନେକ ଖାଲି ଅଣ୍ଟି ରାତିକେ ଭରିଯାଇଛି, ଅନେକ କ୍ଷତ ଓ କ୍ଷତ ଭରିଯାଇଛି,— କାଲି ଯେଉଁ ଖଣ୍ଡିଆଖାବରା ମନ ଓ ହୃଦୟ କ୍ଲାନ୍ତ ଦେହଟା ସହିତ ଟାଣିହୋଇ ଗଲାପରି ବିଛଣାକୁ ଯାଇଥିଲେ, ସେହି ମନ ଓ ହୃଦୟ ଯେପରି ଆଜି ସକାଳକୁ ସବୁପ୍ରକାରେ ସମ୍ପନ୍ନ ଓ ସମାହିତ ହୋଇ ଉଠିଛନ୍ତି । ହୁଏତ ପ୍ରଧାନତଃ ଏଇଥିପାଇଁ ସକାଳଟା ମୋତେ ଏତେ ଭଲ ଲାଗେ । କୌଣସି କଥା କେଉଁଠି ହରାଇ ଆସିଛି ବୋଲି କୌଣସି ଗ୍ଲାନି ମନରେ ନଥାଏ, ତେଣୁ ମୁଁ ସକାଳ ଓ ନୂଆ ଦିନଟିକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ପାଏ ।

୭ । ୪ । ୬୪

ସଂସାରରେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେଉଁଠି ହେଲେ ସ୍ଥିର ହୋଇ ବସି ପାରିଲିନାହିଁ, ଗୋଟାଏ ଜାଗାରେ ଆସନ ଜମାଇ ଦୃଢ଼ କରି ବସିବା ଏ ଜୀବନରେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିଲାନାହିଁ, ଭବିଷ୍ୟତରେ କେବେ ସମ୍ଭବ ହେବ ବୋଲି ମୋ'ର ମନେ ମଧ୍ୟ ହେଉନାହିଁ । ସଂସାରରେ ଯେଉଁ ସ୍ୱୀକୃତ ବାଟରେ ଗଲେ ଆସନ

ଦୃଢ଼ ହୋଇ ପାରିଥାନ୍ତା, ନିରାପଦ ସୁଖ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିଥାନ୍ତା, ହୁଏତ ଜାଣି-ଶୁଣି ମୁଁ ସେବାଟକୁ ଆପଣା ବାଟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ପାରିଲିନାହିଁ । ସେଥିଲାଗି କ୍ଷେତ୍ରରୁ କ୍ଷେତ୍ର ଖୋଜି ବୁଲିଲି, କୌଣସି ଗୋଟାଏ ଘରେ ବସି ରହିବାର ପ୍ରଲୋଭନକୁ ମୁଁ ପଥର ଆହ୍ୱାନରେ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି ଆସିଲି । ହୃଦୟର ନାନା ବାସନାର ବୋଲ ମାନି ନାନା ଜ୍ଞାନ ଓ ନାନା ଅନୁଭୂତିର ଅନ୍ୱେଷଣ କଲି, ନାନାପ୍ରକାର ସମ୍ବନ୍ଧର ଡୋରି ବାନ୍ଧିଲି; ଏବେ ଦେଖୁଚି, ତଥାପି ସେହି ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା ବା ଡୋରି ବାନ୍ଧିବାର ନିଶା ମୋତେ ଛାଡ଼ିନାହିଁ । ଜୀବନରେ ଆଉ ଯାହା ହୋଇଥାଉ ପଛକେ, ବିଶେଷଜ୍ଞ ହୋଇ ପାରିଲି ନାହିଁ । ଜୀବନର ଲାଳସା ଯାହାକୁ ଏପରି ବଳିଷ୍ଠ ଭାବରେ ଆପଣାର ଅକ୍ତିଆରରେ ଆଣି ରଖେ, ତା'ର ଜୀବନରେ ବୋଧହୁଏ ବିଶେଷଜ୍ଞ ବନିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ, ତାହା ଲାଗି ବୋଧହୁଏ ଆଉ କୌଣସି ଘର ତୋଳାହୋଇ ପାରେନାହିଁ । ଜାଣିବାର ଜାଲଗୁଡ଼ାକୁ ସଜାଡ଼ି ସଜାଡ଼ି ଆଜି ମନେ ହେଉଚି, ଯେପରି ମୁଁ କେବଳ ଜାଣିବା ଲାଗି ଜାଣିଲି, ଅନୁଭବ କରିବା ଲାଗି ଅନୁଭବ କଲି, ସମ୍ବନ୍ଧ ପାତିବା ଲାଗି ସମ୍ବନ୍ଧ ପାତିଲି, କିନ୍ତୁ ସବୁଟିକୁ ସଜାଡ଼ି କୌଣସି ଏକାନ୍ତ ନୀଡ଼ ରଚନା କରି ପାରିଲିନାହିଁ ।

୪ । ୪ । ୬୪

ତାହାରିକୁ ଦେଖିବା ଲାଗି ମୁଁ ଅସ୍ଥିର ମନରେ କ୍ଷେତ୍ରରୁ କ୍ଷେତ୍ର ବୁଲି ଆସିଚି, କୌଣସି ବିଷୟରେ ବା କୌଣସି ଅସ୍ଥାନରେ ମୁଁ ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହି ପାରିନାହିଁ । କୌଣସି ବିଚରଣକ୍ଷେତ୍ରର ସୀମା ମାନି ନେଇ ମୁଁ ତାହାରି ଭିତରେ ଆପଣାକୁ ନିରାପଦ କରି ରଖିବାର କୌଣସି ଚରିତାର୍ଥତା ଦେଖାଇନାହିଁ । ଯେତିକି ଜାଣିଚି, ଆହୁରି ସେତିକି ଜାଣିବାର ଆଗ୍ରହ ମୋତେ ମୋ'ର ଜାଣିଥିବା କ୍ଷେତ୍ରରୁ ବାହାର କରି ନେଇଚି । ଯେତିକି ଅନୁଭବ କରିଚି, ଆଉ କେତେ ଅନାବିଷ୍କୃତ ସ୍ତରର କେତେ କେତେ ଅନୁଭବ ସମ୍ପଦ ମୋତେ ମୋ'ର ଉପଲବ୍ଧି ସ୍ତରରୁ ବାହାର କରି ନେଇଚି । ଏସବୁ ମୁଁ କହି ପାରୁଚି, କାରଣ କଦାପି ନୂଆ ବାଟ ବା ନୂଆ ବିଷୟରେ ଗୋଡ଼ କାଢ଼ିବାକୁ ମୁଁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଭୟ ଅନୁଭବ କରିନାହିଁ । ଆପଣା ପିତାର ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ବିଚରଣ କରିବାକୁ ଅଧିକାରୀ ସନ୍ତାନ କାହିଁକି ଭୟ କରି ବସିବ, ଏହିପରି ଏକ ପରମ ବିଶ୍ୱାସ ମୋତେ ବାଟ କଢ଼ାଇ ନେଇଚି, ମୋତେ ଦମ୍ଭ ଦେଇଚି । ସଂସାରର ତରଙ୍ଗରେ ମୁଁ ଅନେକ ହାରିଚି, ସଂସାରର ସଉଦାଘରେ ମୁଁ କୌଣସି ସଭାରେ ଯାଇ ବସିବାର ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ ପାରିନାହିଁ, କାରଣ ସଂସାରର ଫରମାସ ଅନୁସାରେ ଆପେ ଛାଞ୍ଚି

ହେବାର ସହଜ ବାଟକୁ ମୁଁ କେବେହେଲେ ମୋ'ର ବାଟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି-
ନାହିଁ, ଆପଣାର ଆବଶ୍ୟକତା ଓ ଆଗ୍ରହ ଅନୁସାରେ ମୁଁ କେବଳ ଆପଣାକୁ ପରି-
ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଚାଲିଛି ।

୫ । ୪ । ୭୪

ଓଡ଼ିଆରେ ଲେଖିବା ଦ୍ୱାରା ଯଦି ପେଟ ପୂରୁଥାନ୍ତା, ତେବେ ମୁଁ ଅପଣାକୁ କେତେ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ମନେ କରୁନଥାନ୍ତି ? କାରଣ ତାହାହେଲେ ମୁଁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶକ୍ତିରେ ମୋ'ର ଆପଣା ବାଟରେ ଯିବାର ଓ ବିକଶିତ ହେବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ଲାଭ କରିଥାନ୍ତି । ଭିତରେ ଅନେକ ବିଗ୍ରହ ରହିଛି, ଭିତରେ ଅନେକ ସମର୍ପଣର ଭାବ କେତେ କେତେ କ୍ଷେତ୍ର ଲାଗି ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଛି । ସମାଜର ହୃଦୟକୁ ଦୋହଲାଇ ଦେବାଭଳି କେତେ ଭାବନା ମୋ'ର ଭିତରେ ଆସୁଛି, ମୋତେ ଧକ୍କା ମାରିଦେଇ ପୁଣି ଅବଚେତନମାନସର ଭଣ୍ଡାରଘରକୁ ଅପସରି ଯାଉଛି । ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଭାଷା ଦେଇ ଘଷି ମାଜି କ୍ଷେତ୍ରଯୋଗ୍ୟ କରି ଦଶଜଣଙ୍କ ଲାଗି ପରିବେଷଣ କରିବା ଲାଗି ଯେଉଁ ଅବସର, ସମାହିତ ମନ ଓ ପ୍ରସନ୍ନତା ଦରକାର, ତାହା ମୋ'ପାଖରେ ନାହିଁ । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଭାଷାର ଢେଉ ଦେବାଲାଗି ଯେଉଁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦରକାର, ବେଳେବେଳେ ସେହି ସ୍ୱାଧୀନତାର ଅଧିକାର ମଧ୍ୟ ମୁଁ କ୍ରମେ ହରାଇ ବସୁଥିଲି ପରି ମନେ ହେଉଛି । ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରରେ ଶିକ୍ଷାକୁ ହିଁ ସବୁଠାରୁ ଆଗ ସ୍ଥାନ ଦିଆ ଯାଉଥିଲେ ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ ଏଠି ଶିକ୍ଷକ ଭାବରେ ଆପଣାକୁ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିରୂପେ ବିକଶିତ କରି ପାରୁଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ନାନାପ୍ରକାର ବୋଲ, କଟକଣା, ଖିଆଲ ଓ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ନାମରେ ଜାରି କରା ଯାଇଥିବା ଅବହେଳା ଭିତରେ ତଥାପି ଜଣେ ବିକାଶମାନ ଶିକ୍ଷକ ହୋଇ ବଞ୍ଚି ରହିବାକୁ ଏଠି ଭାରି କସରତ୍ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । ପ୍ରଧାନତଃ ଅଳସୁଆଙ୍କର ସଭାରେ ବସିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହେବାକୁ ପଡ଼ୁଥିବାରୁ କ୍ରମେ ଆପେ ମଧ୍ୟ ଅଳସୁଆ ହେବାକୁ ଭାରି ପ୍ରଲୋଭନ ମିଳୁଛି । ଶିକ୍ଷାଳୟ ସକାଶେ ନୁହେଁ, ଶିକ୍ଷାଳୟ ସତ୍ତ୍ୱେ ଏଠି ମୁଁ ଶିକ୍ଷକ ସ୍ୱଭାବରେ ବଞ୍ଚି ରହିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି ।

୬ । ୪ । ୭୪

ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ନଲେଖି ମୋତେ ଆଉ କୌଣସି ଅଧିକ ଲାଭକର ଭାଷାରେ ଲେଖିବା ଲାଗି ଅନେକ ଶୁଭଚିନ୍ତକ ଗୁରୁଜନ ଅନେକଥର ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛନ୍ତି । ଭାଷା ବିଷୟରେ ମୋ'ର କୌଣସି ମୋହ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାଷା ପ୍ରତି ମୋ'ର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅନୁରାଗ ରହିଛି । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସହିତ ମୋ'ର ଅନୁରାଗ ହେଉଛି ଜନ୍ମଗତ । ଏହି ଭାଷା ଯେଉଁ ପାରମ୍ପରିକ ଜଳବାୟୁରେ ବଢ଼ି ଆସିଛି, ସେହି

ଜଳବାୟୁ ମୋ'ର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ପସନ୍ଦ । ସେହି ଜଳବାୟୁ ମୋତେ ତିଆରି କରିଛି, ମୋତେ ତାହା ବଢ଼ିବାର ମାଧ୍ୟମ ଯୋଗାଇଛି । ଏଣୁ ଓଡ଼ିଆରେ ଲେଖିଲା-ବେଳେ ହିଁ ମୁଁ ଆପଣାକୁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ସ୍ୱାଧୀନ ଅନୁଭବ କରେ, ସହଜ ଓ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଲେଖିଯାଏ, ତେଣୁ କିଛି ସୃଷ୍ଟି କରି ପାରିବାର ଆନନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ପାଏ । ଅନ୍ୟ ଭାଷାରେ ଲେଖିଲାବେଳେ କଦାପି ସେପରି ଅନୁଭବ କରି ପାରେ ନାହିଁ । କାରଣ, ସେହି ଭାଷାଟି କୁହା ଯାଉଥିବା ଅଞ୍ଚଳ ସହିତ ମୋ'ର ପରିଚୟ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବୋଲି ମନେ ହୁଏନାହିଁ । ତେଣୁ, ଅନ୍ୟ କେଉଁ ଭାଷାରେ ଲେଖିଲେ ମୋ'ର ଲେଖା ଅଧିକ ଲୋକ ପଢ଼ୁଥାନ୍ତେ ଓ ତେଣୁ ମୋ'ର ହୁଏତ ଜନପ୍ରିୟତା ସୁଗମ ହୋଇ ପାରିଥାନ୍ତା, ଏହି ଯୁକ୍ତିରେ ମୋ'ର ମନ ବୁଝି ପାରେନାହିଁ । ସବୁ ପ୍ରକାରର ପ୍ରତିକୂଳତା ସତ୍ତ୍ୱେ ଓଡ଼ିଆରେ ହିଁ ଲେଖିବାକୁ ହୁଏ, ଆପଣାର କ୍ଷେତ୍ର ତିଆରି କରିବାକୁ ହୁଏ, ଅପେକ୍ଷା ମଧ୍ୟ କରିବାକୁ ହୁଏ ।

୭ । ୪ । ୬୪

ଆପଣାକୁ ମୁଁ ଯେତିକି ଦୂର ବୁଝିଛି, ସେଇଥିରୁ ଜାଣିଛି ଯେ, ମୁଁ କ୍ଷମତା ସ୍ପୃହାବାଦ ମଣିଷ ନୁହେଁ । କାହାରି ଉପରେ ଅଖଣ୍ଡ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ବିସ୍ତାର କରି ବସିବାକୁ ମୋତେ କେବେହେଲେ ଭଲ ଲାଗେନାହିଁ, ସେପରି ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା ମୋ'ର କୌଣସି ଦିନ ହୋଇନାହିଁ । ଶକ୍ତିରେ ମୋ'ର ସବୁଦିନ ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି, କିନ୍ତୁ ସେହି ଶକ୍ତି ଆପଣାକୁ କେବଳ ଅଲୌକିକ ଅତିବଡ଼ କରି ଦେଖାଇବାର ଲାଳସାରେ ନୁହେଁ । କାରଣ ମୋ' ଭିତରେ ଶକ୍ତି ଲାଗି ଯେତିକି ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା ରହିଛି, ଭକ୍ତି ଲାଗି ମଧ୍ୟ ସେତିକି ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା ରହିଛି । ଶକ୍ତିର ବଡ଼ାଇ କରିବାକୁ ବା ଭକ୍ତିର ଉଗ୍ରତା ଦେଖାଇବାକୁ ମୁଁ ମୋ'ର ଜ୍ଞାନକୁ କେବେହେଲେ ଏକ ଶସ୍ତା ସାଧନରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରିନାହିଁ, ଶକ୍ତି ଓ ଭକ୍ତି ଭିତରେ ଭାରସାମ୍ୟ ରଖିବାକୁ ହିଁ ମୁଁ ଜ୍ଞାନକୁ ମୋ'ର ପରମ ଅବଲମ୍ବନ ଓ ସଖାରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଛି । ତେଣୁ ମୋ'ର ଶକ୍ତି ଯେତିକି ବଢ଼ିଛି, ଶ୍ରଦ୍ଧା ସେତିକି ବଢ଼ିଛି; ପୁଣି ଭକ୍ତି ବା ଶ୍ରଦ୍ଧା ଯେତିକି ବଢ଼ିଛି, ଏଣେ ଶକ୍ତି ବା ନିର୍ଭୟତା ମଧ୍ୟ ସେତିକି ବଢ଼ିଛି । କିନ୍ତୁ ଶକ୍ତି ଓ ଭକ୍ତି ଉଭୟ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ମୋହ କମିଯାଉଛି, ଉତ୍ତେଜନା କମିଛି । ହୃଦୟର ଆଗ୍ରହ ଠାରୁ ହୃଦୟର ଜ୍ୱରକୁ ଭିନ୍ନ କରି ଚହ୍ନିବାର ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟି ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିଛି । ଏହିପରି ଏକ ଅନ୍ତର୍ପଥରେ ଗତି କରୁଥିବାରୁ ହୁଏତ ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନର ସାଧାରଣ ସଂସାର ଓ ଜୀବନ-ପରିବେଶ ସହିତ ଖୁବ୍‌ବେଶୀ ଖାପ ଖାଇ ପାରିବନାହିଁ । ମଣିଷକୁ ମୂଳତଃ ଭଲ ପାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୁଁ ଆପଣାକୁ ବାହାରେ ରହିଗଲି

ପର ଅନୁଭବ କରୁଛି । ଖାଲି ଏକୁଟିଆ ଲାଗିଛି, ଜୀବନରେ ଦୁଃଖ ମଧ୍ୟ ବଢିଛି । ତଥାପି ମୁଁ ମୋ'ର ପଥରେ ହିଁ ଚାଲିଛି ।

୮ । ୪ । ୭୪

ଜୀବନରେ ଲେଖିବାକୁ ଅନେକ ବାକି ରହିଛି, କାରଣ ଏ ଜୀବନରେ ହେବାକୁ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ବାକି ରହିଛି । ଅର୍ଥନୀତି ଶାସ୍ତ୍ରରେ Shared Growth ବୋଲି ଗୋଟିଏ concept ଏବେ ବେଶ୍ ଶୁଣାଯାଉଛି । ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବା ଆତ୍ମିକ ବିକାଶର ମାର୍ଗରେ ସାହିତ୍ୟକୁ ମୁଁ ଏହି Shared Growth ର ଏକ ମାଧ୍ୟମ ବୋଲି ମନେ କରିଥାଏ । ସମାଜରେ ଓ ମୋ'ର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନରେ, ମୋ' ବାହାରେ ଓ ମୋ' ଭିତରେ ଯେଉଁଠି ଯେତେ ଗ୍ଲାନି ବା ଗୌରବ, ଶୁଭ ଓ ଅଶୁଭ, ବିନାଶ ଓ ବିକାଶ, ସୃଷ୍ଟି ଓ ସମ୍ଭାବନାର ଆସ୍ୱାଦମାନ ରହିଛି, ତାକୁ ମୁଁ ସବୁଟିକୁ ସାହିତ୍ୟରୂପ ଦେବାର ସୁଯୋଗ ପାଉଥାନ୍ତି କି ! କୌଣସି ସ୍ୱାର୍ଥରେ କେଉଁ ଅଳସ ସ୍ତୁତିକାରୀମାନଙ୍କ ଠାରୁ ମାଳା ପାଇବାକୁ ନୁହେଁ, ଆପଣାର ବାଟରେ ଆଗକୁ ପାଦୁଣ୍ଡେ ପକାଇବା ଲାଗି ହିଁ ମୁଁ ଏହା କରୁଥାନ୍ତି । ଆପଣାର ଅଧାରଗତ ନଗଣା ବା ଶୂନ୍ୟଗୁଡ଼ାକୁ ଯୋଡ଼ାଇ ରଖିବାର କ୍ଷତିପୂରଣ ରୂପେ ନୁହେଁ, ଆପଣାର ଦୃଷ୍ଟି, କର୍ମ ଓ ଜୀବନକୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ଲାଗି ମୁଁ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖୁଥାନ୍ତି । ମୋ' ତରଫରୁ ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିଛି; ସବୁ କାନ୍ଥ, ସବୁ ବାଡ଼ ଭାଙ୍ଗି ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୋ'ର ଅନ୍ତରତମ ଘର ଭିତରକୁ ଡ଼ାକି ଆଣିବାକୁ ଚାହୁଁଛି । ସେଇଥି ଲାଗି ମୋ' ଭାଷାରେ, ମୋ'ର ପ୍ରଦେଶରେ ମୁଁ କ୍ଷେତ୍ର ଚାହୁଁଛି, ଅନେକ ବିଶ୍ୱାସର ସହିତ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଛି ।

୯ । ୪ । ୭୪

ସେଦିନ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନର ଜଣେ ପୁରାତନ ଛାତ୍ର ଏହି ଦେଶର ଭବିଷ୍ୟତ ବିଷୟରେ ମତ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲେ ଯେ, ପଣ୍ଡିତ ନେହରୁଙ୍କ ପରେ ସମ୍ଭବତଃ ଭାରତବର୍ଷରେ ସାମରିକ ଶାସନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହେବ । ଅର୍ଥାତ୍, ବୈଧାନିକ ଶାସନ ଦ୍ୱାରା ଦେଶ ଯେମନ୍ତ ଓ ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ ପାରିଲାନାହିଁ, ଆମ ଦେଶର ସେନାପତି ଓ ସୈନ୍ୟାଧ୍ୟକ୍ଷମାନେ ଏହିକଥା ଘୋଷଣା କରି ବନ୍ଧୁକର ଭୟରେ ଦେଶରେ, ଶାସନରେ ଓ ସମାଜବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ସଂସ୍କାର ଆଣିବେ । ପ୍ରାୟ ଛଅବର୍ଷ ତଳେ ଏହି ଛାତ୍ରଟିକୁ ମୁଁ ନିଜେ ପାଠ ପଢ଼ାଇଛି । ମଣିଷ ହିସାବରେ ଭିତରେ ସ୍ୱାଭାବିକତଃ ଯେଉଁ ସବୁ ଶୁଭେଚ୍ଛା ରହିଥିବା ଦରକାର, ତାଙ୍କୁ ପାଠ ପଢ଼ାଇଲା ବେଳେ ତାଙ୍କଠାରେ ମୁଁ ସେହିପରି ଅନେକ ଶୁଭେଚ୍ଛା ଓ ଶୁଭବାସନାର ସଙ୍କେତ ପାଇଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ

ଭିଛିତର ପାଠ ପଢ଼ି ସେ ଦୁଇମାସ ପରେ ଆପଣାର କର୍ମଜୀବନରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଯାଉଚନ୍ତି । ଏବଂ, ହୁଏତ ପ୍ରଧାନତଃ ଜୀବନ ପ୍ରତି ନିର୍ଗୁଣ ହୋଇ ହିଁ ସେ ଜୀବନରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଯାଉଚନ୍ତି । ଜୀବନକୁ ଭଲ ପାଇବାର ଶିକ୍ଷା ଅଲଗା, ଆପଣା ସମାଜକୁ ଆପଣାର ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିନେଇ ସେହି ସମାଜକୁ ଆପଣାର ଯୋଗ୍ୟତମ ଅବଦାନ ଦେବାର ଶିକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଅଲଗା । ଏହି ଯୁବକ ସେହି ଶିକ୍ଷା କୌଣସି ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ପାଇନାହାନ୍ତି । ସମାଜ ଓ ସାମାଜିକ ନେତୃତ୍ୱ ପ୍ରତି ପ୍ରଧାନତଃ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ସେ ଫେରୁଚନ୍ତି । ମୁଁ ଜାଣୁଚି, ତାଙ୍କର ପରି ଏଦେଶର ଆହୁରି ଅନେକ ବିରକ୍ତ ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ ମଧ୍ୟ ଆପଣାର ଦୃଷ୍ଟିରେ ମୂଳତଃ ରହିଥିବା ଏହି ଅବିଶ୍ୱାସକୁ ସାମରିକ ଶାସନ ଉପରେ ସ୍ଥାପନ କରିଥିବା ଏକ ହତାଶ ବିଶ୍ୱାସ ଦ୍ୱାରା ପରିପୂରଣ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଚନ୍ତି । ମଣିଷର ବିଶ୍ୱାସ ହିଁ ମଣିଷର ବାଟ ତିଆରି କରେ । ମଣିଷର ବିଶ୍ୱାସ ତାକୁ ବାଟ କଢ଼ାଇନିଏ ।

୧୦ । ୪ । ୭୪

ଭିକ୍‌ଟେଟର୍ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ନକରି ଲୋକଶକ୍ତି ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ଲାଗି ଏଦେଶରେ କୋଉଠି ଶିକ୍ଷା ମିଳୁଚି ? କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ନକରି ଈଶ୍ୱର ଓ ବନ୍ଦେଜ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ବି ଏଦେଶରେ କୋଉଠି କାହାକୁ ଶିକ୍ଷା ମିଳୁଚି ? ଆମ ଦେଶରେ ବିଦ୍ୟାଳୟ ମାନଙ୍କରେ ଛାତ୍ରକୁ ଆମେ ଠିକ୍ ଗଧ ବା ତା'ଠାରୁ ସାନ କରି ଦେଖୁଚୁ । ଆପଣା ପାଖରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଆତ୍ମ-ସମ୍ମାନ ନଥିବାବେଳେ ଆମ ଶିକ୍ଷକ କେବଳ ଆପଣାର ନୈର୍ବ୍ୟକ୍ତିକ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ବ୍ୟତୀତ ଛାତ୍ର ପାଖରେ ଆଉ କ'ଣ ଦେଖାଇ ପାରିବ ? ଛାତ୍ରକୁ ଅନୁପ୍ରେରିତ କରିବା ଲାଗି ତା'ପାଖରେ ରହିଚି ବା କ'ଣ ? ଛାତ୍ର ଭିତରେ ଜୀବନର ବିଶ୍ୱାସ ଭରି ଦେବାକୁ ମଧ୍ୟ ତା'ପାଖରେ କ'ଣ ଅଛି ? ଆମ ଦେଶର ଅଫିସ୍ ମାନଙ୍କରେ ମଣିଷକୁ ମଣିଷ ପରି ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଚି କୋଉଠି ? ସମସ୍ତେ ବାବୁ ହୋଇ ବସିଥିବାର ଏହି ଦେଶରେ ସମସ୍ତେ ଆପଣା ମନରେ ସାନ ହୋଇ ବସିଚନ୍ତି, ସମସ୍ତେ କେବଳ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱକୁ ହିଁ ଭୟ କରୁଚନ୍ତି, କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱର ବଡ଼ାଇ ବା ଖାମଖିଆଲିକୁ ସମ୍ମାନର ଏକମାତ୍ର ସନ୍ତକ ବୋଲି ଧରି ନେଉଚନ୍ତି । ମଣିଷ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ବଢ଼ିଲେ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ସମ୍ଭାବନା ବଢ଼ିବ, ମଣିଷ ମାନେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ କରି ଶିଖିଲେ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଲାଗି ମଧ୍ୟ ପ୍ରେରଣାର ସୃଷ୍ଟି ହେବ । ଅକର୍ମଣ୍ୟ ବାବୁ ଓ ଭୟ ଏବଂ ଭାଗ୍ୟଶାସିତ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ମଣିଷପଲର ଦେଶରେ ହୁଏତ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଣତନ୍ତ୍ର ବା ଆତ୍ମଶାସନର ଚେର ବି ଲାଗିନାହିଁ । ସେଥିଲାଗି ହତାଶ ହୋଇ ପଡ଼ିବାବେଳେ

ସମସ୍ତେ ବହୁଆ ଏକଛତ୍ର ନେତୃତ୍ୱ ଓ ଶାସନର ହିଁ ମହିମା କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି ।

୧୧ । ୪ । ୭୪

ଆଜି ମନେହେଉଛି, ଯେପରି ମୋ'ର ପରିଚିତ ସାରା ସଂସାରଟାକୁ ଆପଣା ସହିତ ଟାଣି ନନେଲେ ମୋ'ର ଆଗକୁ ଯିବାକୁ ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହେଉନାହିଁ । ପଛରେ ଯେତେ ମଣିଷ, ଯେତେ ସ୍ନେହ ଓ ଯେତେ ଘର ସହିତ ପରିଚୟ ହେଲା, ଯେତେ ଦୁଆରେ ଯେଉଁଠି ଯେତେବ ମୁହୂର୍ତ୍ତୀକ ଲାଗି ହେଲେ ମଧ୍ୟ ହୃଦୟ ଅଟକି ଠିଆ ହୋଇଥିଲା, ମୁଁ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ସହିତ ପରିଚୟକୁ ଜୀବନ୍ତ ରଖିବାକୁ ଚାହେଁ । ଏହି ବୃହତ୍ ସଂସାରରେ ହଠାତ୍ ସେମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଡୋର ଛିଣ୍ଡିଗଲା ବୋଲି ଅନୁଭବ କଲା ମାତ୍ରକେ ଯେପରି ମୁଁ ମୋ'ର ଆପଣା ଭିତରୁ ବାହାରି ଆସିଲି ବୋଲି ଅସ୍ଥିର ଲାଗୁଛି । ମୋ' ଜୀବନଭିତରେ, ମୋ'ର ସମ୍ପର୍କ ସଞ୍ଚୟ ଭିତରେ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ରହିବେ, ତେବେଯାଇ ମୋ'ର ଜୀବନରଚନା ଓ ସଞ୍ଚୟଯାତ୍ରାର ସାର୍ଥକ ହେବ । ଯଦି କୌଣସି ଆଦର୍ଶ ବା ମତବାଦ ମୋତେ କଣା ଖୁଆଇ ରଖି ଥାଆନ୍ତା, ହୁଏତ ସେହି ହିସାବରେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ପଛରେ ପକାଇ ଆସି ପାରୁଥା'ନ୍ତି । ଦରକାର ବେଳେ ପ୍ରୟୋଜନ-ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମଣିଷକୁ ଆପଣା ପରିଚୟ ଫାନ୍ଦ ଭିତରକୁ ଟାଣୁଥାନ୍ତି, ତା'ପରେ ମାଟିରୋଡ଼ି ସବୁ ସେମାନଙ୍କୁ ପଛରେ ପକାଇ ଆସୁଥାନ୍ତି । କ୍ଷମତାକୁ ହିଁ ଜୀବନର ପରମ ବଳ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ ହୁଏତ ମଣିଷକୁ ମୁଁ ଜଣ୍ଟିନ୍ତରେ ମୋ'ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟସାଧନ ଲାଗି ବ୍ୟବହାର କରିପାରୁଥାନ୍ତି, ତା'ପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଭୁଲି ଯାଇ ପାରୁଥାନ୍ତି । ମୋ'ର ପରିଚିତ ମଣିଷ ସବୁ ମୋ'ର possession ନୁହନ୍ତି, ମୋ'ର ଜୀବନର ବିକାଶ ଓ ଉଦୟ ଲାଗି ତାହା ହେଉଛି ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଜଳବାୟୁ ପରି । ତେଣୁ, ଛାଡ଼ିଆସିବା ଆଦୌ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

୧୨ । ୪ । ୭୪

କେତେ କେତେ ବହି ପଢ଼ିଲି, କେତେ ବହିରୁ କେତେକେତେ ସାର ଉଦ୍ଧୃତାଂଶ ଲେଖି ରଖି ଖାତା ପରେ ଖାତା ପୂର୍ଣ୍ଣ କଲି, ଏସବୁ କ'ଣ ପ୍ରକୃତରେ ମୋ'ର କାମରେ ଲାଗିବ ? କାଲି ଗ୍ରନ୍ଥାଗାରରେ ବସି ପଢ଼ିଥିବା ଗୋଟାଏ ମୋଟା ବହିରୁ note ଲେଖୁଥିବା ବେଳେ ହଠାତ୍ ମୁଁ ଆପଣାକୁ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନଟି ପଚାରି ବସିଲି । ସେହି ଆପଣା ଭିତରୁ ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟ ମିଳିଲା । ଯେତେ ଯେତେ ବହିରୁ ମୁଁ ଯେତେ ଯାହା ଲେଖି ରଖିଛି ଓ ସାଇତି ରଖିଛି, ହୁଏତ ସେଥି ଭିତରୁ ଅଧିକାଂଶ ମୋ'ର ମନେ ନାହିଁ । ମନେ ରଖିବାକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ମୁଖସ୍ଥ

କରିବାକୁ ମୁଁ କେବେହେଲେ ଚେଷ୍ଟା କରିନାହିଁ । ସେହି ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଭାବନା ଓ ଚିନ୍ତନଘନ ବାକ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକୁ କୋଉ ଭାଷଣରେ ବା ପ୍ରବନ୍ଧରେ ବ୍ୟବହାର କରି ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଦେଖାଇବାର କୌଣସି ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା ମଧ୍ୟ ମୋ'ର କେବେହେଲେ ହୋ'ଇନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତଥାପି କହିବି, ଏହିସବୁ ବହିପଢ଼ା, ଏହିସବୁ ଚିନ୍ତନ ମୋ'ର ଚିନ୍ତନକୁ ମଧ୍ୟ ଗଢ଼ିଛି । ଅତି ଅସତର୍କ ଓ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଗଢ଼ିଛି । ଆଜି ମୁଁ ବା ମୋ'ର ଚିନ୍ତନ ବୋଲି ମୁଁ ଯାହା କହିବି, ତାହାର ମୁଖ୍ୟ ଅନୁରକ୍ତି ଓ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଗୁଡ଼ାକ ପଢିଥିବା ଚିନ୍ତନ ଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରେରଣା ଦ୍ୱାରା ହିଁ ତିଆରି ହୋଇଛି । ବହିର ନାମ ଭୁଲିହୋଇ ଯାଇଛି, ଲେଖକ ଓ ତାଙ୍କର ବାକ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଭୁଲି ହୋଇ ଯାଇଛି, କିନ୍ତୁ ସେହିଗୁଡ଼ିକ ନାନାପ୍ରକାର ଉପାଦାନରେ ପରିଣତ ହୋଇ ମୋ'ର ଜୀବନକୁ ସୋପାନ ସୋପାନ କରି ଗଢ଼ି ଆସିଛି ।

୨୩ । ୪ । ୬୪

କେତେଥର ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ବହି ପଢ଼ି ବେଶ୍ କେତେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଗ୍‌ଧ ହୋଇ ରହିଛି । ମୁଗଧ ହୋଇ ରହିଛି ଅର୍ଥ ମୋହରେ ପଡ଼ି ଯାଇନାହିଁ । ସେହି ବହିର ଚିନ୍ତନ ବା ଲେଖକଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିଭୂମି ମୁଁ ନିମଗ୍ନ ହୋଇ ରହିଛି । ଏହି ନିମଗ୍ନ ହୋଇ ରହିବାର ଏକାନ୍ତତା ଓ ଅନୁରାଗ ମୋତେ ଆହୁରି କେତେକେତେ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଚିନ୍ତନ ଓ ଭାବ-ପଥରେ ସଞ୍ଚାରିତ କରାଇ ନେଇଛି । ମୋ' ଆଗରେ ବାଟ ଫିଟିଯାଇଛି, ବିଶ୍ୱାସର ମଳୟ ବାଜି ମୋ'ର ଚିନ୍ତନପିପାସିତ ସମସ୍ତ ବୃନ୍ତଟି ଉଲ୍ଲସିତ ହୋ'ଇ ଉଠିଛି । ମୋ'ର ଶାଖାରେ କେଉଁଠି ମୋ'ର ସକଳ ଅନ୍ୱେଷଣ ଓ ପ୍ରତୀକ୍ଷାକୁ ଧନ୍ୟ କରି କଅଁଳିଆ ପତ୍ର ଗୁଚ୍ଛଟିଏ ମୁକୁଳିତ ହୋଇ ଉଠିଲା ପରି ଲାଗିଛି । ମଣିଷର ସାନ୍ନିଧ୍ୟରେ ଆସି ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଠିକ୍ ଏହିପରି ଉପକୃତ ହୋଇଛି । ଅତି ଅନୌପଚାରିକ ଭାବରେ ଜଣକର ବା କେତେଜଣଙ୍କର ମେଳରେ ବସି କଥା ଶୁଣୁଥିଲା ବେଳେ ବା କଥା କହୁଥିଲା ବେଳେ ହଠାତ୍ ଦୁଆର ଖୋଲିଯାଇଛି, ଆପଣା ଭିତରର ସକଳ ଆପଙ୍କ ସ୍ୱପ୍ନକୁ ଚହଲାଇ ଦେଇ କୋଉଠୁ ନୂଆ ଜଳଧାରା ଆସି ମୋ'ର ନିଦ ଭାଙ୍ଗି ଦେଇଥିବା ପରି ମନେ ହୋଇଛି । ମୁଁ ଅନୁଭବ କରିଛି, ଯେପରି ମୁଁ ପାଦେ ବଦଳିଗଲି, ପାଦେ ଆଗେଇଗଲି, ଆହୁରି ପାଦେ ନବଜନ୍ମ ଲାଭ କଲି । ଏହିପରି କେତେଥର ଘଟିଛି । ମଣିଷକୁ ଭୁଲିଯାଇଛି, ପ୍ରସଙ୍ଗ ଭୁଲି ଯାଇଛି, ବହିର ନାମ ଓ ବିଷୟ ହୁଏତ ଭୁଲିଯାଇଛି, କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୱେଷଣ ବଢ଼ିଛି, ସଂସାରରେ ଏହିସବୁ ସଙ୍ଗଲାଭ ଲାଗି ମୁଁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ କୃତଜ୍ଞ ହୋଇ ରହିଛି । ମୁଖସ୍ଥ କରି ରଖିବାକୁ, ଯାବୁଡ଼ି ଧରି ଆପଣା ଅଧିକାରରେ ରଖିବାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ନେଇ ମୁଁ କଦାପି କୌଣସି ମଣିଷ ବା ବହି ପାଖକୁ ଯାଇନାହିଁ । ଆପଣା ବିକାଶର କେଉଁ

ପ୍ରସ୍ଫୁଟନଧର୍ମୀ ବାସନା ନେଇ ମୁଁ ଯାଉଛି। ଯେତିକି ପାଉଛି, ସେତିକି ବାସନା ବଢ଼ୁଛି; କିନ୍ତୁ କୃତଜ୍ଞତା ମଧ୍ୟ ବଢ଼ୁଛି, ଶ୍ରଦ୍ଧା ବଢ଼ୁଛି, ଅନୁରାଗର ଭୂମି ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଉଛି।

୧୪।୪।୭୪

ଦେଶରେ ଆପଣାର ଘରଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଯେତେବେଳେ ସବୁ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିବା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କିଛି ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେଉନାହିଁ, ସେତେବେଳେ ଡରରେ ମନ ଆଶଙ୍କା କରି ବସୁଛି, ଯେପରି ଏଠି ନେତୃସ୍ଥାନରେ କ୍ଷମତା ନେଇ ବସିଥିବା ସମସ୍ତେ ହୁଏତ ଏ ଦେଶରେ ଏକ ବିଧାନବର୍ଜିତ ଏକଛତ୍ର ଶାସନ ଲାଗି ହିଁ କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ରଖୁଛନ୍ତି। ମୁଁ କେବଳ ରାଜନୀତିକ କ୍ଷେତ୍ରର କଥା କହୁନାହିଁ,— ସାମାଜିକ ଓ ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଆଜି ଚତୁର ଉଦାସ କ୍ଷମତାଲୋଭୀର ଚକ୍ରାନ୍ତ-ଶାସନ ଚାଲିଛି। ଏମାନଙ୍କୁ ମୁଁ କେବଳ tradition-oriented ବୋଲି କହିବନାହିଁ। କାରଣ ଏମାନେ ବଡ଼ ବଡ଼ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଚାରବିତର୍କ କରୁଛନ୍ତି, ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ବି କରୁଛନ୍ତି, ନୂଆ କଥା ଗଢ଼ି ଦେଖାଇବା ଲାଗି ଏମାନେ ଏଠୁ ସେଠୁ ପ୍ରଚୁର ଅର୍ଥ ଆଣୁଛନ୍ତି। କିନ୍ତୁ ତା'ପରେ କେବଳ ଆପଣାର କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଓ କ୍ଷମତା ଦ୍ୱାରା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜର୍ଜର କରି ରଖିବା ଛଡ଼ା, ସେହି ପୁରାତନ ପଦ୍ଧତି ଅନୁସାରେ ସବୁ ପୁରାତନକୁ ଜାରି ରଖିବା ଛଡ଼ା ଏମାନେ ଆଉ କିଛି କରୁନାହାନ୍ତି। ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାର ଜାଣିଶୁଣିଆ ଉଦାସୀନତା ଏମାନଙ୍କର ମନକୁ କାମୁଡ଼ି ଧରିଛି। ଉପରେ ଜଣେ ବଡ଼ବାବୁ ହୋଇ ଆପଣାର ପ୍ରମତ୍ତ ଖିଆଲଗୁଡ଼ାକୁ ବଜାୟ ରଖିବ ବୋଲି ତଳେ ରହିଥିବା ମଣିଷଗୁଡ଼ାକୁ ଗଧ କରି ଦିଆଯାଉଛି, କେବଳ ଭୟାଳୁ ଖୋସାମତିଆ କର୍ମଚାରୀରେ ପରିଣତ କରି ଦିଆଯାଉଛି। ଭବିଷ୍ୟତ ଗଢ଼ିବା ନାମରେ ଦେଶର ବହୁମୂଲ୍ୟ ଅର୍ଥ ସରୁଛି, କିନ୍ତୁ ଏମାନେ ଯେପରି ଅତି ଚତୁର ଭାବରେ ସେହି ପୁରୁଣାକୁ ଜାରି ରଖିବା ଲାଗି ବଦ୍ଧପରିକର ହୋଇ ବସିଛନ୍ତି। ବର୍ତ୍ତମାନ ବାଟ କାଢ଼ିବ କିଏ ?

୧୫।୪।୭୪

କୁହାଳିଆ ମଣିଷର କଥା ଶୁଣି ଶୁଣି କ୍ରମେ ଏ ଦେଶରେ କଥା ପ୍ରତି ଗୋଟାଏ ଅନାସ୍ଥା ଆସିଗଲାଣି। ପାଠୁଆ ମଣିଷର ଜନପଦ ହୋଇ ରହିବାର ସଣଙ୍କ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଦେଖି ଦେଖି ପାଠ ପଢ଼ିବା ବା ପୁସ୍ତକବିଦ୍ୟାର ଆଲୋଚନାକୁ କ୍ରମେ ଭୀରୁ ହୋଇଯିବାର ଏକ ସହଜ ସଭ୍ୟ ଉପାୟ ବୋଲି ସନ୍ଦେହ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଏଦେଶରେ ଅନେକ କାରଣ ରହିଛି। ଉପଦେଶ ଦେଉଥିବା

ଗୁରୁଜନର ସହସ୍ର ଅସାଧୁତାର ଆଘାତ ସହି ସହି ସେ ହୁଏତ ଆପଣାର ଅସାଧୁତାକୁ ଲୁଚାଇ ରଖିବା ଲାଗି ଉପଦେଶ ଦେବାର ଆଡ଼ମ୍ବରକୁ ମଣ୍ଡାଇ ରଖିଛି ବୋଲି ମନେ ହେଉଛି । ଏବଂ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତା ଓ ମାନବିକତାର ବଡ଼ାଇ କରୁଥିବା ଆଗ୍ରହଗ୍ରସ୍ତ ଏହି ଦେଶରେ କ୍ରମେ ସବୁପ୍ରକାର ଗର୍ହିତ ଓ ପାଶବିକତାକୁ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦିଆଯାଉଛି । ଆମର ଘର ପାଖରେ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ କେବଳ ମନ୍ଦର ତାଣ୍ଡବ ଲାଗି ରହିଥିବା ବେଳେ ଆମେ ଭଲର ଜପମାଳା ଧରି କେତେଦିନ ଯାଏ ନିଷ୍ଫଳ ହୋଇ ବସିଥିବୁ ଓ ଜପଯୋଗକୁ କଳିଯୁଗର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସାଧନ ବୋଲି ବଖାଣିବାରେ ଲାଗିଥିବୁ ? ଏହିସବୁ କଥା ଓ ଏହିସବୁ ଅସନ୍ତୋଷ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଯେତିକି ଲେଖୁଛି, ଆପଣ ପ୍ରତି ସେତିକି ବିରକ୍ତ ମଧ୍ୟ ଆସୁଛି । ଜୀବନଯାକ ଜଡ଼ ଚେକାପଥର ହୋଇ ବସିବାର ନିନ୍ଦା କରି କରି ଆପେ ଯେପରି କ୍ରମେ ଚେକାପଥର ହୋଇ ପଡ଼ିବାର ଗ୍ଲାନି ମୋତେ ଦଂଶନ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲାଣି । କଥା କହିବାଲାଗି ମୁଁ ତଥାପି ପଛାଇ ରହିବିନାହିଁ । ସବୁଠାରେ ସବୁ ମତ ପ୍ରତି ନମ୍ର ଓ ଦଂଶନଶୀଳ ରହି ତଥାପି ମୁଁ ଆପଣାର କଥା କହି ପାରିବି, ଏହାହିଁ ମୋ'ର ବ୍ରତ ।

୧୭ । ୪ । ୭୪

ଆମେରିକା ବା ରୁଷିଆରୁ ଟଙ୍କା ଆସି ଏଦେଶରେ ମଣିଷକୁ ଅଧିକ ସମର୍ଥ କରାଇ ପାରିବାଲାଗି ଆମ ହାତରେ ସାଧନ ଯୋଗାଇଦେବ । ବିଲାତ ବା ଜର୍ମାନୀରୁ କାରିଗର ଆସି ଆମକୁ ନୂଆ ନୂଆ ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଉତ୍ପାଦନ କରି ପାରିବାର ବାଟ ବତାଇ ଦେଇଯିବେ । କୋଉଠୁ ବିଶେଷଜ୍ଞ ଆସିବେ, କୋଉଠୁ କେତେ ବନ୍ଧୁ ଆସି ଆମଲାଗି କେତେ ଉଦାରତା ଦେଖାଇବେ, ଆମର କେତେ ଶୁଭ ମନାସିଯିବେ । କିନ୍ତୁ ଆମର ଅସାଧୁତାକୁ ଦୂର କରିବା ଲାଗି ଆମକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ବାହାରୁ କିଏ ଆସିବ ? ଯେତେ କମ୍ ସମ୍ଭବ କାମ କରି ଯେତେ ବଡ଼ିଆ ସମ୍ଭବ ବାହାରକୁ ଦେଖାଇ ସମସ୍ତଙ୍କର ଉଦାରତାକୁ ପ୍ରବଞ୍ଚିତ କରି ରଖିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ବଡ଼ମାନେ କିପରି କେଉଁ ସମାଜକୁ ଆଗକୁ ନେଇଯାଇ ପାରିବା ? ଅଳସୁଆ ହୋଇ ବସି ରହିବା ଯେଉଁଠି ଜୀବନର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରେରଣାଧର୍ମ ହୋଇ ରହେ, ସେଠାରେ ସକଳ କର୍ମ କେବଳ ଏକ ଅସାଧୁ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ହିଁ ପରିଣତ ହୋଇଯାଏ । ଆମେ ଯେଉଁମାନେ ନାନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମ ସମାଜକୁ ନେତୃତ୍ୱ ଦେବାର ଦାୟିତ୍ୱକୁ ଆବୋରି ବସିଛୁ, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଏହି ଆଡ଼ମ୍ବର ଦେଖାଇବାରେ ଧୁରନ୍ଧର ହୋଇ ସାରିଲୁଣି । ଆପଣାର ଏହି ଶୂନ୍ୟତାକୁ ଆବିଷ୍କାର କରିବାଲାଗି ଯେଉଁ ସାହସ ଓ ସଦିଚ୍ଛା ଦରକାର, ସେହି

ସାହସ ଯୋଗାଇ ଦେବାଲାଗି ଏହି ଦେଶ ଏକ ନେତୃତ୍ୱର କରି ରହିଛି । କିନ୍ତୁ ଏହି ନେତୃତ୍ୱ ବାହାରୁ ବା ଆସିବ କିପରି ?

୧୭ । ୪ । ୭୪

ଏହି ସକାଳ ସମୟଟିରେ ହିଁ ଆପଣାକୁ ଠିକ୍ ଏକ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଶିଶୁଟି ପରି ମନେହୁଏ । ଏହି ସକାଳର ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ହିଁ ହୃଦୟର ପାତ୍ର ଯେପରି କେଉଁ ପିତାର ଆଶୀର୍ବାଦକୁ ଆପଣା ଘରକୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରି ନେଇ ଆସେ । ନୂତନ ଦିନଟି ଜନ୍ମଲାଭ କରିବାର ଏହି ପୂର୍ବ ମୁହୂର୍ତ୍ତିଟିରେ ଆପଣାର ଚେତନା ଓ ବିଶ୍ୱବୋଧ ଭିତରେ କେଉଁଠି ହେଲେ ଭୟର ଲେଶମାତ୍ର ହିଁ ନଥାଏ । କୌଣସି ପ୍ରକାର ଖେଦ ବା ବୈର ଆଉ ମନକୁ ଇତସ୍ତତଃ କରି ପାରେନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସକାଳ ହେବାକୁ ପ୍ରାୟ ଦୁଇଘଣ୍ଟା ବାକି ଅଛି । ଆକାଶର କକ୍ଷରେ ତାରାଗୁଡ଼ିକ ସତେଅବା କେଉଁ ନୂତନ ଆବର୍ତ୍ତର ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ଜଳୁଚନ୍ତି । ଶେଷରାତ୍ରିର ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ଉପରକୁ ଅନାଇବା ବେଳକୁ ସତେଯେପରି କେତେ କେତେ ଆଲୋକିତ ଆଶୀର୍ବାଦରେ ହୃଦୟପାତ୍ର ଭରପୂର ହୋଇ ଉଠୁଛି । ପୃଥିବୀର ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ, ସମସ୍ତ ଅନୁଭୂତି ଓ ସମସ୍ତ ଅଭିଳାଷ ସହିତ ମୋର ଚେତନା ଯେପରି ଏକ ଅପୂର୍ବ ସ୍ୱେଚ୍ଛାପ୍ରେରିତ ସମ୍ବେଦନଶୀଳତାରେ ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇ ଯାଉଛି । ସଂସାରରୁ ପଳାଇ ଯିବାରେ ଯେଉଁ ନିସ୍ତାର ମିଳେ, ସେହି ନିସ୍ତାର ଲାଭ କରିବାର କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ଉଠୁନାହିଁ । ସଂସାର ଭିତରେ ନାନା ଆଘାତ ପାଇଥିବାର ସବୁ ଇତିହାସ ଆଜି ପ୍ରଧାନତଃ ଏକ ସମ୍ପଦବାନ୍ ଅନୁଭୂତି ହୋଇ ଯେପରି ପରବର୍ତ୍ତୀ ଉଦ୍‌ଘାଟନର ତୋରଣ ଦ୍ୱାରରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ରହିଛି । ବିଶ୍ୱମୟ ସତ୍ତାକୁ କେଉଁ ଭାବରେ ଖୋଜିଲେ ଅନ୍ୱେଷଣ ପଥ ସହଜତର ହୁଏ, ସେହି ବିଷୟରେ ସାଧନାଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅନେକ ବିଶ୍ଳେଷଣ ରହିଛି । ବନ୍ଧୁ, ବତ୍ସଳ, ପିତା, ସ୍ୱାମୀ ଏହିପରି ବହୁବିଧ approach ରହିଛି । ଭକ୍ତ ବା ଦାସର ମଧ୍ୟ ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି । ଜ୍ଞାନ ଓ କର୍ମର ବି ପ୍ରଶସ୍ତି କରାଯାଇଛି । କିନ୍ତୁ ଏହି ନାନାବିଧ ପଥର ରଜ୍ଜୁ ଯେପରି ଏକତ୍ର ବଳି ହୋଇ ମୋ' ଭିତରେ ଏକ ସ୍ୱକୀୟ ଓ ସ୍ୱାଭାବିକ ପଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଥିଲା ପରି ମନେ-ହେଉଛି ।

୧୮ । ୪ । ୭୪

ଇଉରୋପରେ ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ ଯାହା ବା ଯେତିକି ଦେଖିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲି, କେବଳ ସେତିକି ଦେଖିଲି, ବା ଇଉରୋପୀୟ ଜୀବନାଚରଣ ଓ ଜୀବନାକାଙ୍କ୍ଷାର ସ୍ୱରୂପ ଯାହା, ମୁଁ ସେହି ସତ୍ୟରୂପର କିଞ୍ଚିତ୍ ଆହରଣ କରିପାରିଲି, ବେଳେବେଳେ

ଏହିପରି ଏକ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱରେ ପଡ଼ିଯାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁପରି ଲୋକଙ୍କ ପରିଚୟରେ ଆସିବାକୁ ମୋତେ ଭଲ ଲାଗିଲା, ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଠିକ୍ ଆପଣା ସ୍ୱଭାବର ଅନୁକୂଳ ସ୍ୱଭାବର ଦେଖିଲି, ଖାଲି ସେଇମାନଙ୍କୁ ଜାଣିଲି ଓ ସେହିମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଛବିର ମାଧ୍ୟମରେ ଇଉରୋପକୁ ଚିହ୍ନିଲି, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଏହି ସଂଶୟର ସମାଧାନ କରିବସେ । ଇଉରୋପ ଦେଖିଥିବା ଓ ଇଉରୋପୀୟ ଜୀବନଭିତରେ ବିଚରଣ କରିଥିବା ଅନେକେ ସେହି ମହାଦେଶୀୟ ଜୀବନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେଉଁପରି ମତାମତ ପୋଷଣ କରିଥାନ୍ତି, ଅନେକ ସମୟରେ ମୁଁ ସେହିମାନଙ୍କ ମତରେ ରାଜି ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ । ସେମାନେ କହନ୍ତି, ଅମୁକ ଦେଶର ଲୋକେ ଗୋରା କଳା ଭେଦ କରନ୍ତି, ନୀଚ ଓ ଉଚ୍ଚର ଭେଦ କରନ୍ତି, ବିଦେଶୀମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଶିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ, -ଧର୍ମ ବାରନ୍ତି, ଜାତି ବା ପ୍ରଜାତି ବାରନ୍ତି, ଦେହର ରଙ୍ଗ ବାରନ୍ତି । ମୂଳତଃ ମୁଁ ଏଥିରେ ରାଜି ହୋଇ ପାରେନାହିଁ । କାରଣ, ଯେଉଁଠାକୁ ମୁଁ ଯାଇଛି, ସେଠି ମୁଁ ବନ୍ଧୁ ହିଁ ପାଇଛି, କେବଳ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଘରେ ସୁହୃଦ୍ ହୋଇ ବସିବାର ଆଦର ପାଇଛି, ନାନା ସମ୍ମିଳିତ ଉପଲକ୍ଷ୍ୟର ଆନନ୍ଦରେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କର ଚମତ୍କାର ରଙ୍ଗ ଅଲଗା ବୋଲି ଭୁଲି ଯାଇଛି । ଭେଦ ଭୁଲି ଯାଇଛି । ମଣିଷ ମଣିଷ ଭିତରେ ରହିଥିବା ଐକ୍ୟଗୁଡ଼ାକର ଆବିଷ୍କାର କରି ମୁଁ ଯେପରି କ୍ରମେ ସମ୍ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଯାଉ ।

୧୯ । ୪ । ୬୪

କାଲି ପ୍ରାୟ କୋଡ଼ିଏ ଜଣ ପିଲା ଏକାଠି ଭୋଜିଭାତ କଲେ । ସଉଦା କିଣିବା, ମାଛ ମାରି ଆଣିବା, ରୋଷେଇବାସଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଘରଧୁଆ ଓ ବାସନଧୁଆ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ କାମ ସେମାନେ ଆପଣା ହାତରେ କଲେ, ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ଡାକି କେତେ ଆଦରରେ ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ । ଏ ପିଲାଏ ଧର୍ମଘଟ କାହିଁକି କରିବେ ? ଏଠି ଶିକ୍ଷକ ଓ ଛାତ୍ର ଭିତରେ ସ୍ନେହ ଓ ଭକ୍ତିର ସମ୍ପର୍କ ରହିବ କାହିଁକି ? ଏଠି ପାଠପଢ଼ା ବା ପଳେଇଯିବ କାହିଁକି ? ପାଠଲାଗି ଡର ମାଡ଼ିବ ବା କାହିଁକି ? ଯେଉଁଠି ସବୁ ଛାତ୍ରମାନେ ମାଷ୍ଟରମାନଙ୍କୁ ଛୁରି ମାରି ଧମକ ଦେଉଛନ୍ତି, ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ଏକ ଭୋଜିଭାତ ଓ ନିର୍ଭୟ ଅଧ୍ୟୟନ ତଥା ଅଧ୍ୟାପନା ସମ୍ଭବ ହେବନାହିଁ କାହିଁକି ? ମୁଁ ଭଲ କରି ଜାଣେ, ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଏକ ଭୟ ଓ ହାକିମୀର ଆଳୟରେ ପରିଣତ କରିଥିବାର ଦୋଷରେ ସଂସାରରେ ଶିକ୍ଷକମାନେ ପ୍ରଧାନତଃ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଦୋଷୀ କରିଥାନ୍ତି ଓ ଛାତ୍ରମାନେ ପ୍ରଧାନତଃ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ଦୋଷୀ କରିଥାନ୍ତି । ଅପର ପକ୍ଷ ସମ୍ମାନର ସହିତ ଆପଣାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରୁଥିଲେ ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନେକ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଓ ବିଭ୍ରମ ଦୂର ହୋଇ ଯାଉଥାନ୍ତା ବୋଲି ପ୍ରତ୍ୟେକ ପକ୍ଷ ମତ ପ୍ରକାଶ

କରିଥାନ୍ତି । ମୁଁ ଜାଣେ,ପକ୍ଷଗତ ବସ୍ତୁର ହେଉଛି କେବଳ ଆଳସ୍ୟର ବସ୍ତୁର । ଦୁଇ ପକ୍ଷରେ ଭଲ ଶିକ୍ଷକ ଓ ଭଲ ଛାତ୍ର ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ଜୀବନରେ ଅଧିକ ସୁସ୍ଥତା ଓ ଅଧିକ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତାର ଅଭିଳାଷ ରଖିଥିବା ମଣିଷର ଅଭାବ କୌଣସି କ୍ଷେତ୍ରରେ କେବେ ହୋଇନାହିଁ । ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ କେଉଁ ମରୁଭୂମି ପରି ମନୁଷ୍ୟତାହୀନ ହୋଇ ରହିଥିବା ବିଦ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନରେ ତଥାପି ଆପଣାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ ସେ ସବୁ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ନହେଲେ ମଧ୍ୟ କେତେକ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ଆପଣା ଅନ୍ୱେଷଣପଥର ସାଥୀ-ରୂପେ ଅବଶ୍ୟ ପାଇବ, ଓ ସେଇଠୁ ସଂକ୍ରମଣ ଆରମ୍ଭ ହେବ ।

୨୦ । ୪ । ୭୪

ସେଇଥିଲାଗି ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷକମାନେ ବାହାରେ କୌଣସି କାରଣକୁ ଦାୟୀ କରି ଅଳସୁଆ ହୋଇ ବସିଯାଆନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ହଠାତ୍ ଶିକ୍ଷକ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିବାଲାଗି ଖୁବ୍ ବେଶୀ ଆଗ୍ରହ ଦେଖାଇ ପାରେନାହିଁ । ଆଜିକାଲି ଛାତ୍ରମାନେ ଛାତ୍ର ହେବାର ଶୀଳ ଓ ଶିଷ୍ଟତା ଭୁଲି ଯାଇଛନ୍ତି ବୋଲି କହୁ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷକମାନେ ଶିକ୍ଷକ ହିସାବରେ ଆପଣାର ଶୀଳ ଓ ଶିଷ୍ଟତା ଭୁଲି ଯିବାର ଏକ ବାହାନା ଖୋଜି ବୁଲନ୍ତି,—କେଉଁ ଦୁର୍ଗତିରେ ପଡ଼ି ଯେ ସେମାନେ ଶିକ୍ଷକର ବୃତ୍ତି ଅବଲମ୍ବନ କରିଛନ୍ତି, ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ମୁଁ ସେଇକଥା ଭାବିବାକୁ ଲାଗେ । ଭଲ ଶିକ୍ଷାର କୌଣସି ଧରାବନ୍ଧା ନିୟମ ବା method ନାହିଁ । ଯେତେ ବଢ଼ିଆ ଉପକରଣ ଓ ବାହ୍ୟ ବାତାବରଣ ଯୋଗାଇ ଦେଲେ ହିଁ ଯେ ଶିକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିଆ ହୋଇଯିବ, ଏପରି ଗ୍ୟାରେଣ୍ଟି ମଧ୍ୟ କେହି ଦେଇ ପାରିବନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଯେତେ ଖରାପ ବାତାବରଣ ହେଉ ପଛକେ, ସେଠି ଯଦି ଆପଣା ଖୁସିରେ କେହି ଶିକ୍ଷକ ହୋଇ ଆସିଥିବ, ତେବେ ସେ ଅବଶ୍ୟ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଶିକ୍ଷାର ଅନୁକୂଳ ବାତାବରଣ ସମ୍ଭବ କରିବାରେ ଅନେକ ସାହାଯ୍ୟ କରି ପାରିବ । ବାହାରର ବାତାବରଣ ବଦଳି ଗଲେ ଯାଇ ମୁଁ ଭଲ ଶିକ୍ଷକ ହୋଇ-ପାରିବି, ଛାତ୍ରମାନେ ସମସ୍ତେ ଯୋଗ୍ୟ ଛାତ୍ର ହୋଇ ପାରିଲେ ଯାଇ ମୁଁ ଯୋଗ୍ୟ ଶିକ୍ଷକ ହୋଇ ପାରିବି, ଏପରି ମନ ନେଇ ବେଳ ଗଡ଼ାଇ ଯାଉଥିବା ଅଳସୁଆ ଶିକ୍ଷକ ହୁଏତ ଚତୁର ବାବୁ ହୋଇପାରିବ, କିନ୍ତୁ ତାହାଦ୍ୱାରା କୌଣସି ଶିକ୍ଷାଳୟର କୌଣସି କଲ୍ୟାଣ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ପ୍ରଧାନତଃ ଖୁସୀ ହୋଇ ମୋ'ର କ୍ଷେତ୍ରରେ ରହିଥାଏ, ଭଗବାନଙ୍କ ପାଖରେ କେବଳ ଏତିକି ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଛି ।

୨୧ । ୪ । ୭୪

ଆପଣା ଆପଣାର ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଅନେକ ଲୋକ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଜାତି, ଦେଶ ବା ସଂସ୍କୃତିର ବିଚାର କରି ବସନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ପାରେନା । ଆପଣା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅନୁଭୂତିର ଆଗ୍ରହ ଓ ବିତୃଷ୍ଣାକୁ ବଢ଼ାଇ ସେମାନେ କୌଣସି ଜାତି, ଦେଶ ଓ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଭଲ ବା ମନ୍ଦ, ପ୍ରଗତିଶୀଳ ବା ରକ୍ଷଣଶୀଳ ବୋଲି କହିବାକୁ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ପାରେନା । ମୁଁ ତ ଓଲଟି ଭାବେ ଯେ, ଗୋଟାଏ ଦେଶକୁ ବା ଗୋଟାଏ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଯେତିକି ବେଶୀ ବ୍ୟାପକ ଓ ଗଭୀର ଭାବରେ ଜାଣିବାର ସୁଯୋଗ ମିଳୁଥିବ, ସେହି ଜାତି ବା ସେହି ସଂସ୍କୃତି ବିଷୟରେ କୌଣସି ଗୋଟାଏ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ମାର୍କା ମତ ଦେବାକୁ ଠିକ୍ ସେତିକି କୁଣ୍ଠା ବୋଧ ହେଉଥିବ । କୌଣସି ଦେଶରେ ଥରେ ବୁଲି ଆସିଲେ ବା କୌଣସି ସଂସ୍କୃତି ବିଷୟରେ ଖଣ୍ଡେ ବହି ପଢ଼ିଥିଲେ ସେ ବିଷୟରେ ଆପଣାର ମତ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ହୁଏତ ମଣିଷ ଭିତରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାର ତରତର ଉତ୍ସାହ ଆସିବ । କିନ୍ତୁ କୌଣସି ଦେଶକୁ ବାରବାର ଦେଖି ତାହାର ମଣିଷ ଓ ସଂସ୍କୃତି ସହିତ ନିବିଡ଼ ଭାବରେ ପରିଚିତ ହୋଇ ପାରିଲେ ସେପରି ଉତ୍ସାହ କ୍ରମେ କମି ଆସିବ । ମଣିଷ ପ୍ରତି ଉତ୍ସାହ ବଢ଼ିବ, ଆହୁରି ଜାଣିବା ଓ ଆହୁରି ବୁଝିବା ବିଷୟରେ ଉତ୍ସାହ ବଢ଼ିବ, ଏଣେ ତରତର ଭାବରେ ଗୋଟାଏ ମତ ପ୍ରକାଶ କରିଦେବାର ଉତ୍ସାହ କମିବ । ଇଉରୋପ ବିଷୟରେ ମୋ'ର ଠିକ୍ ଏହି ଅବସ୍ଥା ହୋଇଛି, ମୋ'ର ପରିଚୟଭୂମି ଉପରେ ଇଉରୋପ ଏପରି ସ୍ଥାୟୀ ଅଥଚ ଏପରି ବିସ୍ମୟ ବହୁଳ ହୋଇ ରହିଚି ଯେ, ଇଉରୋପ ବିଷୟରେ ମୋ' ମନରେ ଜିଜ୍ଞାସା ଯେତିକି ବଢ଼ିଚି, ଇଉରୋପ ବିଷୟରେ ଏଇଟା ବା ସେଇଟା ମତ ପ୍ରକାର କରିଦେବାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ସେତିକି କମିଯାଇଚି । ହୃଦୟ ଭିତରେ ଇଉରୋପ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ବଢ଼ିଚି, ପୃଥିବୀର ଏ ପାଖରେ ମୋ' ନିଜର ଘର ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ବାରବାର ଇଉରୋପକୁ ଯାଇ ତା'ର ମଣିଷ ସହିତ ଆତ୍ମୀୟତା ଅର୍ଜ୍ଜନ କରିବା ଲାଗି ଭାରି ଆକର୍ଷଣ ହୋଇଚି, ଇଉରୋପ ଛାଡ଼ି ଦେଶକୁ ଫେରିବାବେଳେ ଇଉରୋପୀୟ ଜୀବନକୁ ସତେ ଅବା ଖଣ୍ଡେ ଆପଣା ସହିତ ବହନ କରି ଆଣିବା ପରି ମନେ ହୋଇଚି । ବିଚାର କରିବାର ସମର୍ଥତା ଓ ଉତ୍ସାହ ମିଳାଇ ଗଲାପରି ଲାଗିଚି ।

୨୨ । ୪ । ୭୪

ମନ ଭିତରେ ତେଣେ କୋଉ ଦିନଠାରୁ ଛୁଟି ହୋଇ ସାରିଲାଣି, କିନ୍ତୁ ଏଣେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପରାୟଣତାର ଛିଅ ସଜାଡ଼ି ରଖୁଥିବା ମୋ' ଭିତରର ଗୁରୁଜନ ବା ବାଧ୍ୟ ମନ ତଥାପି ମୋତେ ଶୃଙ୍ଖଳା ଭିତରେ ଧରି ରଖିବାର

ଚେଷ୍ଟା କରୁଚି । ଛୁଟି ହେବାକୁ ଆଉ ପ୍ରାୟ ଦଶଦିନ ବାକି ଅଛି, ଏମିତି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଦୁଇତିନିଟା କାମ ବାକି ରହି ଯାଇଚି । ଓଡ଼ିଶା ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ନିଶ୍ଚୟ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଯିବା ହିଁ ଉଚିତ । ବାହାରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହି ମଜା ଦେଖୁଥିବା ଲୋକ ପରି ମୁଁ ବେଶ୍ ଦେଖିପାରୁଚି ଯେ, ମୋ'ର ଦୁଇ ମନ ପରସ୍ପରକୁ ଭାରି ଫୁସଲାଇ-ବାରେ ଲାଗିଚନ୍ତି, ପରସ୍ପରକୁ ମନାଇବାରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଯେଉଁଦିନ ଦୁଇ ମନ ଗୋଟାଏ ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ ରାଜି ହୋଇଯିବେ, ସେଦିନ ଆଉ ଏ ମଜା ରହିବ ନାହିଁ । ଛୁଟୀର ମନ ହୁଏତ ଆଉ କେତେଦିନ ପାଇଁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ରହିବା ପାଇଁ ରାଜି ହୋଇଯିବ ଓ ତା'ପରେ ଭଣ୍ଡାରଘର ଫିଟାଇ ସିଧା ବାହାର କରିଦେଲା ପରି ମୋ'ର ଲେଖିବାର ଯୋଜନା ରଖିଥିବା ମନ କେଉଁ ଅଭିଳାଷର ତୃପ୍ତି ଲାଗି ସାମଗ୍ରୀ ସଜାଡ଼ିଦେବ ଏ ଅଭିଜ୍ଞତା ଆଜି ନୂଆ ନୁହେଁ । ଗୋଟାଏ ଅଭିଳାଷକୁ ଚାପି ରଖି ଆଉ ଗୋଟାଏ ଅଭିଳାଷ ଭିତରେ ଆପଣାକୁ ମଜାଇ ଦେବାର ଚେଷ୍ଟା ମୁଁ ଖୁବ୍ ବେଶୀ କରିନାହିଁ । କାରଣ, ସେପରି ଚେଷ୍ଟାରୁ କେବେ ସୁଫଳ ମିଳି-ନାହିଁ, ତେଣୁ ତାହା ଉପରୁ କ୍ରମେ ଆସ୍ଥା ତୁଟିଯାଇଚି । ଯେତେବେଳେ ଦୁଇ ଇଚ୍ଛା ଭିତରେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଲାଗିଚି, ମୁଁ ଦୁହିଁଙ୍କ ଭିତରେ କୌଣସି ଆପୋଷ ରାଜିନାମା ହେବାଯାଏ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଚି । ସଂଶୟ ବା ଦ୍ୱିଧାର ସମାଧାନ ହୋଇଯାଇଚି, ସମସ୍ତ ଜାଣି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମିଳିଚି, ହୃଦୟର ଅନେକ ନୈତିକ ଜ୍ୱରରୁ ମୋତେ ବି ରକ୍ଷା ମିଳିଚି ।

୨୩ । ୪ । ୭୪

ଦୁର୍ଜନର ଭୟ, ଶତ୍ରୁର ଭୟ, ପାପ ଓ ନରକର ଭୟ;—ଏପରିକି ଭଗବାନଙ୍କ ଭୟ,—ଏସବୁ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଆପଣା ଜୀବନର କଳା ପାଖଟାର ଭୟ ବୋଲି ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯାଇ ପାରିବ । କେବଳ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନରେ ନୁହେଁ, ସାମୂହିକ ଓ ସାମାଜିକ ନାନା ଜୀବନସ୍ତରରେ ହୁଏତ ଆମେ ଏହି ସତ କଥାଟିକୁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ପାରିବାଲାଗି ଅନେକ ସାମଗ୍ରୀ ପାଇବା । ଏ ଦେଶ, ଅର୍ଥାତ୍ ଭାରତବର୍ଷରେ ମଣିଷ ଅଛନ୍ତି,—ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, ରୋଗ ଓ ନାନାପ୍ରକାର ଦୁଃଖ ଓ ଅଭାବରେ ଜର୍ଜର ହୋଇ ରହିଚି,—ସେମାନଙ୍କ ଲାଗି ମଣିଷ ପରି ବଞ୍ଚି ପାରିବାର ସମ୍ଭାବିତ ଭୂମି ଯୋଗାଇଦେବା ପୂର୍ବରୁ ଆମର ଏଠି ଅନେକ କଷ୍ଟ କରିବାକୁ ବାକି ରହିଚି । ଆମେ ଉପରେ ଥିବା ଲୋକେ ନାନାପ୍ରକାର ଚତୁର ଶୋଷଣ ଓ ଧର୍ଷଣ ଦ୍ୱାରା ହିଁ ସେମାନଙ୍କର ଉନ୍ନୟନର ପଥକୁ ହୁଏତ ବନ୍ଦ କରି ରଖିଚୁ । ତଥାପି, ବାହାର ଶତ୍ରୁର ଭୟ ଦେଖାଯାଇ ଏ ଦେଶର ବାୟୁମଣ୍ଡଳରେ ବେଶ୍ ଭୟ ଭରାଇ ରଖାଯାଇ ପାରୁଚି । ପାକିସ୍ତାନ, ଚୀନ ବା

ଆଉ କୋଉ ଦେଶକୁ ପାଲଭୂତ କରି ଆମେ ସେମାନଙ୍କୁ ଓଉ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ରହିବାର ମାତକୁ ହିଁ ଦେଶମାତ୍ର ବୋଲି ମାନିନେଉଚୁ । ସେହି ଦୁଇଟା ଦେଶ ମନ୍ଦ ମତଲବ ରଖି ଆମକୁ ଗ୍ରାସ କରିବା ଲାଗି ଟାକି ରହିଚନ୍ତି ବୋଲି ନାନା ରାଜନୀତିକ ଚତୁରକଥା କହି ଆମେ ଯେପରି ଏଠି ସମସ୍ତଙ୍କର ମନକୁ ବାହାର ମୁହାଁ କରି ରଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଚୁ । କିନ୍ତୁ ଶତ୍ରୁ କ’ଣ ପ୍ରକୃତରେ କେବଳ ବାହାରେ ହିଁ ରହିଚି ? ଆମର ଅସାଧୁତା, ଆମର ସ୍ୱାର୍ଥପ୍ରଣୋଦିତ ମତଲବ, ଏହି ଦେଶରେ ଥିବା ଏଗୁଡ଼ାକ କ’ଣ ଆମର ଶତ୍ରୁ ନୁହେଁ ?

୨୪ । ୪ । ୭୪

ଭଗବାନଙ୍କର ଭୟ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଧାନତଃ ଆପଣା ଜୀବନର କଳା ପାଖଟାର ଭୟ । ଭଗବାନ ପ୍ରକୃତରେ ଭଗବାନ୍ ହୋଇ ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଆମ ଭିତରେ କଦାପି କୌଣସି ଭୟର ପ୍ରେରଣା ଦେଇ ପାରିବେନାହିଁ । କେବଳ ଏକ anthropomorphised ଭଗବାନ୍ ହିଁ ଭୟର ଆସ୍ପଦ ହୋଇ ପାରିବେ । ମୋ’ର ଜୀବନର କଳାପାଖଟା ମୂଳତଃ ହେଉଚି ଏକ ଅଭାବାତ୍ମକ ଘଟଣା— ଏହାକୁ ଭୟ କରୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ତାହାର ଆରୋପ କରି ରକ୍ଷା ପାଇଯିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାହାରେ ନାନାପ୍ରକାର ଆଲମ୍ବନ ଖୋଜି ବୁଲୁଥିବି । କିନ୍ତୁ ଅସଲ ବାଟ ହେଉଚି, ଭାବ ଦ୍ୱାରା ଅଭାବର ପୂରଣ କରିବା, ଶ୍ରଦ୍ଧା ଦ୍ୱାରା ଭୟର ପୂରଣ କରିବା, ବିଶ୍ୱାସ ଦ୍ୱାରା ସକଳ ପ୍ରକାର ଗ୍ଲାନିର ପୂରଣ କରିବା, ଶୁଭବାସନା ଦ୍ୱାରା ହିଁ ଅଶୁଭ ବାସନାର ପୂରଣ କରିବା । ଏଠାରେ ଆରୋପର ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ଉଠୁନାହିଁ, ଆପଣାର ଲାଜଟାକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖି ବାହାରର କୌଣସି ଆରୋପିତ ବସ୍ତୁକୁ ଭୟ ବା ଘୃଣା କରିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ଉଠୁନାହିଁ । ମୋ’ର ଭଗବାନ ମୋତେ ଆଗକୁ ଯିବାର ପ୍ରେରଣା ଦେଉଥିବ, ସମର୍ପଣ ଲାଗି ପ୍ରେରଣା ଦେଉଥିବ, ମୋ’ ଭିତରେ ବିଶ୍ୱାସ ବଢ଼ାଉଥିବ,—ମୋ’ର ସବୁତ୍ରୁଟିକୁ ନେଇ ତାଙ୍କର ପାଖରେ ନିବେଦନ କରି ଦେବା-ଲାଗି ହିଁ ସାହାସ ଯୋଗାଉଥିବ । ଧର୍ମ ଭିତରେ ଭୟ ପଶିଲେ ହିଁ ଭଗବାନ୍ ମଧ୍ୟ ମୋ’ଜୀବନରେ ଅତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ପୋଲିସ୍ ହୋଇ ଆସନ୍ତି,-ଏବଂ ମୁଁ ମୋ’ର ଅପାରଗତା ଗୁଡ଼ାକୁ ତାଙ୍କରିଠାରେ ଆରୋପ କରି ତାଙ୍କୁ ଭୟ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ ।

୨୫ । ୪ । ୭୪

କଥା ପଡ଼ିଥିବା ବେଳେ ଏମାନେ ସତେଅବା ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ରଖିଥିବା ପରି କହନ୍ତି ଯେ,ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ଡ଼ିଗ୍ରୀ ବା ସାର୍ଟିଫିକେଟ୍‌ରୁ ମଣିଷର ପ୍ରକୃତ ବିଦ୍ୟା ବା ଶିକ୍ଷାଗତ ଯୋଗ୍ୟତା ପରୀକ୍ଷା କରିଯାଇ ପାରିବନାହିଁ । ଗୁରୁମାନଙ୍କୁ ଉପଦେଶ

ଦେବାର ଭାଷଣରେ ଏମାନେ କେବଳ ଡିଗ୍ରୀ ହାସଲ କରିବାର ସହଜ ଅଥଚ ସଂସାର ପଥରେ ନଚହୁଡ଼ି ପ୍ରକୃତ ଜ୍ଞାନ ହାସଲ କରିବାଲାଗି କେତେ କେତେ ସୁଚିନ୍ତିତ ଯୁକ୍ତି ବାଢ଼ିଥାନ୍ତି । ଅଥଚ ଏହିମାନେ ହିଁ ଡିଗ୍ରୀ ଉପରେ କେତେ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ନିର୍ଭର କରି ରହିଥାନ୍ତି ! ଆପଣା ଜୀବନ ଓ ଭବିଷ୍ୟତରେ କୌଣସି ହେବା ଓ ନହେବାକୁ ଏମାନେ କେଡ଼େ କାତର ଭାବରେ ଡିଗ୍ରୀର ପଛରେ ବାନ୍ଧି-କରି ରଖିଥାନ୍ତି, ଏବଂ ଡିଗ୍ରୀକୁ ହିଁ ଆପଣାର ଯୋଗ୍ୟତାର ପରମ ସମ୍ବଳ ବୋଲି ଦେଖାଇବାରେ କେଡ଼େ ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ ରଖିଥାନ୍ତି ! ଡିଗ୍ରୀ ବିହୀନ ହେବାର ହେତୁରେ ସେମାନଙ୍କୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଉପେକ୍ଷା ଦେଖାଗଲେ ସେମାନେ କେଡ଼େ ଅସହାୟ ଭାବରେ ଡିଗ୍ରୀର ଗୁଣକୀର୍ତ୍ତନ କରି ବୁଲନ୍ତି ! ଆଉଜଣେ ଅଧିକ ଦରମା ପାଇ ଉଚ୍ଚତର ପଦ ଲାଗି ନିର୍ବାଚିତ ହେଲା, ଅଥଚ ମୋ'ର ତା'ଠାରୁ ଅଧିକ ଲମ୍ବ ଓ ଅଧିକ ମର୍ଯ୍ୟାଦାପୂର୍ଣ୍ଣ ପୁଚ୍ଛ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ କେହି ପଚାରିଲେ ନାହିଁ,—ଏହିପରି କ୍ରନ୍ଦନ କରି ସେମାନେ କେତେ ଆପଣାକୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେବାର ଚେଷ୍ଟା ନକରିଥାନ୍ତି ! ମୋ'ର ପ୍ରକୃତି ଏମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଅନେକ ଭିନ୍ନ, ମୁଁ ଡିଗ୍ରୀରେ ମଣିଷର ବିଦ୍ୟାର ଠିକ୍ କଳନା କରିଯାଇ ପାରିବ ବୋଲି କେବେହେଲେ ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ କରିନାହିଁ । ସେହି ବିଶ୍ୱାସ ଅନୁସାରେ ମୁଁ ଡିଗ୍ରୀ ନେବାର ବାଟକୁ କୋ'ଦିନରୁ ଛାଡ଼ି ଆସିଚି । ଦୁଇ ଶିକ୍ଷକର ବିଷୟରେ କହିଲାବେଳେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ଡିଗ୍ରୀ ଦେଇ ତଉଲିବାର ଭ୍ରମ କେବେ ହେଲେ କରିନାହିଁ ଏବଂ ମୋ' ନିଜ ଜୀବନରେ ମୁଁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଯୋଗ୍ୟତାର ଅନ୍ୱେଷଣ କରି ବୁଲିଚି ।

୨୭।୪।୭୪

ଘର ବୋଲି କହିଲେ ମୋ'ର ମନ ସବୁପ୍ରକାର ମାନସିକ କୋମଳତା ଓ ଦୁର୍ବଳତାରେ ଆର୍ଦ୍ର ହୋଇଉଠେ, ଓଡ଼ିଶା କଥା ଭାବିଲେ ଯେତେଦୂରରେ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମନ ଘରକୁ ଧାଇଁଯିବା ପରି ଲାଗେ, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ବ୍ୟତୀତ ମୁଁ ଆଉ କୌଣସି ଭାଷାରେ ଲେଖି ପାରେ ନାହିଁ, ତଥାପି ଏସବୁ ସତ୍ତ୍ୱେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଦୃଷ୍ଟିଗତ ବା ଅନୁରକ୍ତିଗତ ପ୍ରାଦେଶିକତା ବା ଦେଶୀୟତାକୁ ମୁଁ ଯେପରି ମୋ'ର ନୁହେଁ ବୋଲି କହି ଅତି ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ବର୍ଜନ କରି ଆସେ । ଘର ଆଉ ବିଶ୍ୱ, ଭବନ ଆଉ ଭୁବନକୁ କାହିଁକି ଗୋଟିଏ ଜୀବନର ଭୂମି ଉପରେ ସମ୍ଭାଳି ରଖାଯାଇ ପାରିବନାହିଁ, ମୁଁ ତାହାହିଁ ଅନେକ ସମୟରେ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ଭାବିଥାଏ । ଗୋଟିଏ ଭାଷାକୁ ଆପଣାର ଭାଷା ବୋଲି ମୁଁ ପ୍ରକୃତିରେ ବଡ଼ ଭଲ ପାଏ, ସମ୍ଭବତଃ ଖାସ୍ ସେଇଥି ସକାଶେ ପୃଥିବୀର ଯାବତୀୟ ଭାଷା ପ୍ରତି ମୁଁ ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ଆକର୍ଷଣ ଅନୁଭବ କରେ, ନାନା ଭାଷାଭାଷୀ ନାନା ମଣିଷଙ୍କ ସକାଶେ

ହୁଏତ ଖାସ୍ ସେଇଥି ସକାଶେ ମୁଁ ଏକ ଗଭୀର ଆତ୍ମୀୟତା ଅନୁଭବ କରିଥାଏ । ଆପଣାର ଦେଶକୁ ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥରେ ଭଲ ପାଇଲେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦେଶକୁ ଘୃଣା କରିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ଉଠି ପାରେନାହିଁ । ଭଲ ପାଇବା ଅର୍ଥ ଅନ୍ଧ ଗ୍ରହରେ ଲାଗି ରହିବା ନୁହେଁ । ଯେଉଁଠି ଭଲ ପାଇବାର ପ୍ରଥମ ଦ୍ୱାର ମଧ୍ୟ ଫିଟି ନଥାଏ, ହୁଏତ ସେଇଠାରେ ହିଁ ଆଉ କେତେକଙ୍କୁ ଅପର ବୋଲି କହି ଘୃଣା ବା ଅନାଦର କରିବାର ପ୍ରୟୋଜନ ରହିଥାଏ । ଜଗତରେ କେତେ ମଣିଷଙ୍କର ବନ୍ଧୁ ହେଲି, କେତେ ଘରେ କେତେ ପାଖରେ କେତେ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ସ୍ପର୍ଶ ପାଇ ଆସିଲି, କିନ୍ତୁ ତଥାପି ମୋତେ ସେଥିଲାଗି ଆପଣାର ଘରକୁ ଉଜାଡ଼ି ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଲାନାହିଁ; ଏହିସବୁ ବୃହତ୍ତର ଡ଼ୋର ବାନ୍ଧିହୋଇ ଯିବାଦ୍ୱାରା ମୋ'ର ଦେଶ ଓ ପ୍ରଦେଶର ସହିତ ମୋ'ର ଅନ୍ତରଙ୍ଗତା ଯେପରି ଅଧିକ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପାରିଲା ।

୨୭ । ୪ । ୭୪

ଏଠି ସବୁଦିନେ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ-ପୂର୍ବର ଏହି ଶାନ୍ତ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମୁଁ ସ୍ଥିର-ହୋଇ କାହା'ର ଅପେକ୍ଷାରେ ଆସି ବସିଯାଏ ? କାହାପ୍ରତି ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଥିବାରୁ ମୁଁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଉଦ୍‌ବେଗ ପ୍ରକାଶ ନକରି ବାଣୀ ଲାଗି ଅପେକ୍ଷା କରି ବସେ ? ଏଠି ଆସି ବସିବାର ଠିକ୍ ପୂର୍ବ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଆଜି କ'ଣ ଲେଖିବି ବା କେଉଁ ବିଷୟରେ ଲେଖିବି ବୋଲି ଠିକ୍ କରିନଥାଏ, କିଛି ଲେଖିବା ଭଳି ଠିକ୍ କରି ରଖିବାଲାଗି ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଆଗରୁ କୌଣସି ପରିଶ୍ରମ କରିନଥାଏ । ଅଧିକାଂଶ ଧ୍ୟାନ ଶୂନ୍ୟ ମନ ନେଇ ହିଁ ମୁଁ ଏଠାରେ ବସେ, କାତର ସଂଶୟଚଞ୍ଚଳ ମନ ନନେଇ ବା ଦୂରବାଟକୁ ନଚାହିଁ କେବଳ ଆପଣାର ଗ୍ରହଣଦ୍ୱାରଟି ଖୋଲିଦେଇ ନିଶ୍ଚିତ ନିର୍ଭରରେ ଏଠାରେ ଆସି ବସିଯାଏ । ଲେଖିବା ଲାଗି ଭଲ ଶ୍ରୁତିମଧୁର ବା ସାହିତ୍ୟିକ ଭାଷା ଖୋଜିବାର ତ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁନାହିଁ । ଏଠି ଆସି ବସେ, ଯେତିକି ସ୍ଥିର ହୋଇ ଯେତିକି ବିଶ୍ୱାସର ସହିତ ବସିପାରେ, ସତେଅବା ସେତିକି ଚଞ୍ଚଳ ମୁଁ ଦ୍ୱାର ପାଖରେ କେଉଁ ବନ୍ଧୁର ମୁହଁ ଦେଖିବାକୁ ପାଏ, କେଉଁ ସାଧନା ସଫଳ ହୋଇ ଗଲାପରି ଲାଗେ, ଆରମ୍ଭ ହେଉଥିବା ଦିନଟିକୁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟର ସମର୍ପଣ ଓ ଖୁସି ସହିତ ବଞ୍ଚିବାର ଅଧିକାର ମୁଁ ଯେପରି ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ ପାଏ । ତାପରେ କଲମ ଆପେ ଆପେ ଚାଲେ, ଭାଷା ଆପେ ଆପେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ହୋଇ ଉଠେ, ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିବା ପ୍ରକାଶୋନ୍ମୁଖ କଢ଼ଟି ଦିନଟିର ତପସ୍ୟାମଧୁର ସାଥି ଆଡ଼କୁ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ହୋଇଯାଏ; ମୁଁ ସବୁ ପାଇଯାଏ ।

୨୮ । ୪ । ୭୪

ଏ ପ୍ରେରଣା ବାହାରର କି ଭିତରର, ସେ କଥା କେହି କହି ପାରିବେ-ନାହିଁ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ କହି ପାରିବିନାହିଁ । ମୋ'ର ଦୁଆର ଖୋଲିବା ବିଷୟରେ ପ୍ରକୃତରେ ମୋ'ର ଭିତର ଦାୟୀ କି ବାହାର ଦାୟୀ, ଏହି ବିଷୟ କଳିବାର ଧୃଷ୍ଟତାକୁ କେବେହେଲେ ମୋ'ର ମନ ଯାଇନାହିଁ । ମୋ'ର ଦୁଆର ଖୋଲିଦେବା ଓ ତା'ର ଗୃହ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ମଧ୍ୟରେ କୋଉଟା ଯେ ଆଗ ହୁଏ ବା କୋଉଟା ଯେ ଅନ୍ୟଟିର କାରଣରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟକରେ, ମୁଁ ସେକଥା କେବେହେଲେ ଜାଣି ପାରିନାହିଁ ବା ଜାଣିବାର ଚେଷ୍ଟା ମଧ୍ୟ କରିନାହିଁ । ମୁଁ ତ କହିବି ଯେ, ମୋ'ର ଦୁଆର ଖୋଲିବାର ଇଚ୍ଛା ସହିତ ତାହାର ଇଚ୍ଛା ସମ୍ମିଳିତ ହେଲେ ଠିକ୍ ସେହି ସୌଭାଗ୍ୟମୟ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ହିଁ ଦୁଆର ଖୋଲିଯାଏ, ବାହାର ଆଉ ଭିତର ମଧ୍ୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସହଯୋଗ ରହି ଜୀବନ ଚାଲେ ଓ ସକଳ ପ୍ରକାର ଚେଷ୍ଟାରୁ ସବୁ-ପ୍ରକାର strain ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୋଇଯାଏ । ଏବଂ, ଠିକ୍ ଏହିପରି ମୁହୂର୍ତ୍ତ-ଗୁଡ଼ିକରେ ଏକାବେଳେକେ କେଉଁ ପରମାସ୍ପଦ ପାଖରେ ଯାଇ ଡୋରି ଲାଗିଯିବା ପରି ଅନୁଭୂତ ହୁଏ, ଅତି ସହଜରେ କେଉଁ ବନ୍ଧୁର ସମସ୍ତ ଶୁଭପ୍ରେରଣା ଅନ୍ତର୍ଗତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲାପରି ଲାଗେ ଏବଂ ସେତେବେଳେ ସବୁ ବାସନା କେବଳ ଶୁଭ-ବାସନାରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇଯାଏ ।

୨୯ । ୪ । ୭୪

ଲେଖିବାରେ ଏତେ ପରିଶ୍ରମ କଲି । କିନ୍ତୁ ଲେଖିସାରିବା ପରେ ଅନୁଭବ କଲି, ଯେପରି ଲେଖାଟି ଯେତେ ଭଲ ହେବାର ଉଚିତ ଥିଲା, ସେତେ ଭଲ ହୋଇ ପାରିଲାନାହିଁ । ଲେଖାଟି recorded ହୋଇ କାଲି ବିଦେଶକୁ ଚାଲିଯିବ । ସେଠି ସେମାନେ ଶୁଣି ହୁଏତ ଭାରି ପ୍ରଶଂସା କରିବେ, ଲେଖାଟିରେ ପ୍ରକାଶ ହୋଇଥିବା ମୋ'ର ବିଚାର ହୁଏତ କେତେଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ କେତେ-କେତେ ବିଚାର ଓ ପ୍ରତିବିଚାରର ସୂତ୍ରପାତ କରିବ । କିନ୍ତୁ ତଥାପି ସେଥିକରେ ମୋ'ମନରେ ହୋଇଥିବା ଅସନ୍ତୋଷ ଦୂର ହୋଇଯିବ ? ଲେଖାଟି ଯଦି ମୋ'ର ମନଲାଖି ହୋଇଥାଆନ୍ତା, ଅର୍ଥାତ୍ ମୁଁ ଯେଉଁସବୁ କଥାକୁ ଯେଉଁସବୁ ଭାଷାରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିଲି, ସେହିସବୁ କଥାକୁ ଠିକ୍ ସେହି ଅଭିଳଷିତ ଭାଷାରେ ଯଦି ପ୍ରକାଶ କରି ପାରିଥାନ୍ତି, ତେବେ ବାହାରେ କାହାରିଠାରୁ କୌଣସି ଆଦର ବା ପ୍ରଶଂସା ନପାଇଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ମୁଁ ମୋ'ର ଅନ୍ତର ଭିତରେ ଗଭୀର ସନ୍ତୋଷ ଅନୁଭବ କରି ପାରିଥାନ୍ତି । ବାହାରୁ ମୋ'ର ପ୍ରବନ୍ଧଟି ଉପରେ କେହି କୌଣସି ଅବିଚାର କରିଥିଲେ ମୁଁ ଆପଣାର ଧନ ପରି ତାକୁ ରକ୍ଷା ମଧ୍ୟ କରିବାକୁ

ଯାଇଥାନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସବୁଠି, ଅସ୍ଥିର ମନରେ ବସୁଦବସ ଲେଖା ଲେଖି ମୁଁ କପର କେଉଁ ଆନନ୍ଦ ପାଇ ପାରୁଥାନ୍ତି ? ସମସ୍ତ ମୋ'ପାଖରେ ବଡ଼ କମ୍ ଅଳ୍ପ, ଲେଖାଟି ଲେଖିବା ଲାଗି କର୍ଷଣ ମଧ୍ୟ ତାହାକୁ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । କଳେ ଆପଣାର ମନ ଭିତରେ ସ୍ପନ୍ଦନଟିଏ ବା କେତୋଟି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବସ୍ତୁରକୁ ଏକାଠି ଗୋଟିଏ ସୂତ୍ରରେ ଗୁନ୍ଥିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଯେତେ ମୁଁ ଆଗ ଅନୁଭବ କରୁଥାନ୍ତି, ତେବେ ବଡ଼ ସ୍ୱାଭାବିକ୍ ଭାବରେ ସବୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ପାରୁଥାନ୍ତି,ବଡ଼ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଭାଷା ବା ଜୁଟି ଯାଇଥାନ୍ତା,—ଲେଖାଟି ସରିବାପରେ ମୁଁ ତତ୍କାଳ ଏକ ନିର୍ମଳ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରି ପାରୁଥାଆନ୍ତି । ବାହାର ଦରବାରରେ ଅନୁଗୃହୀତ ଓ ଆଦୃତ ନହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ମୋ'ର ବୋଲି ମୋ'ଲାଗି ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ମୂଲ୍ୟ ବହନ କରି ପାରୁ-ଥାନ୍ତା । ଏଥର ଲେଖାଟିରେ ସେତିକ ହୋଇ ପାରିଲାନାହିଁ, ତେଣୁ ମନ ଭିତରେ ବଡ଼ ଅସନ୍ତୋଷ ରହିଗଲା ।

୩୦ । ୪ । ୭୪

ଗୋଟାଏ କାମ ସରିଲେ ଆଉଗୋଟାଏ କାମ,—ଗୋଟାଏ ତୀର୍ଥରୁ ଆଉଗୋଟାଏ ତୀର୍ଥ । ଏ ସଂସାରକୁ ମୁଁ ତଥାପି ପାନ୍ଥଶାଳା ବୋଲି କହୁନାହିଁ, ପଥ ବୋଲି ହିଁ କହିବ । ନାନା ତୀର୍ଥର ନାନା ଜଳରେ ଅବଗାହନ କରି ବୁଲୁ-ଥିବା ମୋ'ର ମନକୁ ମୁଁ ତଥାପି ତୀର୍ଥକାକ ବୋଲି କହୁନାହିଁ, ଜୀବନର ମାଧୁରୀରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ପଣେଚ୍ଛା ସହିତ ସହଯୋଗ କରି କୃତାର୍ଥ ହେଉଥିବା ଯାତ୍ରୀ ବୋଲି କହିବ । ଯେଉଁ ପୁଣ୍ୟଭୂମି ଉପରେ ସକଳ ସମ୍ପର୍କ ଓ ସକଳ ବନ୍ଧନକୁ କେବଳ ତୀର୍ଥସାନ୍ନିଧ୍ୟ ବୋଲି ମନେହୁଏ, ସେଠି କ୍ରମେ ଆପଣା ଜୀବନର ସକଳ ଭୂମିକୁ ଆପଣା ଘର ପରି ହିଁ ମନେହୁଏ । ଗୋଟାକୁ ଛାଡ଼ି ବା ବର୍ଜନ କରି ଆଉଗୋଟାଏ ସହିତ ସମ୍ମିଳିତ ହେବାର ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ଏଠାରେ ଉଠୁନାହିଁ । ହୁଏତ ସେଇଥିଲାଗି ମୁଁ ଆପଣାର ଜୀବନଭୂମି ଉପରେ କେବେହେଲେ କୌଣସି କାତରତା ଅନୁଭବ ହିଁ କରିନାହିଁ । ଏହି ଜଗତର ଘରେ ଆପଣାକୁ କେବଳ ଜୀବନବିଧାତାର ଏକ ପୁତ୍ର ବୋଲି ହିଁ ମନେ ହୋଇଛି । ଯାହାକୁ ଏପରି ଏକ ମହାନ୍ ଅଧିକାର ମିଳି ସାରିଛି, ତା'ର ଜୀବନରେ ଆଉ ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱାକାଂକ୍ଷା ଲାଗି କେଉଁଠି କି ସ୍ଥାନ ରହିପାରେ ? ଆପଣାର ଅଭାବଜନିତ ଖେଦରୁ ଖିଅ ବାହାର କରି ଆପଣା ଅଧିକାରକୁ ଲଙ୍ଘିତ କରିବାର ଆଶଙ୍କା ହିଁ ସେଠି କାହିଁକି ହେବାକୁ ଯିବ ? ତେଣୁ ଜୀବନର ଅଭିଜ୍ଞତା ଓ ପରିଚୟ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ କୌଣସି ଉଦ୍‌ବେଗ ଓ ଆସକ୍ତିଜନିତ ଜ୍ୱରଟାକୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ କ୍ରମେ ବର୍ଜନ କରି ଆସିଛି । ଦୁଃଖ ଦୁଃଖ ପରି ଲାଗିନାହିଁ । ଛାଡ଼ିଯିବାଟା ଛାଡ଼ି ଯିବାପରି ବି ଲାଗିନାହିଁ ।

୧୫ । ୭ । ୭୪

ଠକାମିକୁ ମୁଁ ଠକାମି ବୋଲି କହିବି, ସ୍ୱୈରକୁ ସ୍ୱୈର ବୋଲି କହିବି, ଆଳସ୍ୟକୁ ଆଳସ୍ୟ ବୋଲି କହିବି । କିନ୍ତୁ ଆପେ ଠକ ହେବିନାହିଁ, ଆପେ ସ୍ୱୈର କରିବିନାହିଁ କି ଅଳସୁଆ ମଧ୍ୟ ହେବିନାହିଁ । ଦେଶଟାର ସବୁଆଡ଼େ ଶିକ୍ଷିତ ବା ଅଶିକ୍ଷିତ ମହଲରେ ମୁଁ ଏହି ପ୍ରବଣତାକୁ ହିଁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଦେଖିବାକୁ ପାଉଛି । ଯେଉଁମାନେ ଠକାମି, ସ୍ୱୈର ବା ଆଳସ୍ୟକୁ ମାନି ଯାଉଛନ୍ତି, ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଏହି ଯୁଗରେ ଜୀବନଧାରଣରପନ୍ଥା ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରି ଯାଉଛନ୍ତି; ସେମାନେ ଆପେ ଠକ, ସ୍ୱୈର ବା ଅଳସୁଆ ହେବାରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଅନୁଭବ କରୁନାହାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନାଗ୍ରହର ଯୁକ୍ତିକୁ ମୁଁ ଅଳ୍ପବହୁତ ବୁଝି ପାରୁଛି । କିନ୍ତୁ ଆମ ଦେଶରେ ଆହୁରି ଏପରି ଲୋକ ଅନେକ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ପଞ୍ଚମୁଖ ହୋଇ ଅନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବା ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ଠକାମି, ସ୍ୱୈର ବା ଆଳସ୍ୟର ନିନ୍ଦା କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି, ପରଣେ କଳାକୁ ପାଞ୍ଚପଣ କରି ଦେଖାଉଛନ୍ତି, ଏପରି କରି ସେମାନେ ଏକପ୍ରକାର ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରୁଛନ୍ତି, ଆପଣା ତଥା ସମସ୍ତ ସମାଜର ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ାକ ଏହାର ଦ୍ୱାରା ସମାହିତ ହୋଇଗଲା ପରି ହେଉଥିବା ସେମାନଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ ଲାଗୁଛି । କିନ୍ତୁ ଆପଣା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନେ ସାନ ଠକାମି ଓ ସାନ ସ୍ୱୈରକୁ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି, ଆପଣା ଜୀବନରେ ନାନା ଆଳସ୍ୟକୁ ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ମାନି ନେଇଛନ୍ତି । ଆପଣାର କଳାଟାକୁ ସେମାନେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଜୀବନରେ ରହିଥିବା କଳାର ତୁଳନାରେ କମେ ଧଳା ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେଣି । ଦେଶରେ ଯେତେ ଯୋଉଠି ଠକାମି, ସ୍ୱୈର ବା ଆଳସ୍ୟ ରହିଛି, ସବୁଟିର ପଛରେ ଏହିପରି ଏକ ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ରହିଛି ବୋଲି ମୋ'ର ବିଶ୍ୱାସ । ଏ ବିଶ୍ୱାସ ମୋତେ କେବେହେଲେ ଗ୍ରାସ ନକରୁ ।

୧୭ । ୭ । ୭୪

ବେଳେବେଳେ ଜୀବନ ଦୁର୍ବହ ହୋଇପଡ଼ୁଛି ବୋଲି କହିଲେ ମୁଁ ହୁଏତ ମିଛ କହିବି । ପ୍ରକୃତ କଥା ହେଉଛି, ମୁଁ ବେଳେବେଳେ ଜୀବନକୁ ବହନ କରିବାଲାଗି ଖୁସି ହୋଇ ରାଜି ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ । ଜୀବନ ସହିତ ସହଯୋଗ କରି ନପାରିବା ସମୟରେ ହିଁ ଜୀବନ ଦୁର୍ବହ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛି । ଆପଣାର ଦାୟିତ୍ୱଗୁଡ଼ାକୁ ଖୁସୀ ହୋଇ ବହନ କରି ନପାରିବା ସମୟରେ ହିଁ ଜୀବନ ନୀରସ ଲାଗୁଛି, ମନଟା କେଉଁ ଅଶିକ୍ଷିତ ଘରର ଅପମାନିତ ଗେହ୍ଲାପୁଅ ପରି କେବଳ ଶ୍ରୀହୀନ ହୋଇ ପଡ଼ିରହୁଛି । କେବଳ ସେତିକବେଳେ ହିଁ ଅତୀତର ଅନେକ ଅତୃପ୍ତି ଭବିଷ୍ୟତର

ଅଳସ କଳ୍ପନାରେ ଉଷ୍ମରୂପ ଧାରଣ କରି ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ଆବୋରି ପକାଉଚି ଓ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରି ରଖୁଚି । ସେତିକିବେଳେ ଦେଖି କରି ମଧ୍ୟ ଆଖି ଦେଖିବାର ଆନନ୍ଦ ପାଇ ପାରୁନାହିଁ । ଅନୁଭବ କରି ମଧ୍ୟ ହୃଦୟ କେବଳ ଶୂନ୍ୟତାର ହାହାକାର ଭିତରେ ଛଟପଟ ହେଉଚି, ଏତେବଡ଼ ସଂସାରର ସମ୍ପର୍କସୂତ୍ରରେ ବାନ୍ଧିହୋଇ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଛଆପି ଯେପରି ସବୁଠାରୁ ଡ଼ୋର ଛିଣ୍ଡି ଯାଇଥିଲା ପରି ମନେ ହେଉଚି । ଏହିସବୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ କେଉଁ ଗୁରୁ ମୋତେ ଏତିକି କହିବାକୁ ମନେ କରାଇ ଦେଉଥିବ : ହେ ଅନ୍ତରର ଭଗବାନ, ତୁମେ କାହିଁକି ମୋତେ ଏପରି ପରିତ୍ୟକ୍ତ କରି ପକାଇ ଚାଲିଗଲ !

୧୭ । ୭ । ୭୪

ନିୟମିତ ଭାବରେ ମୁଁ କିଛି ଲେଖି ପାରିନାହିଁ । ଶୁଣିଚି, ଜଣେ ଜଣେ ଲେଖକ କୁଆଡ଼େ ରୁଟିନ୍ ବାନ୍ଧି ପ୍ରତିଦିନ ଏତେଟାରୁ ଏତେଟା ଯାଏ ଲେଖିବାକୁ ବସନ୍ତି । କେହି ବଡ଼ିସକାଳୁ ବସେ, ପୁଣି କେହି ରାତିଅଧରେ ବସେ । ରୁଟିନ୍ ମାନି ବସିଲେ କଲମ ଚାଲେ । ମୁଁ ସେପରି କରି ପାରେନାହିଁ । ସବୁଦିନ ରୁଟିନ୍ ମାନିଲା ପରି ମୁଁ କ'ଣ କରେ, ସେହିକଥା ଭାବିବସିଲା ବେଳକୁ ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନର କେବଳ ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟ ମନେ ପଡ଼ି ଯାଉଚି । କିନ୍ତୁ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟଟିକୁ ମୁଁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ରୁଟିନ୍ ମାନି କରେନାହିଁ, ଆପଣାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିବାକୁ ଯାଉଚି ବୋଲି କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସଚେତ ହୋଇ ମୁଁ ଏକଥା କରେ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାମ ଯେତେ ଥାଉ ପଛକେ, ଏଇଟି ଲାଗି ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ସମୟ ବାହାର କରିନିଏ । ଏବଂ ଖୁସୀ ହୋଇ ମୁଁ ଏହି କାମଟି କରେ । ସବୁଦିନ ଏହି ବିରାଟ ସଂସାରରେ କାହାର ନା କାହାରି ପାଖକୁ ଅବଶ୍ୟ ଚିଠି ଲେଖେ । ଚିଠି ପାଏ, ଚିଠି ଲେଖେ । ଏହି ପ୍ରାତ୍ୟହିକ ଅଭ୍ୟାସଟିରୁ ମୋ' ଜୀବନର ଏକ ମୂଳବାସନା ବିଷୟରେ ହୁଏତ କିଞ୍ଚିତ୍ ଅନୁମାନ କରିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ । ସାଧାରଣତଃ ଯାହାକୁ Business Letter ବୋଲି କୁହାଯାଇଥାଏ, ସେପରି ଚିଠି ମୁଁ କେବେହେଲେ ଲେଖେନାହିଁ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ମୁଁ ଅଧିକାଂଶ ଚିଠି କେବଳ ଅକାରଣ ଲେଖିଥାଏ । ପାଖକୁ ଲେଖେ, ଦୂରକୁ ମଧ୍ୟ ଲେଖେ, ଆପଣା ଦେଶକୁ ଲେଖେ, ବିଦେଶକୁ ମଧ୍ୟ ଲେଖେ । ଲେଖିଲାବେଳେ କିନ୍ତୁ ପାଖ ଦୂର, ଦେଶ ବା ବିଦେଶର କୌଣସି ହୋସ୍ ରହେନାହିଁ । ଗୋଟିଏ ସମ୍ବନ୍ଧର ଆସ୍ୱାଦନ ଭିତରେ ଯେପରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୁଁ ମୋ'ର ଅତି ପାଖରେ ଥିଲାପରି ଅନୁଭବ କରିଥାଏ । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଯାଏ କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କୁ ମୋ' ଘର ଭିତରକୁ ଟାଣି ଆଣି ମୁଁ ଏହି ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ପାଏ ଓ ଧନ୍ୟ ହୁଏ, ମୁଁ ସେକଥା କହି ପାରିବନାହିଁ ।

୧୮ । ୭ । ୭୪

ଉପର ହିଁ କମ କାମ କରୁନାହିଁ, ସେଥିଲାଗି ତଳର କର୍ମଗୁଡ଼ା ଅଳସୁଆ ହେବ; ଉପର ବାବୁ କାମ କରୁନାହିଁ, ସେଥିଲାଗି ତଳର କର୍ମଗୁଡ଼ା ସବୁକାମ ଛାଡ଼ି ବାବୁ ହୋଇ ବସିବ, ମଣିଷ ଜୀବନର ଏହା ଯେ ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ନିୟମ, ଏକଥା ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରି ପାରୁନାହିଁ । ସଂସାରରେ ସମସ୍ତେ କର୍ମପରାୟଣ ହେଲେ ମୁଁ ଯାଇ କର୍ମପରାୟଣ ହୋଇ ପାରିବ ଏବଂ ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋ'ର କର୍ମକାତରତାକୁ ହିଁ ସ୍ୱାଭାବିକ ବୋଲି କହି ମୁଁ କେବଳ ମୋ' ଠାରୁ ଉପର ସ୍ତରରେ ଥିବା ଅଯୋଗ୍ୟ ମଣିଷମାନଙ୍କର ନିନ୍ଦାଗାନ କରୁଥିବ, ଏପରି କ୍ଷେତ୍ରରେ, ମୋ'ଠାରୁ ଏହି ଜୀବନ ଓ ତାହାର କୁସୁମିତ ହେବା ପ୍ରଣାଳୀର ଆଉ କିଏ ଅଧିକ ଅଯୋଗ୍ୟ ଚଣ୍ଡାଳ ଅଛି ବୋଲି ମୋ'ର ସନ୍ଦେହ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଉଚିତ । ମଣିଷକୁ ଏକ ସ୍ଥିତି-ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ଇଚ୍ଛାହୀନ ଯନ୍ତ୍ର ବୋଲି ଅଧ୍ୟୟନ କରି କେଉଁ ବିଜ୍ଞାନ ଯାହା କହୁଥାଉ ପଛକେ, ମୋ'ର ଆତ୍ମନିରୀକ୍ଷଣର ବିଜ୍ଞାନ ମୋତେ ଏକାବେଳକେ ବିପରୀତ କଥାଟା ହିଁ କହୁଥାଏ । ଯେତେବେଳେ ସଂସାରରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସ୍ଥିତିର ଦୁହାଇ ଦେଇ ମୁଁ ଆଲସ୍ୟପରାୟଣ ହେବାର ଏକ ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ଖୋଜି ବୁଲୁଥାଏ, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ସବୁଠାରୁ ଦୁଃଖୀ ଓ ସବୁଠାରୁ ଅକିଞ୍ଚନ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହୁଥାଏ, ମୋ'ର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ରହିଥିବା ଜୀବନ ଓ କର୍ମର ମହୋତ୍ସବ ମୋତେ ସେତେବେଳେ କୌଣସି ଆନନ୍ଦ ଦେଇ ପାରେନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ସ୍ଥିତି ଭିତରୁ ବାହାରି ଇଚ୍ଛା କରେ, କୌଣସି ଆଗ୍ରହ ମୋତେ ଯେତେବେଳେ ସ୍ୱାଭାବିକ ବଳରେ ପ୍ରଧାବିତ କରିନିଏ, ସେତିକିବେଳେ ମୁଁ ଜୀବନର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନୁଭୂତି ପାଏ ।

୧୯ । ୭ । ୭୪

ଏଇଟାକୁ ମଧ୍ୟ କ'ଣ କେବଳ Conditioning ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ ? ସବୁଦିନ ସ୍ନାନ ସାରି ମୁଁ ଏଠି ଆସି ଡ଼ାଏରୀ ଲେଖିବସେ । ମନ ଆପେ ଆପେ ସ୍ଥିର ହୋଇଯାଏ; ଲେଖିବାର ସାମଗ୍ରୀ ଯେପରି ସମସ୍ତ ଜାଣି ଜୁଟିଯାଏ । ସକାଳର ଆକାଶ, ସକାଳର ସ୍ଥିର ସ୍ଥିର ପବନ ଓ ସକାଳ ସମୟର ଅଧଝାପ୍ସା ଆଲୁଅ ସମସ୍ତେ ମିଶି ଯେପରି ମୋତେ କେଉଁ ନିବେଦନର ତୀର୍ଥରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଇ ଯାଆନ୍ତି । ମୁଁ ଯଥାର୍ଥ ମନରେ ପ୍ରତିଦିନର କୋଟା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଦିଏ । ଆଜି ବଡ଼ିସକାଳୁ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟରେ ଯାଇଥିଲି । ତେଣୁ ପ୍ରାୟ ନଅଟା ପୂର୍ବରୁ ଆଉ ଏହି ଖାତା ପାଖରେ ବସିବାଲାଗି ସମୟ କରି ପାରିଲିନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ନଅଟାବେଳେ କି ଆଉ ମନ ସେଥିପାଇଁ ମଙ୍ଗୁଚି ? ବୁଝାଇବା ପ୍ରୟୋଜନ ମଧ୍ୟ ନଥିଲା ।

ତେଣୁ ଆଜି ସକାଳର ଲେଖା ସକାଳେ ହୋଇ ପାରିଲାନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ସଞ୍ଜକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଥାଇ ପୂରଣ କରି ବସିଛି । ଏହି ଖାତା ପାଖରୁ ତ ମୁଁ କେବେହେଲେ ଫାର୍କି ଦେବାକୁ ଚାହେଁନାହିଁ । ଅତି ସଙ୍ଗୋପରେ ମୁଁ ଆପଣା ପାଖରେ ଆପଣାର କଳ୍ପନା କରି ବସେ, ଆପଣା ପାଖରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେବାକୁ ମତେ ସବୁଦିନ କୋଟିନିଧି ପାଇଲାପରି ଲାଗେ । ତେବେ ସକାଳର ସମସ୍ତ ଏତେଟିକିଏ ଗଡ଼ିଗଲେ ମନ ବାଙ୍କେଇଯାଏ କାହିଁକି ? ଆଜି ବଗିଚାରେ କାମ କରୁଥିବା ବେଳେ ମୁଁ ମନେ ମନେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଖୋଜି ବୁଲୁଥିଲି । ଉତ୍ତର ପାଇବା ସମ୍ଭବ ହେଲନାହିଁ ।

୨୦ । ୭ । ୭୪

କେତେ ଆଗ୍ରହରେ ଦିନେ କେତେ ଲେଖିବି ବୋଲି ଜୀବନକୁ ସଜାଡ଼ି ବାହାରିଥିଲି, କିନ୍ତୁ ସବୁ ଆଗ୍ରହ ଆଜି ସତେଯେପରି ଚୂନା ହୋଇ ଗିବାପରି ଲାଗୁଚି । ଶସ୍ତା ବିନୋଦ ଖୋଜୁଥିବା ମଣିଷମାନେ ଯାହା ଖୋଜନ୍ତି, ପ୍ରଧାନତଃ ତାହାହିଁ ଲେଖି ପାରୁଥିଲେ ହୁଏତ ମୋ'ର କଥାପାଇଁ ବଜାର ମିଳୁଥାନ୍ତା । ପିଲାଙ୍କର ପଢ଼ାବହି ଲେଖୁଥିଲେ ହୁଏତ କେତେ ପ୍ରକାଶକ ମୋ'ର ବହି ଛାପିବାକୁ ଆଗ୍ରହ ଦେଖାଉଥାନ୍ତେ । ମୋ' ପାଖରେ ରାଜନୀତିକ କ୍ଷମତା ଥିଲେ ହୁଏତ ଓଡ଼ିଶାରେ ମୁଁ ପାଠକ ଓ ଶ୍ରାବକଶ୍ରେଣୀ ସୃଷ୍ଟି କରି ପାରିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ରାଜନୀତିଯାକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୁଁ କେବଳ ଅଯୋଗ୍ୟତା ହିଁ ଦେଖାଇଛି । ଅଯୋଗ୍ୟ ନହୋଇ ମଧ୍ୟ ଗତି ନଥିଲା, କାରଣ ଜୀବନର ଅନ୍ୟ-ପ୍ରକାର ବାଟ ଆଦରିଥିଲେ ମୁଁ କଦାପି ଆପଣାର ଅନ୍ତଃପଥରେ ବେଶୀଦୂର ଆଗେଇ ପାରି ନଥାନ୍ତି । ମୋ'ର ସବୁ ଲେଖା ପ୍ରଧାନତଃ ପଥିକମନର ଲେଖା, ମୋ'ର ସବୁ କଥା ପ୍ରଧାନତଃ ପଥିକ-ହୃଦୟର କଥା । ମୋ'ର ସାହିତ୍ୟ ସେଥିଲାଗି ମନ ଭୁଲାଇବାର ସାହିତ୍ୟ ହୋଇ ପାରିଲାନାହିଁ, ଜୀବନର ଅନ୍ତଃକକ୍ଷର ଏକ କୋଣରେ ମଣିଷର ସଙ୍ଗଲାଭ କରିବାର ଲାଳସା ରଖି ହିଁ ସେ ଆପଣାର ପ୍ରେରଣା ପାଇବାକୁ ମନବଳାଇଲା । ମୁଁ ଅନ୍ୟପ୍ରକାରେ ଆଦୌ ହୋଇପାରି ନଥାନ୍ତି । ମୋ'ର ଆଗ୍ରହ ଲାଗି ସେଥିଲାଗି ମୋତେ ମୋ'ର ଅନ୍ତଃଦ୍ୱାର ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବାକୁ ହେବ, ମୋ'ର ଆଖି, କାନ ଓ ହୃଦୟ ଉପରେ ହିଁ ନିର୍ଭର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

୨୧ । ୭ । ୭୪

ହୃଦୟ ଭିତରଟା କେତେ ଟାଣ ଓ ପ୍ରାଣହୀନ ହୋଇଗଲେ ଯେ ମଣିଷ ଆଉଜଣେ ମଣିଷକୁ ବନ୍ଧୁକର ଗୁଳିରେ ମାରିଦେଇ ପାରିବ, ଆଗେ ଏହି କଥା ଭାବି ମୁଁ ଭାରି ତ୍ରସ୍ତ ଓ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ପଡ଼ୁଥିଲି । କିନ୍ତୁ ଏଥର ଟାଟାନଗର ଓ

ସହରବେଳାରେ ଆତ୍ମାସବୁ ହତ୍ୟାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଶୁଣି ଆସିଲି, ସେଇଥିରୁ ଭାବୁଚି, ଜଣେ ମଣିଷକୁ ବନ୍ଧୁକର ଗୁଳିରେ ମାରଦେବା ବୋଧହୁଏ ସବୁଠାରୁ ସହଜ । ଦୂରରେ ଠିଆ ହୋଇଥିବା ଜଣେ ମଣିଷ ଆଡ଼କୁ ବନ୍ଧୁକଟାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଇ ଆଖି ବୁଜିଲାପରି ହୋଇ ଗୁଳି ଟିପିଦେଲେ ହୁଏତ କାମ ସରିଯାଏ । ସେଥିକି ଜଣବା-ଲାଗି ହୁଏତ ଦଣ୍ଡକପାଇଁ ପାଷଣ୍ଡ ହେବାକୁ ପଡ଼େ ବା ଦଣ୍ଡକ ପାଇଁ ଅମଣିଷ ହେବାକୁ ପଡ଼େ । କିନ୍ତୁ, ଅତି ବେଶୀ ପାଷଣ୍ଡତାରେ ଜୁଆ ହୋଇ ନଥିଲେ, ଏହି ପାଷଣ୍ଡତାକୁ ଆନ୍ତରିକ ଚଷ୍ଟୁଧାନ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବୁଦ୍ଧିବାଦୀ ବା ଆଦର୍ଶବାଦୀ କୌଣସି ନ୍ୟାୟ୍ୟ ଆଣି ତା' ସହିତ ନ ଯୋଡ଼ିଲେ, ବାଡ଼ିରେ ପିଟିପିଟି ବା ପଥରରେ ଛେଚି ଛେଚି ମାରିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ କି ? ଜୀବନ ଓ ଜଗତ ବିଷୟରେ ଏକ ପ୍ରବଳ ପରାକ୍ରମୀ ବିରକ୍ତି ନ ଆସିଲେ ମଣିଷକୁ ଏପରି ମାରିବାଲାଗି ଆବଶ୍ୟକ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ହାସଲ କରିହେବ କି ? ଆମର ଦେଶରେ ପାକିସ୍ତାନର ପ୍ରତିହିଂସା ନେବାକୁ ହିନ୍ଦୁ ପାଷଣ୍ଡମାନେ ଯେଉଁସବୁ ଜଘନ୍ୟ ଲୋକହତ୍ୟା କରିଚନ୍ତି, ମୁଁ ସେଇଗୁଡ଼ିକର କାହାଣୀ ଶୁଣି ଏହିପରି ଭାବୁଥିଲି । ଜୀବନ ଓ ବିଶେଷତଃ ଆପଣାର ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ବିଷୟରେ ଅତିବେଶୀ ଡୋରି ଛିଣ୍ଡି ଯାଇ ନ ଥିଲେ କୌଣସି ମଣିଷ ଶସ୍ତ୍ରଧାରୀ ଏପରି କରିପାରନ୍ତା ବୋଲି ମୋ'ର ବିଶ୍ୱାସ ହେଉନି ।

୨୨ । ୭ । ୭୪

ଇଏ ବୈରାଗ୍ୟ ନୁହେଁ, ଆସକ୍ତି । ମୋ'ଲାଗି ଏହା କୌଣସି ବିଷାଦ ରୋଗର ଅପସରି ଯିବା ଆଦୌ ନୁହେଁ । ଏହା ହେଉଛି ଘନିଷ୍ଠତାର ଜୀବନ ଲାଗି ଅନୁରକ୍ତି । ଅନେକ ସମୟରେ ମଣିଷଠାରୁ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କେହି ନିକାଞ୍ଚନକୁ ପଳାଇଯାଏ, ଶାନ୍ତି ପାଏ । ଅର୍ଥାତ୍, ସେ ଆପଣାର ସଂହତ ରୂପକୁ ଫେରିପାଏ, ଆପଣା ଭିତର ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗୁଡ଼ିକୁ ସେ ସମ୍ଭାଳି ପାଏ । ଆପଣାକୁ ପାଇ ସେ ପୁଣି ପୃଥିବୀ ଭିତରକୁ ଫେରିଆସେ, ପୁଣି ମଣିଷ ଭିତରକୁ ଫେରିଆସେ; ସବୁ ପ୍ରକାରର ଘୃଣା ସତ୍ତ୍ୱେ ସେ ଭଲ ପାଇବାକୁ ବଳ ପାଏ, ସବୁ ପ୍ରକାରର ସଂଶୟ ଓ ଶଠତା ସତ୍ତ୍ୱେ ସେ ତଥାପି ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ଭଲ ପାଏ । ଦିନେ ଧର୍ମ ଓ ଦର୍ଶନର ଗ୍ରନ୍ଥଗୁଡ଼ିକର ମନନ କରି ବୃହତ୍ତର, ମହତ୍ତର ଓ ଅନ୍ତରଙ୍ଗତର ଏକ ଜୀବନର ଆକର୍ଷଣରେ ମୁଁ ସଂସାର ଭିତରକୁ ଆସିଥିଲି । ମୋ'ର ଜ୍ଞାନୋପଲବ୍ଧି ମୋତେ ଅନନ୍ତ ଅଜସ୍ର, ଏକ ପାରମାର୍ଥିକ ଶ୍ରଦ୍ଧା ସହିତ ସଂସାର ଓ ମଣିଷ ଆଡ଼କୁ ଟାଣି ଆଣିଥିଲା । ନିକାଞ୍ଚନ ଆତ୍ମନିବିଡ଼ ମୁହୂର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକ ମୋତେ ସଂସାର ଆଡ଼କୁ ଟାଣିଚି, ଡୋରି ଲଗାଇଚି, ମୋତେ ସକଳ ପ୍ରକାର ଜୀବନବିରକ୍ତି ବିଷାଦରୋଗରୁ ବଞ୍ଚାଇଚି । କିନ୍ତୁ ସଂସ୍କାରଗ୍ରସ୍ତ ମଣିଷମାନଙ୍କ ଭିତରେ ହିଁ ମୁଁ ଏକ ଆଧାରଭୂତ ଜୀବନବୈରାଗ୍ୟ

ଦେଖି ଅନେକ ସମୟରେ ବିଚଳିତ ହୋଇପଡ଼ିଚି, ସଂସାରରେ ବଡ଼ ଏକୁଟିଆ ମନେ ହୋଇଚି ।

୨୩ । ୭ । ୭୪

ଏ ଦେଶରେ ବା ଏହି ପୃଥିବୀରେ କିଛି ହୋଇ ପାରିବନାହିଁ, ଏପରି କହିବାର ଦୁଃସାହସ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ମୋର ଯେପରି କେବେହେଲେ ନହେଉ । ବନ୍ଧୁ ମେଳରେ ଅଳସ କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ମୁଁ ଏହିପରି ଉଦାସ ମନ୍ତବ୍ୟମାନ ଅନେକ ସମୟରେ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଥାଏ । ତାହାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ବା ନିରୀକ୍ଷଣ କଲେ ଜଣାଯାଏ, ଯେପରି ଆମ ସଂସାରର ଅନେକ ମଣିଷଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କିଛି ହେବାର ବା କିଛି ଉପଲବ୍‌ଧି କରିବାର କୌଣସି ଉଦ୍ୟମ ନାହିଁ, ଯେପରି ସେମାନେ ଗୋଟାଏ ରୁଟିନ୍ ବା ଅସ୍ଥିରପଦ୍ଧତି ଅନୁସାରେ ବଡ଼ ନୀରସ ଭାବରେ କେବଳ ଜୀବନର ପୁନରାବୃତ୍ତି କରି ଚାଲିଚନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଯେପରି କେବଳ ଏକ ମାଳଳ ଗଛ ପରି ଖରା ବରଷା ସହି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଚି, ସେଥିରେ କୌଣସି ଫୁଲ ଫୁଟାଇବାର ବା ଫଳ ଫଳାଇବାର ବାସନା ନାହିଁ । ମୁଁ ମଣିଷଙ୍କର ମେଳରେ ବସିଥିବା ବେଳେ ଆପଣାକୁ ଭାରି ଗୋଠଖଣ୍ଡିଆ ପରି ଅନୁଭବ କରେ । ସେମାନଙ୍କର ମେଳରୁ ଗୁଟିଗିଟି ପଳାଇ ଆସିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ । ବାହାରର ଭୂଷଣରୂପେ ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଗୁଡ଼ାଏ ପଇସା, ଗୁଡ଼ାଏ ଧନସମ୍ପତ୍ତି,ବଡ଼ ଘର, ବଡ଼ ବଂଶରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବାର ମର୍ଯ୍ୟାଦା, ଗୁଡ଼ାଏ ପାଠ କିମ୍ବା ଗୁଡ଼ାଏ କ୍ଷମତା ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନ୍ତର ଭିତରେ କୌଣସି ଆକର୍ଷଣ ବୋଧ କରେନାହିଁ । କାରଣ ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରେ, ଏହି ଜୀବନରେ ଅନେକ କିଛି ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ । ମୋ'ର ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ଉଦ୍ୟମ ସହିତ ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ବଳବତ୍ତର ହେବାରେ ଲାଗିଥାଏ ।

୨୪ । ୭ । ୭୪

ଆପଣା ଆଡ଼କୁ ବା ଅପର କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଆଡ଼କୁ ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ହୃଦୟ ଭେଦି ଅନାଇବାରେ ସମର୍ଥ ହୁଏ, ସେତେବେଳେ ପରମ ବିଶ୍ୱାସ ସହିତ ଯେପରି ମୋର ସର୍ବାନ୍ତଃକରଣ କହି ଉଠିଲାପରି ଲାଗେ ଯେ, ଏହି ପୃଥିବୀରେ ବା ଏହି ଜୀବନରେ ସବୁ ହୋଇ ପାରିବ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷର ଘଷାମଜା ବା ଶିକ୍ଷା-ବିକାଶରେ ଟିକିଏ ଆତ୍ମୀୟତା ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧାଭାବ ମିଶାଇ ପାରିଲେ ମଣିଷ ଦ୍ୱାରା ଏହି ସଂସାରର ଜୀବନରେ କ'ଣ ଯେ ନହୋଇ ପାରିବ, ସେହିକଥା ଭାବି ବେଳେ-ବେଳେ ମୁଁ ବିସ୍ମିତ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ଯେଉଁଠି ଶିକ୍ଷକ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଗଧ ବୋଲି

କହି ଗୁଡ଼ିଏ, ସେମାନଙ୍କୁ ଦୁଷ୍ଟ ବୋଲି କହି ସେ ଯେଉଁଠି କେବଳ ନିଷ୍ଠୁର ଶାସନ ଓ ନିର୍ମମ ଶୃଙ୍ଖଳା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ, ସେତେବେଳେ କେବଳ ପାଠ ଗିଳିବା ବ୍ୟତୀତ ଜୀବନରେ ଅଧିକ କିଛି ହେବାର ସମ୍ଭାବନା କମ୍ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଯୋଉଠି ଶିକ୍ଷକର ମଧ୍ୟ ବିକାଶ ଲାଗି ଆଗ୍ରହ ଥାଏ, ଯେଉଁଠି ସେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଶ୍ରଦ୍ଧାଶୀଳ ସହଯୋଗୀ ଭାବରେ ଦେଖିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୁଏ, ଯେଉଁଠି ଏକ ବିକାଶଶୀଳ ଜୀବନ ଆଉ ଅନେକ ବିକାଶଶୀଳ ଜୀବନ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ରଖିଥାଏ, ସ୍ୱଭାବତଃ ସେମାନଙ୍କର ଅପେକ୍ଷା ରଖିଥାଏ, ସେଠି କେତେ କ'ଣ ହୋଇ ପାରିବାର ସମ୍ଭାବନା ଉନ୍ମୁକ୍ତ ରହିଥାଏ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ କ୍ଷେତ୍ର ଏକ ପାଠଶାଳାରେ ଯାହା ହୋଇ-ପାରେ, ବୃହତ୍ତର ଜୀବନକ୍ଷେତ୍ରରେ, ମଣିଷର ନାନାବିଧ ସମାଗମକ୍ଷେତ୍ରରେ ତାହା ନହୋଇ ପାରିବ କାହିଁକି ?

୨୫ । ୭ । ୭୪

ଯେଉଁମାନେ ଭୁକ୍ତା ଆଶ୍ରମସ୍ଥ ଜୀବନକୁ ହିଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ପାଖରୁ ମୁଁ ଯେପରି ସବୁବେଳେ ଛୁଟି ପଳାଇଲା ପରି ଏକ ଅସ୍ୱସ୍ତି ଅନୁଭବ କରୁଥାଏ । ନାନା ନୀତିର ଆଘାତରେ ସେମାନେ ବାହାରେ ଯେତିକି ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଓ ଅଭ୍ୟାସ ପରିମିତ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି, ଭିତରେ ଯୋଉ ସେମାନେ ନୀତିଗତ ଜୀବନଠାରୁ ସେତିକି ଦୂରରେ ରହିଥାନ୍ତି । ପିଞ୍ଜରାର ପୂଜା ଭିତରେ ଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ରହିଥିବା ମଣିଷ ଯେପରି ଉପାସନାଗତ ଜୀବନର ସ୍ପର୍ଶ ବା ସ୍ପନ୍ଦନ ହିଁ ପାଇ ପାରେନାହିଁ, କେତେଟା ଅଭ୍ୟାସକୁ ସର୍ବସାର ବୋଲି ମାନୁଥିବା ପୌତ୍ତଳିକ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଅନ୍ତର୍ଗତ ଜୀବନରେ ପ୍ରବେଶ ମଧ୍ୟ କରି ପାରେନାହିଁ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମହତ୍ତର ବା ଉନ୍ନତର ଜୀବନକୁ ଚିହ୍ନି ପାରିବା ମଧ୍ୟ ତାହା ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ହୁଏନାହିଁ । ନାନା ଆଦର୍ଶବାଦ ବା ନୀତିବାଦର ଭକ୍ତ ବୋଲି ହୋଇଥିବା କେତେ କେତେ ଆଶ୍ରମୀଙ୍କୁ ମୁଁ ଦେଖିବାର ଓ ଚିହ୍ନିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଛି । କିନ୍ତୁ ଯାବତୀୟ ଅଭ୍ୟାସ ପରସ୍ପର ଆଡମ୍ବର ସତ୍ତ୍ୱେ ତଥାପି ମୁଁ ଯେପରି ସେମାନଙ୍କର ସାନ୍ନିଧ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଆପଣାକୁ ଅତି ପ୍ରବାସୀ ପରଦେଶୀ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିଛି । ଆଶ୍ରମଗତ ଜୀବନ କେବଳ ଧର୍ମର କ୍ଷେତ୍ର ଭିତରେ ପରିସୀମିତ ନୁହେଁ । ଏହା ରାଜନୀତିରେ ଅଛି, ଆମ ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଯେଉଁଠି ନିଷ୍ଠା କହିଲେ କେବଳ କେତେଟା ବୋଲ ବା ଅନୁଶାସନକୁ ଅନୁସରଣ କରିବାକୁ ବୁଝାଏ, ଯେଉଁଠି ଜୀବନଧର୍ମର କୁସୁମମାର୍ଗକୁ ସ୍ୱୀକୃତି ହିଁ ମିଳେନାହିଁ, ଯେଉଁଠି ନୀତିର ପାଚେରି ଭିତରେ ହୃଦୟରୂପୀ ଆନନ୍ଦଲୋଭୀ ଶିଶୁକୁ କେବଳ ଶୃଙ୍ଖଳାର ପାଠ ଦିଆଯାଏ, ସେଇଠି ମଣିଷ ଆଶ୍ରମସ୍ଥ ହେବାକୁ ମୋଟେ ବେଶୀ ବେଳ ଲାଗେ ନାହିଁ ।

୨୬ । ୭ । ୭୪

ଆପଣାଦ୍ୱାରା ନିର୍ବାଚିତ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ କାମ ପାଇଲେ ମୁଁ ଯେପରି ଅନ୍ତର ଭିତରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ହାଲୁକା ଅନୁଭବ କରିଥାଏ । ସେଥିଲାଗି ବାଧ୍ୟ ହୋଇ କୌଣସି କାମ କଲାବେଳେ ବା ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଅଲଗୁଆ ହେଲାବେଳେ ଜୀବନର ପରିସ୍ଥିତିଟା ମୋତେ ଟିକିଏ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଓ ବେଶ୍ ଟିକିଏ ଅସ୍ୱସ୍ତିକର ମନେ ହୁଏ । କାମ ନାମରେ ମଣିଷ ଅନେକ ସମୟରେ କାମର ଅଭିନୟ ବି କରିଥାଏ, କାମର ଜରିଆରେ କେହି ଅପର ଉପରେ କ୍ଷମତା ମଧ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରିଥାନ୍ତି । ସେହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ବାହାରେ ଯେତେ ଧୂମ୍‌ଧାମ୍ ଆଡ଼ମ୍ବର ଓ ବଡ଼ଣାବାଜି ଲାଗିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେହି କ୍ଷେତ୍ରଟି ମୋତେ ବଡ଼ ନିଃସାର ବୋଲି ମନେହୁଏ । ସେଠି ମୁଁ ଆପଣାକୁ ବଡ଼ ଗୋଠଖଣ୍ଡିଆ ପରି ଅନୁଭବ କରେ, ସେଠୁ ଲୁଚିପିଚି ପଳାଇ ଆସିବାକୁ ଇଚ୍ଛାହୁଏ । ପୁଣି, ଆପଣାଦ୍ୱାରା ନିର୍ବାଚିତ କୌଣସି ସ୍ୱାଭାବିକ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଏକାନ୍ତ ହୋଇ ବସିଲେ ମୋ'ର ସକଳ ଦ୍ୱାର ଅତି ସହଜରେ ଶାନ୍ତ ହୋଇଯାଏ । ସେଥିଲାଗି କୌଣସି ଘଣ୍ଟା ବଜାଇବାକୁ ପଡ଼େନାହିଁ କି କୌଣସି ମନ୍ଦିରକୁ ମଧ୍ୟ ଯିବାକୁ ପଡ଼େନାହିଁ । କୌଣସି ଉପଚାର ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୋ'ର ସମୟ ଅନୁସାରେ ମୁଁ ଆପଣା ଭିତରେ ଚୁପ୍ ହୋଇ ବସି ଯାଇପାରେ, ନାନା ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ନିବିଡ଼ ଭୂମି ସହିତ ଡୋର ଲଗାଇବାକୁ ସେତେବେଳେ ଏତେ ଟିକିଏ ବି ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ପଡ଼େନାହିଁ । କିନ୍ତୁ, ବାହାରୁ ଯେତିକି ବାଧ୍ୟ ହୁଏ, ମନର ପିଲାଟା ସେତିକି ଚଗଲା ହୋଇବସେ ।

୨୭ । ୭ । ୭୪

ସଂସାରରେ ଯିଏ ଯେଉଁଥିରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ରହିଚି, ହୁଏତ ତାହାରିଲାଗି ସିଏ ବଡ଼ ଉଦ୍‌ବେଗର ସହିତ ଅନ୍ୱେଷଣ କରି ବୁଲୁଚି, ତାହାର ଯାବତୀୟ ଅସନ୍ତୋଷ ପ୍ରଧାନତଃ ସେହି ଅଭାବଟା ଲାଗି ହିଁ ହେଉଚି । କାଲି ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକ-ବନ୍ଧୁ କହିଲେ, ଯେଉଁମାନଙ୍କ ବେକରେ କୌଣସି ପରିବାରର ଦାୟିତ୍ୱ ବନ୍ଧା ହୋଇନାହିଁ, ଏହି ସଂସାରରେ ସେହିମାନେ ହିଁ ଯଥାର୍ଥରେ ସୁଖୀ, କାରଣ ମୁକ୍ତ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ସେହିମାନଙ୍କୁ ହିଁ ମିଳୁଚି । ବନ୍ଧୁଜଣକ ଚାଳିଶିର ସୀମା ଟପିବାକୁ ବସିଲେଣି,—ବିବାହିତ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବାର ଅନେକ ବର୍ଷ ହୋଇଗଲାଣି । ସନ୍ତାନ ତିନୋଟି,—ପାରିବାରିକ ଜୀବନରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ମାନସିକ କ୍ଳେଶ ରହିଚି ବୋଲି ବାହାରୁ କେହି କଦାପି ଭାବିବାକୁ ଯିବନାହିଁ । ତାଙ୍କର କଥା ଶୁଣି ମୁଁ ଅନ୍ୟ ପାଖଟାର ମଧ୍ୟ ଚିନ୍ତା କରି-ବସିଲି । ସଂସାରରେ ନାନା ଦେଶରେ ଏପରି ଅନେକ ପରିବାରହୀନ ଅବିବାହିତ

ଭାଗ୍ୟବାନ୍ (ବନ୍ଧୁଙ୍କର ଭାଷାରେ) ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ହୁଏତ ପରିବାର ରହିଥିବା ବିବାହିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ହିଁ ଭାଗ୍ୟବନ୍ତ ବୋଲି ବିଚାରୁଚନ୍ତି ଓ ଆପଣା ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ-ଭାବନାରେ ନିଶ୍ଚିତ ସନ୍ତପ୍ତ ହୋଇ ରହିଚନ୍ତି । ଆପଣାର ଗୋଟିଏ ସଂସାର ପରି ସଂସାର ଥାନ୍ତା, ଆନନ୍ଦ ବଢ଼ାଇବାକୁ କେତୋଟି ସନ୍ତାନ ଥାଆନ୍ତେ, ଆଉ ସଙ୍ଗହୀନ ଏକୁଟିଆ ଜୀବନକୁ ଏକୁଟିଆ ଟାଣିବାକୁ ପଡ଼ି ନଥାନ୍ତା, ସେମାନେ ଏହିପରି କେତେ କେତେ କଳ୍ପନା କରି କେତେ ଖିନ୍ନ ହେଉଚନ୍ତି ଓ ଆପଣାର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟକୁ ଜପ କରିବାରେ ଲାଗିଚନ୍ତି । ଦୁଇଟି ପକ୍ଷ ଭିତରୁ କେଉଁମାନେ ଯଥାର୍ଥରେ ଭାଗ୍ୟବନ୍ତ, ସେକଥାର ଯଥାର୍ଥ ଉତ୍ତର ଖୋଜିବାକୁ କାହାରି ପାଖରେ ବେଳ ନାହିଁ । ଏକ ଅଭାବଜନିତ ସନ୍ତାପ ହିଁ ସେମାନଙ୍କର ବିଚାରବୁଦ୍ଧିକୁ ପରିଚାଳନା କରୁଚି ।

୧୮ । ୭ । ୭୪

ମୁଁ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସମୟରେ ସଂସାରକୁ ଖୋଜିବୁଲେ । ସାଧାରଣତଃ ସଂସାର କହିଲେ ସମସ୍ତେ ଯାହା ବୁଝନ୍ତି, ସେହି ସଂସାରକୁ ଖୋଜିବୁଲେ । ମୋ'ର ନିଜର ପରିବାର ଥାଆନ୍ତା, ପିଲାପିଲି ଥାଆନ୍ତେ, ଆପଣାର ସାନ ଅଥଚ ଅତିନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପାନ୍ଥଟିରେ ମୁଁ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ମଧୁକୁ ଦାନ ଓ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରୁଥାନ୍ତି,--ଏହିପରି ଏକ ସଂସାରକୁ ମୁଁ ଅନେକ ସମୟରେ ଖୋଜି ବୁଲେ ଓ ଆପଣା ଭିତରେ ରହି ଯାଇଥିବା କେଉଁ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନକୁ ଭରାଇବାର ବାସନା ପୋଷଣ କରେ । ସେଇଥି-ଲାଗି, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ସଂସାର ଅଛି, ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ମୁଁ ନାନାଭାବେ ଡୋରି ବାନ୍ଧିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥାଏ । ସେଇଥିଲାଗି, ଯେଉଁଘରେ ପିଲା ଅଛନ୍ତି, ସେହି ଘର ମୋତେ ଏପରି ଭଲ ଲାଗେ । ସଂସାରରୁ ବିରକ୍ତ ବା ବିତାଡ଼ିତ ହୋଇ ହିମାଳୟ ଆଡ଼କୁ ଲାଳସା ରଖିଥିଲେ ହୁଏତ ମୋ'ର ଏସବୁ ଆଚରଣ କଦାପି ସମ୍ଭବ ହେଉନଥାନ୍ତା । ସେତେବେଳେ ହୁଏତ ମୁଁ ସଂସାରକୁ ମାୟା ବୋଲି କହି କୌଣସି ନେତିବାକ୍ୟର ନୈତିକ ଅନୁଶୀଳନରେ ଶ୍ରେୟ ଖୋଜି ବୁଲୁଥାନ୍ତି, ଶ୍ରଦ୍ଧା ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ହରାଇ ଶୃଙ୍ଖଳା ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥାନ୍ତି । ସେତେବେଳେ, ହୁଏତ ମୋତେ ଅନ୍ୟମାନେ ପ୍ରଧାନତଃ ଈଶ୍ୱର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖୁଥାନ୍ତେ । ମୁଁ ଜାଣେ, ଏସବୁ ହେବା ବା ଏସବୁ କରିବା ମୋ'ର ପ୍ରକୃତିରେ ନାହିଁ । ସେଥିଲାଗି ସଂସାର ମୋତେ ଟାଣେ, ମୁଁ ବି ନାନାଭାବେ ସଂସାରକୁ ଖୋଜିବୁଲେ ।

୧୯ । ୭ । ୭୪

ଅମୁକ ଧର୍ମ ମଣିଷକୁ ଅଧିକ ଉଗ୍ର କରାଏ ବା ପୁଣି ଅମୁକ ଧର୍ମ ମଣିଷକୁ ଉଦାର କରାଏ, ଏପରି ଏକ ଯୁକ୍ତିକୁ ଆଦର ନେଇ ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମର ବିଚାର କରିବା ଭାରି ସହଜ, କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସତ୍ୟ ନିହିତ ରହିଚି ବୋଲି ମୁଁ ସହଜରେ କହି

ପାରିବ ନାହିଁ । ହିନ୍ଦୁଧର୍ମକୁ ଅନେକ ସମଗ୍ରତଃ ଏକ ଉଦାର ଧର୍ମ ବୋଲି କହିଥାନ୍ତି, ଯୁକ୍ତି ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ଧର୍ମ ଏବଂ ଇସ୍‌ଲାମକୁ ଅନେକ ସମୟରେ ଉଗ୍ରଧର୍ମର ଆଖ୍ୟା ଦିଆଯାଇଥାଏ । ବହିର ବିଶ୍ଳେଷଣ ଅନୁଯାୟୀ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ବିଚାର ଯାହା ହୋଇଥାଉ ପଛକେ, ଆପଣା ଜୀବନର ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ମୁଁ କହିବି ଯେ, ଏହି ସଂସାରରେ ମୁଁ ଅନେକ ଉଗ୍ର ହିନ୍ଦୁ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଛି, ଅନେକ ଉଦାର ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ଓ ମୁସଲମାନ ମଧ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଛି । ସାରକଥା ହେଉଛି, ଜଣେ କେଉଁ ଧର୍ମରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଛି, ବା କେଉଁ ଧର୍ମର ଭେକ ଓ ଆଚାରକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରିଛି, ସେଥିରୁ ତାହାର ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିର ବିଚାର କରିଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଯାହାର ଜୀବନ-ଦୃଷ୍ଟି ଯେତିକି ଉଗ୍ର ବା ଉଦାର ହୋଇଥିବ, ସିଏ ଯେଉଁ ଧର୍ମର ଅନୁଶୀଳନ କରୁଥାଉ ପଛକେ, ମୂଳତଃ ସିଏ ତା'ର ଧର୍ମ-ପରମ୍ପରା ଓ ଧର୍ମପ୍ରେରଣାରୁ ଅନୁରୂପ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଗୁଡ଼ିକୁ ବାଛିନେବ । ସିଏ ମୂଳତଃ ଭୟ ଓ ଅବିଶ୍ୱାସର ଦୃଷ୍ଟି ନେଇ ସଂସାରକୁ ବାହାରିଥିବ, ସିଏ ବଡ଼ ହୋଇ ଧର୍ମଜୀବନରେ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ବା ପନ୍ଥାର ନିର୍ଭର ଖୋଜି ବୁଲିବ । କିନ୍ତୁ ସିଏ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ବିଶ୍ୱାସର ଦୃଷ୍ଟି ନେଇ ସଂସାରକୁ ବାହାରିଥିବ, ସିଏ ସବୁ ଧର୍ମରୁ ସାଧନାପଥର ଖିଅଟିକୁ ହିଁ ବାଛିନେବ, ସବୁ ଧର୍ମର ପ୍ରେରଣା ତା'କୁ ଆପଣା ମାର୍ଗରେ ଆହୁରି ଅନୁସନ୍ଧାନ ଓ ଉପଲବ୍ଧି ଲାଗି ପ୍ରେରିତ କରିପାରିବ । ଏହା ହିଁ ମୋ'ର ଅନୁମାନ ।

୩୦ । ୭ । ୭୪

କାଲି ସକାଳେ ଏଠି ବସି ଲେଖିଲାବେଳେ ଗୋମୁଖ (ହିମାଳୟ)ର ସେହି ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ କଥା ମନେ ପଡୁଥିଲା । ଗୋଟିଏ ଚିଠିରେ ସେ ଲେଖିଥିଲେ ଯେ ମଣିଷର ନିଜର ପ୍ରକୃତି ଓ ଆକାଂକ୍ଷା ଅନୁସାରେ ହିମାଳୟ ବିଭିନ୍ନ ଲୋକଙ୍କୁ ବିଭିନ୍ନ ରୂପରେ ଦେଖା ଦେଇଥାଏ,—ସିଏ ଯାହା ଖୋଜେ, ହିମାଳୟ ଭିତରେ ସେ ତାହାହିଁ ପାଏ । ଏହି କଥାଟିକୁ ମୁଁ ଧର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକଥର ପ୍ରୟୋଗ କରି ଦେଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି । ଇତିହାସର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମରେ ଉଗ୍ରତା ଓ ଉଦାରତାର ଉପାଦାନମାନ ରହିଛି, ବିପ୍ଳବକାମୀ ଧର୍ମଭାବନା ରହିଛି ଓ ଦୁଆରକୁ ବନ୍ଦ କରିଦେବା ଭଳି ସ୍ଥିର ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସମାନ ବି ରହିଛି । ହିନ୍ଦୁଧର୍ମରେ ରହିଛି, ଇସ୍‌ଲାମ୍ ବା ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ଧର୍ମରେ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ବାହାରେ ଆପଣାକୁ ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନ ବା ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ବୋଲଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକୃତ ଧର୍ମଜୀବନର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମେ ଧର୍ମରୁ କେବଳ ଆମ ଆକାଂକ୍ଷା ଓ ଅନୁସନ୍ଧାନର ଅନୁରୂପ ପ୍ରେରଣା ପାଇଥାଉ । ସେଥିଲାଗି ସେହି ଗୋଟିଏ ହିନ୍ଦୁ ବା ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ଧର୍ମର ଆୟତନ ଭିତରେ କେତେ ଲୋକ ଉଦାର ହୁଅନ୍ତି, କେତେ ଲୋକ ଉଗ୍ର ମଧ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି ।

କେତେ ଲୋକ ହୃଦୟପଥର ସକଳ ଫାଟକ ବନ୍ଦକରି ଭିତରେ ସତେତ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ଝିଙ୍କପକ୍ଷୀ ପରି ଉଜାଗର ହୋଇ ରହନ୍ତି, ପୁଣି ଅଉକେତେକ ଆପଣାର ବାସନା-ପାଶ ଧରି ତୀର୍ଥରୁ ତୀର୍ଥ ବୁଲି ଉପଲବ୍ଧିର ପୃଷ୍ଠି ସଂଗ୍ରହ କରିବାକୁ ଆଗଭର ହୋଇଯାଆନ୍ତି । ଆପଣା ଆସକ୍ତିର ରଙ୍ଗରେ ଆମେ ଆମ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିକୁ ରଙ୍ଗାଇ ରଖିଥାଉ ; ତେବେ ଇତିହାସର ଏ ଧର୍ମ ବା ସେ ଧର୍ମକୁ ଦୋଷ ଦେଇ କ'ଣ ହେବ ?

୩୧ । ୭ । ୬୪

ସେଇଥିଲାଗି ଏହି ସଂସାରରେ ସଙ୍ଗ ବା ପରିଚୟ ଖୋଜି ଗଲାବେଳେ ମଣିଷର ଭେକ ଖୋଜି ଯିବାଲାଗି ମୁଁ କୌଣସି ଉତ୍ସାହ ଦେଖାଇନାହିଁ । କୌଣସି ମଣିଷର ଭେକ ମୋ' ଭିତରେ କୌଣସି ବିଶେଷ ଘୃଣା ବା ଅନୁରକ୍ତିର ଉଦ୍ରେକ କରିନାହିଁ । ଖାଲି ଧର୍ମଜୀବନର କ୍ଷେତ୍ରରେ ନୁହେଁ, ଭେକ ବା ବାହ୍ୟ ଆଚରଣକୁ ଜଣେ ମଣିଷକୁ ଚିହ୍ନିବାର ରାସ୍ତା ବୋଲି ମୁଁ କେବେ-ହେଲେ ସ୍ୱୀକାର କରିନାହିଁ । ମଣିଷର ବିଗ୍ରହ, ମଣିଷର ହୃଦୟ ଓ ମଣିଷର ଜୀବନାକାଙ୍କ୍ଷାମାନ ମୋତେ ଠିକ୍ ଜାଦୁପରି ଆକୃଷ୍ଟ କରିନେଇଛି । ଏହି ଆକର୍ଷଣରେ ମୁଁ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଭେକ ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଭୁଲି ଯାଇ-ନାହିଁ ବା କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ବ୍ୟାହତ ହୋଇ ରହି ଯାଇନାହିଁ । ଆପଣା ଅନ୍ତରର ପରମାଗ୍ରହ ଗୁଡ଼ିକର ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଜଣାଇ ମୁଁ ଜଗତରେ ଅନ୍ୟ ଅନେକଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ଯାଇଛି । ଯେଉଁଠି ଭେକରୁ ମଣିଷକୁ ଚିହ୍ନିବା ବା ଭେକରୁ ଆପଣାକୁ ଚିହ୍ନାଇବାର ପ୍ରମତ୍ତ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରବଳ ହୋଇ ରହିଛି, ସେଠାରୁ ମୋ'ର ଆଗ୍ରହଯାକ ଭାରି ଲାଜକୁଳା ହୋଇ ପଳାଇ ଆସିଛନ୍ତି । ସେହିସବୁ ପ୍ରମତ୍ତତା ଭିତରେ କୌଣସି ଶକ୍ତି ରହିଥିବାର ମୁଁ କେବେହେଲେ ଅନୁଭବ କରିନାହିଁ । ଭେକ-ପ୍ରଦର୍ଶନର ପ୍ରବଳତା ଅନେକ ସମୟରେ ମଣିଷର ଆଗ୍ରହଭଣ୍ଡାରର କ୍ଷୀଣତା ବା ଶୂନ୍ୟତାର ଆଶଙ୍କା ମଧ୍ୟ ଜନ୍ମାଇଛି । ଏହି ଶୂନ୍ୟ ମଣିଷ ସହିତ ମୁଁ ସାଙ୍ଗ ହୁଅନ୍ତି କିପରି ?

୧ । ୮ । ୬୪

ରବୀନ୍ଦ୍ରଯୁଗ ଗଲାଣି କି ଗାନ୍ଧୀଯୁଗ ଗଲାଣି, ନୂତନ ସାହିତ୍ୟ ବା ନୂତନ ରାଜନୀତିର ଯୁଗ ଆସିଲାଣି; ଧର୍ମର ଯୁଗ ଗଲାଣି, ବିଜ୍ଞାନର ଯୁଗ ଆସିଲାଣି; ପୁରୁଣା ସକଳ ପ୍ରକାର ପ୍ରେରଣା ଓ ଅନୁରକ୍ତିର ଯୁଗ ଗଲାଣି, ଏଣିକି ଅନ୍ତରୀକ୍ଷରେ ଉଡ଼ି ବୁଲିବାର ଯୁଗ ଆସିଲାଣି,—ମୋ'ର ହୃଦୟକଷଟିରେ ମୁଁ ଏହିପରି ମତ ଓ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣକୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରି ପାରେନାହିଁ । ତାହାର ସର୍ବପ୍ରଧାନ

କାରଣ ହେଉଛି ଯେ, କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବା ଜନନେତାଙ୍କୁ ମୁଁ ତାହାର ନାମରେ ହେଉଥିବା କୀର୍ତ୍ତନକୁ ଦେଖି ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ କେବେହେଲେ ମନ ବଳାଏନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଗାନ୍ଧୀ ବା ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଲୋକପ୍ରିୟ ହୋଇଛନ୍ତି, ତେଣୁ ଆପଣାର ସଂସ୍କୃତିର ଆସ୍ତର ଓ ଆଚରଣରେ ମୋତେ ମଧ୍ୟ ଦେହରେ ଓ ମନରେ ସେହି-ମାନଙ୍କର ମାର୍କା ମରା ହୋଇଥିବା ଅତର ଛିଞ୍ଚି ବାହାରିବାକୁ ପଡ଼ିବ,—କାଲି ସେମାନେ ପୁରୁଣା ହୋଇଗଲା ପରେ ପୁଣି କେଉଁ ନୂତନ ଅନୁରକ୍ତିର ଛଳନା ଦେଖାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ,—ଏପରି ଅଭ୍ୟାସରେ ମୁଁ ଆଦୌ ମଣ ହୋଇ ପାରିଲିନାହିଁ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୋତେ ସମ୍ଭବତଃ ଏକ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ମଣିଷ ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ । କାରଣ, ଅନେକ ପୁରୁଣା ତୀର୍ଥରେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋ ହୃଦୟର ନିବେଦନ ସରି ଯାଇନାହିଁ । ମୋ'ର ଜୀବନଭୂମି ତଳେ ସେହିଗୁଡ଼ିକ ମୋ'ର ଚେର ହୋଇ ମାଡିଯାଇଛି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ କରିବି କ'ଣ ?

୬ । ୮ । ୭୪

ଜୀବନର ବାଣ୍ଟରେ ଯାଉଯାଉ ଯୋଉଠି ମୁଁ ଅଭିଭୂତ ହୋଇ ଦଣ୍ଡେ ଅଟକି ଯାଇଛି, ସେଠି ମୋ'ର ଡ଼ୋର ଲାଗିଯାଇଛି । ଅନ୍ୟପ୍ରକାରେ କହିଲେ, ମୁଁ ତାହାକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ବାଟ ଚାଲିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଛି । କେବଳ ଏକ ବୁଦ୍ଧିପ୍ରଧାନ ପ୍ରସନ୍ନତାରେ ତାହାକୁ ଜାଣି ତା'ପରେ ତାକୁ ପଛରେ ପକାଇଦେଇ ଚାଲିଯିବାକୁ ମୋ'ର ମନ ବଳିନାହିଁ । ଆଉପ୍ରକାରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ କେବଳ ଆପଣା ଜ୍ଞାନର ପୂର୍ତ୍ତି ଲାଗି ବ୍ୟବହାର କରିନାହିଁ, ସେହିମାନେ ହିଁ ମୋ'ର ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା ଓ ବାସନା ବୁଝି ମୋ'ର ହୃଦୟର ନାନା ସ୍ଥାନକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ରହିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ମୋ'ଠାରୁ ଯେପରି ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ସ୍ୱୀକୃତି ପାଇ ମୋ' ଜୀବନର ପାଥେୟ ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମୁଁ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଛି, ତଥା, ମୁଁ ସେମାନଙ୍କର ଚେଲା ବନିବାକୁ ଲାଳସା କରିନାହିଁ । ବୋଧହୁଏ ସେଇଥି ସକାଶେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ବର୍ଜନ କରି ଆସିବାର ପ୍ରମାଦରେ ପଡ଼ିନାହିଁ, ଏବଂ ବୋଧହୁଏ ସେଇଥି ସକାଶେ ସେମାନଙ୍କୁ ହୃଦୟର ଚକ୍ଷୁଭିତରେ ଭରି ଆପଣାର ବାଟ ଚାଲିବାଲାଗି ମୁଁ ଇଥାପି ଶକ୍ତି ପାଇଛି । ସ୍ୱଭାବତଃ ମୁଁ କୀର୍ତ୍ତନ କରି ପାରେ-ନାହିଁ, ଭକ୍ତି ବା ଶ୍ରଦ୍ଧାକୁ ନେଇ ମୁଁ କୋଳାହଳ କରି ପାରେନାହିଁ, କୌଣସି ପ୍ରକାର ଆତୁରତା ଦେଖାଇ ମୁଁ ହୃଦୟ ଭିତରେ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ପଡ଼ି ଯାଇଥିବା ଗଣ୍ଠିଗୁଡ଼ାକୁ ଭିଡ଼ା ଓଟରା କରି ପାରେନାହିଁ । ମୋ'ର ମନ ହେଉଛି ପ୍ରଧାନତଃ ପୂଜା ଓ ଉପାସନାର ମନ, ସକଳ ସମସ୍ତ ନିବେଦନ କରିବାର ମନ । ଏହା ବୁଦ୍ଧିର ମନ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ କାହାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଏପରି ହୋଇଛି ମୁଁ

ଜାଣେନା,—ମୋ'ର 'ବକଣମାନ ଜ୍ଞାନ, ମୋ'ର ନାନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ନାନା କର୍ମ-ମଗ୍ନତା,—ମୋ'ର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ମୋ'ର ଭକ୍ତି ମୋତେ ପ୍ରଧାନତଃ ଅନ୍ତର ଭିତରକୁ ଟାଣିନେବ, ମୋତେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଚୁପ୍ କରିଦେବ ।

୩ । ୮ । ୬୪

ଏହି ଚୁପ୍ ହୋଇଯିବାର ଅର୍ଥ ଅପସରି ଯିବା ନୁହେଁ । ଆପଣା ଭିତରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହି ଜୀବନ ଓ ଜଗତ ଲାଗି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ନିର୍ବାପିତ ହୋଇଯିବା ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରରେ ମୁଁ କେତେଥର କେତେ କେତେ ନିରାଶାମୂଳକ ବା ନେତିବାଚକ ଉପଦେଶବାକ୍ୟମାନ ପଢ଼ିଛି । କିନ୍ତୁ ତଥାପି କେବେହେଲେ ମୋ'ର ଆସକ୍ତି କେବଳ ଏକ ନୈତିବାଚକ ବୈରାଗ୍ୟ ଭିତରେ ଆପଣାକୁ ବାନ୍ଧି ପକାଇନାହିଁ । ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ପଢ଼ି ଯେପରି ମୋ' ଭିତରେ କେଉଁ ନିହିତ ବାସନା ଜ୍ୱଳନ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଛି, ଯେପରି କେତେ ସଦ୍ୟଜାତ ଅଜ୍ଞାନ ଶିଶୁଙ୍କର ଆଖି ଫିଟିଯାଇଛି । ମୁଁ ଯିବାକୁ ବାହାରିଛି, ମୋ'ର ବିଶ୍ୱାସର ପ୍ରମାଣପତ୍ର ଦେଖାଇ ମୁଁ କେତେ ଘରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ଅନୁମତି ପାଇଛି, ଜୀବନର ନାନା କ୍ଷେତ୍ରରେ କେତେକେତେ ତତ୍ପରତା ଓ ଆଗ୍ରହ ମୋତେ ସଚଳ କରାଇ ରଖିବାକୁ ଆସିଛନ୍ତି । ଏବଂ ଏହି ତତ୍ପରତା ଓ ଆଗ୍ରହ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୋ'ର ଧର୍ମଜୀବନ କୁସୁମିତ ହୋଇ ଚାଲିଛି । କିନ୍ତୁ ଏହି କୁସୁମିତ ହେବା ସକାଶେ ମୋତେ କୌଣସି କୋଳାହଳ କରିବାକୁ ପଡ଼ିନାହିଁ । କେଉଁଠି କେଉଁ ଦାଣ୍ଡର ଭେକ ସିଦ୍ଧ ମନ୍ତ୍ର ହେବାକୁ ପଡ଼ିନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଧରି ରଖିଛି, ଅଥଚ ଧରି ରଖିବାର ବହୁଳତାରେ ଗ୍ରହଣପାତ୍ରଟିକୁ ହଲଚଲ କରିବାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ମୁଁ ଅନୁଭବ କରିନାହିଁ । ଏହି ଉଦସ୍ତ୍ରଘଟ, ଏହି ଉପାସନା-ରୀତିକୁ ଠିକ୍ ବା ଭୁଲ୍ ବୋଲି ଜାଣିବାକୁ ବା ଜାହିର କରିବାକୁ ମୁଁ କେବେ ମନ କରିନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏହାକୁ ମୋ'ର ଗତି ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିନେଇଛି ।

୪ । ୮ । ୬୪

ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କର ନାମ ସ୍ମରଣ କରିବା ମାତ୍ରକେ ମୋ'ର ହୃଦୟ ଓ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ଯେପରି ଅତିଚଞ୍ଚଳା ଜଣେ ପଦ୍ମମଣିଙ୍କୁ ଆଖି ଆଗରେ ଦେଖୁଥିଲା ପରି ଅନୁଭବ କରେ । ଶାନ୍ତିନିକେତନ କହିଲେ ମୋ' ଜୀବନର ପ୍ରେରଣା ଭୂମି ହଠାତ୍ କେଉଁ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ସକଳ ସ୍ପର୍ଶ ଦ୍ୱାରା ସ୍ପନ୍ଦିତ ହୋଇ ଉଠିଲାପରି ମନେହୁଏ । ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ମୋତେ କେହି ଜବରଦସ୍ତି କରି କୌଣସି କଥା ଗିଳାଇ ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିନାହିଁ । ହୁଏତ ସେହି କାରଣରୁ ହିଁ ଶାନ୍ତିନିକେତନର ଏତେ

ରଙ୍ଗ ଜୀବନର ଯାବତୀୟ ଭୂମି ଓ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ରଙ୍ଗାଇକରି ରଖିଛି । ମୁଁ ଜାଣେ, କୌଣସି ରବୀନ୍ଦ୍ର ଭକ୍ତ ପଣ୍ଡା ସାଜି ମୋତେ ରବୀନ୍ଦ୍ର ତୀର୍ଥ ଦେଖାଇ ନେବାକୁ କୌଣସି ଚେଷ୍ଟା କରିନାହିଁ । ଜୀବନର ଏକ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଓ ସ୍ୱାଭାବିକ ଆକର୍ଷଣରେ ଆକର୍ଷିତ ହେଲାପରି ମୁଁ ରବୀନ୍ଦ୍ର ସାହିତ୍ୟ ପାଖକୁ ଆସିଛି, ରବୀନ୍ଦ୍ର-ସାଗରରେ ଅବଗାହନ କରିଛି, ରବୀନ୍ଦ୍ର ତୀର୍ଥରେ ଠିଆ ହୋଇ ଜୀବନର କେତେ ସ୍ୱୀକୃତି କରି ନେଇଛି । ତାହା ଛାଡ଼ିବାର ନୁହେଁ । କେବଳ ବାର୍ଷିକ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ବା ବାର୍ଷିକ ଜନ୍ମୋତ୍ସବରେ ସ୍ମରଣ କରି ଘଡ଼ିଏ ଅଭିଭୂତ ହୋଇ ପଡ଼ିବାଠାରୁ ଏହା ଅନେକ ଅଧିକ । ଜୀବନର ମୂଳରେ ଲାଗି ରହିଥିବା ପରମବିଶ୍ୱାସ ଗୁଡ଼ିକରୁ ହୁଏତ ଯେବେ ମୋ'ର ମନ ଛାଡ଼ିଯାଏ, ସେଦିନ ହୁଏତ ମୁଁ ଏହି ପ୍ରେରଣା ଗୁଡ଼ିକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିପାରିବି । ଅନେକେ କହନ୍ତି, ନୂଆ ଦେଖିଲେ ପୁରୁଣା ଛାଡ଼ି ହୋଇଯାଏ । ନୂଆ ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ଲାଭ କଲେ ପୁରୁଣା ସ୍ମୃତି ଭୂମିକୁ ଅପସରି ଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ପୁରୁଣା ମୋତେ ଜୀବନର ନାନା ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ କେତେ ନୂଆ ତୀର୍ଥରେ ଅବଗାହନ କରିବାକୁ ପ୍ରେରଣା ଦେଇଆସୁଛି, ତାକୁ ମୁଁ ପୁରୁଣା କହିବି କିପରି, ତାକୁ ମୁଁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଆସିବି କିପରି ?

୫ । ୮ । ୭୪

ଦୟା ବିଷୟରେ ଅନେକ ଧର୍ମବାକ୍ୟ ଶୁଣିଛି, ଅନେକ ଧର୍ମୋପଦେଶ ମଧ୍ୟ ଶୁଣିଛି । ନାକ, କାନ ଓ ମୁଖର ଦ୍ୱାରକୁ ବନ୍ଦ କରି ରଖି ଅନେକ ଧାର୍ମିକ ମଣିଷଙ୍କୁ ମୁଁ ଦୟାର ଆଚରଣ କରୁଥିବାର ମଧ୍ୟ ଦେଖିଛି । ଜୀବମାନେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ରହିବା ଉଚିତ, ମୋ'ର ହୃଦୟ ଏହି ନୀତିଟି ଉପରେ ଅବଶ୍ୟ ଶ୍ରଦ୍ଧା ରଖି ଆସିଛି । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଯେଉଁ ଦୟାହୀନ ପରିପାର୍ଶ୍ୱରେ ବଢ଼ି ଆସିଛି, ସେଠି କେବଳ ମଣିଷର ସ୍ତରକୁ 'ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଜୀବନର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ତରଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ଯଥେଷ୍ଟ ଦୟାର ଅନୁଶୀଳନ କରିବା ମୋ' ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିନାହିଁ । ଯେଉଁ ସମାଜରେ ମଣିଷ ପଶୁ ପରି ହୀନମାନ ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟହୁଏ, ଯେଉଁଠି ସେ ଆହୁରି ଅନେକ ମଣିଷଙ୍କର ଆଖି ଆଗରେ ପଡ଼ି ମଧ୍ୟ ତଥାପି କାହାରି ସହାନୁଭୂତି ଆକର୍ଷଣ କରି ପାରେନାହିଁ, ଯେଉଁଠି ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ପିଲା ଲଙ୍ଗଳା ଓ ଯତ୍ନହୀନ, ଶ୍ରୀହୀନ ହୋଇ ବୁଲନ୍ତି, ସେଠାରେ ଇତରପ୍ରାଣୀ ପ୍ରତି ଦୟା ଦେଖାଇବାର ଧର୍ମବାକ୍ୟ ଯିଏ କହେ, ତାହାର ନିଷ୍ଠା ପ୍ରତି ମୋ'ର ସ୍ୱତଃ ଭାରି ଅବିଶ୍ୱାସ ହୁଏ । ମଣିଷ ପ୍ରତି ଆଖି ବୁଜିଦେଇ କୁକୁର, ବିଲେଇ, ମୂଷା ବା ପୋକ ପିମ୍ପୁଡ଼ିଙ୍କ ପ୍ରତି ଦୟା ଦେଖାଇବା, ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ରହିଥିବା ଜୀବନ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ରଖିବା,—ଏହି ସ୍ତରରେ ପହଞ୍ଚିବା ମୋ' ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇନାହିଁ । ଏପରି ଏକ ସ୍ତରରେ ଆଖି ବୁଜି ରହିବା ଲାଗି ମୁଁ କେବେ କୌଣସି ଚେଷ୍ଟା ମଧ୍ୟ କରିନାହିଁ । ସବୁ ମଣିଷଙ୍କୁ ମୁଁ

ମୋ'ର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଦୃଷ୍ଟିର ସୃଷ୍ଟି କରିଚି କି,—ଏହି ପ୍ରଶ୍ନରେ ହିଁ ମୁଁ ଜଗତକୁ ଦେଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ ।

୬ । ୮ । ୬୪

କୌଣସି ଦୋଷ କରି ପକାଇଲେ ମୁଁ ଯେପରି ଆପଣା ଭିତରେ ଭାଙ୍ଗି ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇପଡ଼େ । କାହାରି ପ୍ରତି କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ନିଷ୍ଠୁର ହୋଇପଡ଼ିଲେ ମନଟା ଆପଣା ପାଖରେ ବଡ଼ ଅପମାନିତ ହୋଇ ପଡ଼ିରହେ । ନିଜ ଜୀବନର ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ର ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶାଧିକାର ପାଇବାରୁ ମୁଁ ସତେଅବା ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ରହେ । ବାହାରେ ଧରା ପଡ଼ିଯିବ ବା ଧରା ପଡ଼ିଗଲେ ମୋତେ ବାହାର ପୃଥିବୀ ବା ସମାଜର ଶାସନ ଯେ ସହିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଏପରି ଡରରେ ଏଭଳି ହୁଏନାହିଁ । ତା' ହେଉଥିଲେ ତ ମୁଁ ଖାଲି ବାହାରର ଆଖିରୁ ଖସି ପଳାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାନ୍ତି, କେବଳ ଚତୁର ହୋଇ ପାରୁଥିଲେ କାମ ସରୁଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ମୋ'ର ଭୟ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରର । ମୋ' ଭିତରେ ଯେଉଁ ଶୁଭ ପ୍ରେରଣାମାନ ରହିଛି, ମୁଁ ଯେପରି ତାହାର ପାଖରେ ଏକ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଭୟରେ ଜଡ଼ସଡ଼ ହୋଇପଡ଼େ, ସେହି ପ୍ରେରଣାଗୁଡ଼ିକ ମୁତରେ କିଭଳି ପ୍ରବଞ୍ଚିତ ନକଲି,—ଏହିପରି ଏକ ଆତ୍ମଗ୍ଳାନିରେ ମୁଁ ଯେପରି ତାହାର ଦ୍ୱାର ଦେଶରେ ଠିଆହୋଇ ତଥାପି ବାସନ୍ଦ ହୋଇ ରହି ଥିଲାପରି ତଥାପି ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରି ପାରେନାହିଁ । ଅନେକ ଥର ମୋ'ର ଠିକ୍ ଏହିପରି ଅଭିଜ୍ଞତା ହୋଇଚି । କୌଣସି ଦୋଷ କରି ପକାଇବା ପରେ ପ୍ରକୃତରେ ସଂସାରର ଯାବତୀୟ ଉତ୍ତରାଧିକାର ପାଖରେ ଯେପରି ମୁଁ ଆପଣାକୁ ଅତି ଅଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କରିଚି । ଏହି ଆକାଶ, ଆଲୋକ ଓ ପବନ ପାଖରେ ଠିଆହୋଇ ପୃଥିବୀର ଉତ୍ତରାଧିକାରକୁ ମାନି ନେବାକୁ ଭାରି ଲାଜ ଲାଗିଚି । ମଣିଷ ଓ ସମାଜ ପାଖରେ ଆପଣାର ନେକ ପରି ଠିଆ ହେବାକୁ ବା କାହାରି ସହିତ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଡ଼ୋରି ବାନ୍ଧିବାକୁ ମଧ୍ୟ ସେତେବେଳେ ଭାରି ଲାଜ ମାଡ଼ିଚି । ସେତିକି-ବେଳେ ମୁଁ ବାରବାର ଆପଣାକୁ ପଚାରିଚି : ଏ ଦୋଷ ମୁଁ କାହିଁକି କରେ, କାହିଁକି ମୁଁ ନିଷ୍ଠୁର ହୁଏ, ଖାତ ଭିତରକୁ ଗୋଡ଼ ପୂରାଇବାକୁ ମୋତେ କି ଭଲ ଲାଗେ ?

୭ । ୮ । ୬୪

ମୁଁ ମୋ'ର ପରମ୍ପରାକୁ ଛାଡ଼ି ପାରିବିନାହିଁ, କାରଣ ଏହି ପରମ୍ପରା ହିଁ ମୋତେ ପୁରୁଣାକୁ ଭାଙ୍ଗି ନୂଆ ବାଟର ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବାରେ ଅନେକ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇ ଆସିଚି । ଯେଉଁ ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ସାମାଜିକ ମୂଳଦୁଆ ଉପରେ ମୁଁ ଠିଆ

ହୋଇଚି, ତାହାକୁ ମୁଁ ମୋ'ର ବୋଲି ବୁଝିଚି ବୋଲି ମୋତେ ଆହୁରି ଆଗକୁ ଯିବାର ନାନାବିଧ ସୂତ୍ର ମିଳି ଯାଉଚି । ଯାହାର ଜୀବନତଳେ କୌଣସି ଭୂମି ନଥାଏ, ସେ ବାହାରକୁ ଦେଖାଇବା ଲାଗି ଯେତେ ଯାହା ପିନ୍ଧିଲା ଗର୍ଜିଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକୃତରେ କୌଣସି ନୂତନ ସୃଷ୍ଟି କରି ପାରେନାହିଁ । ମୋ' ଦେଶରେ ମୋ'ର ଚେର ରହିଚି, ସେଇଥିଲାଗି ସମ୍ଭବତଃ ମୁଁ ଏତେ ସହଜରେ କେତେକେତେ ଦେଶ ଓ ଭୂମିର ସଂସ୍କୃତିର ଆକାଶକୁ ହାତ ବଢ଼ାଇ ପାରୁଚି, କେତେକେତେ ଜଳବାୟୁ ଭିତରକୁ ମୋ'ର ଶାଖା ପ୍ରସାରିତ କରିନେଇ ପାରୁଚି । ମୋତେ ମୋ'ର ଆପଣା ଦେଶରେ ଖରାପ ଲାଗୁନାହିଁ,—ସେଇଥିଲାଗି ବିଦେଶର ଅନ୍ୟ ଜଳବାୟୁ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ଖରାପ ଲାଗୁନାହିଁ । ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କର ଜୀବନ-ପ୍ରତିଭା ସହିତ ମୋ'ର ପରିଚୟ ଗତ ପ୍ରାୟ କୋଡ଼ିଏ ବରଷର । ତାଙ୍କର ପ୍ରେରଣାକୁ ଏହି ଦେଶର ଅନେକ ଆଧୁନିକ ହୁଏତ ପୁରୁଣା ବୋଲି କହିବେ । ସେହି ପ୍ରତିଭାର ପ୍ରେରଣାକୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନରେ ମୁଁ ମୋ'ର ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ପରମ୍ପରା ବୋଲି ମାନିନେଇଚି । ସେହି ପ୍ରେରଣା ମୋତେ କେତେଟା ବନ୍ଧ ବା କୌଣସି ସ୍ଥାନୀୟ ଭାବପ୍ରବଣତା ଭିତରେ କଦାପି ବାନ୍ଧି ରଖିନାହିଁ, ତାହା ମୋତେ ସତତ ଆଗକୁ ଯିବାର ଶକ୍ତି ଯୋଗାଇ ଆସିଚି ।

୮ । ୮ । ୭୪

ମୁଁ ଆଉଯାହା ହୁଏ ପଛକେ, Cynic ହୋଇ ବସି ଯିବିନାହିଁ । ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ଭଲ ପାଇବି, ଏହିଠାରେ ମୁଁ ଜୀବନରେ ଅତୁଳନୀୟ ସମ୍ପଦ ପାଇବି,—ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କର ଏହି କଥାଗୁଡ଼ିକୁ ସ୍ମରଣ କଲାବେଳେ ମୁଁ ଶପଥ କରିନେବି ଯେ, ମୁଁ ଏହି ପୃଥିବୀ ପ୍ରତି କୌଣସି ଦିନ ଉଦାସ ହୋଇ ବୈରାଗୀର ଶୁଷ୍କ ସ୍ଥାନ ଆସନ ଉପରେ ବସି ରହିବାକୁ ମନ ବଳାଇବି ନାହିଁ । ଧର୍ମ, ନୀତିବାଦ, ସାହିତ୍ୟ ଓ ସମାଜର ଯେଉଁ ଜୀବନମୁଖୀ ବା ଜଗତମୁଖୀ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣଟି ମୋ'ର ଆପଣାର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣଟିକୁ ଅନେକାଂଶରେ ପ୍ରଭାବିତ ଓ ପୁଷ୍ଟ କରିଚି ବୋଲି ମୁଁ ଅନୁଭବ କରୁଚି, ପ୍ରଧାନତଃ ତାହା ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କର ସାନ୍ନିଧ୍ୟରୁ ହିଁ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଚି । ସଂସାରର ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକୁ ମୁଁ ମୋ'ର ସମସ୍ୟାପରି ଗ୍ରହଣ କରିବି, ସାଂସାରିକ ଓ ସାମୂହିକ ଜୀବନର ଅବୋଧତା ଗୁଡ଼ିକୁ ମୁଁ ଆପଣାର ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କରିବି,—ହୁଏତ ତେବେଯାଇ ମୋ'ର ବିରକ୍ତି ବା ମୋ'ର ନିରାଶା cynicismର ସୀମାକୁ ଛୁଇଁବାର ଆଉ କୌଣସି ଆଶଙ୍କା ନଥିବ । ଏବଂ, ସେଥି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୁଁ ଆପଣା ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ ରଖିଥିବି, ଆପଣାର ସ୍ଖଳନ ସତ୍ତ୍ୱେ ଆପଣା ଭିତରେ କାଙ୍କ୍ଷିତ ଭାବରେ ରହିଥିବା ଶୁଭବାସନା ଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ ରଖିଥିବି ।

ତାହାହେଲେ ମଣିଷ ଉପରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ହରାଇବାର ପ୍ରମାଦରେ ଆଉ ପଡ଼ିବାକୁ ହେବନାହିଁ, ମଣିଷର ସ୍ୱାନତା ଓ ଅପାରଗତା ଗୁଡ଼ାକୁ ଭାଳି କରି ପୃଥିବୀକୁ କେବଳ ରସାତଳକୁ ଯିବାର ଅଭିଶାପ ଦେବାକୁ ମନ ବଳିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଜାଣେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ହିସାବ୍ ନହୋଇ ତଥାପି ବିଶ୍ୱାସର ସହିତ କିଛି କରିବା ବଡ଼ କଷ୍ଟକର;—ତଥାପି ଆପେ ବଞ୍ଚି ରହିବାକୁ ହେଲେ ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କୌଣସି ରାସ୍ତା ଅଛି ବୋଲି ମୁଁ ଦେଖି ପାରୁନାହିଁ । ତେଣୁ ମୁଁ ନିଜକୁ ଏହି ବାଟରେ ମଣି କରି ନେଉଚି ।

୯ । ୮ । ୬୪

ଆଜି ଏହି ମେଘୁଆ ସକାଳରେ ମୋ'ର ସମସ୍ତ ମନ ଯେପରି କାହାର ଅନ୍ୱେଷଣ କଲାପରି ଭିତରକୁ ଅନାଇ ରହିଚି । ଏହି ଅନ୍ୱେଷଣ ଭିତରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଆତୁରତା ନାହିଁ, କାରଣ କୌଣସି ଧ୍ରୁବ ପ୍ରତି ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଆଉ କେଉଁ ଅଧ୍ରୁବର ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବାର କୌଣସି ଚଞ୍ଚଳତା ବା ଅସ୍ଥିରତା ଏହା ଭିତରେ ନାହିଁ । ଏହି ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବାର ଅନୁଭୂତିକୁ ମୁଁ ଅନେକ ଦିନରୁ ଚିହ୍ନିଚି । ଅନେକ ଥର ମୁଁ ଏହିପରି ହଠାତ୍ ସ୍ଥିର ହୋଇ ଆପଣା ଭିତରେ କାହାର ଅନ୍ୱେଷଣ କରି ବସିଚି, ଅତି ସ୍ଥିର ହୋଇ ମୁଁ ଏହା କରିଚି । କେଉଁ ପରମ ବିଶ୍ୱାସର ସହିତ କାହାର ଅନ୍ୱେଷଣ କଲେ ସ୍ୱଭାବତଃ ଯେଉଁ ସ୍ଥିରତା ଆସେ, ସେହି ସ୍ଥିରତାର ସହିତ । ସେତେବେଳେ ପ୍ରଧାନତଃ ଆପଣା ଘରକୁ ଫେରି ଆସିବା ପରି ଅନୁଭୂତ ହୋଇଚି । ଜୀବନର ସକଳ ଦ୍ୱାର ଓ ସକଳ ଗବାକ୍ଷ ଦେଇ ଯେତେବେଳେ ଏକ ପରମ affirmation ହିଁ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ, ଯେତେବେଳେ ସବୁ ଜ୍ୱାଳା ନିଭିଯାଏ, ଯେତେବେଳେ ଅଶେଷ ଶକ୍ତି ଓ ଅଶେଷ ଆତ୍ମୀୟତା ସହିତ ନାନା କର୍ମର ଡୋରରେ ଲିପ୍ତ ହେବାଲାଗି ମୋ' ଭିତରେ କିଏ ତିଆରି ହୋଇ ବସିଥିବା ପରି ଲାଗେ,ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ ମୁଁ ଆପଣା ଘରକୁ ଫେରି ଆସିବା ପରି ଅନୁଭବ କରେ । ସେତିକିବେଳେ ଯେପରି ମୁଁ ମୋ'ର essential selfର ଅନୁଭବ କରିପାରେ । ଏବଂ ସେହି ଅନୁଭବ ମୋ'ର ଭିତର ଓ ବାହାରକୁ ଠିକ୍ ଆକାଶ ପରି ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରିରଖେ ।

୧୦ । ୮ । ୬୪

ସେଦିନ ମୋ'ର ଜଣେ ଅନୁରକ୍ତ ଯୁବକ ମୋତେ ପଚାରିଲେ : ଆଜ୍ଞା, ଆପଣ କ'ଣ ଖାଲି ପଢ଼ାଉଚନ୍ତି ଓ ପଢୁଚନ୍ତି ? ଆଉ କିଛି କରୁନାହାନ୍ତି ? ତାହାର ସମସ୍ତ ସଂଶୟକୁ ଖଣ୍ଡନ କଲାପରି ମୁଁ ଉତ୍ତର ଦେଲି : ନା, ନା, ମୁଁ ବହି ମଧ୍ୟ ଲେଖୁଚି । ମୋ'ର ଲେଖିଥିବା ବହି ଦଶ ପନ୍ଦର ଖଣ୍ଡକୁ ଅତିକ୍ରମ କଲଣି

ଲାଗିଣି । ମୋ'ର ଉତ୍ତରରେ ଛାତ୍ରଟିର ମନ ବୋଧ ହୋଇଗଲା । ସିଏ ଠିକ୍ ଯେଉଁପରି ଉତ୍ତର ପାଇବାକୁ ଆଶା କରୁଥିଲେ, ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଉତ୍ତରଟିଏ ଦେଇ ତାଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିଦେଲି । କିନ୍ତୁ ପରେ ଆପଣା ପାଖରେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନଟିର ଉତ୍ତର ଦେଲା ବେଳକୁ ଛାତ୍ରଟିକୁ ଦେଇଥିବା ଉତ୍ତରଟି ମୋତେ ଭାରି ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମନେହେଲା । କେବଳ ବହି ଲେଖିବା ପାଇଁ ମୁଁ ବହି ପଢ଼େନାହିଁ । କାରଣ; ବରଷକୁ ଖଣ୍ଡିଏ କରି ବହି ଲେଖୁଥିବା ଏପରି ଅନେକ ଲୋକଙ୍କର ସମ୍ପର୍କରେ ମୁଁ ଆସିଛି, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଜୀବନପଥ ବା ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ମୋତେ ଆଦୌ ଆକର୍ଷକ ମନେ ହୋଇନାହିଁ । ମୋ'ର ଜୀବନକୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ସୋପାନ ଉପରେ ଅଧିକ ମନୋମତ କରି ଗଢ଼ିବି, ମୋ'ର ଆଖିକୁ ମୁଁ ଅଧିକ ଦୃଷ୍ଟିସମ୍ପନ୍ନ କରିବି, ମୋ'ର ହୃଦୟକୁ ଅଧିକ ଅନୁରାଗସମ୍ପନ୍ନ କରିବି ଓ ମୋ'ର ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ଆନନ୍ଦକୁ ମୁଁ ଅଧିକ ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ ବିତରଣ କରି-ଦେଇ ପାରିବି,— ପ୍ରଧାନତଃ ଏଇଥିପାଇଁ ମୁଁ ପଢ଼ାଏ, ପଢ଼େ ଓ ବହି ଲେଖେ । ମୋ'ର ସକଳ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ମଧ୍ୟଦେଇ ମୁଁ ଜୀବନର ଆନନ୍ଦ ଗ୍ରହଣ କରିବାଲାଗି ନୂତନ ନୂତନ ପଥର ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ବୁଲୁଥାଏ । ଯେଉଁଠି ଅଦ୍ଭୁତ ହୋଇ-ପଡ଼େ; ସେଇଠି ବାନ୍ଧି ହୋଇଯାଏ, ଅନୁରାଗର ଗଣ୍ଠି ପ୍ରକାର ମୁଁ ପୁଣି ଆଗକୁ ଯାଏ । ଅନୁରାଗ ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଗଲେ, ଜୀବନର ଭଣ୍ଡାର ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଶସ୍ୟ-ସମ୍ପନ୍ନ ହେଲପରି ଲାଗେ । ଏଥିରୁ ଯେ ମୋତେ ଅଧିକ ପଇସା ମିଳେନାହିଁ, ସେକଥା ମୁଁ ଭଲ କରି ଜାଣେ; କିନ୍ତୁ ଏପରି କରିବାଦ୍ୱାରା ମୁଁ ଯେ ଜୀବନର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟାପାର କରେ, ଏକଥା ମୁଁ କାହାକୁ କିପରି ବୁଝାଇ କହିବି ?

୧୧ । ୮ । ୭୫

ଆସନ୍ତା କେତେ ବର୍ଷ ବା କେତେ ମାସ ଲାଗି ଆମ ଦେଶକୁ ଘୋର ସଙ୍କଟର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏକଥା ଆଜି ସମସ୍ତେ କହୁଚନ୍ତି । ସରକାରୀ ବା ବେସରକାରୀ, ରାଜନୀତିକ ବା ଅରାଜନୀତିକ, ପ୍ରାୟ ସବୁ ଲୋକେ କହୁଚନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଯେପରି ଆଚରଣ ଦେଖାଉଚନ୍ତି, ସେମାନେ ସାମାଜିକ ଓ ସାମୂହିକ ଜୀବନରେ ଯେପରି ଆତଯାତ କରୁଚନ୍ତି; ସେଥିରୁ ଆମ ଦେଶ ଆଗରେ ଆଦୌ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସଙ୍କଟ ଆସିବାକୁ ଯାଉଚି ବୋଲି ମନେ ହେଉନାହିଁ । କେହି ଆର୍ଥିକ ସଙ୍କଟ କଥା କହୁଚି, କେହି ରାଜନୀତିକ ସଙ୍କଟର କଥା ବି କହୁଚି; ପୁଣି ଆଉକେହି ବିଚାର-ସଙ୍କଟ ବା ଧର୍ମସଙ୍କଟ କଥା କହୁଚି । କିନ୍ତୁ ମନେ ହେଉଚି, ଗୋଟାଏ ଭଲ ଭାଷଣ ଦେଲେ ହଠାତ୍ ଯେପରି ବକ୍ତାର ମନରେ ଏକ ତୃପ୍ତି ମିଳିଯାଏ, ଉଚ୍ଚ ଆସନ ବା ମଞ୍ଚ ଉପରେ ଥାଇ ସଙ୍କଟର

ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଓ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି ସାରିବା ପରେ ଏହି ବକ୍ତା ବା ନେତାମାନେ ସଙ୍କଟ ପ୍ରତି ସକଳ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିଦେଲେ ବୋଲି ଯେପରି ଏକ ଅତୃପ୍ତ ତୃପ୍ତି ଲାଭ କରୁଛନ୍ତି । ସଙ୍କଟର କଥାକୁ ଭାଷଣ ଆକାରରେ କହିଦେଲେ ଯଦି ସଙ୍କଟର ସମାଧାନ ହୋଇ ଯାଉଥାନ୍ତା, ତେବେ ତ ଚିନ୍ତା କରିବାର କୌଣସି କାରଣ ନଥିଲା । ମାତ୍ର ମୋ'ର ମନେ ହେଉଛି, ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ କିଛି କରିବାର କୌଣସି ସଙ୍କଳ୍ପ ନନେଇ ଏ ଦେଶର ଅନେକ ଲୋକ ଖାଲି କଥା କହି ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିବାକୁ ଅବଲମ୍ବିତ ରାସ୍ତା ବୋଲି ଧରି ନେଇଛନ୍ତି ବୋଲି ଆଜି ଦେଶରେ ସଙ୍କଟ ଆସି ପଡ଼ୁଛି ।

୧୨ । ୮ । ୭୪

ତେଣେ ମନ ଭିତରେ କେଉଁଠି କେଉଁ ଅନିଚ୍ଛା ବା ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦତାର ଆସକ୍ତି ମୋତେ ଆକ୍ରମଣ କଲାଣି କି ? ବେଳେବେଳେ ଯେପରି ମୋ'ର କାମ କଲାବେଳକୁ ମୋତେ ସ୍ୱଭାବତଃ କୌଣସି ଖୁସୀ ହିଁ ଲାଗୁନି । ଯେପରି ମୁଁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଦଉଡ଼ିରେ ଟାଣି ହେଲାପରି କାମ କରୁଛି, ଯେପରି କେବଳ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ମୁଁ ଖୁସୀ ହେଉଛି ବା ହସୁଛି । କିନ୍ତୁ ମୋ'ର ଭିତରେ ମୋତେ ଯେପରି କୌଣସି ଅନିଚ୍ଛାର ପୋକ କାମୁଡ଼ିବାକୁ ବସିଲାଣି । ସକାଳୁ ଉଠିବା ବେଳକୁ ମନ ତଥା ଶରୀର ଯେପରି ଫୁଲ ପରି ହାଲୁକା ଲାଗୁନାହିଁ । ଯେପରି ତଥାପି କ୍ଲାନ୍ତି ଛୁଟୁ-ନାହିଁ, ତଥାପି ନିଦ ଯାଉନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନର ପଡ଼ିଥିବା ନାନା କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଖସି ପଳାଇ ଯିବାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ହେଉଛି କି କ'ଣ, ଏତେ କାମ ମୁଁ କେତେବେଳେ ଶେଷ କରି ପାରିବି, କେତେବେଳେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ momentum ହାସଲ କରି ପାରିବି, ଏହିସବୁ ଚିନ୍ତା ମୋ'ର ମୁଣ୍ଡଟାକୁ ଅଧିକ ଘାରି ପକାଉଛି । ତେଣୁ ପ୍ରାୟ ସବୁ ସମୟରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାର ଅସନ୍ତୋଷ ମୋ'ର ସଙ୍ଗୀ ହୋଇ ରହୁଛି,ଏବଂ ଏହାର ଫଳରେ କାମରୁ ମୋତେ ଯଥେଷ୍ଟ ଆନନ୍ଦ ମିଳୁନାହିଁ । କାତର ଓ ଜରଜର ହୋଇ କାମ କଲେ ଆନନ୍ଦ କାହୁଁ ମିଳିବ ? ଆପଣାକୁ ଗାଳି ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମୁଁ ଏପରି ଲେଖୁନାହିଁ । ହାତରୁ ଛୁଟି ଯାଇଥିବା କେତୋଟି ଲଗାମକୁ ଖୋଜି ପାଇବାର ଅଭିଳାଷରେ ହିଁ ମୁଁ ଏବେ ଏସବୁ ଭାବିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରୁଛି । କାରଣ, ଏତେ ଚଞ୍ଚଳ ବୁଢ଼ା ହୋଇ ବସି ତାହା ସହିତ ମୋ' ଆଖି ଆଗର ସମସ୍ତ ଜୀବନ ସଂସାରକୁ ବସାଇ ଦେବାର କୌଣସି ଆଗ୍ରହ ମୋ'ର ଏତେଟିକିଏ ନାହିଁ ।

୧୩ । ୮ । ୭୪

ଭାବୁଛି, ମୋ' ହାତରେ ଯଦି ଆହୁରି କିଛି ଅଧିକ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ କ୍ଷମତା ଥାଆନ୍ତା, ତେବେ ମୁଁ ଏଠାରେ ଆହୁରି ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପାରନ୍ତି । ମୋ'ମନରେ

ଅନେକ ନୂତନ ବସ୍ତୁର ରହିଛି । ମୋ'ର ସହକର୍ମୀ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ଆହୁରି ସୁନ୍ଦର ଓ ମନୁଷ୍ୟୋଚିତ କରି ଗଢ଼ିବାର ନାନା କଳ୍ପନା ଓ ସ୍ୱପ୍ନମାନ ରହିଛି । ସେମାନେ ସାଧାରଣତଃ କହିଥାନ୍ତି ଯେ, ସେମାନଙ୍କର ହାତରେ କ୍ଷମତା ନାହିଁ, କ୍ଷମତା ତ ଉପରବାଲାଙ୍କ ହାତରେ ରହିଛି । ତେଣୁ, ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ନୂଆ କଥା ଓ ନୂଆ ବସ୍ତୁର ରହିଥିଲେ କ'ଣ ହେବ ସେମାନେ କିଛି କରି ପାରୁନାହାନ୍ତି । ତେଣୁ ଅଧିକାଂଶ ଦୋଷତ୍ରୁଟି ଲାଗି ସେମାନେ ଉପରସ୍ତରର ଉପରେ ଦୋଷ ଦେଇ ନାନା ସମସ୍ୟାର ବେଶ୍ ସମାଧାନ କରି ନେଉଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ଦେଶ ବା ଯେଉଁ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ପ୍ରଧାନତଃ ଉପରେ ରହିଥିବା କ୍ଷମତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଭକ୍ତି ସହକାରେ କାମ ଚଳେ, ସେଠି ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଶିକ୍ଷକ ହିସାବରେ ମୋ'ର କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରିବା ଲାଳସାରେ କ୍ଷମତାର ଆକାଂକ୍ଷା ରଖିବାକୁ ମାର୍ଜନୀୟ ମନେ କରି ଯାଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ଏପରି ବାଟରେ ଗଲେ କେବଳ କ୍ଷମତାର ଆସ୍ପର୍ଦ୍ଧା ବଢ଼ିବ ସିନା, ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରରେ ମୁଁ ଯେଉଁସବୁ ବସ୍ତୁରକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛି, ସେସବୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇ ପାରିବନାହିଁ । ଯେତେ ସାଧୁମନ ନେଇ ଆରମ୍ଭ କଲେ ମଧ୍ୟ ହୁଏତ ଶେଷରେ ମୋ'ର କ୍ଷମତାରେ ତିଷ୍ଠି ରହିବାଲାଗି ଅଧିକ ମମତା ଆସିବ, ମଣିଷ ପ୍ରତି ମମତା କମିଯିବ ।

୨୪ । ୮ । ୭୪

ଗୋମୁଖର ସେହି ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କର କଥା ଖୁବ ମନେପଡ଼ୁଛି । ସେ କୁଆଡ଼େ ପ୍ରଥମେ କେଉଁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଦର୍ଶନର ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲେ । ଅଧ୍ୟାପନା କରୁ କରୁ କ୍ରମେ ତାଙ୍କୁ କ୍ଳାନ୍ତ ଲାଗିଲା । ଯେଉଁସବୁ ଦାର୍ଶନିକ ସତ୍ୟକୁ ସେ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟର ନାନା ଭୂଷଣ ପିନ୍ଧାଇ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଆଗରେ ବଖାଣି ଚାଲିଥିଲେ, ସେହି ସତ୍ୟଗୁଡ଼ି-କର ଉପଲବ୍ଧି କରିବାର ଏକ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଆବଶ୍ୟକତା ସେ ଅନୁଭବ କଲେ । ସଂସାର ପ୍ରତି ବିରକ୍ତ ବା ବୀତଶ୍ରଦ୍ଧ ହୋଇ ନୁହେଁ, ଆତ୍ମପରିଚୟ ବା ବିଶ୍ୱ-ପରିଚୟର ଏକ ବାସନା ନେଇ ସେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହେଲେ, ହିମାଳୟକୁ ଆପଣାର ନିକେତନରେ ପରିଣତ କଲେ । କ'ଣ ପାଇଁ କେଜାଣି, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଆଜି ସେହିପରି ଏକ ବାସନା ମୋ'ଭିତରେ ପ୍ରବଳ ହୋଇ ଆସୁଥିବାର ମୁଁ ଅନୁଭବ କରି ପାରୁଛି । ଶିକ୍ଷାସ୍ଥାନ ଅନ୍ଧକାରାଚ୍ଛନ୍ନ ବିରାଟ ଏହି ଦେଶର ଅଧ୍ୟାପନାର ଏହି ମରୁ-ଉଦ୍ୟାନ ଭିତରେ ଆପଣାକୁ ବେଳେବେଳେ ଠିକ୍ ଏକ ନିର୍ବାସିତ ବ୍ୟକ୍ତି ପରି ମନେ ହେଉଛି । ଯେପରି ମୋ'ର ଘର ଏଠାରେ ନୁହେଁ, ସେଠାରେ । ମୋ'ର ଘର ହିମାଳୟର ନିକାଞ୍ଚନରେ ନୁହେଁ, ଏହି ଦେଶର ମଣିଷସମୂହ ଲାଗି

ଯେଉଁଠି ଅର୍ଥ, ରାଜନୀତିକ ଓ ମାନବିକ ଭବିଷ୍ୟତ ଗଢ଼ାହେବାର ସମ୍ଭାବନାମାନ ସସ୍ତାପରି ପଡ଼ିରହିଛି, ସେହି ସାଧାରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ । ଅଧ୍ୟାପନାର ଜୀବନ ପ୍ରତି ମୋ'ର କୌଣସି ଅଶ୍ରଦ୍ଧା ନାହିଁ । ମୋ'ର ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଭିତରେ ମୁଁ ଯେ କେତେ ନିର୍ମଳ ଓ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଆପଣାକୁ ବିତରଣ କରି ଦେଇପାରେ, ତାହାର ପ୍ରମାଣ ସ୍ୱରୂପ ମୋ'ପାଖରେ ଗତ ଦଶ ବରଷର ଅଭିଜ୍ଞତା ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ଏହି କ୍ଷେତ୍ର ମୋ'ର ଅତି ପ୍ରିୟ କ୍ଷେତ୍ର, ଅତି ଆପଣାର କ୍ଷେତ୍ର । କିନ୍ତୁ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦିନପରେ ଦିନ ମୁଁ ଯେଉଁ କଥାମାନ ବଖାଣି ଚାଲିଛି, ସେଗୁଡ଼ିକୁ କୌଣସି ବାସ୍ତବରୂପ ଦେବାରେ କୌଣସି ସହାୟତା ବା ସହଯୋଗ କରିବା ମୋ'ର ଉଚିତ ନୁହେଁ କି ? ମୋ'ର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଏତିକି ।

୧୫ । ୮ । ୭୪

ଆମ ଦେଶର ସମାଜନୀତି କେବଳ ଦୁର୍ନୀତିଦ୍ୱାରା ହିଁ ଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ରହିଛି । ଦେଶର ନେତୃତ୍ୱ ଉପରେ ଆଉ ଦେଶ-ମଣିଷର ଖୁବ୍ ବେଶୀ ଆସ୍ଥା ଥିଲାପରି ମନେ ହେଉନାହିଁ । ନାନା ପ୍ରକାର ସଂଶୟ ଓ ସ୍ଖଳନ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ନେତୃତ୍ୱ ଆପଣାକୁ ଚଳାଇବାର ରଜ୍ଜୁ ହରାଇ ପକାଇଥିବା ପରି ଲାଗୁଛି । ଯେଉଁଠି ନିମ୍ନତମ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ସ୍ତରରେ ମଧ୍ୟ ସମାଜ ଚଳି ପାରେନାହିଁ, ସେଠି ମଣିଷ ବଞ୍ଚି ରହିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁଛି ବା କେଉଁଠି ? ତେଣୁ ଏଦେଶରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଣିଷ କେବଳ ଅପମାନିତ ଓ ବିସ୍ମୃତ ହୋଇ ରହିଛି । ଯେଉଁଠି କେତେକ ମଣିଷଙ୍କୁ କୃତ୍ରିମ ସମ୍ମାନ ମିଳୁଛି, ସେଠି ସେମାନେ ମଣିଷ ବୋଲି ସେହି ସମ୍ମାନ ମିଳୁନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଅର୍ଥ, ପଦ ବା କ୍ଷମତା ଅଛି ବୋଲି ହିଁ ମିଳୁଛି । ସାଧାରଣ ମନର ଖିଆଲ ଅନୁସାରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ମୁଁ କହନ୍ତି, ଏପରି ଏକ ଦୁର୍ବିପାକଗ୍ରସ୍ତ ସମାଜ ଭିତରୁ କୁଆଡ଼େ ଛାଡ଼ି ପଳାଇ ଯିବାକୁ ମନ ହେଉଛି । କିନ୍ତୁ ଆପଣାର ଅସନ୍ତୋଷ ଓ ଅସ୍ଥିରତାକୁ ମୁଁ ଯେତିକି ବୁଝୁଛି, ମୁଁ ସେଥିରୁ ଅବଶ୍ୟ ଦୃଢ଼ କରି କହିପାରିବି ଯେ, ମୁଁ ହିମାଳୟକୁ ଯିବାକୁ ଚାହୁଁନାହିଁ । ସକଳ ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି ବା ଜୀବନବୃତ୍ତିର ନିରୋଧ କରି ମୁଁ ଆତ୍ମସାଧନା କରିବାକୁ ଚାହୁଁନାହିଁ । ମୁଁ ଏହି ମରୁଦ୍ୟାନ ଛାଡ଼ି ସମାଜ ଭିତରକୁ ଫେରିଯିବାକୁ ଚାହୁଁଛି, ଆଲୋଚନା ଓ ତଟସ୍ଥ ନିରୀକ୍ଷଣର ଏହି ସଜ୍ଜିତ ସଭାଘର ଛାଡ଼ି ମୁଁ ମଣିଷ ଭିତରକୁ ଓ ତା'ର ସମସ୍ୟା ଭିତରକୁ ଫେରିଯିବାକୁ ଚାହୁଁଛି । ସମସ୍ୟାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ହିଁ ପଡ଼ିବ, ସେଇଠି ଜୀବନର ସର୍ବକ୍ଷଣରେ ମଣିଷ ସହିତ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ରହିବାକୁ ହେବ ।

୧୭ । ୮ । ୭୪

ମୁଁ ଏଇଠି ବର୍ଷ ଖୋଜୁଚ, ହିମାଳୟକୁ ଯିବା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅନେକ ସହଜ, କିନ୍ତୁ ମଣିଷ ସମାଜ ଭିତରେ ରହି ମଧ୍ୟ ତଥାପି ଭଗବାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ କଳ୍ପପର ହୁଚ ଗ୍ରହରେ ସକଳ ଆହ୍ୱାନର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବା ଆଦୌ ସହଜ ନୁହେଁ । ଆମ ଦେଶରେ ଅନେକ ମଣିଷ କେତେପ୍ରକାର ପ୍ରଲୋଭନରେ ପଡ଼ି ସାଧାରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି । କିଏ କ୍ଷମତାର ଲୋଭରେ ଯାଏ, କିଏ ପଇସାର ଲୋଭରେ ଯାଏ, ପୁଣି କିଏ ମଣିଷ ଭିତ୍ତରେ ରହି ଆପଣା ଜୀବନର ଶୂନ୍ୟତା ଓ ନିଃସଙ୍ଗତାକୁ ଭୁଲି କରି ରହିବାର ଲୋଭରେ ମଧ୍ୟ ଯାଏ । ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ଆପଣା ମତବାଦ, ଆପଣା ଦଳ ବା ଗୋଷ୍ଠୀର ଶୃଙ୍ଖଳ ପିନ୍ଧି ସମାଜ ଭିତରକୁ ଯାଆନ୍ତି । ଆପଣ ଦଳ ବା ମତବାଦର ପୋଷଣ କରିବାରେ ଏହିମାନଙ୍କର ଶକ୍ତି ଓ ଦୃଷ୍ଟି ଏପରି ଭାବରେ କଳଙ୍କିତ ହୋଇ ରହେ ଯେ, ଏମାନେ ହୁଏତ କୌଣସି ସମସ୍ୟାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ଯଥାର୍ଥ ଅବସର ମଧ୍ୟ ପାଆନ୍ତିନାହିଁ । ଏମାନେ କେବଳ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷର ହିଁ ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଅନ୍ତି । ସଂସାରରୁ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ହିମାଳୟକୁ ବାହାରି ଯାଉଥିବା ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କ ପରି ଏମାନେ ହୁଏତ ଆପଣା ଆରଣ୍ୟକତା ଗୁଡ଼ିକର ପୂରଣ କରି ପାରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସମୂହର ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କରି ପାରନ୍ତିନାହିଁ । ନ୍ୟାୟପ୍ରତି ମୂଳତଃ ଏକ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଶ୍ରଦ୍ଧା ନେଇ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷକୁ ତା'ର ବଞ୍ଚିବାଲାଗି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସାମାଜିକ ଅବସର ଆମର ସମାଜରେ ସମ୍ଭବ କରିବାର ସାହସୀ ସଂକଳ୍ପ ନେଇ ଯିଏ ଆମ ଦେଶରେ ସାଧାରଣ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଯିବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି ଦେଶରେ ଆଜି ତାହାରି ପାଇଁ ସବୁଠାରୁ ବଡ ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଚ । ଯେଉଁ ଭଗବତ୍-ଆସକ୍ତିରେ ମଣିଷ ହିମାଳୟକୁ ଯାଏ ବା ସକଳ ସମର୍ପଣ ସହ ଜ୍ଞାନର ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବାକୁ ଯାଏ, ସେହିପରି ଏକ ସମର୍ପଣ-ଭାବ ଓ ସାହସ ନେଇ ସମାଜକୁ ଯିବାକୁ ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି କି ?

୨୭ । ୮ । ୭୪

ମଣିଷ ହିମାଳୟକୁ ଯାଏ ସଂସାରରେ ବର୍ଷିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ତା'ର ମନ ଓ ହୃଦୟକୁ ଏକାନ୍ତ ଓ ସମଗ୍ର କରି ଅନୁଭବ କରିବାପାଇଁ । ଗୋମୁଖର ପାଦଦେଶରେ କଟାଇଥିବା ଦୁଇଟି ରାତିରୁ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଅନୁଭବ କରିଚ, ବିଶ୍ୱଶିଳ୍ପୀର ସେହି ମହିମାମୟ ଶୁଭ୍ରବିସ୍ତାର ଭିତରେ ଚେତନାର ସମସ୍ତ ଖଣ୍ଡତା କୁଆଡ଼େ ମିଳାଇଯାଏ, ହୃଦୟର ସକଳ ବ୍ୟଥା ଓ ଆଘାତ କେଉଁ ସମଗ୍ରତା ଓ ଅଖଣ୍ଡତା ଭିତରେ ଲୀନ ଓ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଏ । ଆପଣାର ସେହି ସମଗ୍ରତାର ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବାଲାଗି ହିଁ ମୁଁ ସମାଜ ଭିତରକୁ ଫେରି ଯିବାକୁ ଚାହୁଁଚ । ସବୁ ମଣିଷ ଭିତରେ

ମୁଁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବାକୁ ଚାହେଁ । ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ମଣିଷର ଛାୟା ତଳେ ବୃହତ୍ତର ମଣିଷ-ସମୂହର ଜୀବନ ବଡ଼ ଅସୁନ୍ଦର, ବିଶୃଙ୍ଖଳ ଓ ଅସମ୍ମାନିତ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଥିବ, ଯେଉଁଠି ଉପରେ ଦମ୍ଭସ୍ଫୀତ ମଣିଷର ନାନା ଉଗ୍ର ଅନ୍ଧ ବିଶ୍ୱାସ ତଳେ ସାରୁ ମଣିଷକୁ ମଣାଇ ନିଷ୍ପେଷିତ କରିବାରେ ଲାଗିଥିବ, ସେଠାରେ କେଉଁ ଶାନ୍ତ ବନ୍ଦୀଶାଳାରେ କବାଟ କିଳି ବସି ମୁଁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇପାରିବ ଓ ସମଗ୍ରତା'ର ଅନୁଭୂତି ଲାଭ କରି ପାରିବ ? ସମାଜରେ ଅନେକ ମଣିଷଙ୍କର ଜୀବନରେ ରହିଥିବା କ୍ଷତଗୁଡ଼ାକୁ ଆଜି ଏ ଦେଶରେ ସାଧାରଣତଃ ସ୍ୱାଭାବିକ ବୋଲି ମାନି ନିଆଯାଉଛି, ସେହି କ୍ଷତଗୁଡ଼ାକୁ ମୁଁ ମୋ'ର ହୃଦୟ ଭିତରେ ଅନୁଭବ କରୁଛି, ମୋ'ର ଗୋଡ଼ରେ ପଥର ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ପରି ଲାଗୁଛି; ଏବଂ ଏହି ସ୍ଥିତିକୁ ମୁଁ ଅତି ଅସହ୍ୟ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରୁଛି ।

୧୮ । ୮ । ୭୪

ଭୁମି ଭୁମି ପରିଶ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ପୁଣି ଆପଣା ଘରେ ତାଙ୍କର ସିଂହାସନ ପାଖକୁ ଫେରିଆସେ, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ତାହାଙ୍କୁ ହିଁ ପ୍ରଣାମ ଜଣାଏ । ମୁଁ ଜାଣେ, ଘରୁ ବାହାରି ଆପଣା ଖିଆଲର ଦମ୍ଭବାଉଡ଼ି ଉପରେ ବୁଆଡ଼େ ଚାଲି ଗଲାବେଳେ ସେ କୌଣସି ପୋଲିସ୍‌ର ରୂପ ଧରି ମୋତେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ବାନ୍ଧି ରଖିବାକୁ ଚାହାଁନ୍ତିନାହିଁ । ସତେ ଯେପରି କେଉଁ ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସରେ ସେ ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ଆତୁର ଘରାମଣା ହୋଇ ଫେରି ଆସିବି ବୋଲି ଜାଣିଥାନ୍ତି । ସେଥିଲାଗି ଘରକୁ ଫେରି ଆସିବା ସମୟରେ ଆପଣାକୁ ବାଇବେଲ୍‌ର Prodigal Son ପରି ମନେ ହୋଇଥାଏ । ତାଙ୍କର କ୍ଷମା ଯେ ମୋତେ ଅବଶ୍ୟ ମିଳିବ, ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ମୋତେ ଦଗ୍‌ଧ କରି ମୋତେ ପୁଣି ତାଙ୍କର ସିଂହାସନ ପାଖକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଆପଣାର ଅନ୍ତର୍ପଥକୁ ଫେରି ଆସିବାର ଅଧିକାର ଦିଏ । ଏମିତି ଅନେକ ବାର ଆପଣା ପାଖରୁ ମୁଁ ବାହାରି ଯାଇଛି, ଅନେକ ଥର ସେହିପରି ଅମିତ ବିଶ୍ୱାସରେ ପୁଣି ଆପଣା ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଛି । ବେଳେବେଳେ ଭାବେ, ଏଥିରୁ ମୋ'ର କି ଲାଭ ହୋଇଛି, କେବଳ ଆପଣା ଖିଆଲକୁ ଅଧିକ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଓ ଅଧିକ ବାହୁଡ଼ି ମିଳିବା ଅପେକ୍ଷା ମୋ'ର ଆଉ କି ଅଗ୍ରଗତି ହୋଇ ପାରିଛି । ଏହାର କୌଣସି ଉତ୍ତର ଦେଇ ମୁଁ କାହାରି ପାଖରେ କୌଣସି କୈଫିୟତ ଦେବାକୁ ଯାଉନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ତଥାପି କହିବାକୁ ଯାଉଛି, ଜୀବନର ବିଶ୍ୱାସ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବିଶ୍ୱାସ ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଚାଲିଛି, ସଂସାରର ଘରେ ବିଚରଣ କରିବାରେ ଭୟ କମିକମି ଯାଇଛି, ମୋ'ର ମୂଳରେ ସେହି ବିଶ୍ୱାସ ଚେର ହୋଇ ମୋତେ ଦୃଢ଼ କରି ଧରିଛି, ପୁଣି ମୋ'ର ଚାହିଁବାରେ ଓ ମୋ'ର ହୃଦୟରେ ମୋ'ର ନିର୍ଭୟତା ମୋତେ ହାତ

ଧରି ବାଟ କଢ଼ାଇ ନେଇ ଯାଇଛି । ଅନ୍ତର୍ଯାମୀର ଗହ୍ୱର ଦାଣ୍ଡରେ ମୁଁ ଲଭି ଷଡର କୌଣସି ସ୍ୱଭାବ ଭଙ୍ଗିନ, କିନ୍ତୁ ପାଦ ତ ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ବନ୍ଦ ହୋଇନ ।

୧୯ । ୮ । ୭୪

ଗତ ପନ୍ଦର ତାରିଖ ଦିନ ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦଙ୍କର ଜନ୍ମଦିବସ ମଧ୍ୟ ଅତୀତ ହୋଇଗଲା । କେବଳ ସେଦିନ କାହିଁକି, ବରଷଯାକ ଅନେକ ଥର ମୁଁ ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରିଥାଏ । ଅନେକ ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ପାଠ କରିଥାଏ । ପୁଣି ଆହୁରି ଅନେକ ସମୟରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରେରଣା ମୋତେ ଧ୍ୟାନସ୍ଥ ମଧ୍ୟ କରିଦିଏ । ପଣ୍ଡିଚେରୀ ଆଶ୍ରମ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ସାଧନା-ସଦନର କଥା ଭାବିଲାବେଳେ ମୁଁ ମୁଖ୍ୟତଃ ବା ସମଗ୍ରତଃ ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦଙ୍କ କଥା ହିଁ ଭାବିଥାଏ । ପଣ୍ଡିଚେରୀ ତୀର୍ଥର ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଯାଇଥିବା ବେଳେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନାନାପ୍ରକାର ପ୍ରଲୋଭନ ତଥା diversion ସତ୍ତ୍ୱେ ମୁଁ ସେଠି ପ୍ରଧାନତଃ ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦଙ୍କ କଥା ହିଁ ଭାବିଛି, ଏବଂ ଅରବିନ୍ଦ,—ସାଧନ ସନ୍ଦେଶକୁ ଏକପ୍ରକାର Theology ବା Catechismରେ ପରିଣତ କରିବାକୁ ଉତ୍ସାହବ୍ରତୀ ହୋଇ ବାହାରିଥିବା ଅରବିନ୍ଦ-ଭକ୍ତ ବା ଅରବିନ୍ଦବାଦୀମାନଙ୍କର ସନ୍ତାପନ ମୋତେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରି ପାରିନାହିଁ । ମୁଁ କେବଳ ଏତିକି ବୁଝେ । ଶ୍ରଦ୍ଧା ବଢ଼ୁ, ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ସନ୍ନିଧି ଲାଗି ମୋ'ର ଅଧିକାର ମଧ୍ୟ ବଢ଼ୁ । କିନ୍ତୁ ମୋହ ନ ବଢ଼ୁ । କେଉଁଠି ମନ ଭିତରେ ବା ଖଟୁଲି ଉପରେ ଗୋଟାଏ ମହିମାସ୍ଥିତ ପୁତ୍ତଳି ବସାଇଦେଇ ତାହାରି ପ୍ରଭାମଣ୍ଡଳ ଭିତରେ ମୋ'ର ସମସ୍ତ ଉଦ୍‌ଯୋଗାଭିଳାଷକୁ କଳକା କରି ରଖିବାର ନିହକ ଦମ୍ଭ ଯେପରି ମୋ'ର କୌଣସି ଦିନ ନହେଉ । ମୋ'ର ଭକ୍ତି ପାଚେରୀ ହୋଇ ମୋତେ ଯେପରି କୌଣସି ଦିନ କୌଣସି ଧର୍ମଗୃହ ଓ ଧର୍ମୋତ୍ସାହର ଗମ୍ଭୀର ଭିତରେ କଳି ନଦେଉ ।

୨୦ । ୮ । ୭୪

ଭେକ ଓ କୀର୍ତ୍ତନର କୋଳାହଳସବୁ ଛାଡ଼ି ଆସିବାଦ୍ୱାରା ମୋ' ଭିତରେ ଧର୍ମଭାବ ବଢ଼ିଛି କି ନାହିଁ, ମୁଁ ସେ କଥା କହି ପାରିବନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଧର୍ମାନୁରକ୍ତି ଅବଶ୍ୟ ବଢ଼ିଛି । ବିଶ୍ୱାସ କରିବାଲାଗି ସାହସ ବଢ଼ିଛି, ସଂଶୟ କରିବାଲାଗି ମଧ୍ୟ ସାହସ ବଢ଼ିଛି, ଏବଂ ମୋ'ଲାଗି ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା ହେଉଛି ଯେ, ମୋର ଦୃଷ୍ଟି ଓ ବିଚାରରେ ସହିଷ୍ଣୁତା ବଢ଼ିଛି ଏବଂ ଫଳତଃ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ନାନାବିଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ Sense of Humour ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିଛି । ମୁଁ ଭଲ କରି ଜାଣେ, ଗୁରୁର ଭକ୍ତମାନଙ୍କର କୌଣସି ସଙ୍ଘରେ ମୁଁ ବେଶୀବେଳ ବସି ପାରେ-ନାହିଁ, ମତ ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସର ଜ୍ୱର ଯେଉଁଠି ଯେତେ ଉଚ୍ଚ ଥାନରେ ଦେଖିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ

ବଡ଼ ସନ୍ତାପିତ ହୋଇଉଠେ । କିନ୍ତୁ ତା' ବୋଲି ମୋର ଖୋଜିବା କଦାପି ବନ୍ଦ ହୁଏନାହିଁ । ଭେକ, କୀର୍ତ୍ତନ ଓ ପନ୍ଥାକୁ ମୁଁ କେବେହେଲେ ନିଃସାର ଓ ନିରର୍ଥକ ବୋଲି କହି ଫିଙ୍ଗି ଦିଏନାହିଁ । କୌଣସି ବାଟକୁ ଅବାଟ ବୋଲି କହିବାର ଧୃଷ୍ଟତା ମୋର କେବେ ହୁଏନାହିଁ । ଜୀବନରେ କିଛି ନହେଉ ପଛକେ, ମୋର ମୁଣ୍ଡରେ କୌଣସି ଗୁରୁ ବା କୌଣସି ସଫଳ ଧର୍ମପଥର ଅନୁସ୍ତୁତିରୂପା ବନ୍ଧା ନହେଉ ପଛକେ, ମୁଁ ତାହାକୁ ହିଁ ଅର୍ଥ ତ୍ତ ମୋର ଅନେ୍ଵଷଣ ଓ ଦ୍ଵାରେଦ୍‌ଘାଟନ ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ହିଁ ଜୀବନସ୍ତରଣାର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଲାଭ ଓ ବଡ଼ ସମ୍ପଦ ବୋଲି କହିବି । ଏହି ସମ୍ପଦ ମୁଁ ପାଇଲି କିପରି ? କେଉଁ ଘରେ ବା ସଙ୍ଘରେ ଆପଣାକୁ ଆବଦ୍ଧ କରି ପକାଇଥିଲେ ମୋ' ଜୀବନରେ ଏହା ସମ୍ଭବ ହୋଇନଥାନ୍ତା, ଆପଣା ଗୁରୁ ବା 'ଆପଣା ଧର୍ମଧ୍ୱଜା'ର ଗୌରବ ଗାଇ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପଛରେ ପଡ଼ିଯାଇଥିବା ଅକିଞ୍ଚନ ବୋଲି କାକୁଣା କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା କଦାପି ହୋଇ ନଥାନ୍ତା ।

୨୧ । ୮ । ୭୪

ଦିନମାନ କେତେ କେତେ ବସ୍ତୁର ମନକୁ ଆସେ, ଙସାରଭ ତାଲମାନ ଜୀବନର କେତେ କେତେ କଲା ଆସି ହୃଦୟ ଉପରେ ଲାଖି ରହିଲାପରି ଲାଗେ । କେତେ ଆନନ୍ଦରେ ଆଖି ମଳିଯାଏ, କାନ ଝାଣି ହୋଇଯାଏ, ମୋର ସକଳ ଚେତନା ଘଡ଼ିଏ କାଳ ମଗ୍ନ ହୋଇ ଉଠିଲାପରି ମନେହୁଏ । ସେତିକିବେଳେ ମୁଗ୍‌ଧ ଭାବରେ ମୁଁ ଆପଣାକୁ କହିରଖେ ଯେ କାଲିର ଦିନଲିପିରେ ମୁଁ ଏହି ସ୍ମୃତିଟିକୁ ହିଁ ଲେଖି ରଖିବି । ସତେଯେପରି କେଉଁ ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ ପାଇଥିବାର ଆନନ୍ଦରେ ମୋର ମନ ଭରି ହାଲୁକା ହୋଇଯାଏ । ସତେଅବା ମୋତେ କୌଣସି ବିଶେଷ ଅଧିକାର ମିଳିଥିବା ପରି ହୃଦୟ ହୃଷ୍ଟ ହୋଇ ରହେ । ଦିନେ ଦିନେ ସକାଳେ ସେହି ସ୍ମୃତିଟିର ଆବେଶ ରହିଥାଏ, ସେଦିନ ଏହି ଖାତା ପାଖରେ ଆସି ବସିବା ମାତ୍ରକେ ମୁଁ ତାହାକୁ ହିଁ ଲିପିବଦ୍ଧ କରି ରଖେ । ଦିନେ ଦିନେ ହଠାତ୍ ସେକଥା ମନେ ପଡ଼େନାହିଁ । ଆପଣା ଭିତରେ ଆପଣାକୁ ଭାରି ବାଉଳା ପରି ଲାଗେ । ଅସ୍ଥିର ମନରେ ଆପଣାକୁ ନେଇ ଟିକିଏ ଅଡୁଆ ମଧ୍ୟ ଲାଗେ । ସେତିକିବେଳେ ହସିବା ମନ କହିବାକୁ ଆସେ, ଯେତେବେଳେ ଯେଉଁ ଭାବନା ମନକୁ ଛୁଇଁଯିବାକୁ ଆସେ, ତାକୁ ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ କୌଣସି ଟିପାଖାତାରେ ଟିପି ରଖିଲେ ଆଉ ଏ ବାଉଳା ହେବାର ପ୍ରମାଦ ସହିବାକୁ ପଡ଼ନ୍ତାନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଟିପି ରଖିବ କାହିଁକି ? ଟିପି ରଖିବାର ଲାଳସା ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୁଏତ କୌଣସି ବସ୍ତୁରର ସ୍ୱାଭାବିକ ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ଲାଭ କରିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

୨୨।୮।୭୪

ଆପଣଙ୍କୁ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଇଚ୍ଛାରେ ହୁଏତ ଉଦ୍‌ଗ୍ରୀବତା ବା ଉତ୍ସାହ ଥାଇପାରେ, ମାତ୍ର ଆପଣଙ୍କୁ କୌଣସି ସାର୍ଥକ ଓ କଳାତ୍ମକ ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରକାଶ କଲାବେଳେ ମନ, ବୁଦ୍ଧି ଓ ହୃଦୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ଶାନ୍ତ ହୋଇଯିବା ଦରକାର । କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅତୃପ୍ତି ବା ଅଚଞ୍ଚଳ ମନୋଭାବ ଭିତରେ ଆମୂର୍ତ୍ତି ଧରିଥିଲେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦରଭାବେ ତାକୁ ନିବେଦନ କରିବା ଆଦୌ ସମ୍ଭବ ହୁଏନାହିଁ । ସେପରି ଶାନ୍ତ ହେବା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋ'ପକ୍ଷରେ ସବୁବେଳେ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରୁନାହିଁ । ଆପଣ ହୃଦୟର ଆଗ୍ରହ ଓ ଆଚରଣରୁ ଏହି କଥାଟାକୁ ମୁଁ ବେଶ ଅନୁଭବ କରି ପାରୁଛି । ସେଇଥି ଲାଗି ଆପଣଙ୍କୁ ସୁନ୍ଦର ଓ ସମାହିତ ଭାବେ ମୁଁ ସବୁବେଳେ ପ୍ରକାଶ କରି ପାରୁନାହିଁ । ଅନେକ ସମୟରେ ମୁଁ ଠିକ୍ ଯାହା କହିବାକୁ ଯାଉଛି, ସେ କଥାକୁ ଯଥାର୍ଥ ଢଙ୍ଗରେ କହି ପାରୁନାହିଁ ଠିକ ଯାହା ଲେଖିବାକୁ ଯାଉଛି, ତାହା ଲେଖି ପାରୁନାହିଁ । ଭିତରେ ଓ ବାହାରେ ଯାହା ମୁଁ ଦେଖିବାକୁ ଚାହୁଁଛି, ତାହା ଦେଖି ପାରୁନାହିଁ । ମୁଁ ଯେ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ, ମୁଁ ଯେ ଅପରିପକ୍ୱ- ଏହିପରି ଏକ ଶଙ୍କାଜନିତ ଅସନ୍ତୋଷ ମୋର ସାଧନାରେ ଫୁଲ ଫୁଟିବା ସମ୍ଭବ କରାଇ ଦେଉନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ସମସ୍ତ ଜାଣି ଧ୍ୟାନସ୍ଥ ଓ ସମାହିତ ହୋଇ ଦ୍ୱାର ଖୋଲିବା ଉଚିତ, ମୁଁ ସେତିକିବେଳେ ବଡ଼ ଅସୁନ୍ଦର ଭାବରେ କୃପଣଙ୍କ ପରି ଏଣେତେଣେ ଲୁଚି ପଳାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି । ମୁଁ ଜାଣେ, ଏହାର କାରଣ ଅନେକ ରହିଛି । ମୁଁ ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଛି, ଯେଉଁଭଳି ପୃଥିବୀରେ ବିଚରଣ କରିବାର ସୁଯୋଗ ମୁଁ ପାଇଛି, ଯେଉଁ ମଣିଷସଭାରେ ଆପଣଙ୍କୁ ନିବେଦନ କରିବାର ଆହ୍ୱାନ ମୁଁ ଅନୁଭବ କରିଛି, ସେସବୁଥିରେ ଏହାର ଅନେକ କାରଣ ରହିଛି । କିନ୍ତୁ କାରଣ ମୋ' ଭିତରେ ବି ରହିଛି । ନିର୍ବାଣର ପ୍ରବଳ ବାସନା ରଖିଥିବା ଜଣେ ମଣିଷ ସ୍ୱଭାବରେ ତେଣୁ ମୁଁ ବାରବାର ଆପଣଙ୍କର ଦ୍ୱାର ଖୋଲିବାକୁ ହିଁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି ।

୨୩।୮।୭୪

ମନ କହୁଛି, ମୁଁ ସମାଜର କ୍ଷେତ୍ରକୁ ମଣିଷ ଭିତରକୁ ଯିବି । ଗୋମୁଖର ପିତୃତୁଲ୍ୟ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ କହୁଛନ୍ତି, ଅବସର ମାତ୍ରକେ ହିଁ ହିମାଳୟର ଦର୍ଶନଲାଭ କରି ଆସିବାକୁ ଜଣେ ମୋର ଶୁଭ ଓ ଉନ୍ନତିର ବିକାଶ ଚିନ୍ତା କରୁଥିବା ଗୁରୁଜନ ପରାମର୍ଶ ଦେଉଛନ୍ତି ଯେ, ମୋର ପଣ୍ଡିଚେରୀ ଆଶ୍ରମକୁ ଯାଇ ସେଇଠାରେ ଅଧ୍ୟାପନା କରିବା ଉଚିତ । ସ୍ଥାନାନ୍ତର ଭେଦରେ ମଣିଷର ବାତାବରଣରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ, ମୁଁ ସେକଥା ମାନୁଛି । ବାତାବରଣର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲେ

ମଣିଷ ଉପରେ ତାହାର ଅନୁକୂଳ ବା ପ୍ରତିକୂଳ ପ୍ରଭାବ ମଧ୍ୟ ପଡ଼ିଥାଏ, ମୁଁ ସେକଥା ବି ମାନୁଚି । କିନ୍ତୁ ମଣିଷର ହେବା ନହେବା ଏବଂ ଫୁଲଟିର ଫୁଟିବା ନଫୁଟିବା କ'ଣ କେବଳ ସ୍ଥାନପରିବର୍ତ୍ତନ ଦ୍ୱାରା ହିଁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହୁଏ ? ପଣ୍ଡିଚେରୀ ବା ହିମାଳୟ ଗଲେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଆଖି ବଳେବଳେ ଖୋଲି ଯାଏନାହିଁ, ଓଲଟି ହୁଏତ କେତେକଙ୍କର ସଂଶୟର ଅନ୍ୱେଷଣଶକ୍ତି ଶୀତଳ ହୋଇଯାଏ, ଜିଜ୍ଞାସାର ଦ୍ୱାର ହୁଏତ ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଏ । ସମାଜ ଭିତରକୁ ଦଉଡ଼ି ପଳାଇଲେ ବା ରାଜନୀତି ଭିତରେ ଛନ୍ଦି ହୋଇଗଲେ ସମାଜ ଓ ଜନଗଣର ଜୀବନ ସହିତ ଅନ୍ତରଗତ ସମ୍ମିଳନ ବଳେବଳେ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ଯାଏନାହିଁ । ସଂସାରରେ ମୁଁ ଏପରି ତଥାକଥିତ ବହୁତ men of action ଦେଖିଚି, ଯେଉଁମାନେ କେବଳ ଆପଣା ଅହଂକାର ଧର୍ମ ପାରଣ ଲାଗି ସମାଜର ପଲ୍ୱଳରେ ପଙ୍କ ମନ୍ଥିବାକୁ ଯାଇ ପହଞ୍ଚି ଯାଆନ୍ତି । ମଣିଷର ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ଓ କଲ୍ୟାଣ ଖୋଜିବାର ବାହାନାରେ କିଏ କ୍ଷମତା ଖୋଜିବୁଲେ, କିଏ ଆପଣା ଲାଗି ଆପଣାର ସ୍ୱୀକୃତି ଖୋଜି ବୁଲେ ।

୨୪ । ୮ । ୭୪

ଏ ଥାନ ଛାଡ଼ି ସେ ଥାନକୁ ଗଲେ ମଣିଷର ଦ୍ୱାର ଖୋଲି ଯାଏନାହିଁ । ସଂସାର ଛାଡ଼ି ହିମାଳୟର ଏକାନ୍ତ ଜୀବନ ଭିତରକୁ ପଳାଇଗଲେ ହୃଦୟ ଶାନ୍ତ ହୋଇ ଯାଏନାହିଁ । ପଣ୍ଡିଚେରୀର ଆଶ୍ରମ-ଆବରଣକୁ ଆବୋରି ନେଲେ ଜୀବନର ନବଜନ୍ମ ହୁଏନାହିଁ, ଏବଂ ଲାଭକ୍ଷତି ଠିକ୍ କରି କିଏ ବା ହିମାଳୟ, ପଣ୍ଡିଚେରୀ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଥାନକୁ ଯିବାଲାଗି ନିଷ୍ପତ୍ତି କରେ ? ବେଳେବେଳେ ଅତି ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ହିମାଳୟ ଲାଗି ମନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଯାଏ । ସମୟ ଆସେ ଯେତେବେଳେ ଅତି ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ପଣ୍ଡିଚେରୀ ହିଁ ଆପଣାଲାଗି ଏକମାତ୍ର ବିଚରଣଭୂମି ବୋଲି ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ । ସେତିକବେଳେ ହିମାଳୟ ବା ପଣ୍ଡିଚେରୀ ଗଲେ ସେଥିରେ କୌଣସି ସାର୍ଥକତା ମିଳେ । କିନ୍ତୁ ଏଠୁ ଛାଡ଼ି ସେଠିକୁ ପଳାଇଗଲେ କୌଣସି ସାର୍ଥକତା ମିଳେ ନାହିଁ । ଏଠୁ ଛାଡ଼ି ସେଠିକି ପଳାଇଗଲେ ବୈରାଗ୍ୟ ନାମରେ ପ୍ରଧାନତ ହୃଦୟର ଚାପ ବଢ଼େ, ଦୃଷ୍ଟିରେ ଉଗ୍ରତା ବଢେ, ଆବରଣଟା ହିଁ ଭଲ ଲାଗେ, ଜବାବ ନିଜ ବସିବାକୁ ମୁକ୍ତ ବୋଲି କହିବା-ଲାଗି ଏକପ୍ରକାର ଧୃଷ୍ଟତା ମଧ୍ୟ ହୋଇଯାଏ । ତେଣୁ ମୁଁ ଏଠା ଛାଡ଼ି ସେଠାକୁ ଯିବାର ଧୃଷ୍ଟତା କରିବି ନାହିଁ । ଏଠା ପ୍ରତି ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଯେପରି ମୋ'ର କୌଣସି ଦିନ ସେଠାପ୍ରତି ଆସକ୍ତି ନଜନ୍ମେ । ଏଠାକାର ଆସକ୍ତି ସଂପ୍ରସାରିତ ଓ ସହଜପ୍ରସାରିତ ହୋଇ ହିଁ ମୋ'ର ସେଠାପ୍ରତି ଆସକ୍ତି ଜନ୍ମୁ । ମୁଁ ଜାଣେ, ହୁଏତ

ଏହାଦ୍ୱାରା ମୋ'ର ବନ୍ଧୁ ଓ ଶୁଭଚିନ୍ତକମାନେ ମୋତେ ବୁଝିବେ, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଏହା ମଧ୍ୟ ଜାଣେ ଯେ, କେବଳ ଏହାରଦ୍ୱାରା ହିଁ ମୋ'ର ଅନ୍ତରର ସାର୍ଥକଯାତ୍ରା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ । ପାହାଡ଼ ତା ଆଶ୍ରମ ଯୁଆଡ଼କୁ ହେଉ ପଛକେ, ଆସନ୍ତାର ଝଡ଼ଟା ମୋ'ର ହୃଦୟ ଦେଇ ହିଁ ପଶିବ ।

୨୪ । ୮ । ୭୪

ବୁଢ଼ା ବୋଧହୁଏ ଠିକ୍ ଏମିତି ହୁଅନ୍ତି । ପଥରକୁ ପଥର ଖାଲି ବାଧ୍ୟ ହେଲା ପରି କାମ କରି ଯାଉଥିବ, ଏଣେ ହୃଦୟର ଅଣ୍ଟି ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ଫାଙ୍କ ରହୁଛି ବୋଲି ଏକ ପ୍ରକାର ଗ୍ଲାନି ଜୀବନର ସକଳ ମୁହୂର୍ତ୍ତିକୁ କାମୁଡ଼ି ଧରିଥିବ । ଆପଣାକୁ ନାନା ଅଧିକ ସଫଳ ମଣିଷମାନଙ୍କ ସହିତ ତୁଳନା କରି କରି ହୀନଭାବ ସନ୍ତପ୍ତ ମନ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଶ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ପଡୁଥିବ, ଅଥଚ ଆପଣା ବାଟରେ ଆପଣା ଖୁସିରେ ଆପଣା ଦୁଆରଟିକୁ ଖୋଲିବାର ବିଶ୍ୱାସ ବା ସାହସ କେବେ-ହେଲେ ହେଉ ନଥିବ । ବୁଢ଼ା ହେବା'ଲାଗି ଆଉ କିଛି ଭିତର ବାଟ କ'ଣ ଅଛି, ମୁଁ ସେକଥା ଜାଣେନାହିଁ । ସଂସାରରେ ମୁଁ ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ତ ଓ କର୍ମଗ୍ରସ୍ତ ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖିଚି, ଯେଉଁମାନେ କି ଅଣନିଃଶ୍ୱାସୀ ହେବାଯାଏ ବି କାମ ସରିଲା ବୋଲି ଭାବି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ,—ଅଥଚ ଏଣେ ଆପଣା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗୋଟିଏ ମଣିଷ ସହିତ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ଡୋର ବାନ୍ଧି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏମାନେ ବାହାରେ ଦେଖିବାକୁ ଯେତେ କ୍ଷମତା ବା ଯେତେ ପଇସାର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ବସିଥାଆନ୍ତୁ ପଛକେ, ଭିତରକୁ ଅନାଇ ଏମାନଙ୍କୁ ମୁଁ କେବଳ ବୁଢ଼ା ବୋଲି କହିବାକୁ ବାଧ୍ୟହୁଏ । ଏମାନେ ଏହି ସଂସାରପଙ୍କରେ ସାଲୁବାଲୁ ହେଉଥାନ୍ତି, କେତେ ମଣିଷଙ୍କର କେତେ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ପଙ୍କ ଫୋପାଡ଼ିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ତଥାପି ଏମାନେ ସଂସାର ଭିତରେ ନଥାନ୍ତି; ଏମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସଂସାର ଲାଗି କୌଣସି ଶ୍ରଦ୍ଧାଶୀଳ ପଥ ନଥାଏ ।

୨୭ । ୮ । ୭୪

ସବୁବେଳେ ମୁଁ ଯଦି ସେହି ଗୋଟିଏ ସ୍ଥିତିରେ ରହିବାକୁ ଚାହୁଁଥିବି, ତେବେ ତାହାକୁ କେବଳ ସ୍ୱାର୍ଥପରତା ବୋଲି କୁହା ନଯାଇ ଜଡ଼ବୋଧତା ବୋଲି ମଧ୍ୟ କହିବାକୁ ହେବ । ଖୋଲା ପବନ ଓ ଖୋଲା ଆଲୁଅ ଦେହରେ ବାଜିଲାବେଳେ ନିର୍ମଳ ଆଉ କେଉଁ କୁଡ଼ସ୍ୱର ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣିଲାବେଳେ, ଆପଣାର ଏକାନ୍ତରେ ଆପଣା ଭିତରେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ରହିଥିବା ବେଳେ ଯେପରି ମୁଁ ଦେହର ବାଡ଼ ଡେଇଁଯାଏ, ସକଳ ଅନୁଭୂତିର ବାଡ ଡେଇଁଯାଏ, ସକଳ ପ୍ରକାର ଅଶାନ୍ତତାର ବାଡ଼ ମଧ୍ୟ ଡେଇଁଯାଏ । ମୋ'ର ଜୀବନକୁ ଆବୋରି ଧରିଥିବା ଧରଣୀ ସେତେବେଳେ ସ୍ୱର୍ଗ ପରି ମନେହୁଏ, ସକଳ ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ଯେଉଁ ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ପରି ମନେହୁଏ । ଭୟ ବୋଲି

କୋଉଠି କଷ୍ଟ ରହିଛି ବୋଲି ଆଉ ମନେ ପଡ଼େନାହିଁ, ଶରୀରକୁ ପୋଷଣ କରି ରଖିବା ଲାଗି ଦୃଷ୍ଟି ସମକ୍ଷରେ କୌଣସି ଆବରଣ ନଥାଏ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ସବୁବେଳେ ଏହିପରି ସ୍ଥିତିରେ କାହିଁକି ରହିବାକୁ ଚାହୁଁଛ ? ଶୁଣିଛ, ପୁଣ୍ୟବାନ ଲୋକ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଗଲେ କୁଆଡେ଼ ସେମାନଙ୍କୁ କଷ୍ଟ କରିବାକୁ ପଡ଼େନାହିଁ; କଷ୍ଟ ଖୋଜିବାକୁ ପଡ଼େ-ନାହିଁ, ତେଣୁ କଷ୍ଟ ହରାଇବାକୁ ମଧ୍ୟ ପଡ଼େନାହିଁ । ସେଠି କୁଆଡେ଼ ନ ଚାହିଁଲେ ମଧ୍ୟ ସବୁ ମିଳେ । ସେଠି କାହିଁକି, ଏଠି ମଧ୍ୟ ମୁଁ ସେପରି ପୁଣ୍ୟବାନ୍ ହୋଇ ବସିବାକୁ ଚାହେଁନାହିଁ । ମୁଁ ବାରବାର ହରାଇ ବାରବାର ପାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ ହୁଏ, ବାରବାର ଶରୀର ଛାଡ଼ି ବାରବାର ପୁଣି ନୂତନ ଓ ସମଗ୍ରତର ଶରୀରରେ ତାକୁ ଓ ଆପଣାକୁ ଚହ୍ନିବାର ଯୋଗ୍ୟ ହୁଏ, ବାରବାର ବାଉଳା ହୋଇ ପୁଣି ଘରକୁ ଫେରି ଆସିବାର ଯୋଗ୍ୟ ହୁଏ । ସବୁରି ଭିତରେ ରହିବାର ଯୋଗ୍ୟ ହୁଏ, ବାରବାର କାନ୍ଦି ବାରବାର ନିର୍ମଳ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ ମଧ୍ୟ ହୁଏ । ଏହା ଅପେକ୍ଷା ହୁଏତ ଅଧିକ ଭଲ ବା ସରଳତର ବାଟ ଥାଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ମୋ'ରି ବାଟରେ ଚାଲିବାକୁ ଚାହେଁ, ମୋ'ରି ପାଦରେ ଧରିବାକୁ ଚାହେଁ ।

୨୭ । ୮ । ୭୪

ମୋ'ର ଘଣ୍ଟା ମଧ୍ୟ ମୋର ଦିନଚର୍ଯ୍ୟାକୁ ଯେ କେତେଦୂର condition କରିପାରେ, ଗତ କେତେଦିନ ହେଲା ମୁଁ ତାହାର ପ୍ରମାଣ ପାଇଯାଉଛି । ଏବେ ହଠାତ୍ କୌଣସି କାରଣରୁ ମୋ'ର ଘଣ୍ଟା ଆଉ ଚାଲୁନାହିଁ, ଏବଂ ମୁଁ ସମସ୍ତ ଅଭାବରୁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତା'ର ମରାମତି ବି କରାଇ ପାରୁନାହିଁ । ତେଣୁ ଠିକ୍ ସମୟରେ ଆପଣାର ସବୁ କାମ କରିପାରିବାରେ ଓ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟରେ ସବୁ ସ୍ଥାନରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚି ପାରିବାରେ ଏହି କେତେଦିନ ହେଲା ମୋତେ ପ୍ରାୟ ଅନ୍ଧ ପରି ଲାଗୁଛି । ସବୁବେଳେ ମନରେ ଆଶଙ୍କା ରହୁଛି ଯେ, ମୁଁ ହୁଏତ ଉଚିତ ସମୟରେ ଉଚିତ ଜାଗାରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚି ପାରିବନାହିଁ । ମୋ'ର ମନେ ଅଛି, ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ପଢ଼ିଲାବେଳେ ମୋ' ପାଖରେ ଘଣ୍ଟା ନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଘଣ୍ଟା ନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ କୌଣସି ଦିନ ବିଳମ୍ବରେ କୌଣସି ଜାଗାରେ ପହଞ୍ଚି ନଥିଲି, ଏବଂ କାଳେ ବିଳମ୍ବ ହୋଇଯିବ ବୋଲି କେବେ ମନ ଭିତରେ କୌଣସି ଆଶଙ୍କା ମଧ୍ୟ ହେଉ-ନଥିଲା । ବେଶ୍ ମନେ ଅଛି ବିନା ଘଣ୍ଟାରେ ଠିକ୍ ସମୟ ବାରି ମୁଁ ଦୁଇ ମାଇଲ୍ ଦୂରରେ ଥିବା ରେଳ୍ ଷ୍ଟେସନ୍‌ରେ ମଧ୍ୟ ଉଚିତ ସମୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ-ପାରୁଥିଲି । ରାତି ପାହାନ୍ତାବେଳେ ଏତେଟା ବେଳେ ଗାଡ଼ୀ ଧରିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ସେଥିଲାଗି ଏତେଟାବେଳେ ଉଠି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ, ପାଖରେ ଘଣ୍ଟା ନଥାଇ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ସେତେବେଳେ ଏହିସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ କରିପାରୁଥିଲି ଏବଂ ଘଣ୍ଟା ନାହିଁ

ହୋ'ଇ ସମସ୍ତସ୍ଖଳିତ ହେବାର ଆଶଙ୍କା ମୋ'ର କେବେ ହେଉନଥିଲା । ସେତେ-ବେଳେ ବି conditioning ହେଉଥିଲା, କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ଘଡ଼ି ନମିଷ ବୁଝେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁନଥିଲା । ଏବେ କ୍ରମେ ମୋ'ର ଅନ୍ଧ ଜୀବନକ୍ଷେପରେ ଘଡ଼ି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ରହିଚ ।

୨୮ । ୮ । ୭୪

ଭିତରେ ଅନେକ ଅସନ୍ତୋଷ, ବାହାରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଅସନ୍ତୋଷ । ସିଧାସଳଖ ବାଟରେ ଜୀବନର ଏକ ସହଜ ଦର୍ଶନ ଗଢ଼ିବାର ଇଚ୍ଛା ଥିଲେ ହୁଏତ ମୁଁ କହି ପାରୁଥାନ୍ତି, ଏ ସଂସାରରେ ମୁଁ ଜନ୍ମ ହୋଇଚି ବୋଲି ମୋତେ କାହିଁକି ଦାହା କରାଯିବ ? ମୁଁ କହୁଥାନ୍ତି; ମୋ'ର ଅତୀତ ନାହିଁ କି ଭବିଷ୍ୟତ ନାହିଁ, ଠିଆ ହୋଇଥିବା ସ୍ଥାନରେ ମୋ' ଗୋଡ଼ତଳେ କୌଣସି ଭୂମି ନାହିଁ । ଆପଣା ବିଷୟରେ ଭାବି ବସିଲେ ମୋ'ର ଦର୍ଶନର ଡେଣା ଅନ୍ୟଢଗରେ ଉଡ଼ିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ । ମୁଁ ଭାବେ; ଏହି ଗୋଟାଏ ଜୀବନରେ ମୋ'ର ଏହି ପୃଥିବୀର ଦାହ୍ୟାଦ ହେବା ସରି ଯିବନାହିଁ । ମୋ' ଭିତର ଦେଇ ଯେଉଁ ଜୀବନ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଚି, ନାନା ପଥ ଓ ନାନା ପ୍ରୟୋଗରେ ଉତ୍ସାହ ଆଗଭର ହୋଇ ବାହାରି ଯାଉଚି, ସେହି ଜୀବନ ଅନନ୍ତକାଳ ଲାଗି ଆପଣାକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ମାଧ୍ୟମରେ ଜଗତକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବାରେ ଲାଗିଥିବ । ମୋ'ର ଏହି ଜନ୍ମର ଅସନ୍ତୋଷ ବୀଜ ହୋଇ ଆର ଜନ୍ମରେ ନୂତନ ଅଙ୍କୁରରେ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରିବ । ତେଣୁ ଏଠି ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋ'ର ଯେତିକି କରିବା କଥା, ମୁଁ ତାହା ଅବଶ୍ୟ କରିଯିବ, ଅତଳ ବିଶ୍ୱାସର ସହିତ ମୁଁ ତାହା କରିଯିବି । ମୋ'ର କାର୍ଯ୍ୟ, ମୋ'ର ଚେଷ୍ଟା ଓ ମୋ'ର ସମ୍ଭାବ୍ୟତାକୁ ଅନନ୍ତ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିନେଇ ମୁଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଯିବି । ଏହି ବିଶ୍ୱର ଭିତରେ ଏହି ମାୟାମୟ ପୃଥିବୀରୁ ମରି ସେଠି ସ୍ୱର୍ଗରେ ଅମର ହେବାର କୌଣସି ଉଦ୍ଭମ୍ବର-ଦର୍ଶନର ଗନ୍ଧ ନାହିଁ । ହୃଦୟର ଅଭିଳାଷ ଏଠି ଜୀବନର ସତ୍ୟକୁ ମୋ'ର ପାଥେୟ ବା ବିଶ୍ୱରର ରୂପ ଦେବା'କୁ ପ୍ରୟାସ କରୁଚି ମାତ୍ର । ଏହି ପ୍ରୟାସ ହେଉଚି ମୋ ଜୀବନର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ସଙ୍ଗୀ ।

୨୯ । ୮ । ୭୪

ମୁଁ ଯେତିକି ଶୁଣିଚି, ସେତିକି ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ଉଠୁଚି । ସମସ୍ତେ କେଡ଼େ ଖୁସିରେ ଅଥଚ କେଡ଼େ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ନାନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଓ ନାନା ସ୍ତରରେ ହେଉଥିବା ଚୋରିର ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଯାଉଚନ୍ତି । ଏକ ଅତି ସ୍ୱାଭାବିକ ଉପସଂହାର କଲାପରି ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ କହୁଚନ୍ତି, ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଶିଳ୍ପ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଢ଼ି

ସବୁ ପରସ୍ତରେ ଏପରି ଶ୍ୱେତ ଓ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ପଙ୍କ ଘାଣ୍ଟୁଛନ୍ତି, ସେ ଦେଶର ଆଉ କ'ଣ ଉନ୍ନତ ହୋଇ ପାରିବ, କେଉଁଠି ଆଉ କ ପରିବର୍ତ୍ତନ ବ ହୋଇ ପାରିବ । ମୁଁ ଜାଣେ, ମୁଁ ଏସବୁ ଆଡ଼ମେଳରେ ଚୁପ୍ ରହିଯାଉଛ, ଚୁପ୍ ହୋଇ ସବୁ ଶୁଣି-ଯାଉଛ । କନ୍ତୁ ଏସବୁ ଶୁଣିବାରେ ମୋତେ ଖୁସୀ ଲାଗୁଛ ବୋଲି ମୁଁ ଚୁପ୍ ରହି ଯାଉନାହିଁ । କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ମୁଁ ଏପରି ଏକ ଉପସଂହାରକୁ ମାନନେଇ ପାରୁନାହିଁ । କାରଣ ଜୀବନ, ମଣିଷ ଓ ଜୀବନର ସାର୍ଥକତା ନେଇ ମୁଁ ହେଉ ହେବାଟି ଦନରୁ ଯାହାସବୁ ଚନ୍ତା କରିଛ, ଯାହାସବୁ ପଥଲବ୍‌ଧ ମୂଲ୍ୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଛ, ତାହା ଭିତରେ ଏସବୁ ଉପସଂହାରକୁ ମାନ ନେବାଲାଗି ମୁଁ କୌଣସି ଥାନ ପାଉନାହିଁ । ମୁଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ଗୃହୀତ ନାହିଁ, ଆପଣା ବୟସରେ ମୁଁ ଅନେକ ଦନରୁ ଏହି ସତ୍ୟଟିକୁ ଜାଣିନେଇ ପାରିଛ । ହୁଏତ ସେଥିଲାଗି ମୋ' ଭିତରେ କେଉଁ ଅମାନଆ ତଥାପି କହୁଛ ଯେ, ଏ ସ୍ଥିତି ଅବଶ୍ୟ ବଦଳିବ, ଏ ସ୍ଥିତ ଅବଶ୍ୟ ପାଲଟିବ ।

୪ । ୯ । ୬୪

ସେଦନ ଅନେକ ଦନ ପରେ ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକ-ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା-ହେଲା । କୃଷିଶାସ୍ତ୍ରରେ ସେ ଆପଣାର ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଗବେଷଣା ଫଳରେ Ph. D. ଉପାଧି ଲାଭ କରିଛନ୍ତି । ଦେଶର ଏକ ବିଶ୍ୱବଦ୍ୟାଳୟର ବିଜ୍ଞାନବଭାଗୀୟ ଅଧ୍ୟାପକ ହିସାବରେ ସେ ବେଶ୍ ମୋଟା ବେତନ ପାଉଛନ୍ତି । କେବଳ ବେତନ ସକାଶେ ନୁହେଁ ପ୍ରଧାନତଃ ଆପଣାର ଉତ୍ସାହ ଓ ଅନୁସନ୍ଧିତ୍ସା ଫଳରେ ସେ ଡିଗ୍ରୀ ପାଇବା ପରେ ମଧ୍ୟ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନାନା ଗବେଷଣାରେ ଲାଗି ରହିଛନ୍ତି । ଆପଣାର ଅଧ୍ୟାପକତ୍ୱ, ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜରେ ଆପଣାର ସ୍ଥାନ, ଏସବୁ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କଲେ ତାଙ୍କ ମନ ଭିତରେ କୌଣସି ଅସନ୍ତୋଷ ରହିଛି ବୋଲି ଜଣା ଯାଉନାହିଁ । ସେଦନ ଆମେ ପ୍ରାୟ ତନ ଘଣ୍ଟାଘଣ୍ଟା ଧରି ଦୁଃଖସୁଖ ହେଲୁ । ଆପଣାର ସବୁ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଓ ସବୁ ସମ୍ଭାବ୍ୟତା ଉପରେ କଠୋର ଏକ ଛେଦ ମାରିଦେଲା ପରି ଶେଷରେ ସେ କହିଲେ; ଏ ଦେଶରେ ବିଶ୍ୱବଦ୍ୟାଳୟ ବା ଶିକ୍ଷିତ ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କିଛି ହେବନାହିଁ । ଏ ଦେଶର ମଣିଷ କଦାପି ବଦଳିବ ନାହିଁ । ନାନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଚ୍ଚ ଥାନରେ ସନ୍ତ୍ରି ଧରି ବସିଥିବା ଅସାଧୁ ମଣିଷ କଦାପି ସାଧୁ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । କେବଳ ବିପ୍ଳବ ଦ୍ୱାରା ଏହା ସମ୍ଭବ ହେବ, ଗୁଡ଼ାଏ ଆଖିବୁଜା ଭଙ୍ଗାଭଙ୍ଗି ଓ ବଦଳାବଦଳି ଦ୍ୱାରା ଏହା ହୋଇ ପାରିବ । ସେ revolution ଶବ୍ଦଟିକୁ ବାରବାର ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ମୁଁ ଭାବୁଥାଏ, ବିଜ୍ଞାନର ବାଟ ଫେଲ୍ ମାରିବ ଏବଂ ବିପ୍ଳବର ବାଟରେ ସବୁ ହେବ,—ଆମ

ଏଦେଶର ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ ବୈଜ୍ଞାନିକ ମଧ୍ୟ ଯଦି ଏହି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥାଏ, ତେବେ ଏ ଦେଶର ନିର୍ମାଣ ଓ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ବିଜ୍ଞାନକୁ କୌଣସି ନିସ୍ପାପର chance ଦିଆ-ଯାଉଛି ବୋଲି କହିବ କିପରି ? ମୂଳତଃ ଏକ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ନଥାଇ, ମଣିଷ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୂଳତଃ ଏକ ମାନବିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ନଥାଇ, ତଥାପି କ'ଣ ଆମେ technicians ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଦେଶକୁ ଚଳାଇ ନେଇ ପାରିବା ?

୪ । ୯ । ୭୪

ଯେତିକି ଦେଖେ, ମନ ସେତିକି ଦବି ଦବି ଯାଏ । ପନ୍ଦର ବର୍ଷ ତଳେ ହୁଏତ ମୁଁ ଦମ୍ଭ ଧରି କହି ପାରିଥାନ୍ତି ଯେ, ଦେଶର ସ୍ୱନିର୍ମିତ ନେତୃତ୍ୱ ସମଗ୍ର ସମାଜ ଲାଗି ଆଗକୁ ବାଟ କଢ଼ାଇନେବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଠିକ୍ ସେହି ମନ୍ତବ୍ୟ ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ କୁଣ୍ଠିତ ହେବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । ଅନେକ ପ୍ରକାର ସଂଶୟର ଅଣ୍ଟାରେ ଗୋଡ଼ ଝୁଣ୍ଟିଲାପରି ମନେହେଉଛି । ତେବେ ଏହି ସ୍ଥିତିକୁ ବଦଳାଇବ କିଏ ? ଟଙ୍କା, ସୁନା, ଦାନ ଓ ଦୟା ଯେ ଏସବୁକୁ ବଦଳାଇ ପାରିବନାହିଁ, ଗତ ପନ୍ଦର ବରଷର ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତର ଇତିହାସ ତାହା ପ୍ରମାଣ କରିଦେଇଛି । ଟଙ୍କା, ସୁନା, ଦୟା ଓ ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ ସତ୍ତ୍ୱେ ଯେ ଆମେ ଅଳସୁଆ ହୋଇପାରୁ, ଅମାନୁଷିକ ହୋଇପାରୁ,—ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ଆମ ଆଗରେ ସେହି ସତ୍ୟଟି ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଇଛି । ବାହାରେ ପରାସ୍ତ ହୋଇ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଆପଣାର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଘରକୁ ବାହୁଡ଼ି ଆସୁଛି, ସେତିକିବେଳେ ଯେପରି ଏହି ଦୁର୍ଗତିର ପାହାଡ଼ ଭିତରେ ମୋତେ କେଉଁଠି ଆଲୋକର ସୁରେଖ ଦିଶି ଗଲାପରି ଲାଗୁଛି । ସବୁ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ । ଯଦି ମୋ'ଠାରୁ ମୁଁ ଆରମ୍ଭ କରି ପାରିବି, ଯଦି ମୁଁ ସାହାସ ଅବଲମ୍ବନ କରି ମୋ'ର ବାଟରେ ଚାଲି ପାରିବି, ଯଦି ମୁଁ ଜୀବନରେ ଅନୁରାଗୀ ହୋଇ ପାରିବି,—ତେବେ ମୋହରଠାରୁ ଅନେକ କିଛି ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ । ଶିକ୍ଷକ ହିସାବରେ ଯଦି ମୁଁ ଅନ୍ତତଃ କେତୋଟି ଛାତ୍ରଙ୍କ ଭିତରେ ଶୁଭ ବାସନାର ସାହସ ଅର୍ଜନ କରିବା ଲାଗି ଅନୁରାଗ ସଞ୍ଚାର କରି ପାରିବି, ତେବେ ମୁଁ ନୂତନ ଆରମ୍ଭ ଲାଗି ପ୍ରଥମ ଦୁଆରଟି ଖୋଲି ମଧ୍ୟ ଦେଇପାରିବି ।

୬ । ୯ । ୭୪

କୌଣସି ପ୍ରକାର ଆଦର୍ଶ ସହିତ ମୋ'ର କୌଣସି ବିବାଦ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆଦର୍ଶର ଅନୁଶୀଳନ ବା ଅନୁସରଣ କରିବା ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ପୌତ୍ତଳିକତା ନପଶିଗଲେ ହେଲା । ଆଦର୍ଶକୁ ତ ମୁଁ ଜୀବନର ଭୂଷଣ ବୋଲି କହିବି, ଜୀବନପଥରେ ଅନୁରକ୍ତ ହେବାର ଏକ ପ୍ରଧାନ ଉତ୍ପ୍ରେରକ ବୋଲି କହିବି । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ମୋ'ର ଚାରିଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ଦେଖେ, ସେତେବେଳେ

ଦେଖିବାକୁ ପାଏ ଯେ, ଆଦର୍ଶବାଦୀ ମଣିଷମାନେ ପ୍ରଧାନତଃ ଆପଣାକୁ ଏକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ବା ଏକ ସଙ୍ଘ ଭିତରେ କଳାକରି ରଖିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ତଥାକଥିତ ଆଦର୍ଶବାଦ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ନିଷ୍ଠୁର ହେବାଲାଗି ସରଞ୍ଜାମ ଯୋଗାଇ ଦେଉଛି ସିନା ମାତ୍ର ଆଦର୍ଶର ବା ଆଦର୍ଶବାଦୀ ହିସାବରେ ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଉଦୟ ହେଉନାହିଁ । ତେଣେ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ଆଦର୍ଶ ଅନୁସରଣ କରି କିଏ ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଆମେରିକାର ସରକାରକୁ ହିଁ ଆଦର୍ଶ ବୋଲି ମାନିନେଉଛି, ଏହିସବୁ ଦେଶ-ମାନଙ୍କର ସଙ୍ଘ ଓ ଶାସନ ନୀତି ଭିତରେ ସେ ଗଣତନ୍ତ୍ରକୁ କଳାକରି ରଖୁଛି । ତେଣେ ସାମ୍ୟବାଦର ଆଦର୍ଶ କହିଲେ ଆଉକେହି କେବଳ ରୁଷିଆ ବା ଚୀନ୍‌ର ସଙ୍ଘଧାରୀ ସାମ୍ୟବାଦୀ ଦଳକୁ ବୁଝୁଛି, ଏବଂ ଆପଣା ଅନ୍ଧତା ଦ୍ୱାରା ସେ ଆଦର୍ଶକୁ ଗ୍ରସ୍ତ କରି ରଖିବାକୁ ହିଁ ଆଦର୍ଶବାଦୀ ହେବାବୋଲି ମାନିନେଉଛି । ଦୟା, ଉଦାରତା ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧାକୁ ହୁଏତ ମୁଁ ଜୀବନର ଉଚ୍ଚ ଆଦର୍ଶ ବୋଲି ଜାଣୁଛି, କିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ ସହଜ ସଂସ୍କାରର କବଳରେ ପଡ଼ି ମୁଁ କହୁଛି, ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ହେଉଛି ଏହିସବୁ ଆଦର୍ଶର ଐତିହାସିକ ବାହକ । ତେଣୁ ମୁଁ ଦୟାବାନ୍, ଉଦାର ବା ଶ୍ରଦ୍ଧାଶୀଳ ହେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଅନମନୀୟ ହିନ୍ଦୁ ହେବାରେ ହିଁ ଶକ୍ତି ପାରୁଛି । ଆଦର୍ଶ ମରିଯାଉଛି, ପୌତ୍ତଳିକତା ହିଁ ଜୟଲାଭ କରୁଛି ।

୭ । ୯ । ୭୪

ଯଦି କିଏ ଆସି ମୋତେ ହଠାତେ ପଚାରନ୍ତି, ତୁମେ ଆଜିକାଲି କ'ଣ ଲେଖୁଛ, ତେବେ ସତ୍ୟ କଥା କହିଲେ ତା'ର ଉତ୍ତର ଦେଇ ମୋତେ କହିବାକୁ ହେବ ଯେ, ଆଜିକାଲି ମୁଁ କେବଳ ଚିଠି ହିଁ ଲେଖୁଛି । ପ୍ରତିଦିନ କେବଳ ମୋ' ପାଖକୁ ଆସୁଥିବା ଚିଠିଗୁଡ଼ାକର ଉତ୍ତର ଦେବା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟକିଛି ମୁଁ ଆଉ କିଛି ଲେଖୁନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଛି ବୋଲି କି କ'ଣ କେଜାଣି, ଆଗେ ଲେଖିବା ପ୍ରତି ଯେଉଁପରି ଏକ ମୋହ ଥିଲା, ତାହା ମୋତେ କ୍ରମେ ଛାଡ଼ିଛାଡ଼ି ଯାଉ-ଥିଲା ପରି ମନେ ହେଉଛି । ଅବଶ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାରେ ବି ଅନେକେ ଲେଖୁଛନ୍ତି । ସେଠି ବି ସାହିତ୍ୟସଭା ଅନେକ ହେଉଛି । କିନ୍ତୁ ଲେଖକ ହେବାକୁ ତ ମୁଁ ଜୀବନର ବାସନା ବୋଲି କେବେହେଲେ ଗ୍ରହଣ କରିନାହିଁ । ଆପଣାର ଜୀବନକୁ ଅଧିକ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପ ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମୁଁ ଲେଖିବାକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଧାନତଃ ଏକ ସାଧନା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଛି । ମୋ'ର ଲେଖିବା ଜରିଆରେ ମୁଁ ଆହୁରି ଅନେକଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇ ପାରିବି, ସେହି ସୂତ୍ରରେ ମୋ'ର ଜୀବନକୁ ଅଧିକ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରିପାରିବି ଓ ମୋ'ର ବାଟ ଚାଲିବାକୁ ଅଧିକ ସାର୍ଥକ କରି ପାରିବି, ପ୍ରଧାନତଃ ଏଇଥି ସକାଶେ ମୁଁ ଲେଖୁଛି । କିନ୍ତୁ ସମ୍ମିଳିତ ହେବାର ସେହି କ୍ଷେତ୍ର ଆଜି

ଛାଡ଼ି ? ଏତେ ମଣିଷ ଲଞ୍ଛିତ ଅପମାନିତ ହେଉଥିବା ବେଳେ ସାହିତ୍ୟିକ ସଭାରେ ସର୍ବକ୍ଷମ ମଣିଷର କେଉଁ ସ୍ୱାର୍ଥରେ ମୁଁ ସମ୍ମିଳିତ ହେବାକୁ ଯିବ ?

୮ । ୯ । ୭୪

ସଂସାରରେ ସାଧାରଣତଃ ଯାହାକୁ ଦରକାରୀ ଚିଠି ବା Business Letter ବୋଲି କୁହାଯାଏ, ସେପରି ଚିଠି ମୁଁ କ୍ୱଚିତ୍ ଲେଖେ । ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ମୁଁ ପ୍ରଧାନତଃ ଅଦରକାରୀ ଚିଠି ହିଁ ଲେଖିଥାଏ । କପଟ ଦରକାରୀ ଚିଠି ଲେଖିବାକୁ ମୋତେ ଭଲ ଲାଗେନାହିଁ । ସତେଅବା କୌଣସି ଅଫିସ୍‌ରେ ବସି ସେତେବେଳେ କୌଣସି Form ପୂରଣ କଲାପରି ମନେହୁଏ । ଅନେକ ସମୟରେ ଏହିପରି ଔପଚାରିକ ପଦରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବ୍ୟଞ୍ଜନା ପୂରାଇଦେଇ ଯେ ମୁଁ କେତେଥର Business Letterର ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟକୁ ନଷ୍ଟ କରି ଦେଇଚି, ସେକଥା ମୋ'ର ଖାଲି ମନେଅଛି । ଔପଚାରିକତାକୁ ହିଁ ସମ୍ବନ୍ଧସ୍ଥାପନର ସୂତ୍ରରୂ ଶୈଳୀ ମାନି ନେଇଥିବା ସମାଜରେ ସେତେବେଳେ ଆପଣାକୁ ଖାଲି ଗୋଠଛଡ଼ା ପରି ମନେହୋଇଚି । ମୁଁ ଚିଠି ଲେଖେ ଆହୁରି ଅନେକଙ୍କ ଜୀବନ ସହିତ ମୋ' ଜୀବନର ଏକ ସେତୁ ପକାଇବା ପାଇଁ । ମୋ'ର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନର ଉତ୍ସାହ, ଉଦ୍‌ବେଗ, ପ୍ରୀତି ଓ ପ୍ରେରଣା ନେଇ ଅନ୍ୟ କାହାରି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନର ଦ୍ୱାର-ଦେଶରେ ସଖ୍ୟର ନିବେଦନ ଓ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ନେଇ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହେବାଲାଗି,— କେତେକେତେ ପଥିକ ସନ୍ଧାନୀଙ୍କର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ପଥପାର୍ଶ୍ୱରେ ଆପେ ପଥିକ ହୋଇ ସେଇଥିରୁ ବାଟ ଖୋଲିବାଲାଗି ଏକ ପରପ୍ରେରଣା ପାଇବା ଲାଗି । ତେଣୁ ମୋ' ପାଖକୁ ଆସୁଥିବା ଓ ମୋ'ପାଖରୁ ଆନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଯାଉଥିବା ଚିଠିଗୁଡ଼ିକର ବାହାରକୁ ଦେଖିବାକୁ କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ, ତଥାପି ସମ୍ପୃକ୍ତ ଦୁଇଟି ଜୀବନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ତା'ଠାରୁ ବଳି ଆଉକୌଣସି ଅଧିକ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ କିଛି ରହିଚି ବୋଲି ମୋ'ର ମନେ ହୁଏନାହିଁ । ସଂସାରର ଦାଣ୍ଡରେ ଏକାଠି ବାଟ ଖୋଲିବାଠାରୁ ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟ ଆଉ କ'ଣ ଅଛି ?

୯ । ୯ । ୭୪

ଏହାକୁ କ'ଣ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କ ପାଖକୁ ଫେରିଯିବା ବୋଲି ବୁଝାଇବ ? ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ରବୀନ୍ଦ୍ରସଂଗୀତ ଗାଏ, ସେତେବେଳେ କେଉଁ ଦଉଡ଼ିର ଅଗ୍ରା ପାଇ କେତେ ଦୂରକୁ ଉଡ଼ି ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ବାହାରିଗଲା ପରି ଅନୁଭବ କରେ । କେତେ ଗହ୍ୱରରେ କେତେ ଅନାହୂତ ଆଗ୍ରହ ଓ ଆକାଂକ୍ଷାର ସ୍ପର୍ଶ ପାଇଗଲା ପରି ଲାଗେ । ଯେତେବେଳେ କେଉଁ ବ୍ୟବସାୟରେ ବିଫଳ ହେଲାପରି ବ୍ୟସ୍ତସମସ୍ତ ମନ ଏହି ସଂସାରରେ ଆଉ କିଛି ହୋଇ ପାରିବନାହିଁ ବୋଲି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରିନେବାକୁ

ତାହାରେ, ସେତେବେଳେ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କର କେତେଟା କଥା ବା କେତେଟା ସ୍ମୃତି ମୋ'ର ଶୂନ୍ୟ ପ୍ରଗଳଭତା ଭିତରେ ଯେପରି ଅନେକ ନିର୍ଭର ଭରି ଦେଇଯାଏ । ମୁଁ ଆପଣା ଭିତରେ ପୁଣି ନାନା ସତ୍ୟ ଓ ନାନା ସମ୍ଭାବ୍ୟତାର ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ଲାଗେ । କୌଣସି ଦିନ ମୁଁ ନିଜକୁ ରବୀନ୍ଦ୍ରପନ୍ଥୀ କହିବାର କୌଣସି ପାଗଳାମି ଦେଖାଇନାହିଁ । ତେଣୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଖୁଣ୍ଟରେ ବନ୍ଧା ହୋଇ ରହିବାର ଶିଷ୍ୟତ୍ୱ ମୋତେ ପ୍ରଲୁବ୍ଧ କରି ପାରି ନାହିଁ । ଜୀବନରେ ରବୀନ୍ଦ୍ର-ସାହିତ୍ୟ ଓ ଜୀବନ ସମ୍ଭାରର ସମ୍ପର୍କରେ ଆସି ମୁଁ ଯାହା ପାଇଛି, ତାହାହିଁ ମୋତେ ଆଗକୁ ଯିବାକୁ ପ୍ରେରଣା ଦିଏ, ପନ୍ଥା ଓ ପଧା ଛାଡ଼ିବାର ସାହସ ଦିଏ, ପନ୍ଥା ଖୋଜିବାର ଅନେକ ଯୁକ୍ତି ମୋ'ର ହୃଦୟ ଭିତରେ ଯୋଗାଇ ଦେଇଯାଏ । ଯେଉଁ ଗୁରୁ ମୋତେ ଆପଣା ଭିତରେ ଅଧିକ ପ୍ରେରିତ କରାଇ ପାରିଲେ; ଯେଉଁ ଗୁରୁର ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ମୋତେ ଉଡ଼ି ବୁଲିବାର ଶୂନ୍ୟାକାଶ ଯୋଗାଇ ଦେଇ ପାରିଲା, ସଂସାରଜନିତ କୌଣସି ବୈରାଗ୍ୟରେ ପୀଡ଼ିତ ଓ ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ହୋଇ ତାପାଖକୁ ଫେରି ଯିବାର ଆଦୌ ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ନାହିଁ ।

୧୦ । ୯ । ୭୪

ସବୁ ଜଳଜଳ କରି ଦିଶି ଯାଉଛି । ସବୁ ଆର୍ଦ୍ର ହୋଇ ଗଲାପରି ମନ ଉପରେ ଲେଖି ଲେଖି ହୋଇଯାଉଛି । ସେହିସବୁ ସ୍ମୃତିଗୁଡ଼ିକୁ ମୋ'ର ଗ୍ରହଣର ତୋରଣ ଦେଇ ନେଇଗଲା ବେଳେ ଦୁଇ ପୃଥିବୀ ଭିତରେ କୌଣସି ଭାଷା, ସଭ୍ୟତା ଓ ସଂସ୍କୃତିର ଭେଦ ରହିଛି ବୋଲି ମନେ ବି ପଡ଼ୁନାହିଁ । ଦୁଇଥର ଇଉରୋପ ଯାଇ ସେଠି ଯେପରି ମୁଁ କେତେକେତେ ନୀଡ଼ରେ ଆପେ ଯାଇ ଧରା ଦେବାର କେତେକେତେ ଫାଶ ବସାଇଦେଇ ଆସିଛି । କେତେ ଜାଗାରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଛି, କେତେ ସାନ୍ନିଧ୍ୟରେ ଆପଣାକୁ ପ୍ରଶସ୍ତ ଓ ପ୍ରସାରିତ କରିଦେଇଛି, ସେହି ଜଗତ ଓ ଜୀବନର କେତେକେତେ ଅନୁଭୂତିକୁ ମୁଁ ଆପଣାର ଅନୁଭୂତିରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରିଦେଇଛି । ମୁଁ ଜାଣେ, ସେଇଥିଲାଗି ମୁଁ ଅନେକ ସମୟରେ ବଡ଼ ଦୁଃଖ ପାଏ, ପଛକୁ ଅନାଇ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ହରାଏ, ତାହାର ସକଳ ଜଗତକୁ ଆପଣା ସହିତ ଟାଣି ନେବାର ଉଦ୍ୟମ ଉତ୍ସାହ ଦେଖାଇ ମୁଁ କେତେଥର ବିଫଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ପରି ଅନୁଭବ କରେ । ଏହି ବାନ୍ଧି ହୋଇ ରହିବାକୁ ବା ଏହି ଟାଣିକରି ନେବାକୁ ମୁଁ କଦାପି ମାୟା ବୋଲି କହିବିନାହିଁ । ମରିବା ଦିନ ବା ସଂସାରରୁ ଯିବା ଦିନ ମଧ୍ୟ ଏହି ସମସ୍ତ ମୋ'ର ମନେ ପଡ଼ିବ, ସାରା ଜୀବନର ସବୁ ଅଭିଭୂତ ମୁହୂର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକ ସେହି ବିଦାୟ ମୁହୂର୍ତ୍ତଟିକୁ ମଧ୍ୟ ଅଭିଭୂତ କରି ରଖିବ,—ମୋ'ର ସକଳ ସଞ୍ଚୟ ଓ ସକଳ ସ୍ମୃତିସମ୍ପଦ ସେଦିନ କେବଳ ଏକ ପ୍ରସନ୍ନ କୃତଜ୍ଞ

affirmation ଭିତରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ଲାଭ କରିବ । ସଂସାର ସହିତ ମୋ'ର ବନ୍ଧନ ଓ ପରିଚୟ ସେତିକି ମୋତେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି କ୍ଷେତ୍ରର ପୂର୍ଣ୍ଣତ୍ୱ ମାନି ନେବାକୁ ଅଧିକ ସାର୍ଥକରୂପେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ପାରିବ ।

୧୧ । ୯ । ୬୪

ଆଜି ସକାଳୁ ବସି ଭାବୁଚି, ମୁଁ ଏପାଖର ହେଲିନାହିଁ କି ସେପାଖର ହେଲିନାହିଁ । ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ ମୁଁ କୋଉ କୂଳର ବି ହୋଇ ପାରିଲିନାହିଁ । ପୁରା ଏଦେଶୀ ହୋଇ ପାରିଲିନାହିଁ କି ପୁରା ସେଦେଶୀ ହୋଇ ପାରିଲିନାହିଁ । ତେଣୁ ଆଜି ଇଉରୋପ ମୋତେ ଯେତିକି ଟାଣୁଚି, ଭାରତବର୍ଷ ମଧ୍ୟ ସେତିକି ଟାଣୁଚି । ଉଭୟ ଭୂଇଁରେ ମୁଁ ଜୀବନରେ ସଞ୍ଚୟ କରି ରଖିବାଭଳି ରତ୍ନ ପାଇଚି, ଉଭୟ ମାଟିରେ ମୁଁ ଅନ୍ତରଙ୍ଗତା ଅର୍ଜନ କରିଚି, ଉଭୟ ପଥରେ ମୁଁ କେତେ ବାଟୋଇଙ୍କ ସହିତ ଜୀବନସଖ୍ୟ ଅର୍ଜନ କରିଚି । ଉଭୟ ଭୂଖଣ୍ଡର ମଣିଷ ମୋତେ ପ୍ରଧାନତଃ ମାନବିକତା ଦ୍ୱାରା ଆକୃଷ୍ଟ କରି ନେଇଚି । ତେଣୁ ଆପଣା ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ମୁଁ ବେଶ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ପାରୁଚି ଯେ, ଉଭୟ ଭୂଖଣ୍ଡକୁ ହୃଦୟ ଭିତରେ ଧରି ରଖିପାରିଲେ ଯାଇ ମୁଁ ଯଥାର୍ଥରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପାରିବି । ଆଉ କାହାରିଲାଗି ହୁଏତ କୌଣସି ସହଜତର ପଥ ଥାଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ମୋ' ନିଜ ଲାଗି ମୁଁ ଅନ୍ୟ ପଥ ହିଁ ଦେଖି ପାରୁନାହିଁ । ମୁଁ ଜାଣେ, ଏହି ପଥରେ ଯିବାକୁ ହେଲେ ଅନେକ ମର୍ମବେଦନା ରହିବାକୁ ହେବ, ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ପଡ଼ିବାର ସହଜ ପୁଲକ ହୁଏତ ଆଦୌ ମିଳିବ-ନାହିଁ, ଜୀବନରେ କୌଣସି ନିଶ୍ଚିତ ସତ୍ୟ କେଉଁଠି ପାଇଚି ବୋଲି କହିବାକୁ ସାହସ ହେବନାହିଁ,—ହୁଏତ ଖୋଜି ଖୋଜି ଜୀବନ ଯିବ । କିନ୍ତୁ ଖୋଜି ବୁଲିବା'ଠାରୁ ପାଇବାଲାଗି ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସତ୍ୟ ଅଛି ବୋଲି ମୁଁ କେବେ ଅନୁଭବ ହିଁ କରିନାହିଁ ।

୧୨ । ୯ । ୬୫

କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆଦର୍ଶ ବା ଜୀବନଶୈଳୀରୁ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି ମାନି ନେଇଥିଲେ ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ଅଧିକ ନିଶ୍ଚିତ, ଅଧିକ ନିର୍ମମ ଓ ଅଧିକ ଟାଣ ହୋଇ ପାରିଥାନ୍ତି । ଅଧିକ କ୍ରୂର ମଧ୍ୟ ହୋଇ ପାରିଥାନ୍ତି । ଖାଣ୍ଟି ସାହେବ ବା ଖାଣ୍ଟି ଭାରତୀୟ ହେବାକୁ ଆଦର୍ଶ ବୋଲି ମାନି ନେଇଥିଲେ ହୁଏତ ମୁଁ ବଡ଼ ମାଦକତା ବା ଉତ୍ସାହିତ ଭାବରେ ଆପଣାକୁ ଅନ୍ୟ ଅନେକଙ୍କ ଉପରେ ମଡ଼ାଇ ପାରୁଥାନ୍ତି, ଏହି କ୍ଷମତାକୁ ହିଁ ଜୀବନର ଅସଲ ସାର୍ଥକତା ବୋଲି ବିଚାରି ପାରୁଥାନ୍ତି । ସଂସାରରେ ଏପରି ଲୋକଙ୍କର କୌଣସି ଅଭାବ ନାହିଁ । ଇଉରୋପ ତଥା ଭାରତବର୍ଷରେ ମୁଁ ଅନେକ ବାର ଏପରି ଲୋକଙ୍କର ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିଚି । କିନ୍ତୁ

ସେମାନଙ୍କରି ସକଳ ଉର୍ଣ୍ଣତତା ଓ କର୍ମମତା ସତ୍ତ୍ୱେ ତଥାପି ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କେଉଁ ଘର କଳାହୋଇ ରହିଥିବା ପରି ମନେ ହୋଇଚ । ମୁଁ ମୋର କବାଟ କଲବାକୁ ଗ୍ରହେନାହିଁ । ସେଇଥିଲାଗି ମୁଁ କୌଣସି ସ୍ଥାନୀୟ ଧର୍ମ ବା ସ୍ଥାନୀୟ ସ୍ୱଭରେ ଦୀକ୍ଷା ନେବାକୁ ଗ୍ରହେନାହିଁ । ମୁଁ ଆପଣା ଭିତରୁ ଫୁଟି ଉଠିବାକୁ ଗ୍ରହେଁ,—ଏବଂ ସେଇଥିଲାଗି ମୁଁ ସବୁପ୍ରକାର ବାତାବରଣରୁ ଜୀବନପାଣି ଆହରଣ କରିବାକୁ ଗ୍ରହେଁ । ଏଇଆକୁ ମୁଁ ମୋର ଧର୍ମ ମାନିଚ ବୋଲି ମୁଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ଆଜରେ ଉର୍ଣ୍ଣତତା ଓ କର୍ମମତା ଦେଖି ମଧ୍ୟ ଧଡକ ଯାଇନାହିଁ,—ଅଲ୍ପଜ୍ଞାନକୁ ଜ୍ଞାନ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି କୌଣସି ସୁନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବାଟରେ ଆଖି ବୁଜି ବାହାଣିଯିବାର ସଫଳତା ମୋତେ କେବେହେଲେ ଆକୃଷ୍ଟ କରି ପାରିନାହିଁ । ସେଥିଲାଗି ମୁଁ କେବେହେଲେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଈର୍ଷା ଦ୍ୱାରା କ୍ଲିଷ୍ଟ ହୋଇ ପଡ଼ିନାହିଁ । ମୋ' ଲାଗି ସବୁ ଦୁଆରରୁ ଆହ୍ୱାନ ଆସିଚ, ସବୁ ଧର୍ମ, ସବୁ ଦେଶ ଓ ସବୁ ସଂସ୍କୃତିରୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ ଆସିଚ । ସେଥିଲାଗି ଅସଫଳ ମୁଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବି ବାଟର ମାୟାଗ୍ରସ୍ତ ପାରିନାହିଁ । ବାଟର ଅର୍ଜନକୁ ମୁଁ ସାର ଅର୍ଜନ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଚ, ବାଟର ହିଁ ମୁଁ ସଫଳତା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଚ ।

୧୩ । ୯ । ୭୪

କୌଣସି ଗୋଟାଏ କଥାକୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ମାନିନେବା ଓ ସେହି ଅନୁସାରେ ସତତ ସନାତ୍ମ ହୋଇ ବସିବା ପ୍ରକୃତରେ କେତେ ସହଜ, କିନ୍ତୁ କେତେ ଅଳ୍ପ ! କୌଣସି ଗୋଟାଏ ବାଟକୁ ଏକମାତ୍ର ବାଟ ବୋଲି ମାନିନେବା ଓ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ବାଟକୁ ଅବାଟ ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କରି ସେଥିରେ ଯାଉଥିବା ଅନ୍ୟ ପଥିକଙ୍କୁ ଭ୍ରଷ୍ଟ ବା ପତିତ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବା କେଉଁେ ସହଜ, ଅଥଚ କେତେ ଅଳ୍ପ ! ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଂସାରରେ ମୁଁ କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଦୀକ୍ଷା ଦେବାକୁ ଯାଇନାହିଁ, ମୁଁ ମୋର ଅନେକ ବାସନାପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିକ୍ଷାପାତ୍ର ନେଇ ଯାଇଚ । ଆହୁରି ଦେଖିବ, ଆହୁରି ହେବ, ଆହୁରି ଅନୁଭବ କରିବ, ଆହୁରି ମର୍ମପ୍ରବେଶ କରିବ,—ଏହିପରି ନାନା ବାସନା ମୋତେ ଏକାବେଳେକେ ନାନା ତୀର୍ଥରେ ଅବଗାହନ କରିବାକୁ ପ୍ରବୃତ୍ତ କରିଚ । ମୋ'ର ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ମୁଁ କହିବଯେ, ଏହି ପ୍ରକାର ପଥ ଅବଲମ୍ବନ କରିବା ଦ୍ୱାରା ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ବଢ଼ିଚି, ଆପଣା ଭିତରର ତୀର୍ଥଯାତ୍ରୀଟି ସହିତ ମୋ'ର ସଖ୍ୟ ବଢ଼ିଚ, ସଂସାର ଲାଗି ଶ୍ରଦ୍ଧା ବଢ଼ିଚ, ଜୀବନ ସମେତ ମହାଜୀବନକୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଭଲପାଇ ଶିଖିଚ । ଘୃଣା କମିଯାଇଚ, କୌଣସି ବାଟ ବା ବାଦ ନେଇ ଅଭିଯାନ ଚଳାଇବାର ବା ଯୁଦ୍ଧ ଲଢ଼ିବାର ଉତ୍ସାହଜ୍ୱର ମୋର କ୍ରମେ କ୍ରମେ କମିଯାଇଚ । ଜୀବନକ୍ଷେତ୍ରରୁ ଅକାରଣ କୋଳାହଳ ଅନେକ କମିଯାଇଚ, ପ୍ରସ୍ଥରବାସନା ଓ

ଭାବପ୍ରବଣତା ବି କମି କମି ଯାଇଛି । ତେଣେ ଭାବର ସୂତ୍ର ଲାଗିଲେ ଭାବପ୍ରବଣତା ରହିବା ସମ୍ଭବ ହୁଅନ୍ତା କପରି ?

୧୪ । ୯ । ୭୪

ସଂସାର ପ୍ରତି ମୋ'ର ଆକର୍ଷଣ କୌଣସି ଗୁଣରେ କମ୍ ନୁହେଁ । କୌଣସି ଘରେ ବାପ, ମାଆ, ପୁଅ ବା ଝିଅ ହୋଇ ଯେ ତଥାପି ମଣିଷ ସମଗ୍ର ଜୀବନର ସ୍ୱାଦ ଲାଭ କରିପାରେ ଓ ଜୀବନର ମହାସାଗର ଲାଗି ଆପଣାର ପ୍ରବାହଟିକୁ ଉନ୍ମୁଖ କରି ରଖିପାରେ ମୁଁ ଏହି ସଂସାରରେ ଦେଖିବାକୁ ମଧ୍ୟ ପାଇଛି । କିନ୍ତୁ ମୋ' ଆଖିର ସ୍ମୁରପାଖରେ ଆହୁରି ଅନେକ ମଣିଷ ପ୍ରାପ୍ତ ପଶୁର ଜୀବନଜଞ୍ଜାଳ ମଧ୍ୟରେ ଘାଣ୍ଟି ହେଉଥିବା ବେଳେ ଓ ମୋ'ର ଜାଣତରେ ସହସ୍ର ପ୍ରକାରର ଅମାନୁଷିକ ଅନ୍ୟାୟକୁ ପରମ୍ପରାର ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେଇ ନିକୃଷ୍ଟ ହୃଦୟସ୍ପନ୍ଦନ ଯୁକ୍ତ ଲାଗି ରହିଥିବା ବେଳେ ତଥାପି ମୁଁ ଗୋଟାଏ ଘରେ ଆବଦ୍ଧ ରହି ପରିବାର-ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସକାଶେ ଲକ୍ଷ୍ମୀର ସାଧନା କରି ପାରୁଥାନ୍ତି କପରି ? ଏତେ ପିଲା କୌଣସି ପାଠଶାଳାକୁ ଯାଇ ନପାରୁଥିବା ବେଳେ ତଥାକଥିତ ଭଲ ଶିକ୍ଷାର ଆଗ୍ରହ ଦେଖାଇ ମୋ'ର ପିଲାଙ୍କୁ ମୁଁ ସାଆନ୍ତିଆ ସ୍କୁଲକୁ ପଠାଇ ପାରୁଥାନ୍ତି କପରି ? ଆମର ବର୍ତ୍ତମାନର ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ ସମାଜରେ ଆମଭିତରୁ ଅନେକେ ଆପଣା ଯୁକ୍ତି ଅନୁସାରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟମାନ୍ୟ ଜୀବନ ଯାପନ କରୁଚନ୍ତି । ମୁଁ ସେକଥା ଭଲକରି ଜାଣେ । ତେଣୁ ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଆପଣାର ଆୟୁ ବଢ଼ାଇବା, ଆପଣାର ଜୀବନସଜାକୁ ଅଧିକ ବଢ଼ିଆ କରି ଦେଖାଇବା, ସ୍ନେହ ଓ ପ୍ରେମ ପ୍ରଭୃତି ସାମଗ୍ରିକ ଓ ବିଶ୍ୱଜନୀନ ଗୁଣକୁ ପରିବାରର କାଚଘର ଭିତରେ ଅନୁଶୀଳନ କରିବା-ଏସବୁ ଆମ ଦେଶର ଅନେକଙ୍କ ଲାଗି ଶ୍ରେୟ ହୋଇ ରହିଛି । ଆପଣାକୁ ମୁଁ ଯେତିକ ବୁଝିଛି, ମୁଁ ଏପରି କଦାପି କରି ପାରୁନଥାନ୍ତି ।

୧୫ । ୯ । ୭୪

ସମସ୍ତେ କହୁଚନ୍ତି, ହାରିବାକୁ ହିଁ ହେବ । କାରଣ ଆଜି ନହେଲେ କାଲି ବା ପଅରିଦିନ ନିରସ୍ତ ହୋଇ ହଟିଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଶରୀରଟା ବେଳେ ବେଳେ କହୁଚି, ଏଣିକି ବୟସ ହୋଇ ଆସିଲା, ତୁ ଆଉ କେତେଦିନ ପାରିବୁ ? ମୋ'ର ସ୍ମୁରପାଖରେ ଥିବା ମଣିଷ ଓ ବାତାବରଣ ସମସ୍ତେ କେବଳ ହାରିଯିବାକୁ କହୁଚନ୍ତି । ମୋ'ର ଗ୍ରହମାନେ ବି ଆପଣା ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ କହିଲା ପରି କହୁଚନ୍ତି ଯେ ଏ ଦେଶରେ କିଛି ହୋଇ ପାରିବନାହିଁ । ତେଣୁ କୌଣସିଥିରେ ନିସ୍ପାପର ନିର୍ଭୟ ମନ ନେଇ ହାତ ନଦେବା ହିଁ ଭଲ, ତେଣୁ ହଟିଯିବା ହିଁ ଭଲ । ବେଳେବେଳେ ମନେ ହେଉଚି, ମୋ' ସ୍ମୁରପାଖରେ ବେଢ଼ି ରହିଥିବା ପୁଥିଖାଟାଯାକର ସମସ୍ତେ

ଯେପରି ମୋତେ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ବାଞ୍ଛା ବସିବାକୁ ଓ କଥାର ସୁଆଦରେ ଜୀବନର ସୁଆଦ ବୁଝିବାକୁ କହୁଚନ୍ତି, ସମସ୍ତେ ଯେପରି ମୋତେ ଅଲଗୁଆ କରିଦେବାକୁ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରି ବାହାରିଚନ୍ତି, ତଥାପି ମନ ମାନୁନାହିଁ, ତଥାପି ଅମାନିଆ ହେବାକୁ ହିଁ ମୁଁ ଜୀବନର ଏକମାତ୍ର ଆହ୍ୱାନ ବୋଲି ଶୁଣିପାରୁଚି । ଜୀବନର ବାଟ ଚାଲି ମୋ'ର ଯେତିକି ଅଭିଜ୍ଞତା ହୋଇଚି, ମୋ'ର ଅନ୍ତରଙ୍ଗତମ ବାସନାଗୁଡ଼ିକୁ ମୁଁ ଯେତିକି ପରିମାଣରେ ବୁଝିଚି ଓ ଅନୁଭବ କରିଚି, କେହି ତ ମୋତେ କେବେହେଲେ ଭଦ୍ର ଘରରେ ଅଟକି ଯିବାକୁ କହିନାହାନ୍ତି । ତେଣୁ ମୁଁ ଜିଦ୍ଧରି କରୁଚି, ମୁଁ ଭିତରର ପରାମର୍ଶ ହିଁ ମାନିବି, ଆଳସ୍ୟଦର୍ଶନର ପାଖ ନେବିନାହିଁ ।

୧.୭ । ୯ । ୭୪

ଏଣିକି ଶୀତଦିନ ଆସିବ, କ୍ରମେ ଶୀତସକାଳ ମଧ୍ୟ ଆସିବ । ଆଜି ଅନ୍ଧାର ପହରୁ ଏଠି ବସି ମୋ'ର ଆଜିଦିନର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କଲାବେଳେ ମଝିରେ ମଝିରେ ସକାଳ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ମନ୍ଦ ସୁଶୀତଳ ପବନ ମୋ' ଦେହରେ ଆସି ବାଜି ବାଜି ଯାଉଚି । ମୋତେ ଅଦୂରରେ ଆସୁଥିବା ଶୀତଦିନର ଶୁଭସଙ୍କେତ ଦେଇ-ଯାଉଚି । ଏଣିକି ମୁଁ ଚଞ୍ଚଳ ବିଛଣାରୁ ଉଠି ପାରିବି, ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଠିବା ପୂର୍ବରୁ ଅନ୍ତତଃ ଦୁଇଘଣ୍ଟା ସମୟ ମୁଁ ଆପଣାର ଅଧ୍ୟୟନ କରିପାରିବି । ଅଧ୍ୟୟନ ନକଲେ ମଧ୍ୟ ଶାନ୍ତ ହୋଇ ବସି ଅନ୍ତରବଲୋକନ କରିପାରିବି । ସକାଳ ପ୍ରହରର ଏହି ଶାନ୍ତି ମୋ'ର ଅନେକ ଦିନର ଚିହ୍ନା । ମୋ'ର ଅନ୍ତରର ଅନେକ ଜୀବନସମ୍ପଦ ମୁଁ ଏହି ଶାନ୍ତ ମୁହୂର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକରେ ପାଇଚି । ଏହି ଶାନ୍ତ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଆକାଶରୁ ଚାହିଁ ବସିବା-ବେଳେ ହୃଦୟର ଅନେକ ଘାଆ ଦୂର ହେଲାପରି ଲାଗିଚି, ମୋ'ର ଚେତନା ଭିତରେ ଆଗରୁ ଅନନୁଭୂତ ଅନେକ ତୋରଣ ଖୋଲି ଗଲାପରି ଲାଗିଚି । ଏହି ଶାନ୍ତ ମୁହୂର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକରେ ଏହି ଜୀବନ ଓ ଏହି ସଂସାରକୁ ଭଲ ପାଇବାଲାଗି ମୁଁ ଅନେକ ପ୍ରେରଣା ଓ ଅନେକ କାରଣ ପାଇଚି । ଦିନାରମ୍ଭର ଏହି ଶାନ୍ତ ଟିକକ ମୋତେ ଦିନମାନର ନାନା କର୍ମକଳାପକ୍ଷେତ୍ରରେ କେତେ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ସହିତ ପ୍ରବୃତ୍ତ କରିପାରିଚି । ହୁଏତ ବିଶେଷ କରି ଏଇଥି ସକାଶେ ସଂସାରରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ମୁଁ କେବେହେଲେ କୌଣସି ପ୍ରକାର କ୍ଳାନ୍ତି ଅନୁଭବ କରିନାହିଁ । ଏହି ସଂସାରରୁ ବୈରାଗ୍ୟପୀଡ଼ିତ ଚିତ୍ତରେ ଆଉ କେଉଁ ଗମ୍ଭୀର ଭିତରକୁ ପଳାଇ ଯିବାର ତଥାକଥିତ ଭଗବତ୍ ଶ୍ରଦ୍ଧା ମୋ'ର କେବେହେଲେ ହୋଇନାହିଁ । ଶାନ୍ତିନିକେତନରୁ ହିଁ ମୁଁ ଆପଣାକୁ ଏହି ନୂତନ ଦୃଷ୍ଟିର ତାଲିମ ଦେଇଚି । ଅନ୍ଧାର ପହରରୁ ମହା-ଶାନ୍ତି ଓ ମହାଶ୍ରଦ୍ଧାର ସନ୍ଦେଶ ନେଇ ପ୍ରତିଦିନ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ପୂର୍ବରୁ ଉଠୁଥିବା ପାହାନ୍ତି ତାରା ଏହି ତାଲିମରେ ମୋ'ର ଗୁରୁପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଚି । ମୋ'ର ତାଲିମ ପୁରୁଣା ହୋଇ ଯାଉନି, ଶ୍ରଦ୍ଧା ବୁଢ଼ା ହୋଇ ଯାଉନି ।

୧୭ । ୯ । ୬୪

ଅପରଙ୍କୁ ମୁଁ ଅବିଶ୍ୱାସ କରିବି କେଉଁ ଯୁକ୍ତିରେ ? ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ଆପେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ବାହାରୁଛି, ସେତେବେଳେ ମୋ' ସହିତ ଅନ୍ୟ ଅନେକେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ବାହାରୁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଆପେ ଅଳସୁଆ, ଅସାଧୁ ହୋଇ ଆପଣା ଘରେ ବସି ରହିଥିଲେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ବାହାରିବାର ଦେଖିପାରିବି ବା କିପରି ? ଶିକ୍ଷକ ଆଗ ଶିକ୍ଷକ ହିସାବରେ ତିଆରି ହୋଇଯାଉ, ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ସହିତ ସହଯୋଗ କରିବାଲାଗି ଶିକ୍ଷକ ତିଆରି ହୋଇଯାଉ; ମୋର ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ମୁଁ କହିବି ଯେ, ତା'ର ଛାତ୍ରମାନେ ମଧ୍ୟ ବଳେବଳେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ବାହାରିବେ । ଶିକ୍ଷକ ବିଶ୍ୱାସର ସହିତ ଆପଣାର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରୁ, ଆପଣାର ଯାବତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ଶିକ୍ଷକ ପ୍ରଧାନତଃ ମଣିଷ ଭିତରେ ରହିଥିବା ଭଲ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁ, ସେ ଏହାରିଦ୍ୱାରା ହିଁ ଅଧିକାଂଶ ଛାତ୍ରଙ୍କର ଜୀବନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବିଶ୍ୱାସ ଭରିଦେଇ ପାରିବ, ତା'ର ଅଧିକାଂଶ ଛାତ୍ର ହିଁ ସଂସାରରେ ସବୁ ମଣିଷ ଭିତରେ ପ୍ରଧାନତଃ ଭଲଟାକୁ ହିଁ ଦେଖିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବେ । ଶିକ୍ଷକ ହିସାବରେ ମୋ'ର ଅନ୍ୱେଷଣ ଯେତିକି ବଳିଷ୍ଠ, ଏହି ଜୀବନର ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ପଦ ଭଣ୍ଡାରରେ ମୋ'ର ଛାତ୍ରମାନେ ମଧ୍ୟ ସେତିକି ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବେ । ମୁଁ ଯଦି ଗୋଡ଼ କାଢ଼ିବା ଆଗରୁ ସଂସାରକୁ କନ୍ଦି ବସେ, ମୋ'ର ସମ୍ମୁଖରେ ଆସୁଥିବା ସମ୍ଭାବ୍ୟ ସଂଶୟ ଓ ବିଘ୍ନଗୁଡ଼ାକୁ ହିଁ ତାଲ କରି ଦେଖିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ, ତେବେ ମୋ'ର ଛାତ୍ରମାନେ ମଧ୍ୟ ଗୋଡ଼ ବାନ୍ଧି ବସିରହିବେ, ଅବିଶ୍ୱାସକୁ ଆବୋରି ରହିବେ ।

୧୮ । ୯ । ୬୪

ଖାଲି ବୁଦ୍ଧି ଦେଇ ସମସ୍ୟାର ଆଲୋଚନା କରିବସିଲେ ଆମେ ସମସ୍ୟା ପ୍ରତି ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା କରି ବସିବା; ଏଠି ଯେଉଁ ସମାଜରେ ଆମକୁ ବଞ୍ଚିବାର ଅଧିକାର ମିଳିଛି, ସେହି ଅଧିକାର ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ଆମେ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା କରିବା । କାଲି ଆମେ ସମସ୍ତେ ମିଶି ଦେଶର ଖାଦ୍ୟ ସମସ୍ୟାର ଆଲୋଚନା କରୁଥିଲୁ, ଗତ କେତେଟା ମାସ ଭିତରେ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟର ଦରଦାମ ଯେ ପ୍ରାୟ ଦୁଇଗୁଣ ବଢ଼ିଯାଇଛି, ସେହି ସଙ୍କଟର ଆଲୋଚନା କରୁଥିଲୁ । ସମସ୍ୟାଟା ଯେପରି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ସମସ୍ୟା, ଏହି ଦେଶରେ ଏହି ସମସ୍ୟାଟି ଭିତରେ ଯେପରି ମୋ'ର କୌଣସି ଭାଗ ନାହିଁ,—ଏହିପରି ଏକ premise ଉପରେ ଆମେ ବହିପାଠକୁ ବଖାଣି ହସିଖେଳି ପ୍ରଧାନତଃ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ଖାତିରରେ ଆମେ ଏହି ସମସ୍ୟାର ଆଲୋଚନା

କରୁଥିଲୁ । ମୁଁ ଭାବୁଥିଲି, ଆଉ କୌଣସି ସଭ୍ୟ ଦେଶରେ ଖାଦ୍ୟାଭାବ ଓ ମୂଲ୍ୟ-ସଙ୍କଟର ସମସ୍ୟାକୁ ଏପରି ଉପରଠାଉରିଆ ଓ ଖାମଖିଆଲିଆ ଭାବରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇ ପାରୁଥାନ୍ତା କି ନାହିଁ କେଜାଣି ? ଆମେ କେହି ହୁଏତ ଖାଦ୍ୟାଭାବର ସଙ୍କଟକୁ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଉନାହୁଁ । ଲୋକଉପାସ ଜାଣିନାହୁଁ । ଆଠ-ଅଣାର ଭାତ ଟଙ୍କାକର ହୋଇଗଲେ, ଆପଣା ପେଟରୁ କାଟିବା ଲାଗି ଏ ଦେଶର କେତେକୋଟି ମଣିଷ ଯେ କପରି ବାଧ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି, ସେହିକଥା ଆମେ ଅନୁଭବ ହିଁ କରୁନାହୁଁ । ତେଣୁ ଆମ ସଭାରେ ଏପରି ରଙ୍ଗରସ ଓ ସହଜ ଉଦାସୀନତା ସହିତ ଏହି ସମସ୍ୟାର ଚର୍ଚ୍ଚା ହୋଇ ପାରୁଛି । ମୁଁ ଭାବୁଥିଲି, ଭୋକିଲା ଲୋକେ ଯେଉଁଦିନ ଏକାଠି ହୋଇ ଭୋକ ଉପରେ ଆଲୋଚନା କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଭବ କରିବେ, ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ ଲୋକେ ଯେଉଁଦିନ ସଚେତନ ଭାବରେ ଅଭାବ ବିଷୟରେ ଭାବିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବେ, ସେତେବେଳେ ଆମର ଏହି ଖୁସି ରହିବଟି କି, ସେତେବେଳେ ଏହି ଦେଶ ଓ ଏହି ସମାଜ ରହିବଟି କି ?

୧୯ । ୯ । ୭୪

ବେଳେବେଳେ ଏକାବେଳେକେ ଯାଇ କଣରେ ବସିଥିଲା ପରି ଲାଗୁଛି । ବେଳେବେଳେ ସବୁଟି ଭିତରେ ଆପେ ପୂରି ରହିଥିଲା ପରି ଲାଗୁଛି, ସଂସାରର କାମ କରୁଥିବା ବେଳେ ଠିକ୍ ଆପଣାର କାମ କରୁଥିବା ପରି ଲାଗୁଛି, ପୁଣି ଆପଣାର କାମ କରୁଥିବା ବେଳେ ତାଙ୍କର କାମ କରୁଥିବା ପରି ଲାଗୁଛି । ଆପଣା ଭିତରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରି ମୁଁ ଏକଥା କହୁନାହିଁ । ଆପଣାର ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବା ଓ ବାଟ ଚାଲିବା ଏହାଦ୍ୱାରା ସ୍ୱାଭାବିକ, ସହଜ ଏବଂ ଆନନ୍ଦଦାୟକ ହୋଇପାରୁଛି ବୋଲି ମୁଁ ଏହା କହୁଛି । ତାହା ସହିତ ଡୋର ଛିଣ୍ଡିଗଲା ବେଳେ ଆଗକୁ ଗୋଟାଏ ପଦକ୍ଷେପ ବି ପକାଇବା ମଧ୍ୟ ମୋ'ର ଶକ୍ତି ଓ ମୋ'ର ଇଚ୍ଛାର ବାହାର ବୋଲି ମନେହେଉଛି, ଯେପରି କାହାର ଦ୍ୱାରା ଆପେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଟାଣି ହୋଇ ଜୀବନ ବଞ୍ଚୁଥିବା ପରି ମନେ ହେଉଛି । ଅନେକ ମଣିଷଙ୍କର ପଲରେ ଏକାଠି ହୋଇପାରିଲେ ଯାଇ ଆଚରିତ ସତ୍ୟକୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ମନେ ହେଉଛି, ଅନେକ ଯୁକ୍ତିର କୋଳାହଳ ସୃଷ୍ଟି କରି ପାରିଲେ ଯାଇ ମଥା ଭିତରର ମନଟା ବୁଝି ପାରିଲାପରି ମନେ ହେଉଛି । ଏତେ ହୋଇ ସାରିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ଜୀବନର ଅଭିଜ୍ଞତା ରୂପେ ବିରକ୍ତିର ଏକ ଅନୁଭୂତି ହିଁ ସାର ହେଉଛି । ଆନନ୍ଦ ସୁଦୂର-ପରାହତ ହୋଇ ରହୁଛି । ଏବଂ ଆନନ୍ଦ ଆପଣା ଭିତରର ଉତ୍ପ୍ରେରକ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ ନକଲେ ଆପଣା ଭିତରର ମୁକ୍ତିର ଅନୁଭବ କରିବା ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହେଉ-ନାହିଁ । ତାକୁ ସାଥିରେ ନେବାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଜୀବନର ସାଥିରେ ହିଁ ଭରି ବାଟ

ରୁନ୍ଧିବା । ଏହାହିଁ ତ ଭକ୍ତି, ଏହାହିଁ ଆପଣାଲାଗି ଶ୍ରଦ୍ଧା, ସବୁର ଏବଂ ସବୁକିଛି ଲାଗି ଶ୍ରଦ୍ଧା ।

୨୦ । ୯ । ୭୪

ଦରମା ଦୁଇଶହରୁ ବଢ଼ି ଚାରିଶହ ହେବ, ଚାରିଶହରୁ ବଢ଼ି ଆଠଶହ ହେବ, ତଥାପି ଆଠଶହକୁ ଏଗାରଶହ କରିବାର ମହତ୍ତ୍ୱାକାଂକ୍ଷା ମୋତେ ନାନା ପ୍ରକାରେ ଚେଷ୍ଟିତ କରି ରଖିଥିବ,—ଏହି ଗତିକୁ ମୁଁ କେବେହେଲେ ମୋ'ର ଅଜାଣତରେ ମଧ୍ୟ ଆପଣାର ଜୀବନଗତି ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିନାହିଁ । ଏଠି ତ୍ୟାଗର ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ଉଠୁନାହିଁ , ବୈରାଗ୍ୟର ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ଉଠୁନାହିଁ । ତ୍ୟାଗ କରି ଆସିଥିଲେ ବା କେବଳ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଆସିଥିଲେ ପରୋକ୍ଷରେ ତାହାର ଅଭାବର ଜ୍ୱାଳା ମୋତେ ବେଳେବେଳେ ବେଶ୍ ଦଗ୍ଧ କରି ରଖୁଥାନ୍ତା । ବେଳେବେଳେ ଆଉ କାହାର ବେତନମାନ ଏଗାରଶହ ବା ଆଠଶହକୁ ଉଠିଗଲେ ମୁଁ ଆପଣା ଭିତରେ ଛଟପଟ ହେଉଥାନ୍ତି, ଆପଣାର ଗର୍ଭଭିତର କେଉଁ ବାସନାର କୁଠରେ ବସି ମୁଁ ଆପଣାକୁ ଦରିଦ୍ର ବୋଲି କହି ଝୁରି ହେଉଥାନ୍ତି, ଆପଣା ସହିତ ଅନ୍ୟର ତୁଳନା କରି ବସୁଥାନ୍ତି, ଅନ୍ୟକୁ ଈର୍ଷା କରି ବସୁଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମୋ'ର ସେପରି ଅନୁଭୂତି କେବେହେଲେ ହୋଇନାହିଁ । କୌଣସି ଧନୀ ବା ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ୍ତ ସଫଳ ମଣିଷ ପ୍ରତି ମୋ'ର କେବେହେଲେ ବିଦ୍ୱେଷ ଜାତ ହୋଇନାହିଁ । କାରଣ ମୋ'ର ଚେଷ୍ଟା ଅନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୋ'ର ଧ୍ରୁବତାରା ଅନ୍ୟ ଆକାଶରେ । ସେହି ଚେଷ୍ଟା ମୋତେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଧନଲାଗି କଦାପି ପ୍ରବୃତ୍ତ କରାଇ ପାରେ-ନାହିଁ, ହାତମୁଠାକୁ ଗୁଡ଼ାଏ ଧନ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲେ ତାହା ମୋତେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ମୁଗ୍ଧ ପ୍ରଲୁବ୍ଧ କରି ପାରେନାହିଁ । ମୋ'ର ଚେଷ୍ଟା ହେଉଛି ସୂର୍ଯ୍ୟ-ଦର୍ଶନର ଚେଷ୍ଟା, ମୋ'ର ଚେଷ୍ଟା ଉଦୟପଥର ଚେଷ୍ଟା, ବାଟ ଖୋଲିବାର ଓ ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବାର ସତତ ଆଗ୍ରହ ଓ ଅନୁରକ୍ତି ଜାଗ୍ରତ କରି ରଖିବାର ଚେଷ୍ଟା । ଏଥିଲାଗି ଅନ୍ତର ଭିତରେ, ଆଖି ଆଗରେ ଯେତିକ ବିଶ୍ୱାସ ମିଳିଛି, ସେହି ବିଶ୍ୱାସକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବାର ଚେଷ୍ଟା । ମଣିଷର ତୀର୍ଥ ଦେଇ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଥିବା ମହାଜୀବନର ସ୍ରୋତ ସହିତ ସମ୍ମିଳିତ ହେବାର ଚେଷ୍ଟା ।

୨୧ । ୯ । ୭୪

ମୋତେ ମଣିଷ ହିଁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଟାଣୁଛି । ସାହିତ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ଟାଣୁଛି, କିନ୍ତୁ ମୋ'ର ଅତି ନିକଟରେ ଚାରିପାଖରେ ମଣିଷକୁ ଅତି ହୀନ ଭାବରେ ଅସ୍ୱୀକାର କରାଯାଉଥିଲା ବେଳେ ମୁଁ ଶବ୍ଦ ସଜାଡ଼ି ଭାଷା ସଜାଇ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖିବା ଲାଗି ମନକୁ ବସାଇ ପାରୁନାହିଁ । ବହି ପଢ଼ିବା ଦ୍ୱାରା ଅନେକ ପ୍ରେରଣା ମିଳେ,

ବହି ଲେଖିବା ଦ୍ୱାରା ଅନେକ ପ୍ରେରଣା ସୃଷ୍ଟି କରି ଯାଇପାରେ । ଅନେକ ହୃଦୟଙ୍କୁ ଚଞ୍ଚଳ କରି ଦିଆଯାଇ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ଏହାଦ୍ୱାରା ସବୁ ସମୟରେ ଅସଲ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଂଘଟିତ ହୋଇ ପାରେନାହିଁ । କାଲି ବଗିଚାରେ କାମ କରୁଥିବା ବେଳେ ଭାବୁଥିଲି, ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ କେତେ କ'ଣ ନଲେଖିଲେ, କିନ୍ତୁ ସାହିତ୍ୟର ନାନା ଯୁଗ ପରି ଆମେ ରବୀନ୍ଦ୍ରଯୁଗକୁ ମଧ୍ୟ ପଛକୁ ଠେଲିଦେଲୁ, ସେ ବିଷୟରେ ସମାଲୋଚନା ଓ ସମୀକ୍ଷା କଲୁ । କିନ୍ତୁ ମଣିଷର ଜୀବନରେ ଏକ ମୌଳିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟାଇବାର ଯେଉଁ ସନ୍ଦେଶ ରବୀନ୍ଦ୍ର-ପରମ୍ପରା ମଧ୍ୟରେ ରହିଥିଲା, ତାହା ଆମ ଅନେକଙ୍କର ଜୀବନରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟାଇ ପାରିଲାନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ କ'ଣ ସାହିତ୍ୟ କମ୍ ଲେଖାହେଉଛି ? ଏଦେଶରେ ଯେକୌଣସି ଅତୀତ ଯୁଗ ଅପେକ୍ଷା ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଧିକସଂଖ୍ୟକ ମଣିଷ ବହି ପଢ଼ୁଛନ୍ତି, ବହି ଲେଖୁଛନ୍ତି, ସାହିତ୍ୟିକ ଉତ୍ସାହ ନେଇ ପରସ୍ପର ସହିତ ସମ୍ମିଳିତ ହେଉଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କାହିଁ ? ମଣିଷ ଯେଉଁପରି ଅବହେଳିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା, ସେହିପରି ଅବହେଳିତ ହୋଇ ପଡ଼ିରହିଛି । ସବୁରି ପେଟ ପୁରୁନାହିଁ, ହୃଦୟ ପୂରିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ଉଠୁ-ନାହିଁ । ଏହି ଦେଶରେ କବିର ମୁଣ୍ଡରେ ତଥାପି ପ୍ରଶଂସାର କଳସ ଢ଼ଳା ହେଉଛି । ମୁଁ ଭାବୁଛି, ଆମର ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଯେପରି ଜୀବନକୁ ଏଡ଼ି ପଳାଇ ଯିବାର ଏକ ଛଦ୍ମପଥ ଯୋଗାଇ ଦେଉଛି, ଆମର ଆଖିକୁ ଅନେକ ଦେଖିବାର ଓ ଆମର ହୃଦୟକୁ ଅନେକ ଅନୁଭବ କରିବାର ଆହ୍ୱାନରୁ ଅପସରାଇ ନେଉଛି ।

୨୨ । ୯ । ୭୪

ଏମିତି ବେଳ ଆସି ପହଞ୍ଚେ, ଯେତେବେଳେ କି ମୁଁ ଆପଣା ଭିତରେ ଆପଣାକୁ ମଧ୍ୟ ଖୋଜି ପାଏନାହିଁ । ଆପଣାର ନାନା ବାସନା, ନାନା ବୈରାଗ୍ୟ, ନାନା ଖଳତା ଓ ନାନା ଉଦାସୀନତା ଭିତରୁ ମୁଁ ଆପଣାକୁ ଠଉରାଇ ନେଇ ପାରେନାହିଁ । ପୁଣି ଆପଣା ଭିତରେ କିଭଳି କଣ ରହି ପାରିବାଭଳି ଥାନଟିଏ ନପାଇଲେ ବାହାରେ ବା ଥାନ ମିଳିବ କୁଆଡ଼ୁ ? ଆପଣାର ଏକ ସଂଗଠିତ ଓ ସଂହତ ରୂପ ଅନୁଭବ କରି ନପାରିଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାହାର ଜଗତକୁ ଆବୋରି ରହିଥିବା ଅଜସ୍ର ଅଖଣ୍ଡତା ଭିତରେ ମୁଁ ସଂହତତା ଓ ସଂଗଠିତତା ଅନୁଭବ କରି ପାରିବି କୁଆଡ଼ୁ ? ଠିକ୍ ଏହିପରି ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଗୁଡ଼ିକରେ ହଠାତ୍ ସବୁ ବେସୁରିଆ ହୋଇଗଲା ପରି ଲାଗେ । ଆପଣା ସହିତ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାର ଶତ୍ରୁତା ଆଚରଣ କରି ଆପଣାକୁ ବିଦାରି ପକାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ, ଏବଂ ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ ସେଇଥି ସକାଶେ ହିଁ ସଂସାରର ସହିତ ମଧ୍ୟ ଶତ୍ରୁତା ଆଚରଣ କରି ସଂସାରର ସକଳ ଜୀବନ ଓ ସକଳ ମୂଲ୍ୟକୁ କେବଳ ନିଃସାର ବୋଲି କହିବାକୁ ମନ ଭିତରଟା ଉଗ୍ର ହୋଇ ଉଠେ । ଏପରି

ହୁଏ ବା କାହିଁକି ? ଆପଣା ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହ କଲେ ମୁଁ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ପାଇବି ନାହିଁ, ସଂସାର ଉପରେ ପ୍ରକୁପିତ ହୋଇ ବସିଲେ ମୁଁ ସଂସାର ଭିତରେ ରହିବାର କୌଣସି ଅଧିକାରରୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଲାଭବାନ ହୋଇ ପାରିବି ନାହିଁ । ବିଷାଦ ମଧ୍ୟ ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ମୋତେ କୌଣସି ବଳ ଦେବନାହିଁ ବା କୌଣସି ବାଟ ଦେଖାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ମୋ'ର ସକଳ କ୍ଷୋଭ ଭିତରୁ ପ୍ରବଳ ହୋଇ ଉଠୁଥିବା ସକଳ ଅଶ୍ରଦ୍ଧା ସତ୍ତ୍ୱେ ମୋତେ ତଥାପି ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ପାଖକୁ ହିଁ ଫେରି ଆସିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ସକଳ ବୈରାଗ୍ୟ ଓ ବିରକ୍ତି ସତ୍ତ୍ୱେ ମୋତେ ତଥାପି ବିଶ୍ୱାସକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ବାଟ ଚାଲିବାକୁ ହେବ । ବିଶ୍ୱାସ ହିଁ ପୁଣି ମୋତେ ପଥ ଉପରକୁ ଫେରାଇ ଆଣିବ ।

୨୩ । ୯ । ୬୪

ମହାପୁରୁଷ ରାମକୃଷ୍ଣ ପରମହଂସ କୁଆଡ଼େ କାଳୀଙ୍କର ପ୍ରତିମା ଆଗରେ ଆପଣାର ଦୈନ୍ୟ ଓ ଦୁଃଖ ଜଣାଇ କାନ୍ଦି ପାରୁଥିଲେ, ମୁଁ ଆଜି ସେହିପରି କାହାରି ପାଖରେ ବସି କାନ୍ଦିବାକୁ ଚାହୁଁଚି । ଜୀବନରେ ସତ୍ୟକୁ ପାଇ ପାରିବାର ଯେଉଁ ଆସକ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଆପଣାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିବେଦନ କରିବାଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ପାରିଥିଲା, ମୁଁ ଆଜି ସେହିପରି ଏକ ଆସକ୍ତି ଚାହେଁ । ବହି ପଢ଼ି, ବାହାର କଥାକୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରି କରି ମୋ'ର ଆସକ୍ତି ଓ ମୋର ଅନ୍ୱେଷଣେଚ୍ଛା କ'ଣ କୁଣ୍ଠାକ୍ଳିଷ୍ଟ ହୋଇ ପଡ଼ିଲାଣି କି ? ଶାନ୍ତିନିକେତନର ସେହି ସବୁଜ ବନଗୁଳ୍ମଙ୍କରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଆଜଯାଏ ମୁଁ କେତେକେତେ ବହି ପଢ଼ିଲିଣି, ମସ୍ତିଷ୍କର ଟୋକେଇରେ କେତେକ'ଣ ଭର୍ତ୍ତି କରି ରଖିଲିଣି । କିନ୍ତୁ, ସେହିସବୁ ବିଚାର, ସେହିସବୁ ମନ୍ଥନ କେବଳ ମସ୍ତିଷ୍କ ଭିତରର ବିଚାର ଓ ମନ୍ଥନ ହୋଇ ରହିଯିବ ନାହିଁତ ? ଏତେ ପଢ଼ିବାପରେ ମୁଁ ଭାବୁଚି, ମୋର ଅନ୍ତର ଭିତରେ ମୁଁ କେତେଦୂର ଆଗେଇ ପାରିଲି, ଆପଣାର ହୃଦୟ ଭିତରେ ମୁଁ କେତେଦୂର ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ଥାପନା କରି ପାରିଲି, ମୋ' ଦ୍ୱାରା ମୋ'ର ସଂସାର ମଧ୍ୟ କେଉଁଠି କ'ଣ ବଦଳି ପାରିଲା ? ମୁଁ ଭଲ କରି ଜାଣେ, ଏସବୁ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାର ଅର୍ଥ ସଂଶୟବାଦର ପ୍ରକଟ କରିବା ନୁହେଁ । ମୁଁ ଯେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଆପଣାକୁ ଜୀବନପଥରେ ନିବେଦନ କରି ପାରୁନାହିଁ, ସେଥିଲାଗି ଏକ ଅସନ୍ତୋଷ ପ୍ରକାଶ କରିବା ।

୨୪ । ୯ । ୬୪

କିଏ କହୁଥିଲା, Dictator ନହେଲେ ଏ ଦେଶରୁ ଦୁର୍ନୀତି ଯିବନାହିଁ । ପୁଣି ଆଉକିଏ କହୁଥିଲା, ଗୋଟାଏ ରକ୍ତାକ୍ତ ବିପ୍ଳବ ହେଲେ ଏଦେଶରେ କିଛି ବଦଳିବ ନାହିଁ । ଭାରତର କଥା ଭାବିଲା ବେଳକୁ ଏମାନେ ଦୂର ରୁଷିଆ କଥା

ଭାବୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଶାସନ ଓ ସାମାଜିକ ଦୃଷ୍ଟି ଭିତରେ ରହି ତଥାପି ଯେ ଏଦେଶରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇ ପାରିବ, ସେହି ସମ୍ଭାବନାର ସଙ୍କେତ ଏହି କେତେଦିନ ହେଲା ମିଳିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରୁଛି । ଆମେ ସମସ୍ତେ ସିଧା ଦୁର୍ନୀତି କରୁଥିଲୁ; ଦୁର୍ନୀତିଟାକୁ ହିଁ ବ୍ୟାବହାରିକ ନୀତି ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ସେହି ନୀତି ସହିତ ଆପଣାକୁ ଖାପ ଖୁଆଇ ବଞ୍ଚି ରହିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲୁ । ଏବଂ ଭିତରେ ଅତି-ସହାନୁଶୂନ୍ୟ ଭାବରେ ସୁନୀତିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଗି କୌଣସି ଏକଛତ୍ର ଶାସନ ବା ଏକଛତ୍ର ବିଦ୍ରୋହ ଲାଗି ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିଲୁ । ଏବେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଗତ ଦୁଇମାସ ଭିତରେ ଏହି ଚିନ୍ତାଧାରା କ୍ରମେ ବଦଳିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରୁଛି । ସେଥିରୁ ସୂଚନା ମିଳୁଛି ଯେ, ଦେଶରେ ନେତୃତ୍ୱ ମଧ୍ୟ କ୍ରମେ ବଦଳି ଯାଉଛି । ଏଥିପୂର୍ବରୁ ନେତୃତ୍ୱ ଯେକୌଣସି କାରଣରୁ ହେଉ, ଅନ୍ୟାୟର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାଲାଗି ଭାରି ପଛଉଥିଲା । ନାନାପ୍ରକାର ଉଗ୍ର ଉନ୍ମାଦନାମୟ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖି ତା'ହା ତାହାର ଭିତରେ ଅନ୍ୟାୟର ପ୍ରତିରୋଧ କରିବାର ସତ୍ସାହସକୁ ବୁଡ଼ାଇ ରଖୁଥିଲା । ତେଣୁ ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ରରେ ତାହା ଭବିଷ୍ୟତରେ ସତ୍ୟ ଓ ନ୍ୟାୟର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଭିତରେ ବର୍ତ୍ତମାନର ଅନେକ ଅସତ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟାୟକୁ ମଧ୍ୟ ଘୋଡାଇ ରଖୁଥିଲା । ଏବେ ସେହି ଚକ ଘୂରିବାକୁ ଯାଉଛି । କୌଣସି ବରିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଛାୟାତଳେ ଅନ୍ୟାୟର ମୁଣ୍ଡ ଗୁଞ୍ଜି ରହିବାର ସମସ୍ତ ଚାଲିଯାଇଛି ।

୨୪ । ୯ । ୭୪

ଭାଗ୍ୟବାଦୀ ଏହି ଦେଶରେ, ଏକ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଅନୁପାତରେ ସନ୍ତୋଷବାଦୀ ହୋଇ ବଞ୍ଚି ଆସିଥିବା ଭାରତୀୟ ଆସ୍ତିକ ପରମ୍ପରାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲାଗି ସାଧାରଣତଃ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ସ୍ୱାଭାବିକ ଉତ୍ସାହ ରହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ମୋ' ସମାଜରେ ଦୁଆର ରୋଧି ରହିଥିବା ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକୁ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ମନୁଷ୍ୟକୃତ ବୋଲି ମନେ କରିବି, ହୁଏତ ସେତିକବେଳେ ସେହି ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକ ମନୁଷ୍ୟର ଚେଷ୍ଟାରେ ଦୂରୀକୃତ ହୋଇପାରିବ ବୋଲି ମୋ'ଭିତରେ ଏକ ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ ଜନ୍ମିପାରିବ । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋ'ର ଅଳସୁଆ ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟି ବିଚାର ଓ ବିବେକକୁ ଏଡ଼ିବାର ମତଲବରେ ସବୁଟିକୁ ଭଗବାନଙ୍କର ବା ଏକ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ଭାଗ୍ୟର ଇଚ୍ଛା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ନେଉଥିବ, ଏବଂ ଯେତେବେଳ ଯାଏ ଏହାକୁ ହିଁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ମାନିନେଇ ସେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିଥିବ, ସେତେବେଳ ଯାଏ ଜୀବନଗତ ଆଳସ୍ୟକୁ ହିଁ ତା' ଜୀବନର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଭୂମି ବୋଲି ମାନି ନେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାର ପରିବର୍ତ୍ତନ କହିଲେ ସେ ବହିରାଗତ କୌଣସି ଭଗବତ୍ପ୍ରେରିତ ବଜ୍ର ଆସି ପଡ଼ିବା ଏକ ହଠାତ୍ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବାକୁ

ହିଁ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବ । ଏହିପରି ମାନସିକ ଓ ହୃଦୟଗତ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସେ ସେ କେବେ କୌଣସି dictator ବା ଏକଛତ୍ର ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ ଭଗବତ୍‌ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିନେବ ଓ ତାହାଙ୍କୁ ହିଁ ଭାଗ୍ୟ ବୋଲି ମାନିନେବ, ସେଥିରେ ଅସ୍ୱୀକାର କରୁ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦ ଭଗବାନଙ୍କର ନିମିତ୍ତରୂପେ ସେ ବଡ଼ ଅଭ୍ୟାସଗତ ଭାବରେ କୌଣସି ଶକ୍ତିଶାଳୀ ମହାପ୍ରଚଣ୍ଡ ନେତାଙ୍କୁ ବା Dictatorଙ୍କୁ ହୃଏତ ତା'ର ଶାସନଭାର ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିନେବ । ସେହି ଭାରର ଇଚ୍ଛାରେ ସବୁ ହେବ, ସବୁ ବଦଳିବ, ଭାଗ୍ୟ ବଦଳିଯାଉ ଥିଲେ କେବଳ ତାହାରି ଇଚ୍ଛାଦ୍ୱାରା ହିଁ ବଦଳିବ । ଏହିପରି ଏକ ବସ୍ତୁସ୍ଥାନରେ ଆମେ ଭାରତବାସୀ ଅନେକ ଦିନରୁ ବାଟ ଚାଲି ଆସିଛୁ ।

୨୭ । ୯ । ୭୪

ଆପଣାର ପଇସା ବଢ଼ାଇବାରେ ମୁଁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା କରିବାକୁ ଚାହିଁନାହିଁ । କାରଣ ଏହି ବିଷୟରେ ମୋ'ର ଅପାରଗତା ମୁଁ ଭଲଭାବରେ ଜାଣେ । ଏହି ଅପାରଗତାକୁ ଜୀବନର ଏକ ଅଭାବ ବା ଗ୍ଳାନି ବୋଲି ମୁଁ କେବେହେଲେ ବିଚାର କରିନାହିଁ । କାରଣ ପଇସା କମାଇବାର ପାରଦର୍ଶିତା ଲାଭ କରିବା ଲାଗି କୌଣସି ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ କଳା ବା ଉତ୍ସାହ ନେଇ ମୋ'ର ଜନ୍ମ ହୋଇନାହିଁ । ମୋ' ଜୀବନର ବିଚରଣ କ୍ଷେତ୍ର ଅନ୍ୟଠି, ସେଇଠି ବିଚରଣ କରି ପାରିଲେ ମୁଁ ଆପଣା ଘରେ ରହିଥିଲି ପରି ଅନୁଭବ କରେ, ସେଇଠି ପହଞ୍ଚି ମୁଁ ବଞ୍ଚିବା ଲାଗି ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଅଭୀଷ୍ଟ ପାଏ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜଗତରେ ଅଧିକାଂଶ ମଣିଷ ଧନ କମାଇବାର ପାରଗତାକୁ ଆପଣା ଜୀବନର ପାରଗତା ବୋଲି ମାନି ନେଇଚନ୍ତି । ମୂଳ ବା ଜନ୍ମଗତ ପ୍ରବୃତ୍ତି ବୋଲି ସତରେ ଯଦି କିଛି ରହିଥାଏ ଓ ଆପଣାର ସେହି ପ୍ରବୃତ୍ତି ବା ଉନ୍ମୁଖତାଗୁଡ଼ିକୁ ବୁଝିବା ଲାଗି ମୋ'ର ଯଦି ସତରେ କୌଣସି ସାମର୍ଥ୍ୟ ଥାଏ, ତେବେ ମୁଁ କହିବ ଯେ, ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜଗତର କୌଣସି ସମାଜରେ ଜନ୍ମଲାଭ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ପଇସା କମାଇବାର ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାରେ କଦାପି ପ୍ରତିସ୍ପର୍ଦ୍ଧା କରିବାକୁ ସାହସୀ ହୋଇ ପାରିନଥାନ୍ତି । ମୁଁ ତ ଭାବୁଚି ଯେ, ପ୍ରଧାନତଃ ସେହି କାରଣରୁ ମୁଁ ଜୀବିକାନିର୍ବାହର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ର ଛାଡ଼ି ଶିକ୍ଷକ ହେବାକୁ ଆସିଚି, ସେଇଥି ସକାଶେ ଶିକ୍ଷକର କ୍ଷେତ୍ର ଓ ଶିକ୍ଷକର କାର୍ଯ୍ୟ ମୋତେ ଏତେ ସ୍ୱାଭାବିକ ଲାଗୁଚି, ଏତେ ଭଲ ଲାଗୁଚି । ଏଠି ରହି ମୁଁ ତେବେ ସେଠାକୁ ହାତ ବଢ଼ାଇବି କାହିଁକି ? ମୋ' ଭିତରେ ସନ୍ତାପ ବଢ଼ାଇବି କାହିଁକି ?

୨୭ । ୯ । ୭୪

କାଲି ରହସ୍ୟ ଛଳରେ ଜଣେ ଗୁରୁଜନଙ୍କୁ କହିପକାଇଲି ଯେ ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନ ନହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ବୁଢ଼ା ହେବାକୁ ଚାହେଁନାହିଁ । ଭାରତରୁ ବିଦେଶୀ ଶାସକର ଅପସରି ଯିବା ଆଜକୁ ପ୍ରାୟ ସତର ବର୍ଷ ହୋଇଗଲାଣି । କିନ୍ତୁ ସେହି ରାଜନୀତିକ ସ୍ୱାଧୀନତା କଥା କହୁନାହିଁ । କେବଳ ଯେଉଁ ମାନବିକ ସଫଳତା ପ୍ରକାଶେ ହିଁ ରାଜନୀତିକ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ୱାଧୀନତାର କୌଣସି ମୂଲ୍ୟ ରହିଚି, ମୁଁ ତାହାରି କଥା କହୁଚି । ଭାରତବର୍ଷ କହିଲେ ମୁଁ ଏ ଦେଶର ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷକୁ ବୁଝିଥାଏ । ସାମୂହିକ ଓ ସାମାଜିକ ନାନା ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ବାଧା ଫଳରେ ଯେଉଁଠି ମଣିଷର ଉଦରଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ହୃଦୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୀବନର ନାନା କ୍ଷେତ୍ର କେବଳ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ରହିବାର ନାନା ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ରହିଚି, ମୁଁ ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଦେଶକୁ ସ୍ୱାଧୀନ ବୋଲି କହିବି କିପରି ? ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନ ସଂସ୍କୃତି ମୋତେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ କରେ, ସେଇଥିଲାଗି ଓ ସେହି ସଂସ୍କୃତିର ଦାୟାଦ ରୂପେ ମୁଁ ଏ ଦେଶରେ ମୋତେ ଓ ଆଉ ସକଳ ମଣିଷଙ୍କର ଜୀବନକୁ ସୁନ୍ଦରତର କରି ଗଢ଼ିବାକୁ ଚାହୁଁଚି । ଏଥିପାଇଁ ଯାହାସବୁ କରିବା ଦରକାର, ଏ ଦେଶର ମଣିଷ ହିସାବରେ ତାହା ମୋ'ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଏ ଦେଶର ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ହିସାବରେ ନିଶ୍ଚିତ ତାହା ମୋ'ର ପରମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ସେହି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ଲାଭ କରିବା ଲାଗି ହିଁ ମୁଁ ବୁଢ଼ା ହେବାକୁ ଚାହୁଁନାହିଁ । ବୁଢ଼ା ହେବାର ଅର୍ଥ ଥକି ବୁଜି ଆପଣା ସଫଳତାର ମାଣକୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ବଢ଼ାଇବା । ମୋ'ର ମାଣ ପଇସାରେ ବଢ଼ିବନାହିଁ, ଉଚ୍ଚ ପଦରେ ଉଠିବନାହିଁ, ସବୁ ମଣିଷ ସହିତ ମିଶି ନିର୍ଭର, କର୍ମଠ ଓ ସମ୍ପନ୍ନ ହେବାର ଚେଷ୍ଟାରେ ହିଁ ଉଠିବ ।

୨୮ । ୯ । ୭୪

କାଲି ସମସ୍ତ ଦିନବେଳାଟା ମୋ'ର ଦଳେ ଗୁରୁଜନଙ୍କ ସହିତ କଟିଗଲା । ଆମେ ସମସ୍ତେ ମିଶି ସାଇକେଲରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇଥିଲୁ । ସେଇଠାରେ ରନ୍ଧାବଢ଼ା ଓ ଖିଆପିଆ ହେଲା । ଛୁଟି ଦିନରେ ଏକାଠି ବାହାରକୁ ଗଲେ ଯେଉଁସବୁ ଆନନ୍ଦ ଓ ବିନୋଦନ ଅବଶ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ହୋଇରହେ, କାଲି ଦିନମାନର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ସେହିସବୁ ବଡ଼ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଅନ୍ତର୍ଗତ ହୋଇ ରହିଥିଲା । କାଲି ସମସ୍ତଙ୍କ ସହିତ ଏକାଠି ବସି ଦିନଟିର ଆନନ୍ଦରେ ଭାଗ ନେଲାବେଳେ ଏକାଧିକ ବାର ଗୋଟିଏ କଥା ମୋ' ମନକୁ ଆସୁଥିଲା । ମୁଁ ଭାବୁଥିଲି, ଆମେ ଶିକ୍ଷକମାନେ ଯେଉଁସବୁ ଗୁଣକୁ ସବୁଠାରୁ ଭଲଗୁଣ ବୋଲି କହିଥାଉ ଏବଂ ଯେଉଁସବୁ ଗୁଣ ଅଧିକାଂଶ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଭିତରେ ରହିଛି ବୋଲି ମାନି ନେଇଥାଉ,

ସେହିସବୁ ଗୁଣ ଭିତରୁ କେଉଁଟିର ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଠାରେ ଅଭାବ ରହିଛି ? ଶିକ୍ଷକ ଭିତରେ ଯେଉଁସବୁ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଓ ପ୍ରକାଶିତ ଗୁଣମାନଙ୍କର ପରିଚୟ ଆମେ ପାଉଛୁ, ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଓ ପ୍ରକାଶିତ ଗୁଣାବଳୀରେ ସେଗୁଡ଼ିକରୁ କେଉଁଟିର ଅଭାବ ରହିଛି ? ପୁଣି, ଆମେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଯେଉଁସବୁ ଅବଗୁଣର ଆରୋପ କରିଥାଉ ବା ଯେଉଁସବୁ ମନ୍ଦଗୁଣମାନ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲେ ଆମେ ଚକିତ ହୋଇ ପଡ଼ିବାର ଏକ ମନୋଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିଥାଉ, ସେହିସବୁ ଅବଗୁଣ ବା ମନ୍ଦଗୁଣ ଭିତରୁ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ କେଉଁଟିର ଅଭାବ ରହିଛି ? କଥାଟି ଯେତିକି ସହଜରେ ଲେଖି ହୋଇଗଲା, ପ୍ରକୃତ ଜୀବନରେ ସେହି ବିଶ୍ୱାସ ଅନୁସାରେ କାମ କରିବା ଆଦୌ ସେତେ ସହଜ ମନେ ହୁଏନାହିଁ । ମୁଁ ଆପଣାର ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଏହା କହୁଛି । ତେଣୁ ଏହା ଅତି ସ୍ୱାଭାବିକ ଯେ, ଅଧିକାଂଶ ଶିକ୍ଷକ ଛାତ୍ରକୁ ଯଥାର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତିନାହିଁ ।

୨୯ । ୯ । ୭୪

ଛାତ୍ରକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ଅର୍ଥ ଛାତ୍ର ଉପରେ ହାକିମୀ ଦେଖାଇବାକୁ ବୁଝାଏନାହିଁ । ଛାତ୍ରର ବୃଦ୍ଧି ଓ ବିକାଶଇଚ୍ଛାକୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଦେଖାଇବାର ଅର୍ଥ ଛାତ୍ରର ବିକାଶକୁ ଆପଣା ଇଚ୍ଛାର ଦାସ କରି ରଖିବାକୁ ମଧ୍ୟ ବୁଝାଏନାହିଁ । ଆପଣାର ଫୁଲଟିକୁ ଫୁଟାଇବା ଓ ଫୁଟାଇ ରଖିବା ବିଷୟରେ ଯାହାର ଏତେଟିକିଏ ଅଭିଜ୍ଞତା ରହିଛି, ସେ କଦାପି ଏପରି କରିବନାହିଁ । ଏବଂ, ମୁଁ ଅତି ଦୃଢ଼ଭାବରେ କହିବି ଯେ, ଫୁଟିବାର ବା ଫୁଟାଇ ରଖିବାର ବାସନା ଯାହାପାଖରେ ନାହିଁ, ସେ ଯେତେ ପାଠ ମୁଖସ୍ଥ କରି ରଖିଥିଲେ ବା ଯେତେ ବେଶୀ ବୟସର ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ କଦାପି ଯଥାର୍ଥ ଶିକ୍ଷକ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ ପାରିବନାହିଁ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଦେଇପାରିବ ବା କ'ଣ? ଯିଏ ଦେଖିନାହିଁ ବା ଶିଖିନାହିଁ, ସେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ କ'ଣ ଦେଖାଇ ବା ଶିଖାଇ ପାରିବ ? ଯିଏ ଅନୁଭବ କରୁନାହିଁ, ସିଏ ଅନ୍ୟର ଅନୁଭୂତି ଭିତରେ ଅଧିକ ଗ୍ରହଣବାସନା ଭରାଇ ଦେଇ ପାରିବ କିପରି ? ଆପଣା ଭିତରେ ରହିଥିବା ବନ୍ୟ ଶିଶୁଟିକୁ ଯିଏ ଭୟ କରୁଛି ଓ ତେଣୁ ଘୃଣାବ୍ୟଞ୍ଜକ ଏକ ମନୋଦୃଷ୍ଟି ସହିତ ନାନାପ୍ରକାର ସ୍ୱୀକୃତ ସାଜ ଦେଇ ତାକୁ ଚାପି ରଖିବାକୁ ଚାହୁଁଛି, ଯିଏ ସକଳ ପ୍ରକାର ଶ୍ରମ ଓ ଚେଷ୍ଟା ଦ୍ୱାରା ଆପଣା ଭିତରର ଭବ୍ୟମାନ ଶିଶୁଟିକୁ ଭୁଲିଯିବାକୁ ହିଁ ଜୀବନର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଯୋଜନା ବୋଲି କହୁଛି ଓ ତାହାକୁ ଭଦ୍ର ଖପାରେ ଜୀବନ ସହିତ adjust କରି ରହିବା ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଛି, ସିଏ ଅନ୍ୟର ଜୀବନ ବାସନା ଓ ସମ୍ଭାବନାକୁ ବଢ଼ାଇ ପାରିବ କିପରି ? ସବୁ ତୀର୍ଥରୁ ଆପଣାକୁ ବଞ୍ଚିତ ରଖିଥିବା ଜଣେ ଉପବାସୀ ଅନ୍ୟକୁ

କି ତୀର୍ଥ ଦେଖାଇ ପାରିବ ? ବିଶେଷ କରି ଆପଣା ଦେଶରେ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ସହିତ ଏକାଠି ବସି ଥିବାବେଳେ ପ୍ରଧାନତଃ ଏହି କାରଣରୁ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ମନରେ ଓ ହୃଦୟରେ ଏକାଠି ହୋଇ ପାରେନାହିଁ ।

୩୦ । ୯ । ୭୪

ହୃଦୟ ଭିତରେ ମୁଁ ପୁଣି ହିମାଳୟର ଆକର୍ଷଣ ଅନୁଭବ କଲିଣି । ପ୍ରାଣ ଭିତରେ ହିମାଳୟ-ପ୍ରଦେଶର ସବୁ ନଦୀ ଯେପରି ପୁଣି ଖରଗମ୍ଭୀର ବେଗରେ ଧାଇଁବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେଣି । ମନର ଆଖିରେ ଏବେ ବାର ବାର ସେହି ହିମାଳୟର ଶୁଭ୍ରଧର୍ମୀ ଶୃଙ୍ଗମାନ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେଣି । ମାତ୍ର ସାତଟି ଦିନ ପରେ ମୁଁ ପୁଣି ସେହି ହିମାଳୟର ଦର୍ଶନ ଲାଭ କରିବାର ଅବସର ପାଇବି । ଗତ ପାଞ୍ଚ ବରଷ ତଳର ହିମାଳୟ ସହିତ ପରିଚିତ ହୋଇ ଆସିଥିବା ଚେତନା ଭିତରେ କ୍ରମେ ଚେଇଁ ଆସୁଥିଲା ପରି ମନେହେଉଛି । ସେହି ବାଟଚଲା, ସେହି ମୁଗ୍ଧ ହେବା,—କ୍ରମେ ସବୁକଥା ମନେ ପଡ଼ୁଛି । ସେହି ବାଟ ଖୋଜା ଓ ନୀଳ ଆକାଶର ମହାନବିଭର ଉପରେ ଶୁଭ୍ର ଗିରିଶିଖରର ଦର୍ଶନ କରିବା ମାତ୍ରକେ ଆପଣା ଭିତରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଶ୍ୱାସର ସହିତ କେଉଁ ବାଟମୁଣ୍ଡରେ ଆସି ଖୋଜି ପାଇବାର ପରମ ସନ୍ତୋଷ,—କ୍ରମେ ସବୁ ମନେ ପଡ଼ି ଆସୁଛି । ପାହାଡ଼ୀ ଭୂଇଁର କୋମଳ ମଣିଷମାନ ସହିତ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ତଳେ ଯେଉଁ ଆତ୍ମୀୟତା ମୁଁ ଅର୍ଜନ କରିଥିଲି, ସେହି ଆତ୍ମୀୟତା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ କ୍ଷୁନ୍ନ ହୋଇନାହିଁ । ଯେତେ ଦୂରରେ ଯେଉଁ ସମତଳ ଭୂମିରେ ମୋ'ର ଆପଣାର ଘର ହୋଇଥିଲେ ହେଁ ହିମାଳୟ-ପ୍ରଦେଶରେ ମୁଁ ଠାବ କରିଥିବା ଘର ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋ'ର ପ୍ରିୟ ଘର ହୋଇ ରହିଛି । ବାହାରୁ ଦେଖିଲେ ସେଠି ଜୀବନ ଭିତରେ କେତେ କଠିନତା ଓ କେତେ ବନ୍ଧୁରତା ଭରିକରି ରହିଛି । ସେଠି ପେଟକୁ ଗଣ୍ଡାଏ ଖାଇବ ବୋଲି ମଣିଷକୁ ପଥର ସହିତ କେତେ ଯୁଝିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । ତଥାପି ସେହି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟଶୀଳ ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନ ଭିତରେ ମୁଁ ଯେପରି ଜୀବନ ଲାଗି ଏକ ପରମ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ପରମ ଆତ୍ମୀୟତା ରହିଥିବାର ଅନୁଭବ କରି ଆସିଛି । ଆଜି ସବୁ ମନେ ପଡ଼ି ଆସୁଛି, କେଉଁ ତୀର୍ଥଭୂମିକୁ ଯାଉଥିବା ପରି ଲାଗୁଛି ।

୧ । ୧୦ । ୭୪

ବେଳେବେଳେ ମୋ' ଜୀବନର ସକଳ ଖିରୁ ଏକାଠି ମିଶି ମୋତେ ପଛକୁ ଟାଣିନେଇ ଯିବାକୁ ବସିଚନ୍ତି । ମୁଁ ଜାଣେ, ବେଳେବେଳେ ଏହିମାନଙ୍କର ଚକ୍ରାନ୍ତରେ ପଡ଼ି ମୁଁ ପଛକୁ ଚାଲି ମଧ୍ୟ ଯାଉଛି । ଆଗକୁ ପଦଟିଏ ପକାଇବାକୁ

ଯେତେବେଳେ ଜ୍ୱର ମାଡ଼େ, ଠିକ୍ ସେତିକବେଳେ ଏପରି ହୁଏ । ଆଗକୁ ଯାଇ ନୂତନ ପଥର ଆବିଷ୍କାର କରିବାକୁ ହୁଏ, ନୂତନ ଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରିବାକୁ ପଡ଼େ, ନୂତନ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ସ୍ନେହ ଦ୍ୱାରା ଜୀବନ ଓ ଜଗତ ସହିତ ପରିଚୟ ହୁଏ । ମୋ' ଭିତରେ କେଉଁ ଶକ୍ତି ଏହିସବୁକୁ ଏତେ ଡରୁଛି କେଜାଣି ? ବୁଝିବାମନ ସବୁ ବୁଝୁଛି, ତଥାପି କେତେବେଳେ କେଉଁ ଶକ୍ତି ବାହାର ଆସି ମୋ'ର ଗୋଡ଼କୁ ବାନ୍ଧି ରଖୁଛି, ମୋତେ ଆଗକୁ ଯିବାକୁ ଦେଉନାହିଁ । ପଛ ଭୁଲର ପୁଣି ପୁନରାବୃତ୍ତି ହେଉଛି, ପଛ ମୋହର ଶିକୁଳି ପୁଣି ପଡ଼ିଯାଉଛି । ତେଣୁ ମୋ'ର ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାରେ ସତତ ଏକ ଗତି ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଆଗକୁ ଚାଲି ପାରୁନାହିଁ । ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ଭାଷାରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ମୋ'ର ବାସନା ଆଗକୁ ଯାଇ ଏକ union upwards ଚାହୁଁଥିବା ବେଳେ ମୋ' ଭିତରର ଶକ୍ତି ମୋତେ ପଛକୁ ଫେରାଇ ଏକ union downwards ରେ ବୋଧ ହୋଇ ଯିବାକୁ ଫୁସଲାଉଛି । ଯନ୍ତ୍ରଣା ଲାଗି ବେଶ୍ ବୋଧ ମିଳୁଛି, ପଛକୁ ଫେରିଗଲି ବା ଆଗକୁ ଯିବାର ବାସନାକୁ ଛାଡ଼ି ଆସିଲି ବୋଲି ହଠାତ୍ ମନେ ହେଉନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏପରି ହେଲେ ଦୁଆର ଫିଟିବ କିପରି, ହୃଦୟର ଗଣ୍ଠି ଫିଟିବ କିପରି ? ଆଗରେ ଥିବା କୌଣସି ଗଣ୍ଠିକୁ ଫିଟାଇବାକୁ ଗଲାବେଳକୁ ପଛରେ ପୁଣି ଗଣ୍ଠି ପଡ଼ି ଯିବାର ସୁଅଙ୍ଗ ଚାଲିଥିବା ଯାଏ ମୋ'ର ସଙ୍କଟ ମୋଚନ ହୋଇପାରିବ କିପରି ?

୬ । ୧୦ । ୬୪

ଗାନ୍ଧୀ ଯଦି ଥରେ ତାଙ୍କ ଭାରତବର୍ଷକୁ ଦେଖିବାଲାଗି ଏଠାକୁ ଆସନ୍ତେ ! ସେ ଯଦି ଆମର ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ଆସନ୍ତେ ! ଆମର ଦେଶ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର କଥାକୁ ମାନିଲାନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ଖେଦ କରୁନାହିଁ । ଗାନ୍ଧୀର କଥାକୁ ସମସ୍ତେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ମାନିବେ, ଗାନ୍ଧୀ ଯାଇଥିବା ବାଟକୁ ସମସ୍ତେ ଏକମାତ୍ର ବାଟ ବୋଲି ମାନିବେ, ଏପରି ଦାବୀ କରି ବସିବାଟା ହିଁ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଅଗାନ୍ଧିଆ କଥା ହେବ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ଦେଶରେ କୌଣସି କଥାକୁ ହିଁ ସାର ବା ସୂତ୍ର ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ, ଯେଉଁ ଦେଶରେ ହଜାର ଆଦର୍ଶକୁ ଦଶହଜାର ମଧୁର କଥାରେ ଜୁଆଇ କୁହାଗଲେ ମଧ୍ୟ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବା ବେଳକୁ କୌଣସିଟିକୁ ଭୂମି ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରା ଯାଏନାହିଁ, ସେଦେଶକୁ ଗାନ୍ଧୀ ପୁଣିଥରେ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଲେ ଖୁସି ହେବେ ବା କିପରି ? ଗାନ୍ଧୀଜୀବନର ଯେଉଁ ଦିଗଟିକୁ ମୁଁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଆକର୍ଷକ ଓ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ବୋଲି ବିଚାର କରେ, ସେଇଟି ହେଉଛି ଯେ, ଗାନ୍ଧୀ କେବେହେଲେ କାହାରି ଉପରେ କୌଣସି କଥାକୁ ଜବରଦସ୍ତି ଲଦି ଦେଉନଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକକୁ ତା'ର ଆପଣାର ସତ୍ୟ ଖୋଜି ସେ ତାକୁ ସେହିବାଟରେ ଚାଲିବାକୁ ହିଁ ପ୍ରେରଣା ଦେଉଥିଲେ । ସଂସାର ଓ ସମାଜକୁ 'ସେ ଏହି ଅନୁଭୂତ ସତ୍ୟର ଆଗ୍ରହ ଲାଗି

ପ୍ରବୃତ୍ତ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଅଡ଼ାଇ ଠିକ୍ ପଥରେ ଆଣିବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ଆଗ ଆପଣା ଜୀବନରେ ଆପଣାର ଅନୁଭୂତ ସତ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଅନୁଶୀଳନ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ତାଙ୍କର ସକଳ କର୍ମଲୀଳାପର ଆକାଶରେ ଧ୍ରୁବତାରା ପରି ରହିଥିଲା । ସେ ବାଟରେ ଚାଲୁଥିଲେ, ତେଣୁ ସେ ଯଥାର୍ଥରେ ଅନ୍ୟକୁ ବାଟ ଲାଗି ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ କରି ପାରୁଥିଲେ । ଏବେ ଯେଉଁମାନେ ତାଙ୍କର କଠାଉକୁ ଆଦର୍ଶ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରି କେବଳ ଚଉକିରେ ବସିଚନ୍ତି, କେବଳ କ୍ଷମତା ଉପରେ ହିଁ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଚନ୍ତି, ସେହି ଦରିଦ୍ର ନେତାଙ୍କର ଗ୍ଲାନିପ୍ରପୀଡ଼ିତ ଦେଶରେ ଗାନ୍ଧୀ ଆପଣାକୁ ଆଗେଇନେଇ ପାରିବେ କିପରି ?

୩ । ୧୦ । ୭୪

ଏ ଦେଶରେ ଏପରି ଅନେକ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ କି ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ମାନସିକ ଓ ଭାବଗତ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆପଣାକୁ ଏହି ଦେଶରେ ଥଇଥାନ କରାଇ ପାରିନାହାନ୍ତି । ଦେଶ ଅର୍ଥାତ୍ ଅଧିକାଂଶ ଦେଶବାସୀଙ୍କର ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା ଓ ଅଭିଳାଷ ସହିତ ଏମାନଙ୍କର ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା ଓ ଅଭିଳାଷର କୌଣସି ସଙ୍ଗତି ନାହିଁ । ଆପଣାର ଧନ, ସମ୍ପତ୍ତି ଓ ସମ୍ମାନ ବଢ଼ାଇବା ବ୍ୟତୀତ ଏମାନେ ଏହି ଦେଶ ବିଷୟରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖନ୍ତିନାହିଁ । ସ୍ୱାଧୀନତାର ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଥିବା ବେଳେ ଏମାନେ ଆପଣାର ସକଳ ଶିକ୍ଷା ଓ ବସ୍ତୁସ୍ଥିତି ବିଷୟରେ ସଚେତନତା ସତ୍ତ୍ୱେ ସେହି ଆନ୍ଦୋଳନରୁ ଅଲଗା ହୋଇ ରହିଥିଲେ । ଶାସକ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ସହିତ ଏମାନଙ୍କର କୌଣସି ଭାବଗତ ଘନିଷ୍ଠତା ଥିଲା କି ନାହିଁ, ମୁଁ ସେକଥା କହି ପାରିବିନାହିଁ , କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ସେତେବେଳେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ପକ୍ଷାଶ୍ରୟୀ ହୋଇ ରହିବାକୁ ହିଁ ନିଜର ନିରାପଦ ପଥ ବୋଲି ମନେ କରୁଥିଲେ, ଦେଶର ସକଳ ପ୍ରକାର ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା ପ୍ରତି ଉଦାସୀନ ଥିଲେ । ଶାସକର ଭାଷା ଓ ଶାସକର କାଇଦାରେ ଆପଣାକୁ ନିଆଇ ରଖି ସେମାନେ ଏହି ଦେଶଠାରୁ ଏକପ୍ରକାର ଦୂରଛଡ଼ା ହୋଇ ରହିବାକୁ ହିଁ ଗୌରବ ବୋଲି ମନେ କରୁଥିଲେ । ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ଏହି ଦେଶର ପରିବର୍ତ୍ତିତ ବାତାବରଣ ସହିତ ଆପଣାକୁ ଖାପ ଖୁଆଇ ପାରିବା ଏହିମାନଙ୍କ ଲାଗି ବୋଧହୁଏ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ କଷ୍ଟକର ହୋଇ ପଡ଼ିଚି । ଏମାନେ ଆଜି ଆପଣାକୁ ଭାରତୀୟ ବୋଲି କହୁଚନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ତଥାପି ପୁରୁଣା ସମୟର ମାନସିକ ଓ ଭାବଗତ ଅବଲମ୍ବନ ଗୁଡ଼ାକୁ ଛାଡ଼ି ପାରିନାହାନ୍ତି । ଦେଶରେ ମଣିଷ ଲାଗି ଯାହାସବୁ ହେଉଚି, ସେଗୁଡ଼ାକୁ ଏମାନେ ଅନେକାଂଶରେ ବୁଝି ମଧ୍ୟ ପାରୁନାହାନ୍ତି । ସମୃଦ୍ଧି ଓ ସମ୍ମାନ କହିଲେ ଏମାନେ ଆଗେ ଯାହା ବୁଝୁଥିଲେ,

ବର୍ତ୍ତମାନ ହୁଏତ ଠିକ୍ ତାହାହିଁ ଘୁଷ୍ଟୁଚନ୍ତି, ଏବଂ ଯେଉଁଭଳି ଶାପଗ୍ରସ୍ତା ହୋଇ ରହିଚନ୍ତି ।

୪ । ୧୦ । ୭୪

ଏହି ପୃଥିବୀରେ ବୈରାଗ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିବାର କେତେ କେତେ କାରଣ ରହିଚି, ଏହି ସମାଜ ଓ ମୋ'ର ଏହି ଦେଶରେ ସବୁଆଡ଼ୁ ବିରକ୍ତ ଓ ଉଦାସୀନ ହୋଇ ଆପଣା ସାଂସାରିକ ସ୍ୱାର୍ଥର କ୍ଷୁଦ୍ର ଆୟତନ ଭିତରେ ସ୍ୱାର୍ଥସଂକ୍ଷୁବ୍ଧ ଭାବରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବା ଲାଗି କେତେ କାରଣ ରହିଚି । ତଥାପି ମୁଁ ଯେ କଦାପି ସଂସାରରୁ ବୈରାଗ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରି ଆପଣା ଜୀବନସ୍ଥିତିର ହୃଦୟବର୍ଣ୍ଣତା ଭିତରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବି, ତା'ର କୌଣସି କାରଣ ଦେଖୁନାହିଁ । ମାନ୍ୟଗଣ୍ୟ ଅନେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଉଚ୍ଚ ପଦରେ ରହିଚନ୍ତି, ଉଚ୍ଚ କଥା କହୁଚନ୍ତି, ଉଚ୍ଚ ଦର୍ଶନ କହୁଚନ୍ତି,— କିନ୍ତୁ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ନିବିଡ଼ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନେ କେବଳ ସୁବିଧାବାଦକୁ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ଆଦର୍ଶ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଚନ୍ତି । ବାହାରେ ସେମାନେ କେତେ କେତେ ଆଡ଼ମ୍ବରପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଚାର ଓ ଦର୍ଶନର ସଜ୍ଜାମାନ ସଜାଇ ପୋଷାକୀ ଜୀବନର ଦରବାର ବାଡ଼ି ବସିଚନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏଣେ ଏହି ଅଧଃପତିତ କର୍ମମ୍ ପରିସ୍ଥିତି ଭିତରେ ତଥାପି ଏହି ସଂସାରର ତଗ୍ରଜୁରେ ସଫଳତା ହାସଲ କରିବାକୁ ହିଁ ଏମାନେ ଜୀବନଧର୍ମ ରୂପେ ଅବଲମ୍ବନ କରି ନେଇଚନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଜୀବନ-କୋଳାହଳର ଉପରି ପରସ୍ତକୁ ଦେଖିଲେ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ମିଳିଯାଉଚି ଯେ, ଏମାନେ ମୂଳତଃ ଜୀବନକୁ ଭଲ ପାଉନାହାନ୍ତି,—ଆପଣା ଭିତରେ ବା ଆପଣା ବାହାରେ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିବା ଜୀବନସମ୍ଭାର ସହିତ ଏମାନଙ୍କର କୌଣସି ସଖ୍ୟ ନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କ ସହିତ ମୁଁ ଆପଣାର ତୁଳନା କରି ବସିବି କାହିଁକି ? କାରଣ ମୁଁ ମୂଳତଃ ଜୀବନକୁ ଭଲ ପାଏ । ଭଲ ପାଇବାର ତଗ୍ରଜୁ ଉପରେ ହିଁ ମୁଁ ମୋ'ର ସଫଳତାକୁ ଓଜନ କରିବସେ । ସଂସାର ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସଫଳ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଯାହାସବୁ ରହିଚି, ମୋ' ପାଖରେ ଯଦି ସେସବୁ ଥାଆନ୍ତା, କିନ୍ତୁ ତଥାପି ଯଦି ଭଲ ପାଇବା ଓ ଆପଣାକୁ ସମର୍ପଣ କରିଦେବାର ଶ୍ରଦ୍ଧା ନଥାନ୍ତା, ତେବେ ମୁଁ କଦାପି ସୁଖୀ ହୋଇ ପାରନ୍ତିନାହିଁ । ଆପଣା ବିଷୟରେ ମୁଁ ଅନ୍ତତଃ ଏତିକି ଆବିଷ୍କାର କରି ପାରିଚି ।

୫ । ୧୦ । ୭୪

ଯେଉଁଦିନ ମୁଁ ଘର ଛାଡ଼ି ବାହାରିକୁ ଯାଏ, ସେଇଦିନ ମନର ତଳେଇରେ ଦେଉଣା ଲାଗିଲା ପରି ଲାଗେ । ସବୁ ଦୁଃଖ, ସବୁ ବେଦନା, ସବୁ ଗ୍ଲାନି ଓ ସବୁ କ୍ଷୁଣ୍ଣତା ଏକତ୍ର ଏକ ସମଗ୍ର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପ ଧାରଣ କରେ ଓ କେଉଁଠୁ କେତେ

ଶ୍ରଦ୍ଧା ମୋ' ଭିତରକୁ ଅଜାଣ୍ତି ହୋଇପଡ଼ି ମୋ'ର ସକଳ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଓ ଚେତନାନାଡ଼ୀକୁ ସୌମ୍ୟ ଭାବରେ ଭରିଦିଏ । ପଛକୁ ଅନାଇ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱର ପୋଡ଼ା ଦାଗଗୁଡ଼ାକୁ ଅଣ୍ଟାଇ ନେଇ ମୁଁ ଭାବେ, ଘରେ ଥିବାବେଳେ କାହିଁକି ଏ ମନରେ ତୃଷ୍ଣା ଲାଗି ରହେନାହିଁ ? ସେତେବେଳେ କାହିଁକି ନାନା ଆସକ୍ତି ଭରା କୁତ୍ସିତ ଅବୟବ ବିସ୍ତାର କରି ସଂସାରଯାକକୁ ମୋଡ଼ିମାଡ଼ି ଗିଳି ପକାଇବାକୁ ଚାହେଁ ? ମଣିଷର ସଂସାର ଭିତରେ ମଣିଷ ଭିତରେ ମେଳ ହୋଇ ବସିଥିଲାବେଳେ କାହିଁକି ମୁଁ ତୃଷ୍ଣା ମେଣ୍ଟାଇ ତା' ଭିତରକୁ ଉଡ଼ିଯାଇ ପାରେନାହିଁ ? କାହିଁକି ଅନ୍ୟର ହୃଦୟକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ପାରେନାହିଁ, ଦୁଃଖୀର ଦୁଃଖକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ପାରେନାହିଁ, ଅଭିଳାଷୀର ଅଭିଳାଷକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ପାରେନାହିଁ ? ସେତେବେଳେ କାହିଁକି ସବୁପ୍ରକାର ସ୍ୱାର୍ଥବୁଦ୍ଧି ଓ ସ୍ପର୍ଶଶଙ୍କା ଆସି ମୋତେ ସୃଷ୍ଟିର ସକଳ ଜୀବ ସତ୍ତ୍ୱରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରି ରଖିଥାଏ ? ସେତେବେଳେ ଏପରି ଏକୁଟିଆ ଲାଗେ କାହିଁକି, ଜୀବନର ଅନ୍ୟ ସକଳ ରଙ୍ଗ ସତ୍ତ୍ୱେ ଦୈନ୍ୟର ରଙ୍ଗଟା ସେତେବେଳେ ମୋ'ର ସବୁ ଦେଖା ଓ ସବୁ ଚିନ୍ତାକୁ ବିକୃତ ଭାବେ ରଞ୍ଜାଇ ଦେଇଯାଏ କାହିଁକି ?

୨୫ । ୧୦ । ୬୪

କାଲି ସଂଯୁକ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ରସଂଘର ଦିବସ ପାଳନ କରାଯାଉଥିଲା । ଏହି ଦିନଟିକୁ ମୁଁ ବିଶ୍ୱମାନବର ଦିବସ ବୋଲି କହିବି । ପୃଥିବୀର କେତେଟା ଦେଶରୁ ସରକାରୀ ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କୁ ଏକାଠି ବସାଇ ସଭା ମଣ୍ଡାଇଦେଲେ ତାହା ସଂଯୁକ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ରସଂଘ ହୋଇ ଯିବନାହିଁ । ଆମେ ସମସ୍ତେ ଆମ ନିଜ ନିଜ ଜାତିର ଶ୍ରେଷ୍ଠତାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବା, ଆମେ ସମସ୍ତେ କ୍ଷମତାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବା, ଡରିବା ଓ ଡରାଇବାର ବର୍ବର ଅଭ୍ୟାସରେ ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବା,—କିନ୍ତୁ ଏଣେ ସଂଯୁକ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ରସଂଘ ନାମରେ ପରସ୍ପର ସହିତ ଏକାଠି ବସି ଦଳ ବାନ୍ଧି କଳିଆ କରିବାକୁ ବାହାରୁଥିବା,—ଏଥିରେ ଆମର ବା ଏହି ପୃଥିବୀର ଭାଗ୍ୟ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ବଦଳି ପାରିବନାହିଁ । ମଣିଷ ହିସାବରେ ଆମେ ଆପଣାର ଦୃଷ୍ଟି ବଦଳାଇ ପାରିଲେ ଯାଇ ଆମ ପୃଥିବୀ ଗୋଟିଏ ଘର ପରି ସୁନ୍ଦର ଓ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ହୋଇ ରହିପାରିବ । ସଂଖ୍ୟା ବା କ୍ଷମତାରେ ବିଶ୍ୱାସ ନକରି ମାନବିକ ଗୁଣ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରିଲେ ଯାଇ ଏହା ହୋଇପାରିବ । କାଲି ପରି ଗୋଟାଏ ଦିନ ଆମକୁ ଏହି ନୂତନ ବିଶ୍ୱାସର ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଦେଇଯାଏ । ଆମର ଅତୀତ ଓ ଆମର ଆଚରିତ ପରମ୍ପରାର ଆବରଣ କାଟି ଏକ ନୂତନ ବିଶ୍ୱାସରେ ଆପଣାର ସାମରିକ ଓ ରାଜନୈତିକ ଜୀବନକୁ ନୂତନ କରି ଗଢ଼ିବା ଲାଗି ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଦେଇଯାଏ । ଆଜିଯାଏ ସବୁ ଦେଶରେ ଆମ୍ଭେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରଧାନତଃ ଆମ ନିଜ ନିଜ ଦେଶ ଲାଗି

ବଢ଼ାଇ କରି ଆସିଚୁ,--ଆପଣାର ଭାଷା, ସାହିତ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତିରେ ନାନା ମୋହ ଓ ମମତାର ବୋଲ ଲଗାଇ ଆମେ ଆମର ଅନୁରକ୍ତି ଓ ଆଗ୍ରହଗୁଡ଼ାକୁ ବଡ଼ ଦୃଢ଼ କରି ରଖି ଆସିଚୁ । ସଂସାର ଭିତରେ ପ୍ରଧାନତଃ ଆମେ ଆପଣା ଜାତି, ଦେଶ ବା ଧର୍ମଭାବର ଆବଦ୍ଧ ଘର ଭିତରେ ବନ୍ଦ ହୋଇ ରହିବାକୁ ହିଁ ଜୀବନର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ଆସିଚୁ । ଏହି ରୀତିକୁ ବଦଳାଇବାକୁ ହେବ । ତେବେଯାଇ ମଣିଷ ଭିତରେ ସବୁରି ସହିତ ମିଳିବା ସମ୍ଭବ ହେବ ।

୨୭ । ୧୦ । ୭୪

ଏହି ଦେଶ ଯେପରି ଅନେକ ସମୟରେ ଆଉ ଆପଣାର ଦେଶ ବୋଲି ମନେ ହେଉନାହିଁ । ଯେଉଁସବୁ ମୂଲ୍ୟ ଲାଗି ମୋ'ର କୋମଳ ବୟସରେ ମୁଁ ଏହି ଦେଶକୁ ଭଲ ପାଇବାକୁ ଓ ନିଜର ବୋଲି କହିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲି, ସେହିସବୁ ମୂଲ୍ୟ ଯେପରି ମୋ'ର ଆଖି ଆଗରେ ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ୁଥିଲା ପରି ଲାଗୁଚି । ଆପଣାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଜୀବନର ଯେଉଁ ସବୁ ସାଧନା ଓ ବାସନାର ପ୍ରତିରୂପ ସ୍ୱରୂପ ମୁଁ ଆପଣା ଦେଶକୁ ଚିହ୍ନି ଶିଖିଥିଲି, ସେସବୁ ଯେପରି ଆଜି ମୋ'ର ସକଳ ପରିପାର୍ଶ୍ୱରୁ ହଜି ହଜି ଯାଉଚି । କେବଳ ଏହି ଦେଶରେ ମୋ'ର ଜନ୍ମ ହୋଇଚି ବୋଲି ଯେ ମୁଁ ଏହି ଦେଶକୁ ଭଲ ପାଇବି, ସେହି ତାଲିମ ମୁଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋ'ର ହୃଦୟକୁ କେବେହେଲେ ଦେଇନାହିଁ । ଦେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ମୁଁ ଆଜି ମଧ୍ୟ ଅନୁଭବ କରୁନାହିଁ । ଏହି ପୃଥିବୀ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସମୟରେ ଆପଣାର ପୃଥିବୀ ବୋଲି ମନେ ହେଉନାହିଁ । ଏହି ପୃଥିବୀରେ ମୋହ ବଢ଼ୁଚି, ତେଣୁ ଅବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଚି । ଘୃଣା ବଢ଼ୁଚି, ତେଣୁ ଭୟ ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଚି । ଭୟାକ୍ରାନ୍ତ, ସଶସ୍ତ୍ରଦଗ୍ଧ ଚତୁର ବୁଦ୍ଧିମାନ ମଣିଷ କେବଳ ତାହାର ଶତ୍ରୁ ଆଉ କେତେଜଣ ମଣିଷଙ୍କୁ ନୁହେଁ, ଆପଣା ସମେତ ସେ ଜଗତର ସକଳ ମଣିଷ, ସକଳ ସଭ୍ୟତା ଓ ସକଳ ସଂସ୍କୃତିକୁ ବିଲୁପ୍ତ କରିଦେବାର ଯୁଦ୍ଧସନ୍ଧାମାନ ବାହାର କରିବାରେ ଲାଗିଚି ଓ ଏହିପରି କରିବାକୁ ହିଁ ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିବା ବୋଲି କହୁଚି । ମୁଁ ଜୀବନକୁ ଭଲପାଏ, ମୁଁ ସବୁରି ସହିତ ବଞ୍ଚି ରହିବାକୁ ଚାହେଁ, ଆଦର୍ଶ ଲାଗି ଅନ୍ୟକୁ ମୁଁ ମାରିବାକୁ ଚାହେଁନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଆଦର୍ଶ ସହିତ ବଞ୍ଚି ରହିବାକୁ ଚାହେଁ । ମୋତେ ଏ ପୃଥିବୀ ଆଉ ଭଲ ଲାଗିବ ବା କିପରି ?

୨୭ । ୧୦ । ୭୪

ତଥାପି ଏହି ଦେଶରେ ଆପଣାର ଦେଶକୁ ଖୋଜିନେବାକୁ ହେବ, ତଥାପି ଏହି ପୃଥିବୀରେ ଆପଣାର ପୃଥିବୀକୁ ଖୋଜି ନେବାକୁ ହେବ । ଅର୍ଥାତ୍, ଦେଶ କହିଲେ ମୁଁ ମୂଳତଃ ଯେଉଁସବୁ ଜୀବନ ମୂଲ୍ୟ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ସମ୍ପର୍କକୁ

ଲୁଚିଥାଏ, ଆପଣାର ଜୀବନ ଓ ବିଶ୍ୱର ମଧ୍ୟଦେଇ ମୋତେ ସେହିସବୁ ମୂଲ୍ୟ ଓ ସମ୍ପଦ ସହିତ ବଞ୍ଚିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମଣିଷ ଓ ମଣିଷର ଜଗତ କହିଲେ ମୁଁ ଯେଉଁ ଜୈବଗତ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ସମୃଦ୍ଧଭୂମିର କଳ୍ପନା କରିଥାଏ, ମୋ'ର ସକଳ କାର୍ଯ୍ୟ-କଳାପ ମଧ୍ୟଦେଇ ସେହି ଭୂମିକୁ ପ୍ରତିଫଳିତ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ମୁଁ ଆଉ ଅନ୍ୟ ପନ୍ଥା ହିଁ ଦେଖି ପାରୁନାହିଁ । ଆପଣା ଦେଶ ବା ସମଗ୍ର ଜଗତର ବର୍ତ୍ତମାନ ଭୂମିକୁ ବଦଳାଇବା ତ ପଛର କଥା, ସମଗ୍ର ଓ ସୁସ୍ଥ ଭାବରେ ଖୁସୀ ହୋଇ ଆପଣାର ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାକୁ ହେଲେ ମୋତେ ଏହାହିଁ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତା' ନହେଲେ ମୁଁ ଆପଣା ଦେଶରେ ବିଦେଶୀ ହୋଇ ରହିଯିବି, ଆପଣା ପୃଥିବୀରେ ତଥାପି ମୁଁ ଘରଛଡ଼ା ହୋଇ ରହିଯିବି । ଦେଶ ଓ ପୃଥିବୀକୁ ଅଲକ୍ଷଣା ବୋଲି କହି ଗାଳିବାର ତାପରେ କ୍ରମେ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଅଲକ୍ଷଣା ହୋଇ ବସିବି । ଜୀବନରୁ ସକଳ ପ୍ରକାର ଆନନ୍ଦ ଅପସୃତ ହୋଇଯିବ, କେବଳ ସନ୍ତପ୍ତ ହୋଇ ରହିବା ହିଁ ସାର ହେବ । ଆପଣାକୁ ମୁଁ ଯାହା ବୁଝିଛି, ସେଥିରୁ ମୁଁ ଭଲ କରି ଜାଣିଛି ଯେ, ମୁଁ ସନ୍ତପ୍ତ ହେବାକୁ ଚାହେଁନାହିଁ । ମୁଁ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଚାହେଁ । ମୋ'ର ବିଶ୍ୱର, ମୋ'ର ଦର୍ଶନ, ମୋ'ର ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ମୋ'ର ଜ୍ଞାନ ମୋତେ ଜୀବନଠାରୁ ଦୂର ଦୂରକୁ ଅପସାରି ନେବନାହିଁ, ମୋତେ ଜୀବନଲାଗି ଅଧିକ ପ୍ରବୃତ୍ତ କରାଇବ, ମୋ' ଜୀବନର ସର୍ବମୂଳ ବାସନା ହେଉଛି ଏତିକି । ମୁଁ ଜଗତ ସହିତ ଡୋର ଛିଡ଼ାଇବାକୁ ଚାହେଁନାହିଁ, ଆନନ୍ଦର ବଜାରରେ Beatnik ହେବାକୁ ଚାହେଁନାହିଁ ।

୨୮ । ୧୦ । ୭୪

ଏ ବର୍ଷ ଦଶହରା ଛୁଟିରେ ପୁଣି ହିମାଳୟର ସେହି ଗାଆଁକୁ ଯାଇଥିଲି । ସେଠି ରହଣିର ପନ୍ଦର ଦିନ ଭିତରେ କିଛି ପଢ଼ିନାହିଁ ବା କିଛି ଲେଖିନାହିଁ । ସେଠି ଖବରକାଗଜ ପଢ଼ିନାହିଁ ବା ସଂସାରର ସମସ୍ୟାବହୁଳ ସମ୍ବାଦମାନ ମୋ'ର ପରିବେଶକୁ ସ୍ପର୍ଶ ହିଁ କରି ପାରିନାହିଁ । ତେଣୁ, ସବୁ ଭୁଲି ଜୀବନର ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁହୂର୍ତ୍ତକୁ କେବଳ ମୁଁ ସତେଅବା ତାତ୍କାଳିକ ଜୀବନର ଆସ୍ୱାଦନରେ ଅତିବାହିତ କରିଦେଇଛି । ସେହି ଅଞ୍ଚଳର ଗାଆଁମାନଙ୍କରେ ଯେଉଁମାନେ ସଂସାର କରୁଛନ୍ତି, ସଂସାର କହିଲେ ସେମାନଙ୍କର ତାତ୍କାଳିକ ଆବଶ୍ୟକତାଗୁଡ଼ିକର ଅନୁଧାବନ କରିବା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ବେଶୀକିଛି ବୁଝାଏନାହିଁ ବୋଲି ମୋ'ର ମନେ ହେଉଛି । ସେଠି ଜୀବନ ବଡ଼ କଠିନ, ତେଣୁ ଜାଗ୍ରତ ସମୟର ସକଳ ଦଣ୍ଡ ଓ ଅନୁଦଣ୍ଡକୁ ସେଠି ଜୀବନର ମାଣ ଓ ପସୁରି ପୂରାଇବାରେ ବ୍ୟୟିତ ହୋଇଯାଏ । ବଡ଼ମାନେ କାମ କରନ୍ତି, ପିଲାଏ ବି କାମ କରନ୍ତି । ପୁରୁଷ କାମ କରେ, ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ କାମ

ଭିତରେ । ପରନ୍ତୁ ଛୁଟିଆ ଆସିଲେ ସିଏ ମଧ୍ୟ କାମ କରିବାକୁ ଯାଏ । କାମ, କାମ ଓ କାମ ବୋଲି ନାକ ଅତଡ଼ା ପଡ଼ିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଠି କାମ ସରେନାହିଁ, ପେଟର ପାହୁଲଟା ମଧ୍ୟ ସହଜରେ ଭରି ପାରେନାହିଁ । ତଥାପି, ସେହି କର୍ମକ୍ଷପଣଭିନ୍ନ ଜୀବନ ଭିତରେ ଯେଉଁ ସାମଗ୍ରିକ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ, ସେଇ ପ୍ରସନ୍ନ ନିର୍ଭର ଅନୁଭୂତ ହୁଏ, ଏଠି ନାନା ଆନୁଷଙ୍ଗିକ କୋଳାହଳରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ପ୍ରଲମ୍ବିତ ଜୀବନ ଭିତରେ ସେହି ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଓ ସେହି ନିର୍ଭର ସହଜରେ ଉପଲବ୍‌ଧ ହୋଇ ପାରେନାହିଁ । ତେଣୁ ମୁଁ ସେଠି ମଧ୍ୟ ଆପଣାର ଘରେ ଥିଲାପରି ଅନୁଭବ କରେ ।

୨୯ । ୧୦ । ୭୪

ଏଥର ପଢ଼ୁ ପଢ଼ୁ ବ୍ରାହ୍ମକର୍ମସମୁଚ୍ଚୟ ବୋଲି ଖଣ୍ଡେ ସଂସ୍କୃତଗ୍ରନ୍ଥ ପଢ଼ିବାକୁ ପାଇଥିଲି । ବ୍ରାହ୍ମଣର ଦୈନନ୍ଦିନ କର୍ମ, ପୂଜା ଓ ପାଠ ବିଷୟରେ ଏଥିରେ ବିଧାନମାନ ଦିଆଯାଇଛି । ମୂତ୍ରପୁରୀଷ ତ୍ୟାଗ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେବତାର୍ଚ୍ଚନ-ବିଧି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁପ୍ରକାର ସଂସ୍କାର ଓ ଆଚାରରେ କ'ଣ କରିବାକୁ ହେବ ବା କ'ଣ ନକରିବାକୁ ହେବ, ସବୁ ବୁଝାଇ ଦିଆଯାଇଛି, ଓ ତଦନୁସାରେ ଆଜ୍ଞାମାନ ଦିଆ-ଯାଇଛି । ଏହିସବୁ ଆଜ୍ଞାପାଳନ କଲେ ପ୍ରକୃତରେ ଉଲ୍ଲିଖିତ ଫଳମାନ ମିଳିବ କି ନ ମିଳିବ, ତାହାର ଉତ୍ତର ଦେବା ହୁଏତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅନୁଶୀଳନକାରୀ ପାଠକର ବିଶ୍ୱାସ ଉପରେ ଅନେକାଂଶରେ ନିର୍ଭର କରେ । କିନ୍ତୁ ଗ୍ରନ୍ଥଟିରୁ ପ୍ରାଚୀନ ବା ତତ୍କାଳୀନ ହିନ୍ଦୁସମାଜର ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ଓ ଜୀବନମୂଲ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୋତେ ଅନେକ ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟି ମିଳି ଗଲାପରି ମନେହେଲା । ଗ୍ରନ୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ଲେଖା ହୋଇଥିବା ବିଧାନଗୁଡ଼ିକରେ ନିସ୍ତାର କୌଣସି ଅଭାବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଅତିରଞ୍ଜନର ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ଉଠୁନାହିଁ ବା କବିତ୍ୱ କରି କଥାକୁ ମୋଟା କରିଦେବାର ପ୍ରଶ୍ନ ମଧ୍ୟ ଉଠୁନାହିଁ । ଦନ୍ତଧାବନବିଧିର ପ୍ରକରଣରେ ଅନେକ କଥା ମଧ୍ୟରେ ଦାନ୍ତକାଠିର ଲମ୍ବ ବିଷୟରେ ବୁଝାଯାଇଛି ; ଦଶାଙ୍ଗୁଳଂ ତୁ ବିପ୍ରାଣାଂ କ୍ଷତ୍ରିୟାଣାଂ ନବାଙ୍ଗୁଳଂ । ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗୁଳଂ ତୁ ବୈଶ୍ୟାନାଂ ଶୂଦ୍ରାଣାଂ ସପ୍ତସମ୍ମିତଂ । ଚତୁରଙ୍ଗୁଳମାନଂ ତୁ ନାରୀଣାଂ ନାତ୍ର ସଂଶୟଃ । ଶ୍ଳୋକଟିର ଏହି କେତେ ଧାଡ଼ିକୁ ଯେ ଜଣେ ପୁରୁଷ ଲେଖିଚନ୍ତି ଓ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଲେଖିଚନ୍ତି, ଏଥିରେ କୌଣସି ସଂଶୟ ନାହିଁ । ସ୍ୱରୁ ଜାତି ଅନୁସାରେ ସେ ସ୍ଥିର ମାପର ଦାନ୍ତକାଠି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରି ଦେଇଚନ୍ତି । ବଡ଼ ଜାତିର ବଡ଼ ମାପ, ଛୋଟ ଜାତିର ଛୋଟ ମାପ । ଏହାକୁ ପୁଣି ଆଚାରଧର୍ମ ବୋଲି ବୁଝାଯାଇଚି ଓ ଏହି ଧର୍ମର ଆଚରଣ କଲେ ଜୀବନରେ ଶୁଭଫଳସବୁ ସମ୍ଭବ ହେବ ବୋଲି ଲୋଭ ବି ଦେଖାଇ ଦିଆଯାଇଚି । ନାରୀମାନଙ୍କର ଦାନ୍ତକାଠିର ମାପ ଯାହା ଦିଆଯାଇଚି, ସେଥିରେ ତ କୌଣସି ସଂଶୟ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ ।

୩୦ । ୧୦ । ୭୪

କେବଳ ମାନିନେବାକୁ ଯିଏ ଧର୍ମ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଥିବ, ତାହାର ଭାବନା ଓ କଳ୍ପନା ଭିତରେ ଧର୍ମ ଜିଜ୍ଞାସା ଓ ତେଣୁ ଧର୍ମୋପଲବ୍‌ଧିର କୌଣସି ଅବକାଶ ରହିବନାହିଁ । ଧର୍ମର ଉପଲବ୍‌ଧି କରିବାକୁ କେତେଜଣ ଧର୍ମଋଷି ବା ଧର୍ମପାଳକ ରହିବେ, ସକଳ ପ୍ରକାର ଧର୍ମକର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଓ ଧର୍ମବିଧାନ ସେହିମାନଙ୍କର ହାତରେ ବା ବଚନରେ ରହିବ, ସେହିମାନେ ଧର୍ମର ସଂହିତା ଲେଖିବେ, ଧର୍ମର ବାଟ ବତାଇବେ । ଅନ୍ୟମାନେ କେବଳ ସେହି ବାଟରେ ଚାଲିବାକୁ ହିଁ ଧର୍ମ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବେ । ଏହିପରି ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ମାନିନେଲେ ଆଖି ଖୋଲି ଦେଖିବାର ବା ହୃଦୟ ଖୋଲି ବାସନା ପୋଷଣ କରିବାର କୌଣସି ଅବକାଶ ରହିବନାହିଁ । ଆପେ ଖୋଜିବାର ବା ଆପେ ଆପଣା ଭିତରେ ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଭବ କରିବାର ଶ୍ରମ ମଧ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବନାହିଁ । ଏହି ଧର୍ମ-ବାଟରେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟପଥର ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା ପ୍ରଧାନ କଥା ନୁହେଁ, କୌଣସି ଗୋଟାଏ ବାଟ, ଗୋଟାଏ ଆଚାର ବା ଗୋଟାଏ ସୂତ୍ରକୁ ଏକମାତ୍ର ସତ୍ୟ ବୋଲି ମାନିନେବାକୁ ହେଲେ ମଣିଷର ମନ ଭିତରେ ଏକ ସୁନିଶ୍ଚିତତାସୂଚକ ଅନମ-ନୀୟତା ଆଣିଦେବା ହେଉଛି ପ୍ରଧାନ କଥା । ସେଥିଲାଗି ହୃଦୟ ଦେଇ ଖୋଜିବାକୁ ହେଲେ ବା ଅନ୍ତର ଦେଇ ଚାଲିବାକୁ ହେଲେ ଯେତିକି ବିନୟ ରହିବା ଉଚିତ, ଆଚାରସମଷ୍ଟିକୁ ଧର୍ମବୋଲି ମାନୁଥିବା ଗଚ୍ଛଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ ସେତିକି ବିନୟ ମଧ୍ୟ ରହିଥିବାର ମୁଁ ଅନୁଭବ କରି ପାରେନାହିଁ । ସାମାଜିକ ଆଚରଣ ଓ ଧର୍ମ ଭିତରେ ଆଚାରମୂଳକ ଧର୍ମ କୌଣସି ବ୍ୟବଧାନ ରଖେନାହିଁ । ଆଚାରସର୍ବସ୍ୱ ଧର୍ମଜୀବନକୁ କେବଳ କେତେଟା ଆଜ୍ଞାର ପରିପାଳନ ଓ ପରିପୂରଣ କରିବାକୁ ହିଁ ବୁଝାଏ ।

୩୧ । ୧୦ । ୭୪

କେଉଁ ଦାନ୍ତକାଠିକୁ ଛାଡ଼ି କେଉଁ କେଉଁ ଦାନ୍ତକାଠି ଘଷିବା ଉଚିତ, ଦନ୍ତଧାବନ-ବିଧିରେ ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟ କରି ସେହିକଥା ବୁଝାଇ ଦିଆଯାଇଚି । ସେଥିରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ଅଚ୍ଛ:କୁଶକାଶଂ ଚ କାର୍ପାସଂ ପାଲଶଂ ବ୍ରହ୍ମବୃକ୍ଷଜଂ । ପୁତ୍ରମାଂସ-ସମଂ ଜ୍ଞେୟଂ ବାବୁଲଂ ଦନ୍ତଧାବନଂ ॥ ଏହି କେତୋଟି ଦାନ୍ତକାଠି ବ୍ରହ୍ମବୃକ୍ଷରୁ ଜାତ ହୋଇଚନ୍ତି । ତେଣୁ ଏଗୁଡ଼ିକର ବ୍ୟବହାରକୁ ଠିକ୍ ଆପଣା ପୁତ୍ରର ମାଂସ ପରି ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ହେବ । ଏହି ଉପଦେଶକୁ ଧମକ ବା ଭୟପ୍ରଦର୍ଶନ ବୋଲି ବି କୁହାଯାଇ ପାରିବ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହିସବୁ ଦାନ୍ତକାଠିରେ କ'ଣ ସବୁ ଅପକାର ରହିଚି, ସେ କଥାଟି ସରଳ ଭାବରେ କହିଦେଇଥିଲେ ତାହାକୁ କେହି ଅସ୍ୱୀକାର କରିନଥାନ୍ତେ, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକାମୀ ଅନେକ ବ୍ୟକ୍ତି ହୁଏତ ଆଗ୍ରହର ସହିତ

ତାହାକୁ ଗ୍ରହଣ ମଧ୍ୟ କରିଥାନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ ସେପରି କୌଣସି ବିବେକପ୍ରଣୋଦିତ ଯୁକ୍ତିର ଆଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ଉପଦେଷ୍ଟା ଆବଶ୍ୟକ ମନେକରି ନାହାନ୍ତି । ହୁଏତ ଆପଣାର କଥାକୁ ଯେପରି ସମସ୍ତେ ଅବଶ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିବେ, ସେହି କାରଣରୁ ସେ ଗୁରୁ ଦନ୍ତଧାବନବିଧି ସହିତ ଧର୍ମକୁ ମଧ୍ୟ ଆଣି ଗଡ଼ି ଠାଇ ଦେଇଚନ୍ତି । ତାଙ୍କର ନିୟମ ଓ ଆସ୍ଥିରକୁ ଭଙ୍ଗ କରିବାଲାଗି ଯେପରି ସମସ୍ତେ ଆତଙ୍କ ଅନୁଭବ କରିବେ, ସେଥିଲାଗି ସେ ଘୁଷୁମାଂସର ଉଲ୍ଲେଖ ମଧ୍ୟ କରିଚନ୍ତି । ହୃଦ୍‌ବୋଧ କରାଇବା ଅପେକ୍ଷା ଯେପରି ବାଧ୍ୟ କରାଇବାକୁ ହିଁ ସେ ଅଧିକ ଉପାଦେୟ ବୋଲି ମନେ କରିଚନ୍ତି । କେବଳ ଦନ୍ତଧାବନ-ବିଧି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନୁହେଁ ବା କେବଳ ଏହି ଗୋଟିଏ ବିଷୟରେ ନୁହେଁ, ଇତିହାସର ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମରେ ଶୁଚିତର ଜୀବନ ଲାଗି ତିଆରି ହୋଇଥିବା ଉପଦେଶଗୁଡ଼ାକୁ ଅନେକ ସମୟରେ ଏହିପରି ମଣିଷ ଉପରେ ମଡ଼ାଇ ଦେବାର ହିଁ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଚି । ଅବଶ୍ୟ ଏହାଦ୍ୱାରା ଅନେକ ଭୟାଳୁ ବିଶ୍ୱାସୀଙ୍କୁ ମଣିଷ ଶାସ୍ତ୍ରକଥା ମାନିଚନ୍ତି, ଧର୍ମର କଥା ମଧ୍ୟ ମାନିଚନ୍ତି, ଧର୍ମଗୁରୁ ଏ ଶାସ୍ତ୍ରଗୁରୁ ମାନଙ୍କୁ ମାନିଚନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏହାଦ୍ୱାରା ଧର୍ମଜୀବନର ଉଦୟପଥରେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇଚି ।

୧ । ୧୧ । ୬୪

ଚୀନ୍‌ଦେଶରେ ପରମାଣୁ ବୋମା ତିଆରି ହେଲାଣି, ତେଣୁ ଆମ ଭାରତ-ବର୍ଷରେ ମଧ୍ୟ ଏଣିକି ତାହାହିଁ ହେବ । ପରମାଣୁ ବୋମାର ପ୍ରମାଦ ବଢ଼ିବା ଦ୍ୱାରା ସକଳ ସଂସାରରେ ଯେଉଁ ଯାହା ପ୍ରମାଦ ବଢ଼ୁ ପଛକେ, ଚୀନ୍‌ଦେଶର ଆତଙ୍କ ଓ ଆକ୍ରମଣରୁ ଆପଣାକୁ ରକ୍ଷା କରିବାଲାଗି ଆପଣା ଦେଶରେ ପରମାଣୁ ବୋମା ତିଆରି ହେବା ନିତାନ୍ତ ଦରକାର । ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କ ମୁଖରୁ କ୍ରମେ ଏହିପରି ଯୁକ୍ତି କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିଦେବେ । ହୁଏତ ଏହି ଗରିବ ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ଦିନେ ନୂଆ ବୋମା ତିଆରି ହେବ ଏବଂ ଏହି ନୂତନ ବିକାଶକୁ ଏହି ଦେଶରେ ଅନେକେ ଅଗ୍ରଗତି ବୋଲି ମଧ୍ୟ କହିବେ । ଖାଲି ଭାରତବର୍ଷରେ ନୁହେଁ ବା ଚୀନ୍‌ରେ ନୁହେଁ, ବୋମା ତିଆରି କରି ନାଆଁ କମାଇବାର ଦେଶଗୁଡ଼ିକର ସଂଖ୍ୟା କ୍ରମେ ବଢ଼ିବ ଏବଂ ତଥାପି ଭାରତବର୍ଷ ସମେତ ଏହିସବୁ ସାନ ଓ ବଡ଼ ଦରିଦ୍ର ଓ ଧନୀ ଦେଶ ସଂସାରରେ ଶାନ୍ତିସ୍ଥାପନ କରିବାଲାଗି ସଭାରେ ବସିବେ ଓ ସଂସ୍ଥାମାନ ବସାଇବେ । ମୁଁ ଭାବୁଚି, ବୋମା ତିଆରି କରିବାର ଉତ୍ସାହ ଓ ବୋମାର ସଂଖ୍ୟା ଦିନକୁ ଦିନ ବଢ଼ୁଥିବା ବେଳେ ବୋମାକୁ ବ୍ୟବହାର କରିବାର ଉତ୍ସାହ ଯେ ଦିନେ ବଢ଼ିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବ, ଏଥିରେ ବା ସଂଶୟ କରିବାର କ'ଣ ଅଛି ? ମଣିଷ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍, ତା'ର ନେତାମାନେ ବୁଦ୍ଧିର ବଜାରରେ ନିଶ୍ଚୟ କୁଶଳ

ବେପାରୀର ପରିଚୟ ଦେବେ । ତେଣୁ ବୋମାକୁ ବ୍ୟବହାର କରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଶେଷ କରିବାର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଗ୍ରହଣ କଲେ ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ସେଥିଲାଗି ସଙ୍ଗତ ଯୁକ୍ତିମାନ ବାହାର କରି ପାରିବେ ।

୨ । ୧୧ । ୭୪

କେତେବେଳେ କାମ ଏପରି ବହୁତ ପଡ଼ୁଛି ଯେ, ସମସ୍ତ କିପରି ଭାବରେ ବହି ଚାଲିଗଲା ପରି ଚାଲି ଯାଉଛି, କିଛି ଜଣା ପଡ଼ୁନାହିଁ । କାମର ବୋଝାଇ ଡଙ୍ଗାରେ ବସି ସେତେବେଳେ କେବଳ ସମୟର ନଦୀପ୍ରବାହରେ ବହି ଯିବାପରି ମନେହେଉଛି । ପୁଣି କେତେବେଳେ ମୋ'ର ସବୁ କାମ ପଛକୁ ପଡ଼ିରହୁଛି । ଦିନପରେ ଦିନ କେବଳ ପ୍ରାୟ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରି କଟିଯାଉଛି । ଯେତିକି କରିବା ନିତାନ୍ତ ଦରକାର, ମୁଁ କେବଳ ସେତିକି ହିଁ କରୁଛି । ସମସ୍ତ ସେତେ-ବେଳେ ବୋଝ ପରି ଲାଗୁଛି । ତଥାପି ମୋ'ର ମନରେ ଖେଦ ନାହିଁ । କାମରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିବାବେଳେ ହେଉ ବା କୌଣସି କାମ ନ କରୁଥିବା ବେଳେ ହେଉ, ମନ ଯଦି ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ସବୁ ଛୁଟିର ନିୟନ୍ତାଙ୍କ ପାଖରେ ରହୁଥିବ, ତେବେ ଆଉ ଖେଦ କରିବାର କ'ଣ ଅଛି ? ମୁଁ ଜାଣେ, ବେଳେବେଳେ ସବୁପ୍ରକାର କର୍ମଧନ୍ଦା ଭିତରେ ଆପଣାକୁ ବୁଡ଼ାଇ ରଖିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ତୋ'ର ଛୁଇଁ ଯାଇଥାଏ ଓ ବଡ଼ ସନ୍ତ୍ରସ୍ତ ଭାବରେ ମୁଁ କେଉଁ ଘରେ ମୋ'ର ଇପ୍ସିତ ପ୍ରବେଶାଧିକାର ପାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାଏ । ତଥାପି ଆପଣା ମନକୁ ମନ ମୁଁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ରହୁଥାଏ । କେହି ମୋତେ ତଡ଼ି ଦଏନାହିଁ, ମୁଁ ତଥାପି ବାହାରେ ବାହାରେ ରହୁଥାଏ । କେହି ମୋତେ ଧିକ୍କାର ଦଏନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତଥାପି ଆପଣାକୁ ଧିକ୍କୃତ କରି ରଖିଥାଏ । ମୋ'ର ସକଳ କାର୍ଯ୍ୟ, ମୋ'ର ସମସ୍ତ ଛୁଟି, ମୋ'ର ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ ଓ ମୋ'ର ସମସ୍ତ ଖୁସୀ,—ସବୁ ଯେପରି ଏହି ତୋ'ର ଲାଗି ରହିବାରେ ହିଁ ସାର୍ଥକ ଓ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହୁଥାଏ । ସେତେବେଳେ ବାହାର ଗୁଡ଼ି ଭିତରକୁ ଲୁଚି ପଳାଇ ଆସିବାକୁ ପଡ଼େନାହିଁ ବା ଭିତରର ଶୂନ୍ୟତା ଦ୍ୱାରା ଘୁଣ୍ଟିପିଟି ହୋଇ ବାହାରର ବସ୍ତୁରଣକୁ ପଳାଇ ଯିବାକୁ ପଡ଼େନାହିଁ । ଠିକ୍ ଘରେ ଥିଲାପରି ମନେହୁଏ ।

୩ । ୧୧ । ୭୪

ଖାଲି ଶିକ୍ଷାତତ୍ତ୍ୱ ଜାଣି ପଣ୍ଡିତ ହେଲେ ଶିକ୍ଷକ ହେବା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରେନାହିଁ । କାଲି ଜଣେ ଗୁରୁଜନ-ଶିକ୍ଷକଙ୍କର କଥା ଶୁଣି ମୁଁ ଏହି କଥା ପୁଣି ଥରେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କଲି । ଗତ ୩୫ ବର୍ଷ ହେଲା ସେ ଶିକ୍ଷକ ବା ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ ନାନା ସ୍ଥାନରେ କାମ କରି ଆସିଛନ୍ତି, ନାନାପ୍ରକାର ଉଦ୍ୟମ ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟ

ଫଳରେ ସେ କେତେକେତେ ସାନ ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ବଡ଼ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଭାବରେ ଗଢ଼ିଛନ୍ତି । ଶିକ୍ଷାର ସୁଲଭତା ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ କେତେ ଘର ତୋଳାଇଛନ୍ତି ଓ କେତେ ଘଣ୍ଟା ବଜାଇଛନ୍ତି । ତଥାପି ଜୀବନର ପ୍ରାୟ ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳରେ ସେ ଶିକ୍ଷା-ଦ୍ୱାରା ମଣିଷ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ବଦଳି ପାରିବ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଦେଶକୁ ଅନାଇଲା ବେଳକୁ ତାଙ୍କୁ ଖାଲି ପ୍ରମାଦଗୁଡ଼ାକ ହିଁ ବଡ଼ କରି ଦିଶୁଛି, ମଣିଷକୁ ଅନାଇଲା ବେଳକୁ ସେ କେବଳ ମଣିଷ ଜୀବନକୁ କ୍ରୂର ଓ ପ୍ରତିହତ କରି ରଖିଥିବା ପଶୁତ୍ୱଗୁଡ଼ାକୁ ହିଁ ଦେଖୁଛନ୍ତି, ସେ ଆଲୋକର ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ବସିଲା ବେଳକୁ କେବଳ ଅନ୍ଧକାରକୁ ହିଁ ଦେଖୁଛନ୍ତି । ଶିକ୍ଷାଶାସ୍ତ୍ରର ଅଧ୍ୟୟନ କରି ସେ ବିଦେଶର କୌଣସି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ପଣ୍ଡିତ ହୋଇ ଆସିଛନ୍ତି, ତଥାପି ମୁଁ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲି, ଯେପରି ଆପଣାର ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରଗତ ଜୀବନରେ ତାଙ୍କର କୌଣସି ଦ୍ୱାର ଖୋଲିନାହିଁ । ସେ ସଫଳତା ଅର୍ଜନ କରିଛନ୍ତି, ପ୍ରଶଂସା ପାଇଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ତଥାପି ଶିକ୍ଷକ ହେବାରେ ଯେଉଁ ସ୍ୱାଭାବିକ ଖୁସୀ ଓ ବିଶ୍ୱାସ ମିଳିବା କଥା, ତାହା ସେ ଆଦୌ ପାଇ ପାରିନାହାନ୍ତି ।

୪ । ୧୧ । ୭୪

ଯେତେବେଳେ ଚମ୍ପତିମୁଣ୍ଡାରେ ଥିଲି, ସେତେବେଳେ ଜାଗ୍ରତ ଅବସ୍ଥାର ସକଳ ସମୟ ନାନାପ୍ରକାର କାର୍ଯ୍ୟ ଭିତରେ କଟି ଯାଉଥିଲା । ଗୋଟାଏ କାମ ନସରୁଣୁ ସେଠି ଆହୁରି କେତେ କେତେ କାମ ଲାଗି ହୃଦୟ ଉତ୍ସୁକ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା । ସେଠାକାର ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ମୁଁ ଉତ୍ସାହପ୍ରଣୋଦିତ ଭାବରେ ଜୀବନ-ବିଦ୍ୟାଳୟ ବୋଲି କହୁଥିଲି, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଜ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ମଧ୍ୟ ସେହି ବିଦ୍ୟାଳୟ ମୋ' ଜୀବନର ଏକମାତ୍ର ବିଦ୍ୟାଳୟ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଆଜି ବି ବେଶ୍ ମନେପଡ଼ୁଛି, ଦିନେ ଦିନେ ସକଳ କର୍ମତତ୍ପରତା ଓ ସକଳ ଆନନ୍ଦ-ବିସ୍ଫୁରଣ ମଧ୍ୟରେ ମନ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଅଭାବର ଅନୁଭୂତିରେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା । ସେଠି ମୋତେ ବହି ପଢ଼ିବାର ସମୟ ମିଳୁ ନ ଥିଲା । ଜଙ୍ଗଲର ବାହାରେ ବୃହତ୍ତର ଜଗତରେ କେଉଁଠି କେଉଁ ସ୍ପନ୍ଦନ କେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରକୁ କିପରି ଆନ୍ଦୋଳିତ ଓ ଉଦ୍‌ପ୍ରେରିତ କରୁଥିଲା, ସେଠି ମୁଁ ତାହାର କୌଣସି ସ୍ପର୍ଶ ପାଇ ପାରୁନଥିଲି । ଆପଣା ଭିତରକୁ ଅନାଇ ଦେଲା ବେଳକୁ ଆପଣାକୁ ସତେଅବା ଅନେକ ଦିନରୁ ଉପବାସୀ ରହିଲା ପରି ଲାଗୁଥିଲା । ଏଠି ଅଧ୍ୟାପକ-ଜୀବନରେ ବାତାବରଣ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପୃଥକ୍ । ଏଠି ବହିର ସମୁଦ୍ର ଭିତରେ ହିଁ ଜାଗ୍ରତ ଜୀବନର ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ସନ୍ତରଣ କରିବାକୁ ହେଉଛି । ବେଳେବେଳେ ମନେ ହେଉଛି, ବହି ପଢ଼ିବା, ବହିର ପାଠକୁ ସାଉଁଳେଇ ସଜାଇ ପିଲାମାନଙ୍କୁ କହିବା ଓ ଅବସର-ବିନୋଦନର

ବାହାନାରେ କିମ୍ବା ବିପଦରେ ହିଁ ବନ୍ଧୁଗହଣରେ ଆଲୋଚନା କରିବା ବାଞ୍ଛନୀୟ ମୋ'ର ଅବଶିଷ୍ଟ ଜୀବନରେ ମୁଁ ଯେପରି ଅଳ୍ପ କିଛି ହେଲେ କରି ପାରିବିନାହିଁ । ବନ୍ଧୁ ଜଗତରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ଓ ବନ୍ଧୁର କଥାରେ ଜୀବନର ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକର ସମାଧାନ କରିବାର ସହଜ ପଥର ଫାନ୍ଦରେ ପଡ଼ି ମନ ଏଠାରେ ବେଳେବେଳେ ଭାରି ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଉଠୁଛି ।

୫ । ୧୧ । ୭୪

ସେ ଯୁଗରେ ଜ୍ଞାନକୁ ଯୋଗର ସାଧନ ବୋଲି ବୁଝା ଯାଉଥିଲା । ଭଗବାନଙ୍କ ସହିତ ଯୋଗ, ଆପଣାର ସତ୍ୟରୂପ ସହିତ ଯୋଗ, ବିଶ୍ୱ ସହିତ ଯୋଗ, ଜୀବନ ସହିତ ଓ ମଣିଷ ସହିତ ଯୋଗ, ଜ୍ଞାନର କଠାରୁ ସିଦ୍ଧ ଯେଉଁଠି ଏଇ ସବୁଥିରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ କେଉଁ ଏକାନ୍ତ ବ୍ୟସନର ଜଗପଦ ଆୟୋଜନ ଭିତରକୁ ପଳାଇବାକୁ ବୁଝାଏ, ତେବେ ସେହି ଜ୍ଞାନ କଦାପି ଅମୃତର ସାଧନ ହୋଇ ନପାରେ, ସେଠି ଶାସ୍ତ୍ରବାସନା କେବଳ ମଣିଷକୁ ଭୁଲାଇ ରଖେ, ଜଡ଼ ଓ ମୁଗ୍ଧ କରି ରଖେ । ମୁକ୍ତ କରେନାହିଁ । ସେଇଥିଲାଗି, ମୁଁ ଶାସ୍ତ୍ରକୁ ଯେତିକି ଭଲ-ପାଏ, ମଣିଷ ସହିତ ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇ ରହିବାକୁ ଓ ମଣିଷ ସହିତ ସମ୍ମିଳିତ ଉଦ୍ୟମ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ସେତିକି ଭଲପାଏ । ମଣିଷ ଓ ଜୀବନ ସହିତ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସାର୍ଥକ ଭାବରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ରହିବାକୁ ହିଁ ମୁଁ ଶାସ୍ତ୍ର ପଢେ । ଶାସ୍ତ୍ରର ପିଢ଼ି ଚଢ଼ିବାର ବାହାନାରେ ମୁଁ ଜୀବନର ଭୂଇଁ ବା ଜୀବନର ସ୍ପର୍ଶ ଛାଡ଼ିଯିବାକୁ ଏକ ଅଧମ ଗତି ବୋଲି ମନେକରେ । ତେଣୁ ଜୀବନର ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୋତେ ଦୁହେଁ ଏପରି ଟାଣିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି, ଦୁହେଁ ଏପରି ବିଚଳିତ କରନ୍ତି । ଗୋଟାକୁ ଛାଡ଼ି ଆଉ ଗୋଟାକର ଅବଲମ୍ବନ ବା ଅନୁଧାବନ କରି ସମ୍ଭବତଃ ସେଇଥିଲାଗି ମୁଁ ଶାନ୍ତି ପାଇ ପାରେନାହିଁ, ଆପଣାର ଜୀବନକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରି ପାରେନାହିଁ । ଏହି ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ମୋ' ଭିତରେ ସବୁଦିନେ ରହିବ । ସଂସାରର ଜ୍ଞାନକ୍ଷେତ୍ର ମୁଖ୍ୟତଃ ଜୀବନଧର୍ମୀ ନହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ଏହିପରି ଭାବରେ ଦୁଇଆଡ଼କୁ ଟାଣି-ହୋଇ ରହିଥିବି ଓ ଦୁହିଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ Balance ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିବି ।

୭ । ୧ । ୭୪

ସାହିତ୍ୟିକ ମାନଙ୍କେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟପରାୟଣ ନୁହେଁ, ମନ୍ଦିରକୁ ପୂଜା କରିବାକୁ ଯାଉଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କେ ଧାର୍ମିକ ନୁହେଁ, ଧନ କମାଇ ଧନ ଜମା କରି ରଖୁଥିବା ଧର୍ମବାନ୍ ଓ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ମାନଙ୍କେ ସୁଖର ଅଧିକାରୀ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ତେଣୁ, ଦେଶର ସାହିତ୍ୟ ଦେଶର ଚରିତ୍ରକୁ ଉନ୍ନତ କରିଦେବ, ଦେଶରେ ସ୍କୁଲ କଲେଜରେ

ଶିକ୍ଷାର ପରିମାଣ ବଢ଼ିଲେ ଯେ ଦେଶ ଆଗକୁ ଚାଲିଯିବ, ଦେଶରେ ମନ୍ଦିର ତଥା ମସଜିଦ୍ ବଢ଼ିଲେ ଯେ ଦେଶରେ ଧର୍ମଭାବନା ବଢ଼ିଯିବ, ଧନ ବଢ଼ିଲେ ଯେ ସୁଖ ଓ ସାମୂହିକ ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନ ବଢ଼ିଯିବ, ଏପରି କଥାରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ନିଶ୍ଚିତତା ହିଁ ନାହିଁ । ଦେଶରେ ସାହିତ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ବଢ଼ିବା ଉଚିତ, ପାଠପଢ଼ା ଅବଶ୍ୟ ବଢ଼ିବା ଉଚିତ, ଧର୍ମପୀଠ ବଢ଼ିବା ଉଚିତ ଓ ଧନସମ୍ପଦ ବଢ଼ିବା ଉଚିତ, ଏଥିରେ କଦାପି କାହାର ଦ୍ୱିମତ ରହିବନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏତିକରେ ଜୀବନର ଅସଲ ବାସନାମାନ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଯିବନାହିଁ । ଏସବୁ ସାଧନ ମାତ୍ର, ଜାତୀୟ ଓ ମାନବିକ ଜୀବନଭୂମିକୁ ଅଧିକ ସାର୍ଥକ କରି ଗଢ଼ିବା ଲାଗି ଏସବୁକୁ ମୁଁ ପ୍ରଥମ ସୋପାନ ବୋଲି କହିବି । ଏସବୁର ଆବଶ୍ୟକତା ଅବଶ୍ୟ ରହିଚି, କିନ୍ତୁ ଏତିକି ହେଲେ କଦାପି ଯଥେଷ୍ଟ ହୋଇଯିବନାହିଁ । ଜୀବନକୁ ଆଗକୁ ବଢ଼ାଇବାକୁ ହେଲେ ମଣିଷର ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରଧାନତଃ ଏକ ମୂଲ୍ୟାନ୍ୱେଷଣର ଦୃଷ୍ଟି ହେବା ଦରକାର, ଜୀବନର ପଥ ପ୍ରଧାନତଃ ପ୍ରାପ୍ତିପଥ ନୁହେଁ, ସାଧନା ବା ଦ୍ୱାରୋଦ୍‌ଘାଟନର ପଥ ହୋଇ ରହିବା ଉଚିତ । ପୁଣି, ଭଲ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ ରହିବା ଉଚିତ ଆପଣା ଜୀବନୋଦ୍ୟମର ଅସଂଖ୍ୟ ଅପୂର୍ଣ୍ଣତା ସତ୍ତ୍ୱେ ତଥାପି ଆପଣା ଭିତରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଚାଲିଥିବା ଜୀବନ ଉପରେ ପ୍ରଗାଢ଼ ଓ ପ୍ରଚୁର ଶ୍ରଦ୍ଧା ରହିବା ବି ଉଚିତ ।

୬ । ୧୧ । ୭୪

କାଲି ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଠାରୁ ସ୍ୱାମୀ ରାମତୀର୍ଥଙ୍କ କଥା ଶୁଣୁଥିଲି । ଧର୍ମାଚରଣର ମୂଳ କଥା ହିସାବରେ ସେ କେତେଟା ଶୀଳର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ମଣିଷକୁ ସତ୍ପଥ ବା ସାର୍ଥକ ପଥରେ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ଯେତେ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ଯେତେ ଯେତେ ବିଧାନର ଉଲ୍ଲେଖ କରି ଯାଇଚନ୍ତି, ସେସବୁର ସରଳ ସାରାଂଶ ରୂପେ ରାମତୀର୍ଥ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷକୁ ମାତ୍ର କେତୋଟି ସହଜ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକୁ ମନେ ରଖିବାଲାଗି କହିଥିଲେ । ପ୍ରଥମଟି ହେଉଚି ଯେ, ମଣିଷ ଅହରହ କାମ କରିଯାଉଥିବ । କୌଣସି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଆଳସ୍ୟର ଆଶ୍ରୟ ନେବନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍, ସେ ତାହାର ସକଳ ଭାବନାକୁ ପ୍ରଥମେ କର୍ମମୁଖ କରି ରଖିବ । ଏହିପରି କର୍ମ କରୁ କରୁ କ୍ରମେ ତା'ର ମନରେ ନିରାସକ୍ତ ଭାବନାର ଉଦୟ ହେବ । ଧର୍ମମାର୍ଗରେ ଏହା ହେଉଚି ବୈରାଗ୍ୟର ସୋପାନ । ଅର୍ଥାତ କ୍ରମେ ଆପଣାର କର୍ମକ୍ରମରେ ସେ କର୍ମରେ ଲିପ୍ତ ରହିବାର ଓ ତେଣୁ ଦୁଃଖ ସୁଖର ମୋହରେ ପଡ଼ିବାର ପ୍ରମାଦକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିବାର ଶକ୍ତି ଅର୍ଜନ କରିବ । ସେ କାମ କରି ଯାଉଥିବ, କିନ୍ତୁ ବାନ୍ଧିହୋଇ ପଡ଼ୁନଥିବ । କର୍ମ ଜରିଆରେ ତା'ର ବନ୍ଧନ କ୍ରମେ କଟି ଯାଉଥିବ । ତୃତୀୟ ସୋପାନ ହେଉଚି ଆତ୍ମନିର୍ଭରତାର ସୋପାନ । ଆପଣାର ଜୀବନ, ସୁଖ ବା

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟସିଦ୍ଧି ଲାଗି ଅପର ଉପରେ ଅବଲମ୍ବନ କରିବାର ବା ଅପରକୁ ଆପଣାର କାମରେ ଲଗାଇବାର ଲାଳସା ମଧ୍ୟ କ୍ରମେ ଗ୍ରସ୍ତ ଗ୍ରସ୍ତ ଯିବ । ଜୀବନର ସୁଖପ୍ରାପ୍ତି ଲାଗି ଆଉ କାହାରି ଉପରେ ବା ଆଉ କୌଣସି କ୍ଷେତ୍ରରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ବୋଝ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବନାହିଁ । ତା' ଫଳରେ ନିର୍ଭରତା ବଢ଼ିବ । ନିର୍ଭରତା ସହିତ ଜୀବନରେ ଧର୍ମର ମଧ୍ୟ ସଞ୍ଚାର ହେବ ।

୮ । ୧୧ । ୭୪

ନିର୍ଭରତାରୁ ହିଁ ଜୀବନରେ ଧର୍ମର ସଞ୍ଚାର ହେବ । କର୍ମସମର୍ପିତ ଜୀବନ ଉପରେ ଧର୍ମର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇ ପାରିଲେ ଯାଇ ନିର୍ଭରତା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ । ଏବଂ, ଧର୍ମକୁ ଯଦି ମୂଳତଃ ବିଶ୍ୱାସଲବ୍ଧ ସମ୍ପଦ ବୋଲି କୁହାଯାଏ, ତେବେ କେବଳ ଏକ ନିର୍ଭୟ ହୃଦୟର ଅନୁଶୀଳନ ଦ୍ୱାରା ହିଁ ତାହା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ । ଭୟର ଉଦ୍ରେକ କରୁଥିବା ବିଶ୍ୱାସ ଆଦୌ ବିଶ୍ୱାସ ନୁହେଁ,—ଏବଂ ବିଶ୍ୱାସକୁ ମୂଳ କରି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଥିବା ଧର୍ମ ଭିତରେ ଭୟର କୌଣସି ଉପଦ୍ରବ ରହିବାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ଇତିହାସର ଅନେକ ଧର୍ମ ନାନା କାରଣରୁ ଏହି ସ୍ଥିତିଟିକୁ ପାସୋରି ଯାଇଥିବାରୁ ସଂସାରରେ ଭୟ ହିଁ ବଢ଼ିଛି ଓ ବିଶ୍ୱାସର ହ୍ରାସ ହୋଇଛି । ଧର୍ମର ହ୍ରାସ ହୋଇଛି ଓ ଭୟସଞ୍ଚାଳକ ନାନାପ୍ରକାର ଉଗ୍ରତାକୁ ଧର୍ମାଚରଣ ବୋଲି ଭ୍ରମ କରାଯାଇ ଥିବାରୁ ଅଜସ୍ର ଧର୍ମାଡ଼ମ୍ବର ସତ୍ତ୍ୱେ ସଂସାରରେ ଧର୍ମଦ୍ୱାରା ଖୁବ୍ ବେଶୀ ଶୁଭ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିନାହିଁ । ଧର୍ମର ଅନୁଶୀଳନ ଅର୍ଥାତ୍ ଜୀବନକୁ ବିଶ୍ୱାସମୂଳ କରି ଗଢ଼ିବା ଅପେକ୍ଷା ଭୟାକ୍ରାନ୍ତ ମଣିଷ ନାନାପ୍ରକାର ଯୌକ୍ତିକତା ଓ ମୂଢ଼ତାର ଶିକାର ହୋଇ ପଡ଼ିଛି, ନାନାପ୍ରକାର ଆନୁଷ୍ଠାନିକତା ଭିତରେ ଆପଣାକୁ ଜଡ଼ାଇ ରଖିବାରେ ହିଁ ସେ ଆପଣାର ଭୟଗୁଡ଼ାକୁ ଲୁଚାଇ ରଖିବାର ବା ଚାପି ରଖିବାର ଏକ ପନ୍ଥା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଛି । ନିର୍ଭର ଗୁରୁର ଭୟାକ୍ରାନ୍ତ ଚେଲା ଉପଗୁର ଓ ପନ୍ଥାର ନାନା ଉଗ୍ରତାରେ ସଂସାରଯାକ ପ୍ରଧାନତଃ ଆଘାତ କରି ବୁଲିଛି । କର୍ମର ଓ ବିଶ୍ୱାସର ଆବେଦନ ଜଣାଇ ଯାଇଥିବା ନାନା ଧର୍ମସନ୍ଦେଶକୁ ଆପଣାର କର୍ମହୀନତା ଓ ଭୟାର୍ତ୍ତିତା ଦ୍ୱାରା ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ଅଥଚ ନିର୍ବୋଧ ମଣିଷ କେବଳ ଏକ ଆବରଣରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ପସନ୍ଦ କରିଛି । ତା'ର ଜୀବନରୁ ଅନ୍ଧାର ଦୂର ହୋଇନାହିଁ, ଆଳସ୍ୟ ଦୂର ହୋଇନାହିଁ ।

୯ । ୧୧ । ୭୪

ଆପଣାକୁ ଜଣେ ଧାର୍ମିକ ମଣିଷ ବୋଲି କହିବାକୁ ବା କୁହାଇ ହେବାକୁ ମୁଁ କେବେହେଲେ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରିନାହିଁ । ଧର୍ମ କହିଲେ ଯଦି କେତେଟା

ଗୁରୁଜନଙ୍କ ଆଦେଶ ବା ସମ୍ମତିକୁ ମାନି କରି ଚଳିବାକୁ ବୁଝାଏ, ତେବେ ଆଧାର୍ମିକ କହିଲେ ହିଁ ମୋ' ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଧିକ ସତ୍ୟକଥା କୁହାଯାଇ ପାରିବ । କାରଣ, ନିୟମ ପାଳନ କରିବା ଅପେକ୍ଷା ମୋ'ର ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅତିବାହିତ ଜୀବନରେ ନିୟମ ଭାଙ୍ଗିଥିବାର ହିଁ ଅଧିକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ରହିଛି । ନିୟମ ପାଳନ କରିବାକୁ ହେବ ବୋଲି ମୁଁ କେବେହେଲେ କୌଣସି ନିୟମର ପାଳନ କରିନାହିଁ । ଅଦ୍ୟ କୌଣସି ଆନ୍ତରିକ ନିୟମ ମାନି ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଅନ୍ତର୍ଗତ ଆବଶ୍ୟକତା ଦ୍ୱାରା ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଅତି ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ମୁଁ କେତେକ ନିୟମ ପାଳନ କରିବାକୁ ମନ ବଳାଇଛି । କୌଣସି ବହିରେ ଲେଖା ହୋଇଛି ବୋଲି ମୁଁ କୌଣସି ନିୟମର ପାଳନ କରିନାହିଁ । କୌଣସି ବଡ଼ ଋଷି ବା ବଡ଼ ଗୁରୁ କହିଛନ୍ତି ବୋଲି ମୁଁ କେବେହେଲେ କୌଣସି ନିୟମ ବିଷୟରେ ଆବେଗୀ ଗଦ୍‌ଗଦ ହୋଇ ପଡ଼ିନାହିଁ । ମୋ' ଜୀବନରେ ମୁଁ କାହିଁକି ଏପରି ଅମାନିଆ ହୋଇଛି, ତାହାର କାରଣ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଜାଣିନାହିଁ । କାରଣ, ଭାବି ବିଚାରି ନିଶ୍ଚିତ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରି ମୁଁ କଦାପି ଅମାନିଆ ହୋଇନାହିଁ । ମୋ'ର ଜୀବନ ମୁଁ ବଞ୍ଚିଛି, ସେହି ବଞ୍ଚିବାର ଧାରାରେ କୋଉଠି କେତେ ନିୟମକୁ ମୁଁ ଭାଙ୍ଗିଦେଇ ଯାଇଛି, ପୁଣି କେତେ ନିୟମକୁ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ସହିତ ଗ୍ରହଣ କରିଛି ।

୧୦ । ୧୧ । ୭୪

କେବଳ ମାନିବାକୁ ନୁହେଁ, ଆପଣା ଆଗ୍ରହର ତୁଷ୍ଟି ଲାଗି ମୁଁ ଧର୍ମପୁସ୍ତକ ପଢ଼ିଛି । କେତେ ସ୍ଥାନରେ ଅଭିଭୂତ ହୋଇଯାଇଛି । ଶାସ୍ତ୍ରର ବାଣୀ କେତେଥର ମୋ'ର ଅନ୍ତରର ବାଣୀରୂପେ ମୋ'ର ସକଳ ଚେତନାକୁ ମଣ୍ଡାଇ ପ୍ରତିଭାତ ହୋଇଛି । କେଉଁ ଋଷିର ଦୃଷ୍ଟି ପୁଣି ଅତି ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ମୋ'ର ଆପଣା ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିକୁ ଜୁଆଇଦେଲା ପରି ମନେ ହୋଇଛି । ଧର୍ମକୁ ଆତ୍ମସ୍ୱ ଏକ ସମ୍ପଦରେ ପରିଣତ କରିବାର ଏହି ସ୍ୱାଦରେ ଏହି ଜଗତର ଐତିହାସିକ ଧର୍ମଗୁଡ଼ିକ ଆପଣାର ଜାତି ହରାଇ ବସିଛନ୍ତି,—ମୋତେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସ୍ପର୍ଶକାତରତା ବେଗରେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ବ୍ୟାଧିତ କରି ରଖିନାହାନ୍ତି । ମୁଁ ନାନା ଧର୍ମର ନାନା ଶାସ୍ତ୍ର ପଢ଼ିଛି, ଯେଉଁ ଧର୍ମର ସାମୂହିକ ଆବରଣ ଭିତରେ ମୁଁ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲି, ସେହି ଧର୍ମକୁ ଡେଇଁଯିବାକୁ ଓ ଆପଣାର ଧର୍ମାନୁଭୂତିକୁ ପୁଷ୍ଟ କରିବାକୁ ମୁଁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ବାଧା ଅନୁଭବ ହିଁ କରିନାହିଁ । ଯେତେ ତୀର୍ଥକୁ ଯାଇଛି, ସେଠି କୌଣସି ପ୍ରକାର ଦେବତା ବା ଦେବସ୍ଥାନ ମୋତେ ବାନ୍ଧି ରଖି ପାରିନାହିଁ । ଅନ୍ତର ଭିତରେ କେଉଁ ସୁକୋମଳ କୁସୁମଟିର ବାସନା ମାନି ମୁଁ ତୀର୍ଥ ଦେଖିଛି, ଶାସ୍ତ୍ର ପଢ଼ିଛି, ଧର୍ମଚିନ୍ତା କରିଛି, ଧର୍ମଭଣ୍ଡାରରେ ମୋ'ର ସଞ୍ଚୟକୁ ଅଧିକ ସମୃଦ୍ଧିମନ୍ତ କରିଛି । ଭାରତରୁ ବାହାର ଇଉରୋପରେ ବିଚରଣ କରୁଥିଲାବେଳେ

ମଧ୍ୟ ମୋ'ର ଏହି ଗୀତ କୌଣସି ପ୍ରକାରରେ କ୍ଷୁନ୍ନ ହୋଇନାହିଁ । ମୋ'ର ଧର୍ମ-ସଞ୍ଚୟରେ ସବୁ ଦେଶ ଓ ସବୁ ଭୂଖଣ୍ଡ ମୋତେ ଆପଣା ଘର ପରି ମନେହୋଇଚି, ସବୁଠି ମନ ଓ ହୃଦୟ ନିର୍ଭର ହୋଇ ଦ୍ୱାରୋଦ୍‌ଘାଟନ କରିବାକୁ ଯାଇଛି । ଖସିଯିବାର ବା ହୁଡ଼ିଯିବାର କୌଣସି ପ୍ରମାଦ ମୋତେ କୌଣସି ପ୍ରକାରରେ କୃପଣ କରି ରଖିନାହିଁ । ମୋ'ର ପାଖୁଡ଼ା ଖୋଲି ଖୋଲି ଯାଇଚି ।

୧୧ । ୧୧ । ୭୪

ସଂସାରଯାକ ସମସ୍ତେ ସତେଅବା କେଉଁ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରର ପଡ଼ିଥିଲା ପରି କହୁଚନ୍ତି, ଆଉ କୋଉଠି କିଛି ପରିବର୍ତ୍ତନ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବନାହିଁ । କିଏ ଶାସକଙ୍କୁ ଦୋଷ ଦେଉଚି, ପୁଣି କିଏ ଶତ୍ରୁ ଉପରେ ଦୋଷ ଲଦିଦେଉଚି, ଏବଂ ଆଉକେହି ଆପଣା ଭାଗ୍ୟକୁ ବି ଦୋଷ ଦେଉଚି । ଦୋଷର ଅପବାଦ ଯାହାକୁ ସହିବାକୁ ପଡୁନା କାହିଁକି, ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ଯେ ଜୀବନ ଉପରୁ ବିଶ୍ୱାସ ହରାଇ ବସିଚନ୍ତି, ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଏ ଜୀବନରେ କେହି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନୁହନ୍ତି, ତଥାପି ଏହି ଜୀବନଟାକୁ ଏକମାତ୍ର ଜୀବନ ବୋଲି ମାନି ନେବାକୁ ଓ ତାହାରି ଅନୁସାରେ ଆପଣାକୁ ଖାପ ଖୁଆଇ ରଖିବାକୁ ଯେପରି ଏମାନେ ଜୀବନର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଧନ୍ଦା ବୋଲି ବିଚାରୁଚନ୍ତି । ଭଗବାନଙ୍କ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲେ ଜୀବନ ଉପରୁ ବିଶ୍ୱାସ ତୁଟି ଯାଉଥାନ୍ତା କିପରି ? ଧର୍ମପଥରେ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲେ ପରିସ୍ଥିତି ସହିତ ଆପଣାକୁ ଖାପ ଖୁଆଇ ନିରାପଦ ହୋଇ ରହିବାକୁ ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଜୀବନଧର୍ମ ବୋଲି ମାନି ନିଆ ଯାଉଥା'ନ୍ତା କିପରି ? ମୁଁ ଏହିସବୁ ଦେଖି ବେଳେବେଳେ ବଡ଼ ବିଚଳିତ ହୋଇପଡେ, ସଂସାରଟାକୁ ଭୟଭୀତ ଓ ଜୀବନଭୀରୁ ମଣିଷଙ୍କର ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କୌଣସି ନାମରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଯୋଉରି ମୁଁ କେଉଁଠି ହେଲେ ମୁକ୍ତ ପାଇ ପାରେନାହିଁ । ତଥାପି ସବୁରି ଭିତରେ ମୋ'ର ଆପଣାର ମାର୍ଗ ବାଛି ନେବାକୁ ହୁଏ । ସମସ୍ତେ ଏହି ଗତକୁ ବିଧି ବୋଲି ମାନି ନେଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଗତକୁ ଗତ ବୋଲି କହିବାକୁ ହିଁ ସାହାସ ଓ ବିଶ୍ୱାସ ସଂଗ୍ରହ କରିବାକୁ ହୁଏ । କାରଣ, ବାଟ ଖୋଲିବା ଅର୍ଥାତ୍ ବାଟ ବାହାର କରିବା ବ୍ୟତୀତ ଜୀବନର ଅନ୍ୟ ପନ୍ଥା ହିଁ ମୁଁ ଦେଖି ପାରେନାହିଁ । ନାନାପ୍ରକାର ମୁଖାକୁ ଜୀବନ ବୋଲି ହିଁ ନାନାପ୍ରକାର ଅବିଶ୍ୱାସକୁ ବିଶ୍ୱାସ ବୋଲି କହିବାର ଦର୍ଶନରୁ ମୋ'ର ପେଟ ଆଦୌ ପୂରେନାହିଁ ।

୧୬ । ୧୧ । ୭୪

ଚୀନ୍ ଦେଶ ମାସକ ତଳେ ବୋମାର ପରୀକ୍ଷାରେ ସଫଳତା ଲାଭ କରିଚି । ଦୁଇବର୍ଷ ତଳେ ଚୀନ୍‌ର ଆକ୍ରମଣ ଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇଥିବା ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ

ଚୀନ୍ ଆକ୍ରମଣର ଆଶଙ୍କା କରି ସାମରିକ ଶକ୍ତି ବଢ଼ାଉଥିବା ଆମ ଭାରତବର୍ଷରେ ସେଥିଲାଗି ଭାବିଲେଣି ପଡ଼ିଛି । ଅନେକ କହୁଛନ୍ତି, ଚୀନ୍ ଯେତେବେଳେ ବୋମା ଫଟାଣ କଲଣି, ଏଥର ଆମେ ମଧ୍ୟ ବୋମା ଫଟାଣ କରିବା । କେବଳ ଉତ୍ସାହରେ ମାତିଯାଇ ଯେ ଲୋକେ ଏପରି କଥା ପକାଉଛନ୍ତି, ତାହା ନୁହେଁ । ବୁଝିଲା ମଣିଷ ମଧ୍ୟ ଅତି ନିଷ୍ଠାପର ଭାବରେ ଏପରି କହୁଛନ୍ତି । ରାଜନୀତିକ ଦଳରେ ନେତୃସ୍ଥାନୀୟ କେତେଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି କହୁଛନ୍ତି, ଶାସକ କଂଗ୍ରେସ ଦଳର ବିଚାରଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ ଲୁଆକ୍ରେ ଏବେ ଏହିପରି ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେଣି । ଚୀନ୍ ବୋମା ଫଟାଣ କରିବା ପରେ ବିଶ୍ୱରାଜନୀତିର ବଳକଷାକଷିରେ, ବିଶେଷ କରି ଏସିଆରେ ତା'ର ସମ୍ମାନ ଅନେକ ବଢ଼ିଯିବ, ଏସିଆରେ ସାନ ଦୁର୍ବଳ ଦେଶମାନେ ଏଣିକି ଚୀନ୍‌କୁ ଭାରତ ଆପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଡରିବେ, ତେଣୁ ଏଣିକି ଚୀନ୍‌ଦେଶ ହିଁ ଏସିଆର ରାଜନୀତିକ ସ୍ଥିତିକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବ, ଭାରତ ବୋମା ଫଟାଣ ନକଲେ ଚୀନ୍‌ର ସମକକ୍ଷ ହୋଇ ପାରିବନାହିଁ ଓ ଚୀନ ତୁଳନାରେ ତାହାର ସମ୍ମାନ ମଳିନ ପଡ଼ିଯିବ,— ଆଜିକାଲି ଅନେକ ମୁହଁରୁ ଏହିପରି କଥାମାନ ଶୁଣିବାକୁ ମିଳୁଛି । ଅନେକ ଏପରି ମଧ୍ୟ କହୁଛନ୍ତି ଯେ, ଭାରତ ହେଉଛି ପରମ୍ପରାଗତ ଭାବରେ ଗୋଟିଏ ଶାନ୍ତିପ୍ରିୟ ଦେଶ । ଭାରତ କେବେ ବୋମା ଫଟାଣ କରିବାର ମତଲବକୁ ମୁଣ୍ଡରେ ପୂରାଇ ନଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ପଡ଼ୋଶୀଦେଶ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଆକ୍ରମଣପ୍ରିୟ ଚୀନ୍‌ଦେଶ ଯେତେବେଳେ ବୋମା ଫଟାଣ କଲଣି ଓ ଆହୁରି ବୋମା ଫଟାଣ କରିବାକୁ ମନ ବଳାଇଲଣି, ସେତେବେଳେ ଭାରତବର୍ଷକୁ ମଧ୍ୟ ଆପଣାର ନୀତି ବଦଳାଇବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । କାରଣଟି ଶୁଣିଲା ବେଳକୁ ବେଶ୍ ଲାଗୁଛି, ଆପଣାକୁ ବାସ୍ତବବାଦୀ ବୋଲି ମନେ ହେଉଛି, ତେଣୁ ଏପରି କଥା ଆଦୌ ଅସଙ୍ଗତ ଲାଗୁନାହିଁ ।

୨୩ । ୧୧ । ୬୪

ପଣ୍ଡିତମାନେ କହୁଛନ୍ତି- ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଏଦେଶର ସବୁପିଲା ଶ୍ରେଣୀ-ନିର୍ବିଶେଷରେ ପାଠ ପଢ଼ିବାର ସୁଯୋଗ ପାଆନ୍ତୁ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଏହିପରି ଏକ ନୀତି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବାର କୌଣସି ସୁଲଭ ବାଟ ପାଉନାହାନ୍ତି । ଶାସକମାନେ ବି କହୁଛନ୍ତି, ଭାରତର ସବୁ ଗାଆଁରେ ପାଠଶାଳା ବସୁ ଓ ଗାଆଁର ସବୁ ପିଲା ସେଠାକୁ ପଢ଼ିବାକୁ ଆସନ୍ତୁ । ମାତ୍ର, ସେହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାକୁ ସେମାନଙ୍କୁ କେହି ଶିକ୍ଷାଶାସ୍ତ୍ରୀ ବା ବିଶେଷଜ୍ଞ କୌଣସି ସୁଲଭ ସୂତ୍ର ଦେଇ ପାରୁନାହାନ୍ତି ବୋଲି ସେମାନେ ଏଦିଗରେ ଆଗକୁ ଯାଇ ପାରୁନାହାନ୍ତି । ଏପରି ମନ୍ତବ୍ୟମାନ ପ୍ରକାଶ କଲାବେଳେ ସେମାନେ ଏପରି ଗମ୍ଭୀରତାର ଆବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରୁଛନ୍ତି ଯେ

ସେମାନଙ୍କର କଥା ଶୁଣିଲା ବେଳକୁ ସତେ ଯେପରି କେଉଁଠି କୌଣସି ବାଟ ନଥିଲାପରି ହିଁ ମନେ ହେଉଛି, ସେମାନଙ୍କର ନିରାଶାବାଦ ବା ଅକର୍ମବାଦକୁ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ସାଧୁ ପନ୍ଥା ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ହିଁ ମନ କହୁଛି । ଗୁରୁପାଖକୁ ଅନାଇଲା ବେଳକୁ ମନେ ହେଉଛି, ଯେପରି ପ୍ରଧାନତଃ ବିଶେଷଜ୍ଞ ଓ ଶାସକମାନେ ଆପଣାର ପଣ୍ଡିତାଳି ଯୁକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଏଦେଶକୁ ଶାନ୍ତ ଶୀତଳ କରି ରଖିଛନ୍ତି । ଏ ଦେଶର ମନକୁ ଶୁଖାଇ ରଖିଛନ୍ତି । ଏବଂ ଏହି ନିସ୍ପୃହ ଶାନ୍ତିକୁ ହିଁ ଗଣତନ୍ତ୍ର ବୋଲି କୁହାଯାଉଛି,--ଏବଂ ଏହି ଛଳନାମୟ ବାତାବରଣର ଚତୁରତା ଭିତରେ ପୃଥିବୀର ଏହି ମନୁଷ୍ୟ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ମନୁଷ୍ୟର ସମ୍ମାନ ଓ ଦାୟିତ୍ୱରୁ ବଡ଼ କୁଶଳତାର ସହିତ ବଞ୍ଚିତ କରି ରଖାଯାଇଛି । କିନ୍ତୁ ଏହି ଶାନ୍ତିରେ ପେଟ କେତେଦିନ ପୂରିବ ?

୧୪ । ୧୧ । ୭୪

ଅନେକ ବର୍ଷ ତଳେ ମୋ'ର ତରୁଣ ବୟସରେ ମୁଁ ଥରେ ଆଇନ୍‌ଷ୍ଟାଇନ୍‌ଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପ୍ରବନ୍ଧ ପଢ଼ିଥିଲି । ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ପଢ଼ୁଥିଲି ବେଳେ କୌଣସି ପତ୍ରିକାରେ ମୁଁ ଏହା ପଢ଼ିଥିଲି । ସେଥିରେ ସେ ଲେଖିଥିଲେ ଯେ, ସମାଜରେ ଯିଏ ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେକୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁ ପଛକେ, ପ୍ରତିଦିନ ଅନ୍ତତଃ ଅଧଘଣ୍ଟାଏ ସମୟ ତା'ର ଆପଣାର କୃଷିକ୍ଷେତ୍ର ବା ଉଦ୍ୟାନରେ ଦେବା ଉଚିତ । ଅର୍ଥାତ୍, ମାଟି ସହିତ, ଗଛ ସହିତ, ଫୁଲ ଓ ଫଳ ସହିତ, କାର୍ଯ୍ୟ ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରକୃତି ସହିତ ସଖ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିବା ଉଚିତ, ମାଟିରୁ କିଛି ଫଳାଇବା ଉଚିତ । ତା'ହେଲେ ଆପଣାର ଜୀବନର ଭୂମିରେ ମଧ୍ୟ କିଛି ସାର୍ଥକ ସମ୍ପଦ ଫଳାଇବା ଲାଗି ସେ ସେଥିରୁ ଅନେକ ପ୍ରେରଣା ପାଇ ପାରିବ, ଏବଂ ଏହାଦ୍ୱାରା ସେ ଆପଣାର ଜୀବନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ସ୍ୱରସାମ୍ୟ ଆଣି ପାରିବ । ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାରୁ ସେ ଅନେକ ଆନନ୍ଦ ପାଇପାରିବ । ଏକଥା ମଧ୍ୟ ମୋ'ର ମନେ ଅଛି, ସେଦିନ ଏହି କଥାଟି ମୋ'ର ମନକୁ ଖୁବ ପାଇଥିଲା । ମୁଁ କୃଷୀ ଘରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଛି, ଗାଆଁରେ ମୋ'ର ପିଲାଦିନ କଟିଛି,—ହୁଏତ ସେଇଥିଲାଗି ଏହି ଦୃଷ୍ଟିକୋଣଟି ମୋ'ର ଭିତରରେ ଏପରି ସହାନୁଭୂତିମୂଳକ ଆବେଦନ ସୃଷ୍ଟି କରି ପାରିଥିଲା । ସେହି ଦିନଠାରୁ ମୋ'ର ବଗିଚାରେ କାମ କରିବା ମୋତେ ଭଲ ଲାଗିଛି । ସେହି କଥାଟିର ପ୍ରେରଣା ମାଟିସହିତ କାମ କରିବା ଜନିତ ପ୍ରଚଳିତ ପାଠୁଆ ଲାଜରୁ ମୋତେ ଅନେକ ବଞ୍ଚାଇଛି, ଏବଂ ବଗିଚାରେ କାମ କରିବାରେ ପରୀକ୍ଷା ମାଧ୍ୟମରେ ମୁଁ ଜୀବନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଲାଜରୁ ମଧ୍ୟ ରକ୍ଷା ପାଇପାରିଛି । ବଗିଚାରେ କାମ କରି ମୁଁ ଜାଣି ପାଇଛି

ବା ନପାଇଛି, ସେକଥା ସ୍ୱୀକାର କରି, ପଛ କେତେ ବର୍ଷର ଜୀବନକୁ ଅବଲୋକନ କରି ସ୍ରିନା ମୁଁ ଲେଖି ପାରୁଛି, କିନ୍ତୁ ବଗିଚାର କାମକୁ ଆଗ୍ରହରେ ଆଦରି ନେଲା-ବେଳେ ମୋ'ର ମୁଣ୍ଡକୁ ଏସବୁ ଯୁକ୍ତି କଦାପି ଆସେନାହିଁ। ତେଣୁ ମୁଁ କହିବି, ବଗିଚାର କାମ ମୂଳରୁ ମୋତେ ଭଲ ଲାଗିଆସିଛି ବୋଲି ମୁଁ ଏହା କରି ଆସିଛି। ଏବଂ, ଭଲ ଲାଗିବାଠା'ରୁ ଆଉ ବଡ଼ କାରଣ ଆଉ କ'ଣ ଥାଇପାରେ ? ମୁଁ ଜାଣେ, ଭଲ ଲାଗୁଛି ବୋଲି ଯେତେ କାମ ମୁଁ ଜୀବନରେ କରିଛି, ସେସବୁ କାମ ମୋତେ ବଳ ଦେଇଛି, ପ୍ରେରଣା ଦେଇଛି, ଆନନ୍ଦ ଦେଇଛି, କେତେ ସୂତ୍ରରେ ମୋତେ କେତେ ଥାନରେ ବା'ନ୍ଧି ରଖିଛି, ତେଣୁ ଜୀବନର ସ୍ୱରକୁ ଏହା କେତେ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ କରିଦେଇଛି।

୧୫ | ୧୧ | ୭୪

ଏଠି ମୋ'ର ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଭାରତୀୟ ଧର୍ମ ଓ ଭାରତୀୟ ସାଂସ୍କୃତିକ ପରମ୍ପରାକୁ ପ୍ରଧାନତଃ ଏକ ସମାଲୋଚନା'ମୂଳକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥାଏ। କୌଣସି ପ୍ରକାର ଭାବପ୍ରବଣତା ଯେପରି ମମତାକୁ ହିଁ ସାରସତ୍ୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବାର ଭୁଲରେ ପକାଇ ନଦିଏ, ସେଥିଲାଗି ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ସାବଧାନ କରି ଦେଇଥାଏ। ଇଉରୋପରେ ଥିଲାବେଳେ ମୋ'ର ମନେଅଛି, ମୁଁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ ଧର୍ମ ଓ ଇଉରୋପୀୟ ସାଂସ୍କୃତିକ ପରମ୍ପରାକୁ ପ୍ରଧାନତଃ ଏକ ସମୀକ୍ଷାମୂଳକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିବାଲାଗି ସେଠି ଶ୍ରୋତାମାନଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଉଥିଲି। ଏପରି କରିବା'ର ମୋର' କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅଭିସନ୍ଧି ନଥିଲା। ଭାରତରେ ଭାରତୀୟ ଧର୍ମ ପରମ୍ପରାରେ ଅନେକ ଅପୂର୍ଣ୍ଣତା ଓ ମଳିନତା ରହିଯାଇଛି କହିଲେ ଭାରତୀୟ କାନକୁ ଅପ୍ରୀତିକର ଲାଗିବା ବିଚିତ୍ର ନୁହେଁ। ଠିକ୍ ସେହିପରି, ଇଉରୋପୀୟମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଇଉରୋପୀୟ ଧର୍ମ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ପରମ୍ପରା ଇତିହାସରେ ଅନେକ କୁକର୍ମ ଭିଆଇଛି ବୋଲି କହିଲେ ସେଠି ମଧ୍ୟ ଶୁଣିବା ଲୋକର କାନକୁ ଅପ୍ରିୟ ଲାଗିବା କଥା। କିନ୍ତୁ ଏପରି କରିବାରେ ମୋ'ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ଯେ, ଭାରତରେ ହେଉ କି ଭାରତ ବାହାରେ ହେଉ, ସବୁଠାରୁ ଶିଖିବାର ଶୁଭବାସନା ନେଇ ଆମେ ଧର୍ମ ଓ ସଂସ୍କୃତିର ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାରେ ତତ୍ପର ହେଉ। ଆପଣା ଘରର ସାମଗ୍ରୀକୁ ସର୍ବଲକ୍ଷଣସମ୍ପନ୍ନ ବୋଲି ମାନିନେଲେ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମ ଓ ସଂସ୍କୃତିରୁ ଆଉ କିଛି ଶିଖିବା ଲାଗି ଅବକାଶ ରହେନାହିଁ। ତେଣୁ ଗ୍ରହଣଦ୍ୱାର ଆପେଆପେ ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଏ।

୨୬ | ୧୧ | ୭୪

ଅନେକ ସମୟରେ ଆମେ ଆପଣା ଧର୍ମ, ଆପଣାର ଦେଶ ଓ ଆପଣା ସଂସ୍କୃତିକୁ ଭଲ ପାଇବାର ଫାନ୍ଦରେ ପଡ଼ିଯାଇ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମ, ସଂସ୍କୃତି ଓ

ପରମ୍ପରାକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି ଦେଖିବାର ବା କହିବାର ଅସାଂସ୍କୃତିକ ଆଚରଣ କରିବାରେ ଲାଗିଯାଉ । ଏହି ମୋହାଚ୍ଛନ୍ନ ବସ୍ତୁର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଆମେ ଅନେକ ସମୟରେ ଖୋଜି ନେଇଥାଉ ଯେ, ଆମ ଆପଣାର ଧର୍ମ, ଦେଶ ଓ ସଂସ୍କୃତି ଇତ୍ୟାଦିକୁ ଛାଡ଼ି ସଂସାରରେ ଆଉ ଯେତେ ଧର୍ମ, ଦେଶ ଓ ସଂସ୍କୃତି ରହିଛି, ସେସବୁ ରହିବାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନଥିଲା । ମୁଁ ତ କହିବି ଯେ, ଆପଣାର ମାର୍ଗରେ ବାଟ ଚାଲିବାଲାଗି ଆପଣାର ଜୀବନାନୁଭୂତି ଓ ଜୀବନାନୁରକ୍ତି ଗୁଡ଼ିକୁ ଗୋଟିଏ ଐତିହାସିକ ଧର୍ମ, ଦେଶ ବା ପରମ୍ପରା ଭିତରେ ଆବଦ୍ଧ ରଖିବା ଆଦୌ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବନାହିଁ । ବାରବାର ଆପଣାର ଆୟତନଗୁଡ଼ାକୁ ଡେଇଁ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ସବୁ ମାର୍ଗରୁ ସତ୍ୟ ଆହରଣ କରିବାକୁ ହେବ, ସବୁ ଅଚରିତ ମାର୍ଗର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଜୀବନଦାୟୀ କାନ୍ତିଟିକୁ ଆପଣା ଭିତରେ ଅନୁଭବ ବି କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଜୀବନର ଅନ୍ୱେଷଣ ଓ ଅନୁଭବ-ପଥରେ ମୁଁ ଅନେକ ତନୁ ଏହି ଆଚରଣ-ଧର୍ମକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ସାରିଛି । ମୋ'ର ପିଲାମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ଏକ ଦୃଷ୍ଟି ଅର୍ଜନ କରନ୍ତୁ, ଜୀବନକୁ ବୁଝିବାକୁ ହେଲେ ଓ ଜୀବନରୁ ପ୍ରେରଣା ପାଇବାକୁ ହେଲେ ସେମାନେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଆୟତନ ସିଦ୍ଧତା ଭିତରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ନରହନ୍ତୁ, ସବୁବେଳେ ମୁଁ ଏହାହିଁ ଆଶା କରି ଆସିଛି । କାରଣ, ଅନ୍ତରର କବାଟ କିଳି ବସିଲେ ଆପଣା ଅନ୍ତରକୁ ମଧ୍ୟ ଝାଡ଼ କରି ଚହ୍ନିବା ଦୁରୂହ ହୋଇପଡ଼େ, ଉଗ୍ରତା ବଢ଼େ, କିନ୍ତୁ ଏଣେ ଉପଲବ୍ଧିର ପିପାସା ବନ୍ଦ ହୋଇ ରହିଥାଏ ।

୧୭ । ୧୧ । ୭୪

ମୁଁ ତଥାପି କହିବି, ମୋ'ର ଦୋଷଗୁଡ଼ାକ ହିଁ ମୋ'ର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଚୟ ନୁହେଁ । ଅବଶ୍ୟ ତାହା ବୋଲି ମୁଁ ଏକଥା କହିବାକୁ ଯାଉନାହିଁ ଯେ ମୁଁ ମୋ'ର ଦୋଷ ଗୁଡ଼ାକର ଦାୟିତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ । ନା, ମୋ'ର ଦୋଷଗୁଡ଼ାକ ସକାଶେ ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ଦାୟୀ । କିନ୍ତୁ ଏହି ଦୋଷସବୁ ମୋ' ଜୀବନର ସତ୍ୟ ନୁହେଁ, ଏହା ହେଉଛି privations, କେବଳ ଆଉ ଏକ ଅଭାବର ପରିଚୟକ । ଏହି ଅଭାବକୁ ମୁଁ ଅଧିକ ଭାବ ଦେଇ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବି । ମୋ'ର ଶ୍ରଦ୍ଧା ମୋ'ର ଭଲ ପାଇବା ଦେଇ ମୁଁ ମୋ'ର ଅଭାବ ଗୁଡ଼ାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବି । ଜୀବନରେ ଏହି ଚେଷ୍ଟା ହିଁ ମୁଁ କରି ଆସିଛି । ତେଣୁ ମୋ'ର ଦୋଷ ଗୁଡ଼ାକରୁ ଯଦି କେହି ମୋ'ର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଗ୍ରହ କରି ବସେ, ତେବେ ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନମ୍ରତାର ସହିତ ତା'ର ବିଗ୍ରହଳସ୍ତର କବଳରୁ ବାହାର ହୋଇ ଆସିବି । ସଂସାରରେ ଏହି ନୀତିବାଦର ଅଭିନୟ ମୁଁ ଅନେକ ଦେଖିଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତରେ ନାନାଶ୍ରେଣୀର ନୀତିବାଦ ଏହି ସଂସାରକୁ ଏକ କପଟ ବାୟୁ

ମଣ୍ଡଳରେ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରି ରଖିଛି । ଏହି କପଟତା ମୋତେ କେବେହେଲେ ଭଲ ଲାଗିନାହିଁ । ଅନ୍ୟର ଜୀବନରେ ଭଲ ଲାଗିନାହିଁ, ବା ଆପଣା ଜୀବନରେ ମଧ୍ୟ ଭଲ ଲାଗିନାହିଁ, ଅନ୍ୟର କେତେଟା ଦୋଷ ଦେଖାଇ ସିଏ ସଂସାରରେ ଆପଣାକୁ ପ୍ରେରିତ କରିବାର ସକଳ ଦାୟିତ୍ୱରୁ ଛୁଟି ପାଇବ ବୋଲି ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାଏ, ତା'ଠାରୁ ମୁଁ କେବେହେଲେ କୌଣସି ପ୍ରେରଣା ପାଇ ପାରେନାହିଁ । ତା'ର ସ୍ୱରକୁ ମୁଁ ଜୀବନର ଆହ୍ୱାନକୁ ଡରି ଲୁଚି ରହିବାର ଏକ ଛଳନାମୟ ସ୍ୱରବୋଲି ଧରିନିଏ । ନାନା ସମାଜରେ ଏହି ଲୁଚି ପଳାଉଥିବା ମଣିଷଠାରୁ ମୁଁ ସାବଧାନ ରହିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ ।

୧୮ । ୧୧ । ୭୪

ଓଡ଼ିଶାରେ ଗତ ଦୁଇମାସ ହେଲା ଯେପରି ପରିସ୍ଥିତି ଲାଗି ରହିଛି, ସେଥିରେ ଏଠି ଦୂରରେ ଥାଇ ମୁଁ ବେଳେବେଳେ ବଡ଼ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ପଡ଼ୁଛି । ସେହି ରାଜ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଆଜି ଯାହାସବୁ ଘଟୁଛି, ସେଥିପାଇଁ ଯେ ଶାସକମାନେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଦୋଷ ଦେବେ ଓ ଛାତ୍ରମାନେ ଶାସକମାନଙ୍କର ଦୋଷ ଦେବେ, ସେକଥା ମୁଁ ଭଲ କରି ଜାଣେ । ଶାସନରେ ରହିଥିବା ଦଳଟିକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ସେଠାରେ ଆଉ ଯେଉଁ ରାଜନୀତିକ ଦଳସବୁ ରହିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହି ପରିସ୍ଥିତିର ସୁଯୋଗ ନେଇ ଆପଣାର ବିରୋଧ ଓ ବିରକ୍ତି ପ୍ରକଟ କରିବାଲାଗି କେତେ ନୂଆ ଉପଲକ୍ଷ୍ୟମାନ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିବେ ଓ ରାଜ୍ୟର ଉତ୍ତେଜିତ ବାୟୁମଣ୍ଡଳରୁ ଲାଭ ଉଠାଉଥିବେ, ସେକଥାକୁ ମୁଁ ଆଦୌ ବିଚିତ୍ର ବୋଲି ମନେ କରୁନି । କିନ୍ତୁ ଗୋଟାଏ କଥାକୁ ମୁଁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ମାନି ନେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଛି । ଓଡ଼ିଶାର ରାଜନୀତି କ୍ଷେତ୍ର ଓ ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେପରି କେତେ ଦିନରୁ କେତେ କ'ଣ ସଢ଼ି ପଚି ଆସିଛି ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହି ବ୍ୟାଧି ଏକ ଅସମ୍ଭବ ଆକାର ଧାରଣ କରିଛି । ଓଡ଼ିଶାର ରାଜନୀତିରେ, ବିଶେଷତଃ ଶାସନକଳର ଉପଭୋଗ କରି ଆସୁଥିବା ଦଳର ରାଜନୀତିରେ ଅନେକ ଦିନରୁ ନାନା ଭ୍ରଷ୍ଟତା ଓ ଅମାନୁଷିକତା ପଶି ରହିଛି, ସିଦ୍ଧିଲାଭ କରିବାର ଲାଳସାରେ କେତେକେତେ ହୀନ ବୃତ୍ତି ଓ ପାପିଷ୍ଠ ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ସେଠି ପ୍ରଶସ୍ତ ଦିଆଯାଇଛି, ଅତି ଅଧମ ସ୍ତରର କୌଶଳମାନ ପ୍ରୟୋଗ କରି ଅତି ଅଯୋଗ୍ୟ ମଣିଷମାନେ ସେଠି ଶାସନର ଗାଦୀରେ ଆସି ବସିଛନ୍ତି, ସମ୍ମାନର ଦରବାର ବସାଇଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ବା ଶିକ୍ଷାବିଭାଗ ଯଦି ଆପଣାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରି ଆସୁଥାନ୍ତା, ତେବେ ଓଡ଼ିଶାର ଛାତ୍ରମାନେ କଦାପି ଆଜି ଏପରି ବ୍ୟବହାର କରି ନଥାନ୍ତେ । ଓଡ଼ିଶାର ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରରେ ରହିଥିବା ବଡ଼ ହାକିମ ଓ ବଡ଼ ସ୍କଲାରମାନେ ଗତ କେତେବର୍ଷ ଧରି ରାଜନୀତିକ୍ଷେତ୍ରର

ଦୁର୍ଗତଗୁଡ଼ାକୁ ଯେ ଅନୁସରଣ କରୁଥିଲେ, ଆପଣାର ସମସ୍ତ ଛାତ୍ରୀ ଭୁଲି ଆପଣା ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଶିକ୍ଷାନ୍ତିକ ଠେଲାପେଲାରେ ଯେ ମସ୍ତ ରହୁଥିଲେ, ମୁଁ ସେକଥା ଭଲ କରି ଜାଣେ । ଅଙ୍କର ଅକାଣ୍ଡଗୁଡ଼ାକ ତାହାର ପରିଣତି ନୁହେଁ କି ?

୨୯ । ୧୧ । ୭୪

"Arise, 'Monsieur le Comte, you have grand deeds to perform"—ସମାଜବାଦୀ ବିପ୍ଳବର ଅନ୍ୟତମ ନେତା Saint Simon ଆପଣାର ଭୃତ୍ୟକୁ ପ୍ରତ୍ୟହ ସକାଳେ ଏହି ବାକ୍ୟଟି ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ତାଙ୍କୁ ଉଠାଇ ଦେବାଲାଗି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । Saint Simon ବା ଆଉ କେହି ମହାମନା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ବାକ୍ୟକୁ ପ୍ରେରଣାସୂତ୍ର କରି ରଖି ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଜୀବନରେ ପ୍ରେରିତ ହେବାର ବିସ୍ମୟ ମୋ'ର ଗଲାଣି । Saint Simon ବା ଆଉ କୌଣସି ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ସହିତ ଏହିପରି ଉପଲକ୍ଷ୍ୟମୂଳକ ଅବସର ଜରିଆରେ ନିଜକୁ identify କରି ଗୌରବ ଅନୁଭବ କରିବାର କୌଣସି ଉଚ୍ଚାକାଙ୍କ୍ଷା ମୋ'ର ନାହିଁ । ତଥାପି, ସକାଳୁ ଉଠି ଆପଣାର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କଲାବେଳକୁ ଆଜି ଏହି କଥାଟି ହିଁ ମନରେ ପଡ଼ିଲା, ଆଜି ଏହି କଥାଟି ହିଁ ହୃଦୟକୁ ଘାରି ବୁଲିଗଲା । ମୋ'ର ଭିତରେ ଯେ ଏଯାଏଁ ଏକ ସମ୍ଭାବ୍ୟମାନ ଶିଶୁ ମୋ'ର ଜୀବନଯୋଜନାର କର୍ଣ୍ଣଧାର ଓ ଜୀବନ-ପ୍ରେରଣାର ମୂଳାଧାର ହୋଇ ରହିଛି, ସେ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଆଜି ପୁଣି ଥରେ ସଚେତ ହୋଇଗଲି । ସେହି ଶିଶୁ ହିଁ ମୋତେ ଜୀବନର କୁସୁମଧର୍ମ ଉପରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ନିର୍ଭର କରିବାକୁ ଶିଖାଇଛି ! ଜୀବନରେ କୌଣସି ଅସ୍ଥାନ ବା ନିର୍ଭରର ଉଚ୍ଚ ପିଣ୍ଡାକୁ ମୋ'ର ନିଶ୍ଚିତ କ୍ଷେତ୍ର ବା ପଦ ବୋଲି ମାନି ନେଇ ମୁଁ ଯେ ସେଇଠି ବାଡ଼ ଘେରାଇ ବସି ଯାଇନାହିଁ । ତାହାର ଶ୍ରେୟ ଓ ଗୌରବ ଏହି ନିତ୍ୟସମ୍ଭବମାନ ଶିଶୁକୁ ହିଁ ଦେବାକୁ ହେବ । ସବୁଦିନ ପରି ଆଜି ମଧ୍ୟ ମୁଁ ସେହି ଅକୁଟିଳ ଓ ଅକୁଣ୍ଠ ଶିଶୁଟି ପ୍ରତି ମୋ'ର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରଣାମ ଜଣାଉଛି ।

୩୦ । ୧୧ । ୭୪

କାଲି ଆଗ୍ରା ସହରରୁ ଫେରିବାବେଳେ ହଠାତ୍ ଭାବୁଥିଲି, ଆଗ୍ରା ବା ଏହି ଅଞ୍ଚଳର କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଯଦି ମୋତେ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ରହିବାକୁ ପଡ଼ନ୍ତା, ତେବେ ମୋତେ ଆଦୌ ଖରାପ ଲାଗନ୍ତା ନାହିଁ । ଭାରତବର୍ଷର ଯେଉଁ ଅଞ୍ଚଳକୁ ମୁଁ ଯାଇଛି, ଯେଉଁ ଅଞ୍ଚଳ ସହିତ ପରିଚୟ ବଢ଼ାଇଛି, ସେଠି ଯେପରି ମନ ଆପଣା ଲାଗି ଏକ ନୀଡ଼ ତିଆରି କରି ନେଇଛି । ସେଠି ମଧ୍ୟ ଯେପରି ହୃଦୟର ଖଣ୍ଡେ ଲାଖି ରହିଗଲା ପରି ମନେହୋଇଛି । ହିମାଳୟର ସେହି ଗାଆଁ,

ଯେଉଁଠାକୁ ମୁଁ ଗତ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ଭିତରେ ବୁଲି ଆସିଲିଣି, ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଅନେକ ଥର ବଡ଼ ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ଖଣ୍ଡେ ଘର କରି ରହିବି ବୋଲି ମନ ବଳାଇଛି । ତାହା କେବଳ ବରଫର ଶୃଙ୍ଗ, ନୀଳ ଆକାଶ ବା ପାଇନ ଗଛର ନୟନାଭିରାମ ଜଙ୍ଗଲସକାଶେ ନୁହେଁ, ସେଠି ବାସ କରୁଥିବା ମଣିଷ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ଭଲ ଲାଗିଛନ୍ତି, ଜୀବନର ହସ୍ୱସ୍, କଠିନତା ଓ କ୍ରୂରତା ସତ୍ତ୍ୱେ ସେଠି ତଥାପି ଯେପରି ଲୋକ ଜୀବନ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ କେଉଁ ମଧୁର ଆତ୍ମଗତତାର ସ୍ୱାଦ ଲାଭ କରିଛି, —ମୋ'ର ଜନ୍ମଭୂଇଁ ଓଡ଼ିଶାର ଆକାଶ, ପବନ ଓ ମଣିଷ ଯେପରି ସ୍ୱାଭାବିକ ଲାଗନ୍ତି, ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ସବୁ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଲାଗିଛି । ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର କଥା ତ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । କାରଣ, ଯେତେଥର ମୁଁ ଦକ୍ଷିଣକୁ ଯାଇଛି, ସେତେଥର ଉତ୍ତର ଭାରତ ଠାରୁ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତ ମୋତେ ଅଧିକ ଭଲ ଲାଗିଛି । କାହିଁକି ମୁଁ କହି ପାରିବିନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଭଲ ଲାଗିଛି । ବଙ୍ଗଦେଶର ସ୍ମୃ ହିଁ ତ ଉଠୁନାହିଁ । ଗୀତ ଗାଇବା ଲାଗି ମୋତେ କିଏ କହିଲେ, ମୁଁ ଅତି ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ବଙ୍ଗଳା ଗୀତ ହିଁ ଗାଇବସେ, ମୋ'ର ନିଜ ଭାଷା ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟ ଭାଷାରେ ଗାଉଛି ବୋଲି ସଚେତ ହେବା ତ ଦୂରର କଥା, ମୁଁ ସେକଥା ମନରେ ଆଣି ମଧ୍ୟ ପାରେନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଅପର ଦିଗରେ, ଭାରତ ବର୍ଷର ଯେତେ ଯୁଆଡ଼େ ମୁଁ ବୁଲୁଛି, ଓଡ଼ିଶାର ମାୟା କୌଣସି ଗୁଣରେ କମିନାହିଁ, ବରଂ ବଢ଼ିଛି । ଖାଲି କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ ମନବୋଧ ହୋଇନାହିଁ । ତେଣୁ ଅବସର ପାଇଲା ମାତ୍ରକେ ମୁଁ ଗଞ୍ଜାମ, ସମ୍ବଲପୁର ଓ କୋରାପୁଟ ଆଡେ ଧାଇଁ ଯିବାକୁ ଠିକ୍ ପିଲାଟି ପରି ଉଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ଉଠିଛି ।

୨୧ । ୧୧ । ୬୪

ଭାଷା ବେଳକୁ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେଇଆ । ଯେଉଁ ପରିବାରରେ ମୁଁ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲି, ସେଠି ସମସ୍ତେ କେବଳ ଗୋଟିଏ ଭାଷା ଜାଣିଥିଲେ । କ୍ରମେ ଆଗକୁ ବଢ଼ିବାର ଧାରାରେ ମୁଁ ଗୋଟିକରୁ ଦୁଇଟି ଭାଷା ଶିଖିଲି । ଦୁଇଟି ଭାଷା ବଢ଼ି କ୍ରମେ ବହୁତ ଭାଷାରେ ପରିଣତ ହେଲା । ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେତୋଟି ଭାଷା ଶିଖିଛି, କୌଣସିଟି ମୋତେ ଅପର ଭାଷା ବୋଲି ଲାଗୁନାହିଁ । ଏହିସବୁ ଭାଷା ଶିଖିଥିବାରୁ ଓ ବୁଝିଥିବାରୁ, ଅନ୍ତତଃ ଏହିସବୁ ଭାଷାର ସଂଗଠନ-ପଦ୍ଧତି ସହିତ ପରିଚିତ ହୋଇଥିବାରୁ ବୋଧହୁଏ ଏହି ବିରାଟ ଦେଶରେ ଯେଉଁଠାକୁ ଗଲେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ସେଠିକାର ମଣିଷ ଆପଣାର ଲାଗୁଛନ୍ତି, ସେଠିକାର ଜୀବନ ମଧ୍ୟ ଆପଣାର ଲାଗୁଛି । ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଗୋଟାଏ ଦେଶ ଭାରତବର୍ଷରେ ଆଜି ଭାଷାଲାଗି କେତେ କନ୍ଦଳ ଉପୁଜୁଛି । ମଣିଷ ମଣିଷ ଭିତରେ କେତେ ଖାଇ ଖୋଳା ହେଉଛି । କିନ୍ତୁ ମୋ' ଲାଗି ଏହି ଭାଷାବହୁଳତା ଯେପରି କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅଡୁଆ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରୁନାହିଁ

ବରଂ ଏହି ଭାଷାବହୁଳତା ମୋତେ ଗୋଟାଏ ଦେଶରେ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀରେ ରହିଥିବା ବିଚିତ୍ରତାର ଏକ ମଧୁର ପରିଚୟ ଦେଇ ଯାଇଚି । ଏହି ବିଚିତ୍ରତାକୁ ଏକ ମୂଳସ୍ୱପ୍ନ ମାନି ମନ ଓ ହୃଦୟର ବିକାଶ କରିବାକୁ ମୋତେ ଶିଖାଇଚି । ଏହି ସ୍ୱପ୍ନଦ୍ୱାରା ଅନୁପ୍ରେରିତ ହୋଇ ମୁଁ ପୃଥିବୀର କେତେ କେତେ ଭାଷା ଶିଖିବାକୁ ମନ ବଳାଇଚି । କିନ୍ତୁ ତଥାପି ଓଡ଼ିଶା ବା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାଠାରୁ ମୋ'ର ନାଡ଼ୀ ଛିଡ଼ି ଯାଇନାହିଁ । ଓଲଟି ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାଖୁଡ଼ାଟିକୁ ଆହୁରି ଅନ୍ତରଙ୍ଗ କରି ଶିଖିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମୁଁ ସମ୍ବଲପୁର ବା ଗଞ୍ଜାମର ସ୍ଥାନୀୟ ବୋଲି ଶିଖିବାକୁ ବି ମନ ବଳାଇଚି ।

୨୨।୧୧।୬୪

ଆମେରିକାର ରାଷ୍ଟ୍ରପତି କେନେଡ଼ିଙ୍କର ହତ୍ୟା ସମ୍ବାଦ ଶୁଣି ମୁଁ ଯେତେଦୂର ମର୍ମାହତ ହୋଇଥିଲି, ମୋ' ଜୀବନରେ କେବଳ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ହତ୍ୟା-ସମ୍ବାଦକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଏପରି ଆଉ କୌଣସି ସମ୍ବାଦରେ ମୁଁ କେବେହେଲେ ଏପରି ମର୍ମାହତ ହୋଇନାହିଁ । ଆଜି ଠିକ୍ ବରଷକ ପରେ ମଧ୍ୟ ଯେପରି ସେହି ଦାରୁଣ ହତ୍ୟା କାଲି ବା ପଅରିଦିନ ଘଟି ଯାଇଥିଲା ପରି ଲାଗୁଚି । କେନେଡ଼ିଙ୍କର ହତ୍ୟା ହୁଏତ ଆହୁରି ଅନେକ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୁରୁଣା ହେବନାହିଁ । ଆଜି ପୃଥିବୀରେ ଆପଣା ଆପଣାର ଅଭୀଷ୍ଟ ସିଦ୍ଧ କରିବାଲାଗି ଆମେ ଯେତେଦିନ ଯାଏ ହତ୍ୟା ଓ ହିଂସା ଉପରେ ଆସ୍ଥା ରଖିଥିବା, କେନେଡ଼ିଙ୍କର ହତ୍ୟାଜନିତ ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜର ଶରୀର ଉପରେ ହୋଇଥିବା ଘାଆର ମୁହଁ କେବେହେଲେ ବନ୍ଦ ହେବନାହିଁ । ସାମାଜିକ ବା ଜାତୀୟ ଆଦର୍ଶର ପରିପୂରଣ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଆମେ ଯେତେଦିନଯାଏ ଯୁଦ୍ଧ, ହତ୍ୟା ବା ହିଂସା ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବା, ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେନେଡ଼ିଙ୍କର ହତ୍ୟା କଦାପି ଏହି ପୃଥିବୀକର ପୁରୁଣା ହୋଇ ଯିବନାହିଁ । ପୃଥିବୀରେ ଆଜି ହିଂସା ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ବଢ଼ୁଚି କି ଅହିଂସା ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ବଢ଼ୁଚି, ସେ କଥା ପୃଥିବୀ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ସହଜରେ କହି ହେବନାହିଁ । ପୃଥିବୀର ଅଧିକାଂଶ ମନୀଷୀ ସବୁଦିନେ ମୈତ୍ରୀ ଗୃହିଁ ଆସିଚନ୍ତି, ହିଂସାକୁ ଅମାନୁଷିକ ବୋଲି ସବୁଦିନ କହି ଆସିଚନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତଥାପି ବାସ୍ତବ ପ୍ରୟୋଗ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ସବୁବେଳେ ହିଂସାର ଆଶ୍ରା ନେଇଚନ୍ତି । ଅହିଂସାକୁ ଭଲ ବାଟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅଧିକାଂଶ ସମାଜ ଓ ସଂଗଠନ ଆଜି ହିଂସାକୁ ଏକ ଚରମ ବାଟ ବୋଲି ମାନୁଚନ୍ତି । ସଂସାରରେ ଅହିଂସା ଉପରେ ଆସ୍ଥା ବଢୁଥିଲେ ଲୋକ ମନରେ କଦାପି ଭୟ ବଢ଼ିନଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ଅସ୍ତ୍ର ଓ ଆଣବିକତାର ସକଳ ଆଡ଼ମ୍ବର ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏଣେ ପୃଥିବୀରେ ଭୟ ବି ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଯାଉଚି । ଶାନ୍ତି ବିଷୟରେ ସମସ୍ତେ

ଭିଷଣ ଦେଉଚନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେହି ଭାଷଣ ଭିତରେ ଯେପରି କୌଣସି ଅବିଚଳ ବିଶ୍ୱାସର କୌଣସି ଜୀବନ୍ତତା ନାହିଁ। ପରିବାରରୁ କେହିଜଣେ ମରିଗଲେ ଯେପରି ପରିବାରର ସମସ୍ତେ ଏକତ୍ର ପାଟି କରି ତାହାର ଅନୁପସ୍ଥିତିକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ହୁଅନ୍ତି, ଆଜି ବଡଠାରୁ ସାନଯାଏ ସମସ୍ତେ ଯେପରି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ କରୁଣାର ଅସ୍ଥିରତାକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ହେଉଥିଲେ ପରି ଲାଗୁଛି।

୨୩ । ୧୧ । ୭୪

କାଲି କେନେଡିଙ୍କର ତିରୋଧାନ-ଦିବସ ଥିଲା। କେବଳ ଆମେରିକା-ବାସୀଙ୍କ ଲାଗି ନୁହେଁ, ଜୀବନକୁ ଭଲ ପାଉଥିବା ସବୁ ମଣିଷଙ୍କ ଲାଗି କାଲି ଏକ ତର୍ପଣ-ଦିବସ ଥିଲା। ସକାଳୁ ଉଠି ସ୍ନାନ ସାରିବା ପରେ ମୁଁ ଶୁଦ୍ଧପୂତ ମନରେ କାଲି ଦିନଟିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଧୂପକାଠିଟିଏ ଜଳାଇ ଦେଇଥିଲି। କୌଣସି ଭଲ ଦିନରେ ମୁଁ ଏହିପରି କରିଥାଏ। ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ହେଉ ବା ଇତିହାସଗତ ହେଉ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ମୃତିଦିନରେ ମୁଁ ଏହିପରି କରିଥାଏ। କେବେ କେତେ ବରଷ ତଳେ ହୁଏତ ମୁଁ କେଉଁ ବନ୍ଧୁକୁ ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ ଭେଟିଥିଲି, କେବେ କେତେ ବରଷ ତଳେ ହୁଏତ ମୁଁ ଭାରତବର୍ଷ ବା ଇଉରୋପରେ କୌଣସି ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ ଦେଖିବାକୁ ଯାଇଥିଲି। ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଷ ସେହି ଦିନଟି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ମୁଁ ବଡ଼ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ପଛକୁ ଅନାଇ ମୋ'ର ଶ୍ରଦ୍ଧା ନିବେଦନ କଲା ପରି ଘରେ ଧୂପକାଠିଟିଏ ଜଳାଇଦିଏ। ପଛକୁ ଅନାଇବା ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ମୁଁ ଯେପରି ଆପଣାର ଅନ୍ତର ଭିତରକୁ ଅନାଇ ରହିଥିବା ପରି ଅନୁଭବ କରେ। ମୋ'ର ଜୀବନ ବାଟରେ ସକଳ ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ଓ ସକଳ ଅନୁଭୂତିକୁ ମୁଁ ଯେପରି ଗୋଟିଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଅତି ଜୀବନ୍ତ ଓ ଅନ୍ୟନ୍ତ ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାବେ ଅନୁଭବ କରେ। ଏହାକୁ ମୁଁ କଦାପି ଅନ୍ଧ-ବିଶ୍ୱାସ ବୋଲି କହିବନାହିଁ। ଗାଆଁରେ କୌଣସି ଭଲଦିନ ଆସିଲେ ବୋଉ ଘର ଲିପିଦିଏ, ମୁରୁଜ ପକାଇଦିଏ,—ମୁଁ ଏହାକୁ ମଧ୍ୟ କଦାପି ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ବୋଲି କହିବନାହିଁ। ସ୍ମୃତିର ପଥ ଦେଇ ଜୀବନର ପବିତ୍ର ସାନ୍ନିଧ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ନାନା ଔପଚାରିକ ଉପଲକ୍ଷରେ ବାରବାର ଗହଁଠାଇ ହୋଇ ପଡ଼ିବାରେ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ବଢ଼େନାହିଁ, ବିଶ୍ୱାସ ବଢ଼େ, ସମର୍ପଣ-ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଏ।

୨୪ । ୧୧ । ୭୪

ଧର୍ମକୁ ମୁଁ ପଛରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସିନାହିଁ, ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ କହି ମୁଁ ଧର୍ମକୁ ଫିଙ୍ଗିଦେଇ ଆସିନାହିଁ। ମୋ'ର ବିଜ୍ଞାନ ଓ ବିଶ୍ୱରକୁ ଆଧୁନିକତାର ସୁପାରିଶ୍ ଦେବାକୁ ମୁଁ ଧର୍ମ ସହିତ ବୈରିପଣ କରିବାରେ ମନ ବଳାଇ ନାହିଁ। ମୋ'ର

ଧର୍ମକୁ ମୁଁ ଆପଣା ସହିତ ବନ୍ଧନ କରି ଚାଲିଛି । ଜୀବନକୁ, ସର୍ବୋପରି ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିର ସମଗ୍ରତାକୁ ଧାରଣ କରି ରଖିଥାଏ ବୋଲି ଆମେ ଯାହାକୁ ଧର୍ମ ବୋଲି କହିଥାଉ ସେହି ଧର୍ମଦୃଷ୍ଟିର ସମଗ୍ରତାଟିକୁ ଆପଣା ଭିତରେ ଧାରଣ କରି ରଖିବାକୁ ମୁଁ ଆପଣାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ଆସିଛି । ମୁଁ ଜାଣେ, ମୋ' ଭିତରେ ଅନେକ ଅପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ଓ ଅନେକ ମଳିନତା ରହିଛି, କେତେ କୁସଂସ୍କାର ମୋତେ କେତେ ଦୁର୍ବଳ ଓ ଦୟନୀୟ କରି ରଖିଛି । ମୁଁ ଜାଣେ, ଏହିସବୁ କାରଣରୁ ମୁଁ ନିଜକୁ ଧର୍ମ ଲାଗି ଓ ତେଣୁ ଜୀବନ ଲାଗି ଏକ ଉପଯୁକ୍ତ ଗ୍ରହଣପାତ୍ର ରୂପେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ପାରି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ, ତଥାପି ଶିଶୁ ପରି ଚନ୍ଦ୍ର ଆଡ଼କୁ ହାତ ବଢ଼ାଇବାକୁ ମୁଁ କଦାପି ଲଜ୍ଜା ଅନୁଭବ କରିନାହିଁ । ଧର୍ମକୁ ମୁଁ ଆପଣା ଭିତରେ ଧାରଣ କରି ରଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଛି, ଏହାରି ଦ୍ୱାରା ହିଁ ମୁଁ ଆପଣାର ଶ୍ରେଷ୍ଠତମ ବାସନାକୁ ପ୍ରକଟ କରିଛି,— ସେହି ବାସନା ଅନୁସାରେ ମୋ'ର ଆଖିକୁ ଓ ମୋ'ର ହୃଦୟକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ମୁଁ ସର୍ବଦା ଚେଷ୍ଟା କରି ଆସିଛି । କେଉଁଠି ଗୋଡ଼ ଖସିଗଲା ବୋଲି ଆପଣା ଭିତରେ ଆପେ ନିନ୍ଦିତ ହୋଇ ଅଟକି ଯାଇନାହିଁ । ବାଟ ଚାଲିବାର, ଆପଣାର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାସନା ଅନୁସାରେ ବାଟ ଚାଲିବାର ଦୁଃସାହସ ମୋତେ କିଏ ଦେଇଛି କେଜାଣି, ମୋ'ର ଆଚରିତ ଜୀବନର ସକଳ ପ୍ରକାର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମୁଁ ଏହି ବାସନାର ପରିଚୟ ଦେଇ ଆପଣାକୁ ଚିହ୍ନିବାକୁ ଓ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ଆସିଛି । ଧର୍ମକୁ ଧରି ରଖିବାର ପ୍ରଚେଷ୍ଟାରେ ମୋ'ର ସଂସ୍କାରଗତ ଅନେକ ମଇଳା ପୋଡ଼ି ଶୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଯାଇଛି, ଅନେକ ଆଳସ୍ୟ ଓ ଅନେକ କୁଣ୍ଠାକୁ ମୁଁ ବେଶ୍ ସହଜରେ ବର୍ଜନ କରି ପାରିଛି । ସଂସ୍କାର ବଦଳିଛି, ଆଚରଣ ବଦଳିଛି, କିନ୍ତୁ ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ ବଢ଼ିଛି, ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିଛି ।

୨୪ । ୧୧ । ୮୪

କଟକର କୌଣସି କଲେଜରେ ପଢ଼ୁଥିବା ମୋ'ର ପରିଚିତ ଜଣେ ଛାତ୍ରଠାରୁ କାଲି ଚିଠି ପାଇଲି । ସେ ଗତ ଦୁଇମାସ ହେଲା ଓଡ଼ିଶାରେ ଲାଗି ରହିଥିବା ଛାତ୍ର-ସରକାର ଲଢ଼ାଇ ବିଷୟରେ ଚିଠି ଲେଖିଛି । ଗୋଟାଏ ଜାଗାରେ ଲେଖିଛି ଯେ, ବର୍ତ୍ତମାନର ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଉପରେ ଯେପରି ବର୍ବର ଅତ୍ୟାଚାର ଚଳାଇଲେ, ଏହି ଦେଶରେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ମଧ୍ୟ ସେପରି ଅତ୍ୟାଚାର ଚଳାଇ ନଥିଲେ । ଛାତ୍ରଜଣଙ୍କ ଅପର ପକ୍ଷର ଅତ୍ୟାଚାରକୁ ବଢ଼ି କରି ଦେଖିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ । କିନ୍ତୁ, ତଥାପି କହିବାକୁ ହେବ ଯେ ଛାତ୍ରମାନେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏବେ ହୋଇ ଯାଇଥିବା ବର୍ବର ଅଭିନୟଗୁଡ଼ିକ ସକାଶେ ସରକାରଙ୍କଠାରୁ କମ୍ ଦାୟୀ । ଶାସନ ଓ ସମାଜର ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ବସିଥିବା

ମଣିଷମାନେ ଯେତେବେଳେ ଗୁଣ୍ଡାପରି ଆଚରଣ କରନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ଠାରୁ ସଦାଚାରର ଆଶା କରିବା କେବଳ ଏକ ଅନ୍ଧ ଧୃଷ୍ଟ ମାଉବାଦୀର ଧର୍ମ ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ସମାଜ ବିଷୟରେ ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ବିଚାର କରୁଥିବା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର କଦାପି ହେବନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶାର ଶାସନ-ଶିବିରରେ ଯେଉଁମାନେ ଗତ କେତେବର୍ଷ ହେଲା ଗାଦୀରେ ବସିଥିଲେ, ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଧାନତଃ ଗୁଣ୍ଡା ବୋଲି କହିବି । ହାତରେ ପଇସା ଥିଲେ ଏହି ଦରିଦ୍ର ଦେଶରେ ସେମାନେ ସବୁ କରି ପାରିବେ ଓ ହାତରେ ଲାଠିବନ୍ଧୁକ ଥିଲେ ସେମାନେ ଏହି ଭୟାଳୁ ଦେଶରେ ସବୁ କରି ପାରିବେ,—ଏହି ମୂଳ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଉପରେ ସେମାନେ ଆପଣାର କାର୍ଯ୍ୟ ଅକାର୍ଯ୍ୟର ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରୁଥିଲେ ।

୨୭ । ୧୧ । ୭୪

ମୋ' ଭିତରେ କେଉଁଠି କାହାର ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗ ହୋଇଛି । ସେଥି ସକାଶେ ଗତ କେତେଦିନ ହେଲା ମନ ଆଉ କେଉଁଠି ହେଲେ ଲାଗୁନାହିଁ । ନାନା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆପଣାକୁ ବ୍ୟସ୍ତ ରଖୁଛି, କିନ୍ତୁ ତଥାପି କୌଣସି କାମରୁ ମୋତେ ଶାନ୍ତି ବା ସନ୍ତୋଷ ମିଳୁନାହିଁ । ସବୁବେଳେ ମନେ ହେଉଛି, ଯେପରି ମୁଁ ନକରିବାର ଅନେକ କାମ କରୁଛି, କିନ୍ତୁ କରିବାର ଅନେକ କାମକୁ ଅବହେଳିତ କରି ପକାଇ ରଖିଛି । ଭିତରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ନ୍ୟୂନତମ ନିର୍ଭର ଦେବାଲାଗି ବାହାରେ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଅନ୍ତତଃ ଯେତିକି ଅନୁକୂଳତା ରହିବା ଦରକାର, ସେହି ଅନୁକୂଳତା ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସମୟରେ ନମିଳିଲା ପରି ଲାଗୁଛି । ମୋ'ର ଆଖି ଆଗରେ ଅନ୍ୟାୟ ହେଉଛି, ଅଯୋଗ୍ୟ ମଣିଷ ଅନେକ ସୁବିଧା ଆପଣାକୁ ପ୍ରବଳ ବୋଲି ଦେଖାଇ ସାମାଜିକ ଜୀବନକୁ ସନ୍ତ୍ରସ୍ତ କରି ରଖିଛି । ଚାରିଆଡ଼େ ସମସ୍ତେ ଖୋସାମତିଆ ସାଜି ସେହି ପ୍ରବଳ ମଣିଷର ପ୍ରଶସ୍ତି ଗାଇବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ଏହିପରି ଏକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ମଣିଷ ଲାଗି ବାସ ମିଳିବ କୁଆଡ଼ୁ ? କଥା କହିଲା-ବେଳେ ବା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବାଢ଼ିଲାବେଳେ ସମସ୍ତେ କେତେ ବୀରତ୍ୱର ପରିଚୟ ଦେଇ ବାହାରୁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କାମରେ କିଛି କରି ଦେଖାଇଲା ବେଳକୁ ସେମାନେ ସନାତନ ସତ୍ୟ ପରି ପୁରୁଣା ସଡ଼ାପଚା ବ୍ୟବସ୍ଥାଗୁଡ଼ାକୁ ଧରିକରି ପଡ଼ି ରହୁଛନ୍ତି । ବେଳେବେଳେ ଏହି ଘର ଯେପରି ଆପଣା ଘର ପରି ମନେ ହେଉନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ତଥାପି ମୁଁ ଭଲକରି ଜାଣେ, ମଣିଷ ପରି ବଞ୍ଚି ରହିବାକୁ ହେଲେ ମୋତେ ଏହି ଘରକୁ ହିଁ ସଜାଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ହୁଏତ ଏହି ଘରକୁ ସଜାଡ଼ିବାରେ ଆପଣାକୁ ସମର୍ପିତ କରିଦେବାରେ ହିଁ ମୋତେ ମଣିଷ ପରି ବଞ୍ଚି ରହିବାର ଅଧିକାର ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ହେବ । ଏହି ସତ୍ୟଟିକୁ ମୁଁ ବେଶ୍ ଉପଲବ୍ଧି କରିପାରେ, ତଥାପି

ବେଳେବେଳେ ସାହସ ପାଏନାହିଁ । ଏ ଜୀବନରେ ମୁଁ ଯେପରି କୌଣସି ସଫଳତା ବା ସମଗ୍ର ଚେଷ୍ଟାର ସ୍ୱାଦ ପାଇ ପାରେ ନାହିଁ, ଏକପ୍ରକାର ବିଫଳତାର ଭାବ ମତେ ଗ୍ରାସକରେ ।

୨୭ । ୧୧ । ୬୪

ଯାହା ହୋଇଥାନ୍ତି, ତାହା ହୋଇ ପାରିଲିନାହିଁ । ଯାହା କରିଥାନ୍ତି, ତାହା କରି ପାରିଲିନାହିଁ,—ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷର ଜୀବନରେ ସମ୍ଭବତଃ ଅତି ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଏହି ଅସନ୍ତୋଷ ଅନୁଭୂତ ହୋଇଥାଏ । ଏପରି ଅସନ୍ତୋଷ ଆହୁରି ହୋଇ ପାରିବାର ଇଚ୍ଛାକୁ ହିଁ ଅଧିକ ଜଳାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥାଏ । ଏହି ଜ୍ୱାଳା ନେଇ ଆଉ କେଉଁଠାକୁ ପଳାଇଯିବାର କୌଣସି ବାଟ ନାହିଁ । ଏହି ଜ୍ୱାଳାକୁ ହଜମ କରିବା ସ୍ୱସ୍ଥ । ଏହି ଜ୍ୱାଳାର ଦହନକୁ ପ୍ରେରଣାରେ ପରିଣତ କରି ଆପଣାର ପ୍ରଚେଷ୍ଟାକୁ ଅଧିକ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ କରିବାକୁ ହେବ । ଅଧିକ ଧନ ବଢ଼ିଲେ ବା ଅଧିକ ସତ୍ତା ଓ କ୍ଷମତାରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ଏହି ଜ୍ୱାଳା ଲିଭିବନାହିଁ, ତାହାକୁ କେବଳ ଚୁପିକରି ରଖି ଏକ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବା ହିଁ ସାର ହେବ । ବିଶ୍ୱାସ ବଢ଼ିଲେ ଯାଇ ମୋ'ର ଅନ୍ତରର ସମସ୍ତ ଜ୍ୱାଳା ଜୀବନର ଜ୍ୟୋତିରେ ପରିଣତ ହୋଇ ପାରିବ ଓ ସଂସାରକୁ ଜ୍ୟୋତି ଦେଇ ପାରିବ । ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ହେଉଛି ଭଲ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ, ମଣିଷର ମଣିଷପଣିଆ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ, ନ୍ୟାୟ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ମଣିଷ ହିସାବରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷର ଅଧିକାର ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ । ଭଲ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ରଖିଥିଲେ ଯାଇ ମୁଁ ମନ୍ଦକୁ ମନ୍ଦ ବୋଲି କହି ପାରିବାର ସାହସ ଅର୍ଜନ କରି ପାରିବ । ନ୍ୟାୟ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ରଖିଥିଲେ ଯାଇ ମୁଁ ଅନ୍ୟାୟକୁ ଅନ୍ୟାୟ ବୋଲି କହିବାରେ କୌଣସି କୁଣ୍ଠା ବୋଧ କରିବିନାହିଁ,—ମଣିଷ ପଣିଆ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ରଖିଥିଲେ ମୁଁ ଆପଣା ଭିତରର ମଣିଷକୁ ସମ୍ମାନ ଦେଇପାରିବ ।

୨୮ । ୧୧ । ୬୪

ଓଡ଼ିଶାର କୌଣସି ସ୍କୁଲ ବା କଲେଜରେ ଯଦି ମୁଁ ଶିକ୍ଷକ ଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥାନ୍ତି, ତେବେ ଗତ ଦୁଇମାସରେ ମୁଁ କ'ଣ କରିଥାନ୍ତି ? ଗତ ଦୁଇମାସରେ ଯେଉଁ ବର୍ବରତା ଓଡ଼ିଶାର ଅଣ୍ଟା ଭାଙ୍ଗି ଦେଇଥିଲା, ମୁଁ ସେହି ବର୍ବରତାକୁ କିପରି ଭାବରେ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାନ୍ତି ? ଦୂରରେ ଥାଇ ମୁଁ ବେଶ୍ ଅନୁମାନ କରୁଛି ଯେ, ସେଠି ରାଜନୀତିକ୍ଷେତ୍ରରେ ବର୍ବରମାନେ ଗତ ଦୁଇମାସର କୁଘଟଣା ଗୁଡ଼ିକ ଲାଗି ମୁଖ୍ୟତଃ ଛାତ୍ର ସମାଜକୁ ହିଁ ଦାୟୀ କରୁଥିବେ । ଛାତ୍ରସମାଜ ମଧ୍ୟରେ ବି ଏପରି ଅନେକ ଭ୍ରାନ୍ତ ନେତା ରହିଥିବେ, ଯେଉଁମାନେ ଏହିସବୁ ଅନର୍ଥ ଲାଗି

ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତଃ ଗ୍ରଜମଣ୍ଡ-କ୍ଷେତ୍ରର ନେତା ଓ ଗ୍ରଜମଣ୍ଡକ ଶାସକମାନଙ୍କୁ ହିଁ ଦାୟୀ କରୁଥିବେ । କିନ୍ତୁ ଶିକ୍ଷକମାନେ କିପରି ଏହାର ବିଗ୍ଭର କରୁଥିବେ ? ଗତ ଦୁଇ-ମାସକୁ ଛୁଟି ବୋଲି ମନେକରି ସେମାନେ ଶାନ୍ତ ହୋଇ ବସିଥିବେ ? ବର୍ତ୍ତମାନ ଗ୍ଭତ୍ର ଓ ସରକାର ମଧ୍ୟରେ ସନ୍ଧି ହେବା ଉତ୍ତାରୁ ସେମାନେ କ'ଣ ପୁଣି ପଇତା ପିନ୍ଧି ସରସ୍ୱତୀଙ୍କ ମନ୍ଦିରକୁ ପାଠ ପଢ଼ାଇବାକୁ ଆସିବେ, ଗତ ଦୁଇମାସ ଭିତରେ ସତେ ଯେପରି କିଛି ହୋଇନାହିଁ, ସେହିପରି ଅଭିନୟ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ ? ଗତ ଦୁଇମାସ ଧରି ଗ୍ଭତ୍ରମାନେ ଯେପରି ଆଚରଣ କଲେ, ସେଥିରେ ଶିକ୍ଷାର କ'ଣ କୌଣସି ହାତ ନାହିଁ ? ଏହା କ'ଣ ସୁଶିକ୍ଷା ଓ କୁଶିକ୍ଷାର ପରିଣାମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆମକୁ କୌଣସି ଶିକ୍ଷା ଦେଉନାହିଁ ? ଶିକ୍ଷକ କ'ଣ ସବୁବେଳେ ସବୁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ନିରପେକ୍ଷ ରହିବ ଓ ପ୍ରଧାନତଃ ଯନ୍ତ୍ର ପରି ତା'ର ପାଠ ପଢ଼ାଇବା କାମକୁ କରି ଯାଉଥିବ ? ଗ୍ଭତ୍ରକୁ ପରୀକ୍ଷାରେ ପାସ୍ କରାଇବା ବ୍ୟତୀତ କ'ଣ ସେ ଗ୍ଭତ୍ରର ଜୀବନ କିପରି ପଦାର୍ଥରେ ତିଆରି ହେଉଚି, ସେ ବିଷୟରେ କୌଣସି ଚିନ୍ତା କରିବନାହିଁ ? ଶିକ୍ଷକ କ'ଣ ଅରେହେଲେ ଆପଣା ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ଆପଣାର ବିଗ୍ଭର କରିବ-ନାହିଁ ? ଓଡ଼ିଶାଠାରୁ ଦୂରରେ ଥାଇ ମଧ୍ୟ, ଓଡ଼ିଶାରେ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ହୋଇ ରହିଥିଲେ ମୁଁ କ'ଣ କରିଥାନ୍ତି, ତାହା ଗ୍ଭବିଲା ବେଳକୁ ମୋ' ମନରେ ଏହିସବୁ ପ୍ରଶ୍ନର ଉଦୟ ହେଉଚି ।

୨୯ । ୧୧ । ୬୪

ମୁଁ ଆଉ ଜଣକୁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଗ୍ଭବରେ ସାହାଯ୍ୟ କରି-ପାରିବି କେତେବେଳେ ? ଅପରର ଦୋଷ କେଉଁଠି ରହିଚି, ତାହାର ଗବେଷଣା କରି ନୁହେଁ, ମୋ'ର ଆପଣାର ଜୀବନକୁ ଅଧିକ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଗ୍ଭବରେ ବଞ୍ଚି ହିଁ ମୁଁ ଅପରକୁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ସାର୍ଥକ ଗ୍ଭବରେ ସାହାଯ୍ୟ କରି ପାରିବି । ମୋ'ର ଯାହା ଅଛି, ତାହା ହେଉଚି ଆଦର୍ଶସ୍ଥାନୀୟ, ତେଣୁ ତାହା ସର୍ବଜନ—ଅନୁକରଣୀୟ, ଏପରି କହି ମୁଁ ସଂସାର ସବୁ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ଘରେ ଯେତେ ବେଶୀ ଉତ୍ସାହରେ ବୁଲିଆଏ ପଛକେ, ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ମୁଁ ପ୍ରଧାନତଃ ଆପଣାର ନାନା ପ୍ରଶ୍ନକୁ ଅବହେଳିତ କରି ରଖିଥିବି, ମୁଁ ଆପଣାର ନାନା ସମ୍ଭାବନାରୁ ଆପଣାକୁ ବଞ୍ଚିତ କରି ରଖିଥିବି, ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନରେ ଯାହା, କୌଣସି ଦେଶ ବା ଜାତିର ଜୀବନରେ ମଧ୍ୟ ତାହାହିଁ ହେବ । ମୋ'ର ଦେଶ ବା ଜାତି ସବୁ କରି ସାରିଲାଣି, ଏଥର ମୁଁ ମୋ'ର ଦେଶରେ ସବୁ ଆଦର୍ଶ ଠୁଳ ହୋଇ ରହିଚି ବୋଲି ସଂସାରଯାକ କହି ବୁଲୁଥିବି, ଏହାଦ୍ୱାରା ମୁଁ ସଂସାରର ଅନ୍ୟ ଜାତିର ଖୁବ୍ ବେଶୀ ସାହାଯ୍ୟ କରି ପାରିବି-ନାହିଁ । ଅନ୍ୟ ଜାତି ବା ଅନ୍ୟ ଦେଶ କେବଳ ମୋ'ର ଅନୁକରଣ କଲେ ଯେ

ତାହାର ଶ୍ରେୟୋଦୟ ହୋଇଯିବ, ଏପରି କହି ମୁଁ କେବଳ ମୋ'ର ଶୁଭେଚ୍ଛା-
କାତରତାର ବିଜ୍ଞାପନ କରୁଥିବି ମାତ୍ର। ମୋର ଜାତି ଓ ଦେଶ ଭିତରେ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ନୂତନ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବି, ନୂତନ ସମାଧାନ ଖୋଜି ବୁଲିବି, ନୂତନ ସଂଗଠନର ଆକାଙ୍କ୍ଷା ରଖିବି,—ମୋ' ଭିତରେ ଏହି ଜୀବନ୍ତ ରହିବାର ଉତ୍ସାହ ହିଁ ଅପର ଅନେକ ଦେଶକୁ ଓ ଜାତିକୁ ଜୀବନ୍ତ ରହିବାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ କରି ପାରିବ।

୩୦।୧୧।୭୪

ବେଳେବେଳେ ଆପଣା ଜୀବନ ଉପରକୁ ଫେରି ଚାହିଁବାକୁ ଖୁବ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ। ଠିକ୍ ଅଳ୍ପବୟସ୍କ କୌଣସି ବାଳକ ପରି ଆପଣା ଜୀବନଚର୍ଯ୍ୟାର ସାରାଂଶ ଲେଖି ରଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ। ଜୀବନରେ କ'ଣ କରିପାରିଲି ବା କ'ଣ ହୋଇ-ପାରିଲି, ତା'ର ହିସାବ କରି ରଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ। ଜୀବନ କ୍ଷଣଭଙ୍ଗୁର, ମୋ'ର ସଫଳ ହେବା ଓ ହାସଲ କରିବାଲାଗି ମୋତେ ଯେତିକି ଦିନର ମିଆଦ ଦିଆ-ଯାଇଛି, ତାହା ଅତି ସୀମାବଦ୍ଧ, ଏହିପରି ଏକ ପ୍ରମାଦ ଚିନ୍ତାକୁ ଗ୍ରାସ କରି ରହିଥିବା ବେଳେ ମୁଁ ଏହିପରି ଭାବେ। ହାତର ଫାଙ୍କବାଟେ ସମୟର ବାଲି ବହି ଚାଲିଗଲା ପରି ମନେହୁଏ। ମନ ଭିତରଟା ବଡ ତରତର ହୋଇଉଠେ, କେଉଁ ଘଣ୍ଟଶାଳୀର ଘଣ୍ଟପରି ହୃଦୟ ଛନଛନ ହୋଇଉଠେ। ଏହାଦ୍ୱାରା କାର୍ଯ୍ୟର ଗତି ଓ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ଗତି ହୁଏତ ବଢ଼େ ସତ, ମାତ୍ର ତାହା ସହିତ ଏକ ଅସ୍ଥିରତା ମଧ୍ୟ ବଢ଼େ, ତେଣୁ ସ୍ୱାଭାବିକତା ହ୍ରାସ ପାଏ, ବଞ୍ଚିବା-ଜନିତ ଆନନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ଊଣା ହୋଇ ଗଲାପରି ଲାଗେ। ମୁଁ ଯାହା ଭାବୁଛି ବା ଯାହା କରୁଛି ମୁଁ ଯାହା ହେବାକୁ ଯାଉଛି,—କେଉଁ ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ ଶୁଭକାଂକ୍ଷୀ ହୃଦୟବାସୀର ଇଚ୍ଛା ହିଁ ସେହିସବୁର ଉପରେ ଅମରତ୍ୱର ଆଶୀର୍ବାଦ ବୋଲି ଦେଇ ଯାଇଛି, ଏହି ସହଜ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ନିର୍ଭର ସହିତ ସଂସାରରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚି ବାହାରିଲା ବେଳେ 'ମୋ'ର ବିକ୍ଷିପ୍ତ ଶଙ୍କିତ ମନ ଆପେ ଆପେ ସ୍ଥିର ହୋଇଯାଏ, ସକଳ ପ୍ରକାର ଭଙ୍ଗୁରତାର ଭାବନା ଆପେ ଆପେ ପୋଛି ହୋଇଯାଏ, କୌଣସି ପ୍ରକାର ପ୍ରମତ୍ତତା ଲାଗି ଆଉ ସେତେବେଳେ ମୋ'ର ପ୍ରସ୍ତୁତ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟରେ ସ୍ଥାନ ହିଁ ମିଳେ ନାହିଁ। ସେତେବେଳେ ମୁଁ କେବଳ ବଞ୍ଚିଯାଏ, କେବଳ ନାନା ନୂତନ ଭାବରେ ଜନ୍ମଲାଭ କରିବାରେ ଲାଗିଥାଏ। ପଛକୁ ଅନାଇବାର ସମୟ ନଥାଏ, ଉତ୍ସାହ ମଧ୍ୟ ନଥାଏ। ମୁଁ ଯାହା କରେ, ଯାହା ଭାବେ, ସକଳ ଯେପରି ମୋତେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଯାଉଥାଏ। ତେଣୁ କାଙ୍ଗାଳ ପରି ଲାଗେ ନାହିଁ।

୧।୧୨।୭୪

ମୁଁ କ'ଣ ହୋଇଥାନ୍ତି, ସେକଥା ମୁଁ ନିଜେ ବି ଭାବି କରି କହି ପାରିବି-ନାହିଁ। ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁଠି ଅଛି, ତାହାଠାରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ବଡ଼ ସ୍ଥାନକୁ ଯେ ମୁଁ

ଲାଗି ପାରୁଥାନ୍ତି, ଏପରି ମତ ପ୍ରକାଶ କଲାବେଳେ ଅନ୍ୟମାନେ କେବଳ ଗୋଟିଏ କଥା ହିଁ ଭାବୁଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ଭାବନ୍ତି ଯେ, ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ ମୁଁ ଏହାଠାରୁ ଅଧିକ ବେତନ ପାଇ ପାରୁଥାନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ଏହାଠାରୁ ପାଦେ ଆଗକୁ ଯିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି, ସେମାନେ ଭାବନ୍ତି ମୋ' ହାତରେ ଆହୁରି ଅଧିକ କ୍ଷମତା ରହିଥାନ୍ତା । ଏପରି ଭାବିଲାବେଳେ ସେମାନେ ଦୁଇଟି ଭ୍ରମକୁ ଦୁଇଟି ଆବଶ୍ୟକ ସତ୍ୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଥାନ୍ତି । ଜୀବନରେ ବା ସଂସାରରେ କିଛି କରି ଦେଖାଇବାକୁ ହେଲେ ପାଖରେ ଅନେକ ପଇସା ଥିବା ଦରକାର ଏବଂ ଅନେକ କ୍ଷମତା ଥିବା ଦରକାର, ସେମାନେ ଏହିପରି ମାନି ନେଇଥାନ୍ତି । ପଇସା ବା କ୍ଷମତା ନଥିଲେ ଭ୍ରମ ଆଡ଼କୁ କେହି ଅନାଇବେ ନାହିଁ, ସେମାନେ ଏହିପରି ଏକ ଅନୁମାନର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଏହା କହିଥାନ୍ତି । କେଉଁସବୁ ଅନ୍ତର୍ଗତ କାରଣ ଓ ସନ୍ତାପ ହେତୁ ଜଣେ ମଣିଷ ଜୀବନ-ଓ ସଂସାର ବିଷୟକ ଆପଣାର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏହିସବୁ ମୂଲ୍ୟର ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥାଏ, ମୁଁ ତାହାର ବିଚାର କରିବାକୁ ଯାଉନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୋ' ଜୀବନର ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଇଥିବା ପୃଷ୍ଠଭୂମିରୁ ମୁଁ କେବଳ ଏତିକି କହିବି ଯେ ମୁଁ ଏପରି ମୂଲ୍ୟସବୁରେ ବିଶ୍ୱାସ କରେନାହିଁ । ପଇସା ବା କ୍ଷମତା ଅବଶ୍ୟ ଦରକାର, ଏସବୁ ରହିଥିଲେ ମଣିଷ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ କାମ କରି ଦେଖାଇବାର ଅବକାଶ ଅବଶ୍ୟ ପାଇବ । କିନ୍ତୁ ପଇସା ବା କ୍ଷମତା ହେଲେ ଯେ ମଣିଷ କିଛି କରି ପାରିବ, ନହେଲେ ତାହା ଦ୍ୱାରା କିଛି ହୋଇ ପାରିବନାହିଁ, ସେକଥା ମୁଁ ମାନିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ ।

୬ । ୧୬ । ୭୪

କେବଳ ଆମରି ଦେଶରେ ନୁହେଁ, ସାରା ପୃଥିବୀରେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ଅନେକ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ଅଧିକ ପଇସା ହେବାକୁ ହିଁ ଜୀବନରେ ଅଧିକ ହେବା ବୋଲି କହନ୍ତି । ଜୀବନର ସକଳ ଚେଷ୍ଟାକୁ ସେମାନେ ଅଧିକ ପଇସା କରିବାରେ ହିଁ ନିୟୋଜିତ କରନ୍ତି । ସଂସାରରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧା ପ୍ରକଟ କଲା-ବେଳେ ସେମାନେ ପଇସାକୁ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ପରିମାପକ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ଜୀବନରେ କିଛି କରି ଦେଖାଇବାକୁ ହେଲେ ପଇସା ଅବଶ୍ୟ ଦରକାର, ସବୁ ସ୍ୱାଭାବିକ ମଣିଷଙ୍କ ପରି ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ଏକ ବିଚାରରେ ପଇସାଲାଗି ମନ ବଳାଇଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ଓ ଚେଷ୍ଟା ପ୍ରଖର ହେବା ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ଓ ସେମାନଙ୍କର ଭଣ୍ଡାର ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ପଇସା ଦ୍ୱାରା ପୂରିବା ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ସେମାନେ ଆହୁରି ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଅର୍ଜନ କରିବାଲାଗି ହିଁ ଆକୁଳ ହୋଇ ରହନ୍ତି,—ଜୀବନରେ ଆଉ କିଛି କରି ଦେଖାଇବାର ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା ପଇସା ଜମା କରିବାର ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା ଭିତରେ ମ୍ଳାନ ହୋଇଯାଏ । ଏହି ଜୀବନକୁ ମୁଁ ପ୍ରଧାନତଃ

ଏକ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଜୀବନ ବୋଲି କହିବ । ତେଣୁ ସଂସାରରେ ମୋ'ର ବଞ୍ଚିରହି କରି ବସିଲାବେଳେ ମୁଁ ଏହି ସ୍ୱାଭାବିକତା ଓ ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ଉପରେ ସେହି ବାହାରକୁ ଭାବି ଦେଖିବାର ଚେଷ୍ଟା କରେ । ଜୀବନ କହିଲେ ସେମାନେ ସାର୍ଥକରୂପେ କିଛି ହେବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ନା କେବଳ ଅଧିକ ପଇସା ଓ କ୍ଷମତା ଆବୋରି ରଖିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି । ମୋ'ର ସମାଜ ଯେଉଁ ପଥକୁ ସଫଳ ପଥ ବୋଲି କହୁଚି, ସେହି ପଥରେ ଯାଇଥିଲେ ମୁଁ ସଫଳ ହୋଇ ପାରିଥାନ୍ତି, ବହୁଜନ ସମର୍ଥିତ ବାଟକୁ ହିଁ ଆପଣା ଆଗ୍ରହ ଉପରେ ମଡ଼ାଇ ନେଇଥିଲେ ମୁଁ ହୁଏତ ଅନେକ ପଇସା ଓ କ୍ଷମତା ଅର୍ଜନ କରି ପାରିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମୋ'ର ଅନେକ ଆଗ୍ରହ ଉପବାସୀ ରହି ଯାଇଥାନ୍ତା, ଜୀବନରୁ ମୁଁ କୌଣସି ଆନନ୍ଦ ପାଇ ପାରିନଥାନ୍ତି ।

୩ । ୧୬ । ୭୪

ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ପାରିବାଲାଗି ମଧ୍ୟ ମନ ଓ ହୃଦୟ ଭିତରେ ଏକ ଜଭିର୍ମୂଳ ସ୍ଥିରତା ଦରକାର । କେବଳ ଆତୁର ହୋଇ ଡ଼ାକିଲେ ପ୍ରାର୍ଥନା ହୋଇଯାଏ ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ମୁଁ କୌଣସି ବିପଦରେ ପଡ଼ିଥାଏ, ଯେଉଁବେଳେ କୌଣସି ଛନକାରେ ଗ୍ରୁହଣା ହୋଇ ମୁଁ ଭଗବାନଙ୍କର ଶରଣ ଲୋଡ଼ିବାକୁ ଯାଏ, ସେତେବେଳେ ମୋ'ର ହୃଦୟ ଭିତରେ କାତର ଭକ୍ତି ହୋଇ ରହିଥାଏ । ସେତେ-ବେଳେ ମୁଁ ଭଗବାନଙ୍କୁ ମୋ'ର ଜୀବନ ଭିତରକୁ ଟାଣି ନେବାଲାଗି ଯେତେ ଚାହୁଁନଥାଏ, ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର ଦିବାକୁ ହିଁ ତା'ଠାରୁ ଅଧିକ ଚାହୁଁଥାଏ । ମୁଁ ଅଭୟ ଚାହୁଁଥାଏ, କିନ୍ତୁ ଏଣେ ମୋ'ର ହୃଦୟ ଭିତରେ ପ୍ରଧାନତଃ ଭୟ ଭକ୍ତି ହୋଇ ରହିଥାଏ । ଦୁଇଟାଯାକ ଏକାଠି ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରେ କି ନାହିଁ, ସେଥିରେ ମୋ'ର ବଡ ସଂଶୟ ରହିଚି । ଭୟାତୁର ହୋଇ ଅନେକ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଚନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ମୋ'ଭିତରେଟା କେଉଁ ଧାତୁରେ ତିଆରି ହୋଇଚି କେଜାଣି, ମୁଁ ସେପରି ମାର୍ଗରେ ପ୍ରାର୍ଥନାମୟ ଜୀବନକୁ ଆସିବାକୁ ଚାହେଁନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍, ଦୁଃସ୍ଥିତିର ଚାପରେ ପଡ଼ି ମୁଁ ପ୍ରାର୍ଥନାକୁ ଔଷଧରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ଚାହେଁନାହିଁ । ଦୁଃସ୍ଥିତିରେ ପଡ଼ି-ଥିଲାବେଳେ ମଣିଷର ଟିକିଏ ଦେଖାଇ ହେବାର ଲାଳସା ବି ଥାଏ, ତେଣୁ ସେତେ-ବେଳେ ତା'ର ପ୍ରାର୍ଥନା ଭିତରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଗଭୀରତା ଆସି ପାରେନାହିଁ । ମୁଁ ଚାହେଁ, ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ସହଜ ଶାନ୍ତ ମନରେ ଆକାଶକୁ ଅନାଇବି, ଫୁଲଟିକୁ ଅନାଇବି, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଅତି ସହଜ ଭାବରେ ମୋ'ର ମନ ଓ ହୃଦୟ ସହଜ ପ୍ରାର୍ଥନାମୟତାରେ ନତ ହୋଇ ଆସିବା ଦରକାର । କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନରେ ପଡ଼ି ମୁଁ କିଛି ଚାହୁଁବିନାହିଁ, ତଥାପି ମୋ'ର ସମସ୍ତ ଅନ୍ତର ଭକ୍ତି ଭକ୍ତର ସେତନ ହେବା ଦରକାର, ସମସ୍ତ ଚେତନା ଆପେଆପେ ନଇଁ ପଡ଼ିବା ଦରକାର ।

୪ । ୧୨ । ୭୪

ମୁଁ ଯ ଯଶ କମାଇବାକୁ ଆପଣା ହୃଦୟର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଅବଲମ୍ବନ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଥାନ୍ତି, ପାଞ୍ଚଜଣଙ୍କର ଆଖିରେ ବଡ଼ ହୋଇ ଦିଶିବାକୁ ମୁଁ ଯଦି ଆପଣାର ସକଳ ଜୀବନଚେଷ୍ଟାର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବୋଲି ମାନି ନେଇ ପାରିଥାନ୍ତି, ତେବେ ହୁଏତ ମୋତେ ଭିତରୁ ଏତେ ଅସନ୍ତୋଷର ଜ୍ୱାଳା ସହିବାକୁ ପଡ଼ୁନଥାନ୍ତା । ଏସବୁ ମୋ'ର ପଥ ନୁହେଁ, ମୋ'ର ପଥ ମୋତେ ସତେ ଖୋଜିବାକୁ ପଡ଼ିବ, — ମୋତେ କେଉଁ ଗୁରୁ ଏହି ବୀଜମନ୍ତ୍ର ଦେଇଚି କେଜାଣି ଅସନ୍ତୋଷକୁ ଆପଣାର ସାଥୀ କରି ରଖିବା ବ୍ୟତୀତ ମୋତେ ଆଉ ଅନ୍ୟ ପଥ ହିଁ ଦେଖା ଯାଉନାହିଁ । ଅନ୍ୟମାନେ ଆପଣା ଜୀବନରେ ଏପରି ଅସନ୍ତୋଷକୁ କେତେଦୂର ଅନୁଭବ କରନ୍ତି, ମୁଁ ସେକଥା କଳନା କରି କହି ପାରିବନାହିଁ । ତଥାପି ସେମାନେ ଉପରର ସଂସ୍କାରଗୁଡ଼ାକୁ ମାନିନିଅନ୍ତୁ, ଭିତର ମନର ଗ୍ରାହ୍ୟ ନହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ତାହାକୁ ମାନିନିଅନ୍ତି ଓ ସେଥିଲାଗି ବେଶ୍ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିଲା ପରି ରହନ୍ତି । ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖନ୍ତି ଆଉ ଏକ ଜୀବନର, କଥା କହନ୍ତି ଆଉ ଏକ ଆଦର୍ଶର, ଏବଂ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବାଢ଼ନ୍ତି ଆଉ ଏକ ନୀତିର । କିନ୍ତୁ ଏଣେ ସେମାନେ ପୁରୁଣା ଜୀବନର ସଂସ୍କାର, ଆଦର୍ଶ ଓ ନୀତିକୁ ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ଓ ତଦ୍ୱାରା ଖୁସୀ ରହିବାର ଆବଶ୍ୟକ ସାଧନରୂପେ ମାନି ନିଅନ୍ତି । ହୁଏତ ସେଇଥି ସକାଶେ ସେମାନେ ଉପରେ ଭାରି ଖୁସୀ ଥିଲାପରି ଦେଖାଯାଆନ୍ତି । ମୁଁ ମାନିନେଇ ପାରେନାହିଁ । ଘୁରିପାଟର ପୃଥିବୀ ସହିତ ମୁଁ ଆପଣାକୁ ମେଳ ଖୁଆଇ ପାରେ-ନାହିଁ । ନୂତନ ଜୀବନ-ସମ୍ବନ୍ଧର ଉପାଦେୟତାକୁ ବୁଝିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପୁରାତନ ଜୀବନସମ୍ବନ୍ଧ ଗୁଡ଼ାକ ଭିତରେ ତଥାପି ବାନ୍ଧିହୋଇ ରହିବାକୁ ମୁଁ ହୃଦୟକୁ ବାନ୍ଧିରଖି ପାରେନାହିଁ । ଏହାହିଁ ମୋ'ର ଦୁଃଖର କାରଣ । ଏହା ମୋ'ର ଗୌରବର ମଧ୍ୟ କାରଣ । ଏହି କାରଣରୁ ମୁଁ ଅସନ୍ତୋଷରୁ ହିଁ ଜୀବନର ସ୍ୱାଦ ପାଏ ।

୫ । ୧୨ । ୭୪

ବୈରାଗ୍ୟ ଲାଗି ଏହି ଦେଶରେ ଉତ୍ସପ୍ରେରକର ଅଭାବ ନାହିଁ । ଏଦେଶରେ ଜନସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ିବଢ଼ି ଚାଲିଚି । ଖାଦ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀର ଉତ୍ପାଦନ ଯେ ଲୋକସଂଖ୍ୟା-ବୃଦ୍ଧିର ଗତି ସହିତ କେବେହେଲେ ତାଳ ମିଳାଇ ଆଗକୁ ଚାଲି ପାରିବନାହିଁ, ଏପରି ଆଶଙ୍କା କରିବାଲାଗି ମଧ୍ୟ ଅର୍ଥନୀତି ଓ ଖାଦ୍ୟନୀତିର ପଣ୍ଡିତ-ମାନଙ୍କ ଠାରୁ ପରିଷ୍କାର ପ୍ରମାଣମାନ ମିଳିଯାଉଚି । ସବୁ ଯୁକ୍ତି ଓ ପ୍ରମାଣ ମିଳି କହିବାକୁ ଚାହୁଁଚନ୍ତି ଯେ, ଆଜିଠାରୁ ପନ୍ଦର କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ପରେ ଏହି ଦେଶ

ଆଗରେ ଖାଦ୍ୟାଭାବ ଓ ଅନ୍ନକଷ୍ଟର ଘୋର ଦୁର୍ଗତି ଆସି ପହଞ୍ଚିବ, ଯାହାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାଲାଗି ଆମର ଆଉ କୌଣସି ସମ୍ବଳ ରହିବନାହିଁ । କେହି କେହି ପଣ୍ଡିତ ପୁଣି କହୁଚନ୍ତି, ଏହି ଅବସ୍ଥାର ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବା ଏବଂ ଦେଶର ଖାଦ୍ୟସ୍ଥିତିକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଅବଧାରଣ କରି ପାରିବାକୁ ଗୋଟାଏ ବଡ ଧରଣର କମିଶନ ବା ପଣ୍ଡିତଗୋଷ୍ଠୀ ବସାଯାଉ, ଯେଉଁମାନେ କି ଦୁଇବର୍ଷ ପରେ ଆମକୁ ସବୁକଥା ଠିକେଠିକେ ବତାଇ ଦେଇ ପାରିବେ । ୧୯୨୭ ମସିହାରେ ଇଂରେଜ ସରକାର ଅମଳରେ ରାଜାଙ୍କର ଆଦେଶରେ କୁଆଡେ଼ ଏପରି ଏକ କମିଶନ ବସିଥିଲା । ସେମାନେ କୁଆଡେ ଦେଶର କୃଷି ଓ ଖାଦ୍ୟଉତ୍ପାଦନ ସମସ୍ୟା ବିଷୟରେ ସୁଚିନ୍ତିତ ମତମାନ ଦେଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେସବୁଥିରେ କ'ଣ ଭୋକିଲା ମଣିଷଙ୍କର ପେଟ ପୂରିଗଲା ? ବର୍ତ୍ତମାନ ବି କ'ଣ କମିଶନ ବସିଲେ ପେଟ ପୂରିଯିବ ? ଆପଣାର ଦେଶରେ ଏହି ସଂଶୟ ଲାଗି ଯଥେଷ୍ଟ ଅବକାଶ ରହିଚି ।

୭ । ୨୬ । ୭୪

ଆଜିଠାରୁ ପନ୍ଦରବର୍ଷ ପରେ ସମସ୍ତ ପୃଥିବୀର ପ୍ରାୟ ଅଧେ ମଣିଷଙ୍କ ଲାଗି ଏକ ଘୋର ଖାଦ୍ୟସଙ୍କଟ ପଡ଼ିବାକୁ ଯାଉଚି । ପଣ୍ଡିତମାନେ ଏକଥା କହିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେଣି । କିନ୍ତୁ ଏକଥାରେ କାହାର ନିଦ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଯାଉଚି ? ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ଏହି ସଙ୍କଟର ମାଡ଼ ସହିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଆଜି ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତଙ୍କର ପେଟ ପୂରୁନାହିଁ । ସେମାନେ ଆପଣାର ସ୍ଥିତି ବିଷୟରେ ପ୍ରଧାନତଃ ଏକ ଭାଗ୍ୟବାଦୀ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆଦରି ରହିଚନ୍ତି । ଏହି ସ୍ଥିତିରେ ଯେ ସ୍ୱଚେଷ୍ଟାରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇ ପାରିବ, ଏପରି ବିଶ୍ୱାସ କରିବାର ବଳ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ନାହିଁ । ପୁଣି, ଆପଣା ବିଶ୍ୱାସର ଯୋଜନାରେ କିଛି ବିଶ୍ୱାସ ରଖିବାଲାଗି ମଣିଷର ଯେତିକି ସମ୍ବଳ ଥିବା ଦରକାର, ଏମାନଙ୍କ ପାଖରେ ସେତିକି ସମ୍ବଳ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ତେଣୁ, ଖାଦ୍ୟସଙ୍କଟକୁ ଏଡ଼ିବାଲାଗି ଏମାନଙ୍କ ତରଫରୁ ପ୍ରଥମେ କୌଣସି ଉଦ୍ୟମ ଆରମ୍ଭ ହେବ ବୋଲି ଖୁବ୍ ବେଶୀ ଆଶା ଦେଖା ଯାଉନାହିଁ । ପୃଥିବୀର ଭବିଷ୍ୟକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ମାନବିକ ଗତିପଥ ଦେବାକୁ ହେଲେ ସେଥିଲାଗି ଯେଉଁ ନେତୃତ୍ୱ ଦରକାର, ତାହାକୁ ବାହାରୁ ଆସିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କିନ୍ତୁ, ଯେଉଁମାନେ ସମାଜରେ ଉପର ସ୍ତରରେ ଅଛନ୍ତି, ସଂସାରର ବଜାରରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ବହୁତ ବିପଣି ଚାଲିଚି, ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସାମଗ୍ରୀର ଆବଶ୍ୟକ ଓ ଅନାବଶ୍ୟକ ଉପଭୋଗ କରିବାକୁ ଯେଉଁମାନେ ସର୍ବ-ପ୍ରଧାନ ଶ୍ରେୟ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଚନ୍ତି ଓ ସେଇଥିରୁ ହିଁ ଜୀବନର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ସାର୍ଥକତା ଅନୁଭବ କରୁଚନ୍ତି । ସେମାନେ ବି କ'ଣ ନେତୃତ୍ୱ ଦେଇ ପାରିବେ ?

ପୃଥିବୀରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ପେଟ ପୂରିବ, ଏଥିଲାଗି ମଧ୍ୟ ଆଗ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ଜୀବନ-ଦୃଷ୍ଟିରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦରକାର ।

୭ । ୧୨ । ୭୪

ମଣିଷକୁ ଅମଣିଷ ପଣିଆର ବ୍ୟାଧି ଘୋଟିବାକୁ ଯେ କେତେ କମ୍ ସମୟ ଲାଗେ, ସେକଥା ମୁଁ ଆପଣାର ଜୀବନରେ ହିଁ ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଉଛି । ଗୁଡ଼ାଏ ନୀତିବାଦ ଶିଖିଲେ ଏହି ବ୍ୟାଧିରୁ ଆପଣାକୁ ବଞ୍ଚାଇବା ସମ୍ଭବ ହୁଏନାହିଁ । ସବୁଠାରେ ସତର୍କ ଓ ଶିଷ୍ଟ ଭାବରେ ଚଳିବାକୁ ଆପଣାର ଅଭ୍ୟାସ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିନେଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ହୁଏନାହିଁ । ଯେତେବେଳଯାଏ ମୁଁ ଆପଣାକୁ କେବଳ କେତେଟା ପ୍ରବୃତ୍ତି ଓ ତା'ର ଉପଭୋଗର, ସମଷ୍ଟି ବୋଲି ଭାବୁଥିବି, ସେତେବେଳ ଯାଏ ଯେତେ ବଡ଼ ଋଷିର ଆଜ୍ଞା ମଧ୍ୟ ମୋତେ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ମଣିଷ ପଣିଆର ବାଟରେ ରଖି ପାରିବ ନାହିଁ । କେବଳ ଆପଣାଲାଗି ମୋ'ର ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଗୁଡ଼ାକୁ ସାରିଦେବାର ବା ଉପଭୋଗ କରିନେବାର କାତର ଉତ୍ସାହ ମୋତେ ଯେତେବେଳ ଯାଏ ମୋ'ର ଦାର୍ଶନିକ ଜଳବାୟୁ ପରି ଗ୍ରାସ କରି ରଖିଥିବ, ସେତେବେଳ ଯାଏ ମୁଁ ମଣିଷ ହେବାଲାଗି ଯେଉଁ ବଳ ଓ ବିଶ୍ୱାସ ମୋ' ଭିତରେ ରହିବା ଦରକାର, ମୁଁ ସେହି ବଳ ଓ ବିଶ୍ୱାସ ଅର୍ଜନ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ଆପଣାକୁ କେବଳ କେତେଟା ନୀତି ଦ୍ୱାରା ଶାସନ କରିବା ମୋ'ର ଅନେକ ବର୍ଷ ହୋଇଗଲା । କିନ୍ତୁ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ମୁଁ ମଣିଷ ହେବାରେ ସେପରି କିଛି ଫଳ ପାଇଛି ବୋଲି ଜାଣି ପାରୁନାହିଁ । କିନ୍ତୁ, ଆପଣା ଉପରେ ଆସ୍ଥା ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଯେତିକି ବଢ଼ିଛି, ଆପଣାର ଜୀବନକୁ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କର ଜୀବନ ସହିତ ଏକାକାର ରୂପେ ଅନୁଭବ କରିବାଲାଗି ଭିତରେ ଯେତିକି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଛି, ମୋ' ଭିତରେ ଠିକ୍ ସେତିକି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଛି । ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଭୂମି ଉପରେ ସଦାଚାରର ଅନୁଶୀଳନ କରି ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଆପଣାର ଜୀବନ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ପ୍ରସାରିତ କରିବା ଯାଇ ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି । ତେଣୁ, ଆଚାର କେତେଟାକୁ ମାନିନେବା ମଣିଷ ହେବାର ବାଟ ନୁହେଁ, କୌଣସି ମଣିଷ ଆଚାର ଗୁଡ଼ାକୁ କେବଳ ଗ୍ରହଣ କରି ନଏନାହିଁ । ଆପଣା ଜୀବନର ସତର୍କ ବାଡ଼ ଗୁଡ଼ାକ ଭାଙ୍ଗିଲେ, ବିଶ୍ୱାସ ବଢ଼ିଲେ ଯାଇ ମଣିଷପଣିଆ ବି ବଢ଼ିପାରେ ।

୮ । ୧୨ । ୭୪

ଆଉ ଅଳ୍ପ କେଇଟା ଦିନ ପରେ ବର୍ଷ ସରିଯିବ । ନୂଆବର୍ଷ ଆରମ୍ଭ ହେବ । ନୂଆ ବର୍ଷକୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଆଣିବାଲାଗି କେତେ ଦେଶରେ କେତେ ପ୍ରକାର ଉତ୍ସବ ପାଳନ କରାଯାଏ, କେତେପ୍ରକାର ଆନନ୍ଦ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ଆଗେ ନୂଆ ବର୍ଷକୁ ଆପଣା ଭିତରକୁ ଡାକି ଆଣିବା ଲାଗି ମୁଁ କେତେ ପୁଲକିତ ହୋଇ

ଉଠୁଥିଲି । ଏବର୍ଷ ନୂଆବର୍ଷର ଦ୍ୱାରଦେଶରେ ପହଞ୍ଚି ତଥାପି ଯେପରି ବଡ଼ି ଖ୍ଲାନି ଲାଗୁଚି । ନୂଆ ବରଷକୁ ଆପଣା ଭିତରେ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ମଣିଷର ଜୀବନରେ ଯେତିକି ନୂତନତା ଆସିବା ଦରକାର, ଯେତିକି ଗତିଶୀଳତା ରହିଥିବା ଦରକାର, ମୋ'ର ପୃଥିବୀରେ ମୁଁ ଯେପରି ସେହିସବୁର ଅତିରିକ୍ତ ଅଭାବ ହିଁ ଦେଖିପାରୁ ପାଉଚି । ପୃଥିବୀର ଗୁରୁଆଡ଼େ ଆମେ ଯେପରି ବଡ଼ ରଙ୍ଗ ପରି ସେହି ପୁରୁଣା ମନ ଗୁଡ଼ାକୁ ଧରି ପଡ଼ିରହିଛୁ । କାଳ ଅନେକମି ଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମେ ଅନେକ ପୁରୁଣା ଉପରେ ଅତିରିକ୍ତ ଅବଲମ୍ବନ କରି ରହିଛୁ । ବୋମା ଜଗିଆରେ ଶାନ୍ତିର ଉଦ୍ୟମ କରୁଛୁ, ଉପନ୍ୟେଶ ଓ ଆଗ୍ରମକୁ ସଂସ୍କୃତି ବୋଲି ଭ୍ରମ କରୁଛୁ, ଆଖି ଆଗରେ ଅଗଣିତ ମଣିଷ ଶ୍ରୀହୀନ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମେ ତଥାପି ଜାଣିଶୁଣି ନିଜ ଆଡ଼କୁ ଅନ୍ଧ ହୋଇ ରହିଛୁ । ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ରହିବାଗୁଡ଼ିକ ଜାତୀୟତା, ଆମର ଭୟ ଓ ଆମର ଘୃଣା ଗୁଡ଼ାକ ଆମକୁ ଭରି ଖୋରାକ ଯୋଗାଇ ଦେଉଛି । ଏ ପୃଥିବୀରେ ନିଜକୁ ନୂଆ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିବାକୁ କେଉଁଠୁ କି' ପ୍ରେରଣା ମିଳିବ ? ଜଣେ ବା କେତେଜଣ ନୂଆ ହେବାକୁ ଚାହିଁଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ନୂତନ ଜୀବନାଦର୍ଶର ଭୂମି ଉପରେ ପୃଥିବୀକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାପିତ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ କେବଳ ପାଞ୍ଚ ଜଣବା ବ୍ୟକ୍ତି ଆଉ କ'ଣ କରିପାରିବେ ? ମଣିଷର ପୁରୁଣା ଅହମିକା ଗୁଡ଼ାକୁ ସଞ୍ଚୟ କରି ରଖିବାର ଉଦ୍ଧାନ୍ତ ମନୋବୃତ୍ତିର ହାତରେ ଆଜି ପୃଥିବୀର ଅନେକ ଦେଶରେ ଶାସନ ଶକ୍ତି ରହିଛି । ସେହି ଶାସନଶକ୍ତି ନିଜକୁ ବଞ୍ଚାଇ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନାନା ପ୍ରକାର ପୁରୁଣା ନିଷ୍ଫଳତାକୁ ତଥାପି ଆଦର୍ଶ ବୋଲି କହି କେତେପ୍ରକାରେ ମଣିଷର ମନକୁ ଭୁଲାଇ ରଖିଛି । ଏଠି ନୂଆକୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଆଣିବାରେ ଅବକାଶ କାହିଁ ?

୯ । ୧୨ । ୭୪

ମୋ'ର ଅସନ୍ତୋଷ ଗ୍ରୁଡ଼ି ପଳାଇବାକୁ ବସିଥିବା ନୈରାଶ୍ୟଜନିତ ଅସନ୍ତୋଷ ନୁହେଁ । ସଂସାର ବା ଜୀବନର ନିନ୍ଦା ଗାଇ ଆପଣାର ଜୀବନକୁ ବୃଥା ବୋଲି କହି ମଣିଷ ଯେଉଁ ଅସନ୍ତୋଷରେ ଦହିହୋଇ ମରେ, ମୋ'ର ଅସନ୍ତୋଷ କଦାପି ସେହି ଅସନ୍ତୋଷ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଆପଣାକୁ ଆଉରି ଦେବାକୁ ଚାହେଁ । ମୁଁ ଯେଉଁସବୁ ଜୀବନମୂଲ୍ୟକୁ ସାର ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛି, କୌଣସି କୋଳାହଳ ନକରି ମୁଁ ସେହିସବୁ ମୂଲ୍ୟ ସହିତ ମୋ'ର ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁହୂର୍ତ୍ତକୁ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଚାହେଁ, ବଞ୍ଚି ପାରେନାହିଁ, ତାହାହିଁ ମୋ'ର ଅସନ୍ତୋଷ । ବେଳେବେଳେ ଭାବେ, ମୋ' ଭିତରେ ଏତେ ନମନୀୟତା ବା ଦୁର୍ବଳତା କେଉଁଠୁ ଆସି ପଶିଲା, କାହିଁକି ମୁଁ ଅଧିକିଏ ଦୃଢ଼ ହୋଇ ପାରିଲି ନାହିଁ ? ଆପଣାକୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରି ଶିଖିବାର ମୋ'ର

ଆପଣା ବାଟରେ କାହିଁକି   ମୁଁ ଆଉଟିକିଏ ଫଳକୁ ଭରାଇଦେଇ ପାରିଲି ନାହିଁ ? ଆଉରି ଏକ ଅଧିକ ଅନୁକୂଳ କ୍ଷେତ୍ରରେ କାହିଁକି ମୁଁ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ ନକଲି ? ନାନା ଅଧିକାରସଙ୍କୁଳ ଏହି ବାତାବରଣରେ ମୋତେ ଆପଣାର ବିଶ୍ୱାସ ବନ୍ଧୁଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଥିର ଶିଥିଳ ହୋଇଯିବାକୁ ପଡୁଚି, ଏହାହିଁ ମୋ'ର ଅସନ୍ତୋଷ । ମୋ' ଭିତରେ ଓ ମୋ'ର ଚାରିପାଖରେ ବୃଦ୍ଧି କରି ରହିଥିବା କପଟଜୀବନକୁ ମୁଁ ସବୁବେଳେ କପଟ ବୋଲି କହି ପାରୁନାହିଁ, ଏହା ମୋ'ର ଅସନ୍ତୋଷ । ହୁଏତ ଏହି ଅସନ୍ତୋଷ ମୋତେ ବାଟ କଢ଼ାଇନେବ, ମୋ'ର ପୁନର୍ଜନ୍ମ ମଧ୍ୟ କରାଇବ ।

୧୦ । ୧୨ । ୭୪

ଯେଉଁ ପୃଥିବୀରେ ଅଧେ ମଣିଷ ଖାଇବାକୁ ପାଉନାହାନ୍ତି, ଅଧେ ପିଲାଙ୍କୁ ପାଠ ପଢ଼ିବାର ଅଧିକାରରୁ ବଞ୍ଚିତ କରି ରଖାଯାଇଚି, ସେ ପୃଥିବୀରେ ମୁଁ ଆପଣାକୁ ମୁଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନ ବା ଦାୟିତ୍ୱମୁକ୍ତ ବୋଲି ବିଚାର କରିପାରିବି କିପରି ? ଯେଉଁ ପୃଥିବୀର ସକଳ ଭାଗ୍ୟ ଓ ସକଳ ଭବିଷ୍ୟକୁ ସମୂହ ଧ୍ୱଂସ ଓ ସମୂଳ ଯୁଦ୍ଧର ଏକ ବିପ୍ଳବକ ଆତଙ୍କ ଗ୍ରାସ କରି ରହିଚି, ସେହି ପୃଥିବୀରେ ସବୁଠିକ୍ ଚାଲିଚି ବୋଲି ମୁଁ ମନକୁ ବୋଧ ଦେଇ ପାରିବି କିପରି ? ମୋ'ର ପୃଥିବୀରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ମରି ମରି ଯାଉଚି, ସମ୍ବନ୍ଧ ମରିମରି ଯାଉଚି, ବିଶ୍ୱାସ ମରିମରି ଯାଉଚି, ମଣିଷର ସଙ୍ଗଠାରୁ ସାମଗ୍ରୀର ଉପଭୋଗ ଆମକୁ ଅଧିକ ଆପ୍ୟାୟିତ କରି ରଖୁଚି, ମୁଁ ସେହି ପୃଥିବୀରେ ଆଖି ବୁଜି ସବୁ ଚମତ୍କାର ଭାବରେ ରହିଚି ବୋଲି କହିପାରିବି କିପରି ? ବିଶେଷ କରି ଭାରତବର୍ଷ ପରି ଗୋଟାଏ ଦେଶରେ, ଯେଉଁଠି ନିତି ମୋ'ର ଆଖି ଆଗରେ ନାନାପ୍ରକାର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଓ ମଳିନତା କେତେକେତେ ମଣିଷଙ୍କୁ ମଣିଷ ହେବାର ଅଧିକାର ଓ ଆସ୍ଥାରୁ ବଞ୍ଚିତ କରି ରଖିଚି, ସେହି ଦେଶରେ କିପରି ମୁଁ ମଜା କରିପାରିବି, ଖୁସୀ ହୋଇପାରିବି, ସାଂସ୍କୃତିକ ବିନୋଦ ଓ ଆଳସ୍ୟ ବିସ୍ମୃତ ସମୟକ୍ଷେପଣରେ ଭୋଳହୋଇ ରହିପାରିବି ? ମୋ'ର ପେଟ ପୂରିଗଲେ କ'ଣ ତାହା ସବୁରି ପେଟ ପୂରିବାକୁ ବୁଝାଇବ ? ମୁଁ ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରିବାରେ ଅବସର ପାଇଚି ବୋଲି କ'ଣ ମୋ'ରି ଲାଙ୍ଗୁଳ ଧରି ସମସ୍ତେ ଶିକ୍ଷିତ ହୋଇଯିବେ ? ଏହି ଦେଶରେ ବା ଏହି ପୃଥିବୀରେ ଯେଉଁମାନେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିବାର ପ୍ରହସନ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ଅଫିମ ଖାଇଚନ୍ତି ବୋଲି ହିଁ ମୁଁ କହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେବି ।

୧୧ । ୧୨ । ୭୪

କାଲି ଦିନଟିକୁ ମାନବିକ ଅଧିକାରର ଦିବସ ବୋଲି ପାଳନ କରାଯିବାର ରୀତି ଗତ କେତେବର୍ଷ ହେଲା ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇ ଆସୁଚି । ଯେଉଁ ଦେଶର ବା

ଯେଉଁ ରଙ୍ଗର ମଣିଷ ହେଉ ପଛକେ, ମଣିଷମାନଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ଯେଉଁ ମୌଳିକ ଅଧିକାର ଅବଶ୍ୟ ରହିବା ଉଚିତ, ସେହିସବୁ ଅଧିକାରକୁ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେବାଲାଗି ଓ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଆମ ସାମାଜିକ ଓ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଆଚରଣ ଭିତରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଅନ୍ତର୍ଗତ କରାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହି ଦିନଟି ପାଳିତ ହୋଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ମଣିଷ ସମାଜରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୋଷ୍ଠୀବାଦ ଏପରି ପ୍ରବଳ ହୋଇ ଉଠିଛି ଯେ, ଏଠି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଧିକାର ରକ୍ଷିବାକୁ କାହାର ବେଳ କେଉଁଠି ଅଛି ? ଆତ୍ମରକ୍ଷା ପାଇଁ ହେଉ ପଛକେ ବା ମୋ' ବିଚାରରେ କୌଣସି ଦୁଷ୍ଟ ଶକ୍ତିର ନିବାରଣ କରିବା ଲାଗି ହେଉ ପଛକେ, ମୋ' ଦେଶରେ ତହୁଁ ବଡ଼ା ତହୁଁ ବଡ଼ା ବୋମା ତିଆରି କରି ସମସ୍ତ ପୃଥିବୀର ଜୀବନକୁ ବିପନ୍ନ ଓ ସନ୍ତ୍ରସ୍ତ କରି ରଖିବାର କି ଅଧିକାର ମୋ'ର ଅଛି ? ଆଉ ଗୋଟାଏ ଜାତିକୁ କଳା ବୋଲି କହି ଆପଣାର ଶ୍ୱେତାଙ୍ଗତ୍ୱକୁ ହିଁ ସାଂସ୍କୃତିକ ସ୍ୱତ ବୋଲି ଜାରି କରିବାଲାଗି ଓ ତା'ପରେ ସବୁପ୍ରକାର କ୍ଷମତାର ବୃତ୍ତକରେ କଳା ମଣିଷକୁ ସନ୍ତ୍ରସ୍ତ କରି ରଖିବାର କି ଅଧିକାର ମୋ'ର ଅଛି ? ଏହି ଆପଣା ଦେଶରେ ଅପର ଅନେକଙ୍କୁ କମ୍ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ବା କମ୍ ସମ୍ପନ୍ନ ବୋଲି କହି, କାହାର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବା କାହାର ଅଧମ କୁଳର ସୁଯୋଗ ନେଇ ସାମାଜିକ ମୁଖା ତଳେ ଅସାମାଜିକ ବର୍ବରତା ଆଚରଣ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ମୋ'ର କେଉଁ ମାନବୋଚିତ ଅଧିକାର ରହିଛି ?

୧୨।୧୨।୭୪

ଏ ଶୀତରେ ବଡ଼ ଲୋକଙ୍କର ଯେତେବେଳେ ଅଣ୍ଟା ଭାଙ୍ଗି ଯାଉଛି, ସେତେବେଳେ ଗରିବ ସଂସାରରେ ଅବସ୍ଥା କ'ଣ ହେଉଥିବ ? ସଂସାରରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଘର ନାହିଁ, ଯେଉଁମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଅର୍ଥ ନାହିଁ, ସେମାନେ ଏହି ଶୀତର ପ୍ରକୋପକୁ କିପରି ଭାବରେ ସହୁଥିବେ ? ଦୁଇମାସ ପୂର୍ବେ ମୁଁ ହିମାଳୟର ଯେଉଁ ଗାଆଁକୁ ଯାଇଥିଲି, ବର୍ତ୍ତମାନ ସେଠି ବରଫ ପଡ଼ୁଥିବ । ସେଠି ମଣିଷମାନେ କିପରି ଚଳୁଥିବେ ? ଯଦି ମୁଁ ଅଧିକ ଗରିବ ହୋଇ ଜନ୍ମ ହୋଇଥାନ୍ତି, ତେବେ ହୁଏତ ସେହି ଜୀବନକୁ ବାସ୍ତବିକ ଅନୁଭବ କରି ପାରୁଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ହୁଏତ ସେବିଷୟରେ ବିଚାର କରିବାର ଅବସର ମୋତେ ମିଳୁନଥାନ୍ତା । ଶୀତର ସନ୍ତାପରେ ସନ୍ତପ୍ତ ଓ ଜର୍ଜର ହୋଇ ହୁଏତ ଏହି ବିଷୟରେ କିଛି ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଭୁଲି ଯାଉଥାନ୍ତି । ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟର ପ୍ରାୟ ଦୁଇଘଣ୍ଟା ପୂର୍ବରୁ ଏହି ଶୀତ ସକାଳରେ ମୁଁ ମୋ'ର ସୁରକ୍ଷିତ ଜୀବନର ଏଇ ଘରେ ବସି ଭାବୁଛି, ସଂସାରରେ ସବୁ ମଣିଷଙ୍କ ଲାଗି କ'ଣ ମନୁଷ୍ୟୋଚିତ ଏକ ସୁନ୍ଦର ଓ ସୁରକ୍ଷିତ ଜୀବନ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବନାହିଁ ? ବିଶେଷତଃ ଯେତେବେଳେ ଆମେ ବିଜ୍ଞାନ ବଳରେ ଆମ

ଜୀବନରେ କେତେକେତେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟାଇବାର କୌଶଳମାନ ଶିଖି ସାରିଲୁଣି, ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ କ'ଣ ତାହା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବନାହିଁ ? କିନ୍ତୁ ଯେ କୌଣସି କାରଣରୁ ହେଉ ପଛକେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ । ଯାହା ପାଖରେ ଏହି ସାମର୍ଥ୍ୟ ଓ ସମ୍ବଳ ରହିଛି, ସେହି ଦେଶ ଏସବୁ ଭାବିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଯୁଦ୍ଧସରଞ୍ଜାମ ବଢ଼ାଇବାର କଥା ହିଁ ବେଶୀ ଭାବୁଛି । ପୁଣି, ଯେଉଁ ଦେଶ ପାଖରେ ସମ୍ବଳ ନାହିଁ, ସେହି ଦେଶର ଲୋକେ ଆପଣାର ଭାଗ୍ୟବଶ ଜର୍ଜର ଜୀବନରେ ଆଉକିଛି ସମ୍ଭବ ବୋଲି ଭାବି ମଧ୍ୟ ପାରୁନାହାନ୍ତି । ଏହି ପୃଥିବୀର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ କ୍ଳେଶଦାୟକ ବ୍ୟଙ୍ଗ ହେଉଛି ଯେ, ଯେଉଁ ସବୁ ଦେଶରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ମଣିଷ ଜୀବନରେ ନାନା ଅଭାବ ଓ ଶୀତରେ ଜର୍ଜର ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି, ସେହି ଦେଶର ସରକାରମାନେ ମଧ୍ୟ ପୃଥିବୀରେ ବଡ଼ ହେବାକୁ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ବଢ଼ାଉଛନ୍ତି, ସୈନ୍ୟ ବଢ଼ାଇବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି ।

୨୩ । ୧୨ । ୭୪

ପ୍ରାୟ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ତଳେ ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ଟୋପି ବିକିବାକୁ ଆସିଥିବା ଜଣେ ବୁଢ଼ୀକୁ ଦେଖିବା ପରେ ମୋ'ର ମନେଅଛି, ମୁଁ କେତେଦିନ ସକାଶେ ସେହି ବିଷୟରେ ଏକାନ୍ତ ହୋଇ ଭାବିଥିଲି । ଆପଣାର ଡାଏରୀଖାତାରେ ସେହି ବିଷୟରେ ମୁଁ କେତେ କ'ଣ ଲେଖିଥିଲି । କାଲି ମଧ୍ୟ କୁଲିକାମ କରୁଥିବା ଗୋଟିଏ ପିଲାକୁ ବଡ଼ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାଗ୍ରସ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲି । ଶୀତ ସକାଳରେ ଆପଣାର ଶୀତାର୍ତ୍ତ ଶରୀରକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିବାକୁ ମୁଁ କେତେ ପ୍ରକାରେ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧିଥିଲି, ତଥାପି ମୋ'ର ଶୀତସଚେତ ମନଟାକୁ ସ୍ଥିର କରି ପାରୁନଥିଲି । ସେହି ସମୟରେ ଦେଖିଲି, ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ପିଲା,—ବୟସ ଏଗାର କି ବାର ହେବ,—ଖାଲି ଗୋଡରେ ମୁଣ୍ଡରେ କଡ଼ାଇ ନେଇ ମିସ୍ତ୍ରୀ ପାଖକୁ ଯାଉଛି । ତା'ର ପିନ୍ଧା ପାଇଜାମା ଓ କମିଜ କେତେ ଜାଗାରେ ଫାଟିଯାଇଛି । ଶରୀରକୁ ତ ନିଶ୍ଚୟ ଶୀତ କରୁଥିବ, କାରଣ ମୋ'ର ଶରୀର ଓ ତା'ର, ଶରୀରର ଉପାଦାନ ଭିତରେ କେଉଁଠି କୌଣସି ଫରକ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ତଥାପି ତା'ର ମୁହଁ ଉପରେ ଶୀତ-ସଚେତ ମନର କୌଣସି ଆଭାସ ମୁଁ ଦେଖି ପାରିଲିନାହିଁ । ଜୀବନ ଜଞ୍ଜାଳର ଆବଶ୍ୟକତା ତାକୁ ଯେପରି ଏକ ସ୍ୱୟଂସେବକ କରି ଆପଣା ସୁଖ ଓ ଦୁଃଖ-ଅନୁଭୂତିର ଜାଡ଼ ଭିତରୁ ବାହାର କରି ଆଣିଛି, ପିଲାଟିର ମୁହଁରୁ ମୋତେ ଠିକ୍ ସେହିପରି ମନେହେଲା । ମୁଁ ସିନା ତାକୁ ଭାଲି ଦେଖିଲି । କିନ୍ତୁ ଆଜିକୁ ହୁଏତ ତିନି ଚାରି ବରଷ ହେଲା ସେ ଏହିପରି କାମ କରି ବାହାରିଲାଣି । ସଂସାରର ଆବଶ୍ୟକତା ମେଣ୍ଟାଇବାକୁ ହୁଏତ ଶରୀରକୁ ମଧ୍ୟ ଦୃଢ଼ କରି ନେଲାଣି ।

୧୪ । ୧୨ । ୭୪

ଏ ପୃଥିବୀରେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦେଖିବାଲାଗି କ'ଣ ଅନେକ ଦୂରକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ? ମୋ'ର ଘର ପାଖରେ ସବୁଦିନେ କ'ଣ ମୁଁ ଦାରୁଣ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦେଖୁନାହିଁ ? ତେବେ ସେଦିନ ସେହି ପିଲାଟିକୁ ଦେଖିବାରେ ଓ ନିତି କେତେକେତେ ଦରିଦ୍ର ମଣିଷଙ୍କୁ ଦେଖିବାରେ ତଫାତ୍ କ'ଣ ? ଅନ୍ୟଦିନ ମୁଁ ଯାହାସବୁ ଦେଖେ, ତାହାକୁ କେବଳ ଆଖିରେ ଦେଖିଲି ପରି ମନେହୁଏ । ତେଣୁ ତାହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଆଖିରେ ପଡ଼ି ପାରେନାହିଁ । ତାହା ହୃଦୟ ଭିତରକୁ ଭେଦି ପାରେନାହିଁ, ତାହାକୁ ମୁଁ ମୋ'ର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରି ପାରେ ନାହିଁ । ମୋ'ର ସୌଭାଗ୍ୟ ସହିତ ଆଉଏତେ ମଣିଷଙ୍କର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟକୁ ଯେପରି ମୁଁ ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ସହାବସ୍ଥାନ ବୋଲି ମାନି ନେଇଥାଏ । ତେଣୁ ତାହା ମୋତେ ଆଉ ସେତେଦୂର ବାଧେନାହିଁ । ମୁଁ ବୁଦ୍ଧି ଦେଇ ସେସବୁର ବିଚାର କରେ, ସେଗୁଡ଼ିକ ବାହାରର ସମସ୍ୟା ବୋଲି ବିଚାର କରି ଗିରି କାଢ଼ିବାର ଚେଷ୍ଟା କରେ । ଏପରି ବୁଦ୍ଧିପ୍ରଧାନ ଧନ୍ଦାରୁ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାର ତୃପ୍ତି ମଧ୍ୟ ମିଳିଥାଏ, ସମସ୍ୟା ଝୁଣାଇବାର ଧନ୍ଦାରୁ ବେଳେବେଳେ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିବାର ଏକ ଭ୍ରାନ୍ତ ପରିତୃପ୍ତି ମଧ୍ୟ ମିଳିଗଲା ପରି ଲାଗେ । ଏବଂ ତା'ପରେ ମୋ'ର ଆଉ ଅଧିକ କିଛି କରିବାର ଅଛି ବୋଲି ମନେ ହୁଏନାହିଁ । ଜୀବନରେ ଏସବୁ ଦେଖିବାଦ୍ୱାରା ଓ ବୁଦ୍ଧିର ପାକରେ ଏସବୁକୁ ନେଇ ଘାଣ୍ଟିବା ଦ୍ୱାରା ମୁଁ ବାହାରେ ବା ମୋ'ର ଅନ୍ତର ଭିତରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନର ଆବଶ୍ୟକତା ମଧ୍ୟ ଅନୁଭବ କରେନାହିଁ ।

୧୫ । ୧୨ । ୭୪

ସେତେବେଳେ ଦରିଦ୍ର ମଣିଷକୁ ଦେଖି ଦିନଟାଯାକ ସେଇଥିରେ ଆବିଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିଥିଲି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଦରିଦ୍ର ମଣିଷକୁ ଦେଖି ସେହିପରି ମୋ'ର ଆଦିମ ହୃଦୟଟା ଅନେକ ଦିନ ଯାଏ ସେଇଥିରେ ଆବିଷ୍ଟ ହୋଇ ରହୁଛି । ତେବେ ଏହି ଅନେକ ବର୍ଷ ଭିତରେ ମୋ'ର ବିକାଶ କେଉଁଠି କ'ଣ ହୋଇଛି ? ଏହି ପ୍ରାୟ ପନ୍ଦରବର୍ଷ ଭିତରେ ମୁଁ କେତେ ବହି ପଢ଼ିଛି, କେତେ କ୍ଷେତ୍ରରୁ କେତେ ଗିରି କାଢ଼ି ମୁଁ କେତେ କଥା ଜାଣିଛି । ସଂସାରର କେତେ ଦେଶ ଦେଖିଛି, ଦୂରର କେତେ ସମସ୍ୟାକୁ ଆପଣାର ଆଗ୍ରହ ପାଖରେ ଭିଡ଼ାଇ ମୁଁ ଆପଣାର ସମସ୍ୟାରେ ପରିଣତ କରି ଦେଇଛି । ଏହି କେତେବର୍ଷ ଭିତରେ ମୁଁ ଆପଣାକୁ କେତେ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟର ସଜ୍ଜାରେ ସଜାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି, ମୁଁ କେତେ ପଣ୍ଡିତ ସଭାର ସ୍ୱୀକୃତି ପାଇବାକୁ କେତେପ୍ରକାରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଓ ସମ୍ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ରହିଛି । ପୃଥିବୀରେ ବାସ କରୁଥିବା ଦୁର୍ଗତ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ମଣିଷର ସମସ୍ୟା ଅପେକ୍ଷା

ଚିନ୍ତାର ଓ ବୁଦ୍ଧିର କେତେ ସମସ୍ୟା ହୁଏତ ମୋତେ ଏବେ ଅଧିକତର ସମସ୍ତ ଲାଗି ତତ୍ପର ଓ ବ୍ୟସ୍ତ କରି ରଖିଛି । କିନ୍ତୁ ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଭିତରେ ମୋ'ର ହୃଦୟର ବିକାଶ କେତେଦୂର ହୋଇଛି ? ବୁଦ୍ଧିର ଆଡ଼ମ୍ବର ଦେଖି ହୃଦୟ ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇ ଯାଇନାହିଁ ତ ? ଏହି ପୃଥିବୀରେ ଯେତେ ଦରିଦ୍ର ଓ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ରହିଚନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ସମସ୍ୟାକୁ ମୁଁ ଆଜି ମଧ୍ୟ କ'ଣ ଆପଣାର ସମସ୍ୟା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରୁଛି ? ଯଦି କରୁଥାଏ, ତେବେ ତାହାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ମୁଁ କ'ଣ କରୁଛି ? ମୁଁ କେତେଦୂର ମଣିଷର ଏହି ବଡ଼ ସମସ୍ୟାଟି ଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଛି ?

୧୬ । ୧୨ । ୭୪

ଏହି ଶୀତରାତିର କଥା ଚିନ୍ତା କଲାବେଳକୁ ଆଉ କେବେ ସକାଳ ହେବ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ମନେ ହେଉନାହିଁ । ରାତିର ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ରାତି ପାହିବାଟାକୁ ମଧ୍ୟ ଏକ ସତ୍ୟ ବୋଲି ମାନିନେଇ ନପାରିଲେ ଆପଣାକୁ ଯେପରି ଜର୍ଜର ଓ କାତର ବୋଲି ମନେ ହୋଇଥାଏ, ଏବେ କେତେବେଳେ ହେଲା ଠିକ୍ ସେହିପରି ମନେ ହେଉଛି । ଆକାଶକୁ ଅନାଇଲା ବେଳକୁ ଗ୍ରହନକ୍ଷତ୍ରର ସମସ୍ତ ସଂସାର ଯେପରି ଶୀତଳ ହୋଇ ବସିଗଲା ପରି ଲାଗୁଛି । ପୂର୍ବଦିଗରେ ସୂର୍ଯ୍ୟର ଉଦୟ ହେବ ବୋଲି କୌଣସି ଆଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ ମିଳୁନାହିଁ । ଏହିପରି ଏକ ଅନିଶ୍ଚୟତାମୟ କାତରତା ଭିତରେ ହଠାତ୍ କେଉଁ ନିୟମ ଭଙ୍ଗ କଲାପରି ଚଢ଼େଇଟିଏ ଗାଉଛି ବା କୁକୁଡ଼ାଟିଏ ବୋବାଇ ଉଠୁଛି । ଅବିଶ୍ୱାସର ପ୍ରତୀକ ଶୀତଜର୍ଜରିତା ଚହଲି ଯାଉଛି । ପୂର୍ବ ଦିଗର ଧୂସର ପ୍ରାଣହୀନତା ଭିତରୁ ରକ୍ତାଭ ପୁନର୍ଜନ୍ମର ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ସୂଚିତ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରୁଛି । ତା'ପରେ କୁଆଁ ତାରା ଉଇଁ ଆସୁଛି । ଦିଗ୍‌ବଳୟ ଉପରୁ ଆକାଶ ମଝିକୁ ଛୁଟିବାର ତା'ର ବେଗରେ ସେ ମଧ୍ୟ ଏହି ରାତ୍ରିର ଜଡ଼ତା ଭିତରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଖେଳାଇ ଦେଉଛି । ତା'ପରେ ରାତି ଯେ ପାହିବ, ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ଦୃଢ଼ତର ହୋଇଯାଉଛି । ଶରୀର ଭିତରେ ସବୁ ଶୀତ ଜଡ଼ତାର କେଉଁ ଗଭୀର ଗର୍ଭରେ ଦୀପଟିଏ ମିଞ୍ଜିମିଞ୍ଜି ହୋଇ ଜଳୁଥିଲା ପରି ଦିଶିଯାଉଛି । ଏବଂ ସେହି ଶିଖାଟି କ୍ରମେ ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଶରୀରର ଜଡ଼ତାକୁ ଭାଙ୍ଗିବାର ଦୁଃସାହସ ଆରମ୍ଭ କରୁଛି । ଜୀବନକୁ ବୁଝିବାକୁ ହେଲେ ଏହି ରାତ୍ରି ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ, ଆଗାମୀ ଅପେକ୍ଷମାଣ ସକାଳଟିକୁ ମଧ୍ୟ ବୁଝି ରଖିବାକୁ ହେବ । ଆପଣାକୁ ବୁଝିବାକୁ ହେଲେ ଏହି ଶୀତକାତର ଶରୀର ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ, ଶରୀର ଭିତରେ ଅଥଚ ଶରୀର-ସୀମାର ଅନେକ ତଳେ ଜଳୁଥିବା ଦୀପଟି ଉପରେ ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ହେବ । ଶରୀରକୁ ଅବିଶ୍ୱାସ କରିବାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ, ରାତ୍ରିକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ବି ନାହିଁ, ଦୀପଟି ଓ ସକାଳଟି ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ରଖିବାକୁ ହେବ ।

୧୭ । ୧୨ । ୭୪

ଜୀବନରେ ମୋ'ର Source of Inspiration ବା ଉତ୍ପ୍ରେରକ କ'ଣ ହୋଇପାରେ ବୋଲି ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ମୋତେ ପତ୍ରରେ ଲେଖିଥିଲେ । ଜୀବନର ସତତ ମୁଁ ଏକ ଉତ୍ପ୍ରେରଣା ହିଁ ଅନୁଭବ କରିଆସେ । କିନ୍ତୁ ଏହି ଉତ୍ପ୍ରେରଣାର ଉତ୍ସ କେଉଁଠି, ସେକଥା ଠାବ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଆଗରୁ କେବେହେଲେ କରି ନଥିଲି । ଏହି ସଂସାରରେ ଏତେ ଜୀବନର ମେଳରେ ମୋତେ ଭାରି ଖୁସି ଲାଗେ, ଏହି ସଂସାରରେ ନାନା କ୍ଷେତ୍ରର ନାନା ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ସହିତ ମୋ'ର ଆପଣାର ପ୍ରଚେଷ୍ଟାଟିକୁ ମିଳାଇ ଦେବାରେ ମୁଁ ଅନେକ ସାର୍ଥକତା ଅନୁଭବ କରେ, ଏହାକୁ ମୋ'ର ଏକ ଉତ୍ପ୍ରେରକ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ । ଆପଣା ଜୀବନର ବାଟଚାଲିରେ ଭଲ ଲାଗୁଥିଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏଠୁସେଠୁ ଉତ୍ପ୍ରେରଣା ସଂଗ୍ରହ କରିବାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନଥାଏ । ଏହି ପୃଥିବୀ, ଏହି ଜୀବନ, ଏହି ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଠିକ୍ ଆପଣାର ଘର ପରି ଲାଗେ, ଆପଣା ସ୍ୱଭାବର ଅନୁସରଣ କଲାପରି ହିଁ ମନେହୁଏ । ବିଶ୍ୱାସକୁ ମୁଁ ଏହାର କାରଣ ବୋଲି କହିବିନାହିଁ । କାରଣ, ସତକୁ ସତ ବିଚାରି ଦେଖିଲେ, ବିଶ୍ୱାସ ହେଉଛି ଏହି ଭଲ ଲାଗିବାର ଏକ ପରିଣାମ, ଏକ ବରଦାନ । ମୋତେ ଭଲ ଲାଗେ, ସେଇଥିଲାଗି ଭଲ ଲାଗିବାର ଆନନ୍ଦରେ ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ ବଢ଼େ । ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଲବ୍ଧ ସକଳ ଦୃଶ୍ୟ ମୋର ହୃଦୟକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରେ କାହିଁକି, ମୁଁ ସେକଥା କହି ପାରିବିନାହିଁ । ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ମୋତେ ଭଲ ଲାଗେ, ଆପଣାର ବାସନା, କାମନା ଓ ସାଧନା ସମେତ ଆପଣାକୁ ଭାରି ଭଲ ଲାଗେ । ଏପରି କାହିଁକି ହୁଏ, ମୁଁ ସେକଥା ମଧ୍ୟ କହି ପାରିବିନାହିଁ ।

୧୮ । ୧୨ । ୭୪

ମୁମୁକ୍ଷୁ ମଣିଷ ଲାଗି ପ୍ରାଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ କୌଣସିଟିର ଦ୍ୱାର କଦାପି ବନ୍ଦ ରହିବନାହିଁ । ମୁମୁକ୍ଷୁ ଶବ୍ଦଟି ବ୍ୟବହାର କଲାବେଳେ ମୁଁ ସଂସାର ଛାଡ଼ି ପଳାଇ ଆଉ କେଉଁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱର୍ଗ ଭିତରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ପୁଣ୍ୟ ଓ ଆଳସ୍ୟର ଗନ୍ଧ ଲାଭ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିବା ମଣିଷର କଥା ଭାବୁନାହିଁ । ମୁମୁକ୍ଷୁର ଅର୍ଥ ଯିଏ ଆପଣାକୁ ମୋଚନ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛି । ଯିଏ ବାତାବରଣରେ ବାଡ଼ ଭିତରେ ରହି ମଧ୍ୟ ଆପଣା ଅନ୍ତର୍ଗତ ବିକାଶ ଦ୍ୱାରା ବାତାବରଣର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ମଧ୍ୟରୁ ମୁକ୍ତିଲାଭ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛି । ଯିଏ କିଛି ହେବାକୁ ଚାହୁଁଛି, ସତ୍ୟ, ଶିବ ବା ସୁନ୍ଦରର କୌଣସି ସୁସ୍ଥ ଜୀବନ ଦର୍ଶନ ଦ୍ୱାରା ଯିଏ ଆପଣାର ଜୀବନପଥକୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ଉତ୍ସାହରେ ଭରି ରଖିବାକୁ ଚାହୁଁଛି । ଯିଏ କହେ ଯେ କେବଳ ପ୍ରାଚୀର ସଂସ୍କୃତିରେ ଏହା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ ଏବଂ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟର ଭୌତିକବାଦୀ ଯନ୍ତ୍ରପ୍ରିୟତା ମଧ୍ୟରେ ତାହା ସମ୍ଭବ

ହୋଇ ପାରିବନାହିଁ, ମୁଁ ତାହାର କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁନାହିଁ । କାରଣ, ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜଗତରେ ମୁଁ ବହୁ ଲୋକଙ୍କର ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିଛି, ଯେଉଁମାନେ କି ବାହାରେ କୌଣସି କୋଳାହଳ ନକରି ମଧ୍ୟ ଜୀବନର ଏକ ସାର୍ଥକ ମୂଲ୍ୟ ଆବିଷ୍କାର ଓ ଅନୁଭବ କରିବା ଲାଗି ପ୍ରବଳ ବାସନା ରଖିଛନ୍ତି, ଓ ଜୀବନ କହିଲେ ସେମାନେ ପ୍ରଧାନତଃ ଏହି ବାସନାକୁ ହିଁ ବୁଝନ୍ତି । ପ୍ରାଚ୍ୟ ଜଗତରେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଏପରି ଅନେକ ମଣିଷ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଛି, ଯେଉଁମାନେ ଶ୍ରେଷ୍ଠତ୍ୱକାମନା ଓ ମୁକ୍ତି-କାମନା ନେଇ ବାହାରେ କୋଳାହଳ କରୁଛନ୍ତି, ଅଥଚ କେବଳ ଏକ କପଟପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଃସାରତା ବ୍ୟତୀତ ସେମାନେ କିଛିହେଲେ ବୁଝୁନାହାନ୍ତି କୌଣସି ଗଣ୍ଠି ଫିଟାଇବାର ଉଦ୍ୟମ ସେଠି ଆଦୌ ନାହିଁ ।

୧୯ । ୧୨ । ୭୪

ଆମ ସମାଜ ଓ ଆମ ଶାସନରେ ଯେଉଁମାନେ ଉପର ସ୍ତରରେ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର କର୍ମକୁଣ୍ଠା ଦୂର କରିବାରେ କିଞ୍ଚିତ୍ ସଫଳ ହୋଇପାରିଲେ ସମାଜର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲାଗି ଅନେକ କିଛି ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ । କିନ୍ତୁ ଉଚ୍ଚପଦ ବା ବା କ୍ଷମତାରେ ଆସି ବସି ଯିବାକୁ ହିଁ ମଣିଷ ଜୀବନର ଏକ ବଡ଼ ସାର୍ଥକତା ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବା ଆମ ସାମାଜିକ ମନ ଲାଗି ଔଷଧ କେଉଁଠାରୁ ମିଳିବ ? କ୍ଷମତା ଓ ଶାସନର ନାନା ସିଡ଼ିକୁ ଅନାଇଲେ ଏକ ଅଦ୍‌ଭୁତ ପଦ୍ଧତି ଆମର ସକଳ ଜୀବନବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ମାଡ଼ି ବସିଥିଲା ପରି ମନେ ହେଉଛି । ଉପରର ଅଙ୍କୁଶକୁ ଡରି ବା ଉପରର ସନ୍ତୋଷଭାଜନ ହେବାଲାଗି ଆମେ ପ୍ରଧାନତଃ କାମ କରୁଛୁ,— ଅଥଚ ଆମକୁ ଆମର ସ୍ୱଭାବ ହାତରେ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଆମେ ଆଳସ୍ୟ ବା କିଛି ନକରିବାର ପନ୍ଥାକୁ ହିଁ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ପନ୍ଥା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ନେଉଛୁ । ହୁଏତ ସେଇଥିଲାଗି ଆମର ତଳ ସ୍ତରରେ ଥିବା ଅଳ୍ପ କ୍ଷମତାଧାରୀ ମଣିଷଙ୍କ ଉପରେ ଆମେ ହାକିମୀ ଦେଖାଇବାରେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି କୃପଣତା କରୁନାହୁଁ ! ଏଠି ଏପରି ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଯେ କେଉଁଠି କି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ହେବ, ଅନେକ ସମୟରେ ସେକଥା ଭାବି ବଣା ହୋଇଗଲା ପରି ଲାଗୁଛି । କିନ୍ତୁ ତଥାପି ଗୋଟିଏ କଥା ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଯାଉଛି,—ମୁଁ ଯଦି ଏହି ଗତିକୁ ଅଯୁକ୍ତ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବି, ତେବେ ଆପଣାର ଜୀବନକୁ ମନୁଷ୍ୟୋଚିତ ସ୍ତରରେ ରଖିବାକୁ ହେଲେ ମୋତେ ସ୍ୱଭାବତଃ ଆପଣା କର୍ମରେ ଆଗ୍ରହର ସହିତ ତତ୍ପର ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

୨୦ । ୧୨ । ୭୪

କେତେ ସମ୍ବନ୍ଧ ଯୋଡ଼ି ହେଉ ହେଉ ପୁଣି ଛିଡ଼ିଗଲା, କେତେ ସମ୍ବନ୍ଧ ବି ଛିଡ଼ୁ ଛିଡ଼ୁ ପୁଣି ଯୋଡ଼ି ହୋଇଗଲା । କେତେ ଜାଗାରେ ଦର୍‌ବିଜନ୍ତି

ତର୍କବାଗୀଶ ପରି ମୁଁ କେତେ ପ୍ରକାର ମାତର ଅଭିମାନ କରି ମଣିଷ ପଣରୁ ଅଲଗା ହୋଇ ଚାଲିଆସିଲି । ପୁଣି କେତେ କ୍ଷେତ୍ରରେ କେଉଁ ପ୍ରବଳ ମଣିଷ ମୋ'ର ଦୁର୍ବଳତା ଗୁଡ଼ାକୁ ସହି ନପାରି ମୋ'ଠାରୁ ଅଲଗା ହୋଇଗଲେ । କେତେ ଜାଗାରେ ପରିସର ଦେଲି, କେତେ ଜାଗାରୁ ପରିସର ସହିଲି । କେଉଁଠି କେତେ ପ୍ରକାର କଥା ଅକୁହା ବା ଅଧକୁହା ରହିଗଲା, କେତେପ୍ରକାର ଅଭିଳାଷ ଆପଣାର ଦାବିଦଗୁଡ଼ାକୁ ଠିକ୍ ଭାବରେ ଫୁଟାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । କେତେ ଜାଗାରେ କଥା କହି ଭଣ୍ଡୁର ହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା, କେତେ ଜାଗାରେ ମୁଁ ସତର୍କ ହେବାର ବିଶେଷ ଚେଷ୍ଟା କରୁ-କରୁ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଧରା ପଡ଼ିଗଲି । କେତେଥର ମୁଁ ଆଉ କାହାକୁ ଭୁଲ ବୁଝିଲି, ପୁଣି ମୋତେ ମଧ୍ୟ କିଏ କେତେ ପ୍ରକାରେ ଭୁଲ ବୁଝିଲେ । ଜୀବନରେ ଅପୂର୍ଣ ରହି ଯାଉଥିବା ଏହିସବୁ ସେଉମାଣ କେବେ ପୂରିବ କି ନାହିଁ, ସେହିକଥା ଭାବି ଭାବି ମୁଁ ବେଳେବେଳେ ଅଶା ହୋଇଯାଏ । ଏହି ଗୋଟାଏ ଜୀବନ କ'ଣ ଏସବୁଥି ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ହୋଇପାରିବ ? ମୁଁ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ପାଇ ପାରେ-ନାହିଁ । ସଂସାରରୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ଭାଙ୍ଗିଥିବା ଘର ଗୁଡ଼ିକୁ କ'ଣ ସଜାଡ଼ି କରି ପାଇ ପାରିବି , ରୁଷ୍ଟ ହୋଇଥିବା ହୃଦୟ ପାଖରେ ପୁଣି କ୍ଷମା ମାଗି ଆସିବାର ସମସ୍ତ ପାଇପାରିବି ? ମୋ'ର ସବୁ ଭଲ ଓ ଭ୍ରମକୁ ପୋଛି ଜୀବନ ପାଖରେ କେବଳ ସାର୍ଥକ ଓ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆତ୍ମନିବେଦନ କରିବା ଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତିର ଯଥେଷ୍ଟ ଅବସର ପାଇପାରିବି ? ଏହି ବିଷୟରେ ଯେତିକି ଭାବେ, ସେତିକି ଅବଶ ହୋଇଗଲା ପରି ଲାଗେ, ମୋ' ଭିତରେ କେଉଁ ଅଭିମାନୀ ସେତିକି ହାରି ହାରି ଯାଉଥିଲା ପରି ମନେହୁଏ । ଭାବେ, ସଂସାରର ଏଠି ସେଠି କାହିଁକି ବା ମୁଁ ଏପରି ହଠ କରି ବସିବାକୁ ଯିବି ?

୨୨ । ୧୨ । ୭୪

ଭାଲି ଗ୍ରାଉଣ୍ଡ ପଅରିବନ ଗଲେ ବଡ଼ଦିନ ପର୍ବ ଆସି ପହଞ୍ଚିଥିବ । ପୃଥିବୀ-ଇତିହାସର ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମ ପରମ୍ପରାରେ ଯଦି ଭଗବାନଙ୍କୁ ସୂତ୍ରବନ୍ଧ ଭିତରେ ବାନ୍ଧି ଦିଆସିବା ଅପେକ୍ଷା ବିଭିନ୍ନ ପର୍ବ ପାଳନ କରିବାର ଆନନ୍ଦ ଉପରେ ଅଧିକ ଜୋର ଦିଆ ଯାଇଥାନ୍ତା, ତେବେ ସମ୍ଭବତଃ ପୃଥିବୀରେ ଧର୍ମଭାବ ଅଧିକ ବଢ଼ିଥାନ୍ତା । ମଣିଷ ମଣିଷ ଭିତରେ ରହିଥିବା ଆଗ୍ରହ ଓ ସଂସ୍କାରଗତ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଗୁଡ଼ାକୁ ବଡ଼ କରି ଦେଖାଇ ଈର୍ଷା ଓ ନିନ୍ଦା ପ୍ରଚାର କରିବାର ଉତ୍ସାହ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଊଣା ହୋଇ ଯାଇଥାନ୍ତା । ହୁଏତ ଏଇଥି ସକାଶେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ ଅସଭ୍ୟ ଓ ଆଦିମ ଜାତିଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀର ଭାବନା ଏତେ ନିଷ୍ଠାପର ଭାବରେ ସମୃଦ୍ଧ ଓ ବିକଶିତ ହୋଇ ଆସିଚ । ସେମାନେ ଭଗବାନଙ୍କର ଚିତ୍ର ଓ ସ୍ୱରୂପ ନେଇ

ତନ୍ତି ଲେଖିନାହାନ୍ତି, ଏହିସବୁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଅନୁସାରେ ପରସ୍ପର ସହିତ ବିବାଦ କରି ଅଲଗା ଅଲଗା ହୋଇଯାଇ ନାହାନ୍ତି । ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ନେଇ ସେମାନେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ କରିନାହାନ୍ତି । ଭଗବାନଙ୍କ ନାମରେ ସେମାନେ ନାଚନ୍ତି, ଗାଇନ୍ତି, ମଦ ପିଇ ସଂସାରର ଜଞ୍ଜାଳମୟ ଜୀବନକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବାର ପ୍ରୟାସ କରନ୍ତି । ଖେତରୁ ଫସଲ କାଟିଲାବେଳେ, ନୂଆ ଧାନକୁ ରାନ୍ଧି ଖାଇଲାବେଳେ ସେମାନେ କୃତଜ୍ଞତା ଦେଖାଇ କେତେ ପର୍ବର ପାଳନ କରନ୍ତି । ସଭ୍ୟ ସମାଜର ଧର୍ମପଣ୍ଡିତମାନେ ଏସବୁ ରୀତିକୁ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ବୋଲି କହନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତଥାପି ମୁଁ ଭାବୁଚି, ଧର୍ମ କହିଲେ ସାଧାରଣତଃ ମାନବହୃଦୟର ଯେଉଁ ସ୍ୱୀକାରାତ୍ମକ ଆତ୍ମନିବେଦନକୁ ବୁଝାଇଥାଏ, ଆଦିମ ଓ ଅସଭ୍ୟ ସମାଜର ଜୀବନରେ ତାହା ଅଧିକ ପରିସ୍ଫୁଟ ହୋଇପାରିଚି ।

୨୨ । ୧୨ । ୭୪

କ୍ଷଣ କ୍ଷଣ କରି ପ୍ରତିକ୍ଷଣକୁ ମିଶାଇ ଯଦି ଜୀବନ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ଯାଉଥାନ୍ତା, ତେବେ କ୍ଷଣ କ୍ଷଣର ଜୀବନରେ ହିଁ ବଞ୍ଚିବାର ସାର୍ଥକତା ମିଳି ଯାଉଥାନ୍ତା । ଗୋଟାଏ କ୍ଷଣକୁ ଆଉଗୋଟାଏ କ୍ଷଣ ସହିତ କୌଣସି ଏକ ସମନ୍ୱିତ ସୂତ୍ରରେ ବାନ୍ଧିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ମଧ୍ୟ ରହନ୍ତା ନାହିଁ । ହୁଏତ କାହାକୁ ଏପରି ପଥରେ ସାର୍ଥକତା ମିଳୁଥିବ, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଏ ପଥକୁ ଅନ୍ୟ ପଥ ବୋଲି ଅନେକ ଦିନରୁ ଅନୁଭବ କରି ଆସୁଚି । ସମଗ୍ର ଜୀବନକୁ ଗୋଟିଏ କ୍ଷଣରେ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି କରାଯାଇ ପାରିଲେ ତାହା ଭିତରେ ଯେଉଁ ବିଶିଷ୍ଟ ଜୀବନ ଋଚିର ପ୍ରତିଫଳନ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରନ୍ତା, ସେହି ଋଚି ଦ୍ୱାରା ହିଁ ମୁଁ ମୋ'ର କ୍ଷଣକ୍ଷଣକୁ ସଞ୍ଜୀବିତ କରି ରଖିବାକୁ ଚାହୁଁଚି । ମୁଁ ଭଲ କରି ଜାଣେ ଯେ ମୋ'ର ଏହି ପ୍ରଚେଷ୍ଟାରେ ସଂଗ୍ରାମର ଅନ୍ତ ନାହିଁ, ନିର୍ବାଚନ କରିବାର ଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରିବାର ଅନ୍ତ ନାହିଁ, ପୁଣି ଅଶାନ୍ତିର ବି ଅନ୍ତ ନାହିଁ । ଯିଏ ଆପଣା ଜୀବନରେ ସବୁବେଳେ ସବୁ ଖିଅ ଲଗାଇ ରଖିବାକୁ ଚାହୁଁଥିବ, ଏହି ଗୋଟାଏ ଜୀବନରେ, ଏହି ଗୋଟାଏ ଦେଶର ବା ସମାଜର ପରିବେଶ ମଧ୍ୟ ତା' ସମ୍ଭାବ୍ୟତାର ଅଭିଳାଷ ମେଣ୍ଟାଇ ପାରିବ କିପରି ? ପୁଣି, ମୁଁ ଏପରି ଗୋଟାଏ ଯୁଗସନ୍ଧିରେ ଜନ୍ମ ନେଇଚି, ଯେଉଁଠି ପ୍ରଗତି ନାମରେ ନାନା-ପ୍ରକାର ପ୍ରମତ୍ତତା ପୃଥିବୀକୁ ଗ୍ରାସ କରି ରହିଚି,—ଏପରି ଏକ ଦେଶରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଚି, ଯେଉଁଠି କି ବାରପଣରୁ ଅଧିକ ମଣିଷଙ୍କ ଲାଗି ପେଟ ପୁରାଇବାର ଗୀତଟା ହିଁ ଜୀବନ ଧାରାର ସକଳ ଗୀତ ହୋଇ ରହିଚି । ଏହିପରି ଏକ ବିଦେଶୀ ରାଜ୍ୟରେ ମଣିଷ ଲାଗି ବାସ ମିଳୁଚି କେତେକେ ?

୨୩ । ୧୨ । ୭୪

ବ୍ୟକ୍ତି ହିସାବରେ ମୋ'ର ସମାଜ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଯାହା ଭାବୁଛି, ତାହାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିବେଶ ଭିତରେ କହିବାର ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭୂମି ମୋତେ ମିଳିବା ଦରକାର । ସମାଜ କହିଲେ ମୁଁ ପ୍ରଧାନତଃ ଏହାହିଁ ବୁଝିଥାଏ । ଦେଶର ଭବିଷ୍ୟତ ବିଷୟରେ ଯେଉଁ ଆଦର୍ଶଚିତ୍ର ମୋତେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ କରି ରଖିଛି, ସେହି ଚିତ୍ରକୁ ମୁଁ ଆଉ ଦଶଜଣଙ୍କ ଆଗରେ ରଖି ପାରିବାର ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭୂମି ପାଇବି, ଦେଶ କହିଲେ ପ୍ରଧାନତଃ ମୁଁ ଏହାହିଁ ବୁଝିଥାଏ । ଏ ଭୂମି କେବଳ ମୋ' ଲାଗି ନୁହେଁ, ସମସ୍ତଙ୍କ ଲାଗି, ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଲାଗି ଦରକାର । କିନ୍ତୁ ଅନେକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ଭାରତବର୍ଷରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଲାଗି ସେହି ସ୍ୱାଭାବିକ ଭୂମି ତିଆରି ହୋଇନାହିଁ । ଏଠି ପ୍ରଧାନତଃ ଯାହା ହାତରେ କ୍ଷମତା ଅଛି, ଯିଏ କୌଣସି ସ୍ୱୀକୃତ ଉଚ୍ଚ ଆସନରେ ବସିଛି, ସେଇ ସବୁକଥା କହି ପାରୁଛି, ଆପଣାର ଇଚ୍ଛାକୁ ହିଁ ସେ ଦେଶର ଇଚ୍ଛା କହି ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପରେ ମଡ଼ାଇଦେଇ ପାରୁଛି; ଏବଂ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଦୟନୀୟ ବ୍ୟାପାର ହେଉଛି ଯେ, ଦେଶର ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ମଧ୍ୟ ତାହାକୁ ହିଁ ଦେଶର ଇଚ୍ଛା ବୋଲି ମାନି ନେଉଛନ୍ତି । ଏପରି ଏକ ଦେଶର ଭୂମି ଉପରେ ମଣିଷ ଭାବରେ ଆପଣାର ବିକାଶରେ ଆଗ୍ରହଶୀଳ ହୋଇ ରହିବାଲାଗି ଖୁବ୍ କମ୍ ଉତ୍ସପ୍ରେରକ ରହିଛି । ବେଳେବେଳେ ହୃଦୟ ଓ ମନର ନାନା ଅତୃପ୍ତି ହଠାତ୍ କେଉଁ ଖଳ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ପରବଶ ହୋଇ ଆଗ କ୍ଷମତା ଆସିଲେ ଯାଇ ମୁଁ ମୋ'ର ଦେଶରେ କିଛି କରି ଦେଖାଇଦେଇ ପାରିବି ବୋଲି ଏକ ବିପଜ୍ଜନକ ଯୁକ୍ତି ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ବି ଆରମ୍ଭ କରୁଛି । କିନ୍ତୁ ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ହେଉଛି ମଣିଷ ହିସାବରେ ମୋ'ର ଶକ୍ତି ଉପରେ ଅବିଶ୍ୱାସ ହିଁ କରିବା ।

୨୪ । ୧୨ । ୭୪

ଆଜିର ପୁଣ୍ୟମୟ ଦିବସରେ ମୁଁ ବାରବାର ସେହି ପ୍ରାର୍ଥନା ହିଁ କରିବି; ହେ ଭଗବାନ୍, ତୁମେ ମୋତେ ଛାଡ଼ି ଯାଅନାହିଁ, ମୋତେ ମୋ'ର ଜୀବନ-କ୍ଷେତ୍ରରେ ବାରବାର ନୂତନ ଜନ୍ମଲାଭ କରିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ଦିଅ, ଆପଣାକୁ ଓ ଜଗତକୁ ବାରବାର ନୂତନ ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ଦିଅ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁହୂର୍ତ୍ତକୁ ନୂତନ କରି ଅନୁଭବ କରିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ଦିଅ । କ୍ଷଣକ୍ଷଣର ପ୍ରଲୋଭନ ଓ ବିକ୍ଷେପ ମୋତେ ଯେତେପ୍ରକାରେ ବିଚଳିତ କରି ଦେଉଥାଉ ପଛକେ, ମୋ'ର ଭିତରୁ ମୁଁ କେବଳ ଏତିକି ଶୁଣୁଛି, ମୋ'ର ବିଶ୍ୱାସ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଅଟଳ ରହିଛି । ମଣିଷ ଉପରେ ମୋ'ର ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି, କାରଣ ମୋ'ର

ଆପଣା ଉପରେ ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି । ମଣିଷ ଉପରେ ମୋ'ର ପ୍ରଧାନତଃ ଏକ ଶ୍ରଦ୍ଧାଶୀଳ ଆସ୍ଥା ହିଁ ରହିଛି, କାରଣ ମୋ' ନିଜ ଭିତରେ ରହିଥିବା ଶୁଭ ଅଭିଳାଷ ଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ମୋ'ର ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଆସ୍ଥା ରହିଛି । କୌଣସି ଦିନ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଦୁଃସ୍ଥିତି ବା ଦୁଷ୍ଟ ପରିସ୍ଥିତି ମୋତେ କାତର କରି ପକାଇନାହିଁ, ସଂସାରର ବିରାଟ ଜୀବନ-ପ୍ରଯୋଗରେ ଭାଗ ନେବାକୁ ମୋତେ ବୀତଶ୍ରଦ୍ଧ କରି ପକାଇନାହିଁ; ତା'ର କାରଣ ହେଉଛି ଯେ ମୁଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ପରିସ୍ଥିତି ଅପେକ୍ଷା ମଣିଷର ଅଭିଳାଷ ଓ ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା ମଧ୍ୟରେ ରହିଥିବା ଜୀବନ-ବୀଜ ଉପରେ ଅଧିକ ନିର୍ଭର ରଖିଆସିଛି । ମୋତେ ସେହି ନିର୍ଭରକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ବଞ୍ଚିବାର ଅନୁଗ୍ରହ ମିଳୁ,—ଆଜିର ମହାନ୍ ଦିନରେ ମୁଁ ଆଜି ଦିନର ଅନାଗତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହି ପ୍ରାର୍ଥନା ହିଁ କରୁଛି । ମୋ'ର ସଫଳତା ଓ ବିଫଳତା, ମୋ'ର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଓ ମୋ'ର ପ୍ରଗଲ୍‌ଭତା, ମୋ'ର ସ୍ମରଣ ଓ ବିସ୍ମରଣ ମୋ'ର ସବୁ ମୋତେ ପ୍ରଧାନତଃ ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ବଞ୍ଚିବାକୁ ହିଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁ । ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କର ଜୀବନକୁ ଓ ସନ୍ଦେଶକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଯଦି ସମସ୍ତ ଜଗତ ଏକଜ ହୋଇ ପାରିଥାନ୍ତା, ତେବେ କୌଣସି ମଣିଷକୁ ସଂସାରରେ ଆଜି ଏପରି ଏକାକୀ ବୋଧ ହେଉ ନଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ପନ୍ଥା ଓ ବିଶେଷ ଏକ ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନକୁ ଧର୍ମଗତ ଜୀବନ ବୋଲି ଭ୍ରମ କରି ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ପରମ୍ପରା ପୃଥିବୀର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ପରମ୍ପରା ପରି ମଣିଷକୁ ଭୋଳ କରି ରଖିଛି । ବିଶ୍ୱାସ ବଢ଼ିନାହିଁ, କାତରତା ବଢ଼ିଛି, ତେଣୁ ଉଗ୍ରତା ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିଛି ।

୨୫ । ୧୨ । ୬୪

ଇଉରୋପର କେତେ ଘରେ କାଲି ନବଜନ୍ମର ଉତ୍ସବ ପାଳିତ ହୋଇଥିବ, ଇଉରୋପର କେତେ ମଣିଷଙ୍କର ଅନ୍ତର ଭିତରେ କାଲି ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିବେ । ସେହି ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କ ନାମରେ କେତେ ନିନ୍ଦା ଓ ଘୃଣାର ପ୍ରଚାର ହୋଇଛି, କେତେ ଲଢ଼ାଇ ଓ ରକ୍ତପାତ ହୋଇଛି । ତାଙ୍କର ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଭକ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ନାମରେ ମଣିଷ ଆପଣାର ସାମାଜିକ ଜୀବନରେ କେତେକେତେ ଅଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଅମାନୁଷିକତାକୁ ପ୍ରଶସ୍ତ ଦେଇଛି, ତଥାପି ଏହିସବୁ ଅପକର୍ମ ଦ୍ୱାରା ସେ ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କର ପରମ୍ପରାକୁ ଦୂଷିତ କରି ପାରିନାହିଁ । ଧର୍ମର ସର୍ବପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି ଠିକ୍ ଏହାହିଁ । ମଣିଷଜୀବନର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ସମ୍ଭାବନାକୁ ଏହା ସମ୍ମୂର୍ତ୍ତି କଳ୍ପନା ଦେଇ ମଣିଷକୁ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ କରିବା ଲାଗି ଆସେ । ମଣିଷ ଏହି ଧର୍ମର ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ଭିତରକୁ ଆସି ଆପଣା ଅନ୍ତର ଭିତରକୁ ଆସିବାର ଅବକାଶ ପାଏ । ଜଗତର ସକଳ ଶୋକ ଓ ବିନାଶଶୀଳତା ସତ୍ତ୍ୱେ ସେ ତଥାପି ଅମୃତର ସ୍ୱପ୍ନ

ଦେଖିବାର ସାହସ ଲଭ କରେ । ନିଜ ଜୀବନର ସହସ୍ର ବିକ୍ଷେପ ଓ ବିଭ୍ରମ ସତ୍ତ୍ୱେ ସେ ତଥାପି ଆପଣାର କୌଣସି ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଶକ୍ତିମତ୍ତାକୁ ଧ୍ରୁବତାସ୍ଵ ପରି ବିଶ୍ୱାସ କରି ବାଟ ଚାଲିବାର ସାହସ ପାଏ । ମଣିଷ ଭିତରେ ଏହି ସାହସଟିକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବା-ଲାଗି ହିଁ ପ୍ରଧାନତଃ ଧର୍ମର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ମଣିଷକୁ ଜୀବନ ପାଖରୁ ବା ଆପଣା ପାଖରୁ ପଳାଇ ଯିବାର ଅବସର ଦେବାକୁ ନୁହେଁ । ଆପଣାର କାତରତା ଓ ଜଡ଼ାକାରିତା ଗୁଡ଼ାକୁ ସମ୍ବଳ କରି ଧରି ଆପଣାକୁ ହୀନ ମନେ କରିବାର ମହତ୍ତ୍ୱ ବ୍ୟାଧିରେ ଜର୍ଜର ରହିବା ସକାଶେ ନୁହେଁ, ପରମ ଅବନଶ୍ୱର ବିଶ୍ୱାସର ବର୍ତ୍ତିକାକୁ ଆପଣା ଭିତରେ ଜାଳି ରଖିବା ସକାଶେ ମନୁଷ୍ୟ ଆପଣା ସାଂସ୍କୃତିକ ଜୀବନ ଭିତରେ ଧର୍ମକୁ ମଧ୍ୟ ଏଡ଼େ ମହାନ୍ ସ୍ଥାନ ଦେଇ ରଖିଛି । ଧର୍ମକୁ ଏତେ ଆପଣାର ବୋଲି ମାନିଛି ।

୬୭ । ୧୬ । ୭୪

ମୋ'ର ଏହି ସାନ ଜୀବନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବାରବାର ବୃହତ୍ତ ମଣିଷଶିଶୁର ଜନ୍ମ ହୋଇ ଚାଲିଥାଏ । ଏତେ ଟିକିଏ ମୋ'ର ଜୀବନର ପରିସର,—ଲାଭକ୍ଷତିର ହିସାବଖାତା ବୋଇଲେ ଦେଖାଇବାକୁ କିଛି ନାହିଁ ବୋଲି କହିଲେ ମଧ୍ୟ ଆଦୌ ମିଛ କୁହା ହେବନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏହି ଜୀବନଟିର ସ୍ୱପ୍ନ, ଅଭିଳାଷ, ଆଶା ଓ ଆକାଙ୍କ୍ଷା ଏହାକୁ କେତେ ବିଶାଳ, କେତେ ଗଭୀର ଓ କେତେ ସୁଦୂର ପ୍ରସାରୀ କରି ରଖିଛି ! ବେଳେ ବେଳେ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଏହାର ଗଭୀରତାର ଅନ୍ତ ପାଏ ନାହିଁ, ଏହାର ବ୍ୟାକୁଳତାର ଅନ୍ତ ପାଏନାହିଁ, ଏହାର କଳନା କରିବାକୁ ଯାଇ କୁଣ୍ଠି ପାଏନାହିଁ । ଆପଣା ଭିତରକୁ ମୁଁ ଯେତିକି ଭେଦ ଭେଦ ଯାଏ, ଆପଣାର ସତର୍କ ଜୀବନର ବାଡ଼ଗୁଡ଼ାକ ସେତିକି ଭାଙ୍ଗି ଭାଙ୍ଗି ଯାଏ, ଆପଣାର ସ୍ୱାର୍ଥପର ଭୟ ଓ କାତରତାଗୁଡ଼ାକ ସେତିକି ମିଳାଇ ଗଲାପରି ବୋଧ ହୁଏ । ମୋ'ର ଆପଣା ଜୀବନ ଓ ବିଶ୍ୱଜୀବନ ଭିତରେ ଭେଦଗୁଡ଼ାକ ସେତିକି ସେତିକି ମିଳାଇଯାଏ । କାହିଁକି ଜାଣେନା, ଠିକ୍ ସେହି ଅବସ୍ଥାରେ ହିଁ ଆପଣା ଉପରେ ଅସଲ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଜନ୍ମେ, ଆପଣାକୁ ଅନୁଭବ କରି ମୁଣ୍ଡ ଆପେଆପେ ନଇଁପଡ଼େ, ସବୁ ଅହଙ୍କାର ସତେଅବା ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭକ୍ତିରେ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିବାକୁ ଆପେଆପେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଯାଏ । ସେତେ-ବେଳେ ଆପଣାକୁ ଭାରି ବଡ଼ ମନେହୁଏ, ଆପଣାର ସାନ ବଡ଼ ସକଳ ଅର୍ଜନକୁ କେଉଁ ପରମ ପିତାର ଆଶୀର୍ବାଦରୂପୀ ସମ୍ପଦ ବୋଲି ମନେହୁଏ । ସେତେବେଳେ ଏହି ସାନ ଘରଟିର ଶୂନ୍ୟଗୁଡ଼ାକ କେଉଁ ମହନୀୟ ଉପସ୍ଥିତିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଏ । ସାନ ଜୀବନରେ ବଡ଼ ଶିଶୁର ଜନ୍ମ ହୁଏ ।

୨୭ । ୧୨ । ୭୪

ଗୋଠରେ ପଶିଥିଲେ ମୋତେ ଏଦେଶରେ ବା ଏହି ଯୁଗରେ ଗୋଠର ଅଭାବ ହୋଇ ନଥାନ୍ତା । ମଠରେ ପଶିବାର ବାସନା ରଖିଥିଲେ ହୁଏତ ମୁଁ କେତେ ମଠର ଆଶୀର୍ବାଦ ଲାଭ କରି ପାରିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତଥାପି କାହିଁକି ମୁଁ ଗୋଠ ବାହାରେ ଓ ମଠ ବାହାରେ ରହିଗଲି, ଗୋଠଗ୍ରସ୍ତ ବା ମଠମସ୍ତ କୌଣସି ମଣିଷ ମୋ'ର ସେହିସବୁ କାରଣ ବୁଝି ପାରିବନାହିଁ । ମୋ'ର ଅନ୍ତରର ଦରଦକୁ ସେ ବୁଝି ପାରିବନାହିଁ, କଳି ପାରିବନାହିଁ । ସେ ହୁଏତ ମୋ' ଉପରେ କରୁଣା କରିବ, ମୋ'ର ଏକାକୀ ଯାତ୍ରାରେ ମୋତେ ଦୟା କରିବାକୁ ଆଗଭର ହୋଇ ଆସିବ, ମୋ'ଠାରୁ ଅଧିକ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ସଂସାରରେ ରହି ପାରିଛି ବୋଲି ସେ ହୁଏତ ନିଜେ ଆତ୍ମଶ୍ଳାଘା ଅନୁଭବ କରିବ, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଭଲ କରି ଜାଣିଛି ଯେ ତା'ର ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ନୀଡ଼ରେ ମୋ'ଲାଗି କଦାପି ସ୍ଥାନ ମିଳିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବନାହିଁ । ସେ କହିବ, ତା'ର ସମ୍ପ୍ରଦାୟକୁ ସମୁଦାୟ ସତ୍ୟର ଆୟତନ ବୋଲି ମାନିନେଲେ ମୋ'ର ଦୁଃଖ ରହିବନାହିଁ । ତା'ର ଏହି ଆଶ୍ୱାସକଥାରେ ଯେ ଅନେକ ସତ୍ୟ ନିହିତ ରହିଛି, ମୁଁ ଏକଥା ମଧ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି । କାହାର ବେଶ ପିନ୍ଧିଲେ ବା କାହାର ଭେକ ବହନ କଲେ ଖୋଜିବାର ଶ୍ରମରୁ ଅନେକ ରକ୍ଷା ମିଳିବ, ଆପଣା ଶୂନ୍ୟତାଜନିତ ଦୁଃଖକୁ ଭୁଲି ରହିବାର ଅନେକ ଉତ୍ତମ ଅବକାଶ ମଧ୍ୟ ମିଳିବ । କିନ୍ତୁ ଏପରି ସୁରକ୍ଷିତ ହୋଇ ରହିବାର ପ୍ରମାଦଗୁଡ଼ାକୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଖୁବ୍ ଭଲ କରି ଜାଣିଛି । ଏବଂ, ସେହି ପ୍ରମାଦଗୁଡ଼ାକୁ ମୁଁ ମୋ' ଜୀବନର ମହତ୍ତମ ବିନଷ୍ଟି ବୋଲି ମଧ୍ୟ ବୁଝିଛି । ସେଥିଲାଗି ମୁଁ ଏକାକୀ ମୋ'ର ଏକାନ୍ତ ସଂବେଦନକୁ ବହନ କରି ଆପଣାର ବାଟ ଚାଲିବାକୁ ଚାହେଁ । କୌଣସି ଗୋଟାଏ ମନ୍ଦିରରେ ମୁଁ ମୋ'ର ପୂଜାକୁ କଳି ରଖିବାକୁ ଚାହେଁନାହିଁ,—ଆକାଶ ଭଳି ବିରାଟ ମୋ'ର ବାସନା ଓ କାମନାକୁ ମୁଁ ଗୋଟାଏ ମଠ ବା ଗୋଟାଏ ଗୋଠରେ ଶାନ୍ତ ବା ଶୀତଳ କରି ରଖିବାକୁ ଚାହେଁନାହିଁ ।

୨୮ । ୧୨ । ୭୪

ସୁଖ ଓ ସଫଳତାର ଅର୍ଥ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷର ଜୀବନରେ କଦାପି ସମାନ ହୋଇ ନପାରେ । ସଫଳତା କହିଲେ ଆମର ଅର୍ଥକେନ୍ଦ୍ରୀ ସଂସ୍କୃତିରେ ସାଧାରଣତଃ ଆର୍ଥିକ ଜୀବନର ସଫଳତାକୁ ହିଁ ବୁଝାଇଥାଏ । ସୁଖ କହିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହି ସମାଜରେ ପ୍ରଧାନତଃ ଅର୍ଥଲାଭ ଓ ଅର୍ଥସଞ୍ଚୟ ଜନିତ ସୁଖକୁ ହିଁ ବୁଝାଇଥାଏ । ସଂସାରରେ ଜିଏ ଯାହା ଚାହୁଁଥାଏ, ତାହା ପାଇଗଲେ ସେ ଆପଣା ଜୀବନକୁ ସୁଖୀ ଓ ସଫଳ ଜୀବନ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ । ଆପଣା ଜୀବନକୁ

'ଯିଏ ଯେତିକ ଚାହୁଥାଏ, ସୁଖ ଓ ସଫଳତା ବିଷୟରେ ତାହାର ସଂଜ୍ଞା ପ୍ରଧାନତଃ ସେତିକ ଭିତରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ରହେ । ତେଣୁ, ସୁଖ ଓ ସଫଳତା ବିଷୟରେ ବେଶୀ କମ୍ ନେଇ କଳହ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଆଗ ଆମର ଜୀବନାଦର୍ଶକୁ ମଧ୍ୟ ଚାଲ ଦେଖିବା ଦରକାର । ମୁଁ କ'ଣ ଚାହୁଁଚି ? ମୋ'ର ଆପଣା ଜୀବନକୁ ନେଇ ମୁଁ କ'ଣ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଚି ? ଅର୍ଥ ଓ ଅର୍ଥଲାଭକୁ ମୁଁ ଅନ୍ୟକୌଣସି ସାର୍ଥକତାର ଆବଶ୍ୟକ ଭୂମିରୂ ବୋଲି ଭାବୁଚି ନା ମୋ'ର ଜୀବନର ଅର୍ଣ୍ଣିକୁ ଭରାଇ ପାରିବାର ଚରମ ସମ୍ପଦ ବୋଲି ଭାବୁଚି ? ଯିଏ ସ୍ଥିର ମନରେ ଆପଣାକୁ ଏହିସବୁ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଥିବ, ଯିଏ ଆପଣା ଭିତରୁ ଏହିସବୁ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ପାଇଥିବ, ଯିଏ ସେହିସବୁ ଉତ୍ତରକୁ ହିଁ ଆପଣା ବାଟ ଚାଲିବାର ଓ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଉଦ୍‌ବୋଧନ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବ ଏବଂ ଏହିପରି ଗ୍ରହଣ କରିବାରୁ ଯିଏ ଜୀବନର ସ୍ୱାଭାବିକ ଆନନ୍ଦ ପାଉଥିବ, ଏହି ସଂସାରରେ ଅନୁଶୋଚନା କରିବାଲାଗି ସେ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ଅବକାଶ କଦାପି ପାଇବନାହିଁ । ଆପଣା ସହିତ ଅନ୍ୟର ତୁଳନା କରି ଈର୍ଷାଜର୍ଜର ହୋଇ ବସିବାର କୌଣସି ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ତା'ର ହେବନାହିଁ । ଆପଣାକୁ ସ୍ୱୀକାର ଭାବ ଭାଗ୍ୟକୁ ନିନ୍ଦା କରିବା ସକାଶେ ଜୀବନରେ ଯେତିକ ଆଳସ୍ୟ ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ, ସେହି ଆଳସ୍ୟରୁ ସେ ବଞ୍ଚିତ ରହିଥିବ । ତାହାର ସୁଖ ଓ ସଫଳତାକୁ ଆମେ ଆମ ତରାଜୁରେ ନୁହେଁ, କେବଳ ତାହାର ତରାଜୁରେ ତଉଲି ପାରିବା, ତାହାର, କଷଟି ପଥରରେ କଷି ପାରିବା ।

୨୯ । ୧୨ । ୭୪

ତେଣୁ, ମୁଁ ସଫଳ ଓ ସୁଖୀ ହୋଇ ପାରିଲି କି ନାହିଁ, ତାହା କେବଳ ମୋ'ର ସମ୍ମୁଖରେ ରହିଥିବା ଆଦର୍ଶ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ମୁଁ ଭୋଜର ଚରିତାର୍ଥତା ଚାହେଁନାହିଁ, ଧନସମ୍ପତ୍ତିର ଚରିତାର୍ଥତା ଚାହେଁନାହିଁ, କ୍ଷମତାର ଚରିତାର୍ଥତା ମଧ୍ୟ ଚାହେଁନାହିଁ । ଜୀବନର ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ଦିନକୁ ମୁଁ ଆପଣା ସମର୍ପଣ ଓ ଆପଣା ଖୁସୀର ଅଂଶରୂପେ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ଚାହେଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷର ସୁଖଦୁଃଖକୁ ଆପଣାର ସୁଖଦୁଃଖ ବୋଲି ମୁଁ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ଚାହେଁ । କୌଣସି ମଣିଷ ପାଖରେ ମୁଁ ମୋ'ର କୌଣସି ଦ୍ୱାର ବନ୍ଦ କରି ରଖିବାକୁ ଚାହେଁନାହିଁ । ଏହିସବୁ ବାସନାକୁ ସାର୍ଥକ କରିବା ଲାଗି ଯେତିକ ଅବସର, ଯେତିକ ଅର୍ଥୋପାର୍ଜନ ଦରକାର, ମୁଁ ସେତିକ ଅବସର ହିଁ ଚାହେଁ, ସେତିକ ଧନ ମୋ'ର ଅବଶ୍ୟ ଦରକାର । ଏହିସବୁ ବାସନାକୁ ସାର୍ଥକ କରିବା ଲାଗି ମୁଁ ଯେପରି କୌଣସି ଦିନ କୌଣସି କୃପଣତା ନକରେ,–ଏତିକରେ ମୋ'ର ସୁଖ ମୋ'ର ସଫଳତା, ସେଥିଲାଗି ଅନେକ ସମୟରେ ମୋ'ର ଚାରିପାଖକୁ ଅନାଇ ସଂସାରରେ ମୁଁ କ୍ଷମନ୍ତ,

ଜେଳ ବା ଧନସମ୍ପତ୍ତିର ଯେଉଁ ମୁଗ୍ଧଚିତ୍ତମାନ ଦେଖିବାକୁ ପାଏ, ସେସବୁ ମୋତେ କୌଣସି ପ୍ରକାରରେ ଆକର୍ଷଣ କରି ପାରେନାହିଁ । ମୋ'ର ମନର କଥା କହିବାକୁ ଗଲେ, ସେସବୁ ଦେଖି ମୁଁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଈର୍ଷାର ଦଂଶନ ମଧ୍ୟ ଅନୁଭବ କରି ପାରେନାହିଁ । ଯେପରି ମୁଁ ଭୁଲ ମନ୍ଦିରରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲି, ଏହିପରି ଏକ ମନୋଭାବ ସହିତ ମୁଁ ସେଠାରୁ ଅପସରି ଯାଏ, ଆପେଆପେ ଅନ୍ୟତ୍ର ଅପସରି ଯାଏ ।

୩୦ । ୧୨ । ୭୪

ଲେଖା କ'ଣ ଏକଦମ୍ ସରିଗଲା ? ଜୀବନରେ କ'ଣ ଆଉ କିଛି ଲେଖିବାର ନାହିଁ ? ଅର୍ଥାତ୍, ଏ ଜୀବନରେ କ'ଣ ଆଉ କିଛି ବଞ୍ଚିବାର ନାହିଁ ? ବେଳେବେଳେ ଏହି ଖାତାରେ କିଛି ଲେଖିବସିଲା ବେଳକୁ ମୋ'ର କାହିଁକି କିଛି ମନେ ପଡ଼େ-ନାହିଁ । ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ ଜୀବନରେ ଆଉ କିଛି ଲେଖିବାକୁ ନାହିଁ ବୋଲି ମନେହୁଏ ! ଜୀବନ ପାଖରେ ବିତୃଷ୍ଣ ହୋଇ ବା ତା'ଠାରୁ ଖସି ପଳାଇବାର ଇଚ୍ଛାରେ ଏପରି ହୁଏନାହିଁ । ଏହି ଅନିଚ୍ଛାର କାରଣ ଅନ୍ୟତ୍ର । ଜୀବନରେ ଏପରି ଗୋଟାଏ ବୟସ ଥିଲା, ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ଭାବିବା ଆଗରୁ କଲମ ଧରି ଲେଖି ପକାଉଥିଲି, ମୁଁ ଅନୁଭବ କରିବା ଆଗରୁ ଗୀତ ଗାଇ ଉଠୁଥିଲି । ସେତେବେଳେ କଥା କହିବାରେ, ପାଟି କରି ଆପଣା ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ ଶୁଣାଇବାରେ ମୁଁ ଆପଣା ଭିତରେ କେତେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ଅନୁଭବ କରୁଥିଲି, ଆପଣାର ପାଇଁଟିକୁ କେତେ ଜାଗାରେ ଭରାଇ ଆଣୁଥିଲି । କିନ୍ତୁ ସେ ବୟସକୁ ମୁଁ ଅତିକ୍ରମ କରି ଆସିଛି । ସେହି ବୟସକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବାର କୌଣସି ଅଗ୍ରହ ରଖି ମୁଁ ଏପରି କହୁନାହିଁ । ସତ କଥା ହେଉଛି, ଆଉ କୌଣସି ପ୍ରକାର କୋଲାହଳ କରିବାକୁ ହିଁ ଇଚ୍ଛା ହେଉନାହିଁ । ଜୀବନରେ ଯେତିକି ସତ୍ୟର ସ୍ପର୍ଶ ପାଇଲି, ଯେତିକି ମୂଲ୍ୟବୋଧର ଆଶୀର୍ବାଦ ପାଇଲି, ସେତିକୁ ଆପଣାର ସମ୍ପଦ କରି ଆପଣାର ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାକୁ ହିଁ ଇଚ୍ଛା ହେଉଛି । ପ୍ରେମର ଅବସର ବେଳେ ଯେପରି ସବୁ ଆପେଆପେ ଚୁପ୍ ହୋଇଯାଏ, ସମର୍ପଣ ବ୍ୟାପ୍ତି ଯେପରି ସେତେବେଳେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି କ୍ରିୟା ଲାଗି କୌଣସି ଅବକାଶ ନଥାଏ, ଆପଣା ଜୀବନର ସମ୍ପଦଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ମୁଁ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଚୁପ୍ ହୋଇ ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛି ।

୩୧ । ୧୨ । ୭୪

ଜ୍ୱାଳାମୁଖୀ ବରଷଟି ପାଖରେ ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ କି ଉପହାର ଦେବି ? ନୂଆକୁ ସ୍ୱାଗତ କରିବାରେ ମୁଁ କେବେହେଲେ କୌଣସି କୃପଣତା କରିନାହିଁ,

କିନ୍ତୁ ତା'ବୋଲି ପୁରୁଣା ପ୍ରତି ମୋ'ର କେବେହେଲେ କୌଣସି ଶାଶ୍ୱତ ବୈରାଗ୍ୟ ମଧ୍ୟ ହୋଇନାହିଁ । ଏ ଜୀବନରେ ପୁରୁଣାର ଅନେକ ସ୍ଥାନ ରହିଛି । ମୋ'ର ପୁରୁଣା ହୃଦୟଟା ପରି ମୋ'ର ପୁରୁଣାଗୁଡ଼ାକ ମଧ୍ୟ ଆଜିର ଓ କାଲିର ନୂଆଦୁଆ ହୋଇ ରହିଛି । ପୁରୁଣା ଅର୍ଥାତ୍ ଚଳନ୍ତା ପାଖରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହୋଇ ପାରିଛି ବୋଲି ହୁଏତ ମୁଁ ଅତି ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ନୂଆଲାଗି ଦୁଆର ଖୋଲିଦେଇ ପାରିଛି । ତେଣୁ, ଏହି ବରଷଟି ଅତୀତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ତାହାକୁ ମୋ'ର ହୃଦୟ ଭିତରେ ଆପଣାର କରି ରଖୁଛି । ଏ ବରଷର ଦୁଃଖ ମନେ ରହିବ, ଏ ବରଷର ଦରଦ ମନେ ରହିବ, ଏହି ବରଷଟିର ପାଇବା ଓ ହରାଇବା ସବୁ ଅବଶ୍ୟ ମନେ ରହିବ । ଆଜି ମନେ ପଡ଼ୁଛି, ଗତ ବରଷ ଏହି ଦିନଟି ମୋ'ର ସୁଏଜ୍ କେନାଲରେ କଟିଥିଲା,-ଇଜିପ୍ଟ ଓ ଏସିଆର ମହିଦ୍ୱାରରେ କଟିଥିଲା । ତା'ପରେ ବରଷଟାଏ କଟିଗଲାଣି, ତଥାପି ଆଜି ମଧ୍ୟ ମନେ ହେଉଛି, ମୁଁ ଯେପରି ଏଇ ମହିଦ୍ୱାରରେ ହିଁ ରହିଛି । ଜୀବନରେ ଗୋଟାଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆଦର୍ଶସୀମା ରହିବ, ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ମୁଁ ପାଇଛି ବୋଲି ଗର୍ବ କରିବ, ମୋ'ଲାଗି ଆଉ କିଛି ପାଇବାର ନାହିଁ ବୋଲି ଏକ-ପ୍ରକାର ଆତ୍ମପ୍ରସନ୍ନତା ଅନୁଭବ କରିବ,-ଏପରି ଅଭିଳାଷ ମୋ'ର କେବେହେଲେ ହୋଇନାହିଁ । ମୁଁ ଏହିପରି ଚାଲିଥାଏ, କିଛି ପାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇନପାରେ ପଛକେ, ଜୀବନରେ ବିଶ୍ୱାସ ଏହିପରି ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଥାଉ, ଭଲ ଉପରେ ଆସ୍ଥା ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଥାଉ ।

□ ୧୯୭୫

୧ । ୧ । ୭୫

ନୂତନର ଅଭିନନ୍ଦନ କରିବାକୁ ମୋ'ପାଖରେ ସବୁ ମହଜୁଦ ରହିଛି । ହୃଦୟଭରା ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି, ବିଶ୍ୱଭରା ପ୍ରେରଣା ଓ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର ରହିଛି । ବୟସ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୋ'ର ଜୀବନ ଓ ଅର୍ଜନ ଦ୍ୱାରା ଏହି ସଂସାରରେ କିଛି ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ ବୋଲି ଏକ ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ ଦୃଢ଼ତର ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ମୋ'ଲାଗି ଅଧିକ ମାନ ବା ଅଧିକ କ୍ଷମତା ପାଇବା ସକାଶେ ମୁଁ କେବେହେଲେ ଉତ୍ସାହ ପ୍ରକାଶ କରିନାହିଁ । କୌଣସି ବୈରାଗ୍ୟ ହେତୁ ଯେ ମୁଁ ଏପରି କରିଛି ତା ନୁହେଁ, ଆପଣାକୁ ମହନୀୟ ଜୀବନ ଓ ମହତ୍ତର ବିଶ୍ୱ ଲାଗି ଦେଇଦେବାରେ ଜୀବନର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ସମ୍ମାନ ନିହିତ ରହିଛି ବୋଲି ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ବିଶ୍ୱାସ

ଲଗୁଥିବାରୁ ମୁଁ ଏପରି କହୁଛି । ସେଥିଲାଗି ଏ ଜୀବନରେ ଷଡ଼ର ହିସାବ ରଖିବାକୁ ମୋ'ର ସମୟ ହୋଇନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ମଣିଷ ସହିତ ପ୍ରଧାନତଃ ମଣିଷ ଭାବରେ ସମ୍ମିଳିତ ହେବାଲାଗି ଯଥେଷ୍ଟ ସମୟ ହୋଇଛି । ଏବଂ ଏହିପରି ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇ ମୁଁ ଜୀବନର କେତେକେତେ ମହାସମ୍ପଦର ଆବିଷ୍କାର କରିଛି । ଏହି ଆବିଷ୍କାର ମୋତେ ଧନଶାଳୀ କରିଛି, ଯେଉଁ ଜର୍ଗରଟିକକ ପାଇବାଲାଗି ମଣିଷ ସାଧାରଣତଃ ଏଣ୍ଠା ବା ତାହା ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଉଥାଏ, ସେହି ଜଭ'ର ମୁଁ ଏହି ଆବିଷ୍କାର ଦ୍ୱାରା ହିଁ ପାଇଛି । ଏହି ଆବିଷ୍କାରର ଆନନ୍ଦ ନେଇ ମୁଁ ଆଜି ନୂତନ ବରଷଟିର ସ୍ୱାଗତ କରିବି । ସକଳପ୍ରକାର ପ୍ରମତ୍ତତାଶୂନ୍ୟ ମୋ'ର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଘରେ ମୁଁ ଆଜି ତାହାକୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରିନେବି । ଆଗାମୀ ବରଷଟିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ମୋତେ ବରଷର ପ୍ରଥମ ଦିନର ଉତ୍ସବମୟତା ଓ ଉତ୍ସାହ ଦେଇଯାଉ, ଆଜି ଯାତ୍ରାତଟରେ ଠିଆ ହୋଇ ଭଗବାନଙ୍କ ପାଖରେ ମୁଁ କେବଳ ଏତିକି ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଛି । ଖସି ପଡ଼ିବାର ସକଳ ଖୋଲ ଖସିପଡ଼ୁ, ଅସାର ସକଳ ସଂଗ୍ରହ ପଛରେ ପଡ଼ିରହୁ, କିନ୍ତୁ ତଥାପି ନୂତନ ସହିତ ମୋ'ର ଜୀବନଭୂମି ଉପରେ ଏହି ସାକ୍ଷାତଲାଭର ଉତ୍ସବ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନର ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ସହିତ ମୋ'ଲାଗି ସଂଯୁକ୍ତ ହୋଇ ରହିଥାଉ । ମୋ'ର ଜୀବନ ମଧ୍ୟରେ ନବବର୍ଷର ହିଁ ଜନ୍ମ ହେଉ ।

୬ । ୧ । ୭୫

ମୋ'ର ଦେଶ ବା ଜାତି ବଡ଼ ହୋଇଯିବ, ଓ ତାହାର ସହିତ ମୁଁ ଆପଣାଛାଏଁ ବଡ଼ ହୋଇଯିବି, ମୋ'ର ନିଜ ଜୀବନର ପ୍ରବୃତ୍ତିଗତ ଭୂମି ଉପରେ ମୁଁ ଏପରି କଦାପି କରି ଶିଖିନାହିଁ । ମୋ'ର ସମାଜ ବଦଳିଯିବ, ଏବଂ ତାହା ସହିତ ମୁଁ ଆପଣାକୁ ଏକ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଓ ପରିମାର୍ଜିତ ସମାଜର ମଣିଷ ବୋଲି କହି ଗୌରବ ଅନୁଭବ କରିବି, ଏପରି ବିଶ୍ୱାସ କରିବାରେ ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରେନାହିଁ,—ଏପରି ବିଶ୍ୱାସରେ ମୁଁ କୌଣସି ଉତ୍ସାହ ବି ପ୍ରକାଶ କରି ପାରେନାହିଁ । ଯଦି କୌଣସିଠାରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉ ବୋଲି ମୁଁ ଆକାଂକ୍ଷା ରଖୁଥାଏ, ତେବେ ସେହି ପରିବର୍ତ୍ତନ ମୋ'ଠାରୁ ହିଁ ଆରମ୍ଭ ହେବ । ମୋ'ର ଦେଶକୁ ବା ସମାଜକୁ ମୁଁ ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବା ଯେଉଁପ୍ରକାରେ ବଡ଼ ବୋଲି ଦେଖିବାକୁ ବା ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥାଏ, ଆପଣା ଜୀବନରେ ମୋତେ ସେହି ବଡ଼ପଣିଆର ପ୍ରେରଣାକୁ ପ୍ରତିଫଳିତ କରିବାକୁ ହେବ ଓ ସେହି ଅନୁସାରେ ଖୁସି ହୋଇ ଆପଣା ଜୀବନରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ମଧ୍ୟ ଆଣିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସମାଜରେ ବା ସଂସାରରେ ଭଲ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଚଳନ ହେଉ, ଶିକ୍ଷକ ହିସାବରେ ମୋ'ର ଏପରି ଆଶା ପୋଷଣ କରିବାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି, ସେ ମୋତେ ନିଜକୁ ହିଁ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ଭଲରୁ ଅଧିକ ଭଲ ଏବଂ ଶିକ୍ଷାର ହେଉଥିବାର ଶିକ୍ଷା ଆରମ୍ଭ କରି-ଦେବାକୁ ହେବ । ଯେଉଁମାନେ ମୋ'ର ସଂସାରର ସବୁମୂଳ ଯଥାର୍ଥଭୂମି ରୂପେ ମୁଁ ନିଜକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ନପାରିଚି, ତେବେ ମୋ'ର ଅଧିକାଂଶ ପ୍ରେରଣା ଓ ଇଚ୍ଛାକୁ ପ୍ରଧାନତଃ ଏକ ପଳାୟନେଚ୍ଛା ବୋଲି କହିଲେ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ମିଥ୍ୟା କୁହା ହେବ-ନାହିଁ । ସେଇଥିଲାଗି ସଂସାର ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ମୁଁ ଆପଣା ଆଡ଼କୁ ଅନାଇବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ ।

୩ । ୧ । ୭୫

ଘରେ ଚୋର ପଶିବାର ଦିନଦିନ ପୁରା ହୋଇଗଲା । ଘଟଣାଟି ଘଟିବାର ଠିକ୍ ପରେ ପରେ ମନେ ହେଉଥିଲା, ଯେପରି ଏହି ଦୁର୍ଯୋଗ ପରେ ମୋ'ର ଆଉ ଆଗକୁ ଯିବାର କୌଣସି ବାଟ ରହିବନାହିଁ, ଯେପରି ଚୋର ଆସି ମୋତେ ସକଳ ସମ୍ପଦରୁ ନିଃସ୍ୱ ଓ ବଞ୍ଚିତ କରିଦେଇ ଗଲା । କେବଳ ଚୋରି ଯାଇଥିବା ଜିନିଷ ଗୁଡ଼ାକ ବ୍ୟତୀତ ମୁଁ ସେତେବେଳେ ଯେପରି ଆଉ କିଛିହେଲେ ଭାବି ପାରୁନଥିଲି । ମନେ ହେଉଥିଲା, ଯେପରି ମୋ'ର ଘରୁ ଅମୁକ ଜିନିଷଟା ଯାଇନାହିଁ ଯେ ମୋ'ର ହୃଦୟ ଭିତରୁ ଗଣ୍ଡେ କିଆଡ଼କୁ ଛିଣ୍ଡିକରି ଚାଲିଯାଇଚି । ଏକଥା ଅବଶ୍ୟ ସତ ଯେ, ମୁଁ ଯେଉଁସବୁ ଜିନିଷକୁ ମୋ'ର ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନରେ ବ୍ୟବହାର କରେ, ସେହି ଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ପରିଚିତ ହୋଇ ରହିବା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୁଁ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଆପଣା ଜୀବନ-ମାନଚିତ୍ରର ଅଲଗା ଅଲଗା ସ୍ଥାନ ବା ବିଭୂଷଣ ପରି ଅନୁଭବ କରିଥାଏ । ତେଣୁ ହଠାତ୍ ଆକସ୍ମିକ ଦୁଃସ୍ଥିତିର କବଳରେ ପଡ଼ି ସେଗୁଡ଼ିକ ମୋ'ପାଖରୁ ଚାଲିଗଲେ ଠିକ୍ ଆପଣା ଜୀବନର କିଛି ଅଂଶ ଆପଣାଠାରୁ ଛିନ୍ନ ହୋଇ ଚାଲି ଗଲାପରି ମନେ-ହୁଏ । ଏହି ଛିନ୍ନ ହୋଇଯିବାର ଆଘାତ ଏକାବେଳେକେ ହୃଦୟ ଉପରେ ଆସି ବାଜେ । କିନ୍ତୁ ଏହି ଅନୁଭୂତିକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିଯିବାକୁ ମୋଟେ ବେଶୀ ଦିନ ଲାଗେନାହିଁ । ମୁଁ ଓ ମୋ'ର ଜୀବନ କହିଲେ ଅନେକ ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥ, ସମ୍ପର୍କ ଓ ମୂଲ୍ୟକୁ ବୁଝାଏ, ଏହି ସତ୍ୟଟି ଆବିଷ୍କାର କରିବାକୁ ବେଶୀ ଦିନ ଲାଗେନାହିଁ । ଯାହା ଗଲା, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଭୁଲିଯିବାକୁ ବେଶୀ ସମୟ ଲାଗେନାହିଁ । ଯାହା ରହିଲା, ଅନ୍ତର ଭିତରୁ ତାହାର ନିର୍ଭର ନୂତନ ଉତ୍ସାହରେ ଜୀବନକୁ ଚଳାଏ । ଜୀବନ ନବ-ଜନ୍ମ ପାଇଲାପରି ଲାଗେ ।

୪ । ୧ । ୭୫

ସେଦିନର କ୍ଷତ ସମସ୍ତିର ହାତ ବାଜି କ୍ରମେ ପୁରିପୁରି ଯାଉଚି । ସେଦିନର କରୁଣା ଜୀବନ ବିଧାତାର ଆଶୀର୍ବାଦ ଲଭି କ୍ରମେ ନୂତନ ଉତ୍ସାହରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇ ଚାଲିଚି । ସେଦିନର ନିଃସ୍ୱତା ଜୀବନରେ ଉପଲବ୍ଧ କେତେକେତେ

ସମ୍ପଦର ବାସନାରେ ସମ୍ପନ୍ନ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । କିନ୍ତୁ ଚୋରର ମନରେ ଏହି କେତେଦିନ ହେଲା କିପରି ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ହେଉଥିବ ? ଯେଉଁ ଉତ୍ତେଜନା ଓ ସମ୍ପଦ-ପ୍ରାପ୍ତିର ଲାଳସା ନେଇ ଚୋରମାନେ ମୋ'ଘରକୁ ଚୋରି କରିବାକୁ ଆସିଥିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନ କ'ଣ ସେମାନଙ୍କର ମନକୁ ସେହି ଉତ୍ତେଜନା ଓ ଲାଳସା ଅଧିକାର କରି ରହିଥିବ ? ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନରେ କ'ଣ କେବଳ ଚୋର ହେବା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରକାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ନାହିଁ ? ସେମାନେ କ'ଣ ଆଜି ମଧ୍ୟ ମଣିଷପରି ଭାବିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରି ନଥିବେ ? ଅନ୍ୟଜଣଙ୍କର ଘରେ ସେମାନେ ଯେ କେତେ ଉପଦ୍ରବ ସୃଷ୍ଟି କରିଦେଇ ଗଲେ, କେତେ ଅଶାନ୍ତି ଭିଆଇଲେ,—ଏଇଥିଲାଗି କ'ଣ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଦଣ୍ଡକଲାଗି ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଦୁଃଖ ହେଉ ନଥିବ ? ଏଠାରେ ନେଇ ଯାଇଥିବା ଜିନିଷପତ୍ରକୁ ଆପେ ପିନ୍ଧିଲାବେଳେ ବା ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ବିକି କଲାବେଳେ ସେମାନେ କ'ଣ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅସ୍ୱାଭାବିକତାର ଦଂଶନ ଅନୁଭବ କରୁନଥିବେ ? ମୁଁ ମୋ'ର ଜିନିଷ ଫେରି ଚାହୁଁନାହିଁ । ଯେଉଁପରି ପରିସ୍ଥିତିର ତାଡ଼ନାରେ ସେମାନେ ଏପରି କାଣ୍ଡ କରିଆସନ୍ତୁ ପଛକେ, ଚୋରମାନଙ୍କର ମନରେ ମୁଁ ମଣିଷପଣିଆର ଏତେଟିକିଏ ହେଲେ ଦଂଶନ ଓ ବେଦନ ଇଚ୍ଛା କରୁଛି ।

୫ । ୧ । ୭୫

ଆହତ ମନର ଉତ୍ତେଜନା ତଥାପି ଛାଡ଼ି ଯାଇନାହିଁ । ମୋ'ର ଏତେ ଜିନିଷ ନେଇ ପଳାଇଥିବା ଚୋରମାନେ କାହିଁକି ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧରା ପଡ଼ିଲେ ନାହିଁ, ସେକଥା ଭାବି ମଝିଟା ବେଳେବେଳେ ବଡ଼ ସନ୍ତପ୍ତ ହୋଇ ଉଠୁଛି । ଖାଲି ସେତିକି ନୁହେଁ, ସମାଜଯାକର ମଣିଷଙ୍କୁ ଅବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ବି ଇଚ୍ଛା ହେଉଛି । ମୋ'ର କବାଟ ଭାଙ୍ଗି ମୋ'ର ଘରେ ପଶିବା ବ୍ୟତୀତ ଯେପରି କାହାର ଆଉ ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାମ ନାହିଁ, ଏହି କେତେଦିନ ହେଲା ଠିକ୍ ସେହିପରି ମନେ ହେଉଛି । ଜୀବନରେ କେତେଟା ଜିନିଷ ହରାଇ ବସିବାରେ ସାଧାରଣତଃ ଯେଉଁ ଦୁଃଖ ହୁଏ, ସେହି ଦୁଃଖର ନିଶା ମୋତେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଛାଡ଼ିନାହିଁ । ଆଗେ ସବୁଦିନ ସକାଳେ ଉଠିଲା ବେଳକୁ ଅତି ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଭଗବାନଙ୍କର ସ୍ମରଣ କରି ପାରୁଥିଲି,—ଅନ୍ଧାର ଭିତରୁ ମୁହଁ ଟେକି ଚାହିଁ, ଆକାଶର ତାରାପୁଞ୍ଜ ଭିତରେ ହୃଦୟକୁ ନିବେଶ କରି ପାରୁଥିଲି । କିନ୍ତୁ ଗତ କେତେଦିନ ହେଲା ଠିକ୍ ସେହିପରି ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ସକାଳୁ ଉଠି ବାହାରକୁ ଆସିବା ମାତ୍ରକେ ମୋ'ର ଚୋରି କଥା ହିଁ ମନେ ପଡ଼ିଯାଉଛି । ଯେଦିନ ସକାଳୁ ଉଠି ମୁଁ ଯେପରି ବାହାର କବାଟଟାକୁ ଠିଆ ମେଲା ଦେଖିଥିଲି, ଏବେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ମୁଁ ଏହିପରି ଏକ ଆଶଙ୍କା କରି ବାହାରୁଛି ଯେ, ହୁଏତ ଆଜି ମଧ୍ୟ କବାଟକୁ ମୁଁ ଠିଆମେଲା

ଦେଖିବାକୁ ପାଇବ । ଶୂନ୍ୟ ଓ ଅସୁସ୍ଥ ମନର ବ୍ୟାଧି ଗତ କେତେଦିନ ହେଲା ଯେପରି ମୋ'ର ସ୍ୱଭାବ ହୋଇ ରହିଛି । ଅବଶ୍ୟ ଏଥିଲାଗି ମୁଁ ଆପଣାକୁ କୌଣସି ଭର୍ତ୍ସନା କରିବାକୁ ଯାଉନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏପରି ଭୀତତ୍ରସ୍ତ ଓ ଶଙ୍କାଗତ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିଲେ କି'ଣ ହଜିଥିବା ଜିନିଷସବୁ ଫେରି ଆସିବ, ଏହି କଥା କହି ମୁଁ ଆପଣାକୁ ବୋଧ ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛି । ଜିନିଷ ଫେରି ଆସିବାର ଯଦି କୌଣସି ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ, ତେବେ ମୁଁ ଆପଣାକୁ କାହିଁକି ମୋ'ର ସ୍ୱାଭାବିକ ଭୂମିକୁ ଫେରାଇ ନଆଣିବି ? ହଜି ଯାଇଥିବା କୌଣସି ଧନର ମଳିନ ସ୍ମୃତି ଦ୍ୱାରା ମୁଁ ସବୁଦିନେ ସକାଳେ ଅନନ୍ତ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ସମ୍ପଦ ଭିତରେ ଜନ୍ମଲାଭ କରିବାର ଅଧିକାର କାହିଁକି ହରାଉଥିବି ?

୭ । ୧ । ୭୪

କେଉଁ ମା'ଆର ଏଗାର ବରଷର ପୁଅ ଗହମ କିଣି ଯାଇଥିଲା । ହାତରେ କିଛି ପଇସା ଦେଇ ମାଆ ତାକୁ ସରକାରୀ ଶସ୍ୟ ଦୋକାନକୁ ଗହମ କିଣି ପଠାଇଥିଲା । ଦୋକାନ ଆଗରେ ମଣିଷ ଭିଡ଼ । ସମସ୍ତେ ଗହମ କିଣିବାକୁ ଆସିଛନ୍ତି । ଧାଡ଼ି ବାନ୍ଧି ସମସ୍ତେ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଅପ୍ରସଙ୍ଗରେ ନାନା କୋଳାହଳ ଲାଗି ରହିଛି । ସେହି ଭିଡ଼ ଭିତରେ ପିଲାଟିର ପଇସା ହଜିଗଲା । ହୁଏତ ତା'ର ହାତରୁ ଅଜାଣତରେ କୋଉଠି ପଡ଼ିଗଲା ବା କୌଣସି ଚତୁର ଚୋର କୌଶଳ କରି ପିଲାଟି ଠାରୁ ସେତକ ଅପହରଣ କରିନେଲା । ପିଲାଟି ଘରକୁ ଫେରିଆସିଲା । ହାତରେ ଗହମ ନାହିଁ କି ପଇସା ନାହିଁ । ମାଆ ତାକୁ ବାଡ଼ି ନେଇ ପାହାରେ ଦେଲା ଓ ସେହି ପାହାରରେ ତା'ର ପ୍ରାଣ ଗଲା । ଗହମ ମିଳିଲା ନାହିଁ, ପେଟ ପୂରିଲା ନାହିଁ । ପଇସା ଗଲା, ପୁଅ ବି ଗଲା ।! ଏହି ଦେଶରେ ଏକଥା ଘଟିଛି,— ଆଜି ଖବରକାଗଜରେ ମୁଁ ଏହି ଘଟଣାଟି ପଢ଼ିବାକୁ ପାଇଲି । ଅନ୍ୟ ଅନେକେ ହୁଏତ ଏହି ଖବରଟି ପଢ଼ିଥିବେ,—ସେମାନଙ୍କର ମର୍ମରେ ଏହି ଘଟଣାଟି କେତେ ଦୂର ବା କିପରି ଆଘାତ ଦେଇଥିବ, ମୁଁ ସେକଥା କହିପାରୁନାହିଁ । ମୋ' ଦେଶରେ ଏକଥା ଘଟୁଛି ବୋଲି ମୋତେ ଯେତେ ଲଜ୍ଜା ମାଡ଼ୁଛି, ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଏହି ବିଜ୍ଞାନର ଯୁଗରେ ଏପରି ଅମାନୁଷିକତା ଘଟିବାର ସମ୍ଭାବନାକୁ ଆମେ ତଥାପି ଯେ ରଖିଛୁ, ସେଥିଲାଗି ତା'ଠାରୁ ଅଧିକ ଲାଜ ମାଡ଼ୁଛି । ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବା ଦାରିଦ୍ର୍ୟ-ଜନିତ ଅମାନୁଷିକତାକୁ ସଂସ୍କୃତିର ଯେଉଁ ସମସ୍ୟା ବୋଲି କୁହାଯିବ, ସେହି ସମସ୍ୟା ଗୋଟାଏ ଦେଶର ନୁହେଁ, ଗୋଟାଏ ଜାତିର ନୁହେଁ, ତାହା ସମସ୍ତ ମାନବ ପୃଥିବୀର ।

୭ । ୧ । ୭୫

ଦେଶରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିବା କାଳଠାରୁ ଗୋଟିଏ ବରଷ ପୂରିଗଲା । ଏ ଦେଶକୁ ଆପଣାର ବୋଲି ନକହିବାକୁ ପରିସ୍ଥିତି ମୋ'ର ଗୃହପାଖରେ କେତେ-ଥର କେତେ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରୁଥିଲା ପରି ମନେ ହୋଇଛି । କେବେକେବେ ମନେ ହୋଇଛି, ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ଦେଶରେ ଯେପରି କେହି କାହାରି ହୋଇ ରହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁନାହାନ୍ତି । ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାରେ ବଞ୍ଚି ରହିବାର, ପଇସା ଓ ପ୍ରତିପତ୍ତି କମାଇବାର ଆତୁର ଓ ଅମାନୁଷିକ ଦୌଡ଼ରେ ଯେପରି କାହାରି ଆଉ କାହାରି ଆଡ଼କୁ ଅନାଇବାର କୌଣସି ସମୟ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଏହି ଦଉଡ଼ିବାରେ ଦେଶାତ୍ମ-ବୋଧର କଥା ଛାଡ଼ିଦିଅ, ସକଳ ପ୍ରକାର ମାନବବୋଧ ମଧ୍ୟ ମର୍ଦ୍ଦି ଚକଟି ନାରଖାର ହୋଇଗଲାପରି ମନେହେଉଛି । ଏହି ଦେଶରେ ଖୁସୀ ହୋଇ ଏହାକୁ ଆପଣାର ଦେଶ ବୋଲି କହିବାର ଅବକାଶ ଯେ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ମିଳିବ, ସେକଥା ଅପେକ୍ଷା କରି ବସିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ତଥାପି, ଗତ ବରଷଟି ଭିତରେ ମୁଁ ଏହି ଦେଶକୁ ମୋ'ର ଆପଣା ଦେଶ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିନେବାକୁ କୌଣସି ତ୍ରୁଟି କରିନାହିଁ । ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ହିସାବରେ ମୋ'ର ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଆପଣାର ବୋଲି ମାନି ନେଇଛି, ସେମାନେ ବଡ଼ ହୋଇ ଆମଠାରୁ ଅଧିକ ବିବେକୀ ହେବେ, ଅଧିକ ଅନୁଭବ କରି ପାରିବେ ଏବଂ ଅଧିକ ସଦ୍‌ଭାବନା ଓ ସାହସ ସହିତ ଆପଣାର କର୍ମଭୂମିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିନେବେ, ଏହିପରି ଏକ ଆଶା ମୋତେ ସବୁବେଳେ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇଛି । ଏହି ଦେଶର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟାୟ ଗୁଡ଼ାକୁ ମୁଁ ମୋ'ର ଆପଣା ଲାଜ ପରି ମାନି ନେଇଛି ।

୮ । ୧ । ୭୫

ମଣିଷର ଜୀବନକୁ ମୁଁ କେବେହେଲେ ତୁଚ୍ଛା ମାୟା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିନାହିଁ । ମଣିଷର ଆନନ୍ଦ ଓ ମଣିଷର ଭଲ ପାଇବାକୁ ମୁଁ କେବେହେଲେ ଦୁଇଦିନର ଅନିତ୍ୟ ଅସାରତା ବୋଲି ବିଚାର କରିନାହିଁ । ତେଣୁ, ମଣିଷର ଦୁଃଖ ଦେଖି ମୁଁ ସ୍ୱଭାବତଃ ଆଦୌ ଉଦାସ ହୋଇ ରହି ଯାଇନାହିଁ । ମଣିଷ ଭୋଗୁଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦୁଃଖର କାରଣ ମଧ୍ୟ ରହିଛି, ଏହିପରି ବିଶ୍ୱାସ ରଖି ଆସିଥିବାରୁ ମୁଁ ବାରବାର ଏହିସବୁ ଦୁଃଖର କାରଣ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ବୁଲିଛି । ମଣିଷ ନିଜେ ତା'ର ଅନେକ ଦୁଃଖର କାରଣ ହୋଇପାରେ,—ବାହାର ପରିସ୍ଥିତିର ଅନେକ ବିଧାନଗୁଡ଼ାକ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ଅନେକ ଦୁଃଖଭୋଗ ଲାଗି ବାଧ୍ୟ କରି ରଖିପାରେ । କର୍ମ ଖରାପ ଥିବାରୁ ମଣିଷ ଦୁଃଖଭୋଗ କରେନାହିଁ, କେଉଁ ଦଣ୍ଡଧାରୀ ଭଗବାନର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଅନୁସାରେ ମଣିଷ ଦୁଃଖ ପାଏନାହିଁ । ତା'ର ଜୀବନର ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ସେ ନାନାବିଧ ଅସଙ୍ଗତ,

ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଆଳସ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ମୁଗ୍ଧ ଓ ପାଶବଦ୍ଧ କରି ରଖିଥିବାରୁ ସେ ଦୁଃଖ ପାଏ । ମୋ'ର ବିଶ୍ୱାସ ଯେତକ ବଢ଼ିବ, ଜୀବନ ସହିତ ମୋ'ର ସମ୍ପର୍କ ଯୋଗ ଓ ଉଦ୍ୟମ ଯେତକ ବଢ଼ିବ ମୋ'ର ଦୁଃଖକୁ ବୁଝିବାର ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ମୋ' ଭିତରେ ସେତକ ବଢ଼ିବ । ମୋ'ର ଦୁଃଖର ନିଦାନଗୁଡ଼ାକୁ ଜାଣିବାର ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ସେତକ ବଢ଼ିବ । ଅନ୍ୟର ଦୁଃଖଭୋଗରେ ମୋ'ର ମଧ୍ୟ ଦାୟିତ୍ୱ ରହିଛି, ଏକଥା ବୁଝି ପାରିବାର ସହିଷ୍ଣୁତା ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିବ । କିନ୍ତୁ ଜୀବନକୁ ମାୟା ବୋଲି ମନେ କରୁଥିଲି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖ ଭୋଗ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ତଥା ଦୁଃଖର କାରଣ ହୋଇ ରହିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଉଭୟେ ବିମୂଢ଼ ହୋଇ ରହିଥିବେ । ଗୋଟାଏ ପକ୍ଷ ଦୁଃଖକୁ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ବୋଲି ମାନି ନେଇଥିବ, ତେଣୁ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷ ଦୁଃଖ ଦେବାକୁ ମଧ୍ୟ ତା'ର ଅଧିକାର ବୋଲି ଭ୍ରମ କରି ରହିଥିବ ।

୯ । ୧ । ୭୫

ସକାଳୁଁ ଉଠି ସବୁଦିନ ମୁଁ ଯେପରି ମୋ'ର ପ୍ରାଣଭରି ଅନୁଭବ କରେ ଯେ, ସମସ୍ତ ଜୀବନର ଅନନ୍ତ ସ୍ୱାଗତଦ୍ୱାରମାନ ମୋ'ଲାଗି ଆଜି ମଧ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଛି, ମୋ' ଆଗରେ ଅନନ୍ତ ଜୀବନର ସବୁ ବାହନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହିଛି । ଏହିସବୁ ତୋରଣ ଓ ଏହିସବୁ ବାହନକୁ ମୁଁ ମୋ'ର ଅନ୍ତର ଭିତରେ ଅନୁଭବ କରୁଥିବା ପରି ମନେହୁଏ । ସଂସାର ଓ ଜୀବନର ସକଳ ସମ୍ଭାବନାକୁ ଉଦ୍‌ଘାଟିତ କରିଦେବାକୁ ଆସୁଥିବା ସକାଳର ପୂର୍ବ ତୋରଣଟି ପରି ମୋ'ର ଆପଣା ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ମୁଁ ଯେପରି କେତେକେତେ ସୃଜନ ଓ ଜନ୍ମର ସମ୍ଭାବନା ଦେଖିବାକୁ ପାଏ । ମୋ'ର ଆଖି ଆଗରେ ଉତ୍ସବ କରୁଥିବା ପରି କେତେ ପଥ କେତେଆଡ଼କୁ ଖୋଲି ଯାଇଥିବା ପରି ମୁଁ ଅନୁଭବ କରେ । ଅଜଣାକୁ ଡର ମାଡ଼େନାହିଁ, ତେଣୁ ଆପଣାକୁ ଦୁର୍ବଳ ବୋଲି ମନେ ହୁଏନାହିଁ । ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଓ ସନ୍ତଦୃଷ୍ଟିରେ ହୁଏତ ଏହାକୁ ହିଁ ନବଜନ୍ମ ଲାଭ କରିବା ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ଜୀବନର ବିଶାଳ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଂସାରର ବିଶାଳ ତୀର୍ଥରେ ଏହିପରି ନବଜନ୍ମ ଲାଭ କରିବାକୁ ହିଁ ସମ୍ଭବତଃ ଅମରତ୍ୱ ଲାଭ କରି ପାରିବା ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ମୁଁ ଭଲ କରି ଜାଣେ, ଆପଣା ଜୀବନର ସମର୍ପଣ ଜଣାଇ ମୁଁ ସକାଳର ଏହି ସାକ୍ଷାତ୍କାରକୁ ଅଭିନନ୍ଦନ କରି ପାରିଲେ ଅନ୍ତର ଭିତରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରେ । ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦ ଭୁଲାଇ ନିଏ, ମୁଁ ସେହି ଆନନ୍ଦର କଥା କହୁନାହିଁ । ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦ କେବଳ ଏକ ନିବେଦନପ୍ରଧାନ ପ୍ରସନ୍ନତାରେ ମୋତେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରେ, ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦ ବ୍ୟବଧାନ ଭାଙ୍ଗିଦିଏ, ପୁଣ୍ୟ କରି ଲଭିବାକୁ ମୋକ୍ଷ ଅଳିବାର ମୋହ ଓ ଆତୁରତାରୁ ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦ ବଞ୍ଚାଇ ରଖେ, ମୁଁ ସେହି ଆନନ୍ଦର କଥା

କହୁଛି । ଏହି ଟିକକ ପାଇବାଲାଗି ହିଁ ମୁଁ ଜୀବନର ସକଳ ଉଦ୍ୟମକୁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରି ଶିଖୁଛି । ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରରେ ଏହି ଆନନ୍ଦର କାମନାକୁ ହୁଏତ Amen ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି, ମୋ'ର ବାଟ ହିଁ ଏଣିକି ମୋତେ ନେଇଯିବ । ମୋ'ର ବିଶ୍ୱାସ ରୂପରେ ହିଁ ଜୀବନର ନାନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହି ବାଟ ପଡ଼ିଛି । Amen.

୧୦ । ୧ । ୭୪

ଶିକ୍ଷକର ସତ୍ତାକୁ ଆପଣାର ସତ୍ତା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବା ପରେ ମୁଁ ମୋ'ର ଆତ୍ମ ସଚେତ ଅଭିମାନ ଗୁଡ଼ାକୁ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଆୟତ୍ତରେ ଆଣିପାରିଛି । ଛାତ୍ର ପାଖରେ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷକ ଅଭିମାନ କରେ, ସେହି ଶିକ୍ଷକକୁ ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ ବଡ଼ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ବୋଲି କହିବି । ଏପରି ଅଭିମାନ କରିବା ଦ୍ୱାରା ଛାତ୍ର-ଶ୍ରେଣୀର କୌଣସି କ୍ଷତି ହୁଏ କି ନାହିଁ କେଜାଣି, ଶିକ୍ଷକ ଭିତରେ ବିକାଶମାନ ଶିକ୍ଷକତ୍ୱକୁ ହିଁ ସର୍ବସ୍ୱାନ୍ତ ହେବାକୁ ପଡ଼େ । ଶିକ୍ଷକ ଭିତରେ ଜୀବନରେ ପଥସ୍ରଷ୍ଟା ସଙ୍ଗୀ ଖୋଜୁଥିବା ହୃଦୟ ଦ୍ୱାରମାନ ପଳାଇ ଆସେ । ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷକ ଛାତ୍ରକୁ ଈର୍ଷା କରେ, ରୁଷିବାରେ ବା ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାରେ ଛାତ୍ର ସହିତ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ବାହାରିପଡ଼େ, ଯିଏ ଛାତ୍ର ପାଖରେ ଆପଣାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିବା ଆଗରୁ ଆପଣାର ସତ୍ତ୍ୱ ବଳରେ ଆପଣା ଅଧିକାର ଗୁଡ଼ାକୁ ହିଁ ଜାହିର କରିବାକୁ ଯାଏ, ସେହି ଶିକ୍ଷକର ମଣିଷ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ପଡ଼ିରହେ । ପୁଣି, ମଣିଷ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ରହିଲେ ଶିକ୍ଷକର ଜୀବନ ପରିତୃପ୍ତ ବା ବିକଶିତ ହୋଇପାରିବ ବା କିପରି ? ପ୍ରାୟ ଗତ ଦଶବର୍ଷ କାଳ ଶିକ୍ଷକ ରହି, ପ୍ରାୟ ଗତ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ କାଳ ଆପଣା ଭିତରର ମଣିଷକୁ ଘଷି ମାଜି କରି ଗଢ଼ିବାର ପ୍ରଯତ୍ନରେ କଟାଇ ମୋ'ର ଆଉ ଯାହାକିଛି ଲାଭ ହୋଇଥାଉ ବା ନହୋଇଥାଉ ପଛକେ, ଅନ୍ତତଃ ଏତିକି ଅନୁଭବ ହୋଇଛି । ଆପଣାର ଜ୍ଞାନ, ଆପଣାର ସଖ୍ୟ, ଆପଣାର ମଣିଷ ହୋଇ ବଞ୍ଚିବାର ବାସନାକୁ ଆପଣାର ବ୍ରତ-ଭୂମିରେ ସମର୍ପଣ କରିଦେଇ ପାରିଲେ ଯାଇ ଶିକ୍ଷକ ତା'ର ଛାତ୍ର ଭିତରେ ବଢ଼ିବାକୁ ବାହାରିଥିବା ମଣିଷର କୌଣସି ନା କୌଣସି ଉପକାର କରିପାରେ । ନହେଲେ, ବେତନ ବଢ଼େ, ଖାତିର ବଢ଼େ, ଦମ୍ଭ ବଢ଼େ, କିନ୍ତୁ ଦୁଇପାଖ ଯାକର ମଣିଷ ମରିଯାଏ ।

୧୧ । ୧ । ୬୪

କେଉଁଦିନ ମୁଁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ସହିତ କହିପାରିବି ଯେ ଆଜି-ଠାରୁ ମୋ'ର ଆଉ ପଛକୁ ଫେରିବାର କୌଣସି ଆଶଙ୍କା ରହିବନାହିଁ ? ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ ଜାଣେ ଯେ ଜୀବନର ଧର୍ମରେ ଚରମ ପ୍ରାପ୍ତି ବୋଲି କୌଣସି ବସ୍ତୁର ହିଁ

ନାହିଁ । ପ୍ରାପ୍ତିର ଗୋଟାଏ ସୀମାକୁ ଡେଇଁଲେ ଆଉର ଏକ ସୀମା ଠିକ୍ ଏଙ୍କ ଆହ୍ୱାନ ପରି ଜୀବନର ବାସନାକୁ ଆକର୍ଷଣ କରିବାକୁ ଆସିବ, ପ୍ରାପ୍ତିର ଗୋଟିଏ ଦୁଆର ପାରହେଲେ ଭଗବାନ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଦୁଆରଟିକୁ ହିଁ ଆଣି ମୋ' ପାଖରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେବେ । କିନ୍ତୁ ତା' ବୋଲି ଜୀବନ ଯେ ସବୁବେଳେ ଗୋଟାଏ ଜାଗାରେ ପେଣ୍ଡୁପରି ଉପରୁ ତଳକୁ ହେଉଥିବ, ବା କୋଡ଼ିବାର ପରିମାଣ ଅନୁସାରେ ମାଡ଼ିବାର ପରିମାଣ ମଧ୍ୟ ଲାଗି ରହିଥିବ, ଆଗକୁ ଯିବାର ଉତ୍ସାହ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତଥାପି ଉଦାସୀନ ଗୋଡ଼ ପଛକୁ ଫେରି ପଡ଼ି ଯାଉଥିବ, ଏହି ସୁଆଙ୍ଗ ଆଉ କେତେଦିନ ଯାଏ ଚାଲିଥିବ ? ଆଜି ସକାଳୁ ଉଠି ମୁଁ ସେଇକଥା ଭାବୁଥିଲି । ଏ ଦ୍ୱାର ପାର ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଏ ଦଉଡ଼ି କାଟିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଆପଣାକୁ ଦଣ୍ଡ ଦେଇ ବାଧ୍ୟ କରାଇ ନୁହେଁ, ଆପଣାକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ହିଁ ମୋତେ ଆଗକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତେଣୁ ପଛକୁ ଫେରିବାର ଅଧମ ଉଦାସୀନତା ଗୁଡ଼ାକୁ ମୁଁ ଯେପରି ଉଦାସୀନ୍ ଭାବରେ ମାନି ନେଉଥିଲି, ହୁଏତ ଆଉ ସେପରି କଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ, କାରଣ ତାହା ନହେଲେ ଏକ ବୃତ୍ତଚକ୍ର ଭିତରେ ହିଁ ଜୀବନଟା ଆବଦ୍ଧ ରହିଯିବ । ହୁଏତ ଗତିଶୀଳତା ରହିବ, ମାତ୍ର ଉପଲବ୍ଧି ସମୃଦ୍ଧ ହେବନାହିଁ, ଆଖି ଖୋଲିବନାହିଁ ।

୨୬ । ୧ । ୬୪

ମଣିଷ କେତେବେଳେ ପଛକୁ ଫେରିଯାଏ ? ଯେତେବେଳେ ସେ ଆଗକୁ ଯିବାକୁ ଭୟ କରେ ବା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ତରରେ ପହଞ୍ଚିବା ଲାଗି ଆପଣାକୁ ଦୁର୍ବଳ ବୋଲି ମନେକରେ, ସେତିକବେଳେ ସେ ପଛମୁହାଁ ହୁଏ । ସେତିକବେଳେ ସେ ଗୋଟାଏ ସ୍ତରରେ ଅଟକି ରହିବାକୁ ପସନ୍ଦ କରେ । ଅନେକ ସମୟରେ ଜୀବନରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର frustration ଘଟିଲେ ମଣିଷ ଏହି ଭୟ ବା ଗତି କୁଣ୍ଠିତତାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇଥାଏ । ମୁଁ ଯଦି ଅଟକି ଯିବାକୁ ଚାହୁଁଥାଏ, ଯଦି ମୁଁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପହଞ୍ଚଟି ପକାଇବା ଲାଗି ଭୟ କରୁଥାଏ, ତେବେ ଏହାର କ ଅନ୍ତର୍ଗତ କାରଣ ଥାଇପାରେ ? ଜୀବନର ପ୍ରାୟ ଅଧା ବାଟରେ ପହଞ୍ଚି ମୁ ଆଜି ଭାବୁଚି; ଗତ ପ୍ରାୟ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ଭିତରେ ମୁଁ ଏତେ ପଢ଼ିଲି, ଏତେ ଜାଣିଲି, ଏତେ ଅନୁଭୂତ ହେଲି, ଏତେ ପଣ କରି ବାହାରିଲି,—ତଥାପି ବାରବାର ଏପରି ଫେରି ଯିବାର ଦୁର୍ଯୋଗ ମୋତେ ସହିବାକୁ ପଡୁଚି କାହିଁକି ? ତଥାପି କୌଣସି ପ୍ରକାର ଜୀବନଗତ ଭୟ ସକାଶେ ମୁଁ ଏହି ଗୋଟାଏ ସ୍ତରରେ ଅଟକି ଯାଉଚି କାହିଁକି ? ପରିସ୍ଥିତିର ସକଳ ପ୍ରତିକୂଳତା ସତ୍ତ୍ୱେ ତଥାପି ଆପଣାର ହୃଦୟର ବୋଲି ମାନି ବାହାରିବା ଲାଗି ଯେତିକି ସାହସ ଓ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଦରକାର, ତାହା

କ'ଣ ମୋ' ଭିତରେ ନାହିଁ କି ? ଆପଣା ପଥରେ ବିଶ୍ୱାସର ସହିତ ଚାଲି ପାରିବା ଲାଗି ମଣିଷ ପରିସ୍ଥିତି ଓ ପରିପାର୍ଶ୍ୱ ଠାରୁ ଯେତିକି ନିର୍ଭର ଚାହେଁ, ଏହି ଦେଶର ପରିସ୍ଥିତି କ'ଣ ମୋତେ ସେହି ନିର୍ଭର ଦେଇ ପାରୁନାହିଁ କି ? ଆପଣାକୁ ବା ଆପଣା ପରିପାର୍ଶ୍ୱକୁ ମୁଁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଧିକ୍କାର ଦେବାକୁ ଚାହୁଁନାହିଁ । ଆଉ କାହାକୁ ଧିକ୍କାର ଦେଇ ଆପଣା ବିନାଶର ଏକ କାରଣ ବାହାର କରିବାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ମୋ'ର ନୁହେଁ । କାରଣ ମୂଳତଃ ମୋ' ନିଜ ଭିତରେ ରହିଛି ।

୧୬ । ୧ । ୭୪

ମୁଁ ଜାଣେ, ପିଲାଦିନେ ଗଣିତ ମୋତେ ଖୁବ ଭଲ ଲାଗୁଥିଲା । ମୋ' ଭିତରେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଯେ ସେହି ଆଗ୍ରହ ଲାଗି ରହିଛି, କାଲି ମୁଁ ତା'ର ପରିଚୟ ପାଇଲି । ଭାବୁଥିଲି, ଏହି ଗୋଟାଏ ଜୀବନରେ ଭଗବାନ ଯଦି ମୋତେ ଦୁଇଟା ଜୀବନର ବୟସ ଓ ବଳ ଦିଅନ୍ତେ, ତେବେ ମୁଁ ମୋ'ର ଆଗ୍ରହର ଅନୁସରଣ କରି ଗଣିତ ପଢ଼ିପାରନ୍ତି । ଗଣିତ ଲାଗି ଆଗ୍ରହ ବୋଧହୁଏ ମୋତେ ଜୀବନର ଅନେକ ମୋହ ଓ ଭାବପ୍ରବଣତାରୁ ଦୂରଛଡ଼ା ହୋଇ ରହିବାର ଇଚ୍ଛା ଯୋଗାଇଦେଇ ପାରିଛି । ଏହି ଗଣିତର ଆଗ୍ରହାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟି ସମ୍ଭବତଃ ମୋତେ ତଟସ୍ଥ ନିରପେକ୍ଷ ଭାବରେ ବିଚାର କରିବାର ଏକ ଜୀବନଧର୍ମୀ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଯୋଗାଇଦେଇ ପାରିଛି । ପୁଣି ଆଉଗୋଟାଏ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ମଧ୍ୟ ଗଣିତର ଆଗ୍ରହ ମୋତେ ଧର୍ମ ଆଡ଼କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରି ନେଇଛି, ସତ୍ୟର ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବାଲାଗି ଏକ ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା ଯୋଗାଇଛି, ଆପଣାର ବାହାରେ ଠିଆ ହୋଇ ଆପଣାକୁ ଏକ ସମଗ୍ର ସ୍ରୋତ ବା ଜୀବନ-ପ୍ରବାହର ଭୂମି ଉପରେ ବିଚାର କରି ଗୌରବ ଅନୁଭବ କରିବାର ବିଦ୍ୟା ମଧ୍ୟ ବତାଇ ଦେଇଛି । ଗଣିତ କହିଲେ ମୁଁ କେବେହେଲେ କେତେଟା ଶୁଷ୍କ ସୂତ୍ରକୁ ନେଇ ହିସାବକିତାବ କରିବାକୁ ବୁଝିନାହିଁ । ଗଣିତ କହିଲେ ମୁଁ ପ୍ରଧାନତଃ ତଟସ୍ଥ ହୋଇ ସଂସାର ଭିତରେ ରହିବାର ମନୋଭଙ୍ଗୀକୁ ବୁଝିଛି । ଦୁଃଖରେ ମୁଁ ତଟସ୍ଥ ରହିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି, ସୁଖରେ ମଧ୍ୟ ତଟସ୍ଥ ରହିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି । କାହାର ଭିତରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇ ନରହି ବା କାହାର ଜୀବନକୁ ଆପଣାର ମୋହରଜ୍ଜୁ ଗୁଡ଼ାକରେ ନବାନ୍ଧି ମୁଁ ତଥାପି ଜୀବନ ସହିତ ଯଥାସମ୍ଭବ ନିବିଡ଼ ଓ ସମଗ୍ର ଭାବରେ ସଂଯୁକ୍ତ ଓ ଉଦ୍ୟତ ହୋଇ ରହିବାର ବିଦ୍ୟା ଶିଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ଆସିଛି । ସଂସାର ମୋତେ ସବୁଦିନେ ଟାଣିଛି, ମଣିଷ ବି ସବୁଦିନେ ଟାଣିଛି । କିନ୍ତୁ ତା ବୋଲି ଆକାଶରେ ଜଳୁଥିବା ତାରାଗୁଡ଼ିକର ଆକର୍ଷଣ ବି ମୋ' ଜୀବନରେ କେବେହେଲେ ଏତେଟିକିଏ ଊଣା ହୋଇ ଯାଇନାହିଁ । ମୋ'ର ଜୀବନ କହିଲେ

ମୁଁ ସର୍ବଦା ଏହି ଉଭୟ ଭୂମିକୁ ହିଁ ବୁଝି ଆସିଚି । ମୋ'ର ଧର୍ମ ମୋତେ ଏହି ଉଭୟ ଭୂମିରେ ପ୍ରେରିତ କରିଚି । ଉଭୟ ଭୂମିଲାଗି ମୋ'ର ବାସନା ବଢ଼ାଇଚି ।

୧୪ । ୧ । ୭୫

ସ୍ୱେଚ୍ଛାବଜ ଆଜିକୁ ଠିକ୍ ପନ୍ଦର ଦିନ ହୋଇଗଲା । ଆଜି ଗାଧି ଆଉ ବାହାରକୁ ଆସି ମୁଁ ଆଗ କବାଟକୁ ଅନାଇଲି । କବାଟ ଠିଆ ମେଲା ହୋଇ ରହିନାହିଁ ତ, ସେଦିନ ସେମିତି ରହିଥିଲା ? ମନର ମୋହ ଓ ସଙ୍କୁଚିତତା ଗୁଡ଼ାକ ହଠାତ୍ ମୋତେ ଆବୋରି ଧରିଲେ । ମୁଁ ଭାବିଲି, ଭାଲ ଯଦି ପନ୍ଦରଟା ଦିନ ପଛକୁ ଫେରି ଯାଆନ୍ତା, ତେବେ ହୁଏତ ମୁଁ ଅଧିକ ସାବଧାନ ହୋଇଯାଆନ୍ତି, ମୋ' ଘରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାର ପଶି ପାରନ୍ତାନାହିଁ । ପଶିଲେ ଅବଶ୍ୟ ଧରା ପଡ଼ନ୍ତା, ଧରା ପଡ଼ିଲେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାର ବଢ଼ିଆ ଶିକ୍ଷା ପାଆନ୍ତା । ଏହିପରି ମିଶାଣ ଫେଡ଼ାଣ କରୁକରୁ ଆଜି ସକାଳେ ବେଶ୍ କେତେ ମିନିଟ୍ ଅତିବାହିତ ହୋଇଗଲା । ଏହି ଧନ୍ଦାରେ ଧନ୍ଦି ହୋଇ ସକାଳର ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ଯେପରି ମୋ'ର ସବୁ ବାଟ ହଜି ଗଲାପରି ମନେହେଲା । ବାଟ ତ ହଜିଗଲାନାହିଁ, ମୋ'ର ଆଖି ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା, ତେଣୁ ମୁଁ ବାଟ ଦେଖି ପାରିଲିନାହିଁ । ବାହ୍ୟ ଧନସମ୍ପତ୍ତିର ମିଶାଣଫେଡ଼ାଣରେ ବା ବାହ୍ୟ ସୁଖ ଦୁଃଖର ଖୁସାବଦନକାଣରେ ଆଖି ଖୋଲିବା କେବେହେଲେ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ । ମୋ'ର ହୃଦୟରେ ଓ ମୋ'ର ଭୁବନରେ ମୋତେ ଆନ୍ତର ଏକ ସମ୍ପନ୍ନତାର ଅନୁଭୂତି ଭରି ରଖିବାକୁ ହେବ, ଯାହାଦ୍ୱାରା କି ମୁଁ ତଥାପି ବାଟ ଚାଲିବାର ଖୁସିକୁ ମୋ'ର ଜୀବନର ସର୍ବ ପ୍ରଧାନ ପାଥେୟ କରି ରଖି ପାରିବି । ଏହି ଖୁସି ମୋ'ର ସାଥୀ ହୋଇ ରହିଥିଲେ ସମସ୍ତ ଜାଣି ବଲେବଲେ କବାଟ ଖୋଲିଯିବ, ସମସ୍ତ ଜାଣି ବାଟ ବଲେବଲେ ଦିଶିଯିବ । ସେତେବେଳେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରକୁ ଆଉ ଈର୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବନାହିଁ, ଉଚିତ ଦଣ୍ଡ ଦହିବାକୁ ପଡ଼ିବନାହିଁ ।

୧୫ । ୧ । ୭୫

ସେତେବେଳେ ପ୍ରାୟ ଦଶବାରଟା କମିଜ୍ ଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୁଇଟା କମିଜ୍‌ରେ ମଧ୍ୟ କାମ ଚଳି ଯାଉଚି । ସେତେବେଳେ ଦୁଇଟା ଧୋତି ଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ଖଣ୍ଡିଏ ବି ଧୋତି ନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ତିନି ଚାରି ଯୋଡ଼ା କୋଟ୍ ବା ପ୍ୟାଣ୍ଟ୍ ଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ହୁଏତ ଗୋଟିଏ ଯୋଡ଼ାରେ କାମ ଚଳି ଯାଉଚି । ଅଳି ଲୁଗାକୁ ଧୋଇ ଶୁଖାଇ ପିନ୍ଧିବାରେ ଦେହ ବା ମନ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଆପଣାକୁ ସଙ୍କୁଚିତ ବୋଧ କରୁନାହାନ୍ତି । ଅଧିକ ଲୁଗାପଟା ମଣିଷକୁ ମୋହରେ ପକାଇ ଦଅନ୍ତି ବୋଲି ମୁଁ କଦାପି କହୁବନାହିଁ । ଅଳପ ଲୁଗାପଟା ମଣିଷର ମନକୁ ଓ ହୃଦୟକୁ ମୋହମୁକ୍ତ ଓ ଉନ୍ନତ କରି ରଖନ୍ତି ବୋଲି ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଭୁଲ୍‌ରେ କେବେ

ସିଦ୍ଧିର କରିନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟକୁ ଆଦର୍ଶ ବା ଇପ୍‌ସିତ କରି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ, ସେତେବେଳେ ଘରଧାନ ବା ପରିଚର୍ଯ୍ୟାର ସଞ୍ଚୟ ଯେତେ କୃଶ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମଣିଷର ଜୀବନ ସ୍ୱାର୍ଥ ଯେ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ବ୍ୟାହତ ହୋଇପଡେ, ଏକଥା ମୁଁ ମୋ' ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଇଥିବା ଜୀବନରୁ ଶିଖିଛି । ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଆଦର୍ଶକୁ ମାର୍ଗ ଆଗରେ ରଖି ସମର୍ପିତ ଅଥଚ ନମ୍ର ମନରେ ବାଟ ଚାଲିଲେ ବାହାରର ଆଭରଣ ଗୁଡାକ ଯେଉଁଳି ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଖସି ଖସି ଯାଏ, ଆମର ବାହ୍ୟ ଲାଳସା ବା ଅନୁଧାବନ ଗୁଡାକ ଠିକ୍ ସେଉଁଳି ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଖସି ଖସି ଯିବା ଉଚିତ । ମୁଁ କେବଳ ଏତିକି ମାତ୍ର କହିବ ଯେ, ଅଧିକ ଲୁଗାପଟା ଓ ଅଧିକ ଯାନ ସରଞ୍ଜାମ ମଣିଷର ଜୀବନ ପରିମାଣକୁ କମ୍ ବା ବେଶୀ କରିବାରେ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ପ୍ରଭାବ ପକାଇ ପାରେନାହିଁ । ଅସଲ ମଣିଷ ପୋଷାକ ପାଖରେ ଆପଣାକୁ କଦାପି ସମର୍ପଣ କରି ପାରେନାହିଁ ।

୨୬ । ୧ । ୭୫

ଜ୍ଞାନର ଆହ୍ୱାନକୁ ମୁଁ ମାନିବାକୁ ରାଜି ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଜ୍ଞାନର ଆସକ୍ତି'କୁ ମୁଁ ମଣିଷଠାରୁ ପଳାଇ ଯିବାର ଗୋଟିଏ ବାହାନା ଭଳି କଦାପି ଗ୍ରହଣ କରି ପାରିବି ନାହିଁ । କାରଣ, ମଣିଷଠାରୁ ଆହ୍ୱାନ ପାଏ ବୋଲି ମୁଁ ଜ୍ଞାନର ଆହ୍ୱାନକୁ ଏପରି ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଭାବରେ ଅନୁଭବ କରିପାରେ । ମଣିଷଠାରୁ ଆହ୍ୱାନ ପାଇବାକୁ ହିଁ ମୁଁ ଜୀବନର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଓ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଆହ୍ୱାନ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରେ । ସଂସାରରେ ଅନେକ ଜ୍ଞାନୀଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇଛି, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନଭଣ୍ଡାର ମୋତେ ଚକିତ କରି ଦେଇଛି, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଓ ଆଗ୍ରହ ମୋତେ ପୁଣି ପିଲାଟି ପରି ଜ୍ଞାନ ବେଳାରେ ନୂତନ ଉପଳଖଣ୍ଡ ସଂଗ୍ରହ କରୁକରୁ ଜ୍ଞାନ ସମୁଦ୍ରର କେତେକେତେ ନୂତନ ଗଭୀରତା ବିଷୟରେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିବାର ପ୍ରେରଣା ଦେଇଛି । କିନ୍ତୁ ତଥାପି ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ମନ ମାନିନାହିଁ, ଜୀବନର ଉପଲବ୍ଧି ମାର୍ଗରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଗୁରୁ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବାର କୌଣସି ଅନ୍ତର୍ଗତ ଲାଳସା ମୁଁ ଅନୁଭବ କରିନାହିଁ । କାରଣ, ସେମାନଙ୍କର ସକଳ ଜ୍ଞାନାନୁଧାବନ ଓ ଜ୍ଞାନାଗ୍ରହ, ମୋତେ ମଣିଷଠାରୁ ପଳାଇ ଯିବାର ଏକ ଉପାୟ ବୋଲି ମନେହୋଇଛି । ମଣିଷ ସହିତ ଏକରସ ହୋଇ ନ ପାରିବାର ଓ ମଣିଷ ହିସାବରେ ମଣିଷ ଜଗତର ଆହ୍ୱାନ ନମାନିବାର ଦୁଃଖକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିବାର ଓ ଭୁଲି ରହିବାର ବାସନାରେ ଯେପରି ସେମାନେ ଜ୍ଞାନକୁ ଆପଣାର ଅବଲମ୍ବନ କରି ରହିଛନ୍ତି । ମଣିଷର ଆହ୍ୱାନ ମାନିଥିଲେ ସେମାନେ ଆପଣାର ଜୀବନରେ ଯେଉଁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ପାଇଥାଆନ୍ତେ, ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ କରି ସେମାନେ ଠିକ୍ ସେହି ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ପାଇବାର ବାସନା ରଖିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତାହା କି ସମ୍ଭବ ହୁଏ ? ତେଣୁ, ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା

ନାମରେ କେବଳ କେତେଗୁଡ଼ାଏ ପ୍ରମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କୁ ସେମାନେ ସ୍ୱୀକାର କରି ରଖିଚନ୍ତି । ଜୀବନର ଦାଣ୍ଡରେ ଆପଣାକୁ ଶୁଦ୍ଧ ଓ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ସମର୍ପଣ କରିବା ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କୁ ଗୁରୁ କରିବାର ଆଗ୍ରହ କରି ମୁଁ ଆପଣା ଜୀବନରେ ବଣା ହେବାକୁ ଯିବ କାହିଁକି ?

୧୬ । ୧ । ୭୪

ଗଣତନ୍ତ୍ରର ଗତି ବଡ଼ ଧୀର । ଗଣତନ୍ତ୍ରର ନୀତିକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ମଣିଷକୁ ଓ ସମାଜକୁ ବଦଳାଇବାକୁ ବସିଲେ ସେଥିଲାଗି ଅନେକ ସମୟ ଲାଗିବ ଓ ଅନେକ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଦରକାର ହେବ, ଏକଥା ମୁଁ ମଧ୍ୟ ନିଶ୍ଚୟ ମାନିବି । ତରତର କରି ବା ବଳପ୍ରୟୋଗ କରି ମଣିଷକୁ ଓ ସମାଜକୁ ଜଲଦି ବଦଳାଇବାର ଉଗ୍ର ଉତ୍ସାହରେ ଗଣତନ୍ତ୍ରକୁ ବର୍ଜନ କରିବାର ବାଟକୁ ମୁଁ କଦାପି ବାଟ ବୋଲି କହିବି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟାୟକୁ ଦୂର କରିବାରେ ମଧ୍ୟ କ'ଣ ଆମର ଗତିକୁ ଆମକୁ ଜାଣିଶୁଣି ଧୀର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ? ଅନ୍ତତଃ ଅନ୍ୟାୟକୁ ଅନ୍ୟାୟ ବୋଲି କହିବା ଲାଗି କ'ଣ ଆମକୁ ଜାଣିଶୁଣି ଧୀର ପନ୍ଥା ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ? ଦେଶରେ ଅନ୍ୟାୟକୁ ସବୁପ୍ରକାର ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦିଆ ଯାଉଥିବ, ଉଦାସୀନତା ଓ ଅକର୍ମଣ୍ୟତାକୁ ଘଣ୍ଟ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖାଯାଇଥିବ, ଅଯୋଗ୍ୟ ମଣିଷକୁ ଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି କହିବାର ପ୍ରହସନ ଲାଗି ରହିଥିବ, କାନୁନ୍‌କୁ ଆମ ସାମାଜିକ ଜୀବନରୁ ନିର୍ବାସିତ କରି ରଖା ଯାଇଥିବ,— ଏବଂ ତଥାପି ଆମେ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ବାଟକୁ ଆପଣା ବାଟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଚୁ ବୋଲି ମୁହଁ ଓ ହାତଗୋଡ଼ ବନ୍ଦ କରି ବସିଥିବୁ,—ଏହିପରି ଏକ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିକୁ ମୁଁ କଦାପି ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଦୃଷ୍ଟି ବୋଲି କହିବିନାହିଁ । ଏହାକୁ ମୁଁ କେବଳ ଭୀରୁତା ବୋଲି ହିଁ କହିବି । ଭୀରୁ ମଣିଷର ଗୋଷ୍ଠୀରେ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଯେ ବେଶୀବାଟ ଆଗେଇ ପାରିବନାହିଁ, ଏହା ମୁଁ ସବୁବେଳେ ଦୃଢ଼ତାର ସହିତ କହିବି । ତେଣୁ, ଆମ ଦେଶରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେ ଗଣତନ୍ତ୍ର ନାମରେ ଅନ୍ୟାୟକୁ, ଶୋଷଣ ଓ ଦମନକୁ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦିଆଯାଉଚି, କ୍ଷମତାସୀନ ମଣିଷକୁ କ୍ଷମତାର ଅପପ୍ରୟୋଗ ଓ ଅପଚାର କରିବାର ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦିଆଯାଉଚି, ଏହାକୁ ମୁଁ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ଦୋହି ଦେଇ ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି କିପରି ମାନିନେବି ? ଆଇନର ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଯେଉଁମାନେ ଶାସନରେ କ୍ଷମତାପନ୍ନ ହୋଇ ରହିଚନ୍ତି, ଗଣତନ୍ତ୍ର ନାମରେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ କିପରି ସହିଯିବାକୁ ମନକୁ ମନାଇନେବି ? ଆମ କେତେ ଜଣଙ୍କର ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାର ଚାଲିବ ବୋଲି କ'ଣ ଗଣତନ୍ତ୍ରକୁ ଏ ଦେଶରେ ଏକ ମୁଖାବରଣ କରି ବ୍ୟବହାର କରାଯିବ ଏବଂ ମୁଁ ଏହାକୁ ମାନିନେବି ?

୧୮ । ୧ । ୭୫

ହାତରେ ସମୟ ବଡ଼ କମ୍, ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ କର୍ମର ଭାର ଅନେକ ବେଶୀ, —ତଥାପି ଆଳସ୍ୟ ଯେପରି ଛାଡ଼ିଯିବାକୁ ହିଁ ରାଜି ନୁହେଁ । ଆପଣା ଅନୁଭୂତିରୁ ମୁଁ କହିବି ଯେ, ମଣିଷ ତା'ର କାମକୁ ଅନ୍ତରର ସହିତ ଭଲ ନପାଉଥିବା ବେଳେ ହିଁ ଆଳସ୍ୟର ଅଧୀନ ହୋଇ ରହେ, ମଣିଷ ତା'ର କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରକୁ ପଳାଇ ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିଲେ ହିଁ ଆଳସ୍ୟକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରିଥାଏ । ମୁଁ ସବୁଦିନେ ଭାବୁଛି, ମୋ'ର କରିବା ଲାଗି ଏତେଗୁଡ଼ିଏ କାମ ରହିଛି, ତେଣୁ ଏଣିକି ଗୋଟିଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତି ମଧ୍ୟ ସମୟ ନଷ୍ଟ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ ଏଣେ ନାନାପ୍ରକାର ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ଓ ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକ କାରଣରୁ ମୋ'ର ଦିନପରେ ଦିନ ନଷ୍ଟ ହେବାରେ ହିଁ ଲାଗିଛି । ପଛକୁ ଅନାଇ ମନଟା ବଡ ସନ୍ତପ୍ତ ହୋଇଉଠୁଛି, ଆପଣାର ଅପାରଗତା ଉପରେ ବିରକ୍ତି ଆସୁଛି,—କିନ୍ତୁ ତଥାପି ଆଳସ୍ୟ ଯିବାକୁ ଚାହୁଁନାହିଁ । ଇଚ୍ଛା ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ କେତେ ଅନାବଶ୍ୟକ କାମର ଖିଅ ଭିତରେ ଗୁରାଇ ଭୁରାଇ ହୋଇଯାଉଛି । ଅଥଚ ଏଣେ ଯୋଉ କାମ କରିବାକୁ ମୋତେ ଭଲ ଲାଗନ୍ତା, ଯୋଉ କାମକରି ହୃଦୟ ଉଶ୍ୱାସ ହୁଅନ୍ତା, ସେହି କାମ କରିବା ଲାଗି ମୁଁ ସମୟ ପାଉନାହିଁ, ଆପଣା ଭିତରେ ସେଥିଲାଗି ମୁଁ ଏକ ଅନୁକୂଳ ଜଳବାୟୁ ମଧ୍ୟ ତିଆରି କରି ପାରୁନାହିଁ । ସବୁ କଥାର ପରିଣାମ ହେଉଛି ଯେ, ମୁଁ ଆପଣାର ଜୀବନକୁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ପ୍ରସନ୍ନ ଭାବରେ ବଞ୍ଚିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇ ପାରୁନାହୁଁ । —ଆପଣାର ଇପ୍‌ସିତ ବାଟକୁ ସମସ୍ତ ହୃଦୟ ଦେଇ ଆଦରି ନେଇ ପାରୁନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍, ମୋ'ର ସମୟ ପରି ମୋ'ର ଜୀବନପାତ୍ର ମଧ୍ୟ ଶୂନ୍ୟଗର୍ଭ ହୋଇ ରହି-ଯାଉଛି । ଏହି ଦୁର୍ଗତିରୁ ଉଦ୍ଧାର ବାଟ ମୋତେ ନିଜକୁ ହିଁ ବାହାର କରିବାକୁ ହେବ ।

୧୯ । ୧ । ୭୫

ଆମ ଦେଶରେ କୌଣସି ଉତ୍ସବ ବା ସମାରୋହ ପାଳନ କରା ଯାଉଥିବା ବେଳେ ଆମ ଦେଶର ନଗ୍ନଦଶା ମୋ'ର ଆଖିକୁ ବଡ଼ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଉଠେ । ସେଦିନ ଆମର ଏଠାରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ବାର୍ଷିକ କ୍ରୀଡ଼ାସମାରୋହ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିଲା । ଗାଆଁରୁ ବି ପିଲାମାନେ ଆସି କ୍ରୀଡ଼ା ଦେଖିବାକୁ ବା କ୍ରୀଡ଼ାରେ ଭାଗ ନେବାକୁ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଥିଲେ । ଏଠି ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ଆମର ପରିକର ଓ ପରିବାର ହୋଇ ରହିଥିବା ମଣିଷମାନେ ମଧ୍ୟ ଆସି ଜମା ହୋଇଥିଲେ । କ୍ରୀଡ଼ା ଦେଖିବାର ଉତ୍ସୁକତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏମାନଙ୍କ ବା ଆମ ଭିତରେ କୌଣସି ଭେଦ ରହିଥିଲା ବୋଲି ବୁଝାଯାଇ ପାରିବନାହିଁ । ତଥାପି ଭେଦ ଅବଶ୍ୟ ରହିଥିଲା । ଆମର ପୋଷାକ ଆମକୁ ଅଲଗା ଅଲଗା କରି ବାରି ଦେଉଥିଲା । ଆମ ସାମାଜିକ ଓ ଅସାମାଜିକ

ସ୍ୱଭାବଗୁଡ଼ାକ ବାରବାର ସେମାନଙ୍କୁ ଆମଠାରୁ ଅଲଗା କରିଦେବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲା । କ୍ରୀଡ଼ା ସମାବେଶକୁ ଆମେ ବାର୍ଷିକ ଏକ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ସମାବେଶ ବୋଲି ବିଚାରି ଆମେ ଆମର ପର୍ବଦିନର ପରିଚ୍ଛଦ ପିନ୍ଧି ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ରହୁଥିଲୁ । ଅନ୍ୟମାନେ ଅର୍ଥାତ୍ ମଳିନ ବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧି ଆସିଥିବା ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ମଣିଷମାନେ ସତେ ଯେପରି ଆମରି ଅନୁମତି ବା ସହନଶୀଳ ଅନୁଗ୍ରହର ବଦାନ୍ୟତା ହେତୁ ହିଁ ସେଠାରେ ରହୁଥିଲେ ଓ କ୍ରୀଡ଼ାର ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲେ, ଆମର ସକଳ ହାବଭାବ ଏହିପରି ଏକ ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି କରି ରଖିବାର ସକଳ ଆୟୋଜନ କରି ରଖିଥିଲା । ମଣିଷ ହିସାବରେ ଅନ୍ୟ ମଣିଷଙ୍କୁ ଭେଟିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ସକଳ ପ୍ରକାର ମଣିଷମେଳ ମୋତେ ସ୍ୱଭାବତଃ ଭଲ ଲାଗେ । କିନ୍ତୁ ମଣିଷଠାରୁ ନାନାଭାବେ ଅଲଗା କରି ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିବା ପ୍ରମତ୍ତତା ମୋତେ ଯାବତୀୟ ସମାବେଶରୁ ଆଘାତ କରି ବାହାର କରି ଦେଲାପରି ଲାଗେ, ବଡ଼ ଅପ୍ରସନ୍ନ ଭାବରେ ମତେ ଘଉଡ଼ାଇ ଦିଏ ।

୨୦ । ୧ । ୭୫

ମୋ'ର utopia ମୋ'ର ହାତେହାତେ, ମୋ'ର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ରହିଛି । utopia କହିଲେ ମୁଁ କୌଣସି ଦୂର ଭବିଷ୍ୟତର ଆଦର୍ଶ କଳ୍ପନାରେ ଇଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିବାକୁ ବୁଝେନାହିଁ । ଅନେକ ସମୟରେ ଆଦର୍ଶ ସମାଜ ଅଥବା ଆଦର୍ଶ ଜୀବନର ଉଦାରତମ କଳ୍ପନାଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ ବୁଡ଼ି ରହି ଅନେକ ବର୍ତ୍ତମାନର ବନ୍ଧକୁ ଡେଇଁ ଗଲାପରି ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନର ଆହ୍ୱାନଗୁଡ଼ିକୁ ଫେରାଇଦେଇ ଶାନ୍ତ ହୋଇ ରହିବା ପରି ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମୋ' ଦ୍ୱାରା ତାହା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନଠାରୁ ଖସି ପଳାଇଯିବାକୁ ମୁଁ ଭବିଷ୍ୟର ଆଦର୍ଶକଳ୍ପନାକୁ କଦାପି ଏକ ନଉକା ପରି ଗ୍ରହଣ କରି ପାରେନାହିଁ । ଭବିଷ୍ୟ ବିଷୟରେ ଯଦି କେଉଁଠି ମୋ'ର କୌଣସି କଳ୍ପନା ରହିଥାଏ, ବର୍ତ୍ତମାନର ଆକାଶରେ ସେହି କଳ୍ପନାର ସିନ୍ଦୁର ଫାଟିବ ବୋଲି ମୁଁ ଅଡ଼ି କରି ବସେ, ସେହି ସକାଳ ଲାଗି ମୁଁ ଆପଣାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ରଖେ, କାଲି ସକାଳର ଭାବନା ମୋ'ର ପରିପାର୍ଶ୍ୱରେ ଆବୋରି ରହିଥିବା ଆଜିର ଅନ୍ଧାରକୁ ମାନିନେଇ ଶୋଇ ରହିବାର ଶାନ୍ତିକୁ ମୋ' ଜୀବନରୁ ଅପହରଣ କରିନିଏ । ମୋ'ର utopia ମୋ'ର ହୃଦୟକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଶୀତଳ କରି ଦିଏନାହିଁ,—ଏହା ହିଁ ବର୍ତ୍ତମାନର କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୋ'ର ଅନେକ ଅସନ୍ତୋଷର କାରଣ ହୁଏ । ଭଗବାନ କହିଲେ ମୁଁ ଆପଣା ବର୍ତ୍ତମାନ ଆହ୍ୱାନକୁ ଲୁଚାଇ ରଖିବାର ବା ଭୁଲି ରହିବାର ଏକ ଅବଲମ୍ବନ ବୋଲି ବୁଝେନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନର ଆହ୍ୱାନ ମାନେ ମୋ'ର ସମାଜ,

ମୋ'ର ଜୀବନ ଓ ମୋ'ର ସମ୍ପର୍କକୁ ଅଧିକ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ହିଁ ମୁଁ ମୋ'ର ଜୀବନରେ ଭଗବଦ୍ଭକ୍ତିର ଅବତରଣ ବୋଲି ବୁଝିଥାଏ । ମୋ'ର utopia ମୋ'ର ଜୀବନର ସାଥୀ ହୋଇ ରହେ ।

୨୧ । ୧ । ୭୪

କାଲି ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ Orr ଙ୍କ ସହିତ ଅଳ୍ପ କେତେ ଘଣ୍ଟା ସମ୍ପର୍କରେ ଆସି ଭାରି ଭଲ ଲାଗିଲା । ଆମ ଏଠାକାର ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆର ପ୍ରଶଂସା କରି କହିଲେ ଯେ, ସେଠି ଲୋକମାନେ ଭାରି ସୁଖରେ ଅଛନ୍ତି, ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ଢଙ୍ଗରେ ସଯୋଜିତ ସେହି ଦେଶର ଗାଆଁ ଓ ସହର ଠିକ୍ ଛବି ପରି ଦେଖାଯାଏ, ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର ସେହି ଦେଶକୁ ଅବଶ୍ୟ ଯିବା ଉଚିତ । ଆପଣା ଦେଶର ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ Orr ହୁଏତ ଗୌରବ ଅନୁଭବ କରିଥାନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ ଅପର ମୁଖରେ ତାଙ୍କ ଦେଶର ପ୍ରଶଂସା ତାଙ୍କୁ ଟିକିଏ ଅଶ୍ୱସ୍ତ କରି ପକାଇବା ପରି ମନେହେଲା । ସେ କହିଲେ, ହଁ, ଧନ ତାଙ୍କ ଦେଶରେ ବହୁତ ଅଛି । ତାଙ୍କ ଦେଶରେ ମଣିଷ ଅନେକ ପଇସା କମାଉଛି, ଅନେକ ସୁଖସମ୍ଭୋଗର ଆୟୋଜନ ଜମାଇ ରଖିଛି । କିନ୍ତୁ ଜୀବନର ମାନବିକ ଦିଗରେ ସେଦେଶର ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ସମାଜ ଯେତେ ଆଗେଇ ପାରିଥାନ୍ତା, ସେ ସେତେ-ଦୂର ଆଗେଇ ପାରିନାହିଁ । ଜାତୀୟ ଜୀବନର ଅଧିକରୁ ଅଧିକ କ୍ଷେତ୍ର ଦିନକୁ ଦିନ ସେଠି ବ୍ୟାପାର—ଓ ବିପଣିବ୍ୟାୟୁର କବଳରେ ପଡ଼ିବାରେ ଲାଗିଛି । ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାରେ ଯେ କୌଣସି ଏକ ମହତ୍ତର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରହିଛି, ସୁଖସମ୍ଭୋଗ ଓ ସମ୍ପତ୍ତି ସଞ୍ଚୟର ଅତିରିକ୍ତ ଯେ ଜୀବନର ଆନ୍ତର୍ଗତ ଭୂମିକୁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଦେବା ଭଳି ଆଉ କୌଣସି ସମ୍ପଦ ରହିଛି, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ Orrଙ୍କ ମତରେ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆର ଅଧିବାସୀ ତାହା କ୍ରମେ ଭୁଲିଯିବାକୁ ବସିଛି । ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆର ଜୀବନରେ ସେହି ଦିଗର ଦ୍ୱାରଟି ଯେପରି କ୍ରମେ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଉଛି । ଜଣେ ନୀତିବାଦୀ ହିସାବରେ ସମାଜକୁ ଭ୍ରଷ୍ଟ ବା ପତିତ ବୋଲି କହି ଶ୍ରୀ Orr କାହାର ବିଚାର କରିବାକୁ ଚାହୁଁନଥିଲେ । ଧନ ଓ ସାଧନରେ ସମ୍ପନ୍ନ ସଭ୍ୟ ଓ ସୁଖଭୋଗୀ ମଣିଷ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆରେ ଯେ କ୍ରମେ ଧନସମ୍ପତ୍ତି ଉପରୁ ଆଖି ଫେରାଇ ଆତ୍ମନିରୀକ୍ଷଣ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରୁଛି, ମଣିଷ ହିସାବରେ ଆପଣାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଆବଶ୍ୟକତା ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ଅଧିକ ଅନୁଧ୍ୟାନ ଦେବାଲାଗି ଯେ ସେ ଏକପ୍ରକାର ଅସନ୍ତୋଷ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲାଣି, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ Orrଙ୍କର କଥାରୁ ମୁଁ ସେହି ସତ୍ୟର ହିଁ ପ୍ରମାଣ ପାଇଲି । ଭାରତ ପରି ଦରିଦ୍ର ଦେଶରେ ସେହି ଦିଗଟି ବିଷୟରେ କିଏ ସହିତ ଭାବିବାର ଅବସର ବା କାହିଁ ?

୨୨ । ୧ । ୭୫

ଫିନ୍‌ଲାଣ୍ଡ୍‌ର Rolf Arnkilଙ୍କ ବିଷୟରେ ଗତ ବର୍ଷ ସେହି ଦେଶରେ ଥିଲାବେଳେ ମୁଁ କେତେ କଥା ଶୁଣିଥିଲି । ତାଙ୍କର ଲେଖା ବହି ଦେଖିଥିଲି, ନାନା ମୁଖରୁ ତାହାର ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣିଥିଲି । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ କଥୋପକଥନ ବେଳେ କେତେଥର ସେଠି ବନ୍ଧୁମାନେ ମତପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ଯେ, ମୋ'ର ଚିନ୍ତାଧାରା Arnkilଙ୍କର ଚିନ୍ତାଧାରାର ସୂଚନା ଦେଉଛି । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର କୌଣସି ବହି ମୁଁ ପଢ଼ିନାହିଁ । ଫିନ୍‌ଲାଣ୍ଡରେ ଥିବାବେଳେ ତାଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରିବାର କୌଣସି ଅବସର ମଧ୍ୟ ମୁଁ ପାଇନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଦେଶକୁ ଫେରିଆସିବା ପରେ ଗତ ବରଷଟା ଯାକ ଅନେକ ଥର ମୁଁ ତାଙ୍କର କଥା ଭାବିଛି । ତାଙ୍କ ସହିତ ଅଧିକ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିବାର ବାସନାରେ ମୁଁ ତାଙ୍କର ଠିକଣା ଯୋଗାଡ଼ କରି ଆଣିଛି । ଏବଂ ଏହିବର୍ଷ ତାଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପର୍କର ସୂତ୍ର ଯୋଡ଼ିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବରଷର ପ୍ରଥମ ଦିନ ମୁଁ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଚିଠି ମଧ୍ୟ ଲେଖିଛି । କିନ୍ତୁ, ମୋ'ର ଏହି ସତ୍ୟବାସନା ସଫଳ ହେବାର ନଥିଲା । ମୋ'ର ଚିଠି ପହଞ୍ଚିବାର ମାସକ ଆଗରୁ ଯେ ସେ ଏହି ସଂସାର ଛାଡ଼ି ଚାଲି ଯାଇଛନ୍ତି, ଏବେ ଏକ ଚିଠିରେ ତାଙ୍କର ଧର୍ମପତ୍ନୀ ମୋ' ପାଖକୁ ଏହି ଖବର ଜଣାଇଛନ୍ତି । ସତେଯେପରି ମୋ'ର ଜଣେ ଆପଣାର ଲୋକ ମୋତେ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ, ସେହି ଦିନଠାରୁ ମୁଁ ଠିକ୍ ଏହିପରି ଅନୁଭବ କରୁଛି । ମନେ ହେଉଛି, ମୁଁ ଯେପରି ଏହିକ୍ଷଣି ଫିନ୍‌ଲାଣ୍ଡକୁ ଉଡ଼ି ଚାଲିଯାଆନ୍ତି;—ତାଙ୍କର ପତ୍ନୀଙ୍କ ପାଖରେ ଅତି ଆପଣା ଲୋକ ପରି ଘଡ଼ିଏ ଚୁପ୍ ହୋଇ ବସିଆସନ୍ତି, ତାଙ୍କର ସନ୍ତାନମାନଙ୍କ ସହିତ ଘଡ଼ିଏ ଖେଳି ଆସନ୍ତି । ଦେଶ ଓ ଦୂରତାର ବାଧା ନମାନି ଏ ମାୟା କାହିଁକି ଲାଗିଯାଏ, କିଏ ଏ ମାୟା ଲଗାଏ, ଦୁଇଦିନର ମଣିଷକୁ ଏତେ ସୌଭାଗ୍ୟ ମିଳେ ବା କାହିଁକି ?

୨୩ । ୧ । ୭୫

ଚାହିଁଲେ ବାଟ ଦିଶିଯାଏ, ଡ଼ାକିଲେ କବାଟ ଖୋଲିଯାଏ, ଆପଣାକୁ ସମର୍ପି ଦେବାକୁ ତିଆରି ହୋଇଗଲା ମାତ୍ରକେ ତେଣୁ କାହାର 'ତଥାସ୍ତୁ' ଆଶୀର୍ବାଦ ହୋଇ ଜୀବନ ପଥରେ ପୁଷ୍ପ ବୃଷ୍ଟି କରେ । ଆଗକୁ ପାହୁଣ୍ଡ ପକାଇବାର ବାସନା ହେଲେ ହିଁ ପାଦ ଭିତରେ ଶକ୍ତି ଭରିଯାଏ, ହୃଦୟ ଭିତରେ ଶକ୍ତି ଭରି-ଉଠେ, ବକ୍ଷର ଭିତରେ ବିଶ୍ୱାସ ଭରିଉଠେ । କୌଣସି ସହଜ ଆଶୀର୍ବାଦର ଖର ପ୍ରବାହରେ ଭାସିଯାଇ ମୁଁ ଏପରି କହୁନାହିଁ । ଆପଣାର ଅନୁଭୂତିରୁ ହିଁ କହୁଛି । ଆପଣାକୁ ଦୁର୍ବଳ ବୋଲି କହି ମୁଁ ସେତେବେଳ ଯାଏ ବସି ରହୁଛି, ସେତେବେଳ ଯାଏ ମୁଁ କୌଣସି ସ୍ୱେଚ୍ଛା-ସମର୍ପିତ ବାଟରେ ପାହୁଣ୍ଡ ପକାଇବାକୁ

ଚାହିନାହିଁ । ଆପଣାକୁ ନାନା ସଂଶୟର ଜାଲ ଭିତରେ ଘୁରାଇ ବୁଲାଇ ଅକର୍ମର ନାନା ଦର୍ଶନ ମୁଁ ଯେତେବେଳ ଯାଏ ଶୁଣି ବସିଚି, ସେତେବେଳ ଯାଏ ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସର ସହିତ ବାଟ ଚାଲିବାକୁ ନିର୍ଭୟ ହୋଇନାହିଁ । ପୁଣି ଆପଣାର ଅପାରଗତା ଲାଗି ଆପଣାକୁ ଯେତେବେଳ ଯାଏ ଧିକ୍କାର ଦେଇଚି, ସେତେବେଳ ଯାଏ ମୁଁ ପ୍ରଧାନତଃ ଆପଣାର ଅପାରଗତା ଗୁଡ଼ାକରୁ ହିଁ ଆପଣାର ସମସ୍ତ ବିଗ୍ରହ କରି ବସିଚି । ମୋ'ର ଭିତରେ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଯେଉଁ ଆକାଂକ୍ଷା ରଖିଚି, ସେହି ଅନୁସାରେ ବୁଢ଼ା, ଯୁବକ ବା ବାଳକର ଦର୍ଶନ ଲାଭ କରିଚି । ହୃଦୟର ଚାହିଦା ଅନୁସାରେ ଶରୀରର ବଳ ଓ ସାମର୍ଥ୍ୟ ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିବା ଓ ହ୍ରାସ ହୋଇ ଯିବାପରି ମନେ ହୋଇଚି । ସ୍ୱପ୍ନ ଛାଡ଼ି ଗଲେ ମୁଁ ବୁଢ଼ା ହୋଇ ଯାଇଚି, ମୋ'ର ବିଶ୍ୱାସ କମି ଯାଇଚି, ମଣିଷ ମେଳରେ ଡ଼ର ମାଡ଼ିଚି, ଏପରିକି ହାତଗୋଡ଼ ଅବଶ ମଧ୍ୟ ଲାଗିଚି । କିନ୍ତୁ ସ୍ୱପ୍ନ ଲାଗିଥିଲେ ବିଶ୍ୱାସ ଲାଗି ବହି ପଢ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିନାହିଁ, ତିଆରି ହେବାଲାଗି ଆପଣାକୁ ଶାସିବାକୁ ପଡ଼ିନାହିଁ ।

୨୪ । ୧ । ୭୫

କାହିଁ, ଏତେ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଓ ବିଫଳତା ସତ୍ତ୍ୱେ ଜୀବନରେ କୌଣସି ବିତୃଷ୍ଣା ଆସିଲାନାହିଁ ତ ! ତେଣୁ ଏହି ଜୀବନଟା ଅସାର ବୋଲି ମୁଁ ଦର୍ଶନ କରି ବୁଲିବି କେତେବେଳେ ? ଜୀବନକୁ ମାୟା ବୋଲି କହିଲେ, ଜଗତକୁ କେବଳ ଭ୍ରମ ବୋଲି କହିଲେ ମୁଁ ଆପଣା ଆଖିକୁ ହିଁ ନିନ୍ଦା କରିବି, ଆପଣାର ହୃଦୟକୁ ହିଁ ନିନ୍ଦା କରିବି । ମୋ'ର ସବୁ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ସତ୍ତ୍ୱେ ମୁଁ ତଥାପି କହିବି ଯେ, ବହିରେ ପଢ଼ିଥିବା ଜୀବନର ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୋ'ର ଜ୍ଞାନଠାରୁ ଆପଣାର ହୃଦୟକୁ ହିଁ ମୁଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଧିକ ବିଶ୍ୱାସ କରିଆସିଚି । ମୋ'ର ଜୀବନ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ବାଟରେ ଚାଲିଚି, ଯେଉଁ ବାସନାଗୁଡ଼ାକ ମୋତେ ବାଟ ଦେଖାଉଚି, ସେହି ବାଟ ଓ ସେହି ବାସନାକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ରହିଥିବା ଯାଏ ମୋ'ର ଉକ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ ଦିନକୁ ଦିନ ବଢ଼ିବାରେ ହିଁ ଲାଗିଥିବ, କିନ୍ତୁ କମି ଯିବ ନାହିଁ । ଏବଂ ଏହି ବିଶ୍ୱାସକୁ ନେଇ ସଂସାରର ଦୋକାନରେ ମୁଁ ଯଦିବା ହାରି ମଧ୍ୟ ଯାଏ, ତେବେ ଜୀବନରେ ହାରିଗଲି ବୋଲି କଦାପି କୁହାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ସବୁଦିନର ସକାଳ, ଗଛ, ପତର, ଫୁଲ, ଫଳ ମୋ'ର ଆପଣା ଭିତରେ କେତେ ସାନ୍ନିଧ୍ୟର ଅନୁଭୂତି ଭରାଇ ଦେଇଯାଏ କାହିଁକି ? ଅନେକ ସମୟରେ ମଣିଷ 'ସହିତ ଏକତ୍ର ହୋଇ ସବୁ ଜନ୍ମର ସବୁ ସଙ୍ଗଲାଳସାକୁ ସାର୍ଥକ କରି ଦେବାପରି ମନେହୁଏ କାହିଁକି ? ସୁନ୍ଦର ପ୍ରକୃତି, ସୁନ୍ଦର ମଣିଷ, ସୁନ୍ଦର ସକାଳ, ମୋତେ ସୁନ୍ଦର ଜୀବନର ପ୍ରେରଣା ଦେଇଯାଏ କାହିଁକି ? ମୋ'ର ସବୁ କ୍ଷତ ଓ ବିଚ୍ଛିନ୍ନତାକୁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଦେଇ ଯାଏ କାହିଁକି ? ବିସ୍ମୟରେ

ବଢ଼ିଲେ କୁଆଡ଼େ ଅନେକେ ବାସ୍ତବବାଦୀ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଜୀବନସମ୍ବନ୍ଧର ସବୁ ଖିଅ ଛିଡ଼ାଇ କେବଳ କ୍ଷଣକ୍ଷଣର ଲାଭହାନିରୁ ଜୀବନର ବିଚାର କରନ୍ତି । ମୋ'ର ବୟସ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୋ'ର କେତେ ଛିନ୍ନ କ୍ଷଣ ଏକାଠି ଏକ ବିଶ୍ୱାସର ଖିଅରେ ଯୋଡ଼ି ହୋଇ ଯାଉଚି କାହିଁକି ?

୨୫ । ୯ । ୭୫

ଆମ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନର ଛାତ୍ର, ଏଇଠୁ ଓଭରସିଅର ପାସ୍ କରି ଯାଇ-ଚନ୍ତି । କାଲି ତାଙ୍କର ଗାଆଁରେ ତାଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ ହେଲା । ଗତ ସାତବର୍ଷ ହେଲା ସେ ବିହାରର କୌଣସି ନଦୀ ଯୋଜନାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଚନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ କେତେଦିନ ଲାଗି ଛୁଟିରେ ଘରକୁ ଆସିଚନ୍ତି । ଆମେ ତାଙ୍କ ଗାଆଁ ପୋଖରୀରୁ ମାଛ ଧରି ଯାଇଥିଲୁ, ସେ ସେହି ସୁଯୋଗରେ ଆମ ସହିତ ଦୁଃଖସୁଖ ହେଉଥିଲେ । ନାନା କଥା ଭିତରେ ସେ କହିଲେ ଯେ, ତାଙ୍କ ବିଭାଗର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ହାକିମ ହେଉଚନ୍ତି ବଙ୍ଗାଳି, ତେଣୁ ମଝିରେ ମଝିରେ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ମାଛ କିଣି ପଠାଇବାକୁ ପଡ଼ୁଚି । ଆଜିକାଲି ତ ସବୁଠି ଏକଥା ଚାଲିଚି । ତାଙ୍କ ବିଭାଗରେ ମଧ୍ୟ ଚାଲିଚି । ନଦେଲେ ନହୁଏ । ଅର୍ଥାତ୍, ଆପଣାର କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ କର୍ମ ହେଉଚି ବଡ଼ରୁ ତହୁଁ ବଡ଼ ହାକିମମାନଙ୍କୁ ଖୁସୀ କରି ରଖିବା । ତେବେଯାଇ ହାକିମ ସଦୟ ରହିବେ, କାମ ନକଲେ ବା ଚୋରି କଲେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଅସୁବିଧା ବା ବିପଦର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଏହି କହିବା ଭିତରେ କୌଣସି ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ହିଁ ନଥିଲା । ମଝିରେ କଥାଗୁଡ଼ାକୁ ଅଧିକ ନିର୍ଭୟ ବା ସମର୍ଥନ ଦେଲାପରି ମୁହଁରୁ 'ଖିଲ୍ ଖିଲ୍' ହସ ବାହାରି ଯାଉଥିଲା । ମୁଁ ଭାବୁଥାଏ, ପନ୍ଦର କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ କୌଣସି ପ୍ରାକ୍ତନ ଛାତ୍ର ତା'ର ଶିକ୍ଷକ ଆଗରେ ଆପଣାର ଅକର୍ମଗୁଡ଼ାକୁ ଏପରି ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ କହି ପାରୁଥିଲା କି ? ଏହି ଭଦ୍ରଲୋକ ଆମରି ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନରୁ ଶିକ୍ଷା ଓ ତାଲିମ ପାଇ ଯାଇଚନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦେବାରେ ଆମେ ସଫଳ ହୋଇଚୁ ବୋଲି କହି ପାରିବୁ କି ? ଆମ ଶିକ୍ଷା-ଦାନ ସଫଳ ହୋଇଚି କି ? ସେ ତ ବେଶ୍ ସମାଜର ଦୁର୍ନୀତି ସହିତ ନିଜକୁ adjust କରି ନେଇଚନ୍ତି । ଆମ ଦେଶର ସଫଳ ଓ ଚତୁର ବର୍ଗ ଭିତରେ ସାମିଲ ହୋଇ ପାରିଚନ୍ତି । ତେବେ ଶିକ୍ଷା କୋଉଁଠି କ'ଣ ବଦଳାଇଲା ?

୨୭ । ୯ । ୭୫

ଏ ଦେଶଲାଗି ରାଜନୈତିକ ସ୍ୱାଧୀନତା ଅବଶ୍ୟ ଦରକାର ଥିଲା । ଏ ଦେଶ ଲାଗି ପ୍ରଜାତାନ୍ତ୍ରିକ ଶାସନପଦ୍ଧତି ଅବଶ୍ୟ ଦରକାର ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେଇଥିରେ

ଦେଶର ଯାତ୍ରା ସରି ଯିବନାହିଁ । ଆଜି ପତାକାତଳେ ଠିଆ ହୋଇ ମୁଁ ଏହି ଅସରନ୍ତି ଯାତ୍ରା ଓ ଅସରନ୍ତି କାର୍ଯ୍ୟର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିଲି । ଯେତିକ ସମାଲୋଚନା-ମୂଳକ ଭାବରେ ମୁଁ ଏହି ଦେଶକୁ ଦେଖିବାକୁ ଯାଉଛି, ସେତିକ ବେଶୀ ଏହି ଦେଶରେ ମୋ'ର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରସାରିତ ହୋଇ ଯିବାପରି ମୁଁ ଅନୁଭବ କରୁଛି । ସେତିକ ବେଶୀ ଏହି ଜୀବନଟା କେଉଁ ମହାପ୍ରସ୍ଥାନର ଅନନ୍ତ ଯାତ୍ରାରେ ପ୍ରଧାନତଃ ଏକ ସମର୍ପଣପର୍ବ ବୋଲି ହିଁ ମନେ ହୋଉଛି । ଏ ଦେଶ ଛାଡ଼ି ପଳାଇବାକୁ ବସିଲେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ପଳାଇ ଯିବାର କ୍ଷେତ୍ର କେଉଁଠିହେଲେ ମିଳିବ ନାହିଁ । କାରଣ ମୋ'ର ଚେର ଏହି ଦେଶର ମାଟି ସହିତ ବନ୍ଧାହୋଇ ରହିଛି । ଏହି ଦେଶର ନାନା ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟକୁ ଆପଣା ହାତରେ ବଦଳାଇବାରେ ହିଁ ମୋ'ର ସୌଭାଗ୍ୟ ନିହିତ ହୋଇ ରହିଛି । କେବଳ ମୋ'ର ଗୋଟିଏ ଦେଶରେ ନୁହେଁ, ସକଳ ପୃଥିବୀର ଯାବତୀୟ ଦୁର୍ଗତି ସତ୍ତ୍ୱେ ତଥାପି ସୁନ୍ଦରତର ଜୀବନର ସଙ୍କଳ୍ପ ନେଇ ବାଟ ଖୋଲିବାରେ ହିଁ ଜୀବନର ସୁଖ ଓ ସମ୍ଭୋଗ ନିହିତ ରହିଛି । ତେଣୁ ମୁଁ ଏ ଦେଶର ନିନ୍ଦା କରିବି ନାହିଁ । ମୁଁ ଅସାଧୁତା ଓ ଅନ୍ୟାୟର ହିଁ ନିନ୍ଦା କରିବି, ଏ ଦେଶ ମଣିଷର ନିନ୍ଦା କରିବିନାହିଁ, କେବଳ ଆଳସ୍ୟର ହିଁ ନିନ୍ଦା କରିବି, ମଣିଷର ଦ୍ୱାରକୁ କିଳି ରଖିଥିବା ନାନା ମୋହାବରଣର ନିନ୍ଦା କରିବି । ମୋ'ଭିତରେ ଥିବା ଅସାଧୁତା, ଅନ୍ୟାୟାଗ୍ରହ, ଆଳସ୍ୟ ଓ ମୋହାବରଣର ହିଁ ନିନ୍ଦା କରିବି । ଏ ଦେଶରେ ମୁଁ ମଣିଷ ହିଁ ହେବି ।

୨୭ । ୧ । ୭୫

ପୁରସ୍କାର ପାଇବି ବୋଲି ମୁଁ ବହି ଲେଖୁନଥିଲି । ପୁରସ୍କାର ପାଇବାର ଆଶା ରଖି ମୁଁ କେବେହେଲେ କୌଣସି ବହି ଲେଖିନାହିଁ । ଲେଖିବାରେ ହିଁ ମୁଁ ଲେଖିବାର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ପୁରସ୍କାର ପାଇଯାଇଛି । ଲେଖିବାର ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଟାଳି ଦେଇ ନପାରୁଛି,କେବଳ ସେତିକ ବେଳେ ହିଁ ମୁଁ ଲେଖିବାକୁ ଯାଇଛି । ଏହି ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ପ୍ରଧାନତଃ ଏକ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଆବଶ୍ୟକତା ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ । ଅବଶ୍ୟ ବାହାର ସହିତ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତରର ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିଛି । ବାହାରର ଆହ୍ୱାନକୁ ଯିଏ ଶୁଣିବାଲାଗି ସମର୍ଥ ନୁହେଁ, ସେ କଦାପି ଅନ୍ତର୍ଗତ-ଆହ୍ୱାନକୁ ଅନୁଭବ ମଧ୍ୟ କରି ପାରିବନାହିଁ । ଆପଣା ଭିତରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ରହିଥିବା ମନ ବା ହୃଦୟ କଦାପି କୌଣସି ଆହ୍ୱାନର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବନାହିଁ । ବାହାରର ଆକାଶ, ଆଲୋକ ଓ ପବନ ଭିତରେ ଆପେ ଭରିଉଠି ଓ ଦଣଦଣ ଭରାଇଦେଇ ଫୁଟିବାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଆହ୍ୱାନ ମାନି ଯେପରି ଫୁଲ ଫୁଟିଉଠେ, ଠିକ୍ ସେହିପରି ଏକ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଆହ୍ୱାନ ମାନି ମୁଁ ଲେଖେ । ମୁଁ ଠିକ୍ ସେହିପରି

ଭରିବାକୁ ଚାହେଁ ଓ ଭରାଇ ଦେବାକୁ ଚାହେଁ । ଏହି ଦ୍ୱିବିଧ ଧର୍ମ ଯେଉଁଠି ଗୋଟିଏ ସଙ୍ଗମରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ । ସେହିଠାରେ ହିଁ ସକଳ କଳାତ୍ମକ ସୃଷ୍ଟି ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ବଜାର ଲାଗି ସେହି ସାହିତ୍ୟ ଲେଖେନାହିଁ, ତଥାପି ସାହିତ୍ୟ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେବାକୁ ସାହିତ୍ୟକୁ ବଜାର ହିଁ ଯିବାକୁ ପଡ଼େ । ଯେଉଁ ଆବଶ୍ୟକତାର ଆହ୍ୱାନ ମାନି ମୁଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲେଖି ଆସୁଥିଲି, ଏହି ପୁରସ୍କାର ସେହି ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ବଢ଼ାଇଦେଇଛି ।

୨୮ । ୧ । ୭୫

ଲେଖିବା ପଛରେ ମୋ'ର ଆଉଗୋଟିଏ ଆଶା ମଧ୍ୟ ଜାଗ୍ରତ କାମ କରି ଆସିଛି । ମୁଁ ଯାହା ଲେଖିବି, ତାହାକୁ ଯେପରି ମୁଁ ସର୍ବସମକ୍ଷକୁ ଆଣି ପାରିବା ଲାଗି ସମର୍ଥ ହୋଇ ପାରିବି । ଅର୍ଥାତ୍, ତାହାକୁ ଯେପରି ପ୍ରକାଶ କରି ପାରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇ ପାରିବି । କାରଣ, ଆପଣାକୁ ପ୍ରକାଶିତ କରିବାଲାଗି ମଧ୍ୟ ସର୍ବସମକ୍ଷରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେବାକୁ ବୁଝାଏ । ମୁଁ ଭାବି ଯାଉଥିବି, ନାନା ସୃଜନର ନାନା କ୍ରିୟା ଓ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାର ଆନ୍ଦୋଳନରେ ବିହ୍ୱଳ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ରହିଥିବି । କିନ୍ତୁ ଏସବୁକୁ ଆଉ କାହାର ଆଗରେ କହି ନପାରିଲେ ଏହିସବୁର କରିଆରେ ମୁଁ ଆପଣାକୁ ପ୍ରକାଶିତ କରୁଚି ବୋଲି କିପରି କହି ପାରିବି ? କୌଣସି ଦେଶ ବା ଗୋଷ୍ଠୀର ତା'ର ଲେଖକ ପ୍ରତି ଅନ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଛି ବୋଲି ମୁଁ ଦାବୀ କରିବାକୁ ଯିବିନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଏତିକି କହିବି ଯେ, ସର୍ବସମକ୍ଷରେ ଆପଣାକୁ ପ୍ରକାଶିତ କରିବା ଲାଗି ଓ ଅନେକଙ୍କ ସହିତ ଆପଣାର ଅନୁଭୂତିକୁ ଏକ ନୂତନ ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ପରିବେଶରେ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ସମାଜ ତା'ର ଲେଖକ ଲାଗି ଯଥେଷ୍ଟ ଅବସର ଓ ପରିସର ଯୋଗାଇଦେବ, ଏହା ହିଁ ସମାଜ ପାଖରେ ଲେଖକର ସର୍ବନିମ୍ନ ଦାବୀ ହେବା ଉଚିତ । ପ୍ରଧାନତଃ ଏହାରି ଦ୍ୱାରା ହିଁ ସମାଜ ଆପଣା ଲେଖକୁ ସମୁଚିତ ଭାବରେ ପୁରସ୍କୃତ କରି ପାରିବ, ଏହାରି ଦ୍ୱାରା ହିଁ ସେ ଲେଖକକୁ ଆହୁରି ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଲାଗି ଅଧିକ ପ୍ରେରଣା ଦେଇ ପାରିବ । ଆଜି ଆପଣା ସମାଜ ପାଖରୁ ମୋ'ର ଏତିକି ଦାବୀ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଉଚି । କାରଣ ମୁଁ ବଞ୍ଚିରହିବାକୁ ଚାହେଁ; ଲେଖକ ହିସାବରେ ବଞ୍ଚି ରହିବାକୁ ଚାହେଁ, ମୁଁ ଏହି ସମାଜର ଲେଖକ ହିସାବରେ ବଞ୍ଚି ରହିବାକୁ ଚାହେଁ ।

୨୯ । ୧ । ୭୫

କାଲି ମୋ'ର ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକ ବନ୍ଧୁ କହିଲେ ଯେ, ଜୀବନରେ ମୋ'ର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ପ୍ରଧାନତଃ ଏକ Negative ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ । ଜୀବନକୁ ଭଲ ପାଇ ମୁଁ ଜୀବନ ଲାଗି ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୁଏ ବା ଜୀବନ ପ୍ରତି ବିରକ୍ତ ହୋଇ ମୁଁ ଜୀବନକୁ ଭର୍ତ୍ସି ଚୁଙ୍ଗ

ଦେବାକୁ ଆଗ୍ରହ ରଖିଥାଏ, ଏହା ଖାଲି ତାହାର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ପ୍ରମାଣ ଦେଇ ପାରିବ । ମୋ'ର ପରିଚିତ ଜଗତ ତାହାର ପ୍ରମାଣ ଦେଇପାରିବ, ନାନା ମଣିଷଙ୍କ ସହିତ ମୁଁ ସ୍ଥାପନ କରିଥିବା ସମ୍ପର୍କଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ତା'ର ପ୍ରମାଣ ଦେଇପାରିବ । ତଥାପି କାଲି ତାଙ୍କର ମନ୍ତବ୍ୟ ଶୁଣି ଟିକିଏ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗିଲା । ହୁଏତ ମୋ'ର ବ୍ୟବହାରରୁ ବା ମୋ'ର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରୁ ସେ ଏହିପରି ଏକ ସୂଚନା ପାଇଛନ୍ତି । ହୁଏତ ମୋ'ର ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାରେ ମୁଁ ମୋ'ର ଅସଲ ବାସନାଗୁଡ଼ିକୁ ଓ ଦୃଷ୍ଟି-କୋଣଗୁଡ଼ିକୁ ଠିକ୍ ଭାବରେ ପରିସ୍ଫୁଟ କରି ପାରିନାହିଁ, ଯାହା ଫଳରେ କି ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ ଯାହା ନୁହେଁ, ବାହାରକୁ ସେହି ଭ୍ରମଟା ହିଁ "ମୁଁ" ବୋଲି ଧରା ପଡ଼ି ଯାଉଛି । ଅନ୍ୟଜଣେ ମୋ' ବିଷୟରେ କ'ଣ ଭାବୁଛନ୍ତି, ଏହି କଥାଟା ମୋତେ ଅପ୍ରିୟ ଲାଗିଲା ବୋଲି ଯେ ମୁଁ ତାହାକୁ ଆଡ଼େଇ ଦେଇ ଚାଲିଯିବି, ବା ବିଚଳିତ ହୋଇପଡ଼ି ତାହାର ଖଣ୍ଡନ ବା ତାଙ୍କୁ ଦଂଶନ କରିବାକୁ ଯିବି, ମୋ'ର ଏ ସ୍ୱଭାବ ନୁହେଁ ! ଅବଶ୍ୟ ବନ୍ଧୁଜଣକ ମୋ'ଠାରେ କ'ଣ ଦେଖି ଏପରି ମନୋଭାବ ପୋଷଣ କଲେ, ସେକଥା ସେ ମୋତେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କହିନାହାନ୍ତି । ହୁଏତ ପରେ ସେ ମୋତେ ଏହି ବିଷୟରେ ଅଧିକ ସ୍ପଷ୍ଟ କରି କହିବେ, ମୋ'ର ଆଚରଣରୁ ଉଦାହରଣ ମଧ୍ୟ ଦେବେ । ସେତେବେଳେ ଆପଣାକୁ ଆଉଥରେ ନିରୀକ୍ଷଣ କରିବା ଲାଗି ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ଅବସର ପାଇବି । ଆପଣାକୁ ମୁଁ ଯେତେଦୂର ଜାଣେ, ନିଜକୁ ଲୁଚାଇ ରଖିବାରେ ମୁଁ କୌଣସି ଆନନ୍ଦ ପାଇ ପାରେନାହିଁ । ଆପଣାର ଖିଅ ମୋ'ର ଚାରିପାଖରେ ଥିବା ସଂସାର ଓ ମଣିଷଠାରୁ ଛିଡ଼ିଯିବାର ଶଙ୍କା ହେଲେ ହିଁ ମୁଁ ପ୍ରମାଦ ଗଣେ, ମୁଁ ଆହତପ୍ରାୟ ଅନୁଭବ କରେ ।

୩୦ । ୯ । ୭୫

ଏହି ଜୀବନକୁ ଭଲ ପାଇଛି, ତଥାପି ମୋ'ର ସକଳ ଶକ୍ତି ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଦେଇ ମୁଁ ଏହି ଜୀବନକୁ ସୁନ୍ଦରତର କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିବି, ଏହି ଶିକ୍ଷା ମୁଁ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଠାରୁ ପାଇଛି । ଗାନ୍ଧୀବିଚାରର ସମ୍ପର୍କରେ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଥମ କରି ଆସିଲି, ସେତେବେଳେ ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହୋଇ ନଥିଲା । ତେଣୁ, ପ୍ରଥମ ପରିଚୟର ସେହି ଉତ୍ସାହପର୍ବରେ ମୁଁ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ପ୍ରଧାନତଃ ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ନାୟକ ରୂପେ ଚିହ୍ନିଥିଲି । ଅବଶ୍ୟ ଏହା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଚୟ କଦାପି ନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏତିକି ପରିଚୟରେ ମୋ'ର ଏକ ବଡ଼ ଲାଭ ହୋଇଛି । ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ସକାଶେ ହିଁ ମୁଁ ରାଜନୀତିକୁ ଜୀବନନୀତି ଓ ଜୀବନଧର୍ମର ଏକ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଅଙ୍ଗ ବୋଲି ବୁଝିବାକୁ ଓ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଶିଖିଛି । ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ସକାଶେ ହିଁ ମୁଁ ରାଜନୀତିକ ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ମାନବିକ ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ସମାଜିକ,

ସାମୂହିକ ନ୍ୟାୟପ୍ରତିଷ୍ଠାର ଏକ ସୋପାନରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଶିଖିଛି । ଗାନ୍ଧୀ ସକାଶେ ହିଁ ଜାତୀୟତାବାଦର ଅନେକ ଅଫିମରୁ ଆପଣାକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖି ପାରିଛି । ରାଜନୀତିକ ଜୀବନ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜୀବନ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସମନ୍ୱୟମୂଳକ ସେତୁ ବାନ୍ଧିପାରିଲେ ଯେ ରାଜନୀତି ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜୀବନ ଉଭୟ ଶୁଦ୍ଧତର ହୋଇ-ପାରିବେ, ଗାନ୍ଧୀଜୀବନ ମୋତେ ଏହିକଥା ଶିଖାଇଛି । ଏହି ଶିକ୍ଷା ପଛରେ ଆଜି ସଂସାରର ବା ଏହି ଦେଶର ବହୁମତ ରହିଛି କି ନାହିଁ, ତାହା ଜାଣିବାର ଅପେକ୍ଷା ନକରି ମୁଁ ଏହି ଶିକ୍ଷାକୁ ହିଁ ମୋ' ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିର ଏକ ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ହିସାବରେ ରଖିବାଲାଗି ସତତ ଚେଷ୍ଟା କରି ଆସିଛି । ଗାନ୍ଧୀବିଗ୍ରହ ମୋତେ ଅନେକ ଅଳୀକ ପୂଜାର ଆଡ଼ମ୍ବରରୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଛି, ଅନେକ ପୌତ୍ତଳିକତାରୁ ବଞ୍ଚାଇଛି, ଗାନ୍ଧୀବାଦର ଅନ୍ଧପୂଜା କରିବାର ପ୍ରମାଦରୁ ବି ବଞ୍ଚାଇଛି ।

୩୧ ।୧ । ୬୫

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ସକାଳେ ଯେପରି କେଉଁଠାକୁ ତୀର୍ଥ ଦେଖି ବାହାରିଥିଲି ପରି ମନେ ହୁଏ । ପଛରେ ପଡ଼ି ରହିଥିବା ଗ୍ଲାନିଗୁଡ଼ାକ ଯେପରି କେଉଁ ପରମ ଇଚ୍ଛାର ସ୍ପର୍ଶରେ ପବିତ୍ର ହୋଇ ଯାଇଥାଏ । ଦିଗ୍‌ବଳୟର ଖୋଲ ଉପରେ କେଉଁ ମହାନ୍ ସମ୍ଭାବନା ଓ ମହାନ ସମ୍ମିଳନର ମନ୍ଦିର ଚୂଡ଼ା ମୋତେ ଆପଣାର ମଣିଷ ପରି ଡାକୁଥିବା ଭଳି ମନେହୁଏ । ବନ୍ଧ ପଡ଼ି ଜୀବନକୁ ବୁଝିବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ ହୁଏତ ମୁଁ ଜୀବନର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକୁ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ବୋଲି ମାନି ପାରୁନଥାନ୍ତି । ଆତୁର ମାନି ଜୀବନନୀତିରେ ଅବଗାହିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ ହୁଏତ ମୁଁ ଆପଣାର ସମର୍ପଣ,— ଇଚ୍ଛାକୁ ଏତେ ସହାନୁଭୂତି ସହିତ ବୁଝି ପାରୁନଥାନ୍ତି । ଏହି ପୂର୍ବ ଦିଗରେ ରହିଛି ବା କ'ଣ ? ଫାଟିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହୋଇ ଆସିଥିବା ଏହି ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ରହିଛି ବା କ'ଣ ? ସେହି ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଦେଲି ବେଳକୁ ସତେଅବା ଆପଣା ଭିତରକୁ ଚାହିଁ ଦେଲାପରି ମନେ ହେଉଛି, ଆପଣା ଭିତରେ ମୋତେ ସତତ ଜନ୍ମ ଦେଉଥିବା ଜନନୀ ଆଡକୁ ଅନାଇ ଦେଲାପରି ମନେହେଉଛି । କେତେ ବର୍ଷ ଧରି ମୁଁ ଏହି ସକାଳକୁ ନ ଦେଖିଲି, କେତେ ବର୍ଷ ଧରି ମୁଁ ଏହି ସକାଳର ବେଢ଼ା ଭିତରକୁ ଆସି କେଉଁ ଦେବତାର ପ୍ରସାଦ ଲାଭ ନକଲି ! ବହିର ନିନ୍ଦା ମୁଁ କରିବି ନାହିଁ, ଆତୁରର ନିନ୍ଦା ମଧ୍ୟ କରିବିନାହିଁ । ବହିରଂସ୍ଥାନ ମୋ' ଜୀବନରେ ଅନେକ ରହିଛି, ଆତୁରର ସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । କିନ୍ତୁ ଏହି ତୀର୍ଥଯାତ୍ରାର ଆସ୍ୱାଦନ ହିଁ ମୋତେ ଜୀବନଯାତ୍ରାର ସର୍ବଲକ୍ଷ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଆନନ୍ଦ ଦେଇଯାଇଛି । ବାଟରେ ଚାଲିବାର ଆନନ୍ଦ ହିଁ ମୋତେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ନିର୍ଭର ଦେଇ ଯାଉଛି । ଏହି

ଈଶ୍ୱର ମୋତେ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଚ, ଏହି କାର୍ଯ୍ୟର ମୋତେ ଅଶେଷ ଘରର ଉତ୍ତରାଧିକାର ଆଣି ଦେଇଚ ।

୧ । ୨ । ୭୫

'ଜୀବନ-ବିଦ୍ୟାଳୟ' ଲେଖିଲାବେଳେ ମୁଁ କାହାରିଠାରୁ କିଛି ଆଶା କରି କିଛି ଲେଖିନଥିଲି । ଜୀବନ ବିଦ୍ୟାଳୟର ସାଥୀ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ସହିତ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଏକ ଭାବଭୂମିରେ ସମ୍ମିଳିତ ହେବାକୁ ହିଁ ମୁଁ ଏହା ଲେଖିଥିଲି । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଯାହାସବୁ ଲେଖୁଥିଲି, ସେସବୁ ଯେ ଦିନେ ଛପା ହେବ, ତାକୁ ଉଚ୍ଚ ପଦରେ ରହିଥିବା ଗୁଣୀମାନେ ଯେ ଆଦର କରିବେ ଓ ତାହାକୁ ପୁରସ୍କୃତ କରିବେ, ଲେଖିଲାବେଳେ ଏକଥା ମଧ୍ୟ ମୋ'ର ମନରେ ନଥିଲା । ଶିକ୍ଷକ ହିସାବରେ ମୁଁ ଆପଣାର ଅତି ପ୍ରିୟ ଭୂମିରେ ସମର୍ପିତ ହୋଇ ରହିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲି, ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ହିସାବରେ ମୋ'ଠାରୁ ଅଧିକ ଗ୍ରହଣଶୀଳ ବୟସର ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ସହିତ ମୁଁ ଜୀବନକୁ ଅଧିକ ନୂତନପୁଣ ଭାବରେ ଅନୁଭବ ଓ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲି । ସେଥିଲାଗି ନାନାପ୍ରକାର କ୍ଷେତ୍ର ଖୋଜି ସେଠାରେ ଆପଣାକୁ ପ୍ରକାଶିତ ଓ ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ କରି ପାରିବାରେ ସେତେବେଳେ ମୋତେ ଏତେ ବେଶୀ ଆନନ୍ଦ ମିଳୁଥିଲା । ଆଜି ମଧ୍ୟ ପଛକୁ ଅନାଇ ଅନୁଭବ କରି ପାରୁଚି ଯେ, ମୋ' ଜୀବନର ସେହି ସକଳ ଉତ୍ସାହ ପୁରୁଣା ହୋଇ ଯାଇନାହିଁ । ଜୀବନଚ ସେହି ସଖ୍ୟଲାଳସା ତା ସମର୍ପଣ—ବାସନା ଆଜି ମଧ୍ୟ ବହୁବିଧ ବାଟରେ ମୋ'ର ଦିଗ୍‌ନିର୍ଣ୍ଣୟ ଯନ୍ତ୍ର ହୋଇ ରହିଚ । ଏହିପରି ବାଟ ଚାଲିବାକୁ ପସନ୍ଦ କରି ହୁଏତ ସଂସାରର ବଜାରରେ ଅନେକ କ୍ଷତି ସହିଚ, ନାନା ପ୍ରତିଯୋଗିତାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ହୁଏତ ମୁଁ ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ଉପଯୁକ୍ତ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ପରିଗଣିତ ହୋଇନାହିଁ ; କିନ୍ତୁ ତେଣେ ଜୀବନ ପରିପୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଚାଲିଚ, ହୃଦୟ ଭରି ଭରି ଯାଇଚ,—ଚାଲିବା ବାଟକୁ କେବଳ ଏକ ବାଟ ବୋଲି ନୁହେଁ, ମୁଁ ତାକୁ ଆପଣାର ବାଟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ଶିଖିଚ, ଆପଣାର ବାଟ ବୋଲି ମୁଁ ତାକୁ ଭଲ ପାଇ ଶିଖିଚ । 'ଜୀବନ-ବିଦ୍ୟାଳୟ'ରେ ଏହି ଭଲ ପାଇବାର ଭେଟି ଦିଆଯାଇଚ, ଜୀବନର ଦେବତା ପାଖରେ ଦିଆଯାଇଚ ।

୭ । ୨ । ୭୫

ଗୋଟାଏ ବହି ଲେଖିଥିବା ସକାଶେ ମୋତେ ପୁରସ୍କାର ଦିଆଗଲେ ସେତିକରେ ସବୁ କାମ ଶେଷ ହୋଇ ଯାଏନାହିଁ । ସାହିତ୍ୟ କହିଲେ ଯେଉଁମାନେ କେବଳ ଲେଖିବା, ସଭାହ କରିବା ଓ ସେଥିଲାଗି ଆଦର ପାଇବା ବୋଲି ବୁଝନ୍ତି, ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ଆଖିରେ ସାହିତ୍ୟିକ ଭଳି ଦିଶିବାକୁ ପ୍ରକୃତରେ ପ୍ରମାଦ ଗଣେ ।

ମୋ'ର ଜୀବନର ପାଖୁଡ଼ା ପ୍ରକାଶିତ ହେବା ପରେ ମୋ'ର ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ଚାଲିଥାଉ, ଏହାଠାରୁ କମ୍ ହେଲେ ମୁଁ ସାହିତ୍ୟ ବିଷୟରେ ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ପାରେନାହିଁ । କୌଣସି ପ୍ରକାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟହୀନ ବା ଆକାଂକ୍ଷାହୀନ ଭାବରେ ବଢ଼ିଆ ଶୈଳୀ ଦେଖାଇ କିଛି ଲେଖି ପକାଇଲେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଦକ୍ଷତା ପ୍ରକାଶ ପାଏ ସିନା; କିନ୍ତୁ ଜୀବନ ଆପଣାର ପ୍ରକାଶ ଲାଗି ବାଟ ପାଏନାହିଁ । ଜୀବନକୁ କେବଳ ଉଖାରି ଉଖାରି ଶିରି ଶିରି କରି ଦେଖାଇଦେବା ସାହିତ୍ୟ ନୁହେଁ । ଅବଶ୍ୟ ଏପରି କରିବାକୁ ମୁଁ ଅନାବଶ୍ୟକ ବୋଲି କହିବିନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଏତିକି କରିଦେଇ ଖୁସୀ ହୋଇଯିବା ମଣିଷକୁ ମୁଁ ମୋ'ର ସାହିତ୍ୟିକ ଗୁରୁ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ପାରିବି ନାହିଁ । ସମଗ୍ର ଜୀବନକୁ ସମଗ୍ର କରି ସମ୍ଭାରି ଧରିବା, ଜୀବନକୁ ଦେଖିବା ଲାଗି ଏକ ସମଗ୍ର ଦୃଷ୍ଟି ଅର୍ଜନ କରିବା, ଏକ ସମଗ୍ର ଶ୍ରଦ୍ଧାଶୀଳତା ଏବଂ ଉତ୍ସାହ ସହିତ ଆପଣା ହୃଦୟର ବାଟରେ ଆଗକୁ ଯିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା, ଏଥିଲାଗି ଅନ୍ୟର ଅନେକଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ କରିପାରିବା,—ସାହିତ୍ୟର ପରିସର ଭିତରେ ମୁଁ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ରଖିବାକୁ ଚାହେଁ । ତେଣୁ, ସାହିତ୍ୟ ଲେଖିବାବାଲାଙ୍କୁ ତା'ର ଲେଖିବା ସକାଶେ ହିଁ ମୁଁ ସାହିତ୍ୟିକ ବୋଲି କହିବାକୁ ରାଜି ହେବିନାହିଁ,--ତା'ର କହିବା କଥା କେତେଦୂର ତା'ର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଜୀବନ ସହିତ ଓତଃପ୍ରୋତ ହୋଇ ରହିଛି, ତା'ର କହିବା କଥା ଅନୁସାରେ ତା'ର ଜୀବନ ଓ ତା'ର ସମ୍ବନ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରମାନ କେତେଦୂର ଆପଣାକୁ ଅନୁକୂଳିତ କରାଇ ପାରିଛି, ମୁଁ ପ୍ରଧାନତଃ ତାହାହିଁ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି । ଆପଣାର ଲେଖିଥିବା କୌଣସି ବହିକୁ ନେଇ ବଡ଼ାଇ କରିବାବେଳେ ମଧ୍ୟ ଆପଣାଠାରୁ ମୁଁ ଏହାଠାରୁ କଦାପି କମ୍ ଦାବୀ କରିବିନାହିଁ । ମୁଁ ଜୀବନକୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରେ, ସେଥିଲାଗି ବହିକୁ ବି ଶ୍ରଦ୍ଧା କରେ ।

୩ । ୨ । ୬୫

କେତେକ ଅଭିମାନୀ ବନ୍ଧୁ ଲେଖୁଛନ୍ତି, ଜୀବନ-ବିଦ୍ୟାଳୟ'କୁ ଆଜି ପୁରସ୍କୃତ କରୁଥିବା ସରକାର କାଲି ବାଦ କରି ଜୀବନ-ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଭାଙ୍ଗିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ତାଙ୍କର ପୁରସ୍କାରକୁ ଧନ୍ୟବାଦର ସହିତ ଫେରାଇଦେବା ଉଚିତ ହେବନାହିଁ କି ? ସଂସାରରେ ହିଂସା ବଢ଼ୁଛି, ଯୁଦ୍ଧର ଆତଙ୍କ ବଢ଼ୁଛି, ଆପଣା ଦେଶରେ ଯେଉଁ Martin Luther Kingଙ୍କୁ ମାଡ଼ ଓ ଜେଲଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଉଛି, ତାହାଙ୍କୁ ହିଁ ଶାନ୍ତି ଲାଗି ନୋବେଲ ପୁରସ୍କାର ମଧ୍ୟ ମିଳୁଛି । ତେଣୁ Martin Luther Kingଙ୍କୁ ଆମେ ନୋବେଲ୍ ପୁରସ୍କାରକୁ ଫେରାଇ ଦେବାକୁ କହିବା କି ? ଜୀବନ-ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଭାଙ୍ଗିବାରେ କେବଳ ସରକାରଙ୍କର ହାତ ନାହିଁ, ଆମର ବି ହାତ ରହିଛି; କାତର ଓ ତେଣୁ ଉଗ୍ର ଆଦର୍ଶବାଦର ହାତ ରହିଛି, ପୁଣି ଏହି

ଆଦର୍ଶବାଦକୁ ଆଶ୍ରା କରି ଧରିଥିବା ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ କର୍ମୀ ଓ ନେତାମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ହ୍ରାସ ରହିଛି । ସରକାର ବୋଇଲେ ତ କୌଣସି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ machineକୁ ବୁଝାଏନାହିଁ,—ସେତେବେଳେ ସରକାର ଭିତରେ ରହିଥିବା ଓ କ୍ଷମତା ବହିଥିବା କେତେଜଣ ବାବୁଙ୍କ ସକାଶେ ଜୀବନ-ବିଦ୍ୟାଳୟ ଅନେକ ଆଘାତ ସହିଛି । ତେଣୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଭିମାନ କରି କେବଳ ସରକାରକୁ ଦୋଷ ଦେଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବନାହିଁ । ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀର ଯେଉଁମାନେ ଏହି ବହିଟିକୁ ପୁରସ୍କାର ଦେବାର ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିଛନ୍ତି, ହୁଏତ ସେମାନେ ଜୀବନ-ବିଦ୍ୟାଳୟର ଗଢ଼ିବାରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିନାହାନ୍ତି,—ସେମାନେ ଜୀବନ-ବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଓ ବିସ୍ତାରକୁ ଶୁଭ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଓ ଶୁଭ ବିସ୍ତାର ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରି ଓଡ଼ିଶାବାସୀଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିକୁ ତାହାର ଆଡ଼କୁ ଆକର୍ଷଣ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ବିସ୍ତାର କଦାପି ମରିବ ନାହିଁ । ଏହି ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ମଧ୍ୟ ମରିବ ନାହିଁ ; କିନ୍ତୁ ଅଭିମାନ କଲେ ଆମେ ଏହି ପ୍ରଚେଷ୍ଟାକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବାକୁ ଆଦୌ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ନାହିଁ ।

୪ । ୬ । ୭୫

ସେଠି ମୁଁ ଚାରିବର୍ଷ କାଳ ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟାଳୟଟି ଲାଗି କାମ କରୁଥିଲି, କୌଣସି ମତବାଦ ବା ମତବାଦୀର ବିଜୟ ଲାଗି ମୁଁ ସେହି କାମ କରୁନଥିଲି । ତେଣୁ, ଯେତେବେଳେ ସେଠି ଶିକ୍ଷା ଉପରେ ମତବାଦ ହିଁ ପ୍ରବଳ ହେବାକୁ ବସିଲା, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ତାହାକୁ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟତ୍ର ଚାଲିଆସିଲି । ଶିକ୍ଷାକୁ ମୁଁ ରାଜନୀତି ଅପେକ୍ଷା ଏକ ବୃହତ୍ତର କ୍ଷେତ୍ର ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରେ । ଯେଉଁପରି ଦର୍ଶନର ଅନୁପ୍ରେରଣାରେ ଆମେ ଶିକ୍ଷିତ ହୋଇ ପାରିବୁ, ଆମର ରାଜନୀତି ପ୍ରଧାନତଃ ସେହି ଦର୍ଶନର ହିଁ ବାହକ ହୋଇ ରହିବ । କିନ୍ତୁ ଆମ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଦେଶରେ ଅନେକ ସମୟରେ ରାଜନୀତି ହିଁ ଶିକ୍ଷାକୁ ଚଳାଇବାକୁ ବସୁଛି । ପୁଣି, ଯେତେବେଳେ ରାଜନୀତି ଶିକ୍ଷାକୁ ଚଳାଇବାର ଦମ୍ଭ ଧରି ବାହାରେ, ସେତେବେଳେ ତାହା ରାଜନୀତି ହୋଇ ମଧ୍ୟ ରହି ପାରେନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ତାହା କେବଳ ଏକ ସ୍ୱାର୍ଥନୀତିର ଉଦ୍‌ବେଳିତ ଗର୍ତ୍ତି ହୋଇ ରହେ । ସେହି ଗର୍ତ୍ତିରେ ପଡ଼ି ଶିକ୍ଷା ଶିକ୍ଷା ହୋଇ ରହେନାହିଁ । ସେହି ଶିକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ମଣିଷର କୌଣସି ଉପକାର ବି ହୁଏନାହିଁ, ଉଦ୍ଧାର କାହାରିହେଲେ ଦୁଆର ଖୋଲେନାହିଁ । ହଁ, ହୁଏତ ରାଜ୍ୟ ଚାଲେ, ହୁକୁମ ଚାଲେ, ହଜାର ଗଧଙ୍କୁ ଚଲାଇ ଉଗ୍ର ମତବାଦୀ ବା ସ୍ୱାର୍ଥବାଦୀ ସଫଳ ହେବାର ଧ୍ୱଜା ଉଡ଼ାଏ, କିନ୍ତୁ ମଣିଷ ସେଠି ଉଧେଇ ପାରେନାହିଁ, ପୁଣି ଉଧେଇ ନପାରିଲେ ଶିକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଉଧେଇ ପାରିବ କିପରି ? ଜୀବନ-ବିଦ୍ୟାଳୟର କଥା ମନେପଡ଼ିଲା ବେଳକୁ ଆଜି ବାରବାର ଏହି ଅନୁଭୂତି ଗୁଡ଼ାକ ମନେ

ପଡ଼ୁଛି, ମୋ'ର ହୃଦୟସ୍ଥ ଉପରେ ହୋଇଥିବା ମାଡ଼ର ଏହିସବୁ ଦାଗଗୁଡ଼ାକ ହିଁ ମନେପଡ଼ୁଛି, ପଛକୁ ନଅନାଇ ଚାହିଁ ରହୁନାହିଁ ।

୫ । ୨ । ୭୫

ଅଲଗା ହୋଇ ଯିବାକୁ ଯୋଗ ବୋଲି କହିଲେ ମୋତେ ଯୋଗୀ ହେବାର ମାର୍ଗ ଜଣାନାହିଁ ବୋଲି କହିବାକୁ ହିଁ ପଡ଼ିବ । ଯୋଗ କହିଲେ ତେଣୁ ମୁଁ ଯୋଡ଼ି ହୋଇଯିବାର ମାର୍ଗକୁ ବୁଝିଥାଏ, ବୈରାଗ୍ୟ ମାର୍ଗକୁ ବୁଝେନାହିଁ । ମୁଁ ଆପଣାର ଜୀବନକୁ କେବଳ ଆପଣା ଚେତନା ଓ ବାସନା ଭିତରେ ବନ୍ଦ ରଖି ସାହିତ୍ୟ ଲେଖିବ,ନାମ କମାଇବ ବା ବଡ଼ ହେବ,ଏସବୁ ବାଟ ମୋତେ ସ୍ୱଭାବତଃ ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ । ଏହି ଦେଶର ମଣିଷ ଓ ସମସ୍ୟାକୁ କେବଳ ଏକ ଗଠନସୁନ୍ଦର ସାହିତ୍ୟିକ ରୂପ ଦେଇ ମୁଁ ସେଇଥିରେ ହିଁ ଜୀବନର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତାକୁ ଅନୁଭବ କରି ପାରିବ, ମୋ'ର ଜୀବନାନୁଶୀଳନକୁ ମୁଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏତେଦୂର ଷେଦ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରି ରଖି ପାରେନାହିଁ । ଓଲଟି ଜୀବନକୁ ବଦଳାଇବାର କୌଣସି ଚେଷ୍ଟା ନକରି କେବଳ ଜୀବନ ବିଷୟରେ କାବ୍ୟ ବା ଗଳ୍ପ ଲେଖିବାରେ ମୋ'ର ଚରିତ୍ରକୁ ଏକ ଅଙ୍କୁଚି ହିଁ ରହିଆସିଛି । ମୋ'ର ନିଜ ଜୀବନକୁ ଅଧିକ ସୁନ୍ଦର କରିବାର ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଲାଗି ରହିଥିବ, ତେବେଯାଇ ମୁଁ ଜୀବନ ବିଷୟରେ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖିବ, ମୋ'ର ଏହି ପ୍ରଚେଷ୍ଟାକୁ ହିଁ ମୁଁ ଜୀବନ ସାହିତ୍ୟର ରୂପ ଦେବ । ମୋ'ର ନିଜ ସମାଜ ବା ପରିବେଶକୁ ସୁନ୍ଦର କରି ଗଢ଼ିବାର ସ୍ୱପ୍ନ ଓ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ମୋତେ ସତତ ଉଦ୍ୟତ କରି ରଖିଥିବ,—ସେହି ସ୍ୱପ୍ନ ଓ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାକୁ ଭାଷା ଦେଇ ହିଁ ମୁଁ ସାହିତ୍ୟିକ ହେବ,—ମୋ'ର ଜୀବନରେ ସାହିତ୍ୟ କହିଲେ ମୁଁ ଏତିକି ହିଁ ବୁଝେ । ଏଠୁ ପଳାଇ ଯାଇ ମୁଁ ଆଉ କେଉଁ ଆସ୍ଥାନ ଉପରେ ସାହିତ୍ୟିକ ହେବାକୁ ଚାହେଁ-ନାହିଁ । ମୋ'ର ସାହିତ୍ୟ ମୋତେ ଭୁଲାଇ ରଖିବାର ଏକ ମାଧ୍ୟମ ନୁହେଁ, ଆପଣା ପଥଚର୍ଯ୍ୟାର ଚାରଣରୂପେ ହିଁ ମୋ'ର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ରହିଥିବା ସାହିତ୍ୟ ମୋତେ ଅଧିକ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଇବ, ସାହିତ୍ୟ ମୋତେ ଅଧିକ ଯୁକ୍ତ କରାଇ ରଖିଥିବ ।

୭ । ୨ । ୭୫

ସରସ୍ୱତୀଙ୍କର ପୂଜା କରିବାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ନିର୍ଭର ହେବାର ପୂଜା କରିବା, ଅର୍ଥାତ୍ ଆପଣା ଭିତରେ ବିକଶମାନ ନିର୍ଭୀକର ପୂଜା ହିଁ କରିବା । ସରସ୍ୱତୀଙ୍କର ପୂଜା କରିବାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଆପଣା ହୃଦୟସ୍ଥର ସକଳ ଜଡ଼ତାର ନାଶ ଲାଗି ଆପଣାର ସଙ୍କଳ୍ପ ଜଣାଇବା, ସକଳ ଜଡ଼ତା ନାଶ କରି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ବାହାରିବା । ମୁଁ କେବଳ ହୃଦୟସ୍ଥର ଜଡତାର ହିଁ ଉଲ୍ଲେଖ କରୁଛି । କାରଣ,

ହୃଦୟର ଜଡ଼ତା କଟିଗଲେ ଦେହ ବା ମନର ଜଡ଼ତା ରହିବାର ଆଉ କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ଉଠେନାହିଁ । ହୃଦୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲେ ଦେହ ଓ ମନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନହେବାର ହୁଏତ ଶଙ୍କା ହିଁ ନଥାଏ । ପୁଣି, ନିର୍ଭୟ ହୋଇପାରିଲେ ଓ ହୃଦୟର ଜଡ଼ତା ତୁଟିଯାଇ ପାରିଲେ ଆପଣାକୁ ସମର୍ପିତ ଓ ଅନୁଧାବିତ କରି ରଖିବାର ଆଉ କୌଣସି ବାଧା ମଧ୍ୟ ରହେନାହିଁ । ଏହି କଥାଟିକୁ ଅନ୍ୟ ଆଡ଼ରୁ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଇ ପାରିବ । ନିଜକୁ କୌଣସି ମୂଲ୍ୟ ବା ମାର୍ଗ ଲାଗି ସମର୍ପିତ କରି ରଖିପାରିଲେ ନିର୍ଭୟ ହେବାଲାଗି ସେଇଥିରୁ ହିଁ ଅନେକ ଉତ୍ପ୍ରେରଣା ମିଳେ, ଜଡ଼ତାର ନାଶ କରିବାଲାଗି ସେଇଥିରୁ ହିଁ ଅନେକ ଉତ୍ପ୍ରେରଣା ମିଳେ । କିଏ କେଉଁ ବାଟରେ ଆସିବ, ତାହା ପ୍ରଧାନତଃ ତା'ର ଆପଣା ରୁଚି ଓ ବିଶିଷ୍ଟତା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଛି । ମୂଲ୍ୟ ଓ ମାର୍ଗ ଲାଗି ଉଗ୍ର ଓ ଅନ୍ଧ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମଣିଷ ଆପଣାକୁ ସମର୍ପିତ ହୋଇ ରହିବାର ଭ୍ରମ କରିପାରେ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ସେକଥା କହୁନାହିଁ । ମୁଁ ଶ୍ରଦ୍ଧାସମ୍ମତ ସମର୍ପଣ କଥା କହୁଛି । ଯେଉଁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଭିତର ବାହାର ଶାନ୍ତ କରେ, ମୁଁ ସେହି ଶ୍ରଦ୍ଧାର କଥା କହୁଛି । ଏହି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଆଖିକୁ ଶାନ୍ତ କରିଦିଏ, ବାସନାକୁ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ କରାଏ, ଖିଅ ଛୁଟିଯିବାର ସକଳ ପ୍ରମାଦରୁ ଏହି ଶ୍ରଦ୍ଧା ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୁଏ । ଆଜି ଦିନଟି ମୁଁ ଦେବୀଙ୍କର ଆରାଧନାରେ କଟାଇବି । ଅର୍ଥାତ୍ ନିର୍ଭୟ ହେବାର ବାସନା ମୁଁ ରଖିବି, ଜଡ଼ତା କଟିଯିବା ଲାଗି ମୁଁ ଆପଣାର ସମ୍ମତି ଦେବି, ଶ୍ରଦ୍ଧାଶୀଳ ଭାବରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହିବି । ଏହା ହିଁ ତ ଶୁଚିତା !

୭ । ୨ । ୭୫

ବେଳେ ବେଳେ ସଙ୍ଗୀତ ମୋତେ ଟାଣେ, ସାହିତ୍ୟ ଟାଣେ,—ଠିକ୍ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ଟାଣିଲା ପରି ଟାଣେ । ମୁଁ ଭାବେ, ଯେଉଁ ମଣିଷର ସଂସାରରେ ସଙ୍ଗୀତ ଓ ସାହିତ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ, ସେଠି ମଣିଷର ପେଟ ନପୂରିବ କାହିଁକି, ସବୁ ମଣିଷର ଜୀବନକୁ ସୁନ୍ଦର ଓ ସମ୍ମାନିତ କରାଯାଇ ନପାରିବ କାହିଁକି ? ମଣିଷ ସହିତ ଏକାତ୍ମ ହୋଇ ରହୁଥିବାରୁ ମୁଁ ପୁଣି ପଛକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ବାସ୍ତବ ଜଗତର ଭିତରକୁ ଟାଣି ହୋଇଗଲା ପରି ଲାଗେ । ମୁଁ ଭାବେ, ମଣିଷକୁ ଛାଡ଼ି ମୁଁ ସଙ୍ଗୀତ କରିବି କିପରି, ସାହିତ୍ୟ ବା କରିବି କିପରି, ମଣିଷ ଭିତରେ ରହୁଥିବା ଅପମାନ ଓ ଅସୁନ୍ଦରତାଗୁଡ଼ାକ ଜାଣିଶୁଣି ଭୁଲି ବା ପାରିବି କିପରି, ତଥାପି ସୁନ୍ଦରର ଆରାଧନା କରିବାଲାଗି ମୁଁ ସ୍ଥିରଚିତ୍ତ ହୋଇପାରିବି କିପରି ? ପୁଣି ଭାବେ, ଏହି ଜୀବନଟା ମୋ'ର ଏହିପରି କଟିଗଲା ସିନା, ଆସନ୍ତା ଜୀବନକୁ ମୁଁ ଖାଲି ସଙ୍ଗୀତ କରିବି, ଖାଲି ସାହିତ୍ୟ କରିବି, ଖାଲି ସୁନ୍ଦରର ଆରାଧନା କରିବି । ଆପଣାକୁ ଚିହ୍ନି ପାରିଲେ, ଆପଣାର ଅସ୍ତିତ୍ୱର ମର୍ମକୁ

ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିପାରିଲେ ମଣିଷର ଜୀବନରେ ଯେ କେତେ କ'ଣ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରନ୍ତା, ସଙ୍ଗୀତ, ସାହିତ୍ୟ ଓ କଳା ତାହା ଆଭାସ ଦେଇଯାଏ, ମଣିଷ ଭିତରେ କେଉଁ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଶିଶୁକୁ ଜଗାଇ ଦେଇଯାଏ, ମଣିଷକୁ ଉଦ୍ଧାରର ବାଟ ବତାଇ-ଦେଇ ଯାଏ ; କିନ୍ତୁ ସଙ୍ଗୀତ ବା ସାହିତ୍ୟ ଯେତେବେଳେ ଆତ୍ମବିସ୍ମୃତ ହୋଇ ରହିବାକୁ ପ୍ରରୋଚନା ଦେଇଯାଏ, ଜୀବନର କ୍ଷେତ୍ରରୁ ପଳାଇବାକୁ ଫୁସୁଲାଏ, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ବିକ୍ଷୁବ୍ଧ ହୋଇ ବାସ୍ତବକୁ ଯାବୁଡ଼ି ପଡ଼ିରହେ ।

୮ । ୨ । ୭୫

ରାଜନୀତିକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଲାଗି ମଣିଷ ମାରିବା କ୍ରମେ ଭାରତବର୍ଷକୁ ମଧ୍ୟ ସଂକ୍ରାମିତ ହୋଇ ଆସିଲାଣି । ଆଜିକୁ ପନ୍ଦର କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଯେଉଁସବୁ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡର ସାଧାରଣତଃ କଳ୍ପନା କରାଯାଇ ପାରୁନଥାନ୍ତା, ଆମ ଦେଶରେ କ୍ରମେ ସେହିସବୁ ହତ୍ୟା ଦେହସୁହା ହୋଇ ଆସୁଥିବା ପରି ମନେ ହେଉଛି । ଦେଶର ଶାସକ ଯଦି ଆପଣାର ସ୍ଥୂଳ ଦାୟିତ୍ୱଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ବୁଝୁଥାନ୍ତା, ଦେଶର ସର୍ବାଧୀଶମାନେ ଯଦି ଆପଣା ସତ୍ତାର ସ୍ଥୂଳ ସୀମାଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ମାନି ଚଳୁଥାନ୍ତେ, ତେବେ ହୁଏତ ଏହି ସଂକ୍ରମଣ ଆବଶ୍ୟକ ହେଉନଥାନ୍ତା । ଆଖି ଆଗରେ ଅନ୍ୟାୟ ହେଉଛି, ତଥାପି ସେହି ଅନ୍ୟାୟକୁ ଅନ୍ୟାୟ ବୋଲି କହିବାକୁ ମଧ୍ୟ କେହି ନାହିଁ, ଦଳର ସ୍ୱାର୍ଥ, ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଗୋଷ୍ଠୀର ସ୍ୱାର୍ଥ ଲାଗି ନ୍ୟାୟ ଓ ବିଚାରକୁ ଯେତେ ପ୍ରକାର ସମ୍ଭବ ପାଉଁଶତଳେ ଘୋଡାଇ ରଖି ଦିଆଯାଉଛି । ନ୍ୟାୟର ଆଶ୍ରା କରି ଯେ ଏ ଦେଶରେ ବା ଏହି ସାମାଜିକ ଜଳବାୟୁରେ କିଛି କରାଯାଇ ପାରିବ, ସାଧାରଣ ମଣିଷର ଏହି ବିଶ୍ୱାସ କ୍ରମେ ମରିମରି ଯାଉଛି । ସେ ସବୁପ୍ରକାରେ ବ୍ୟର୍ଥମନୋରଥ ହୋଇ ଉଗ୍ର ଅନ୍ୟାୟୀ ପରି ଆପେ ମଧ୍ୟ ଉଗ୍ର ହେବାର ଶିକ୍ଷା ପାଉଛି ଏବଂ ସେହି ଅନୁସାରେ ତା'ର ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଏବଂ ତା'ର ଆଚରଣପଥ ମଧ୍ୟ ବଦଳି ଯାଉଛି । ତେଣୁ ଭାରତବର୍ଷରେ ଉଗ୍ରତା ଓ ବ୍ୟର୍ଥତା ବ୍ୟାପିବା ଲାଗି ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ଆମ ଦେଶର ରାଜନୀତିକ ନେତୃତ୍ୱକୁ ହିଁ ଦାୟୀ କରିବି । ନେତୃତ୍ୱର ଦାୟିତ୍ୱହୀନ ଆଡ଼ମ୍ବର କେତେ ଦିନଯାଏ ଦେଶରେ ଚାଲିଥିବ ? କେତେଦିନ ଯାଏ ଆମେ ଗାନ୍ଧୀ ଓ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ସଂଗ୍ରାମର ନାମ ନେଇ ନାନାବିଧ ସ୍ୱୈରବୃତ୍ତିକୁ ସହି ଯାଉଥିବା ? ଏହା ହିଂସା ବା ଅହିଂସାର ସମସ୍ୟା ନୁହେଁ, ଏହା ହେଉଛି ମୂଳତଃ ଦାୟିତ୍ୱବୋଧ ଓ ଦାୟିତ୍ୱହୀନତାର ସମସ୍ୟା ।

୯ । ୨ । ୭୫

ଚଞ୍ଚଳ ମନରେ ଯେପରି ମୁଁ କେବେହେଲେ ଏହି ପୃଥିବୀ ସହିତ ଖିଅ ଛିଣ୍ଡାଇ ନଦିଏ ! ବିଚଳିତ ହୃଦୟରେ ମୁଁ ଯେପରି ଏହି ସକାଳ ସହିତ ଖିଅ

ଛିଣ୍ଡାଇ ନଦିଏ ! ଅଳ୍ପକରେ ଅନେକ ପାଇବାର ଅଭିମାନ କରି ଯେପରି ମୁଁ ଏହି ଗୃହ ସହିତ ଛିଅ ଛିଣ୍ଡାଇ ନଦିଏ ! ମୋ'ର ଓ ଅପରର ଅନେକ ଦୋଷ ଓ ଦୁର୍ବଳତା ଦେଖି ଦେଖି ତଥାପି ଯେପରି ମୁଁ ଜୀବନ ପ୍ରତି ମୋ'ର ବିଶ୍ୱାସରେ ଟଳି ନଯାଏ । ମୁଁ ଭଲକରି ଜାଣେ, ମୋ'ର ବିଶ୍ୱାସ ବ୍ୟତୀତ ମୋ' ଭିତରେ ଆଉ କିଛି ନାହିଁ । ଜୀବନର ତୀର୍ଥଯାତ୍ରାରେ ମୁଁ ଯେଉଁଠୁ ଯେତେଯାଏ ଜ୍ଞାନ, ସମ୍ମାନ ବା ସଖ୍ୟ ପାଇଛି, ଯେତେ ଆଦର ବା ସ୍ୱୀକାର ପାଇଛି, ସବୁଟିକୁ ମୁଁ ଅନ୍ତରର ଏହି ବିଶ୍ୱାସରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରିବାକୁ ହିଁ ମୁଖ୍ୟତଃ ଚେଷ୍ଟାକରି ଆସିଛି । ମୋ'ର ସବୁ ଅର୍ଜନର ବିନିମୟରେ ମୁଁ ଏହି ଜୀବନ ଓ ଏହି ସଂସାରକୁ ଆପଣାର ଘର ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିନେବାର ସାଧନରୂପେ ହିଁ ଗ୍ରହଣ କରିଛି । ମୋ'ର ଖୁସି ଏହି ଘରେ ରହିବାର ଖୁସି, ମୋ'ର ତତ୍ପରତା ହେଉଛି ଏହି ବିଶ୍ୱାସଜନିତ ତତ୍ପରତା । ମୁଁ ସେଇଥି ସକାଶେ ଏହି ବିଶ୍ୱାସକୁ ଛିନ୍ନ କରିବାକୁ ଚାହେଁନା । ଆପଣା ଜୀବନରେ ବ୍ୟର୍ଥ ବା ବ୍ୟଥିତମନୋରଥ ହୋଇ ମୁଁ ଗୋଟାଏ ଆଘାତରେ ସଂସାରକୁ ବା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବଦଳାଇ ଦେବାର ବାଟ ଧରିନାହିଁ । ଏହାହିଁ ଯଦି ବିପ୍ଳବର ବାଟ ହୁଏ, ତେବେ ମୁଁ ଆପଣାକୁ ବିପ୍ଳବୀ ବୋଲି କହିବାକୁ ବି ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଆପଣାକୁ ଆଗେ ଗୃହରେ ବାହାର କରିବାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରେ, ମୁଁ ଆପଣା ଖୁସି ଉପରେ ହିଁ ବିଶ୍ୱାସ କରେ, ଆପଣାର ବଦଳିବା ଉପରେ ହିଁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ବିଶ୍ୱାସ କରେ ।

୧୦ । ୬ । ୭୫

ସଂସାରରୁ ପଳାଇଗଲେ ଏହି ସଂସାର ବଦଳି ଯିବନାହିଁ । ସଂସାରକୁ ବିରକ୍ତ ଓ ବିତୃଷ୍ଣ ହୋଇ ଭଗବାନଙ୍କ ଆଶ୍ରୟ ବା ଶରଣ ନେଲେ ସେ ମଧ୍ୟ କଦାପି ଏହି ସଂସାରକୁ ବଦଳାଇବାକୁ ଆସିବେନାହିଁ । ମୁଁ ବଦଳିଲେ ମୋ'ର ଏହି ସଂସାରର ବଦଳିବା ଲାଗି ମଧ୍ୟ ପ୍ରଥମ ପହୁଣ୍ଡ ପଡ଼ିବ, ଏହି ବିଶ୍ୱାସରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିଲେ ଯାଇ ସଂସାର ମଧ୍ୟ ମୋ' ସହିତ ବଦଳିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବ । ମୋ'ର ପରିସ୍ଥିତି ମୋ' ବଶର, ମୁଁ ପରିସ୍ଥିତିର ବଶ ନୁହେଁ, ଏହିପରି ଏକ ବିଶ୍ୱାସର ଭୂମି ଉପରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବା ଆରମ୍ଭ ହେଲେ ଯାଇ ମଣିଷ ତା'ର ଆପଣା ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଆପଣା—ଉଚିତ କରି ଗଢ଼ିପାରିବ ; କିନ୍ତୁ ଆପଣାକୁ ପରିସ୍ଥିତିର ଦାସ ବୋଲି ମାନୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହା କିପରି ହୋଇପାରିବ ? ଭାରତବର୍ଷରେ ଆମର ପରମ୍ପରା ହୁଏତ ଆମକୁ ପରିସ୍ଥିତିର ଦାସ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିନେବାକୁ ଅନେକ ପ୍ରରୋଚନା ଦେଇଆସିଛି । ଆମ ପରିସ୍ଥିତି ଯେ ଆମରି ଦ୍ୱାରା ତିଆରି ହୋଇଛି, ଏଣୁ ତାହା ଯେ ଆମରି ଦ୍ୱାରା ବଦଳି ମଧ୍ୟ ପାରିବ, ଏପରି ବିଶ୍ୱାସର

ସହିତ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବା ଲାଗି ଆମେ ଯୁଏତ ଆମର ପରମ୍ପରାଠୁ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ପ୍ରେରଣା ପାଇନାହୁଁ । ତେଣୁ ଏହି ଅଧୀନତା ଓ ବଶ୍ୟତାର ଏକ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଗଢ଼ି ଆମେ କ୍ରମେ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଭଗବାନ ବା ଭାଗ୍ୟର ଇଚ୍ଛା ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ଶିଖିଛୁ । ସବୁ ଭଗବାନଙ୍କ ଇଚ୍ଛାରେ ହେବ, ଭାଗ୍ୟରେ ଥିଲେ ସବୁ ବଳେବଳେ ହୋଇଯିବ, ଏହିପରି ଏକ ବିଶ୍ୱାସ ପଛରେ ଧର୍ମଭାବନା ବା ଭଗବତ୍ ସମର୍ପଣର ଭାବନା ଯେତେଦୂର ନହିଁତ ନାହିଁ, ଏକ ସହାୟହୀନତା ଓ ଆପଣାର ଚେଷ୍ଟା ଉପରେ ଅବିଶ୍ୱାସର ଭାବନା ତା'ଠାରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଧିକ ଗୁଣରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ରହିଛି । ମୁଁ ତ କହିବି, ଏହି ସହାୟହୀନତା ଓ ଅବିଶ୍ୱାସର ଭାବନା ହିଁ କ୍ରମେ ଆମ ସଂସ୍କୃତି ଓ ଆମ ଧର୍ମଭାବନାର ବଳିଷ୍ଠତାକୁ ଗ୍ରାସ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଛି । ଆମର ଚେଷ୍ଟାହୀନ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ଭଗବାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଆମର ନେକର ପଘାରେ ଆମ ସହିତ ଏକାଠି ବାନ୍ଧି ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି । ଏପରି କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିସ୍ଥିତି ବଦଳିବ କିପରି, ପରିସ୍ଥିତି ବଦଳାଇବ ବା କିଏ ?

୧୧ । ୬ । ୭୫

ଅଧ୍ୟାପକ ହେବି, ଅସୁ ଯାଉଣୁ ସମ୍ମାନ ପାଇବି, ଏହି ଦେଶର ମଣିଷ ହୋଇ ମୁଁ ତଥାପି ଏହି ଦେଶର ମଣିଷକୁ ନାନା ଭାବରେ ଅସ୍ୱୀକାର କରୁଥିବି,—ବହିର ପାଠ ଓ ବହିର ବିଗ୍ରହକୁ ଚତୁରତାର ସହିତ ପଇଁଠାଇ ରଖି ମୁଁ ଅଲଗୁଆ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ସଭାରେ ବାହାଦୁରୀ ନେଉଥିବି,—କ୍ରମେ ମୋ'ଭିତରୁ କିଏ ଏହିପରି ଏକ ଜୀବନକ୍ରମ ସହିତ ଅସହଯୋଗ କରୁଥିଲା ପରି ମନେ ହେଉଛି । ଜୀବନର ଅସଲ ଦରବାରରେ ଯେପରି ଭୁଚ୍ଛା ବହିର ବା ଭୁଚ୍ଛା ପାଠର କୌଣସି ଆଦର ଥିଲାପରି ମନେ ହେଉନାହିଁ । ଉପରେ ସିନା ବୁଦ୍ଧିର ଏତେ ଆଦର, ଅଭି-ନୟର ଏତେ ଆଦର ହେଉଛି, କିନ୍ତୁ ତେଣେ ଆପଣା ଜୀବନର ସମଗ୍ର ଦର-ବାରରେ ଯେପରି ମୁଁ କ୍ରମେ ଅସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇ ପଡ଼ୁଥିଲା ପରି ମନେହେଉଛି । ଏହି ଅସହଯୋଗ ବେଳେବେଳେ ଅନିଚ୍ଛାରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଯାଉଛି, ପୁଣି ଏହି ଅନିଚ୍ଛା ସହସ୍ର ଭଣ୍ଡାରର ସକଳ ସମ୍ପଦ ସତ୍ତ୍ୱେ ମୋତେ ତଥାପି ନିଃସ୍ୱ କରି ରଖୁଛି । ଜୀବନଠାରୁ ଲୁଚି ପଳାଇଲେ ମୁଁ ଏହି ଦୁର୍ଗତିରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବିନାହିଁ, ସାହସର ସହିତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିଲେ ଯାଇ ମୁଁ ଅନ୍ତରତମ ଜୀବନ ବୃତ୍ତିର ସହଯୋଗ ପାଇ ପାରିବି । କେବଳ ସଞ୍ଚୟ କରି ବା କେବଳ କୋଳାହଳ କରି ନୁହେଁ, ଆପଣାର ଜୀବନକ୍ଷେତ୍ରରେ ମହତ୍ତର ଓ ସମଗ୍ରତର ଜୀବନ ସହିତ ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇ ଓ ସେହି ଜୀବନଲାଗି ଆପଣାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଓ ସମର୍ପିତ ରଖି ହିଁ ମୁଁ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଜୀବନର ସହଯୋଗ ପାଇ ପାରିବି । ଯେତେବେଳେ ଏହି ସମଗ୍ର

ପ୍ରବାହରେ ମୁଁ ନିଜକୁ ପକାଇ ଦେଇପାରେ, ସେତିକିବେଳେ ହିଁ ଜୀବନର ସହଯୋଗ ପାଏ, ସେତେବେଳେ ଅଭିନୟର ଆବଶ୍ୟକତା ବି ରହେନାହିଁ ।

୨୨ । ୨ । ୭୪

ପୁରୁଣା ଶିକ୍ଷାରୁ ଚାରିପାଞ୍ଚଟା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ବାଦ ଦେଇ ତାହା ପରବର୍ତ୍ତିରେ କେତେଟା ନୂଆ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଯୋଡ଼ିଦେଲେ ଆମର ଶିକ୍ଷା ନୂଆ ହୋଇ ଯିବନାହିଁ । ମୁଁ ଆପଣା ଜୀବନରେ ନୂଆ ହେବାକୁ ରାଜି ହେଲେ ମୋ'ର ବାତାବରଣରେ ମଧ୍ୟ ପୁରୁଣା ପତ୍ରର ଝଡ଼ି ନୂଆ ବଉଳ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବ । ମୋ'ର ଅଧ୍ୟାପନା ନୂଆ ହେବ, ମୋ'ର ଶିକ୍ଷକ ହେବାର ସଜ୍ଞାକୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ନୂଆ ଭାବରେ ବୁଝିବି, ମୋ'ର ଶିକ୍ଷା ଓ ମୋ'ର ସଂସର୍ଗରୁ ମଧ୍ୟ ନୂତନ ପ୍ରେରଣା ମିଳିବ । ଏଦେଶରେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର କଦାପି ଅଭାବ ହୋଇନାହିଁ । ଏ ଦେଶରେ କେତେ ନିୟମ ଭଙ୍ଗାଯାଇ ପୁଣି କେତେ ନୂଆ ନିୟମ ଗଢ଼ାଯାଇଛି । ଶାସନ ବା ଶିକ୍ଷା ଚଳାଇବାର ଗାଦି ଉପରେ ବସି ଆମେ ଭ୍ରମ କରି ବସିଛୁ ଯେ, ବାସ୍ , ଏଥର ପୁରୁଣାର ଆଉ କୌଣସି ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ ରହିବନାହିଁ, ନୂଆ ନିୟମସବୁ ଆମ ଭିତରେ ବା ଆମର ସମାଜରେ ନୂଆ ମନକୁ ବି ଗଢ଼ି ଦେଇଯିବ । କିନ୍ତୁ ବାସ୍ତବକ୍ଷେତ୍ରରେ ତାହା ହୋଇନାହିଁ । ପୁରୁଣା ମନର ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ଭିତରେ ପଡ଼ି ପୁରୁଣା ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିର ପରମ୍ପରାଗତ ଦାନ୍ତ ଭିତରେ ପଡ଼ି ଆମର ନୂଆ ନିୟମ, ନୂଆ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ନୂତନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସବୁ ନିରର୍ଥକ ହୋଇ ପଡ଼ିରହିଛି । ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଟଙ୍କା ଖରଚ କରାଗଲେ ମଧ୍ୟ ଓ ଉଚ୍ଚତର ମଞ୍ଚ ଉପରୁ ସେଥିଲାଗି ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଭାଷଣ ଦିଆଗଲେ ମଧ୍ୟ ତଦ୍ୱାରା କିଛି ହୋଇନାହିଁ । ନିୟମରେ ବିଶ୍ୱାସ କଲେ ମଣିଷ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ଦଳେବଳେ ଆସି ଯାଏନାହିଁ ।

୨୩ । ୨ । ୭୪

ହିନ୍ଦୀ ହେଉ କି ଅଣହିନ୍ଦୀ ଯେକୌଣସି ଭାଷା ହେଉ, ଏଦେଶର ଚାରିଭାଗରୁ ତିନିଭାଗ ଲୋକ ଆପଣାର ନାମ ଲେଖି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ, ତଥାପି ଏ ଦେଶରେ ଭାଷା ସମସ୍ୟା ନେଇ ଏକ ଜାତୀୟ ସଙ୍କଟ ଉପୁଜାଇ ଦେବାକୁ ଆଦୌ ବେଶୀ ବେଳ ଲାଗେନାହିଁ । ଉତ୍ତେଜନ ଓ ଆନ୍ଦୋଳନର ଯୁଗରେ ଏହା ଯେ କେତେ ସହଜରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ, ମୁଁ କାଲିଠାରୁ ସେହିକଥା ଭାବୁଛି । ଯେତେ ଆସକ୍ତ ହୋଇ ଭାବିଲେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ଭାଷାଠାରୁ ମଣିଷର ଜୀବନ ହିଁ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ବୋଲି ମନେହେଉଛି । ତେଣୁ, ଭାଷାର ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଆହୁରି ଜଳାଇ ରଖିବାକୁ ଏଦେଶରେ ଯେ ମଣିଷ ମରିବାର ବା ମଣିଷକୁ ମାରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି, ସେକଥା ମୁଁ କୌଣସିମତେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରୁନାହିଁ ।

ଏ ଦେଶରେ ମଣିଷର ବଞ୍ଚି ରହିବାକୁ ଆଗ ଖାଦ୍ୟ ଦରକାର, ଆଗ ବାସ ଦରକାର, ଆଗ ଅନ୍ତତଃ ସବୁ ପିଲାଙ୍କ ଲାଗି ବିଦ୍ୟାଳୟ ଦରକାର । ସବୁ ମଣିଷ ଲାଗି ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ଏହିସବୁ ସାଧନର ଦାବୀ କରି କେଉଁ ନେତା ଲୋକମତକୁ ଜାଗ୍ରତ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଚି ? ଯେଉଁମାନେ ରାଜନୀତିକ ଦ୍ୱେଷ ବା ସ୍ୱାର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଜନମତ ସହିତ ଖେଳିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି, ମୁଁ ଏଠି ସେମାନଙ୍କର କଥା ଭାବୁନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏହି ଦେଶର କେତେଟା ନେତା ବା କେତେଟା ସଚେତନ ଶିକ୍ଷିତ ଏ ଦେଶର ଶତକଡ଼ା ସତୁରି ବା ଅଶୀ ମଣିଷଙ୍କର ପ୍ରଧାନତର ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକର କଥା ଭାବୁଚନ୍ତି ? ଆଜି ଦକ୍ଷିଣଭାରତରେ ଯେଉଁ ନିଆଁ ଜଳୁଚି, ତାହା କେବଳ ଭାଷାଜନିତ ଆଗ୍ରହରୁ ଉପୁଜିଥିବା ନିଆଁ ନୁହେଁ,— ସାମାଜିକ ଜୀବନରେ ଏକ ନୈରାଶ୍ୟଜନିତ ଅସନ୍ତୋଷ ହିଁ ଏହି ନିଆଁକୁ ଜଳାଇ ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଚି ।

୧୪ । ୨ । ୬୫

ଗତ କେତେଦିନ ହେଲା ମୁଁ ବରାବର ଭାବୁଥିଲି, ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ତେଣେ ଭାଷା ନାମରେ ମଣିଷର ମୁଣ୍ଡ ଫାଟୁଚି, ଭାଷା ନାମରେ ଘର ଜଳୁଚି, ଏସବୁ ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଇ ବିନୋବାଜୀ ତଥାପି କିପରି ଚୁପ୍ ହୋଇ ରହିଚନ୍ତି । ରାଜନୀତିକ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଯୁଦ୍ଧର ବାହାରେ ଭାରତର ସାଂସ୍କୃତିକ ଏକତାରେ ତଥାପି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବା ଓ ସେହି ଅନୁସାରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିବା ଲୋକଙ୍କର କଥା ଭାବିଲାବେଳେ ବିନୋବାଜୀଙ୍କର କଥା ସ୍ୱଭାବତଃ ସବାଆଗ ମନେ ପଡ଼ିବ । ଭାରତୀୟ ଭାଷାଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ତାଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଆଉ କାହାର ଅଛି ବୋଲି ମୋ'ର ମନେ ହୁଏନାହିଁ । ତେଣୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜାତୀୟ ଜୀବନର ଏହି ସଙ୍କଟଦିନରେ ସେ କିପରି ଚୁପ୍ ହୋଇ ରହିଚନ୍ତି, ମୁଁ ବାରବାର ସେହି କଥା ହିଁ ଭାବୁଥିଲି । କାଲି ଖବରକାଗଜରୁ ପଢ଼ିଲି ଯେ, ଜାତୀୟତାକୁ ଭାଙ୍ଗିଦେବାର ଏହି ଚକ୍ରାନ୍ତରେ ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ ସେ ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାଳ ଲାଗି ଅନଶନ ଆରମ୍ଭ କରିଚନ୍ତି । ବିନୋବାଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବାକୁ ମୋ'ର କେବେହେଲେ ଆଗ୍ରହ ହୋଇନାହିଁ । ତଥାପି ଭାରତର ସମାଜ ଓ ମଣିଷକୁ ବଦଳାଇବାକୁ ନାନା ପଥରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ବିପ୍ଳବ ସଂଘଟିତ ହେଉଚି, ସେହି ବିପ୍ଳବରେ ଗାନ୍ଧୀ ପରେ ମୁଁ ବିନୋବାଙ୍କୁ ସର୍ବବଳିଷ୍ଠ ଯୋଦ୍ଧା ବୋଲି କହିବି । ଜ୍ଞାନ, ଭକ୍ତି ଓ କର୍ମର ସମ୍ମିଶ୍ରଣ, ସାଧ୍ୟ ଓ ସାଧନର ସମ୍ମିଶ୍ରଣ, ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଓ ପ୍ରାଚ୍ୟ ସଂସ୍କୃତି ଓ ଜୀବନଦର୍ଶନ ଲାଗି ରହିଥିବା ଶ୍ରଦ୍ଧାର ସମନ୍ୱୟ,—ଏସବୁ ଗୁଣର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ରୂପେ ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବଞ୍ଚି ରହିଚନ୍ତି । ମୋ'ର ଆଶଙ୍କିତ ମନରେ ମୁଁ ଭାବୁଚି, ଆମ କୋଳାହଳ ଏବଂ ରାଜନୀତିକ ନିଶାର ଉତ୍ତେଜନାରେ ପଡ଼ି, ଆମେ ତାଙ୍କୁ ହରାଇ ବସିବାନାହିଁ ତ ? ଯଦି ଆମ

ଦେଶର ଭାଗ୍ୟରେ ଡାକ୍ତାହିଁ ଥାଏ, ତେବେ ମୁଁ କହିବ, ଜବାହରଲାଲ ନେହରୁଙ୍କର ତିରୋଧାନରେ ଭାରତରେ ଯେଉଁ ଯୁଗର ଅନ୍ତ ହେଲା ବୋଲି ଅନେକେ କହୁଥିଲେ, ବିନୋବାଙ୍କର ନିଧନରେ ହିଁ ପ୍ରକୃତରେ ସେହି ଯୁଗର ଅନ୍ତ ହେବ, ସେହି ପ୍ରେରଣା ଓ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିର ଅନ୍ତ ହେବ ।

୧୫ । ୨ । ୭୫

ଓଡ଼ିଆ ମୋ'ର ଆପଣାର ଭାଷା, ମୋ'ର ମାତୃଭାଷା । ବିଦେଶରେ ଯେତେ ଦୂରରେ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଭାଷାଟି ମୋ'ର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଆପଣାର ଭାଷା ହୋଇ ରହିଥାଏ । ମାସ ମାସ ଧରି ଅନେକ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଆରେ କଥା କହିବାର ସୁଯୋଗ ନମିଳିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଭାଷା କଦାପି ଅଚହ୍ନା ବୋଲି ମନେ ହୁଏନାହିଁ, ଏହି ଭାଷାଠାରୁ ମୋ'ର ଚିତ୍ତ କଦାପି ଦୂରେଇ ଯାଏନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ତଥାପି ମୁଁ କହିବି ଯେ, କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ମାନ ରକ୍ଷା ଲାଗି ମଣିଷ ମାରିବାକୁ ଯିବିନାହିଁ । ସଂସାରରେ କୌଣସି ମଣିଷର ଜୀବନଠାରୁ ମୋ'ର ଭାଷା ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ କଦାପି ନୁହେଁ,—ମୋତେ ଦୁର୍ବଳ କହି କି ହୃଦୟହୀନ କହି, ମୁଁ ଯେକୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଏହାହିଁ କହିବି । ମଣିଷ ହିଁ ସବୁଠିଁ ତା'ର ଭାଷାକୁ ତିଆରି କରିଛି,—ତେଣୁ ଭାଷା ଲାଗି ମୁଁ ମଣିଷକୁ ବଳି ଦେବାକୁ କଦାପି ଆଗଭର ହୋଇ ପାରିବିନାହିଁ । ଭାଷାନାମରେ ଯୁଗେଯୁଗେ କେତେ ମଣିଷ ମରି ହୋଇଛି । ଇଉରୋପରେ ହୋଇଛି, ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାରତବର୍ଷରେ ହେଉଛି । ତଦ୍ୱାରା କେଉଁ ଭାଷାର କି କଲ୍ୟାଣ କେତେଦୂର ସାଧିତ ହୋଇଛି, ମୁଁ ସେକଥା କହି ପାରିବିନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ତଦ୍ୱାରା ମଣିଷର କୌଣସି କଲ୍ୟାଣ ସାଧିତ ହୋଇନାହିଁ । ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ଯେଉଁପରି ଉପାୟମାନ ଅବଲମ୍ବନ କରାଯାଇ ଆପଣାର ଭାଷା ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ପ୍ରକଟ କରାଗଲା, ତଦ୍ୱାରା ହୁଏତ କୌଣସି ରାଜନୀତିକ ଦୁର୍ବୃତ୍ତିର କୌଣସି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧିତ ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ କୌଣସି ଭାଷାର କୌଣସି ମଙ୍ଗଳ ହେବନାହିଁ । ସଂସ୍କୃତି ଓ ମଣିଷପଣିଆ ମରୁଥିବା ବେଳେ ଭାଷାର କି ଉପକାର ହେବ ?

୧୭ । ୨ । ୭୫

ହିନ୍ଦୀ ଭାଷା ଶିଖିଲାବେଳେ ମୋତେ ଆଦୌ ଅସହ ଲାଗିନାହିଁ । ହିନ୍ଦୀ ଭାଷାରେ ଶୁଦ୍ଧ ବାକ୍ୟ କହି ଶିଖିବାର ଅନେକ ପୂର୍ବରୁ ହିଁ ମୁଁ ହିନ୍ଦୀ ଭାଷାରେ କଥା କହିବାକୁ ମନ ବଳାଇଛି,—ଭୁଲ୍‌ଠିକ୍‌ର କୌଣସି ବାରଣ ରଖିନାହିଁ । ଆଜି ତାମିଲ ଭାଷା ଶିଖିବାର କୌଣସି ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ସେହି ଭାଷା ଶିକ୍ଷା କରିବାକୁ ମୋତେ କଦାପି ଅସହ ଲାଗିବନାହିଁ । ତାମିଲରେ ଶୁଦ୍ଧବାକ୍ୟ କହି ଶିଖିବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ତାମିଲ କହିବାକୁ ମନ ବଳାଇବି ଓ ତାମିଲ ସାହିତ୍ୟର ବଡ ବଡ ଗ୍ରନ୍ଥର

ଖବର ନେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବି । ଭାଷା ଶିଖିବା ଲାଗି ମୋ'ର ଏହି ଯେଉଁ ଆଗ୍ରହ, ସେଥିରେ ରାଜନୀତିର କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ । ମଣିଷ ଓ ମଣିଷର ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ସହିତ ସମ୍ମିଳିତ ହେବାର ମୋ'ର ଏକ ହୃଦୟଗତ ଆଗ୍ରହ ମୋ' ଭିତରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦୂର ଓ ନିକଟ ପ୍ରଦେଶ ଓ ଦେଶର ଭାଷା ଶିଖିବାର ଆଗ୍ରହକୁ ଜୀଆଇ ରଖିଥାଏ । ହୁଏତ ସେଇଥିଲାଗି ମୁଁ ଗୋଟାଏ ଭାଷାକୁ ବଡ଼ ବୋଲି କହି ଆଉଗୋଟାଏ ଭାଷାକୁ ସାନ ବୋଲି କହି ପାରେନାହିଁ । ହୁଏତ ସେଇଥିଲାଗି ମୋ'ର ଆପଣାର ଭାଷାକୁ ମୁଁ ସବୁଠାରୁ ଭଲ ଭାଷା ବୋଲି କହିବାକୁ ମଧ୍ୟ ସାହସ କରି ପାରେନାହିଁ । ଏ ଦେଶରେ ମୋ'ର ଏହି ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ଏକପ୍ରକାର softness କହିବାଲାଗି ହୁଏତ ଅନେକ ଲୋକ ମିଳିବେ । କିନ୍ତୁ ତଥାପି ମୁଁ ଆଜି ଯାହା ଅଛି, ତାହାହିଁ ରହିବି । ଇଂରାଜୀ ଭାଷା ଲାଗି ମୋ'ର ରହିଥିବା ଅଶେଷ ଶ୍ରଦ୍ଧାସତ୍ତ୍ୱେ ମୁଁ ତଥାପି ଏହା ଭାରତର ସାଧାରଣ ଭାଷାକୁ ଭବିଷ୍ୟତର ରାଷ୍ଟ୍ରଭାଷା ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିସାରିଲା ପରେ ତାହାକୁ ଆଉ କାହାଉପରେ ଜୋର୍‌କରି ଲଦି ଦିଆଯାଉ ବୋଲି ବି ମୁଁ କହିବିନାହିଁ ।

୧୭ । ୨ । ୭୪

ଏହି ଦେଶ ଛାଡ଼ି ମୁଁ ଆଉ କୁଆଡ଼େ ପଳାଇବି ? ପଳାଇବାର ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ଜୀବନର ପରମ ପ୍ରବୃତ୍ତି ରୂପେ ସ୍ୱୀକାର କରିନେଲେ ମୋତେ ପୃଥିବୀଯାକ ବୁଲି ଆସିଲେ ମଧ୍ୟ ଆପଣା ଦେଶ ବା ମିଳିବ କୁଆଡ଼ୁ ? ଏଠି ଭାଷା ନେଇ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଛି ତ ସେଠି ବାଦ ନେଇ ମଧ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଛି, ଏଠି ଅରାଜକତାକୁ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ବଳ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ଯାଉଛି ତ ସେଠି ମଧ୍ୟ ବୋମାକୁ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ବଳ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଉଛି । ମଣିଷ ଆପଣା ଉପରେ ଯେତେଦୂର ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରୁନାହିଁ, ବୋମା ଉପରେ ତା'ଠାରୁ ଶହେଗୁଣ ଅଧିକ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ସେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଯାଉଛି । ବୋମାକୁ ନେଇ ସେଠି ବାଦ ଓ ରାଜନୀତି ତିଆରି ହେଉଛି । ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ମୂଳତଃ ଘୃଣା, ଦ୍ୱେଷ, ଅସହିଷ୍ଣୁତା ଓ ସଂଶୟକୁ ନେଇ ଭାଷାପ୍ରେମ ଓ ଜାତି-ପ୍ରେମର ନୂତନ ଦର୍ଶନମାନ ଗଢ଼ାଯାଉଛି । ମୁଁ ଏଠି ଯଦି ମୋ'ର କ୍ଷେତ୍ର ବାଛି-ନେଇ ନପାରିବି, ସେଠି ମଧ୍ୟ ମୋତେ ମୋ'ର କ୍ଷେତ୍ର ମିଳିବ ବା କୁଆଡ଼ୁ ? ତେଣୁ ମୋତେ ଏହି ଭୂମି ଉପରେ ରହି ଆପଣାର ମନୋନୀତ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାକୁ ହିଁ ହେବ । ଏହି ବଞ୍ଚିବାର ମାନ ହିଁ ମୋ'ର ଦେଶପ୍ରେମ ଓ ସାମୂହିକ ଜୀବନସମ୍ବନ୍ଧର ମାନ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବ । ମୁଁ ଜାଣେ, ମୁଁ କୌଣସି ଭାଷାକୁ ଘୃଣା କରି ପାରିବିନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାଷା ସହିତ ମୋ'ର ପରିଚୟ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେହି ଭାଷା ପ୍ରତି ମୋ'ର ଆଦର ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧା ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିବ । ସେହି ଭାଷା କହୁଥିବା ମଣିଷଙ୍କର ସଂସାରକୁ

ମଧ୍ୟ କ୍ରମେ ଆପଣାର ସଂସାର ପରି ଲାଗିବ । ଦେଶର ବାହାରେ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ହୃଦୟର ଶିଅ ଯୋଡ଼ିବା ଲାଗି ମୁଁ ମୋ'ର ଜାତୀୟତାର ପରିଧିକୁ ବି ସଂପ୍ରସାରିତ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବି । ଏହା ମୋ'ର ମାନବିକ ଧର୍ମ; ତେଣୁ ଏହାହିଁ ମୋ'ର ଜାତୀୟ ଧର୍ମ, ମୋ'ର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଧର୍ମ ।

୨୮ । ୬ । ୭୫

ସକାଳ ସହିତ ମୋ'ର ସୂର୍ଯ୍ୟ କ୍ରମେ ଛୁଟି ଛୁଟି ଯାଉଛି କି ? ତେବେ ସକାଳସୂର୍ଯ୍ୟର ସ୍ମରଣରେ ସମସ୍ତ ଜାଣି ମୋ'ର ନିଦ ଭାଙ୍ଗି ଯାଉନାହିଁ କାହିଁକି ? ସକାଳ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଆପଣା ଦିନଟିର ପ୍ରଥମ ପ୍ରଣାମ ଜଣାଇବା ଲାଗି ମୁଁ ବଧିରଙ୍କ ଭାବରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ କାହିଁକି ? ଜୀବନରେ ମୋ'ର ଖୁବ୍ କମ୍ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଏପରି ରହିଛି, ଯେଉଁଥିରେ କି ମୁଁ କେବଳ ଏକ ritual ପରି କୌଣସି ନିୟମକୁ ମାନେ ଓ ଏହି ମାନିବା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ଦିଏ । ଜୀବନରେ ମୁଁ ଯାହାସବୁ ମାନେ, ହୁଏତ ସେହି କାରଣରୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ମୋ' ଜୀବନର ଅଂଶ ପରି ହୋଇଯାଏ । ମୋ' ଜୀବନର ବ୍ରତ ରୂପେ ସେସବୁ ମୋତେ ମହତ୍ତର ଜୀବନ ଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଏ, ମୋତେ ସବଳ ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧାଶୀଳ କରାଏ, ମୋତେ ତତ୍ପର କରାଏ । ସେଥିଲାଗି ଏହିସବୁ ନିୟମ ଭିତରୁ କୌଣସି କାରଣରୁ ଖସିଗଲେ ହଠାତ୍ ଆପଣା ଜୀବନରୁ ଯେପରି କିଛି ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ସମ୍ପଦ ହଜିଯାଇ ଆସିଲାପରି ମନେହୁଏ । ଜୀବନର କେଉଁ ଆବାଗମନର ଦ୍ୱାର ହଠାତ୍ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଗଲାପରି ମନେହୁଏ । ଜୀବନରେ କେଉଁ ସାଥୀ ଓ ସହଯାତ୍ରୀକୁ ହରାଇ ଆସିଲାପରି ଲାଗେ । ସକାଳୁ ଉଠିବା ଓ ଆପଣା ହୃଦୟ ଭିତରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଅନେକ ଆଗରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଲାଗି ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିବା,—ମୋ' ଜୀବନରେ ଏହା ଏକ ଅଙ୍ଗୀଭୂତ ନିୟମ ହୋଇ ଆସିଛି । ସକାଳର ଏହି ସୂର୍ଯ୍ୟପ୍ରଣାମର ଅପେକ୍ଷା ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧାନୁଧ୍ୟାନ ମୋତେ ଯେପରି କେଉଁ ଜୀବନବିଧାତା ଲାଗି ଆପଣାକୁ ସମର୍ପିତ କରି ରଖିବାରେ ଭାରି ସାହାଯ୍ୟ କରିଛି, ଏପରି କରିବା ଲାଗି ହୃଦୟ ଭିତରୁ ନାନା ସହଜ ଯୁକ୍ତି ଯୋଗାଇ ଦେଇଛି । ମୁଁ ସବୁଦିନେ ସକାଳେ ଏହି ଅଭିଜ୍ଞତାଟି ଦ୍ୱାରା ସତେଅବା ସକଳ ଦିନଟି ସୁନ୍ଦର ହୋଇ ବଞ୍ଚିବାରେ ଜୀବନପ୍ରଭୁର ସମର୍ଥନ ଲାଭ କରିଛି । ବାଟ ଚାଲିବାରେ ଯେତେବେଳେ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ସାଥୀର ସମର୍ଥନ ଓ ପ୍ରେରଣା ମିଳେ, ସେତେବେଳେ ବାଟ ଚାଲିବା ଓ ବାଟ ତିଆରି କରିବା ବଡ଼ ସହଜ ହୋଇଯାଏ, ସେତେବେଳେ ଜୀବନଟା କେବଳ ପ୍ରୟୋଜନ ଓ ପ୍ରୟୋଜନ-ପୂରଣର ବ୍ୟସ୍ତଭଣ୍ଡାର ହୋଇ ରହେନାହିଁ,—ଏହା ଏକ ଆନନ୍ଦଭବନରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ସକାଳର ସୂର୍ଯ୍ୟ ମୋତେ ଏହି ଆନନ୍ଦଲାଭରେ ହିଁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛି ।

୧୯ । ୬ । ୭୫

ଜୀବନରେ ହରାଇବାର ଯେପରି ଏକ ସ୍ଥାନ ରହିଚି, ଫେରି ପାଇବାର ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଏକ ସ୍ଥାନ ରହିଚି । ଯେଉଁଦିନ ମୋତେ ଏହି ସଂସାରରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଯିବାକୁ ହେବ, ସେଦିନ ହୁଏତ ମୋ'ର ହିସାବଖାତାରେ ଅନେକ ହରାଇବାର ଓ ଅନେକ ଫେରି ପାଇବାର କ୍ଷତି ଓ ଲାଭ ଏକତ୍ର ମିଶ୍ରିତ ହୋଇ ରହିଥିବ । କ୍ଷତି ବେଶୀ ସହିଲି ବା ଲାଭ ବେଶୀ ଖାଇଲି, ସେଦିନ ମୁଁ କଦାପି ଏହି ହିସାବ କରିବି ନାହିଁ । ସେଦିନ ମୋ'ର ବିଶ୍ୱାସ ମୋ'ର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ମୋ'ର ସମର୍ପଣେଚ୍ଛା ହିଁ ମୋ'ର ଜୀବନର ସର୍ବସକଳ ଗୌରବ ହୋଇ ରହିବ । ସବୁ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ସତ୍ତ୍ୱେ ମୁଁ ତଥାପି ଦୃଢ଼ଭାବରେ କହିବି ଯେ, ବିଶ୍ୱାସ, ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ସମର୍ପଣେଚ୍ଛା ମୋ' ଜୀବନର ସବୁଠାରୁ ସଫଳ ଉତ୍ପ୍ରେରକ ହୋଇ ରହିଆସିଚି, ଏହାହିଁ ମୋତେ ଅନେକ କ୍ଲେଶ ଓ ଅନେକ ପ୍ରମାଦରୁ ରକ୍ଷା କରିଚି, ଅନେକ ଖିଅ ଛିଡ଼ିଯିବାର ବିପତ୍ତିରୁ ବଞ୍ଚାଇଚି । ଏଇଥିଲାଗି, ସଂସାରରେ ଯାହାକୁ ଧନ, କ୍ଷମତା ଓ ସମ୍ମାନ ବୋଲି କହନ୍ତି, ମୁଁ ସେସବୁ ପଛରେ ଧାଇଁବାକୁ ଭିତରୁ କୌଣସି ଉତ୍ସାହ ପାଇନାହିଁ । ଉଚ୍ଚ ପଦ କହିଲେ ମୁଁ ଅନ୍ୟପ୍ରକାରେ ବୁଝିଚି, ଭାଗ୍ୟର ଅର୍ଥକୁ ମୁଁ ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ଗ୍ରହଣ କରିଚି । ମୂଳତଃ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ଅଧିକ ସମ୍ମାନ, ଅଧିକ କ୍ଷମତା ବା ଉଚ୍ଚତର ପଦ ଲାଗି ପ୍ରତିଯୋଗିତା କରିବାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇନାହିଁ ବୋଲି ସମ୍ଭବତଃ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ମୋ'ର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ସମ୍ଭାବନା ଅଧିକତର ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇ ରହିଚି ଏବଂ ଏହାକୁହିଁ ମୁଁ ମୋ'ର ଜୀବନର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଅଧିକାର ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଚି । ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ବେପାର କରି ଜାଣିଥିବା ମଣିଷର ଲାଭକ୍ଷତି ହିସାବ କରିବାର ଅବସର କାହିଁ ଆସିବ ?

୨୦ । ୬ । ୭୫

ଖାଲି ଜାଣିଲେ ଜିଜ୍ଞାସା ବଢ଼େନାହିଁ । ସଂସାରରେ ଏପରି ପଣ୍ଡିତ ମୁଁ ଅନେକ ଦେଖିଚି, ଯେଉଁମାନେ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟର ଭଣ୍ଡାର ପରି ହୋଇ ରହିଚନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ କେତେ ପୋଥିର କେତେ କଥା ଓ କେତେ ସୂତ୍ରକୁ ଅଦ୍ଭୁତ ଭାବରେ ପଇଠାଇ ରଖିଚନ୍ତି, ତଥାପି ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନରେ ଜିଜ୍ଞାସା ଲାଗି କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନାହିଁ, ଜୀବନ ଲାଗି ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ କୌଣସି ଜିଜ୍ଞାସା ନାହିଁ । କୌଣସି ଆଦର୍ଶ, ବାଦ, ମନୋବୃତ୍ତି ବା ପନ୍ଥାକୁ ଏକମାତ୍ର ବୋଲି ମାନିନେଇ ଆପଣାର ମାନି ନେଇଥିବାର ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ଆହୁରି ଉଗ୍ର କରି ରଖିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେମାନେ ଜ୍ଞାନ ଓ ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ପଇଠାଇ ରଖିଚନ୍ତି । ପୁଣି ଆହୁରି ଅନେକେ ଜୀବନର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରୟୋଜନମାନ ପୂର୍ତ୍ତି କରିବାକୁ ବି ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ପଣ୍ଡିତ ହୋଇଚନ୍ତି,

କେତେଣୁ ବାଧ ହୋଇ ଭଣ୍ଡାର ଭରି ରଖିଚନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନ କେବଳ ଏକ-ପ୍ରକାର କସରତ ଦ୍ୱାରା ସନ୍ତପ୍ତ ହୋଇ ରହୁଚି । ସେମାନେ ଏତେ ଜାଣିଚନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ତଥାପି ଏହି ଜାଣିବାର କଣାଏ ସୁଦ୍ଧା ନିଜ ଜୀବନର ଆଲୋକରେ ପରିଣତ କରି ପାରିନାହାନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଠାରୁ ମୁଁ ଜିଜ୍ଞାସାର ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରିପାରିବି କିପରି ? ଯିଏ ଆପଣାକୁ ପାଇବାର କୌଣସି ଭ୍ରମାୟତନ ଭିତରେ ବନ୍ଦ କରି ରଖିଚି, ବା ଯିଏ ଜ୍ଞାନକୁ ଆପଣା ଜୀବନର ସଫଳତା ଲାଗି ଏକପ୍ରକାର ମୁଦ୍ରାରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରୁଚି, ଜୀବନର ଦୃଷ୍ଟିରେ ପ୍ରଧାନତଃ ଜିଜ୍ଞାସୁ ହେବା ଲାଗି ତା'ର କି ପ୍ରୟୋଜନ ବା ରହିଚି ? ଜିଜ୍ଞାସା ହେଉଚି ବାଟ ଚାଲିବାର ଇଚ୍ଛା । ଏହା କେବଳ ଜାଣିବାର ଇଚ୍ଛା ନୁହେଁ, ଏହା ହେଉଚି ହେବାର ଇଚ୍ଛା, ତେଣୁ ବଦଳିବାର ଇଚ୍ଛା, ଆପଣାକୁ ଆହୁରି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଉତ୍ତରାଧିକାରର ଭାଜନ ହେବାକୁ ସମର୍ପଣ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ।

୨୧ । ୬ । ୭୪

ଅନେକ ଲୋକ ହୁଏତ ବାଧ ହୋଇ ପାଠ ପଢ଼ିଥାନ୍ତି । ଅନେକ ଲୋକ ହୁଏତ ବାଧ ହୋଇ ପଣ୍ଡିତ ହୋଇଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ଜୀବନରେ ହୁଏତ ଅନ୍ୟକିଛି ଚାହୁଁଥାନ୍ତି,—ହୁଏତ କ୍ଷମତା, ଅର୍ଥ, ପାଞ୍ଚଜଣଙ୍କର ସମ୍ମାନ ଓ ଉଚ୍ଚାସନ ଚାହୁଁଥାନ୍ତି, ଏବଂ ସେଇଥିଲାଗି ପାଠୁଆ ବା ପଣ୍ଡିତ ହେବାର ପରିଶ୍ରମ କରିଥାନ୍ତି । ଏପରି ମଣିଷଙ୍କର ଜୀବନରେ ଜିଜ୍ଞାସା ଆସିବ କୁଆଡ଼ୁ ? ଏମାନଙ୍କ ଜୀବନରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଆସିବ କୁଆଡ଼ୁ ? ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ବଢ଼ିଲେ, ଆସନ ଉଚ୍ଚ ହେଲେ ଓ ସମ୍ମାନ ବଢ଼ିଲେ ଯେଉଁମାନେ ଜାଣିବାର ସକଳ ଦ୍ୱାର ଓ ସକଳ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ବନ୍ଦ କରିବାର ବଡ଼ାଇ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ଶିକ୍ଷା ବା ଅଧ୍ୟୟନ ପଛରେ ଜିଜ୍ଞାସା ଯେ ମୂଳପ୍ରେରଣା ହୋଇ ରହିଥିଲା, ଏପରି ବିଶ୍ୱାସ ବା କରିଯାଇ ପାରିବ କିପରି ? ଏମାନେ ଆଉକାହାକୁ ଜିଜ୍ଞାସା ଲାଗି ପ୍ରେରଣା ଦେଇପାରିବେ ବା କିପରି ଜୀବନକୁ ପ୍ରଧାନତଃ ଶୁଭପ୍ରବୃତ୍ତିର ମାର୍ଗ ବୋଲି ବୁଝିବା ଲାଗି ଏମାନଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରେରଣା କିପରି ମିଳିବ ? ବେଳେବେଳେ ମୁଁ ଭାବେ, ଜୀବନର କ୍ଷେତ୍ରକୁ ପ୍ରଧାନତଃ ଜିଜ୍ଞାସାର କ୍ଷେତ୍ର ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଚି ବୋଲି ମୁଁ ବାଟରେ ଅଟକି ଯିବାର ନାନା-ବିଧ ପ୍ରମାଦରୁ ଆପଣାକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିପାରିଚି । ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ଭୀରୁ, ହତାଶ ବା କୃତ୍ରିମ ହେବାର ପ୍ରମାଦରୁ ମୁଁ ନିଜକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିପାରିଚି । ଏହାଠାରୁ ଅଧିକ କି ଲାଭ ମୁଁ ଆଶା କରିଥାନ୍ତି ? ଏହି ଜିଜ୍ଞାସା ବଞ୍ଚିରହିଚି ବୋଲି ମୋ'ର ବିଶ୍ୱାସ ବି ଦିନୁଁ ଦିନ ବଢ଼ୁଚି, ଏହି ସଂସାର ଠିକ୍ ଆପଣାର ଘର ବୋଲି ଲାଗୁଚି; ଶ୍ରଦ୍ଧା ବଢ଼ୁଚି, ମୋ'ର ସମର୍ପଣ ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଚି ।

୨୨ । ୬ । ୭୫

ମୋ' ଭିତରେ ଦେବତା ଅଛି ନା ଅସୁର ରହିଛି ? ମୁଁ ଅତୀତକୁ ଭଲ ପାଉଛି ନା ବର୍ତ୍ତମାନକୁ, ନା ଭବିଷ୍ୟତକୁ ? ମୁଁ ଜୀବନର ଅନୁଧାବନ କରୁଛି ନା ମରଣର ? ଯଦି ସବୁଦିନେ ମୁଁ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞ ଧରି ମନୋବିଜ୍ଞାନର ସୂତ୍ରନିପାତ ଅନୁସାରେ ଏହିସବୁର ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରୁଥାନ୍ତି, ତେବେ ମୋ'ର ଜୀବନ ପ୍ରକୃତରେ ଦୁର୍ବହ ହୋଇ ପଡ଼ୁଥାନ୍ତା । କୌଣସି ବହିରେ ଏହିସବୁ କଥା ଲେଖିଲାବେଳେ ବା କୌଣସି ବହିରୁ ଏହିସବୁ କଥା ପଢ଼ିଲାବେଳେ ଅବଶ୍ୟ ଏହା ଏତେଦୂର ଦୁର୍ବହ ମନେ ହୁଏ ନାହିଁ । କାରଣ ଏକ ସୈଦ୍ଧାନ୍ତିକ ନିରୀକ୍ଷଣର ସ୍ତରରେ ଏହି ବୁଦ୍ଧିଗତ ବିଶ୍ଳେଷଣର ଦଂଶନ ଜୀବନର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଯାହାକୁ ତେତେଦୂର ବାଧେ-ନାହିଁ । ଏଥିରୁ ନେଇ ମୁଁ କେବେହେଲେ ବହି ଲେଖି ପାରିବିନାହିଁ । ବୌଦ୍ଧିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କଲେ ଖୁବ୍ ଏତ ଏହା ମୋ'ର ଏକ ଦୁର୍ବଳତା ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରେ ! ମୋ'ର ଜୀବନର ନିର୍ଦ୍ଦେଶଗତ ନୀତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହି ଦୁର୍ବଳତାକୁ ମୁଁ ମୋ'ର ଜୀବନର ଏକ ଆନୁଷଙ୍ଗିକ ରୂପେ ସ୍ୱୀକାର କରି ନେଇଛି । ମୁଁ ଜାଣେ, ମୋ' ଭିତରେ ଅନନ୍ତ ଆଗ୍ରହ ରହିଛି, ଅନନ୍ତ ବାସନା ରହିଛି,—ସେହି ଆଗ୍ରହ ଓ ସେହି ବାସନା ଗୁଡ଼ିକର ପରିସ୍ଫୁଟନ କରାଇବା ଲାଗି ଦେହ ଓ ମନର ସହଯୋଗ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ଏଥିଲାଗି ହୃଦୟ ବା ବିବେକ କୌଣସି ପ୍ରକାର ବିରୋଧ ପ୍ରକଟନ କରିନାହିଁ । କେଉଁ ପରମପିତା ବା ଦେବତାର କଥାରେ ହିଁ ଭରିଥିଲା ପରି ମୁଁ ବାଟ ଚାଲୁଛି,—ଏହି ଆଗ୍ରହ ଓ ବାସନାଗୁଡ଼ିକ ହିଁ ମୋ'ର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ପାଥେୟ ହୋଇଛି । ଏହିପରି ବାଟ ଚାଲିବାରେ ମୁଁ କେବେହେଲେ ଡ଼ରିନାହିଁ, କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସଙ୍କୁଚିତ ମଧ୍ୟ ହୋଇନାହିଁ, କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଆତ୍ମଗୋପନ କରିନାହିଁ । ଅଙ୍କ କଷି ବା ହିସାବ କରି ମୁଁ କେବେହେଲେ ଜୀବନର ପକ୍ଷରେ ଯିବାକୁ ବା ମରଣର ପଥରୁ ଆପଣାକୁ ବଳେ ଛଳେ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବାକୁ ସ୍ଥିର କରିନାହିଁ । ମୋ'ର ବାସନା ହିଁ ବାଟ ଦେଖାଇଛି ।

୨୩ । ୨ । ୭୫

ମୋ'ର ଶ୍ରଦ୍ଧା ମୋତେ ବାଟ ଦେଖାଇ ନେଉଛି, ମୋ'ର ବିଶ୍ୱାସ ମୋତେ ବାଟ ଦେଖାଇ ନେଉଛି । ଶ୍ରଦ୍ଧା କହିଲେ ମୁଁ କୌଣସି ଆୟତନ ଭିତରେ ଆବଦ୍ଧ ରହିବାକୁ ହିଁ ସମଗ୍ର ଜଗତ ଓ ସମସ୍ତ ଜୀବନ ବୋଲି କହିବାକୁ କଦାପି ବୁଝେ-ନାହିଁ । ବିଶ୍ୱାସ କହିଲେ ମୁଁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ପୌତ୍ତଳିକତାକୁ ମଧ୍ୟ ବୁଝେନାହିଁ । ମୋ' ଭିତରୁ ମୋତେ କେହି ଯେପରି ବଡ଼ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ସଂସାରରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ କରାଏ, ଜୀବନ ସହିତ ସଂଲଗ୍ନ ଓ ସଂଯୁକ୍ତ କରି ରଖେ । ଏହି ପ୍ରବୃତ୍ତି ଓ ସଂଯୁକ୍ତ

ହୋଇ ରହିବାର ଜୀବନଧର୍ମକୁ ମୁଁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ବୋଲି ବୁଝିଥାଏ । ଏହା ମୋତେ ଆପେଆପେ ଟାଣିନିଏ, ଏହା ମୋ'ର ଭୟକୁ ବିଦୂରିତ କରେ, ସକଳ ହାନିର ସକଳ ଶଙ୍କାକୁ ଏହା ବିଦୂରିତ କରେ । ମୁଁ ଯେଉଁଥିରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଉଛି ବା ଯା'ହାସବୁ ସହିତ ସଂଯୁକ୍ତ ହେଉଛି, ତାହା ମୋ'ର କଲ୍ୟାଣ ଲାଗି ତାହା ମୋତେ ସଂପ୍ରସାରିତ କରିଦେବା ପାଇଁ,—ଅତି ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଏହା ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ହିଁ ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ ବୋଲି ବୁଝେଁ । ଭୁଲ୍ ଅନେକ କରେ, ମୁଁ ଅନେକ ଭ୍ରମରେ ପଡ଼ିଯାଏ । ଅନେକ ସମୟରେ ଭୁଲ୍‌କୁ ଭୁଲ୍ ବୋଲି ଜାଣି ଓ ଭ୍ରମକୁ ଭ୍ରମ ବୋଲି ଜାଣି ମଧ୍ୟ ମୁଁ ସେହିବାଟରେ ବାହାରିପଡ଼େ । ଅନେକ ଖଣ୍ଡି ଆ-ଖାବିରି ହୁଏ, ସ୍ଖଳନମାନ ଅନେକ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ତଥାପି ମୋ'ର ଶ୍ରଦ୍ଧା କମି ଯାଏ-ନାହିଁ ବା ବିଶ୍ୱାସ ଊଣା ହୋଇ ଯାଏନାହିଁ । ଆପଣାକୁ ହୁଏତ ମୁଁ କେଉଁ ଅଭିଶପ୍ତ ଓ ବ୍ୟର୍ଥଜୀବନ କୀଟ କହି କେଉଁଠି ଲୁଚି ରହୁଥାନ୍ତି ବା କେଉଁ ଛଳନା ଭିତରକୁ ଦଉଡ଼ି ପଳା'ଉଥାନ୍ତି । ମୋ'ର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ମୋ'ର ବିଶ୍ୱାସ ମୋତେ ଏଥିରୁ ବଞ୍ଚାଇ-ରଖେ, ମୋତେ ବଞ୍ଚାଇରଖେ ।

୨୪ । ୨ । ୭୫

ବେଳେବେଳେ ଭାବେ, ଏହି ଜୀବନଠାରୁ ଯେତେ ପାଇବି, କଦାପି ସଂସାରରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ସଂସାରକୁ ସେତେ ଶୁଝିଦେଇ ପାରିବିନାହିଁ । ମଣିଷଠାରୁ ଯେତେ ପାଇଲି, ମଣିଷକୁ କଦାପି ସେତେ ଦେଇ ପାରିବିନାହିଁ । ପିଲାବେଳେ ମୁଁ ଅନେକ ସମୟରେ ଭାବୁଥିଲି, ଆଗ ସଂଗ୍ରହ କରି ସାରେ, ଆଗ ଅଣ୍ଡି ଭରିଇ ସାରେ, ଆଗ ନେଇସାରେ, ଆଗ ଶିଖିସାରେ;—ତା'ପରେ କେବଳ ଦେବି, କେବଳ ଆପଣାକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଦେବି, କେବଳ ଅନ୍ୟ ସକଳର ପାତ୍ରକୁ ମୁଁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଦେବି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖୁଛି, ଶିଖିବାରେ ହିଁ ଜୀବନଟା କଟିଯିବ, ତଥାପି ଶିଖିବା ଶେଷ ହେବନାହିଁ । ଧାରୁଆ ହୋଇ ଜୀବନଟା ସିନା କଟିଯିବ, କିନ୍ତୁ ଧାର ଶୁଝିବା ଆରମ୍ଭ ମଧ୍ୟ ହେବନାହିଁ । ଯେତିକି ବୟସରେ ବଢୁଛି, ଯେତିକି ମୁଁ ଆଗକୁ ଯାଉଛି, ଅବଧାରିତ ଆହୁରି ଅନେକ ପଥ ଓ ଆହୁରି ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ର ମୋତେ ନୂତନ ଆକର୍ଷଣରେ ଡାକିବାରେ ଲାଗିଛି, ମୋ' ଜୀବନରେ ଯେପରି କେତେ କେତେ ନୂଆ ଆଖି ଖୋଲିଯାଉଛି, ମୋ' ଘରେ କେତେକେତେ ନୂଆ ଗବାକ୍ଷ ଖୋଲିଯିବାରେ ଲାଗିଛି । ଏହି ଆବଶ୍ୟକତା ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ସମୃଦ୍ଧିକୁ ମୁଁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିପାରିବି କେମିତିକେ ? ଅନେକ ମଣିଷଙ୍କର ଜୀବନକୁ ଅବଲୋ-କନ କଲେ ମନେହୁଏ, ଯେପରି ସେମାନେ କେବଳ ଦେବାକୁ ହିଁ ଜନ୍ମ ହୋଇ-ଥିଲେ; ପୁଣି ଆପଣାର ଜୀବନକୁ ଅବଲୋକନ କଲେ ମନେହୁଏ, ଯେପରି ମୁଁ

କେବଳ ନେବାକୁ, ଶିଖିବାକୁ ଓ ସଂଗ୍ରହ କରି ଅର୍ଜି ଭଗ୍ନାଇବାକୁ ହିଁ ଜନ୍ମ ହୋଇଚି । ଏ ଅର୍ଜି ଯେ କେବେ ସରନେ ଭରଯିବ, ସେକଥା ମୁଁ କଳ୍ପନା କରି ପାରୁନାହିଁ । ଆଗେ ହୁଏତ କରି ପାରୁଥିଲି, କିନ୍ତୁ ଏଣିକି ଅଗକୁ ଆଗକୁ ତାହା ଅସମ୍ଭବ ବୋଲି ମନେ ହେଉଚି । କିନ୍ତୁ କେବଳ ସଂଗ୍ରହ କରି ମୁଁ କାହାର କ'ଣ କରି ପାରିବି ?

୨୫ । ୭। ୭୫

ଏହି ସଂସାର ଭିତରେ ଯେପରି ମୁଁ ଆପଣାକୁ ହିଁ ଖୋଜି ପାଉନାହିଁ । ଏହି ଦେଶରେ ଯେପରି ମୁଁ ଆପଣାକୁ ଖୋଜି ପାଉନାହିଁ । ସାମାଜିକ ସଂଗଠନ-ହୀନତା ଓ ଅସଙ୍ଗତ ଯେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନସଂଗଠନକୁ ସୁଦ୍ଧି ଛିନ୍ନଛନ୍ନ କରି ଦେଇ-ପାରେ, ଏହି କେତେଦିନର କରୁଣ ଅନୁଭୂତି ମୋତେ ସେହି ବିଧ୍ୱଂସକ ସତ୍ୟ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ଲାଗି ବାରବାର ପ୍ରରୋଚନା ଦେଉଚି । ଆମେ ସମସ୍ତେ ସତ୍ୟର ସ୍ତୁତି କରୁଚୁ,—କିନ୍ତୁ ଆମର ସାମାଜିକ ଆଚରଣରେ ସତ୍ୟ ଓ ନ୍ୟାୟ ଯେପରି ଅପମାନିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଚି, ଏବଂ ସତ୍ୟ ଓ ନ୍ୟାୟର ଅପମାନକୁ ହିଁ ଆମେ ଅନେକ ସମୟରେ ଆପଣାର ସମ୍ମାନ ବୋଲି ମାନି ନେଉଚୁ । ମୁଁ ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ କ'ଣ କରିବି ? ଅନ୍ୟାୟକୁ ଅନ୍ୟାୟ ବୋଲି ଓ ଅସତ୍ୟକୁ ଅସତ୍ୟ ବୋଲି କହିବାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମୋତେ ବାରବାର ଆହ୍ୱାନ କରୁଥିଲା ବେଳେ ମୁଁ ଜାଣିଶୁଣି ନୀରବ ରହିଯାଇ ପାରିବି ? ଏହାଦ୍ୱାରା ମୋ'ର ଶିରଃପୀଡ଼ା ହୁଏତ ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବ, କିନ୍ତୁ ଏହାର ଦ୍ୱାରା ହିଁ ମୋ' ଭିତରେ ରହିଥିବା ମନିଷ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୃତ୍ୟୁ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବନାହିଁ କି ? କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟାୟୀ ସମାଜ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓ ଆପଣାର ଜୀବନଧାରଣ ନିମନ୍ତେ ତାହାର ସମର୍ଥନକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ଅନ୍ୟାୟକୁ ଅନ୍ୟାୟ ବୋଲି କହିବାର ସାହସ ହୁଏତ ରଖିପାରିବି ନାହିଁ । ଏହି ସାହସ ମୋତେ କିଏ ଦେବ ? ମୁଁ ଯେ ଇଚ୍ଛା କଲେ ଜଣେ ସୁସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି ହିସାବରେ ସମାଜରେ ବଞ୍ଚି ରହିପାରିବି, ଏହି ପ୍ରତ୍ୟୟ ମୁଁ କାହାଠାରୁ ମାଗିବାକୁ ଯିବି ?

୨୬ । ୭। ୭୫

ସମ୍ଭବତଃ ଏଇଥିପାଇଁ ମୁଁ ଶିକ୍ଷକ ହେବାକୁ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲି । ସଂସାରରେ ହାରି ନ ଯିବାକୁ ଏବଂ ସଂସାରରୁ ପଳାଇ ନଯିବାକୁ ହିଁ ମୁଁ ଶିକ୍ଷକ ହୋଇଥିଲି । କାଲି ନାନା କାରଣରୁ ବଡ଼ ବିଷଣ୍ଣ ମନ ନେଇ ମୁଁ ମୋ'ର ଦିନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲି । ମନ ଭିତରେ ସବୁବେଳେ ସେଇ ଗୋଟିଏ ଅଶୁଭ ବିଗ୍ନର ରହିଥିଲା ଯେ, ଏ ଦେଶରେ ମୁଁ ଖୁବ୍ ବେଶୀ କିଛି କରିବାର କ୍ଷେତ୍ର ପାଇବି ନାହିଁ,—ଏହି ଦେଶର

ଉଦାସୀନତା ପାଖରେ ପରାଜୟ ସ୍ୱୀକାର କରି ମୋତେ ମଧ୍ୟ ଉଦାସୀନ ହୋଇ-ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ହାରି ମାନି ମୋ'ର ପରିପାର୍ଶ୍ୱକୁ ଗ୍ରାସ କରି ରହିଥିବା ନାନା ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଉଦାସୀନତା ଭିତରେ ଆପଣାକୁ ହଜାଇ ମିଶାଇ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମୋ'ର ଛାତ୍ରମାନେ ହିଁ କାଲି ମୋତେ ବଦଳାଇ ଦେଲେ, ଅର୍ଥାତ୍ ମୋତେ ପୁଣି ଆପଣା ଘରକୁ ଫେରାଇ ଆଣିଲେ । ମୋ'ର ପ୍ରସ୍ତାବ ଅନୁସାରେ ସେମାନେ ଦୀର୍ଘ ଦୁଇଘଣ୍ଟା କାଳ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଲାଗି କେତେ କାମ କରିଦେଲେ, ଖୁସୀ ହୋଇ ସେମାନେ ଏହି କାମଟି କରିଦେଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଯେ କେତେ ଶକ୍ତି ରହିଛି, କେତେ ସଦିଚ୍ଛା ଓ ସହଯୋଗ ବୃତ୍ତି ରହିଛି, ଏହିକଥାର ପ୍ରମାଣ ସେମାନେ ମୋତେ ଦେଲେ । କାଲି ମୁଁ ମନେ ମନେ ଭାବୁଥିଲି, ଏହି ଶକ୍ତି, ସଦିଚ୍ଛା ଓ ସହଯୋଗକୁ ପଥ ଯୋଗାଇ ଦେବାକୁ ଆମେ ଅଳସୁଆ ଗୁରୁଜନମାନେ କରୁଛୁ କ'ଣ ? ଆମେ ଦୂରରେ ଥାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଯୋଗ୍ୟ ବା ଅମାନିଆ ବୋଲି କହୁଛୁ, ସେମାନେ ମଣିଷ ହିସାବରେ ଆମ ପାଖକୁ ଆସିବାକୁ ସରାଗ ଦେଖାଇଲେ ଆମେ ମାଷ୍ଟର ଓ ଶାସକ ହିସାବରେ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଦୂରଛଡ଼ା ହୋଇ ରହିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛୁ । ସତେ ଯେପରି ଆମେ ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନବିକାଶର processରେ ସବୁ ପ୍ରକାର ଅସହଯୋଗ କରିବାକୁ ସ୍ଥିର କରି ବସିଛୁ । ଏଥିଲାଗି ଆମର ଏକମାତ୍ର ଅଧିକାର ହେଉଛି ଯେ, ଆମର ବୟସ ବେଶୀ, ଆମର କ୍ଷମତା ବେଶୀ ଏବଂ ଆମର ସମାଜ ଆମକୁ ହିଁ ସେମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଅଧିକ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେଉଛି, ଆମର ସ୍ଥାନକୁ ଦୃଢ଼ କରି ରଖିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛି ।

୨୭ । ୨ । ୭୫

କାଲି ବହିରେ ପଢ଼ୁଥିଲି ଯେ, ଜୀବନରେ ଏକ ଉଦାର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ରଖିବାକୁ ହେଲେ ଆପଣାର ଧର୍ମସମ୍ପର୍କକୁ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ହ୍ରାସ କରି ନେବାକୁ ହୁଏ । କାରଣ ଧର୍ମ ଜୀବନର ଦୃଷ୍ଟିକୁ ପ୍ରଧାନତଃ ବଡ଼ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ହିଁ କରି ଦେଇଥାଏ । ଜଣେ ସମାଜଶାସ୍ତ୍ରୀ ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ବହିରେ ମୁଁ ଏକଥା ପଢ଼ୁଥିଲି । ମୋ' ଅନୁଭୂତିରୁ ମୁଁ ଠିକ୍ ଏହାର ଓଲଟା ମତ ଦେବି । ମୁଁ କହିବି, ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିଥିବା ମଣିଷ ଯେଉଁ ଧର୍ମରେ ହାତ ଦେଉନା କାହିଁକି, ସେ ତାହାକୁ ଆପଣାର ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ଦ୍ୱାରା ବଡ଼ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ କରି ପକାଏ । ଯେ ଯେଉଁ ଧର୍ମର କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଚରଣ କରୁଥାଉ ନା କାହିଁକି, ତା'ର ଧର୍ମାଚରଣ କ୍ରମଶଃ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଆସେ । ତା'ର ଜୀବନରୁ ଧର୍ମ କମିଯାଏ, ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତାର ଗ୍ରାସ ଉତ୍କଟତର ଓ ପ୍ରବଳତର ହେବାରେ ଲାଗେ । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ, ଅସଲ ଧର୍ମକୁ ସେ ଯେତିକି ଗ୍ରହଣ କରେ, ତା'ର ଅନୁଭୂତିକୁ ସେ ଯେତିକି ଧର୍ମାନୁଭୂତିର ବାସନା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଲମ୍ବିତ

କରି ଦେଇପାରେ, ତା'ର ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ହୁଏତ ସେତିକି କଟିଯିବାର ସମ୍ଭାବନା ହିଁ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ । ମୁଁ ଭୁଲ କରି ବୁଝୁଁଚି, ଧର୍ମ କହିଲେ ଯେଉଁମାନେ କେବଳ ଏକ ପରମ୍ପରାକୁ ବୁଝନ୍ତି, ଧର୍ମଜୀବନର ଅବସ୍ଥାରେ ଯେଉଁମାନେ କୌଣସି ଏକ ଧର୍ମପରମ୍ପରାର ଗଣ୍ଡି ବାହାରକୁ ଯିବାର କୌଣସି ସୁଯୋଗ ପାଇ ନଥାନ୍ତି ବା କୌଣସି ବାସନା ପୋଷଣ କରି ନଥାନ୍ତି, ସେମାନେ ଧର୍ମ କହିଲେ ପ୍ରଧାନତଃ ଏହି ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତାକୁ ହିଁ ବୁଝିବେ । ଧର୍ମ ମଣିଷକୁ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ କରେ ବା ମଣିଷ ଅଥବା ସମାଜର ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ତା'ର ଧର୍ମକୁ କ୍ରମେ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ କରି ପକାଏ, ଏ ବିଷୟରେ ଆହୁରି ଅଧିକ ଆଲୋଚନା ହେବା ଉଚିତ ; କିନ୍ତୁ କେବଳ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଏହାର ଆଲୋଚନା କରିପାରିବେ କିପରି ? ଧର୍ମକୁ ଅନୁଭୂତିର ଅଙ୍ଗ କରିନଥିବା ମଣିଷ ବାହାରୁ ଆଉ ଏହି ଆଲୋଚନା କିପରି କରିବ ?

୨୮ । ୨ । ୭୫

ଅନେକ ଦିନର ଚେଷ୍ଟା ଓ ସତ୍ତ୍ୱରେ ବଢ଼ିଥିବା ଗୋଲାପ ଗଛରେ ଗତ କେତେଦିନ ହେଲା ନୂଆ ହୋଇ ଫୁଲଟିଏ ଧରିଥିଲା । ଧୋବ ଫରଫର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଗୋଲାପ ଫୁଲଟି, ମନେ ହେଉଥିଲା ଏପରି ଗୋଲାପଟିଏ ମୁଁ ଆଗରୁ କେବେହେଲେ ଦେଖିନଥିଲି । ଗତ କେତେଦିନ ହେଲା ମନ ଯାଇ ତାହାରି ପାଖରେ ଥିଲା । କେତେଜଣଙ୍କୁ ଡାକି ଦେଖାଉଥିଲି, କେତେଜଣଙ୍କ ପାଖରେ ତା'ର କଥା କହି ବୁଲୁଥିଲି । କାଲି ଉପରଓଳି ସେଇଟିକୁ କେହି ଛିଣ୍ଡାଇ ନେଇଗଲା । ଏକେତ କୌଣସି ଗଛରୁ ଫୁଲ ଛିଣ୍ଡାଇ ନେବାକୁ ମୋତେ ସଙ୍କୋଚ ଲାଗେ, ମୋ' ଭିତରେ ସତେ ଯେପରି କେତେ ଗଛରେ ଆଘାତ ବାଜି ଗଲାପରି ଲାଗେ । ଯେଉଁ ଗଛରେ ଓ ଯେଉଁ ଫୁଲରେ ଏତେ ମାୟା ଲାଗି ଯାଇଥିଲା, ତା'ର ହାନିରେ ମନ ଦୁଃଖରେ ଭରି ଝାଉଁଳି ପଡ଼ିଲାପରି ଲାଗିଲା । ଅବଶ୍ୟ ବିରକ୍ତ ହୋଇନାହିଁ ; କିନ୍ତୁ ଅବସନ୍ନ ଅବଶ୍ୟ ଲାଗିଚି । ମୋତେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆଉଜଣେ ବାହୁନିଲା ପରି କହିଲେ, ଆମେ କେତେ ପରିଶ୍ରମ କରି ଫୁଲ ଫୁଟାଇଲୁ, ଅଥଚ ଆମରି ଅଗୋଚରରେ ଆଉଜଣେ ଆସି ଫୁଲ ନେଇଗଲେ ଏହି ବଗିଚାରେ କାମ କରିବାକୁ ମନ ଲାଗିବ କିପରି ? ସେଇଥିରେ ମନ ଯେପରି ପୁଣି ଅଲକୂଳ ପାଇଲା । ବଗିଚାରେ ଏ କାମ କରିବା,—ଏହା ହେଉଚି ଶ୍ରଦ୍ଧାର ନିହିତ କାମ କରିବା । କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ଅଧିକାର କରିବାକୁ ଏହି ପରିଶ୍ରମ ମୁଁ କେବେହେଲେ କରେନାହିଁ । ଗଛଟିଏ ବଢ଼ାଇବାର ଆନନ୍ଦ ମୁଁ କାମ କରିଲାବେଳେ ହିଁ ପାଏ । ଫୁଲ ଫୁଟାଇବାର ଆନନ୍ଦକୁ ମୁଁ ଫୁଲଟିକୁ ଅଧିକାର କରି ରଖିବାର ଆନନ୍ଦଠାରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଓ ସୁସ୍ଥ ବୋଲି ମନେ କରିଥାଏ ।

୧ । ୩ । ୭୫

ଦିନପରେ ଦିନ, ମାସ ପରେ ମାସ ଚାଲି ଯାଉଥିବ, ମୋ'ର ଶରୀର ମଧ୍ୟ ଆପଣାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ମାନ କ୍ରମେ ଆପଣାର ବୟସ ବିଷୟରେ ଅନେକ ସଚେତ ହୋଇ ପଡ଼ୁଥିବ,—କିନ୍ତୁ ଜୀବନ ପ୍ରତି ମୋ'ର ବାସନା କଦାପି ଊଣା ହେବନାହିଁ, ଜୀବନ ପ୍ରତି ମୋ'ର ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ କଦାପି ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ଆସିବନାହିଁ । ଏହି ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟରେ ଆସିବା ବା ନଆସିବା ଶରୀରର ବୟସ ଉପରେ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ନିର୍ଭର କରେନାହିଁ । ବିଦ୍ୱେଷ ବଢ଼ିଲେ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ବଢ଼େ, ଲାଳସା ବା ଅଭିଆର କରି ରଖିବାର ଉଗ୍ରତା ବଢ଼ିଲେ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ବଢ଼େ,—ତେଣୁ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ବିଷୟରେ ମୋ'ର କୌଣସି ଚିନ୍ତା ହିଁ କରିବାର ନାହିଁ । ସଂସାର କହିଲେ ମୁଁ ପ୍ରଧାନତଃ ଶ୍ରଦ୍ଧାକୁ ହିଁ ବୁଝିଥାଏ, ଅଧିକାର କରି ରଖିବାର ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ବୁଝେନାହିଁ । ସଂସାର କହିଲେ ମୁଁ ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇ ରହିବାକୁ ବୁଝେ, ଖିଅ କାଟି ଆପଣାର ଲିଭିହୋଇ ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇ ରହିବାକୁ ବୁଝେନାହିଁ । ସଂସାର ଭିତରେ ଆପଣାକୁ ନିବେଦିତ କରି ରଖିବା ଓ ଭଗବାନଙ୍କ ଲାଗି ଅର୍ଥାତ୍ ଆପଣାର ମହତ୍ତମ ବାସନା ଲାଗି ଆପଣାକୁ ନିବେଦିତ କରି ରଖିବା ଭିତରେ ମୁଁ ମୂଳତଃ କୌଣସି ବିରୋଧ ରହିଛି ବୋଲି ଅନୁଭବ ହିଁ କରି ପାରେନାହିଁ । ହୁଏତ ଏଇଥିଲାଗି ଅନେକ ସମୟରେ ମୋତେ ସଂସାରର ଅନେକ ଆଖିରେ ନିର୍ବୋଧ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହେବାକୁ ପଡ଼େ, କିନ୍ତୁ ଠିକ୍ ଏଇଥିଲାଗି ମୁଁ ଜୀବନର ଅନେକ ପ୍ରମାଦ, ଅନେକ ସଂଶୟ ଓ ଅନେକ ଶଙ୍କାରୁ ଆପଣାକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିପାରେ । ଜୀବନ ଏକ ତୀର୍ଥପଥରେ ପରିଣତ ହୁଏ, ମଣିଷ ପାଖରେ ମୋତେ କୌଣସି ଭୟ ଲାଗେନାହିଁ, ମଣିଷ ମଣିଷ ଭିତରେ ଉଚ୍ଚ ନୀଚ ଭେଦବିଗ୍ରହ ଲାଗି ମୁଁ ଅବକାଶ ମଧ୍ୟ ପାଏନାହିଁ ।

୬ । ୩ । ୭୫

ସଂସାରରେ ପଶିଥିବା ବେଳେ ଥରେଥରେ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିବାକୁ ଭାରି ମନେ ହୁଏ । ଜୀବନର ନିରୀକ୍ଷଣକୁ ସାହିତ୍ୟର ଆକର୍ଷକ ରୂପ ଦେଇ ଆଉ ପାଞ୍ଚ-ଜଣଙ୍କର ହୃଦୟ ଉଖାରିବାକୁ ଭାରି ମନ ହୁଏ । ନାନା କାରଣରୁ ଏଯୁଗରେ ଉପ-ନ୍ୟାସ ହିଁ ଭାରି ଲୋକପ୍ରିୟ ହୋଇ ରହିଛି । କବିତା ଆଧୁନିକ ମଣିଷକୁ ଭଲ ଲାଗୁନାହିଁ, କବିତା କୁଆଡ଼େ ତାକୁ ବାସ୍ତବ ଜୀବନର ସୁଆଦ ଯୋଗାଇ ପାରୁନାହିଁ । ପ୍ରବନ୍ଧ ଓ ସମାଲୋଚନାକୁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ ଓ ଉପଭୋଗ କରିବାର ଶକ୍ତି, ସମୟ ଓ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଅନେକ ମଣିଷଙ୍କର ନାହିଁ । ଆପଣାର ଜୀବନକୁ ଆତ୍ମନିରୀକ୍ଷଣ ସହିତ ବଞ୍ଚି ପାରୁ ଥିଲେ ମଣିଷ ଆପଣା ଭିତରେ ଯେଉଁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ଅନୁଭବ କରୁଥାନ୍ତା, ଏବେ ଉପନ୍ୟାସ ପଢ଼ି ହୁଏତ ସେ ସେହି ଅନୁଭୂତି ପାଇବ ବୋଲି ଆଶା କରୁଛି ।

ଏହାକୁ ମୁଁ ବାସ୍ତବ ଜୀବନର ଅନୁଭୂତି ବୋଲି କହୁନାହିଁ । ମୁଁ କହିବି ଯେ, ଉପନ୍ୟାସ ପଢ଼ିବାଦ୍ୱାରା ମଣିଷର ବାସ୍ତବ ଜୀବନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମ୍ଭବତଃ ଏକ Vicarious Satisfaction ହୋଇଯାଉଚି । କିନ୍ତୁ ଏହିପରି ଭାବରେ ଜୀବନର ସ୍ୱାର୍ଥଲାଭ କରୁ କରୁ ସେ ପରୋକ୍ଷ ଉପାୟରେ ବାସ୍ତବ ପାଖରୁ ଦଉଡ଼ି ପଳାଇଯିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁନାହିଁ ତ ? ଆପଣାର ଭୂମିକୁ ଆପଣାର ବୋଲି ବୁଝି ତାହାର ଉପରେ ସୁନ୍ଦରତର କରି କିଛି ଗଢ଼ିବାର ମନୁଷ୍ୟସୁଲଭ ଦାୟିତ୍ୱରୁ ସେ ପଳାଇ ଯାଉନାହିଁ ତ ? ଏହିପରି କେତେକ କାରଣରୁ ଉପନ୍ୟାସ ପଢ଼ିବାରେ ମୁଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆନନ୍ଦ ପାଇ ପାରେନାହିଁ, ଉପନ୍ୟାସ ମୋତେ ଜୀବନରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବାକୁ ଯେତେଦୂର ସାହାଯ୍ୟ ନକରେ, ହୁଏତ ଜୀବନ ପ୍ରତି ଉଦାସୀନ ରହିବାକୁ ଓ ଜୀବନର ଆହ୍ୱାନଗୁଡ଼ିକର ସମ୍ମୁଖୀନ ନହେବାକୁ ହୁଏତ ତା'ଠାରୁ ଅଧିକ ପ୍ରରୋଚନା ଦେଇଥାଏ । ଉପନ୍ୟାସ ପ୍ରତି ଏପରି ଏକ ସଂଶୟୀ ମନୋଭାବ ନେଇ ମୁଁ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିବାକୁ ମନ କରିବି ପୁଣି କିପରି ? ତେଣୁ ଲୋକପ୍ରିୟ ହେବା ମୋ' ଭାଗ୍ୟରେ ନାହିଁ । ଜୀବନର ବିବରଣ ଲେଖିବା ମୋ'ର ବାଟ ନୁହେଁ । ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବା ମୋ'ର ବାଟ ।

୩ । ୩ । ୬୫

ଶିକ୍ଷା, ସଭ୍ୟତା, ସମ୍ପତ୍ତି, ସମ୍ମାନ,—ଆଗ ମୋ'ର ଏସବୁ ଦରକାର ନା ଆଗ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଦରକାର ? ଆଜି ମଧ୍ୟ ଏହି ପୃଥିବୀରେ ଏପରି ଅନେକ ମଣିଷ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ଔପଚାରିକ ଉପାୟରେ କୌଣସି ଶିକ୍ଷା ପାଇନାହାନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ସଭ୍ୟ ନୁହନ୍ତି, ଯେଉଁମାନଙ୍କ ପାଖରେ ସମ୍ପତ୍ତି ବୋଲି କିଛି ନାହିଁ ଓ ଯେଉଁମାନେ ପାଞ୍ଚଜଣଙ୍କ ଆଖିରେ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ସମ୍ମାନ ମଧ୍ୟ ପାଆନ୍ତିନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆପଣା ପୃଥିବୀର କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଥଚ ସୁନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିସର ମଧ୍ୟରେ ସେମାନେ ଯେପରି ପ୍ରଧାନତଃ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ପ୍ରେରଣାରେ ହିଁ ଜୀବନ ବଞ୍ଚୁଚନ୍ତି । ସଂସାର ବିଷୟରେ ସେମାନଙ୍କର ହୃଦୟ ଭିତରେ କୌଣସି ବାଡ଼ ବସିନାହିଁ । ଆଧୁନିକ ଜୀବନର ଧନ୍ଦା ଭିତରେ ସେମାନେ ହୁଏତ ଅନେକ ସମୟରେ ନିର୍ବୋଧ ପ୍ରମାଣିତ ହେଉଚନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ତଥାପି ଶ୍ରଦ୍ଧାକୁ ହିଁ ସେମାନେ ଆପଣା ଜୀବନର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ସୂତ୍ର ବୋଲି ଧରିଚନ୍ତି । ନିଜ ଧର୍ମର କୌଣସି ବିଧିରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରିବାକୁ ପରମଧର୍ମ ବୋଲି ବୁଝାଯାଇଚି ବୋଲି ନୁହେଁ, ବଡ଼ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ହିଁ ସେମାନେ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ପ୍ରେରଣାରେ ହିଁ ଚାଳିତ ହୋଇ ଯାଉଚନ୍ତି । କେତେକ ସଂସ୍କୃତି ଓ ସାମାଜିକ ବାତାବରଣ ଯେପରି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସଂସ୍କୃତି ଓ ବାତାବରଣ ତୁଳନାରେ ଏଥିପାଇଁ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ ଅନୁକୂଳ ବାତାବରଣ ବି ଯୋଗାଇ ରଖିଚନ୍ତି ।

ଆମେ ଏପାଖରେ ଅଧିକ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଲାଗି ବହି ପଢ଼ୁଚୁ, ଭାଷଣ ଦେଉଚୁ, ଅଧିକ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ଯୋଜନାମାନ ଗଢ଼ି ବହିସବୁ ଲେଖୁଚୁ, କିନ୍ତୁ ଆମର ଜୀବନର ବ୍ୟବସାୟରୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଯେପରି ବହିଷ୍କୃତ ହୋଇ ରହିଚି । ଶ୍ରଦ୍ଧାର ଅଭାବକୁ ଏକ ବଡ଼ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଓ କୃତ୍ରିମ ଉପାୟରେ ପୂରଣ କରି ରଖିବାକୁ ଆମ ପାଖରେ ଆଦର୍ଶବାଦ ଓ ଆହୁରି ଅନେକ ପ୍ରକାର ଉଗ୍ରତା ବେଶ୍ ପ୍ରଶ୍ରୟ ପାଇ ରହିଚି, ଅନେକ ପ୍ରକାର ଆତ୍ମସଚେତନତା ଆମକୁ ଉତ୍ତେଜିତ କରି ରଖିଚି, କିନ୍ତୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ହିଁ ନାହିଁ ।

୪ । ୩ । ୭୫

ମୋ'ର ଜାତି ସୁରକ୍ଷିତ ହୋଇ ରହିବ, ସମ୍ଭବ ହେଲେ ମୋ'ର ଜାତି ପୃଥିବୀରେ ପ୍ରଭୁ ହୋଇ ରହିବ,—ଏହାକୁ ମୁଁ ଆବଶ୍ୟକ ଅଭୀଷ୍ଟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବି । ଯୁଦ୍ଧକୁ ମୁଁ ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବି । ଆହୁରି ପାଦେ ଆଗକୁ ଯାଇ ମନୁଷ୍ୟ ଜାତି ଓ ମନୁଷ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ବିଲୋପକୁ ମୁଁ ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବି,—ଯଦି ପ୍ରକୃତିରେ ଏହିସବୁ ପ୍ରମାଦକୁ Biological Necessity ବୋଲି କହି କେହି ମୋତେ ବୁଝାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ, ତେବେ ମୁଁ କହିବି, ଜୀବନର ଆବଶ୍ୟକତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆମକୁ ସେହି ଅନ୍ଧ Biologyକୁ ହିଁ ବଦଳାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସଂସାରରେ ବୋମା ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଚି, ସଂସାରରେ ଶକ୍ତିମାନର ଧର୍ଷଣ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଚି,—ଆମେ ସମସ୍ତେ ଦୋଷୀ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଗୋଟିଏ ଢଙ୍ଗାରେ ବସି ଏକାଠି ବୁଡ଼ିବାର ସବୁପ୍ରକାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବାକୁ ଯାଉଚୁ,—ଅଥଚ ଏହି ଗତିକୁ ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରଗତି ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଚନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଁ କିପରି ସ୍ୱାଭାବିକ ମଣିଷ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରି ପାରିବି ? ପୁଣି ସେହିପରି ଲୋକ କୁଆଡ଼େ ବିଜ୍ଞାନ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ! ମୁଁ ତ ଭାବେ ଯେ, ଯିଏ ବିଜ୍ଞାନ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ କରେ, ତାକୁ ମୂଳତଃ ଏକ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବାକୁ ହିଁ ପଡ଼ିବ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟି ଓ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଦୃଷ୍ଟି ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଫରକ ରହିଚି । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଯନ୍ତ୍ରଜନିତ କୌଣସି ଅନ୍ଧତାରେ ମଣିଷସମାଜର ଅକଲ୍ୟାଣ ଚିନ୍ତା କରିବନାହିଁ । କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅନ୍ଧତା, ଉଗ୍ରତା ଓ ଏକଦେଶୀୟତାର ନିଶାରେ ପଡ଼ି ସେ ତାହାକୁ ଚରିତାର୍ଥ କରିବା ଲାଗି ଯନ୍ତ୍ରକୁ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ଯିବନାହିଁ । ଯନ୍ତ୍ର ଓ ଯାନ୍ତ୍ରିକତାକୁ ଆମେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟି ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରି ଆସିଚୁ, ପ୍ରଧାନତଃ ସେଇଥି ସକାଶେ ଆମେ ଆଜିର ପ୍ରମାଦକୁ ହିଁ ଆମର ଏକମାତ୍ର ଭାଗ୍ୟ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ବାଧ ହୋଇଚୁ । ଏହି ବାଧ୍ୟତା ଓ ଏହି ବଶବର୍ତ୍ତିତାରୁ ମୁକୁଳିବାର ବାଟ ଆମେ ନଖୋଜିବା କାହିଁକି ?

୫ । ୩ । ୭୫

ସଂସାରରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ଅଭାବ ଦେଖି ଯେଉଁମାନେ ଶ୍ରଦ୍ଧାକର ଭଗବାନ୍ ବା ଅନ୍ୟକୌଣସି ପରମମୂଲ୍ୟର ସନ୍ଧାନରେ ସଂସାରରୁ ବାହାର ଚାଲିଯାଆନ୍ତି, ସଂସାର ସହିତ ସକଳ ପ୍ରକାର ଲିପ୍ତତାର ସୂତ୍ର ଛିଡ଼ାଇ ଦେଇ ଯେଉଁମାନେ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ଓ ଆପଣାର ଜୀବନକୁ ତପସ୍ୟାରେ କଟାଇ ଦିଅନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ତଥାପି ସାଧୁ ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧାଶୀଳ ମଣିଷ ବୋଲି କହିବି । ସଂସାରରୁ ବାହାରି ଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ତଥାପି ସଂସାରର ମିତ୍ର ବୋଲାଇବେ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନେ ଏହି ସଂସାର ଭିତରେ ରହିଚନ୍ତି ଓ ସଂସାରକୁ ଭଲ ପାଆନ୍ତିନାହିଁ, ଯେଉଁମାନେ ଏହି ଜୀବନର କ୍ଷେତ୍ର ଭିତରେ ବିଚରଣ କରୁଚନ୍ତି ଓ ତଥାପି ଜୀବନକୁ ଭଲ ପାଆନ୍ତି-ନାହିଁ, ସେହି ଉଗ୍ର ବୈରାଗୀମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ସଂସାରରେ ମିତ୍ର ବୋଲି କହି ପାରିବି କିପରି ? ସମାଜରେ ବଡ଼ ବୋଲାଇ ଆଜି ଯିଏ ସକଳ କ୍ଷମତାକୁ ଆତ୍ମସାତ୍ କରି ବସିଚି, ଯିଏ ଚତୁର ବୋଲାଇ ସମାଜର ଶୋଷଣ କରୁଚି ଓ ସମାଜ ନାମରେ ଆପଣାର ହିଁ ସ୍ୱାର୍ଥସିଦ୍ଧି କରିବାରେ ଲାଗିଚି, ଏଇଠି ରହି ଯିଏ ଯାବତୀୟ ଅସାଧୁ-ତାର ଆଚରଣ କରୁଚି, ଆଦର୍ଶବାଦର ଆକର୍ଷକ କବଚ ବାନ୍ଧି ଯିଏ ପ୍ରଧାନତଃ ଘୃଣା କରୁଚି, ଯିଏ ପ୍ରଧାନତଃ ଜୀବନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରୁଚି, ଲୋକସେବାର ଢୋଲ ବଜାଇ ଯିଏ ସବୁପ୍ରକାର ଶଠାଚରଣ କରିପାରୁଚି, ତାକୁ ମୁଁ ସଂସାରର ବା ଜୀବନର ବନ୍ଧୁ ବୋଲି କିପରି କହି ପାରିବି ? ଶ୍ରଦ୍ଧାହୀନ ମଣିଷ ଉପରେ କିପରି ମୁଁ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ଆରୋପ କରିପାରିବି ?

୬ । ୩ । ୭୫

ଓଡ଼ିଶାରେ ଗତ କେତେବର୍ଷ ହେଲା ଯେ କିପରି ଶାସନ ଚାଲୁଥିଲା, ତାହାର ସତ୍ୟରୂପ କ୍ରମେ ପଦାକୁ ପଡ଼ିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରୁଚି । ଓଡ଼ିଶାରେ ଗତ କେତେବର୍ଷ ହେଲା ଯେ କିପରି ନେତୃତ୍ୱ ଜନଗଣଙ୍କୁ ବାଟ ଦେଖାଉଥିଲା, କ୍ରମେ ସମସ୍ତ ଦେଶ ତାହା ଜାଣିବାର ସୁଯୋଗ ପାଉଚି । ସେଠି କେବଳ ଉପରେ କେତେଜଣ ଲୋକ ଶଠତା କରୁନଥିଲେ, ରାଜନୀତିକ ଯନ୍ତ୍ରର ସୁବିଧା ନେଇ କେବଳ କେତେଜଣ ଲୋକ ସେହି ରାଜ୍ୟରେ ଆପଣାର ସମ୍ପତ୍ତି ବଢ଼ାଉ ନଥିଲେ । ସେହିମାନେ ଅଧିକ ଅନେକଙ୍କ ଲାଗି ଆଦର୍ଶ ବା model ହୋଇ ମଧ୍ୟ ରହିଥିଲେ । ଠକିବାଟା ଯେ ସବୁଠାରୁ ସୁଲଭ ବାଟ, କ୍ଷମତାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ଆତ୍ମବୃଦ୍ଧି କରିବାଟା ଯେ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଚତୁରତା, ଉପରେ ଜାତୀୟ ଆଦର୍ଶର ନାମୋଚ୍ଚାରଣ କରି ଓ ଭେକ ପିନ୍ଧି ଅସଲ ଆଚରଣରେ ଆପଣାର ଧନ ବଢ଼ାଇବା ଯେ ସବୁଠାରୁ ବଢ଼ିଆ ବୁଦ୍ଧି, ବଡ଼ ନେତା ଓ ବଡ଼ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଦୟାରୁ ସେଠି

ଅନେକ ରାଜନୀତିକ ଓ ଅରାଜନୀତିକ ଲୋକ କ୍ରମେ ଏହିପରି ବିଶ୍ୱାସ ହିଁ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଦୁର୍ନୀତି କରିବାକୁ ସାଧାରଣ ମଣିଷର ଯେତିକି ସଙ୍କୋଚ ରହିବା ଦରକାର, ଓଡ଼ିଶାର ନେତୃତ୍ୱ ଗତ କେତେବର୍ଷ ଧରି ଜନଗଣର ମନରୁ ସେହି ସଙ୍କୋଚ ଦୂର କରି ଦେଇଥିଲେ । ସାଧାରଣ ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହି ଚୌର୍ଯ୍ୟ-ବୃତ୍ତି ଅବଲମ୍ବନ ନକରିବା ଲାଗି ଯେତିକି ଭୟ ସ୍ୱାଭାବିକ ମଣିଷର ରହିବା ଉଚିତ, ଓଡ଼ିଶାର ରାଜନୀତିକ ଓ ଶାସନ ବିଭାଗୀୟ ନେତୃତ୍ୱ ଅନେକଙ୍କ ମନରୁ ସେହି ଭୟ ଭଙ୍ଗାଇ ଦେଇଥିଲା । ସେଠି ବଡ଼ ସ୍ଥାନ ସମସ୍ତେ ଦୁର୍ନୀତିଟାକୁ ହିଁ ନୀତି ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ, ଏକମାତ୍ର ମାର୍ଗ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

୭ । ୩ । ୭୪

ଅନେକ କହନ୍ତି, ସକାଳେ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଳସୁଆ ଲାଗେ, ଏକୁଟିଆ ଲାଗେ, ସବୁରି ପାଖରୁ ବା ସବୁଠାରୁ ହାରିଗଲା ପରି ଲାଗେ । କିନ୍ତୁ ମୋ' ଜୀବନର ସକାଳ ଗୁଡ଼ିକରେ ମୁଁ ଯେପରି ଏହାର ବିପରୀତ ଅନୁଭବ କରିଥାଏ । ମୋ'ର ସକାଳେ ମୋତେ ମୋ'ର ଆପଣା ଭିତରକୁ ଫେରାଇ ଆଣେ, ମୋତେ ନୂତନ ଭାବରେ ଏହି ସଂସାର ଭିତରକୁ ଫେରାଇ ଆଣେ,—ମୋତେ ଯେପରି କେଉଁ ପରମପିତାର ସ୍ନେହ ଭିତରକୁ ଫେରାଇ ଆଣେ । ସକାଳର ସ୍ନାନ ମୋତେ ଠିକ୍ କେଉଁ ତୀର୍ଥର ସ୍ନାନ ପରି ମନେହୁଏ, ସକାଳର ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ମୋ'ଲାଗି ଅନେକ ଉଦୟ ପଥର ବାର୍ତ୍ତା ବହନ କରି ଆଣେ, ସକାଳର ଆଲୋକ ମୋ' ଉପରେ ଅନେକ ଆଶୀର୍ବାଦ ଓ ଅନେକ ନିର୍ଭର ଅଜାଡ଼ି ଦେଇଯାଏ । ଏକଥା ମୁଁ କବିତ୍ୱ କରି କହୁନାହିଁ ବା ସାହିତ୍ୟ ରଚନାର ଭ୍ରମ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ କହୁନାହିଁ,—କାରଣ ମୁଁ ଏକଥା ବଢ଼ାଇକରି ମଧ୍ୟ କହୁନାହିଁ । କାରଣ, ଏହି କଥାକୁ ଲେଖିଲାବେଳେ ମୋ'ର ସନ୍ତର୍ପିତ ହୃଦୟ, ମନ ଓ ଶରୀର ସମସ୍ତେ ଯେପରି କହିଉଠୁଛନ୍ତି ଯେ, ସେମାନଙ୍କର ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଇଥିବା କଥାକୁ ମୁଁ କମ୍ କରି କହୁଛି । ପ୍ରତିଦିନ ସକାଳେ ମୁଁ ଯେପରି ନୂଆ ହୋଇ ଓ ନୂଆ କରି ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ଅଧିକାର ପାଏ । କାଲି ଜୀବନର ଗୁରାଇ ଭୁରାଇ ହୋଇ ରହିଥିବା ଅଡ଼ୁଆ ଓ ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ାକ ଯେପରି ମୋ'ଆଗରେ ଫିଟିଫିଟି ଗଲାପରି ମନେହୁଏ, ଆଖିକୁ ସବୁ ଦିଶିଗଲା ପରି ମନେହୁଏ,—ମୋ'ର ଆପଣାର ଭୂମି ଅତି ଚହ୍ନାଭୂମି ପରି ମନେହୁଏ । ଯାହା ହୋଇ ପାରିବନାହିଁ ବୋଲି କାଲି ନାନା ଯୁକ୍ତି ଦେଇ ମାନି ନେଇଥାଏ, ଆଜି ସେଇଠି ଯେପରି ମୋ'ର ସବୁ ଶୁଭକାମନା ଆସି ଜମା ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି,—ଅସମ୍ଭବକୁ ସମ୍ଭବ କରିଦିଅନ୍ତି ।

୮ । ୩ । ୭୫

ବଡ଼ ଦେଶ ମଣିଷକୁ ଆପେଆପେ ବଡ଼ କରି ଦିଏନାହିଁ । ଯୋଗ୍ୟ ମଣିଷ ହିଁ ଆପଣାର ଦେଶକୁ ଜଗତ ସମକ୍ଷରେ ଅଧିକ ଗ୍ରହଣୀୟ ଓ ଅଧିକ ଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ କରେ । ଯୁବକ ନାର୍ଲିକର ଏହି ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ବିଶୁଦ୍ଧ ବିଜ୍ଞାନର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ନିପୁଣତା ଦେଖାଇଚନ୍ତି, କାଲି ସେହିକଥା ଶୁଣି ମୁଁ ଆପଣା ଭିତରେ ଯେପରି କୌଣସି ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଗଲାପରି ଅନୁଭବ କଲି । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନାର୍ଲିକର୍ ମୋ' ଦେଶର ମଣିଷ ବୋଲି କହି ମୁଁ ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଦମ୍ଭ ବା ଅଭିମାନରେ ସ୍ଫୀତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲି, ତା' ନୁହେଁ । କାରଣ ଦେଶ ପ୍ରତି ରହିଥିବା ମୋ'ର ଶ୍ରଦ୍ଧାରୁ ଏପରି ଏପରି ଦମ୍ଭର କଳାଦ୍ରବ୍ୟ ତିଆରି କରିବା ମୋ'ର ସ୍ୱଭାବଗତ ଧାତୁର ବାହାରେ ବୋଲି ମୁଁ ମନେକରେ । ମୋ' ଭିତରର ଯୁବକ କାଲି ବୈଜ୍ଞାନିକ ନାର୍ଲିକର୍‌ଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ଜଣାଇ ଏପରି ଖୁସୀ ହୋଇ ଉଠିଲା । ମୋ' ଭିତରେ ରହିଥିବା ସମର୍ପିତ ମନ କାଲି ଆଉ ଏକ ସମର୍ପିତ ମନ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଜଣାଇ ଏପରି ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନୁଭବ କଲା । କିଏ ଆପଣାକୁ କେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସମର୍ପଣ କରିପାରିଲା, ତାହା ମୋ' ପକ୍ଷରେ ଆଦୌ ବଡ଼ କଥା ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ସବୁ ସମର୍ପିତ ଜୀବନ ପ୍ରତି ମୁଁ ସ୍ୱଭାବତଃ ଏକପ୍ରକାର ସଖ୍ୟ ଅନୁଭବ କରିଥାଏ । ସିଏ ଯେଉଁ ଧର୍ମର, ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରର ବା ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟାନୁଧାନର ଜୀବନ ହୋଇ ପଛକେ, ତାହାପ୍ରତି ମୁଁ ଆପେ ଆପେ କୃତଜ୍ଞ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ପରି ଅନୁଭବ କରେ । ଆମର ଏହି ପୃଥିବୀରେ ସମର୍ପିତ ଜୀବନ ଲାଗି କମ୍ ପରିସର ଓ କମ୍ ପ୍ରେରଣା ରହିଚି । ସବୁ ଯୁଗରେ ହୁଏତ ପରିସ୍ଥିତି ଠିକ୍ ଏହିପରି ଥିଲା । ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିସର ଥାଇ ମଧ୍ୟ ମଣିଷ ଆପଣାକୁ ସମର୍ପିତ କରି ପାରୁନାହିଁ । ତେଣୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନାର୍ଲିକର୍‌ଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ମୋତେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ କରୁଚି, ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେରଣା ଦେଉଚି ।

୯ । ୩ । ୭୫

ମୋ'ର ଜ୍ଞାନ ଯଦି ମୋତେ ଜୀବନ ସହିତ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଯୁକ୍ତ କରି ରଖିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ ନକରେ, ତେବେ ସେହି ଜ୍ଞାନକୁ ମୁଁ ପ୍ରଧାନତଃ ନିଷ୍ଫଳ ବୋଲି କହିବି । ମୋ'ର ବିଜ୍ଞାନ ଯଦି ଆପଣାର ଶୃଙ୍ଖଳିତ ପଦ୍ଧତିକୁ ବଜାୟ ରଖିବାକୁ ଜୀବନର ନାନା କ୍ଷେତ୍ରରୁ ଆପଣାକୁ ବାସନ୍ଦ କରି ରଖେ ଓ ଆପଣାର କ୍ଷେତ୍ରକୁ ହିଁ ଜୀବନର ସମଗ୍ର କ୍ଷେତ୍ର ବୋଲି ଆଣ୍ଠ କରି ବସେ, ତେବେ ସେହି ବିଜ୍ଞାନ ମୋ'ର ଦରକାର ନାହିଁ । ମୋ'ର ମନୋବିଜ୍ଞାନ ଯଦି ଖାଲି ସୂତ୍ର ଓ ଶବ୍ଦର ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଆଡ଼ମ୍ବର ଭିତରେ ଆପଣାକୁ ଜୀବନର ସମୁଦ୍ର ଭିତରେ ଏକ ଆତ୍ମସଚେତ ଦ୍ୱୀପ

ପରି କରି ରଖେ, ତେବେ ମନୋବିଜ୍ଞାନକୁ ମୁଁ ମୋ'ର ପଥ ବୋଲି କହିବିନାହିଁ । ମୋ'ର ପୃଥକ୍ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଏକ ପ୍ରୟୋଜନବାଦୀ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ବୋଲି କେହି କହିବସୁ ପଛକେ, ତଥାପି ମୁଁ ପ୍ରୟୋଜନହୀନ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟରେ ଆପଣାକୁ ବାନ୍ଧି ଯେପରି ରଖିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ । ମନୋବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରଧାନତଃ ଏକ ବିଜ୍ଞାନ ହେବ କି ନାହିଁ, ଅଥବା ବିଜ୍ଞାନ ହେବାକୁ ହେଲେ ଏହାକୁ ଧର୍ମ, ନୀତିବାଦ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜୀବନମୂଲ୍ୟର ଭୂମିକୁ ଛାଡ଼ି ଆସିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ କି ନାହିଁ, ଏସବୁ ଚର୍ଚ୍ଚା ଓ ଏସବୁ କଥାରେ ମୁଁ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ରସ ପାଇ ପାରେନାହିଁ । ମନୋବିଜ୍ଞାନ ମୋତେ ବାଟ ଦେଖାଇବ, ମନୋବିଜ୍ଞାନ ମୋତେ ଜାଣିବାକୁ ଅଧିକ ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟି ଦେବ, ନାନା ସୂତ୍ର, ଶାସନ ଓ ବାଦ ଭିତରେ ଆପଣାକୁ ହରାଇ ବସିଥିବା ଏହି ମଣିଷର ଜଗତକୁ ଅଧିକ ମନୁଷ୍ୟୋଚିତ କରିବାରେ ଏହା ସାହାଯ୍ୟ କରିବ ।

୧୦ । ୩ । ୭୪

ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ମୋତେ ଅମୃତତ୍ୱର ସ୍ୱାଦ ନଦେବ, ସେହି ଜ୍ଞାନକୁ ନେଇ ମୁଁ କରିବି କ'ଣ ? ଯେଉଁ ବିଜ୍ଞାନ ମୋତେ ଅମୃତତ୍ୱର ସ୍ୱାଦ ନଦେବ, ସେହି ବିଜ୍ଞାନକୁ ନେଇ ମଧ୍ୟ ମୁଁ କ'ଣ କରିବ ? ପି.ଏଚ୍.ଡି. ଲାଗି ମୋ'ର ଏବେ ଟିକିଏ ଲାଳସା ନାହିଁ, ପଣ୍ଡିତ ହେବାଲାଗି ମୋ' ଭିତରେ କୌଣସି ଆକର୍ଷଣ ନାହିଁ । ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ମଣିଷ ଅନେକ ଘଟଣାର କାରଣ ଜାଣିଛି, ଅନ୍ତର୍ଗତ ଓ ବହିର୍ଗତ ଜୀବନକୁ control କରିବାର ଅନେକ ସୂତ୍ରକୁ ଏ ଜଗତର ଜ୍ଞାନ ପେଡ଼ିରେ ଭରି ରଖିଛି । କିନ୍ତୁ ଖାଲି କାରଣ ଜାଣିଲେ କ'ଣ ସବୁ ହୋଇଗଲା ? ଖାଲି control କରିବାର କ୍ଷମତା ଜାଣିଗଲେ କ'ଣ ସବୁ ହୋଇଗଲା ? ଦୁଷ୍ଟବୁଦ୍ଧି ଶାସକ ହାତରେ ଯଦି ସଂସାରକୁ ନାନା କ୍ଷେତ୍ରରେ control କରିବାର ସୂତ୍ର ଓ ଫିସାଦମାନ ଧରାଇ ଦିଆଯାଏ, ତେବେ ତାହା ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ଲାଗି ଯେ କେତେଦୂର ପ୍ରମାଦଜନକ ହୋଇପାରେ, ବର୍ତ୍ତମାନର ସମାଜ ତାହାର ଏକାଧିକ ପ୍ରକାରେ ନିଦର୍ଶନ ହୋଇ ରହିଛି । କାରଣ ଜାଣି, controlର ଫାଇଦା ଜାଣି ଦୋକାନୀ ଆପଣା ଦୋକାନକୁ ଅଧିକ ମଜବୁତ କରୁଛି, ବ୍ୟାପାରୀ ଆପଣାର ବ୍ୟାପାରଟାକୁ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ମଜବୁତ କରିପାରୁଛି । ସମ୍ପ୍ରତି ଏହି ବୈଜ୍ଞାନିକ controlର ସୂତ୍ର ଧରି କେତେକେତେ ମଣିଷର ବିଚାର ଓ ବିବେକ ଉପରେ ସତ୍ତା ବିସ୍ତାର କରିପାରୁଛି, କେତେ ପ୍ରକାରର କେତେ ମୋହକୁ ସତ୍ୟର ଭ୍ରମ ଦେଇ ସଂସାରକୁ ଅନ୍ଧାର କରି ରଖିପାରୁଛି । ଜ୍ଞାନ କମାଇଲା ବେଳେ ମୁଁ ଏସବୁ ଚାହିଁନଥିଲି; ମୁଁ ଅନ୍ତରର କବାଟ ଖୋଲିବାକୁ ଚାହିଁଥିଲି, ମୁଁ ସମ୍ମିଳିତ ହେବାକୁ ଚାହିଁଥିଲି, ମୁଁ ଆଗ ଆପଣା ଭିତରର ମୋହ ଖଣ୍ଡିବାକୁ ଚାହିଁଥିଲି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ତାହାହିଁ ଚାହୁଁଛି ।

ଜ୍ଞାନ ବା ବିଜ୍ଞାନ ଦ୍ୱାରା ଯେ କବାଟ ଖୋଲିବା, ସମ୍ମିଳିତ ହେବା ଓ ମୋକ୍ଷ ମାର୍ଗି ବା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ, ଆଜି ମଧ୍ୟ ଯେ ମୋ'ର ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ରହିଚି ତାହା ନୁହେଁ, ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ମୋ'ର ଦିନକୁ ଦିନ ଦୃଢ଼ତର ହେବାରେ ଲାଗିଚି । ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ହିଁ ମୋତେ ଜ୍ଞାନ ସହିତ ଶୃଙ୍ଖଳାର ସୂତ୍ରରେ ବାନ୍ଧି ରଖିଚି, ଜ୍ଞାନ ଲାଗି ପ୍ରବୃତ୍ତି କରାଉଚି ।

୧୧ । ୩ । ୭୫

ଏହି ସମାଜକୁ ଏକମାତ୍ର ସ୍ୱାଭାବିକ ସମାଜ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରି ନେଉଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ଏହା ଭିତରେ କୌଣସି ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ରହିଚି ବୋଲି ଅନୁଭବ କରି ପାରିବି କିପରି ? ଆପଣାର ପରିସ୍ଥିତିକୁ ମାନି ନେବାକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ପରିସ୍ଥିତି ସହିତ ଯେ କୌଣସି ଉପାୟରେ ହେଉ ପଛକେ ଆପଣାକୁ ଖାପ ଖୁଆଇ ନେବାକୁ ଜୀବନର ସାର୍ଥକତମ ଧର୍ମ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ନେଉଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ପରିସ୍ଥିତିର ଅନୁକୂଳ ବା ପ୍ରତିକୂଳ factor ଗୁଡ଼ିକୁ ମୁଁ ଅନୁଭବ କରି ପାରିବି କିପରି ? ଆମ ଭିତରୁ ଅନେକେ ଏହି ସମାଜକୁ ମାନି ନେଉଚନ୍ତି, ଅସନ୍ତୋଷ ସତ୍ତ୍ୱେ ମଧ୍ୟ ମାନି ନେଉଚନ୍ତି, ହୃଦୟ ଗ୍ରହୁ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମାନି ନେଉଚନ୍ତି । ଏହି ସମାଜର ଅନୁମୋଦିତ ଉପାୟରେ ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଜୀଇ ରହିବାକୁ ଆପଣାର ସର୍ବପ୍ରଥମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କରୁଚନ୍ତି । ଯୁଦ୍ଧ ଗ୍ରହୁ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଶତ୍ରୁ ସହିତ ଲଢ଼ିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଚନ୍ତି । ଶୃଙ୍ଖଳାର ପଥକୁ ଅଧିକ ଉପାଦେୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ଘୃଣାକୁ ନିଜର ଆଚରିତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ତଥା ସାମୂହିକ ଜୀବନରେ ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରି ନେଉଚନ୍ତି । ପରସ୍ପରର ପରିପୂରକ ହୋଇ ରହିବାକୁ ଆଦର୍ଶ ଜୀବନ ବୋଲି ମାନୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଯୋଗିତାକୁ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରୁଚନ୍ତି । ଏବଂ, ଏହିପରି କରିବାକୁ ହିଁ ସେମାନେ realism ବା ବାସ୍ତବତା ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଚନ୍ତି । ଏହାଠାରୁ ବଳି ଆମ ଜୀବନରେ ଆଉ ଅଧିକ ପ୍ରମାଦପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଆଉ କ'ଣ ହୋଇପାରେ ? ଏହି ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱର ହେତୁ ହିଁ ଆମ ସଂସାରରେ ଆଦର୍ଶ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆତଙ୍କ ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିବଢ଼ି ଯାଉଚି, ସୁଖୀ ଜୀବନର ସାଧନ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରମାଦ ମଧ୍ୟ ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଯାଉଚି । ଏହି ଆତଙ୍କକୁ ଅଟକାଇବ କିଏ ? ଏହି ପ୍ରମାଦରୁ ବାହାର କରିନେବ କିଏ ?

୨୬ । ୩ । ୭୫

ଏହିସବୁ ଆଡ଼ମ୍ବରରୁ ପଳାଇ ଯିବାକୁ ଭାରି ମନ ହୁଏ । ହିମାଳୟର ନିକାଞ୍ଚନକୁ ନୁହେଁ, ମଣିଷ ଭିଡ଼ରକୁ ପଳାଇ ଯିବାକୁ ଭାରି ମନ ହୁଏ । ମୁଁ କ'ଣ

ଏଠାକୁ କେବଳ ମୋଟା ଦରମା ପାଇବାକୁ ଆସିଥିଲି ? କେବଳ ବାବୁ ହେବା-ଲାଗି ଆସିଥିଲି ? ଏହି ଦେଶର ଅଜ୍ଞାନ ସମୁଦ୍ର ଭିତରେ ଜ୍ଞାନାଡ଼ମ୍ବରର ଗୋଟାଏ ଦ୍ୱୀପରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ରହିବାକୁ ଆସିଥିଲି ? ଏପାଖେ ଏହି ବାବୁମାନଙ୍କର ସଂସାରରେ ମୁଁ ଯେତିକି ଯେତିକି ପଶିବାରେ ଲାଗିଛି, ସଂସାରର ଜୀବନଠାରୁ ସେପରି ମୁଁ ଆପଣାକୁ ସେତିକି ସେତିକି ଛଡ଼ାଇ ନେଉଥିବା ପରି ମନେହେଉଛି । ଗତ କେତେବର୍ଷ ହେଲା ଏ ଦେଶରେ ପାଠର ଚର୍ଚ୍ଚା ବହୁତ ପରିମାଣରେ ବଢ଼ିଛି, ବୁଦ୍ଧି ମଧ୍ୟ ବହୁତ ପରିମାଣରେ ବଢ଼ିଛି,—କିନ୍ତୁ ଅସାଧୁତା ମଧ୍ୟ ତାହା-ଠାରୁ ଅନେକ ଅଧିକ ବଢ଼ିଛି । ଉଦାସୀନତା ବଢ଼ିଛି । ମୋ'ର ଆପଣା ଜୀବନ ଓ careerକୁ ସୁରକ୍ଷିତ କରିନେବା ବ୍ୟତୀତ ମୋ'ର ଜ୍ଞାନଚର୍ଚ୍ଚା ମୋତେ ଆଉ କୌଣସି ଆହ୍ୱାନ ହିଁ ଦେଉନାହିଁ । ଦରିଦ୍ର ସଂତ୍ରସ୍ତ ସଂସାରରେ ଆପଣାକୁ ତଥାପି ବୋଧଦେଇ ରଖିବା ଲାଗି ମୋ'ର ଜ୍ଞାନଚର୍ଚ୍ଚା ମୋତେ ବେଶ୍ ଅଫିମ ଯୋଗାଇ ଦେଉଥିବା ପରି ମନେ ହେଉଛି । ଆମେ ଏହି ଜ୍ଞାନାଗାର ଭିତରେ ଯେତେଯେତେ ଜ୍ଞାନୀ ରହୁଛୁ, ସମସ୍ତେ ପରସ୍ପରକୁ ନିନ୍ଦା କରିବାରେ ଲାଗିଛୁ ; କିନ୍ତୁ ଆମେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ନିଜେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ଯେ ଆପଣାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ, ସେକଥା ଭାବିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଆମକୁ ହୁଏତ ଭୟ ଲାଗୁଛି, ଓ ତେଣୁ ସେପରି ଭାବିବା ଲାଗି ଆମେ କୌଣସି ଅନ୍ତର୍ଗତ ଅବକାଶ ହିଁ ପାଉନାହୁଁ । ଏ ଦେଶରେ ମନୋବିଜ୍ଞାନର ଚର୍ଚ୍ଚା ଖୁବ୍ ହେଉ, ଏହି ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ମୁଁ କଦାପି କୌଣସି କମ୍ ଆଗ୍ରହ ଦେଖାଇବି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏ ଦେଶର କାର୍ଯ୍ୟ-କଳାପରେ ଅଧିକ ସାଧୁତା ଆଣିବାଲାଗି ମନୋବିଜ୍ଞାନର କ'ଣ କୌଣସି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହିଁ ନାହିଁ ?

୨୩ । ୩ । ୭୫

ଘେର ହେବା ଦୁଇମାସରୁ ଅଧିକ ହୋଇଗଲା ; କିନ୍ତୁ ତଥାପି ମନରୁ ସନ୍ଦେହ ଯାଇନଥିଲା । ଅର୍ଥାତ୍ ଆପଣାର ଜନପ୍ରଗୁଡ଼ାକୁ ହରାଇ ଥିବାର ଆଘାତ ମଧ୍ୟ ଯାଇନଥିଲା । ଆପଣାର ନାନା ଯୁକ୍ତି ବାଢ଼ି ମୁଁ କେତେଜଣଙ୍କୁ ଏହି ଘେର ଲାଗି ବେଶ୍ ସନ୍ଦେହ କରୁଥିଲି । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଦୈବାତ୍ କାହାକୁ ହାବୁଡ଼-ଗଲେ ମୁଁ ଭାରି ଅସ୍ୱସ୍ତି ଅନୁଭବ କରୁଥିଲି । ସେମାନଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା ଲାଗି ଯେପରି ମୁଁ କୌଣସି ଆଗ୍ରହ ଅନୁଭବ କରୁନଥିଲି, ସେମାନଙ୍କ ପାଖରୁ ଯେତେ ଶୀଘ୍ର ସମ୍ଭବ ଦୂରକୁ ଖସିଯିବାକୁ ଉଚିତ ମନେ କରୁଥିଲି । ଏପରି କରିବା ଦ୍ୱାରା ସ୍ତୁତିପଟର ପରିଶ ଅଧିକ ବଢ଼ି ଯାଉଥିଲା । କାଲି ଏହିପରି ଦୁଇଜଣଙ୍କ ସହିତ ଭେଟ ହେଲା । ଅନେକ ଦିନ ପରେ ମୁଁ ପ୍ରଥମ କରି ସେମାନଙ୍କ ସହିତ

ବନା କୌଣସି ସଙ୍କୋଚ ଓ କୁଣ୍ଠା ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିପାରିଲି,—ସେମାନଙ୍କ ସହିତ କଥୋପକଥନ ମୋ'ର ମନର କୌଣସି ସ୍ଥିରତାକୁ ଭଙ୍ଗ ଦେଇ ପାରିଲା-ନାହିଁ । କଥୋପକଥନ ପରେ ମନ ଭାରି ଉଶ୍ୱାସ ଲାଗିଲା, ଅନେକ ଦିନର କେଉଁ ବୋଝ ସତେଅବା ଓହ୍ଲାଇଗଲା ପରି ମନେହେଲା । ହୁଏତ ସେହିମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେହି ଏ ସ୍ୱେଚ୍ଛରେ ଲିପ୍ତ ଅଛନ୍ତି,—କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ମୁଁ ଆପଣାର ମନରେ ଯେଉଁ ଧକ୍କା ଖାଉଥିଲି, ତାହା ଆଉ ବର୍ତ୍ତମାନ ଘଟିବନାହିଁ । ହଜାଇ ଥିବାର ଘାଆ ଶୁଖିବାକୁ ଦୀର୍ଘ ଦୁଇମାସ ଲାଗିଲା । ମଣିଷକୁ ପୁଣି ମଣିଷ ପରି ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଦୁଇମାସ ଲାଗିଲା ।

୧୪ । ୩ । ଛ୪

ଖରା ପଡ଼ିଗଲାଣି, ଅର୍ଥାତ୍ ଆଜି ସବୁ ଡେ଼ରି ହୋଇଗଲାଣି । ଗତ କେତେ-ଦିନ ହେଲା ବୈଜ୍ଞାନିକ ସଭାରେ ମଣିଷ ବିଷୟରେ ପ୍ରଧାନତଃ ଅବୈଜ୍ଞାନିକ ଅନୁମାନମାନ ଶୁଣି ମନ ଯେତିକି ଅସଜଡା ହୋଇ ପଡ଼ୁଥିଲା, ଆଜିଠାରୁ ତାହାକୁ ପୁଣି ସେତିକି ସଜାଡ଼ି ଆସିବାକୁ ହେବ । ମାଡ଼ ଭିତରକୁ ବାହୁଡ଼ି ଆସିଲେ ମୁଁ ଯେପରି ମୋ'ର ସକଳ ସଂସାରକୁ ଖୋଜିଯାଏ । ବାଧ୍ୟହୋଇ ବା ଆପଣାକୁ ଦେଖାଇ ହେବାକୁ ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ଏଠିସେଠି ଭିଣ୍ଡ ବଜାଇ ବୁଲୁଥାଏ, ସେତେବେଳେ ଯେପରି ମୋ' ହାତରୁ ବାନ୍ଧିବାର ସବୁ ଦଉଡ଼ି, ଖସି ଯାଇଥିଲା ପରି ମନେହୁଏ । ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ଆଡ଼ମ୍ବର ସଭାରେ ମୋତେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଅଡିଥି ଭାବରେ ବସିବାକୁ ପଡ଼େ, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଆପେ ଯେପରି କେତେ କୁଆଡ଼େ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ଓ ଲୁଣ୍ଠିତ ହୋଇ ପଡ଼ି ଥିଲାପରି ମନେହୁଏ । ଭାରି କ୍ଳାନ୍ତ ଲାଗେ । କେତେ କଥା କହେ, କେତେ କଥା ଶୁଣେ, ବିଶ୍ୱାସ କରୁନଥିବା କେତେ କଥା ଉପରେ ମୋ'ର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଚି ବୋଲି ଜାହିର କରୁଥାଏ, କେତେ କୋଳାହଳ ଭିତରେ ଆପଣାକୁ ଅପହୃତ କରି ରଖିଥାଏ,—କିନ୍ତୁ ଏଣେ ଆପଣା ଭିତରର କଅଁଳିଆ ପତରଗୁଡ଼ିକ ଯେପରି କ୍ରମେ ଝାଉଁଳି ପଡ଼ିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ଗତ ସାତଦିନ କାଳ ମୋତେ ଠିକ୍ ଏହିପରି ଲାଗୁଥିଲା । ଜୀବନ କହିଲେ ମୁଁ ଯାହା ବୁଝେ, ମୋ'ର ଅନୁଭୂତି ଓ ମୋ'ର ବାସନା ମୋତେ ଜୀବନର ଯେଉଁ ବାଟରେ ମୁକୁଳିତ କରି ନେଇଯାଏ, ଗତ ସାତଦିନ ସେହି ବାଟରୁ ମୁଁ ଯେପରି ବଣା ହୋଇ ରହିଥିଲି । ତର୍କ କରି ଅପରକୁ ଆପଣା କଥାରେ ରାଜି କରାଇବା ମୋ'ର ଖୋଇ ନୁହେଁ । ବିଶେଷତଃ ଔପଚାରିକ ଦରବାରରେ ସାଧାରଣତଃ ଯେଉଁସବୁ କଥା କୁହାଯାଏ, ତାହାର କେଉଁଠି କିଛି ମୂଲ୍ୟ ରହିଚି ବୋଲି ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ ।

୧୫ । ୩ । ୭୫

ଆପଣା ଭିତରକୁ ବାରବାର ଫେରି ଆସିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତା'ନହେଲେ ଆପଣାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ପଣ ସମ୍ଭବ ହେବନାହିଁ । ସକଳ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲାଗି ଆଗ ଯେ ଆପଣାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦରକାର, ଏହି ସତ୍ୟ ଅନୁସାରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବା ଲାଗି ବାରବାର ଆପଣାର ନୀଡ଼ ଭିତରକୁ ଫେରି ଆସିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସଂସାରରେ କୌଣସି ଧର୍ମର ପ୍ରଚାର ହେଲେ ସଂସାର ସଜାଡ଼ି ହୋଇଯିବ, ସଂସାରଯାକ ସମସ୍ତେ କୌଣସି ଗୋଟାଏ ସୂତ୍ରରେ ବାନ୍ଧି ହୋଇଗଲେ ଆଉ କୌଣସି ସମସ୍ୟା ରହିବ ନାହିଁ, ଜୀବନର ଅନୁଭୂତି ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୋ'ର ଏହି ବିଶ୍ୱାସ କ୍ରମେ ତୁଟି ତୁଟି ଯାଉଛି । ଗତ ସପ୍ତାହରେ ମନୋବିଜ୍ଞାନର ଏକ ଚର୍ଚ୍ଚାଚକ୍ରରେ ବସି ଏହି ସ୍ୱନିଷ୍ଠିତତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ କେତେ ପଣ୍ଡିତଙ୍କର କେତେ ଉଦ୍‌ଗାର ଶୁଣିଲି,—କିନ୍ତୁ ତଥାପି ମନ ଭଲଲାଗିଲାନାହିଁ । ଯେତିକି ଶୁଣିଲି, ମୁଁ ସେତିକି ଅଧିକ କ୍ଳାନ୍ତ ଅନୁଭବ କଲି । ମୂଷାକୁ ଯେପରି ନାନାପ୍ରକାର Conditioning ଦ୍ୱାରା ବଶୀଭୂତ କରି ରଖି ଦିଆଯାଇ ପାରିବ, ମଣିଷକୁ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ସ୍ୱାଧୀନ କରି ରଖିବାକୁ ହେଲେ ମଣିଷ ଓ ମୂଷାକୁ ଏକ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ସୂତ୍ରର ଅଧୀନ ବୋଲି ମାନିନେବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଓ ଏହାପରେ ମଣିଷର ସ୍ୱଭାବକୁ ବୁଝିବାକୁ ଓ ମଣିଷସ୍ୱଭାବକୁ ବଢ଼ିଆ ପ୍ରକାରେ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରି ରଖିବାକୁ ଆଉ କୌଣସି ଅସୁବିଧା ରହିବନାହିଁ, ଏପରି ଯୁକ୍ତି ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଶୁଣି ଶୁଣି ମୋ'ର ସାତଦିନ କଟିଗଲା ; କିନ୍ତୁ ତଥାପି ମନ ବୁଝିଲାନାହିଁ । ଅନ୍ୟ ମଣିଷକୁ ମୂଷା ବା ଆଉ ଏକ ଯନ୍ତ୍ର ପରି ଦେଖିବା ମଣିଷପଣ୍ଡିତ ଆପଣାକୁ ମଧ୍ୟ କ୍ରମେ ଯନ୍ତ୍ର ପରି ଦେଖିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ । ସେ ଯନ୍ତ୍ରକୁ ନେଇ କେତେ ବଡ଼ାଇ କରେ ; କିନ୍ତୁ ତଥାପି ସେ କେଉଁଠି ହେଲେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟାଇ ପାରେନାହିଁ, ସେ କିଛି କରି ପାରେନାହିଁ ।

୧୭ । ୩ । ୭୫

କାଲି ମଟରରେ ଏଠୁ ଆଗ୍ରା ଯାଉଥିଲି । ଭଦ୍ରମହିଳାମାନଙ୍କର ବସିବା ସ୍ଥାନରେ ଏଠାକାର କେତେଜଣ ଶିକ୍ଷକ ବସିଥିଲେ । ବାଟରେ ତିନି ଚାରିଜଣ ଭଦ୍ରମହିଳା ଗାଡ଼ିକୁ ଉଠିଲେ ଓ ବସିବାର ସ୍ଥାନ ନପାଇ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ । ସେମାନଙ୍କର କାଖରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ଛୁଆ,—ଚଳନ୍ତା ଗାଡ଼ିରେ ସେମାନେ ଠିଆ-ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି ; ତଥାପି ଆମ ଶିକ୍ଷକମାନେ ଆପଣା ସ୍ଥାନରୁ ଉଠି ଏମାନଙ୍କ ଲାଗି ଜାଗା କରିଦେବାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ହିଁ ଅନୁଭବ କରୁନଥାନ୍ତି । ପଛରେ ଠିଆହୋଇ ମୁଁ ଏସବୁ ଦେଖୁଥାଏ । ଶେଷକୁ ଆଉ ସହ୍ୟ ହେଲାନାହିଁ । ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ଏକଥା କହିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ

ବିରକ୍ତ ହେଲି ଓ ସେମାନଙ୍କ ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗ କଲି ସିନା, କିନ୍ତୁ ଆପଣା ଭିତରେ ମୁଁ ବଡ଼ ଆହତ ଅନୁଭବ କଲି । ଏ ଦେଶରେ ମୁଁ ବି ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ,—ଶିକ୍ଷକର ସମ୍ମାନ ବଢ଼ୁ, ଏହି କଥା ଉପରେ ଆମେ ଏବେ କେତେ ଜୋରରେ ବକ୍ତୃତା ଦେବାରେ ଲାଗିଛୁ । ଆମର ନ୍ୟାଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଦାବୀଗୁଡ଼ିକ ହାସଲ କରିବା ଲାଗି ଆମେ ସରକାରଙ୍କର ନିକଟରେ ଧର୍ମଘଟ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ବାହାରି ପଡୁଛୁ । କିନ୍ତୁ, ଧର୍ମଘଟ ଦ୍ୱାରା ହୁଏତ ବେତନ ବଢ଼ିବ, କିନ୍ତୁ ଦାୟିତ୍ୱହୀନ ଓ ଉଦାସୀନ ଭାବରେ ଆଚରଣ କରୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମର ସମ୍ମାନ ବଢ଼ିବ କିପରି ? ବଡ଼ ବିରକ୍ତ ଭାବରେ ମୁଁ କାଲି ଭାବୁଥାଏ, ଏହି ଭଦ୍ରମହିଳାମାନେ ଯଦି ବଡ଼ ଘରର ହୋଇଥାନ୍ତି, ଯଦି ସଫା ଲୁଗା ଓ ଦାମୀ ସାଜମାନ ପିନ୍ଧିଥାନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱାମୀମାନେ ଯଦି ମୋଟା ଦରମା ପାଉଥାନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନେ ଗାଡ଼ି ଭିତରେ ପଶୁଣୁ ନପଶୁଣୁ ସେମାନଙ୍କ ଲାଗି ଜାଗା ହୋଇ ଯାଉଥାନ୍ତା । ଏକାଧିକ ଲୋକ ସେମାନଙ୍କୁ ଖୁସାମତ କରିବାକୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଥାନ୍ତେ ।

୧୭ । ୩ । ୭୫

ଯଡ଼ିଏ ଶ୍ରଦ୍ଧାଶୀଳ ହୋଇ ବସି କିଛି ଲେଖିବାଲାଗି ହାତ ଯେପରି କ୍ରମେ ଅମଙ୍ଗ ହୋଇ ପଡ଼ିଲାଣି । ହୃଦୟର ମଙ୍ଗିବା ତ ପରର କଥା । ହୃଦୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲେ ହାତ ଯେ ଅମଙ୍ଗ ହେଉଥାନ୍ତା, ସେପରି କୌଣସି ଆଶଙ୍କା ମୁଁ ଆଦୌ ଦେଖି ପାରୁନାହିଁ । ଫଳତଃ ସୁନ୍ଦର କରି କିଛି ଲେଖିପାରିବା କ୍ରମେ ମୋ' ପକ୍ଷରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ କଷ୍ଟକର ହୋଇପଡ଼ୁଛି । ଲେଖିବା ବେଳକୁ ବାରବାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁଛି, କାହାପାଇଁ ଲେଖିବି ? ଅସାଧୁ ମଣିଷ ଓ ଅସାଧୁ ସମାଜ ହୁଏତ ମୋ'ର ଲେଖା ପଢ଼ିବ, ସଭାରେ ବସି ମୋତେ ସାବାସ୍ ବୋଲି କହିବ,—କିନ୍ତୁ ମୋ'ର ଲେଖାକୁ ସେ ହୃଦୟ ଦେଇ ଗ୍ରହଣ କରିବ କି ? ସାହିତ୍ୟ ଓ କଳାଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ଅନ୍ତର୍ଗତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ, ସେହି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲାଗି ସେ ଆପଣାର ସମ୍ମତି ଦେବ କି ? ସଂସାରରେ କେଉଁ ବିଷୟରେ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖା ବାକି ରହିଛି ? କେଉଁ କଥା ବିଷୟରେ ଉପଦେଶ ଦିଆ ନଯାଇଛି ? କେଉଁ ବାଟର ଆବିଷ୍କାର ବାକି ରହିଛି ? ସାହିତ୍ୟ ବଢ଼ିଛି, ଗଦାଗଦା ବହି ଲେଖା ହୋଇ କେତେ ଘରର ସଜ୍ଜା ବଢ଼ାଇଛି । କିନ୍ତୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କେଉଁଠି କ'ଣ ହୋଇଛି ? କେତେ ପ୍ରକାରର ନିଶା ଖାଇ ମଣିଷ ମାନବିକ ଓ ସାମୂହିକ ଜୀବନକୁ କେତେପ୍ରକାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଓ ବ୍ୟାଧିତ କରିବାରେ ଲାଗିଛି ! ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସର ଆଡ଼ମ୍ବର ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏଣେ ଯେପରି ତା'ର ଅନ୍ତର ଭିତରେ ସକଳ ବିଶ୍ୱାସର ସକଳ ଅଟ୍ଟାଳି ଭାଙ୍ଗି ହିଁ ପଡ଼ୁଛି । ଅସାଧୁତାଟା ହିଁ ଯେପରି ଜୀବନର ଆଚରଣୀୟ ଧର୍ମ ହୋଇ

ପଡ଼ୁଚି । ମୁଁ ଯାହା ଲେଖିବି ବା ଯାହା କହିବି, ତାହାଦ୍ୱାରା ଅସାଧୁତା ଯାଇ ମାନବିକତା ଆସିବାରେ କେଉଁଠି କିଛି ସାହାଯ୍ୟ ହେବ କି ? ମୁଁ ନିଜକୁ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରୁଛି ।

୧୮ । ୩ । ୭୫

ଏହି ଅସନ୍ତୋଷ ବଢ଼ି ବଢ଼ି ହୁଏତ ମୁଁ ଏହି ସମାଜ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହ ଘୋଷଣା କରିଦେବି , ଏହି ଦେଶ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହ ଘୋଷଣା କରିଦେବି । ସେଦିନ ଏହି ସମାଜକୁ ଆପଣାର ସମାଜ ବୋଲି କହିବାଲାଗି ଓ ଏହି ଦେଶକୁ ଆପଣାର ଦେଶ ବୋଲି କହିବାଲାଗି ମୋ'ପାଖରେ ଆଉ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କାରଣ ନଥିବ । କିନ୍ତୁ ତା' ବୋଲି ଏହି ସମାଜ ବା ଏହି ଦେଶକୁ ମୁଁ ଅସ୍ୱୀକାର କରି ଦେବିନାହିଁ । ସେଦିନ ମୁଁ ଏହି ଦେଶର ସମାଜ ଓ ସଂଗଠନକୁ ବଦଳାଇବାକୁ ହିଁ ମୋ'ର ସର୍ବପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବି । ସେଦିନ ଅତି ସହଜ ଭାବରେ ମାନି ନିଆ ଯାଉଥିବା ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଭାଙ୍ଗି ତାହାର ସ୍ଥାନରେ ଅଧିକ ମନୁଷ୍ୟୋଚିତ କିଛି ଗଢ଼ିବାରେ ହିଁ ଏହି ଦେଶ ଓ ଏହି ସମାଜ ପ୍ରତି ମୋ'ର ଅନୁରକ୍ତି ପ୍ରକାଶ ପାଇବ । ମୁଁ ଏହି ସଂସାରକୁ ଭଲ ପାଏ, ଏହି ଜୀବନକୁ ଭଲ ପାଏ । ମୁଁ ମଣିଷକୁ ମଣିଷ ପରି ଦେଖିବାରେ ହିଁ ବଞ୍ଚିବାର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ଅନୁଭବ କରିଆଏ । ସବୁ ମଣିଷ ଲାଗି ଏବେସୁଦ୍ଧା ଏ ଦେଶରେ ସୁନ୍ଦର ଜୀବନର ସମ୍ଭାବନା ପ୍ରକଟ ହୋଇ ପାରିନାହିଁ । ଯେତିକି ହୋଇ ପାରିଥାନ୍ତା, ସେତିକି ମଧ୍ୟ ହୋଇ ପାରିନାହିଁ । ସମାଜର ଆମେ କେତେଜଣ ଅନ୍ୟାୟକୁ ମାନିନେଇଛୁ ଓ ଆଉ କେତେଜଣ ଆପଣାର ଭଣ୍ଡାରବୃଦ୍ଧି କରିବାକୁ ହିଁ ଦେଶ ଓ ସମାଜ ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ମାନି ନେଇଚନ୍ତି ବୋଲି ତାହା ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ । ଏହି ଦେଶର ରାଜନୀତି ମଣିଷ ଓ ତା'ର ସମାଜକୁ ଅଧିକ ସୁନ୍ଦର କରି ଗଢ଼ିବାର ରାଜନୀତି ହୋଇ ପାରିଥାନ୍ତା, କିନ୍ତୁ ତାହା ହୋଇ ପାରିନାହିଁ । ସମାଜର ନାନା ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅମଣିଷପଣାକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବା ଲାଗି ଆଜି ଏଦେଶରେ ରାଜନୀତି ଚାଲିଚି,—କ୍ଷମତାରେ ଥିବା ମଣିଷ ପ୍ରଧାନତଃ କ୍ଷମତାରେ ହିଁ ରହିବାକୁ ଚାହୁଁଚି । ମୋ'ର ବିଦ୍ରୋହ ଏଇମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ।

୧୯ । ୩ । ୭୫

ସ୍ଥିର ହୋଇ ଘଡ଼ିଏ ବସିବି, ସ୍ଥିର ହୋଇ ଆକାଶ ଓ ଆଲୋକର ସହିତ ଆପଣା ଜୀବନର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଛନ୍ଦକୁ ମିଳାଇ ମୁଁ ଶାନ୍ତ ହୋଇ ବସିବି,—କାମ ଅଧିକ ଥିଲେ ଯେ ଏହା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରେନାହିଁ, ତା' ନୁହେଁ । କାରଣ କିଛି କାମ ନଥାଇ ଅଳସ ପହରର କଣ୍ଟା ଗଣୁଥିଲା ସମୟରେ ହିଁ ଅଧିକ ଅସ୍ଥିର ଲାଗେ ।

ଅଥଚ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ କାର୍ଯ୍ୟର ସ୍ତୁପ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମନ ଓ ହୃଦୟ ବଡ଼ ଅଦ୍‌ଭୁତ ଅଥଚ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ କେଉଁ ସ୍ଥିର ଭୂମି ସହିତ ସଂଯୁକ୍ତ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି;—ଏହି ସଂଯୁକ୍ତ ହେବାକୁ ଓ ଏହି ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହିବାକୁ ହିଁ ମୋ'ର କାର୍ଯ୍ୟଲାଗି ମୋତେ ଅଧିକ ପ୍ରେରଣା ମିଳୁଥାଏ, ମୋ'ର କାର୍ଯ୍ୟଲାଗି ଏହା ମୋତେ ଅଧିକ ସମ୍ପର୍ଦ୍ଦିତ ଭାବରେ ଉଦ୍ୟମ କରି ରଖିଥାଏ । ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ଅନିଚ୍ଛା ସହିତ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ, ଯେତେବେଳେ ମୂଳତଃ ଆଉ କାହାର ଫରମାସ ପୂରଣ କରିବାକୁ ମୁଁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ କୌଣସି କାମ କରେ, ସେତିକବେଳେ ହିଁ ଭିତରଟାଯାକ ଏକାବେଳକେ ବଡ଼ ଅସ୍ଥିର ହୋଇପଡ଼େ । କାରଣ ସେତେବେଳେ ଆପଣାକୁ ବଡ଼ ଅସଂଯତ ମନେହୁଏ, ସେତେବେଳେ ଯେପରି ଆପଣାର ନିଜସ୍ୱ ଦୁଆରରୁ ଫେରିଆସି ମୁଁ ଆଉ କେଉଁ ଅନ୍ୟ ଦୁଆରରେ ଅନଧିକାର ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥାଏ । ଯେତେବେଳେ ଏପାଖ ହୁଏନାହିଁ କି ସେପାଖ ହୁଏନାହିଁ । ଆପଣାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିଟି ଭାଙ୍ଗିଭାଙ୍ଗି ଯାଏ, ଆପଣା ଆଗ୍ରହର ଖିଅଟି ଛିଡ଼ିଛିଡ଼ି ଗଲାପରି ମନେହୁଏ । ମୁଁ ଉଗ୍ର ହେବା ଲାଗି ଅନେକ ଖଳପ୍ରେରଣା ପାଏ,—ସେହି ଅସ୍ଥିରତାରେ ଆପଣାର ଅନେକ ଘରୁ ପଳାଇବାକୁ ମନ ହୁଏ ।

୨୦ । ୩ । ୭୫

ତାଙ୍କର କାମ କଲାବେଳେ ମୋ'ର କଦାପି କୌଣସି ଆପତ୍ତି ରହିବନାହିଁ । ତାଙ୍କର କାମ କଲାବେଳେ ସେଥିଲାଗି ଅନ୍ତରର ଖୁସୀ କାମ କରିବାରେ ଅଜସ୍ର ଉତ୍ସାହ ଭରି ଦେଉଥିବ । ତେଣୁ ସେପରି ଅବସ୍ଥାରେ କ୍ଳାନ୍ତ ବା ବିରକ୍ତ ହେବାର ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ଉଠୁନାହିଁ । କାରଣ, ସେପରି କାମ ଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ହିଁ ମୁଁ ଆଜିଯାଏ ଜୀବନର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଭିଳାଷ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ଆସିଛି । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ଅକାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରେ ହିଁ ପ୍ରହର ପ୍ରହର କଟାଇଦିଏ, ଯେତେବେଳେ ଆତ୍ମଗୋପନ କରି ରହିବା ବା ଆପଣାକୁ ଭଲ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ କରାଇବା ବ୍ୟତୀତ ମୁଁ ଆଉ କୌଣସି କର୍ମର କଳ୍ପନା ହିଁ କରିପାରେ ନାହିଁ,—ସେତିକବେଳେ ମୁଁ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇପଡ଼େ, ମୁଁ ସେତିକବେଳେ ଆପଣା ଉପରେ ବଡ଼ ବିରକ୍ତ ହୋଇପଡ଼େ । ସେତିକବେଳେ ହିଁ ଅପଣା ଜୀବନର କ୍ଷେତକୁ ଛାଡ଼ି ବାହାର ପଳାଇବାକୁ ମୁଁ ଅସ୍ଥିର ହୋଇଉଠେ । ସେତିକବେଳେ ସବୁ ଅସାର ମନେହୁଏ, ସଂସାରଯାକ ସବୁ ମଣିଷ ଅସାର ମନେ ହୁଅନ୍ତି । କେଉଁଟା ତାଙ୍କର କାମ, କେଉଁଟା ତାଙ୍କର କାମ ନୁହେଁ,—ଏହା ଜାଣିବାର ସୂତ୍ର କ'ଣ ହୋଇପାରେ ? ଯେଉଁ କାମ କଲାବେଳେ ମୁଁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ବାଧ୍ୟ ଅନୁଭବ କରେନାହିଁ, ଯେତେବେଳେ କାମ କରିବା ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ତରର ଖୁସୀ ମୋତେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ

କରଦେବାରେ ଲାଗିଥାଏ, ସେତେବେଳେ ହିଁ ମୁଁ ତାଙ୍କର କାମ କରେ । ଗୋଟିଏ କଥାରେ କହିଲେ, ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ମୋତେ ଜୀବନ ସହିତ ଓ ମୋ'ର ଅନ୍ତର ସହିତ ସଂଯୁକ୍ତ କରି ରଖେ, ତାହା ହେଉଛି ତାଙ୍କର କାମ । ସେଇଥିପାଇଁ ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ବେଳେ ଫଳପ୍ରାପ୍ତିର ଆଶା ବା ଫଳହାନିର ଆଶଙ୍କା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏନାହିଁ । କାର୍ଯ୍ୟ ସହିତ ହିଁ କାର୍ଯ୍ୟର ଫଳ ମିଳିଯାଏ ।

୨୧ । ୩ । ୭୫

ମୁଁ ଖୁବ ଭଲ କରିଛି ପଇସାର ବାଟରେ ଯାଇନାହିଁ । ମୁଁ ଖୁବ ଭଲ କରିଛି କ୍ଷମତାର ବାଟରେ ଯାଇନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ମୋତେ ଅନେକ ଘୃଣା ଓ ଦ୍ୱେଷ କରିବାରୁ ରକ୍ଷା ମିଳିଛି । ମୋତେ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ଉଗ୍ର ହେବାରୁ ଓ ତେଣୁ ମ୍ଳାନ ହେବାରୁ ରକ୍ଷା ମିଳିଛି । ଅବଶ୍ୟ ପଇସା ବା କ୍ଷମତାକୁ ମୁଁ ସ୍ୱଭାବତଃ ଅନାବଶ୍ୟକ ବୋଲି ଭାବିନାହିଁ । ପଇସା କମାଇଛି, ପଇସା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିଛି । କ୍ଷମତା ପାଇଛି ଓ ଦାୟିତ୍ୱର ସହିତ ମୁଁ ସମ୍ପନ୍ନ କରିଛି । କିନ୍ତୁ ପଇସା ବା କ୍ଷମତା ମୋତେ ଆତ୍ମସାତ୍ କରି ପାରିନାହାନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍ ପଇସା ବା କ୍ଷମତାରେ ହିଁ ମୁଁ ଜୀବନର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ଖୋଜିବାକୁ ଯାଇନାହିଁ । ଜୀବନର ସହିତ ସମ୍ମିଳିତ ହେବାରେ, ଜୀବନର ନାନା ଉଦ୍ୟମରେ ଖୁସୀ ହୋଇ ସହଯୋଗ କରିବାରେ ମୁଁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ଖୋଜି ବୁଲୁଛି । ମୁଁ ମଣିଷର ସହିତ ସଖ୍ୟ ଓ ସହଯୋଗ ଖୋଜି ବୁଲୁଛି । ପଇସା ବା କ୍ଷମତା କଦାପି ମୋ' ହୃଦୟର ଖାଲିଗୁଡ଼ାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାର ଫିକର କରିନାହାନ୍ତି, ବା ମୁଁ ମଧ୍ୟ କେବେ ଏପରି ବିଶ୍ୱାସ କରିବାର ଭ୍ରମରେ ପଡ଼ିନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ମଣିଷର ସଙ୍ଗଲାଳସୀ ହେବାକୁ ଶିଖିଛି, ମଣିଷ ପାଖରେ ଖୁସୀ ହୋଇ ଆପଣାକୁ ଦେଇ ଦେବାକୁ ଶିଖିଛି, ଏବଂ ସେଇଥିପାଇଁ ମୁଁ ଜୀବନକୁ ଭଲ ପାଇ ଶିଖିଛି । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ମୋତେ ନିର୍ଭୟ ହେବାରେ ଅନେକ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛି, ଏହି ସଂସାରକୁ ଆପଣାର ଘର ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିବାରେ ଏହା ମୋତେ ପ୍ରେରଣା ଦେଇଛି ।

୨୨ । ୩ । ୭୫

ସିନେମା ଘରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଦର୍ଶନର ଶେଷରେ ଜାତୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ବୋଲା ହେବାର ପଦ୍ଧତିଟା ମତେ ପ୍ରଥମେ ଖୁବ ଅଶ୍ୱସ୍ତି କରି ଲାଗୁଥିଲା । କାରଣ ଜାତୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ବୋଲା ହେବାବେଳେ ଅନେକେ କକ୍ଷରୁ ବାହାରି ଚାଲି ଯାଉଥିଲେ, ମୋ' ଆଖିରେ ସେମାନେ ଜାତୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ପ୍ରତି ଅବମାନନା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥିଲେ । କାଲି ମୁଁ କୌଣସି ସିନେମାଘରେ ଜାତୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ବୋଲା ହେବା ସମୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲି ଓ ମୋ' ମନରେ ଏକ ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ଭାବନାର ଉଦୟ ହେଲା ।

ଏମାନେ କେହି ଜାତୀୟ ସଙ୍ଗୀତର ଅବମାନନା କରିବାକୁ ଚାହୁଁନାହାନ୍ତି । ଗୋଟାଏ ଜାତି ବା ଗୋଟାଏ ମଣିଷଗୋଷ୍ଠୀ ଭିତରେ ଏକତ୍ର ସମ୍ମିଳିତ ହେବାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମର୍ମ ଏମାନେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିନାହାନ୍ତି । ଏହି ଅସାମର୍ଥ୍ୟର ଦୋଷ କେବଳ ସେହିମାନଙ୍କର ନୁହେଁ,—ଆମ ଶିକ୍ଷିତଙ୍କର ମଧ୍ୟ, ଏହି ଦୋଷରେ ମୋ'ର ମଧ୍ୟ ଭାଗ ରହିଛି । ତେଣୁ ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋ'ର ଅଜସ୍ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ରହିଛି । ମୋତେ ଏମାନଙ୍କୁ ଆପଣାର କରି ଗ୍ରହଣ କରିନେବାକୁ ହେବ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆପଣାର ସଂସାର ଭିତରେ ଗ୍ରହଣ କରିବା ସକାଶେ କୌଣସି ଦେଶର ଜାତୀୟ ଗାନ ଯେଉଁ ପ୍ରତୀକ ଯୋଗାଇ ଦେଉଛି, ତାହାର କ୍ଷେତ୍ର କେବଳ ଗୋଟିଏ ଦେଶରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ନୁହେଁ । ପୃଥିବୀରେ ଯେଉଁଠି ଯେତେ ମଣିଷ ଅଛନ୍ତି, ମୋ'ର ଭାଗ୍ୟ ଏହି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନେଇହିଁ ଗଢ଼ାହେବ, ମୋ'ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଏହି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସ୍ପର୍ଶ କରିବ, ମୋ'ର ଆତ୍ମୀୟତା ଏମାନଙ୍କର ଜୀବନସ୍ୱପ୍ନର ପରିସରକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସାରିତ ହେବ;—କାଲି ମୁଁ ଏହିସବୁ କଥା ଭାବୁଥିଲି । ଗୋଟାଏ ଦେଶର ଜନତା ସହିତ ସମ୍ମିଳିତ ହେବାର ଉଷ୍ଣତା ଅନୁଭବ କରୁ କରୁ ମୁଁ କେତେ ଦେଶର କେତେ ମଣିଷ ସହିତ ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇ ଯାଉଥିଲି । ତେଣୁ ଜାତୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ବୋଲାହେବାର ଉପଲକ୍ଷରେ ଜାତି ସର୍ବପ୍ରଧାନ ନୁହେଁ,—ହୃଦୟ ଭିତରେ ମଣିଷ ସହିତ ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇ ପାରିବା ହେଉଛି ସର୍ବପ୍ରଧାନ, ଏହି ସମ୍ମିଳନର ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଓ ସେହି ଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରିବା ହେଉଛି ସର୍ବପ୍ରଧାନ ।

୨୩ । ୩ । ୭୫

ଛିଣ୍ଡା ସୁଏଟର୍‌କୁ ପ୍ରାୟ ଚଉଦବର୍ଷ ପୂରିବାକୁ ବସିଲାଣି । ତଥାପି ତା'ଠାରୁ ମୋ'ର ମାୟା ଛୁଟୁନାହିଁ । ବଜାରରୁ କିଣି ଆଣିଥିବା ଜିନିଷଟାଏ ହୋଇଥିଲେ ହୁଏତ କେଉଁଦିନୁଁ ଯାଆନ୍ତାଣି, ବଜାରରୁ ଆଉଗୋଟାଏ ସୁଏଟର୍ କିଣି ଆଣି ମୁଁ ହୁଏତ ଏହି ସୁଏଟର୍‌ଟାକୁ କେଉଁ ଦିନୁଁ ଭୁଲି ସାରନ୍ତିଣି । ସେହି କ୍ଷେତ୍ରରେ କୌଣସି ମାୟା ଲାଗିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ଉଠିନଥାନ୍ତା,—କେବଳ ପ୍ରୟୋଜନୀୟତାର ମାନଦଣ୍ଡ ଦେଇ ମୁଁ ସୁଏଟର୍‌ଟାକୁ ଦେଖିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ, ଏହି ସୁଏଟର୍‌ଟିର ଇତିହାସ ଅଲଗା—ତେଣୁ ଏହାର ପ୍ରୟୋଜନ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟ ଏକ ସ୍ତରର ପ୍ରୟୋଜନ । ଫିନ୍‌ଲାଣ୍ଡ୍‌ର ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କର ଭଉଣୀ କେଡ଼େ ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ମୋ'ଲାଗି ଏହି ସୁଏଟର୍‌ଟି ବୁଣି ପଠାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଦେଢ଼ବର୍ଷ ତଳେ ଏହି ସୁଏଟର୍‌ଟି ପିନ୍ଧି ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ପୁଣି ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲି, ସେ ହଠାତ୍ ତାହା ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରିଲେନାହିଁ । ଶ୍ରଦ୍ଧାର ଆମୁଷ ଯୋଡ଼ା ହୋଇ ସୁଏଟର୍‌ଟି ମୋ'ର ଶରୀର ଉପରେ ଏତେଦିନ ରହିପାରିଲା, ସ୍ମୃତିର ପୁଲକ ମିଶି ମୋ' ଆଖିକୁ ତାହା ହୁକୁଳରେ ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ଦିଶିପାରିଲା ! ସେଇଥିଲାଗି ଏହି ସୁଏଟର୍‌ଟି ପ୍ରତି ମୋର

ଏତେଦୂର ମାୟା । ଏହି ମାୟା ମୋତେ ବାନ୍ଧି ରଖେନାହିଁ । ଏହା ମୋତେ ଆପଣାର ବନ୍ଧା ସଂସାର ଭିତରୁ କେତେକେତେ ଦୂରକୁ ପ୍ରସାରିତ କରିନିଏ । ମୋ'ର ଜୀବନରେ ନୂତନ ଚେର ଲଗାଇ ଦେଇଯାଏ, ମୋର ଅଭିଳାଷର ଲତାରେ ଏହା ନୂତନ ଶାଖା ଗଜାଇ ଦେଇଯାଏ । ଏହିସବୁ ସ୍ଥାନ ସ୍ଥାନ ସ୍ମୃତିରେ ଜୀବନର ଭଣ୍ଡାର ବର୍ଦ୍ଧିତ ନଥିଲେ ଜୀବନଟା ସତ୍ୟତ କି ନୀରସ ହୋଇ ପଡ଼ିନଥାନ୍ତା ? ନାନା ଦ୍ରବ୍ୟର ଏହି ସଂସାରରେ ଚିନ୍ତା ମଣିଷର କ୍ରିୟାଶୀଳ ହାତ ଲାଗି ନଥିଲେ ମୋ'ର ସକଳ ସଂଗ୍ରହ ଓ ସକଳ ଉପଣି କି ଅର୍ଥହୀନ ହୋଇ ନଥାନ୍ତା !

୨୪ । ୩ । ୭୫

ନୂତନ ଜ୍ଞାନର ଅନୁଶୀଳନ ଲାଗି ସାହସ ଦରକାର । ଏହି ଭାବର ପ୍ରକାଶ କରି ଜଣେ ସମାଜଶାସ୍ତ୍ରୀ ଏହାକୁ the courage of new knowledge ବୋଲି କହିଚନ୍ତି । ନୂତନ ଜ୍ଞାନକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଲାଗି ସାହସ ଦରକାର । ସଂସାରରେ ଏପରି ପଣ୍ଡିତ ଅନେକ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ନାନା ତତ୍ତ୍ୱର ଖଣ୍ଡ-ବିଖଣ୍ଡ, ଭାଷା ଓ ବିଭାଷା ଦେଇ ସେହି ପୁରୁଣାଟାକୁ ଓଲଟପାଲଟ କରି କହିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି ଓ ସେଇଥିରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଆପ୍ୟାୟନ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ଜ୍ଞାନର ନୂଆ ମାର୍ଗ ବା ନୂତନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଗ୍ରହର ସହିତ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସାହସର ଦରକାର ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ସେତିକିରେ ନୂତନ ଜ୍ଞାନର ଅନୁଶୀଳନ ଶେଷ ହୋଇ ଯାଏନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ନୂତନ ଜ୍ଞାନ ଜୀବନର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ନୂତନ ଆହ୍ୱାନ ନେଇ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ । ସେହି ଆହ୍ୱାନର ଜବାବ ଦେବାକୁ ମଧ୍ୟ ଆପଣାର ଜୀବନକ୍ଷେତ୍ରରେ ଜାଗା ଖାଲି କରିଦେବାକୁ ହୁଏ, ଏଥିଲାଗି ନୂତନଭାବେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ହୁଏ, ଆପଣାର ଜୀବନାଗୃହକୁ ନୂତନ ବ୍ୟଞ୍ଜନାରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ । ପ୍ରକୃତ ଜ୍ଞାନ କଦାପି ନିରପେକ୍ଷ ରହି ପାରେନାହିଁ, ଆପଣା ଜୀବନର ଗଭୀରତର ସ୍ତରକୁ ନଛୁଇଁ ତାହା କଦାପି ଛାଡ଼େନାହିଁ । କେବଳ laboratory ବା ଅଧ୍ୟାପନାକକ୍ଷ ଭିତରେ ଏହା ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ବିଳାସର ସୁଗ୍ରାସ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହେ ନାହିଁ । ଏହା ଜୀବନକୁ ଦୋହଲାଇ ଦିଏ । ଯିଏ ଏହି ନୂତନ ଜ୍ଞାନର ଅଧିକାରୀ ହୁଏ, ସେହି ଆଗ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ, ତା'—ପରେ ତା'ର କଥା, ତା'ର କାର୍ଯ୍ୟ, ତା'ର ସଙ୍ଗ ସକଳ ସଂସାରକୁ ବଦଳାଇବାକୁ ବାହାରେ ।

୨୫ । ୩ । ୭୫

ଏତେଦିନ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିବା ପରେ ଓଡ଼ିଶା ଯିବାର ପାଳି ପଡ଼ିଲା । କାଲିଠାରୁ ମନ ଏକାବେଳକେ ଘରମୁହାଁ ହୋଇ ରହିଚି । ଆଜି ଖରାବେଳକୁ

ବାଟ ଅତିକ୍ରମିବା ଆରମ୍ଭ ହେବ, ତଥାପି ବଡ଼ ସକାଳୁ ଯେପରି ମନ ବାଟ ଅତିକ୍ରମୁ ଥିବାର ବିନୋଦନଭ୍ରମ କରି ବସିଲିଣି । ଓଡ଼ିଶା ମୋ'ର ଆପଣା ଭୂଇଁ, ଓଡ଼ିଆ ମୋ'ର ଆପଣା ଭାଷା । ସେଠି ସଂସାରକୁ ମୁଁ ଯେପରି ନିବିଡ଼ ଓ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଭାବରେ ଚିହ୍ନିଛି, ସଂସାରର ଆଉ କେଉଁଠି ବୋଧହୁଏ ଚିହ୍ନି ପାରିନାହିଁ । ସଂସାରର ଅନ୍ୟତ୍ର କୌଣସି ଦୋଷ ଅଛି ବୋଲି ନୁହେଁ, ମୋ'ର ଗୋଟାଏ ଜୀବନରେ ଏତେ ନିବିଡ଼ ପରିଚୟ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିନାହିଁ ବୋଲି ମୋ'ର ଜନ୍ମଭୂମି ସହିତ ହିଁ ମୋ'ର ସମ୍ପର୍କଟି ମୋତେ ଏତେ ନିବିଡ଼ତର ମନେ ହେଉଛି । ସେଇଥିଲାଗି ବର୍ଷକରେ ଥରେ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଓଡ଼ିଶା ଯିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇବା ମାତ୍ରକେ ଆପଣାର ଅତି ଚିହ୍ନା ଘରକୁ ଯାଉଥିଲି ପରି ମନେ-ହୁଏ । ଓଡ଼ିଶାକୁ ଏତେ ନିବିଡ଼ ଭାବରେ ଭଲ ପାଏ ବୋଲି ଭାରତବର୍ଷ ଓ ପୃଥିବୀକୁ ମୋ'ର ଭଲ ପାଇବା କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ବ୍ୟାହତ ହୋଇନାହିଁ । ମୁଁ ତ କହିବି, ଓଡ଼ିଶାକୁ ମୁଁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ କୁଶଳଭାବରେ ଭଲ ପାଇ ପାରିଛି ବୋଲି ସଂସାରର ନାନା ଦେଶକୁ ପ୍ରଧାନତଃ ଭଲ ପାଇବାର ଆଗ୍ରହ ନେଇ ମୁଁ ଦେଖି-ପାରିଛି ଓ ଚିହ୍ନି ପାରିଛି, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାରତବର୍ଷକୁ ମୁଁ ମୋ'ର ଶ୍ରଦ୍ଧା ବିସ୍ତାରିତ କରି ପାରିଛି । ଗୋଟାଏ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ଆପଣାର ଭାଷା ବୋଲି ଭଲ ପାଇ ତାହାକୁ ମୋ'ର ଜୀବନ ରସ ଲାଗି ଚେର ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରି ପାରିଛି ବୋଲି ଭାରତ ତଥା ସଂସାରର ଏତେ ଭାଷାକୁ ମୁଁ ଭଲ ପାଇ ପାରିଛି ।

୩ । ୪ । ୭୫

ଏହି ଦେଶର କୁଲି ବାହାରକୁ କେଡ଼େ ମ୍ଳେଚ୍ଛ ଓ ମଳିନ ଦେଖାଯାଏ । ବାବୁର ପୋଷାକ ପିନ୍ଧି ଆମେ ତା' ଆଡ଼କୁ ଆଖି ପକାଇଲା ବେଳେ ଆମର ଅନେକ ସମୟରେ ମନେହୁଏ, ଯେପରି ମଣିଷ ହିସାବରେ ଏହି କୁଲିର ଜନ୍ମ ହିଁ ହୋଇନାହିଁ । ଆମେ ଭାବୁ, ଯେପରି ସେ ଆଦୌ ମଣିଷ ନୁହେଁ, ସେ ହେଉଛି କେବଳ କୁଲି । ଆପଣାର ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ମୁଁ କହିବି ଯେ, ଆପଣାର ଦୃଷ୍ଟି ଭିତରେ ଅନେକ ଅହଙ୍କାର ଓ ଅମଣିଷ ପଣିଆକୁ ଆମେ ଖୁନ୍ଦଖାନ୍ଦ କରି ରଖିଥାଉ ବୋଲି ଆମେ ମଣିଷକୁ ମଣିଷ ପରି ଚିହ୍ନି ପାରୁନାହିଁ, ମଣିଷର ମଳିନ ବେଶ ତଳେ ସମ୍ମାନିତ ମଣିଷକୁ ଠଉରାଇ ନେଇ ପାରୁନାହିଁ । କୁଲି ସହିତ ଯେତେଥର ମୁଁ ମଣିଷ ପରି ବ୍ୟବହାର କରିଛି, ସେତେଥର ମୁଁ ତାହାଠାରୁ ମନୁଷ୍ୟୋଚିତ ବ୍ୟବହାର ହିଁ ପାଇଛି । କେବଳ କେତେଟା ପଇସା ଗଣିଦେଇ ଆପଣାର କାମଟାକୁ ଆଦାୟ କରି ଆପଣାର ପଦମର୍ଯ୍ୟାଦା ବଜାୟ ରଖିବାର କ୍ରୂର ବୁଦ୍ଧି ହିଁ ମୋତେ ମଣିଷ ପାଖରେ ମଣିଷର ପରିଚୟ ପାଇବାର ଭାଗ୍ୟରୁ ବଞ୍ଚିତ କରି ରଖିଛି । ଆମେ ବାବୁଏ ଭାବୁ ଯେ, କୁଲିମାନେ ଆମକୁ କେବଳ ଠକିନେବାକୁ ହିଁ

ଜନ୍ମ ହୋଇଚନ୍ତି । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କ ଠାରୁ କାମ ଆଦାୟ କଲାବେଳେ ଆମେ ଆଗ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ମୂଲ ଛିଣ୍ଡାଇ ବସୁ । ଅଳପ ପଇସା ଦେଇ ଆମେ ବେଶୀ କାମ କରାଇନେଉ । ଏହି ବ୍ୟାପାର (ଅବ୍ୟାପର ?) ରେ ଜିତିବା ଲାଗି ଆମେ ପୁଣି କେତେ କଳହ ନକରୁ ! ମୁଁ ଯେଉଁ କାମକୁ ନିଜେ ନପାରିବ, ତାହାର ଲାଗି ମୁଁ ଆଉ ଜଣେ ମଣିଷର ସାହାଯ୍ୟ ମାଗି ଯାଉଚି, ଏପରି ମନୋଭାବରେ ମୁଁ ଯେତେଥର କୁଲି ଖୋଜି ଯାଇଚି, ସେତେଥର ତା'ଠାରୁ ସମ୍ମାନିତ ମଣିଷର ବ୍ୟବହାର ପାଇଚି ।

୪ । ୪ । ୭୫

ଯେଉଁଠି ଆମେରିକାର ଲଢ଼ୁଆ ଉଡ଼ାଜାହାଜମାନ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ରୁଷିଆର ଲଢ଼ୁଆ ଉଡ଼ାଜାହାଜମାନେ ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ଗଲେଣି । ଯେଉଁଠି ରୁଷିଆ ବା ଚୀନ୍‌ର ସୈନ୍ୟସାମନ୍ତ ଆସି ପହଞ୍ଚି ଯିବାର ଆଶଙ୍କା ରହିଚି, ବେଳ ଥାଉଁ ସତର୍କ ଆମେରିକା ସେଠାରେ ଅପଣାର୍ ସୈନ୍ୟସାମନ୍ତ ନେଇ ପହଞ୍ଚି ଯିବାକୁ ସବୁପ୍ରକାର ଉଦ୍‌ବେଗ ଦେଖାଉଚି । ଏପରି ହେଉଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ପୃଥିବୀ ରହିବ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଇ ପାରିବ କିପରି ? ପୁଣି, ପୃଥିବୀର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶରେ ଏପରି ଏକ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ କି ଏହିପରି ସତର୍କ ପ୍ରତିଯୋଗିତାକୁ ହିଁ ପୃଥିବୀରେ ଶାନ୍ତି ରଖିବାର ଏକମାତ୍ର ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଉପାୟ ବୋଲି ବଡ଼ ନିଷ୍ଠାପର ଭାବରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ସେମାନେ କହନ୍ତି, ଶତ୍ରୁ ସହିତ ସମକକ୍ଷ ହୋଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନହେଲେ ସଂସାରରେ ଶତ୍ରୁର ଏକଚ୍ଛତ୍ର ଶାସନ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କୌଣସି ଗତି ନାହିଁ । ଏହି ମୂଳ୍ୟ ବଳରେ ହିଁ ସଂସାରରେ ଗତ କୋଡ଼ିଏ ବରଷର ରାଜନୀତି ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇ ଆସିଚି । ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ଦୌଡ଼ ଦୌଡ଼ିଲା ପରି ସମସ୍ତେ ସୈନ୍ୟ ବଢ଼ାଇଚନ୍ତି, ସମସ୍ତେ ବୋମା ତିଆରି କରିଚନ୍ତି, ସମସ୍ତେ ମିଛପ୍ରକାରର ଅସ୍ତ୍ର ନେଇଚନ୍ତି, ସମସ୍ତେ ମଣିଷ ପଣିଆ ଭୁଲିଚନ୍ତି । ମଣିଷପଣିଆକୁ ସବୁଠାରୁ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନ ଦେବାଟାକୁ ଆଦର୍ଶ ବୋଲି କହି ସେମାନେ ସଂସାରରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଲାଗି ଯୁଦ୍ଧର ପ୍ରମାଦ ବଢ଼ାଇବାକୁ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ବାସ୍ତବ ରାଜନୀତି ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଚନ୍ତି । ଏହାର ଶେଷ ପରିଣତି କେବଳ ଶେଷରେ ହିଁ ହେବ । ଶତ୍ରୁ ମିତ୍ର କେହି ରହିବେନାହିଁ । ଆମେ ସମସ୍ତେ ସାରା ପୃଥିବୀର ଧ୍ୱଂସ ତିଆରି କରିବା ।

୫ । ୪ । ୭୫

ମୁଁ ବିଶେଷଜ୍ଞ ହେବାକୁ ଚାହୁଁନଥିଲି । ମୁଁ ଜୀବନଜ୍ଞ ହେବାର ବାସନା ରଖିଥିଲି । ସେଇଥିପାଇଁ ହୁଏତ ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନର ଅଧ୍ୟୟନ ମୋତେ ଏକ

ସରଣୀରୂପେ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ଆକୃଷ୍ଟ କରି ପାରୁନଥାନ୍ତି । ଜ୍ଞାନକୁ ମୁଁ ଜୀବନର ସାଧନ ବୋଲି ହିଁ ଗ୍ରହଣ କରୁଚି । ତେଣୁ ଆପଣାର ଅନୁଭୂତି ଭିତରେ ଜୀବନର ସମଗ୍ରତା-ଟିକୁ ସମ୍ଭାର ରଖିବା ଲାଗି ମୋତେ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ପରିପୂରକ ବା ସହାୟକ ଭାବରେ ଦେଖାଦେଇଛି, ମୁଁ ମୋ'ର ସ୍ୱଧର୍ମ ଓ ସ୍ୱଭାବ ମାନି ସେହି ଜ୍ଞାନକୁ ପଛରେ ପକାଇ ଆସିଚି । ମୁଁ କେବଳ ରସାୟନ ବିଜ୍ଞାନ ବା କେବଳ ପଦାର୍ଥବିଜ୍ଞାନରେ ବିଶେଷଜ୍ଞ ପଣ୍ଡିତ ହୋଇ ପାରିନଥାନ୍ତି । ପଦାର୍ଥ ବିଜ୍ଞାନ ସହିତ ମୁଁ ସାହିତ୍ୟ ପଢ଼ି-ଥାନ୍ତି । ମନୋବିଜ୍ଞାନ ଓ ସଂଗୀତକ୍ଷେତ୍ରକୁ ମଧ୍ୟ ଅଧିଗମିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥାନ୍ତି । ମୋ'ର ଅନୁଭୂତିର ବାସନାମାର୍ଗ ମୋତେ ଯେଉଁଆଡ଼େ ନେଇ ଯାଇଥାନ୍ତା, ମୁଁ ସେଆଡ଼େ ଯିବାରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର କାର୍ପଣ୍ୟ ଦେଖାଇ ନଥାନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗରେ, ବିଶେଷତଃ ଆମ ଦେଶରେ ବିଜ୍ଞାନ ପଢ଼ାଉଥିବା ବିଶେଷକ୍ଷେତ୍ରୀୟ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କର ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିଲେ ମନଟା ବଡ଼ ଫିକା ପଡ଼ିଯାଏ । ମଣିଷର ଜୀବନ ଧରି ଅଥଚ ଆପଣାର ସାନ ଗମ୍ଭୀର ଭିତରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହି ସେମାନେ କ'ଣ ପ୍ରକୃତରେ ଖୁସୀରେ ଅଛନ୍ତି ? ତାଙ୍କ ଭିତରେ ରହିଥିବା ବିବିଧ ବାସନା ଓ ବିବିଧ ସମ୍ଭାବନାପ୍ରବଣ ମଣିଷର ଉପବାସ କ'ଣ ତାଙ୍କୁ କୌଣସି ଆଘାତ ଦେଉନ ?

ଚ । ୪ । ୭୫

ଜ୍ଞାନର ବିଶେଷଜ୍ଞ ଭିତରେ ଜୀବନ ପ୍ରତି ଏକ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଲେ ନିଜର ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ଅନୁଶୀଳନକ୍ଷେତ୍ରକୁ ସଂପ୍ରସାରିତ କରିବାର ଅନେକ ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଚି । ଏହି ଆବଶ୍ୟକତା କେବଳ ଏକ ପ୍ରଣାଳୀ ବା method କୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଜ୍ଞାନ ବୋଲି ମାନିବାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରି-ବ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ କହିଲେ ମୁଁ ଏକ ମୋହମୁକ୍ତ ସମଗ୍ର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣକୁ ବୁଝିଥାଏ । କେବଳ ଗୋଟିଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସତ୍ୟ ବା ଅନୁସନ୍ଧାନର ପରିସର ନିହିତ ହୋଇ ରହିଚି ବୋଲି ଯିଏ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସକୁ ମୁଁ ପ୍ରଧାନତଃ ମୋହ ବୋଲି କହିବି । କେବଳ ଗୋଟାଏ ବିଶେଷ ପ୍ରକାରର methodକୁ ସତ୍ୟାନୁସନ୍ଧାନର ଏକମାତ୍ର ସାଧନ ବୋଲି ମାନିନେଇ ଯେଉଁ-ମାନେ ଅନ୍ୟକୌଣସି ସାଧନ ବା methodର ଅବସ୍ଥିତି ସ୍ୱୀକାର ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ପ୍ରଧାନତଃ ମୋହଗ୍ରସ୍ତ ବୋଲି କହିବି । ଏପରି ଆଚ-ରଣକୁ କେହି କେହି ନିରାପଦ ଓ ଅଧିକ ନିଶ୍ଚିତ ବୋଲି କହିବେ । କିନ୍ତୁ ଆପଣାର ଅନ୍ୱେଷଣରେ କେବଳ ନିରାପଦ ବା ନିଶ୍ଚିତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ଆମେ ଯେ ସତ୍ୟ ପାଖରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଯିବା, ଏପରି ବିଶ୍ୱାସ କରିବାରେ ଅନେକ ପ୍ରମାଦ ନିହିତ ହୋଇରହିଚି । Controlled Experiment ନାମରେ ବିଶେଷଜ୍ଞମାନେ

ଯେଉଁ ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାନ୍ତି, ଏଥିରେ controlଟା କେବଳ ପ୍ରଧାନତଃ ହୋଇ ରହେ, ସତ୍ୟରେ ଉପନୀତ ହେବା ସୁଦୂରପରାହତ ହୋଇ ରହିଥାଏ ।

୭ । ୪ । ୭୫

ଆମ ଦେଶରେ ମୁଁ ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ଏପରି ଅନେକ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ବିଜ୍ଞାନ-ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିଛି, ଯେଉଁମାନେ କେବଳ ବିଜ୍ଞାନର ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବାକୁ ହେଲେ ଜୀବନରେ ଏକ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିର ଅନୁଶୀଳନ ମଧ୍ୟ କରିବାକୁ ହେବ ବୋଲି କଦାପି ଅନୁଭବ କରନାହାନ୍ତି । ମୋ'ର ତ ମନେ ହେଉଛି ଯେ, ସେମାନେ ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରତି କୌଣସି ଶ୍ରଦ୍ଧା ବା ଆକର୍ଷଣରେ ପଡ଼ି ବୈଜ୍ଞାନିକ ହୋଇ-ନାହାନ୍ତି, ଅନନ୍ତ ବିଶ୍ୱର ବିସ୍ମୟ ଦ୍ୱାରା ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ସତ୍ୟର ଦ୍ୱାର ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିବାଲାଗି ସେମାନେ ବିଜ୍ଞାନର କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କରନାହାନ୍ତି ; ବିଜ୍ଞାନ lineରେ ଗଲେ ବେଶୀ ପଇସା ମିଳିବ ବୋଲି ସେମାନେ ଏହି ପଥରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏ ଯୁଗ ହେଉଛି ବିଜ୍ଞାନର ଯୁଗ, ଏକଥା କହି ଆପଣା ବୈଜ୍ଞାନିକ ପଣର ପ୍ରଶଂସା କଲାବେଳେ ସେମାନେ ବିଜ୍ଞାନ ବା ବୈଜ୍ଞାନିକ ନୂତନ ବିଶ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟିର ଯେତେ ପ୍ରଶଂସା କରନାହାନ୍ତି, ଆପଣା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନେ ବେଶ୍ ସଫଳତା ଲାଭ କରିଛନ୍ତି ବୋଲି ସେମାନେ ତା'ଠାରୁ ଅଧିକ ଖୁସୀ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ବିଜ୍ଞାନ ଜିଜ୍ଞାସା ବଢ଼ାଏ, ବିଜ୍ଞାନ ସାନ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଜୀବନର ଅଚଳାୟତନକୁ ଭାଙ୍ଗି ଆମକୁ ଅଦମ୍ୟ ଉତ୍ସାହରେ ନାନା ଆବିଷ୍କାରର ପଥରେ ବାହାର କରିନିଏ । ବିଜ୍ଞାନ ଆମର ଚକ୍ଷୁକୁ ବଢ଼ାଏ, ଆମକୁ ନାନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ଅଧିକାର ଦେଇଯାଏ । ବିଜ୍ଞାନ ଲାଗି ଚେତଣେ ଅନ୍ତର ଭିତରେ ଅଧିକ ଭୂମି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ ଜୀବନରେ ଅନୁଭୂତିର କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଯାଏ, ଅନୁଭୂତି ଗଭୀରତର ହୁଏ ।

୮ । ୪ । ୭୫

କୌଣସି ଗୋଟାଏ କାମ ବାନ୍ଧି ପଡ଼ିରହିଲେ ବଡ଼ ଅସ୍ଥିର ଲାଗୁଛି, କୌଣସି ଅତିପରିଚିତ ବନ୍ଧୁକୁ ପଛରେ ପକାଇ ଆସିଲାପରି ମୋ'ର ମନେହେଉଛି, ମୁଁ ସେ କଥା ବେଶ୍ ଭଲ କରି ଜାଣେ । କିନ୍ତୁ କେବଳ ଗୋଟାଏ କାମରେ ବାନ୍ଧିହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ସୁଖ ଲାଗନ୍ତା ନାହିଁ । ବହି ପଢିବାକୁ ମୁଁ ଏତେ ଭଲପାଏ ; କିନ୍ତୁ ବେଳ ନାହିଁ, ଅବେଳ ନାହିଁ, ଖୁସୀ ନାହିଁ, ବାସୀ ନାହିଁ, କେବଳ ବହି ପଢି ବସୁଥିଲେ ମୁଁ କଦାପି ସୁଖ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ଲେଖାଲେଖି କରିବାକୁ ମୁଁ ଏତେ ଭଲପାଏ, କିନ୍ତୁ ଟିକିଏ ସମୟ ପାଇବା ମାତ୍ରକେ କଲମ ଓ କାଗଜ ଧରି ବସି ଯାଉଥିଲେ ମୁଁ କଦାପି ଖୁସୀ ହୋଇ ପାରନ୍ତିନାହିଁ । ମୋ'ର ଜୀବନର ଯାବତୀୟ ମୋ'ର ଆଗ୍ରହଗୁଡ଼ିକ ପରି ବହୁକ୍ଷେତ୍ର ବ୍ୟାପୀ ହୋଇ ରହିଛି

ବୋଲି ବୋଧହୁଏ ମୁଁ ଜୀବନର ବିଚିତ୍ରତା ଓ ବହୁମୁଖିନତାକୁ ଏତେ ସହଜ ଭାବରେ ଅନୁଭବ କରି ପାରୁଛି । ବହି ପଢ଼ିବା ବି ହେଉଛି, ଲେଖିବା ମଧ୍ୟ ହେଉଛି । ମଣିଷ ସହିତ ସମ୍ମିଳିତ ହେବାରେ ଯେପରି ଜୀବନ ସହିତ ଡୋରି ଲାଗି ଯିବାପରି ଲାଗୁଛି, ଆପଣାର ଏକାନ୍ତ ମନକୁ ନେଇ ଧ୍ୟାନସମାହିତ ମୋ'ର ଆପଣା ଘର ଭିତରେ ଜୀବନର ନାନା ବାସନା ଓ ସମ୍ଭାବନା ସହିତ ସେତୁ ବାନ୍ଧିବାର ସାଧନାର ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେହିପରି ମୁଁ କେତେକେତେ ଡୋରି ଲଗାଇଦେଇ ପାରୁଛି । ଜୀବନଟାକୁ ଯଦି ବ୍ୟବସାୟ ବୋଲି ଧରିଆନ୍ତି, ତେବେ କେଉଁଥିରେ ମୋତେ ଲାଭ ହେଉଛି ଓ ଆଉ କେଉଁଥିରେ ମୋ'ର କ୍ଷତି ହେଉଛି, ତାହାର ହିସାବ କରି ମୁଁ କେବଳ ଲାଭ ହେବାର ଫନ୍ଦାକୁ ଧରିଆନ୍ତି । ମୋ'ର ଅର୍ଥୋପାର୍ଜନଗତ ଓ ନୀତିଗତ ଜୀବନରେ ଯେତେବେଳେ ମୋତେ ପ୍ରଧାନତଃ ଏକ ବ୍ୟାପାରୀ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଆନ୍ତା ।

୯ । ୪ । ୭୬

ବେଳେବେଳେ ମନେ ହେଉଛି, ସଂସାରଟା କ'ଣ ଆଦୌ ବଦଳୁନାହିଁ କି ? ଦ୍ରବ୍ୟ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବିପଦ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଛି, ସାଧନ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସାଧ୍ୟ ଯେପରି ଅଧିକ ଦୂରକୁ ଚାଲି ଯାଉଥିବା ପରି ମନେହେଉଛି । ଆମେ ସମସ୍ତେ ଆଦର୍ଶର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଛୁ, ଆଦର୍ଶରେ ପହଞ୍ଚିବାର ଆଡ଼ମ୍ବରମାନ ବଢ଼ାଇବାରେ ଲାଗିଛୁ, ଆପଣା ଆଦର୍ଶକୁ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି କହି ନାଗରା ପିଟିବାରେ ଲାଗିଛୁ । ଆପଣାର ଆଦର୍ଶ ଲୁପ୍ତ ହୋଇଯିବାର ଭୟରେ ଆମେ ଜାତି, ଦେଶ ଓ ପକ୍ଷ ପ୍ରଭୃତି ନାନା ପ୍ରକାରରେ ସୁସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଆଉ ଗୋଟାଏ ଜାତି, ଦେଶ ଓ ପକ୍ଷକୁ ନିଃଶେଷ କରିଦେବାକୁ ମଧ୍ୟ ବାହାରୁଛୁ ଓ ତାହାକୁ ମନୁଷ୍ୟୋଚିତ ଓ ଜୀବନୋଚିତ ପନ୍ଥା ବୋଲି କଳ୍ପନା କରି ଗୌରବ ବି ଅନୁଭବ କରୁଛୁ । ଅବଶ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ବଢ଼ିଲେ ଯେ ବିପଦ ବା ଅନର୍ଥ ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିବ, ଏପରି ବିଶ୍ୱାସ କରିବାର କୌଣସି କାରଣ ମୋ' ପାଖରେ ନାହିଁ ; କିନ୍ତୁ ଆମର ଦ୍ରବ୍ୟବୃଦ୍ଧି ଆମର ମନୁଷ୍ୟୋଚିତ ଗୁଣର ସହାୟକ ନହେଲେ ବା ଦ୍ରବ୍ୟ ଓ ସାଧନର ବୃଦ୍ଧି ମନୁଷ୍ୟୋଚିତ ଗୁଣ ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟୋଚିତ ସମାଜର ବିକାଶ ବିଷୟରେ ଉଦାସୀନ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ଯେ ବିପଦ ଓ ଅନର୍ଥ ବଢ଼େ, ଏପରି ଏକ ଅନୁମାନ କରିବାଲାଗି ମୋ' ପାଖରେ ଅନେକ ପ୍ରମାଣ ରହିଛି । ଆମର ଏବର ପୃଥିବୀରେ ଯେ ଦିନୁଁ ଦିନ ଅଧିକ ବିପଦ ଓ ଅନର୍ଥ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଛି, ତାହା ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ କାରଣ ସକାଶେ ହିଁ ହେଉଛି । ଏହି କାରଣକୁ ଦୂର କରିବାରେ ଆପଣାର ଜୀବନାନୁଶୀଳନ-ପଥରେ ମୁଁ କେତେଦୂର କ'ଣ କରି ପାରିବି, ମୁଁ କିପରି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ପାରିବି ?

୧୦ । ୪ । ୬୫

ଗୌରବ ଓ ବଭବଶାଲତାର ଏକ ସାମାଜିକ ଦିଗ ମଧ୍ୟ ରହିଚ । ଏପରିକ ଧନସମ୍ପତ୍ତି ବଢ଼ାଇବା ବା ଧନୀ ହେବାର ମଧ୍ୟ ଏକ ସାମାଜିକ ଦିଗ ଅବଶ୍ୟ ରହିଚ । ଧର୍ମକୁ ଇତିହାସରେ ଅନେକ ଥର ଏକାନ୍ତ ଭାବରେ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଧନ୍ଦା ବୋଲି ମାନି ନିଆଯାଇଚ ଓ ତାହା ଫଳରେ ସଂସାରରେ ଅନେକ ଦୁର୍ଗତି ଭିଆଯାଇଚ । ଧର୍ମ ଓ ଭଗବଦ୍ ଜୀବନକୁ କେବଳ ଆପଣା ମୁକ୍ତିର ପଥ ବୋ'ଲି ଭ୍ରମ କରିଯାଇ ଇତିହାସରେ ଆମେ ନାନା ମାରାତ୍ମକ ଉଦାସୀନତାକୁ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେଇ ଆସିଚୁ । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ନାନାପ୍ରକାର ଉପାୟରେ ମୋ'ର ଧନକୁ ଓ ମୋ'ର ଧନକ୍ଷେତ୍ରର ପ୍ରଚୁରତାକୁ ଅଧିକ ବଢ଼ାଇବାରେ ମାତିଯାଉଥିବ, ସେତିକବେଳେ ମୋତେ ଏହାର ସାମାଜିକ ଦିଗଟାକୁ ଅବଶ୍ୟ ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ । କେବଳ ସମାଜରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ଆପଣାର ତୁଳନା କରି ହିଁ ଧନୀର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବଢ଼େ । ଅପର ପକ୍ଷରେ, ମୋ'ର ଧନସମ୍ପତ୍ତି ଯଦି ସମାଜର ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ଶିଖିପାରେ, ଯଦି ମୁଁ ଧନକୁ ପ୍ରଧାନତଃ ସାମୂହିକ କଲ୍ୟାଣର ସର୍ବୋତ୍ତମ ସାଧନ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଶିଖିପାରେ, ତେବେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଯେ କେବଳ ମୋ'ର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବଢ଼ିବ ତା' ନୁହେଁ, ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ମଣିଷର ମଧ୍ୟ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବଢ଼ିବ । ସମାଜରେ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ମଣିଷ ଶ୍ରୀହୀନ ହୋଇ ରହିଥିବା ବେଳେ ମୋ'ର ସଞ୍ଚିତ ଧନସମ୍ପତ୍ତିର ଯଦି ସେଥିଲାଗି କୌଣସି ମୁଣ୍ଡବ୍ୟଥା ନଥିବ, ତେବେ ମଣିଷ ହିସାବରେ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ଶ୍ରୀହୀନ ହୋଇ ରହିଯିବି ।

୧୧ । ୪ । ୬୫

ଭଗବାନଙ୍କୁ ଭଜନ କରି ଯଦି ମୋ'ର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଭୟ ଅଧିକ ବଢ଼ିଗଲା, ତେବେ ମୋ'ର ସେ ଭଗବାନରେ କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ମୋତେ ସଂସାରର ଆଉ ଲୋକମାନଙ୍କରେ ଘୃଣା କରିବାକୁ ଶିଖାଇଲା, ମୋ'ର ସେହି ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ କୌଣସି ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଅନୁରକ୍ତି ଏହି ବିଶାଳ ଭୁବନ ଓ ବିଶାଳ ଜୀବନ ଲାଗି ମୋ'ର ଦୁଆରଗୁଡ଼ିକୁ କିଳି ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲା, ମୋ'ର ସେହି ଅନୁରକ୍ତି ଆଦୌ ଦରକାର ନାହିଁ । ଯେଉଁ ସଖ୍ୟ ମୋତେ ମୋ'ର ସଂସାରକୁ ଶତ୍ରୁ ଓ ମିତ୍ର ଏହିପରି ଦୁଇ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ବ୍ୟୂହରେ ବାଣ୍ଟିଦେବାର ପ୍ରରୋଚନା ଦେଲା, ତେବେ ମୋ'ର ସେହି ସଖ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ବେଳେବେଳେ ଏପରି ଅନେକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସମ୍ପର୍କରେ ମୁଁ ଆସେ, ଯେଉଁ-ମାନେ କି ପରମ ନିଷ୍ଠାର ସହିତ ଧର୍ମାଚରଣ କରୁଚନ୍ତି, ପରମ ନିଷ୍ଠାର ସହିତ

ଧର୍ମରେ ରହିଚନ୍ତି, ଅବସରକ୍ରମେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରରୁ ଉକ୍ତିମାନ ଉଦ୍ଧାର କରି ପାରୁଚନ୍ତି, ସଂସ୍କୃତି କହିଲେ ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରଧାନତଃ ଧର୍ମସଂସ୍କୃତି ବୋଲି ବୁଝୁଚନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଅପର ପକ୍ଷରେ, ସେହିମାନେ ହିଁ ଘୃଣା କରୁଚନ୍ତି, ମଣିଷକୁ ମୂଳତଃ ମନ୍ଦ ବୋଲି ଧରିନେଇ ସେମାନେ ସଂସାରରେ ଆପଣା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଓ ଅକର୍ତ୍ତବ୍ୟର ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରୁଚନ୍ତି, ଅନ୍ତର୍ଗତ ନାନା ଶଙ୍କା ଓ ନାନା ଭୟରେ ଏମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱର ଓ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ବଡ଼ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ରହିଚି, ମଣିଷ ଆପଣାର ଉଦ୍ୟମ ଓ ଆପଣାର ନିଷ୍ଠା ଦ୍ୱାରା କୌଣସି କ୍ଷେତ୍ରରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣି ପାରିବ ବୋଲି ଏମାନେ ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ କରୁନାହାନ୍ତି । ମୁଁ ଭାବେ, ଏମାନଙ୍କର ଜୀବନରେ ଭଗବାନ ନାମକ ଗୋଟାଏ ଅଙ୍କୁଶ ଲାଗି ନଥିଲେ କ'ଣ ଚଳି ନ ଥାନ୍ତା ? ଏମାନେ ଧର୍ମରେ ରହିଚନ୍ତି ବୋଲି ମୁଁ ମାନି ନେଇ ପାରୁନାହିଁ ।

୧୨ । ୪ । ୭୫

ଜୀବନରେ କାହାରିକୁ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବୋଲି ମାନିନେବାକୁ ମୋ'ର କୌଣସି ଦର୍ଶନର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ସହାସ୍ତୁସ୍ଥିନତା ଓ ସମ୍ବଲସ୍ଥିନତାକୁ ହିଁ ଜୀବନର ଏକମାତ୍ର ସତ୍ୟ ବୋଲି ମାନିନେବାକୁ ମୋ'ର ଭଗବଦ୍‌ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ ଦରକାର ନାହିଁ । ଯେତିକି ଭଗବଦ୍‌ବିଶ୍ୱାସକୁ ମୁଁ ଜୀବନରେ ନିଜସ୍ୱରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରିଚି, ସେଥିରୁ ମୁଁ କହିବି ଯେ, ଭଗବଦ୍‌ବିଶ୍ୱାସ ମଣିଷକୁ ପରମ ନିର୍ଭର ଓ ପରମ ବିଶ୍ୱାସ ଦେଇଯାଏ । ଗୁରୁପଣର ସବୁ ମଣିଷଙ୍କୁ ଅନ୍ୟପ୍ରକାରେ ଦେଖିବା-ଲାଗି ଏହା ଆମ ଭିତରେ ଆଖି ଯୋଗାଇ ଦେଇଯାଏ । ମୋ'ର ଶ୍ରଦ୍ଧା ମୋତେ ଅନ୍ତର୍ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଶିଖାଏ । କେବଳ ମୁଁ ଯାହାକୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରେ ତାହାକୁ ବୁଝେଁ, ମାତ୍ର ତାହାରି ଜରିଆରେ ମୋତେ ସକଳ ଜୀବନର ଅନ୍ତର୍ପ୍ରବେଶ କରି-ବାକୁ ଶିଖାଏ । ସଂସାର ସହିତ ସଖ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରି ମୁଁ ସଂସାରକୁ ଆପଣା ଭିତରକୁ ଟାଣିନଏ, ଆପଣାକୁ ସଂସାର ଭିତରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ କରିଦିଏ, ମୋତେ ସଂସାରଠାରୁ ବିଚ୍ୟୁତ କରି ରଖିଥିବା ସକଳ ବାଡ଼ ଅପସରି ଯାଏ, ତେଣୁ ସକଳ ଭୟ ମଧ୍ୟ ଅପସରିଯାଏ । ଭୟ ଯେତିକି ଯାଏ, ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ ସେତିକି ବଢ଼େ, ଶ୍ରଦ୍ଧା କରିବାଲାଗି ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧାକୁ ବଞ୍ଚିବାଲାଗି ମୁଁ ସେତିକି ଯୋଗ୍ୟ ହୁଏ । ମୁଁ ଆପଣା ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ କହିବି ଯେ, ଜୀବନରେ ଭଗବଦ୍‌ବିଶ୍ୱାସକୁ ମୁଁ କିଞ୍ଚିତ୍ ସ୍ଥାନ ଦେଇ-ପାରିବି ବୋଲି ହିଁ ସଂସାର ପ୍ରତି ମୋ'ର ଭୟ କମିଚି, ଆପଣା ପାଖରେ ମୋ'ର ଭୟ କମିଚି,—ମୋ'ର ବିଶ୍ୱାସରୁ ଅନେକ ପ୍ରକାର ବ୍ୟବସାୟଧର୍ମୀ ସଙ୍କୋଚ ଦୂର ହୋଇ ଯାଇଚି । ଏହା ଫଳରେ ଅନେକ ଉଚ୍ଛଟା, ଅନେକ ଅନୁଶୋଚନାରୁ ବି ମୁଁ ନିଜକୁ ରକ୍ଷା କରି ପାରିଚି ।